

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DANSKE BYER OG SOGNE

HISTORISKE
OG PERSONALHISTORISKE OPLYSNINGER
OM LAND OG BY

6. BIND

SKANDERBORG
AMTSRAADSKREDS

VORT LANDS FORLAG
ÅRHUS - 1932

V. HVIDT, Stiftamtmand, R. af D., er født den 25. Juni 1881 i København som Søn af Højesteretsjustitiarius Edvard Hvidt og Hustru Lizzie, født Rothe, gift 1924 med Ellen Bille-Brahe, Datter af Hofjægermester, Baron Preben Bille-Brahe til Fraugdegaard og Hustru Elisabeth, født Cederfeld de Simonsen.

Student fra Metropolitanskolen i 1899, cand. jur. 1905, Sagførerfuldmægtig fra 1905—09, Assistent i Indenrigsministeriet fra 1909—18 og i Overformynderiet fra 1909—20, Fuldmægtig i Indenrigsministeriet 1918, Kontorchef samme Sted 1920, fra 1920—24 gentagne Gange konstitueret som Stiftamtmand over Aarhus Stift og Amtmand over Aarhus Amt, kgl. Udnævnelse i dette Embede 1926.

Sekretær hos Statens Forligsmand i Arbejdsstridigheder fra 1910—18, Sekretær i Arbejdsraadet fra 1918—25, Formand for Aarsliste-Udvalget for Østj. Nævningekreds.

F. C. BRUUN-RASMUSSEN, Biskop,
K. 2.,

er født den 6. Maj 1870 i København som Søn af Justitsraad, Kontorchef L. B. Rasmussen og Hustru Vilhelmine, født Bruun, gift 1893 med Charlotte Spies, Datter af Bogholder, cand. pharm. Wilhelm Spies og Hustru Caroline, født Lorenz.

Student 1887, cand. theol. 1893, Kapellan i Hillerød 1895, res. Kapellan i Nykøbing F. 1907, Andenpræst ved Diakonissestiftelsen 1909, ved Roskilde Domkirke 1913, Stiftsprovst i Aarhus 1922, Kirkeminister i Ministeriet Madsen Mygdal fra 1926—29, Biskop over Aarhus Stift 1932.

Medlem af Folketinget fra Juli til September 1920, Medlem af det kirkelige Udvalg 1921, Medlem af Bestyrelsen for den danske Præsteforening fra 1920—26.

AARHUS AMT

Skanderborg Amtsradsreds

AARHUS AMT begrænses mod Nordøst af Randers Amt, mod Nordvest af Viborg Amt, fra hvilket det for en Del skilles ved Gudena, mod Vest af Ringkøbing, mod Syd af Vejle Amt, fra hvilket det tildels skilles ved Bygholm Aa samt Horsens Fjord, samt mod Øst af Kattegat. Til Amtet hører Øerne Endelave og Thunø i Kattegat og Alrø og Vaarsø i Horsens Fjord.

Aarhus Amt er i amtskommunal Henseende delt i 2 Amtsradsreds, Aarhus og Skanderborg Amtsradsreds.

Aarhus Amtsradsreds omfatter Aarhus Købstad og Herrederne Hasle, Vester-Lisbjerg, Sabro, Framlev, Ning og Hads.

Skanderborg Amtsradsreds omfatter Købstæderne: Horsens, Silkeborg og Skanderborg samt Herrederne: Hjelmlev, Gern, Tyrsting, Vrads, Voer og Nim.

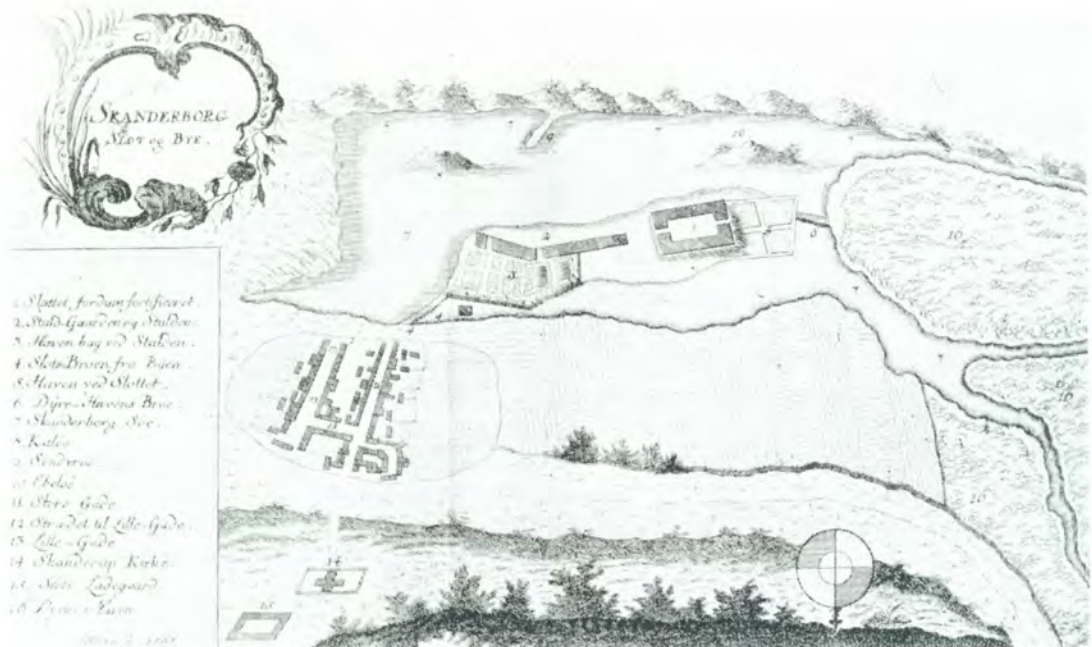
Amllets samlede Areal udgør 251,454 ha, og Indbyggerantallet er ca. 260,464.

Skanderborg Amtsradsreds Amtsrads

Medlemmer af Skanderborg Amtsrads er: Gaardejer *M. Byriel*, R. af D., Lyngby, Skrædder *Knud Hansen*, Tebstrup, Gaardejer *Theodor Hansen*, Vinding, Førstelærer *A. Jensen*, Hammel, Gaardejer *Mads Jørgensen*, Nr. Snede, Proprietær, Landstingsmand *K. Pedersen*, R. af D., Ørskov, Gaardejer *P. Pedersen*, Hjortsvang, Gaardejer *R. Rasmussen*, Hvolbæk, Gaardejer *Chr. Richter*, R. af D., Kattrup, *Aase Svendsen*, Boslund, Gaardejer *Chr. Tisgaard*, Vrønding.

Skanderborg Amts Skoleraad

Medlemmer af Skanderborg Amts Skoleraad er: Redaktør *S. Chr. Grove*, Horsens, Apoteker *A. Helms*, R. af D., Horsens, Redaktør *Olesen*, R. af D., Horsens, Viceskoleinspektør, Dr. phil. *Esben Petersen*, Silkeborg, Kommunalærer *L. M. Schmidt*, Skanderborg, Borgmester *Axel Sørensen*, Horsens, Seminarieforsnder *P. J. M. Winther*, Silkeborg.

Skanderborg i 1767.

SKANDERBORG

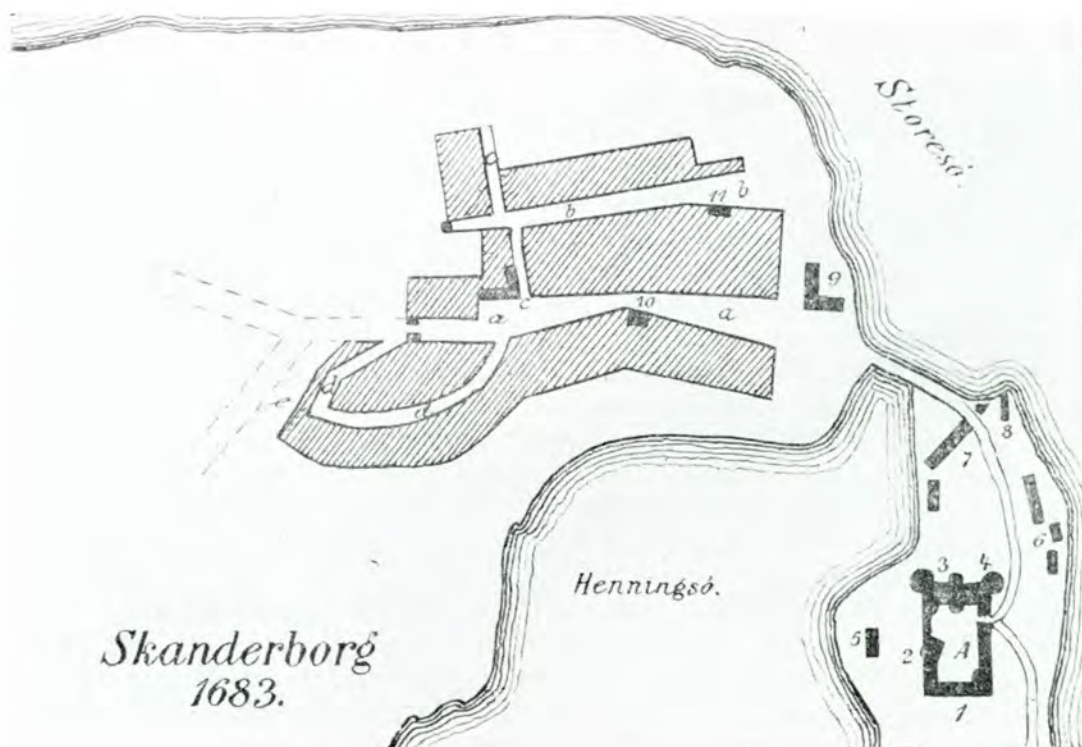
SKINDKLÆDTE Mennesker har været at træffe ved Skanderborgsøerne for ikke saa faa Aartusinder siden. Redskaber og Grave vidner derom. I Broncealderen har fornemmere Mennesker nok undertiden færdedes der i vævede Dragter. Ikke langt derfra ligger Landsbyer, der efter deres Navneendelser at dømme hører til de ældste i Landet. Runesten fra Vikingetiden er fundet i Nærheden. Landsbynavne af yngre Oprindelse er almindelige deromkring. Egnen har da været beboet fra et godt Stykke tilbage i Stenalderen.

Landsbyer, hvis Navne ender paa Torp, hører til de yngre Bosættelser i Danmark, anlagte ned mod Valdemarernes Tid. Skanderup er en af dem. I Kong Valdemars Jordebog af 1231 kaldes den Scandthorp, og saa tidlig som i Valdemar den Stores Gavebrev til Esrom Kloster 1176 er dens Navn Sklandethorp. Den er ældre end Slottet, siden dette fik Navnet Skanderborg, der kommer af Skandethorp Borg. Men da Valdemar den Store har ejet Borgen, maa Byen have været temmelig ung, da Borgen blev bygget, saa meget mere som dette sikkert er sket, før Valdemar blev Konge 1157. Han og hans Tids Stormænd som Absalon og Esbern Snare byggede Borge og Kirker af Teglsten, der ikke før auvendtes i Landet, men nu meget hurtigt fortrængte andet Bygningsmateriale. Og det ældste Skanderborg, det gamle, uregelmæssigt firkantede Taarn, „det store, hvide Taarn“, var af Fraadsten, det samme Materiale som i nogle af vore ældste Landbykirker, der er fra det 11. og 12. Aarhundrede. Rester af Kapitæler og Søjler, fundne paa Slotstomten, viser tilbage til

denne romanske Periode. Paa Valdemars Tid søgtes Taarne gjort regelmæssige i Formen, men Skanderborg Taarn var saa skævt firkantet, at man fra et bestemt Punkt i den senere Have kunde se alle dets fire Hjørner paa engang. Dets Mure var meget svære — 5 Alen — og det har nok lignet Badstrup Taarn, hvis Ruiner ligger ved Farum i Nordsjælland, og som regnes at være fra en Tid kort efter 1100. Skandethorp Borg maa være fra omtrent samme Tid og i hvert Fald fra før 1157.

I sin ældste Skikkelse har Borgen kun bestaaet af et Taarn, den Slags, som i Folkeviser kaldes „et Stenhus“. Indgangsdøren har været anbragt temmelig højt oppe i Muren og kun tilgængelig ad en Stige, saa man let har kunnet sikre sig nogenlunde mod Røvere eller aabenlyse Fjender. Kun faa og smaa Rum har der været, og de har ligget i flere Stokværk. Men for en rig og mægtig Konge med fornemme Vauer som Valdemar den Store har Taarnet ikke budt tilstrækkelig Plads og Bekvemmelighed. Han lod da — vist i 1171 — bygge en Ringmur i Tilslutning til det, saa Taarnet blev Hjørnetaarn, og ind mod Ringmurens Inderside forskellige Huse og Rum, som syntes nødvendige eller ønskelige. Derved blev Taarnet til en virkelig Borg. Taarnet blev dens vigtigste Del, Kærnen, som Forsvarerne kunde trække sig tilbage til, hvis Ringmuren blev taget, og som de kunde yde den kraftigste Modstand fra, naar det kneb. Fortifikatorisk var Beliggenheden god, paa en høj og stejl Ø. Desuden var Søerne rige paa Fisk og de store Skove paa Vildt. Det var ret en Borg for en fornem Herre i den begyndende Riddertid. Folkevisetraditionen regnede da ogsaa med, at den ejedes af de danske Konger Og historiske Beretninger vidner om, at en Række af dem havde den i Hænde.

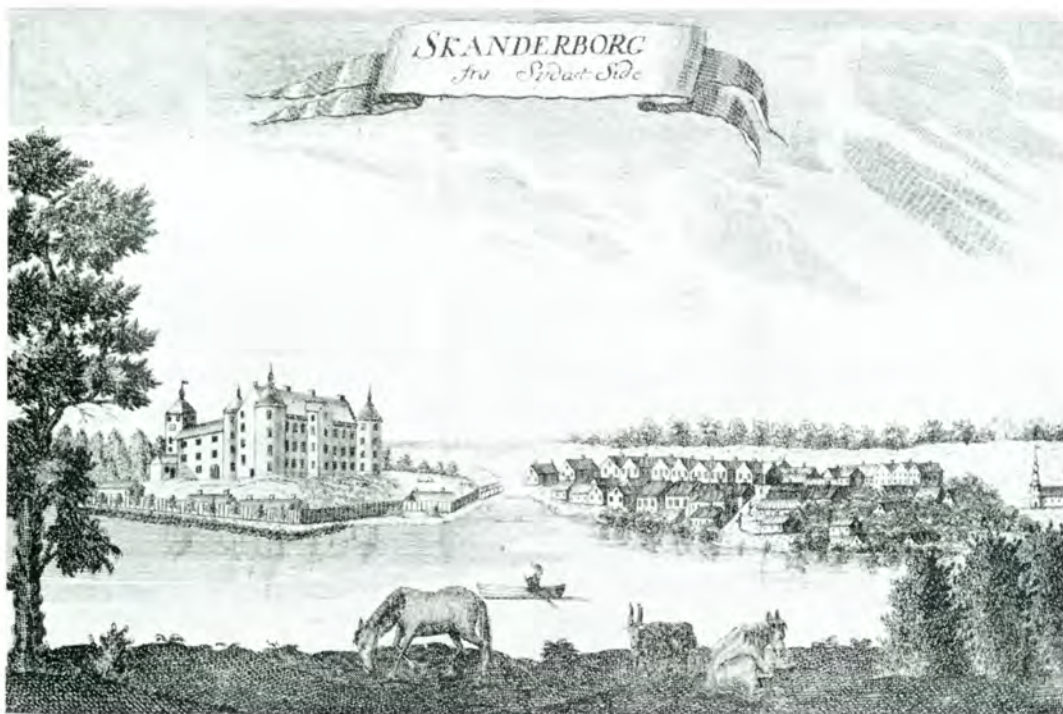
Ifølge Anders Sørensen Vedels Gengivelse af Visen om Dronning Dagmars Død 1212 sad Kong Valdemar paa Skanderborg i Færd med at „lege Guldtavl over Bord“,

Skanderborg i 1683.

da han fik Bud om at ile til Ribe. Visens Ord er dog ikke et Bevis paa, at det var der, han var, for den Opskrift, Vedel har benyttet, har hverken Skanderborg, Grindsted Bro eller Ribe, som han anfører, men i Stedet Gullandsborg, Roskilde og Ringsted, og det eneste historisk rigtige i den er maaske, at Kongen fik Bud om at haste til Dronningens Dødsleje. Dog maa det anføres, at Valdemar Sejr ikke havde Gullandsborg, men sikkert Skanderborg, saa Anders Sørensen Vedel godt kan have gættet rigtigt, da han erstattede Gullandsborg med Skanderborg. Folkeviserne gaar ud fra, at Erik Klipping opholdt sig paa Skanderborg i sin sidste Regeringstid, og at Hoffet plejede at opholde sig der. Visen om Kongemordet i Finderup lader den liden Smaadrenge ride til Skanderborg med Besked. „Dronningen sidder i Højeloft, og ser hun ud saa vide“, da hun øjner Rytteren og aner hans onde Tidende. En Vise om Marsk Stig lader denne opsøge Dronningen paa Skanderborg, hvor han med sine Mænd holder „for Borgeled“, mens han samtaler med Dronningen, der staar oppe i Højeloft med de to smaa Prinsere. Paa Grund af for stor Afstand har den Samtale dog ikke kunnet føres. Slotsholmen var dengang ikke forbundet med Land, og Marsken har maattet blive paa den anden Side Vandet, hvis han overhovedet har vist sig i Slottets Nærhed efter Kongens Død. Og det er meget tvivlsomt. Det eneste, Viserne med Sikkerhed siger os om Skanderborg, er, at i Folkets Bevidsthed har Skanderborg staaet som den jydsk Kongeborg, saa det blev naturligt at henlægge Begivenheder, Kongefamilien vedrørende, dertil. At denne folkelige Opfattelse af Skanderborg er rigtig turde være uden for al Tvivl.

At Valdemar Sejr har haft Borgen saa vel som sin Fader sandsynliggøres af, at hans Søn Erik Plovpenning havde den. Om Klosters Krønike fortæller, at Eriks Dronning Jutta boede paa Skanderborg 1247 under Krigen mellem Erik og Abel, og

Skanderborg i 1767.

at hun ikke var behagelig at have i Nærheden. Hun tog fra Klosterets Gaard i Taaning, hvad der passede hende, hun truede Abbeden og Munkene paa Liv og Lemmer, hun ranede Korn fra dem under Transporten. Da var der urolige Tider ved Skanderborg. Hertug Abel kom saa nær som til Gammel Vissing, hvor han brændte et Nonnekloster. At Skanderborg var Dronningens Opholdssted, skyldes vel, at det var en stærk Fæstning. Og hendes Haardhed mod Munkene kan hænge sammen med, at hun vilde skaffe rigelig Proviant til Borgen for det Tilfælde, den skulde blive belejret, hvad der vel nok har været Grund til at frygte, siden Abel kom saa nær som til Vissing.

Skanderborg blev ved at være Kongeborg. Lige efter 1300 havde Erik Menved en Lensmand dør. Det var Niels Brock til Hylke, der en Tid var beskyldt for at have hjulpet Rane Jonsen paa Flugten ud af Landet, og som af andre Grunde blev dømt fra Livet paa Viborg Landsting 1314. Kristoffer II boede paa Borgen 1330—31. Slottet og Lenet var det eneste, han da havde tilbage af Jylland. Det skal have været hans kæreste Egn, og han skal have udnyttet den grundigt. Efter hans Død 1332 gik Borgen over til Johan den Milde, der snart pantsatte den til en tysk Ridder, som beholdt den til ind i Valdemar Atterdags Regeringstid. I hans Tid var det, Grev Gert blev født i Randers den 1. April 1340. Senere paa Aaret kom Niels Ebbesen med sin Hær til det stærke Skanderborg og begyndte at belejre den. For Besætningen derinde var det allerede ved at knibe. Da fik man fra Taarnets Tinde Øje paa en Rytterskare paa den anden Side Søen, og da man konstaterede, at den førte Grevernes Mærke, gjordes Udfald. Jyderne angrebes da baade fra Ryggen og forfra. De maatte gøre Front mod begge Sider og tilsidst give tabt efter en meget tapper Modstand. Det var den 2. November. Det siges, at 1200 eller 2200 faldne dækkede Kamppladsen, blandt dem Niels Ebbesen og to af hans Brødre. Af Beretningen om Kampen og det store Mandefald ses det, at Niels Ebbesens Hær har været forholdsvis stor. Naar han dog ikke fik Borgen taget, inden Holstenerne kom den til Hjælp, kan man slutte, at den stadig var stærk. Vaabenmagt prellede af mod den. Men hvad Niels Ebbesen ikke naaede ved sin tapre Kamp, at faa Skanderborg taget, det naaede Valdemar Atterdag hurtigt; thi allerede 1340 nævnes Danskeren Marqvard Rostrup som Lensmand paa Borgen.

Ogsaa i Valdemars Tid har Borgen været meget fast. Da jyske Oprørere sammen med Holstenerne kæmpede mod ham, belejrede de Skanderborg 1368 uden at tage den. „Det store, hvide Taarn“ og Valdemar den Stores Ringmur samt den ypperlige Beliggenhed har gjort Borgen til et meget sikkert Sted, et fast Punkt for Kongens Magt i Jylland. Men fra Valdemar Atterdags Tid til Kristian II's synes Skanderborg ikke at have været Centrum for nogen større Begivenhed. Lige efter 1400 ejedes den en kort Tid af Aarhusbisp. Navnene paa en Række adelige Lensmænd paa Stedet i disse Tider kendes, og det vides, at Christian I var paa Skanderborg 1465, men forøvrigt er der stille om Borgens Navn, og Kongerne viste sig der kun sjældent. At den bekendte Morten Børup skal have gaaet paa Slottets Enge for at „slaa og rive Hø“ er vist ikke engang sandt, selv om han nok har færdedes i Nærheden. Fra 1503 var Biskop Niels Clausen i Aarhus Herre til Stedet. Men da det fra 1516 atter kom under Kronen, og Christian II gjorde Mogens Gjøre til Lensmand paa Borgen, gaar den ind i en ny, stor Periode.

Danmarks Riges Hovmester Mogens Gjøre var en betydelig Mand, en snild og selvstændig Natur. Det var ham, der tillige med to andre blev sendt til Kejser Maximilian i Tyskland for paa Kongens Vegne at bejle til Kejserens Datter Elisabeth 1505 og

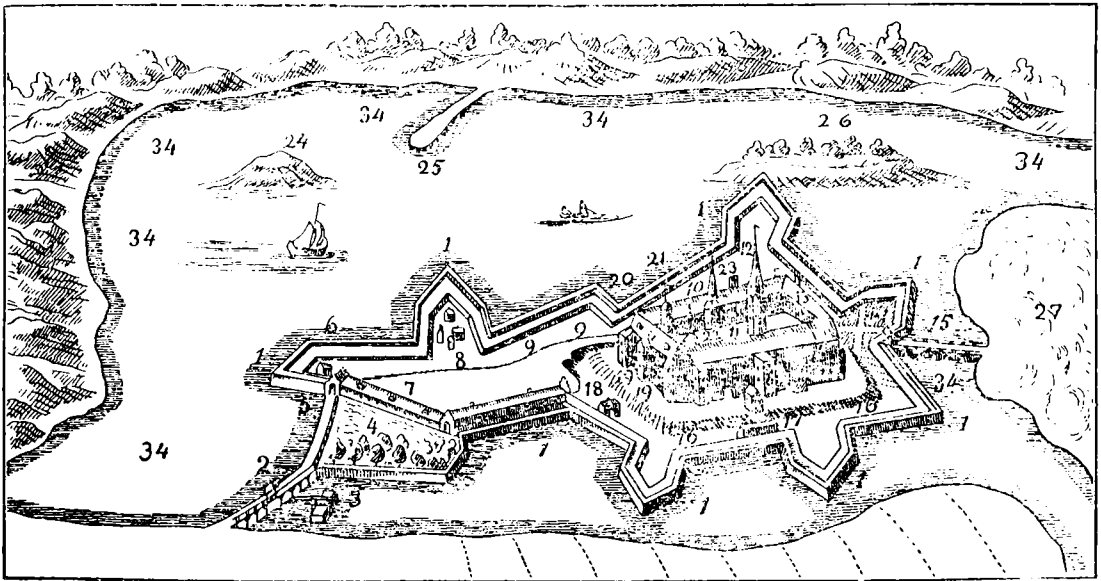
som blev viet til hende som Kongens Stedfortræder. Han hængte ikke sit Segl under den jydske Adels Opsigelsesbrev til Chr. II, men holdt med Kongen, saalænge denne blev i Landet. Og han var den vigtigste Adelsmand ved Kongevalget i Ry 1534. Mens Frederik I var Konge, aflagde han Besøg hos Mogens Gjõe paa Skanderborg, hvor de to Herrer spiste Mortensgaas sammen 1524. Den tysktalende, indsluttede, men beregnende Konge og den diplomatiske Rigshovmester, der begge havde lutheranske Anfægtelser, har talt om vigtige Sager. Mogens Gjõe fik Stadfæstelsesbrev paa Lenet „sin Livstid uden al Afgift, efter Kong Christians Brev, dog mod Tjeneste, eftersom han mest kan afstedkomme, med at bygge og forbedre Slottet“. Det viste sig senere, at de arbejdede godt sammen. Da Bønderne i Skanderborg Len 1530 viste stærk Uvilje mod at erlægge den Biskopsgave, som Aarhusbispens Ove Bilde krævede, og

klagede over Gejstlighedens daarlige Kirketjeneste, attesterede Mogens Gjõe overfor Kongen Bøndernes Klagemaal med det Resultat, at Bispens fik Paalæg om at afhjælpe Manglerne og afholde sig fra ulovlige Paalæg. „Den liggende Skat“, et Laan paa 80000 Mark, som Adel og Gejstlighed havde maattet udrede 1530, blev oplagt paa Skanderborg „til Rigens Nytte og Behov“, hvor Mogens Gjõe altsaa betroedes til at passe paa den, til den overleveredes Kongen 1531.

Det gamle hvide Skanderborg knejsede endnu som forhen, men var dog relativt svagere paa Grund af Tidens bedre Angrebsvaaben, Kanonerne. Det har Kongen og Rigshovmesteren set og derfor 1524 truffet Aftale om Forstærkning af Slottet. Mogens Gjõe gjorde det da dobbelt saa stort ved at bygge en 85 Alen lang Hovedfløj af røde Mursten i Munkeskifte og med en høj, moderne Runddel paa hvert Yderhjørne og et firkantet Karnaphus paa hver Side af Fløjens Midtparti og et rundt Trappetaarn ved de to indvendige Hjørner. Dette „røde Skanderborg“ har været i to Stokværk, det øverste nok udkroget over nederste, saaledes som Vægtergangen har det endnu paa Thuras Stik fra ca. 1745. En højtliggende Vægtergang, 3 Alen bred, byggedes fra den ny Fløjs nordøstre Hjørne over til det gamle, hvide Taarn. Lige over for Vægtergangen fik Porten Plads i Sydøstfløjen. Derefter var Borgen rektangulær med Længderetning Nordøst—Sydvest og var nu langt rummeligere og bekvemmere og stærkere end før, ved sin Hovedfløj i Stand til at beherske Adgangen fra Nordøst.

Skanderborg Kirke.

Skanderborg Slot efter Resen.

I Mogens Gjoes Dage har da Skanderborg været vigtig i flere Henseender. Han døde 1544. De følgende Lensmænd var af fornem Adel. Følgende Slægter havde Repræsentanter blandt dem: Stygge, Lykke, Gjøe, Rosenkrantz, Glambek, Parsberg, Mund, Friis, Udson, Bille, Gyldenløve. Det var „Rigens indfødte Ædlinge“, der hævdede deres Ret til Kronens Len, samtidig med, at de blev fra Krigere til Embedsmænd. Efter dem kom Amtmænd af fornemme Familier.

Da Frederik II var blevet Konge, viste han snart Interesse for Skanderborg, der blev hans Yndlingsopholdssted i Jylland. Den jagtrige Egn har tilladt ham meget. Borgen syntes ham dog ikke flot nok; thi i 1561 besluttede han at „foretage en virkelig stor Bygning“, at gøre Skanderborg til et rigtigt Kongeslot. Forberedelser til Byggeriet traf han allerede da, idet han befalede, at Emborg Kirke „med Søvnhus, Omgang og andre unyttige Huse“ skulde nedrives og Materialerne derfra anvendes til Bygninger paa Skanderborg. Aaret efter bestilles Tømmer og Teglsten og flere Lensmænd fik Ordre til efter nærmere Besked at sende Haandværkere. Men den nordiske Syvaarskrig udbrød, inden der kom Gang i Foretagendet, og saa var der foreløbig ikke Penge til Byggeri. Først i 1570erne skred Værket fremad. Men det blev noget mindre end paatænkt, idet man nøjedes med at forhøje Hovedfløjen og de to Sidefløje med et Stokværk. Samtidig forsvandt den tidligere Udkrogning. Og indvendige Forandringer fandt Sted. I Hovedfløjens østlige Halvdel indrettedes 1572 et Kapel, den nuværende Kirke. Over Kapellet var „den lange Sal“, Kongens røde Sal, med Runddelen. I Sidefløjen deropad var Brevkammer og Drejerkammer med Udgang til Porten. Hinsides denne var den gamle Skriverstue og Bolig til Slotsfogeden. Slottets bageste Fløj rummede Køkken med Kornloft over. I nordvestre Sidefløj var Kancelli og Borgstue. Det gamle, hvide Taarn kaldtes nu Klokketaarnet, og i det hang den saakaldte Svend Fældings Klokke til 1634. Vægtergangen førte fra Klokketaarnet til den Del af Hovedfløjen, hvor Dronningens og Prinsernes Værelser var. Nordøstre Runddel var Dronningens, sydøstre Kongens. Over Indgangsdøren til Kirken er i vore Dage anbragt en Sten med Frederik IIs Navnetræk. Den sad oprindelig i Porten over Udenværket, opført 1571, lige indenfor Vindebroen i Dæm-

ningen, der vist ogsaa stammer fra Frederik IIs Tid. Vandhus, Bryggers, Baggers, Smedie, Badstue, Ridehus, Slagterhus og Stald m. m. paa Slotsholmen lige udenfor Borggaarden opførtes for Størstedelen paa samme Tid. Ogsaa Slotshaven tog Kongen sig af med stor Interesse. Lysthuse og en „Vandkunst“ blev anlagt og i lange Trærender førtes Vand til Stedet. Der blev bestilt 3000 til Ledningen. Stykker af dem er gravet op i den nordlige Bydel, i „Ballevasen“ og i „Skanderup Gade“.

Skanderborg Slot efter Thura.

At Frederik II opholdt sig meget paa Skanderborg ses bl. a. af, at han dér har underskrevet en Bunke Breve. Der har han færdes, interesseret i Gaardens Bedrift. En ny Ladegaard byggede han i 1580erne, og en fin Besætning vilde han gerne have i den. Han skrev da til en halvhundrede forskellige Adelsmænd, at „efterdi vi have her meget smukt Fæ og gjerne vilde have noget bedre, og vi vide, at Du har god Fæ-Art, da bede vi dig og begjære, at Du vil overlade og give os to Kjøer eller Qvier, og at vi maa bekomme dem, som unge og gode ere, og er Forhaabning om til Forbedring“. Skanderborgs Landbrug var første Klasses. Paa Stalden stod gerne ca. 100 Øksne, en Mængde Svin leveredes fra Lenet. Den Talemaade fremkom, at „det vilde ikke slaa til for ham, om han saa fik Skanderborg Slot“. Jagten var ualmindelig god, og Frederik II har været i Stand til at værdsætte den. Han indrettede Vildtbaner, Dyrehaven er en saadan. Jagtforbud udstedte han, han ansatte Dyrvogtere til Fordrivelse af Krybskytter, han indforskrev Vildsvin fra Mecklenburg, da de i Egnen var blevet færre end tilforn. Han var en ivrig Jagtherre, og han satte Pris

paa Bordets Glæder, naar Jagten var til Ende, og Slottets svære Egeborde bugnede med store Stege og Stobe. Der var livligt i Salene, naar „Kong Frederik II god og from“ drak sig en ærlig Rus under Festen. Men Kongen var ikke blot en praktisk Mand og lystig Drikkebroder. I hans Kalenderoptegnelser skimtes et Billede af ham som en god Skanderborg Slots Husfader, der interesseret tager sig af sine Børns Opdragelse og glæder sig til at møde sin 23 Aar yngre Dronning Sofie, „mint Soffye“, som han bestandig kalder hende. Paa Slottet kom hans første Barn til Verden en Decemberdag 1574. Det var Prinsesse Anna, senere Englands Dronning. Kongen har paa Skanderborg konfereret med sine Mænd. Eksempelvis kan anføres, at Rigskansleren, Historieskriveren Arild Hvittfeldt opholdt sig der nogen Tid 1579. De har talt om andet end Statssager, siden de begge havde flere Interesser. Af de mange høje Herrer, der besøgte Kongen paa Skanderborg, var vel den senere tyske Kejser, Ærkehertug Matthias af Østerrig, den mægtigste og fornemste. Han var der en Maanedstid. Til daglig passede Kongen sit Arbejde. Fra Skanderborg regerede han i ikke faa Perioder sine Riger. Mange Ordre til Lensmændene lod han udgaa derfra. Skanderborg Slot havde i hans Tid sin Glansperiodes mest glimrende Tid.

Skanderborg By blev i hans Tid til Købstad. Da Borgen i sin Tid var blevet grundlagt et Stykke fra Landsbyen Skandetorp, varede det næppe længe, inden der var to Landsbyer i Stedet for en. Her som andre Steder er det gaaet saaledes, at Folk har slaaet sig ned ved Borgen for let at kunne komme i Sikkerhed, hvis Ildværkesmænd eller aabenlyse Fjender skulde vise sig. Bydelen ved Slottet blev større end den gamle Landsby. Nu gav Frederik II 27. Oktober 1583 Købstadrettigheder til „Byen der for Slottet“ ved følgende Dokument: „For at Undersaatterne, som nu bo eller komme til at bo ved Skanderborg Slot desbedre maa nære og bjerge sig, saa Bønderne deromkring nærmere maa kunne faa, hvad de behøve til deres Husholdning, tillades det dem, som bo ved Slottet, eller som ville begive sig did at bo og bygge inden for det Plankeværk, som nu er opsat, at bruge Køb og Salg og Købmandshandel med Humle, Salt, Staal, Klæde og hvad andre Varer, Bønderne kunne have Behov, dog at de bruge lovlig Maal og Vægt, og i samme Handel lade sig finde billige og oprigtige; ligeledes skal det være Smede, Skomagere og andre Haandværksfolk, som ere dygtige i deres Haandværk og ville flytte did, tilladt at gøre dette, dog saaledes at hvilke Borgerfolk, Haandværksfolk eller andre, som ville bosætte sig der, skulle melde sig først hos Lensmanden, og han undersøge, om de have ærlige Dannemænds Rygte med sig og ere dygtige i det, de udgive sig for; dernæst skal han efter deres Lejlighed udvise dem, som begære det, Plads til at bygge paa, dog indenfor Plankeværket. De, som ville bygge, skulle bygge Købstadbygninger med gode Stalde, Logementer og Værelser, saa andre, som det hændes at komme did, kunne have hos dem bekvem Tilflugt og Underhold. Det tilsiges fremdeles dem, som ville bygge, at de maa beholde samme Huse og Bygninger til arvelig Ejendom, og at de maa sælge og forandre dem og handle med dem, som de ville. Endvidere forundes dem, som nu bo der eller ville bygge der, Fritagelse for Skat og al anden kongelig Tyngte og Besværing. Dog skulle de være Lensmanden hørige og lydige paa Kongens Vegne, afholde sig fra Fiskeri i Søen og fra at hugge i Skoven deromkring uden Lensmandens Tilladelse; ej heller maatte de, naar der var Olden, lade Svin drive paa Skoven, uden Lensmanden tillod det for tilbørlig Oldengæld. Fædrift til deres Køer og Fæmon skulle være dem tilladte, undtagen paa Kongens Enemærker“.

Det fremgaar deraf, at Kongen ikke har givet Borgerne Købstadprivilegier for deres blaa Øjnes Skyld, men at han som i lignende Tilfælde andetsteds selv har

opnaaet Fordele, idet Indbyggerne maatte gaa ind paa Forpligtelser, der betød Opgivelse af Ting, som de sikkert længe havde betragtet som Rettigheder. Bestemmelserne viser den Hensigt at faa en Købstad til at fremstaa, og de har været gavnlige for Haandværk og Handel; men ikke for Landbruget, der dog baade da og lang Tid senere spillede den største Rolle for de fleste af Beboerne. Dog kan Dokumentet kaldes en Overenskomst til gensidig Fordel for Kongen og Byen.

Prospekt af Skanderborg i 1845.

Skanderborg Købstad var dengang meget landsbyagtig og lille. Højest har der været de fire Gader, som senere nævnes: Storegade, Lillegade, Gyden, der forbandt dem, og dertil Vestergade. Byens Nordgrænse, det omtalte Plankeværk, var der, hvor Torvet er nu. Gaderne var snavsede, ubrolagte, delvis Opholdssted for Fjerkræ, Svin og Hunde, Færdselsvej for Kreaturer, der dreves til og fra Staldene. Husene var lave straa- eller rørtækte Bindingsværkshuse, de fleste vel med Gavlen til Gaden.

Christian IV opholdt sig meget paa Skanderborg Slot baade som Barn og som Voksen. Sammen med sin Lærer, Mester Hans Mikkelsen, har han daglig siddet i et Værelse paa Slottet og tilegnet sig Kundskaber. Fra hans Skrivebøger kender vi hans Skrift fra hans ottende Aar, og de Forskrifter han fik til Øvelse i Skrivning. Det var Sætninger fra Jesu Sirach og Salomons Ordsprog, deriblandt den, hvis Forbogstaver han senere lod anbringe paa Bygninger: Regna firma pietas, Fromhed styrker Rigerne. Sikker har han færdedes ikke blot paa Slottet, men ogsaa i Lade-gaarden og Staldene, Byen og Skovene, og han har sejlet paa Søerne, selv om det ikke har været i det Legeskib, der er gaaet saa stort Ry af. Under sine Ophold paa Stedet har han øget den Forstaaelse af den jævne Mand, som Fortællinger fra hans senere Liv beretter om. Hans Forhold til Byens Borgere var nok godt. De tilbød frivilligt at give 80 Daler aarligt til Kalmarkrigen.

I Efteraaret og Vinteren 1608-09 opholdt Kongefamilien sig næsten til Stadighed paa Slottet. Den toaarige Prinsesse Elisabeth døde og begravedes her i 1608. Senere paa Aaret kom udenlandske Gesandtskaber dertil og lod Christian IV mægle sig imellem. Det var paa Skanderborg Slot, at Christoffer Rosenkrantz blev fængslet og forhørt 1609, da han ved Bedrageri vilde tilvende sig 4000 Daler fra Christen Juels Enke, Fru Karen Strangesdatter. Hertug Christian af Brunsvig, Kongens Søstersøn, opholdt sig en Tid paa Skanderborg 1616, og der holdtes da store Fester til Ære for ham. Aaret efter kom svenske Gesandter til Christian IV paa Skanderborg for

at bede ham om Hjælp mod Polen. Skanderborgerne havde nok at se paa. Ind mellem Fester og Forhandlinger var Kongen optaget af almindelig Regentvirksomhed, Byggeplaner, Jagt m. m. Det var ikke langt fra Skanderborg, at han havde Held til engang at fælde et Vildsvin paa 10 Centner, efter at det havde saaret flere af Klapperne og ihjelbidt somme. Mange store Jagter paa Vildsvin foretoges, fordi disse Dyr formerede sig saa stærkt, at de blev en Plage for Egnen. Fra Skanderborg udstedtes Befalinger om Reparationer af Slotte, om Bygning af Skibe o. s. v., o. s. v. Og Skanderborg selv var Genstand for Kongens store Interesse, og det baade Slottet og Byen. Købstadbrevet stadfæstede han 1600, og i 1617 befalede han, at Skanderborg Slot og By skulde befæstes med Jordvolde. Det er dem, der ses paa Resens Tegning fra 1677. Aaret efter taler han i et Brev om Fæstningen Skanderborg, og i 1619 gik Kronens Bønder og arbejdede paa Voldene sammen med et Regiment Soldater. En Sikringsmur tværs over Draget ud til Borgen blev færdig 1620. Den var 5 Alen høj og 3 Sten tyk. Da Wallensteins Soldater forfulgte Kong Christian op i Jylland, blev Skanderborg Slot og By plyndret af de kejserlige Tropper, saa Befæstningen har ikke været tilstrækkelig stærk. Den har næppe været færdig og blev det maaske aldrig; men i Skanderborg vidner dog endnu Skansestumper om den. Efter Krigen maatte Slottet have nyt Inventar, før Kongen kunde bo der. Han var der en Tid 1633, og hans ældste Søn Kristian boede der senere en Tid. Da kom Torstenssons haarde Soldater og plyndrede og ødelagde som Tyskerne før. Det gik haardt ud over Slottet igen. Ny Restaurering blev tiltrængt, men Riget fattedes Penge. Og Kongen døde 1648. Lensmanden, Rigmarsk Anders Bille lod Fangetaarnet, det store, hvide Taarn, istandsætte 1655, men to Aar efter kom Svenskerne, og da Karl Gustaf-krigene var forbi 1660, var Borgen yderst forfalden og dens bedste Tid uomtvistelig omme. Over 30 Aar stod det meget daarligt til med den. Saa ofrede Christian V store Summer paa dens Istandsættelse, uden at den deraf blev særlig solid. Thi Frederik IV lod det halve Slot rive ned omkring 1720, saa det gamle Taarn blev bageste Hjørne i det resterende Slot og forbundet med Portfløjen ved en lav Køkkenbygning, over hvilken der blev Udsigt fra Slottets Hovedfløj. Det er den Skikkelse Thurahs Gengivelse viser.

Christian V opholdt sig ikke meget paa Skanderborg, Frederik IV heller ikke, selv om han gjorde Slottet i Stand. Et af hans Besøg paa Stedet var hin Junidag 1712, da han havde bortført Anne Sofie Reventlow fra Clausholm og ved Aftenstid blev viet til hende i Slotskapellet. Christian VI besøgte Skanderborg to Gange. Slottet var Centrum i det skanderborgske Rytterdistrikt fra 1720—67. Saa blev det, stærkt forfaldent, solgt til Nedbrydning. Kun Kapellet, som Byens Folk, der før søgte Skanderup Kirke, havde faaet Lov at søge fra 1699, skulde bevares tillige med Runddelen derved og blev overladt Byen til Sognekirke. En ny Indgang til Kirken blev lavet i Runddelen, og over Døren blev Stenen fra Slotsporten med Frederik IIs Navnetræk anbragt. Kort efter 1800 saas endnu Rester af det hvide Taarn, men tilbage af det øvrige Slot var da kun Kirken, der endnu staar som et Minde om en svunden Storhed.

Efter Christian IV stadfæstede Frederik III Skanderborgs Privilegier 1648 og føjede et Par ny til. En Latinskole blev oprettet 1651, men eksisterede kun i 7 Aar. Kroeri var indrettet 1620. Men som det 17. Aarhundrede var en uheldig Tid for Slottet, var det det ogsaa for Byen. De tyske, svenske og polske Soldater plyndrede alle forfærdeligt. Brandskat udkrev de, Kvæg og Svin aad de, Varer af enhver Slags tog de, Mønter, Sølvtøj o. l. var de som gale efter, og at sætte sig op mod deres

Vilje var i høj Grad livsfarligt. Borgerne var udsat for al Slags Overlast. Ikke en gang Tingmøder kunde de holde under Karl Gustafkrigene. Først den 28. Oktober 1659 „er efter Øvrighedens Befaling atter holden Ting, eftersom Gud Allmægtigste nogen Rolighed efter den Ufredstid haver os forundt og benaadet“. Landbrugere og Haandværkere havde faaet deres Bedrift ødelagt, hver Gang Fjenden var i Landet. Saa gjaldt det om at begynde forfra. For mange blev det nødvendigt at bygge nye Huse. Arent Berntsen fortæller 1656, at Skanderborg Købstads Indvaanere „med god Handel sig rundeligen nære og samme By efterhaanden forvide og med Bygning forbedre“. Ganske vist har han ikke altid i sin Bog vidst rigtig Besked, men at Byen havde udvidet sig noget inden Aarhundredets Udgang er dog sikkert. Storegade var da forlænget en Smule mod Nord, og Vestergade gik lige til Skansen, for hvilken den bøjede af tilbage mod Storegade, saaledes at der stadig kun var én Byport, Nørreport. Der var flere ny Bindingsværksbygninger med Tegtag, men i én Etage. Christian V søgte at fremme Byens Opkomst ved at henlægge forskellige Markeder fra andre Steder dertil, saaledes St. Søren og Helligkors Markeder fra Ry, 100 Aar efter at Skanderborg havde faaet Købstadrettigheder. Og i Haab om bedre Tider gik Byen ind i det ny Aarhundrede. Men Haabet beskæmmede foreløbig. Kornpriserne faldt stærkt, og Danmark kom i Den store nordiske Krig, saa Skatterne steg. Flere Aar igennem udrededes Ekstraskatter. Ejendomme faldt saa langt i Pris, at Jordens Værdi blev lig Nul, og kun Bygninger, Besætninger og lignende var af nogen Værdi. Noget gavnede det vel Skanderborg, at militært Rytteri fik Stade paa Stedet, da Skanderborg Rytterdistrikt oprettedes 1720. Nogle saakaldte Barakker blev bygget til Husly for Soldaterne. En enkelt af de Bygninger findes endnu. Fra den Tid er ogsaa Skanderup Skole, befalet bygget af Frederik IV efter 1721. Meget har det dog næppe gavnet, at Byen blev Garnisonsby. I 1735 var der ingen Fabrik eller lignende. Handelen var „af ringe Betydenhed“. Amtmanden bemærkede samme Aar, at „Skanderborg kan ikke anses for nogen Købstad uden for saa vidt Konsumtion angaar, men Indbyggerne nære sig af Avling, Fiskeri og deslige. Og Ulykker ramte Byen som i de foregaaende Tider. En stor Brand hærgede Husene 1746, i

Amtsgaarden.

Vestergade var det vist værst. Den orientalske Kvægpest rasede paa samme Tid i Landet. De færreste Kreaturer overlevede den.

Saaledes holdtes Byen nede et Par Hundrede Aar af Krig og Brand og Kvæg-syge. Ved Ryttergodsets Salg 1767 købte Borgerne sig en anselig Bymark, 438 Tdr. Land Ager og Eng. I 1769 var der 514 Indbyggere, der mest ernærede sig af Agerbrug. Endnu efter 1800 betegnes Byen som „en Landsby, der kalder sig Kjøbstad“, og 1833 siges, at den ernærer sig af Agerbrug, Brændevinsbrænderi og lidt Handel. Men fra den Tid er den gaaet temmelig konstant frem til vore Dage. Den udvidede sig til alle Sider, især langs Storegadens Forlængelse og Vestergade, der nu gik uden for Skansen. Endnu omkring 1800 var næsten alle Huse i et Stokværk, i 1830erne ligeledes; men fra da af blev toetages Huse almindeligere. Det gamle forsvandt mere og mere. I 1802 var Frederik IIs gamle Slotsport fra 1571 nedbrudt. Paa et Billede fra ca. 1800 ses den endnu som et lavt, firkantet Taarn med Pyramidetag. Omtrent til da havde den fungeret som Arrest. Den første fine Bygning, og stadig den fineste, uden for Slotsholmen er Amtmandsboligen, bygget 1804 i nyklassisk Stil af Byfoged Bagger og 1825 købt af Staten til Embedsbolig for Amtmanden, efter at Skanderborg Amt atter var udskilt af Aarhus Amt, som det havde været knyttet sammen med fra 1803—23.

Selv om de daarlige Tider omkring 1820 og Krigene 1848-50 og 1864 bremsede Udviklingen i kortere Perioder, var Byen i støt Fremgang i det 19. Aarhundrede. I 1848, 1849 og 1864 var den ude for fjendtlige Indkvarteringer, af hvilke den i 1849 var værst. Men det overvandt hurtigt. Loven om Ophævelse af Konsumtionen, Vareafgiften ved Byporten, 1851 og Næringsfrihedsloven af 1857 var gavnlige for Borgernes Indtægter, og et forholdsvis stærkt Opsving tog Byen, efter at Jernbanen var naaet dertil 1868. Og det har varet ved til vore Dage, da Skanderborg har over 4000 Indbyggere.

Skanderborg Bys nuværende betydende Institutioner, dens ledende Foreningsliv og dens kendte Mænd og Kvinder vil vi paa de kommende Sider forsøge at fremstille saa fyldestgørende, som Pladsen og de til Raadighed staaende Oplysninger tillader.

Laurits Bie Rasmussen, Borgmester, Lokomotivfører, er født den 25. August 1888, som Søn af Forsvarsminister L. Rasmussen og Hustru Marie, født Honoré. Gift med Ingrid, født Voigt. Uddannet som Maskinarbejder, Medlem af Byraadet fra 1921, siden 1925 Borgmester i Skanderborg.

Medlemmer af Skanderborg Byraad er: Borgmester L. B. Rasmussen, Overretssagfører Holtel, Kommunalærer Schmidt, Murermester Wegener, Kreaturhandler Ole Sørensen, Købmand Fr. Møller, Møller P. K. Rasmussen, Snedker Lauritsen, flhv. Støbemester Christiansen.

SKANDERBORG KIRKE ligger paa en Bakke i Skanderup Sogn paa Næssel mod Syd ved Horsens Landevej. Denne er den eneste Levning af Skanderborg Slot, der blev solgt i 1767 og da nedbrudt undtagen en Del af Hovedfløjen med dennes østlige Runddel, som i 1572 var blevet indrettet til Slotskapel af Kong Frederik den 2den og nu skænkedes som Sognekirke til Byen, hvis Indbyggere allerede havde søgt den siden 1699. Bygningen, der bærer tydeligt Præg af sin verdslige Oprindelse, har Mure af røde Munkesten i Renæssanceforbandt. Det runde Taarn er Slottets gamle, sydøstre Hjørnetaarn, hvortil der nu er føjet et Vaabenhus. Høje Stentrapper fører op til dettes Indgangsdør, hvorover der sidder en Sandsten med Rigsvaabnet, Kong Frederik den 2dens Navnetræk og Aarstallet 1571. Da Slottet endnu stod, var Indgangen til Slotskapellet i Sydvestmuren fra Slotsgaarden gennem et lille rundt Taarn.

Kirkens Indre er et udelt Rum uden særligt Kor. Det blev gennemgribende ændret i 1800 og restaureret omkring 1866. Taarnet restaureredes i 1882 og Kirkens Ydre i 1885. Rummet, hvis Højde svarer til Slotsfløjens Stueetage, har fladt, gibset Loft. Inventaret er en ejendommelig Blanding af Renæssance- og Empire-Stil. Altertavlen, der indfatter et Maleri af C. Dalsgaard fra 1866, er nu sammenkomponeret med den enkelt, men fint snedkrede Prædikestol fra 1572, som før stod ved det øverste østlige Vindue; men i 1800 fik den sin nuværende Plads. Døbefonten er fra 1850 og af Sandsten efter Tegning af Bindsbøl; men der findes yderligere en Font til, der er af Smedejærn med Daabsfad af Kobber. Paa begge Sider findes Pulpiturer, hvoraf de nærmest Alteret er fra Kong Frederik den 2dens Tid. Stolestaderne bærer Vaabenskjolde med Kong Frederik den 2dens og Dronningens Navnetræk, samt Aarstallet 1572. Orglet er skænket Kirken af Familien Pultz. Kirken har forskellige Lysekroner, der er skænket den.

A. P. F. Blinkenberg,
Sognepræst.

ANDREAS PETER FRØLUND BLINKENBERG, Sognepræst, er født den 5. Juni 1875 som Søn af Kunstdreier A. Blinkenberg og Hustru Kristine Elisabeth født Veis, gift 1902 med Karen Christensen, Student ved Ribe Kathedralskole Sommeren 1893, cand. theol. Februar 1903, Børneskolelærer i Ribe fra Marts 1900—Juli 1902, Højskoleforstander i Jannerup 1902, Sognepræst i Hoven 1908, Sognepræst i Hjerminde Lee og Hjortshede 1916, Sognepræst i Skanderborg fra 1920.

HENRIK JØRGENSEN, Organist, er født den 14. September 1889 som Søn af Kantor H. J. Jørgensen og Hustru Johanne, gift 1919 med Karla Vennervald, Kommunalærer.

H. Jørgensen,
Organist.

SKANDERBORG RAADHUS er opført 1860. Før den Tid holdtes Tinget i de store Værelser, som fandtes i Porthuset ved Vindebroen til Slotsholmen, og da Byen heller ikke havde Arrestbygning, blev Arrestanter ogsaa ført hertil. Men Porthuset blev efterhaanden brøstfældigt, og man havde ofte den Ubehagelighed, at Fangerne undveg fra de skrøbelige Celler. Porthuset blev nedbrudt omkring 1800. Tinget blev

derefter holdt i Byfogedens store, nye Bygning. Da man nu stod uden Arrest, maatte man føre Fangerne til Aarhus, men da Forhørene over Fangerne skulde foregaa i Skanderborg, blev det en ret kostbar Historie at transportere Fangerne frem og tilbage. I 1825 blev Byfogedens Bygning solgt til Staten, og man blev derfor nødsaget til at opføre et Raadhus. Dette fik sin Plads paa Torvet, idet Byen erhvervede en Del af Landmand Antonis Gaard. I 1830 var det nye Raadhus færdigt; i nederste Etage var der Bolig for Arrestforvareren tillige med et Rum til Byens 3 Sprøjter. desuden fandtes der en Tingsal og en civil Arrest; til Gaarden var der Fangerum. I Frontespicen blev anbragt et Ur, hvorved en stor Mangel for Borgerne var afhjulpet, da det var det første offentlige Ur i Byen.

Skanderborg Raadhus.

Dette Raadhus blev snart for lille, og i flere Aar blev der ført Forhandlinger om Udvidelse af Raadhuset, der ved sin indskrænkede Plads, navnlig var Arrest-lokalerne for smaa, og sin mindre heldige Beliggenhed langt fremme paa Torvet frembød store Mangler. Der var to Planer fremme. Enten at restaurere det gamle Raadhus og opføre en særlig Arrestbygning, eller ogsaa skulde der opføres en hel ny Bygning baade med Raadstue- og Arrestlokaler. Kammerherre Baron Bille Brahe stod i Spidsen for den første Plan. Men i et Raadstuemøde talte Snedker I. C. Madsen varmt for at opføre en helt ny Bygning, der saa skulde trækkes et Stykke tilbage paa Torvet. Han havde endvidere fremskaffet en Tegning fra Arkitekt Zeltner i Silkeborg, efter hvilken Plan den nye Bygning blev indrettet efter Datidens mest moderne Forhold. Madsen beviste, at naar man anvendte en Del Materiale fra det gamle Raadhus, vilde den nye Bygning kun blive et Par Tusinde Rigsdaler dyrere end Istandsættelsen af den gamle Bygning og Opførelse af en særlig Arrestbygning.

Efter at have fremført sin Plan saa godt, gik de øvrige Borgerrepræsentanter med til at udrede Differencen af Kommunens Kasse, medens den øvrige Byggesum skulde udredes af By og Amt i Forening. Bygningskomitéen bestod af By- og Herredsfoged, Auditor Bülow, Amsraadsmedlem, Gaardejer N. Christiansen og Borgerrepræsentant, Snedkermester I. C. Madsen. Med sine to Etager og sit Spir er Raadhuset en anselig og smuk Bygning. I Stueetagen er der Bolig for Arrestforvareren, Retslokaler og Arrestantceller. Paa 1. Sal findes Byraadssalen og Amsraadsalen. Den 4. Oktober 1860 blev der foranstaltet en storstilet Indvielsesfest. Bille Brahe holdt Indvielsestalen, og heri erkendte han, at han havde fejlet ved i sin Tid at have næret Betæneligheder ved Planens Gennemførelse. I 1919—20 opførtes en Tilbygning til den nordlige Ende af Raadhuset. Denne Tilbygning indeholder Politistation, Lokaler for Statspolitiet, Udvalgsværelser m. m. Paa Trappegangen er Byens gamle Faene anbragt.

F. V. Givskov,
Dommer.

FRANDS VALDEMAR GIVSKOV, Dommer, R. af D., er født den 30. August 1867 som Søn af Amanuensis Cancelliraad F. C. Givskov og Hustru Elisabeth født Bergh, Datter af Amtsforvalter, Etatsraad Bergh, Ribe, gift 1896 med Karen Gerda Boisen. Cand. jur., Student i Ribe 1886, By- og Herredsfuldægtig i Ringkøbing 1894, i Thisted 1896, Borgmester og Byfoged i Skanderborg samt Herredsfoged i Hjelmslev og Gjern Herreder 1913, Dommer sammesteds fra 1919, fratraadt som Borgmester s. A.

GUNNER ROSENDAL SIMONSEN, Dommerfuldmægtig, er født d. 20. Januar 1895 som Søn af Muremester S. Chr. Simonsen og Hustru Karen, f. Rosendal, gift 1932 med Gudrun Berg-Hansen, Student 1912, juridisk Candidat Januar 1919 Dommerfuldmægtig i Skanderborg fra 1919.

JENS BLICHER, Dommerfuldmægtig, er født den 18. April 1906 som Søn af Godsekspeditør Sten Blicher og Hustru Astrid, cand. jur.

AMTSTUE og Amtskontor forveksles ret ofte i Folks Begreb. Under Amtskontorets Embedsomraade hører de i Amtet værende Landkommuner, Amtssygehuse, Amtsveje m. m. og dette Kontor ledes af Amtmanden, der er Formand for Amsraadet.

Amtstuen er imidlertid noget ganske andet. Denne ledes af Amtsforvalteren, der efter Amtets Størrelse har et passende Antal Medhjælpere. Amtsforvalterembedet nedstammer fra vore Forfædres Ridefogeder og sorterer under Staten. Amtstuen opkræver alle Statsskatter, Renter af Statslaan, Arvefæsteafgifter, Amtsfondsindtægter m. m. Skanderborg Amtstue har til Huse i Kommunens Administrationsbygning, og den ledes af Amtsforvalter Allan With.

ALLAN WITH, Amtsforvalter, R., af D., er født den 16. December 1872 i København som Søn af Kontorchef i Finansministeriet P. With og Hustru Ida, født Lindemann, gift 1905 med Gudrun Scharling, Datter af Borgmester Carl Lund Scharling og Hustru. Student fra Borgerdydskolen paa Kristianshavn 1891, cand. jur. 1900, Fuldmægtig paa Fredericia Borgmesterkontor fra 1900—03, Assistent i Skattedepartementet 1903, Fuldmægtig 1909, Ekspeditionsssekretær 1913, tillige Fuldmægtig paa Københavns Amts og Amsraads Kontorer fra 1904—07, Amtsforvalter i Skanderborg fra 1919, fungerende i Haderslev fra 1920—21.

Allan With,
Amtsforvalter.

Frederik den 4.s Skole.

SKOLEVÆSENET I SKANDERBORG. Den første Skole i Skanderborg blev opført paa Lillegade (nuværende Borbergade) i Begyndelsen af 1600erne (nuværende Gade-Nr. 24). Her virkede en lang Række af Lærere lige til 1819.

En ganske kort Tid (1651—1658) har der bestaaet en af Frederik III i „Kongens Smedie“ indrettet Latinskole (nuværende Nr. 13 paa Adelgade). Da Latinskolen ophørte, blev Bygningen benyttet som Bolig for Degnen i Slotskirken, som tillige den Gang var Degn i Skanderup og Stilling Kirker. Disse Degne, som ofte kaldtes „latinske Skolemestre“, var som Regel universitetsuddannede Mænd, der her sad og ventede paa Præstekald.

I 1721 blev en af Frederik IVs Ryttergodsskoler opført lige udenfor Byporten (nuværende Nr. 43 paa Hjørnet af Adelgade og Vestergade). Denne Skole skulde søges af Børnene fra følgende store Distrikt: Vrold, Foerlev, Ladegaarde, Holtskovgaard, Skvæt- og Vestermølle samt Fruering og Skaarup.

Da Skoleloven af 1814 paabød Kommunerne at drage Omsorg for en hensigtsmæssig Indretning af Skolevæsen og af Skolelokaler, var Kommuneskolen paa Lillegade i en daarlig Tilstand og alt for lille. Der var i Tidens Løb blevet anlagt Skoler i de fleste Landsbyer, som hørte til Rytterskolen (Fr. IV). Denne Bygning blev da 1816 overdraget til Skanderborg. Tillige købte man den gamle Degnebolig (Latinskolen) paa Adelgade. Begge disse Bygninger blev nu grundigt istandsat til Skolebrug. Skoleplanen af 1818 bestemte, at Andenlæreren, som tillige skulde være Kirkesanger i Slotskirken, skulde undervise de mindste Børn i den gamle Degnebolig, medens Førstelæreren, der tillige var ordineret Kateket og hver Søn- og Helligdag skulde prædike i en af Pastoratets tre Kirker, overtog Undervisningen af de større Børn i „Rytterskolen“. Den forfaldne Bygning paa Lillegade blev indrettet til Fattighus.

I Kateketens Skole blev der undervist i Religion, Historie, Geografi, Dansk, Naturhistorie, Skrivning, Regning, Tegning og Gymnastik. Der var 25 Undervisningstimer om Ugen; Lørdag var Fridag.

I Andenlærerens Skole deltes Børnene i to Afdelinger, hvoraf den ene havde „indbyrdes Undervisning“, medens den anden blev forberedt til at gaa over i Kateketens Skole. Undervisningstiden var her 6 Timer daglig om Sommeren og 5 Timer om Vinteren.

Ved Siden af den offentlige Skole var der en privat Skole, der stadig skiftede Bestyrere, da disse som Regel var theologiske Kandidater. Skolen blev senere til en Pigeskole, der blev nedlagt kort efter, at den private Realskole kom i Virksomhed. Byraadet maatte i 1856 leje en lille Lejlighed i en af de gamle Barakgaarde til Skolestue og Lejlighed for en nyantaget Tredielærer.

I 1858 blev den ældste Del af den nuværende Kommuneskole fuldført og indviet, saa Børnene fra de tre Skoler blev nu samlet til Undervisning i en Bygning.

I 1860 solgtes de gamle Skolebygninger, Kateketens Skole til en Smed og Andenlærerens Skole til en Maler.

Efter bevægede Borgermøder og Byraadsforhandlinger, som drejede sig om, hvorvidt man skulde udvide Undervisningen, saa at Eleverne kunde føres op til Præliminæreksamen, eller om man skulde forbedre den bestaaende Ordning med Heldagsundervisning gennem alle Klasser, vedtog man endelig i Foraaret 1882 dette sidste, saa at en Fjerdelærer blev antaget 1883.

Dette mislykkede Forsøg paa at oprette en kommunal Realskole resulterede i, at en Del Mænd i By og Omegn tegnede sig for Aktier til Opførelse af en privat Realskole. Efter Sommerferien 1884 stod en smuk Bygning ved Niels Ebbesens Minde færdig, og Undervisningen begyndte med 70 Elever.

Da der efter to forgæves Opslag af det i 1883 ledigt blevne Kateketembedet ingen Ansøgere meldte sig, oprettedes efter nogen Tids Forhandling et Inspektørembedet ved Kommuneskolen. Den siden 1881 virkende Andenlærer, C. Michelsen, blev 1885 Skolens første Inspektør. Der var nu 4 Lærere og 1 Lærerinde ved Skolen.

I 1925 oprettedes en Realafdeling med Præliminæreksamen som Maal. Skolens Lærerpersonele bestaar nu af 1 Overlærer, 8 Lærere og 8 Lærerinder.

Elevantallet udgør f. T. 540 i 19 Klasser.

Til den gamle Skolebygning, som kun indeholdt 4 Klasseværelser foruden Lærerboliger, er der i Tidens Løb foretaget store Tilbygninger, saa at Kommuneskolen nu har 17 Klasseværelser, Haandgerningslokale, Træsløjdlokale, Smaasløjdlokale, Fysik- og Naturhistorielokale, Overlærerens Kontor, Lærerværelse, Gymnastiksal og Baderum. Gaardspladsen er asfalteret og her er anbragt to Læskure.

STEFFEN RASMUSSEN, Overlærer, er født den 13. Maj 1879. Gift 1911 med Astrid Kaas. Dimitteret fra Silkeborg 1900. Hjælperlærer hos Landstingsmand Madsen-Mygdal, Mygdal-Skole 1900-02, Lærer ved Tarm private Realskole 1902-07, Kommunelærer i Aarhus 1907-25. Foretog Studierejse i U.S.A. 1908-09. Formand for Skanderborg og Omegns Lærerkreds, siden 1925 Overlærer v. Skanderborg Kommuneskole.

SKANDERBORG PRIVATE REALSKOLE er som før nævnt bygget 1884. En Del interesserede Forældre i Byen og dens Omegn skaffede de fornødne Penge, og Skolen blev overtaget af Skolebestyrer O. F. B. Laage, der ledede Skolen til 1894, da dens nuværende Ejer, cand. theol. H. C. Wichmand, overtog den. Efter Almen-skoleloven 1903 overgik Skolen til at blive Mellem- og Realskole og afholdt Mellem-skoleeksamen første Gang 1907 og Realeksamen i 1908.

SKANDERBORG HANDELSSKOLE oprettedes 1884. Skolen drives af Skanderborg Handelsforening og har foruden de tre lovbestaaende Klasser tillige to Klasser i tysk og engelsk Handelskorrespondance. Skolen har for Tiden 63 Elever. Overlærer Rasmussen er Forstander. Isenkræmmer Schmidt, der er Formand for Handelsforeningen, er tillige Formand for Handelsskolen.

Teknisk Skole.

TEKNISK SKOLE. I Sommeren 1875 vedtog Industri- og Haandværkerforeningen i Skanderborg at søge oprettet en Aften- og Tegneskole for Haandværkerlærlinge. Forslaget blev frembragt af 2 Medlemmer, Malermester H. C. Aarup og Fabrikant A. Blom, og disse blev støttet af Prokurator E. F. Weng. Efter at Foreningen havde tegnet sig for et efter Datiden ret anseligt Beløb, henvendte disse 3 Herrer sig til Byens Haandværksmestre og Borgere om Støtte til Skolens Oprettelse.

Justitsraad, Amtsforvalter Kabel var straks stemt for Sagen og tilbød at lede Skolen uden Vederlag, hvilket Hverv han udførte, til han paa Grund af Alder tog sin Afsked. Et Maleri af Skolens første Leder er ophængt i Skolens Kontor; han ligger begravet paa Slotskirkegaarden.

Industri- og Haandværkerforeningen valgte et Udvalg paa tre Medlemmer og desuden skulde Foreningens Formand og Kasserer være Medlem af Skolens Styrelse, der saaledes kom til at bestaa af et Udvalg paa 5 Medlemmer. Udvalget søgte Byraadet om pekuniær Støtte, og samtidig søgte man om at faa overladt 2 Klasseværelser i Kommuneskolen 4 Aftener om Ugen til Aften- og Tegneskole. Begge Dele blev bevilliget af Byraadet, dog med den Bemærkning, at Lamper og Petroleum samt Pasning af disse Lamper maatte Foreningen selv bekoste.

Skolens første Lærere blev Justitsraad Kabel, Malerm. Emil Aarup og cand. theol. Lund. Skolens Undervisning var gratis. De første Aar var Skolen daarligt besøgt, men efter 4—5 Aar steg Elevantallet Aar efter Aar, saaledes at Pladsforholdene i Kommuneskolen blev for smaa. Foreningen spekulerede derfor stærkt i selv at op-

føre en Skolebygning og købte med det Formaal for Øje en Byggegrund; men de fornødne Midler til Bebyggelse manglede.

Efter at have indhentet Tegninger og Tilbud hos Arkitekt V. Puck, forsøgte Foreningen i 1896 at faa rejst en selvstændig Bygning, og man appellerede til Borgernes Velvilje, og dette faldt saa heldigt ud, at Foreningen bestemte sig til at bygge, saafremt den kunde opnaa et Statstilskud paa 10,000 Kr., hvilket ogsaa blev beviliget. Det blev derefter bestemt, hvorledes Bygningen skulde være, og der blev valgt et Udvalg paa 9 Medlemmer, som valgte et Forretningsudvalg, der bestod af: Murermester H. Hansen, Møller P. Sørensen og Skomager S. Sørensen. Endelig 1887 flyttede Skolen ind i sit eget Hus. Skolen har senere faaet Støtte fra et Par Pengeinstitutter i Form af aarligt Tilskud, ligesom Prokurator E. F. Weng og Hustru ved deres Død testamenterede Skolen 1500 Kr., hvoraf den aarlige Rente skulde anvendes til Præmier til flittige Elever.

Skolens Formænd gennem Aarene har været: Justitsraad, Amtsforvalter Kabel, By- og Herredsfoged Thiele, Skomagermester S. Sørensen, Tømrermester Jørgen Thomsen, Murermester Wegner, Tømrermester Fr. Overgaard og Murermester H. W. Mathiesen, der er Formand nu.

Skolen lededes indtil 1923 af Bestyrelsen. I 1923 ansattes som Skolens Forstander Arkitekt Printz, som var Forstander til 1926. I 1926 blev den nuværende Forstander Bygningsinspektør, Arkitekt Schmidt valgt.

Det Laan, som optoges ved Skolens Bygning, er nu afdraget, saaledes at Skolen nu er gældfri. Skolen har nu flere Legater, som anvendes til Præmier. Der undervises nu af 8 Lærere, og der undervises i alle Arter af Tegning, saavel faglig som forberedende Tegning. Elevantallet har i de senere Aar været stærkt stigende, saaledes at der i 1932 er 105 Elever, og Bestyrelsen overvejer stærkt at udvide Skolen. Skolen drives af Industri- og Haandværkerforeningen i Skanderborg med Tilskud fra Kommune, Amt og Stat.

Skolens Bestyrelse, hvoraf to Medlemmer er af Foreningens Bestyrelse, bestaar af: Murermester H. W. Mathiesen, Formand, Snedkermester H. Mathiesen, Kasserer, Fabrikant H. C. Petersen, Bogtrykker H. Chr. Brix, Malermester Fr. Nielsen.

Johan Schmidt,
Bygningsinspektør.

JOHAN SCHMIDT, Bygningsinspektør, Forstander for teknisk Skole, er født d. 26. Oktober 1899 som Søn af Murermester J. P. Schmidt og Hustru Inger, født Ahrendt. Gift 1925 med Else Hornhaver. Uddannet som Murer, Afgangseksamen fra Kolding Tekniske Skole 1918, Studierejse i Norge og Sverrig, Konduktør og Tegner for flere Arkitekter, Assistent ved Haderslev tekniske Værker 1924—26, Arkitekt i Skanderborg 1926, Medlem af Kommissionen ved Svendeprovers Aflæggelse under Fællesrepræsentationen 1932, Vurderingsmand ved Assurancekompagniet Baltica 1927, 2. Præmie for Plan til Statsskole i Sønderborg, opført Haandværkerforeningen i Skanderborg, har opført ca. 70 Landbygninger bl. a. Kærbygaard ved Aarhus, har opført Skanderborg Rutebilstation, Handels- og Landbrugsbanken, Skolekomplekset i Staustrup og i Hasselager. Medlem af Skanderborg Haandværkerforenings Bestyrelse, siden 1926 Forstander ved Skanderborg Tekniske Skole.

Amts-By-Sygehuset.

AMTS-BY-SYGEHUSET I SKANDERBORG blev taget i Brug ca. den 3. Marts 1892. Sygehuset blev opført af Skanderborg By- og Amtsraad i Forening. Der fandtes 34 Sengepladser paa medicinsk-kirurgisk Afdeling og 20 paa Epidemiafdelingen. Sygehuset forventedes tilstrækkeligt for hele Amtet med Undtagelse af Horsens By, Silkeborg var paa det Tidspunkt ikke Købstad, men en Kommune i Amtet. Denne Forening, at Sygehuset vilde være stort nok for Fremtiden, viste sig ikke rigtig, idet Skanderborg Sygehus i 1928—29 er udvidet til 72 Sengepladser tiltrods for, at der er bygget Sygehus i Brædstrup, Hammel og Silkeborg, og Skanderborg Amt yderligere betaler for Indlæggelsen af Patienter paa Brande Sygehus og Horsens Kommunehospital. Sygehusets første Læge var Dr. M. Hindhede, som fratraadte 1909. Siden har Overlæge H. Bruun været Overlæge.

H. R. Bruun,
Overlæge.

K. M. Petersen,
Oversygeplejerske.

A. Laursen,
Økonoma.

HANS RASMUSSEN BRUUN, Overlæge, er født den 31. Marts 1876 som Søn af Gaardejer Niels Rasmussen Bruun og Hustru Marie, født Bay, gift 1913 med Clara Hansen, Candidattjeneste ved forskellige Hospitaler, Reservelæge ved Viborg Sygehus 1905, Turnuscandidat 1906—1908, Assistent ved Den kgl. Fødselsstiftelse i København 1909, Overlæge ved Skanderborg Amts- og Bys Sygehus siden 1909.

KRISTINE MARIE PETERSEN, Oversygeplejerske, er født den 9. November 1878 som Datter af Købmand Carl Emil Petersen og Hustru Vilhelmine Dorthea, født Flach, uddannet paa Amtssygehuset i Aarhus, ansat paa Skanderborg Amts- og By-Sygehus som Oversygeplejerske.

AGNETE LAURSEN, Økonoma, er født den 17. December 1900 som Datter af Gaardejer Thomas Laursen og Hustru Ingerigine Marie, uddannet paa Silkeborg Bad, Økonoma ved Skanderborg Amts- og By-Sygehus.

Plejhjemmet.

SKANDERBORG PLEJEHJEM er opført af Kommunen i 1929. Hjemmet bestyres af et Udvalg bestaaende af Borgmester L. Bie Rasmussen, Støbemester Christiansen og Manufakturhandler Frederik Møller. Hjemmet, som er beliggende i Møllegade i Byens Udkant, er en smuk, anselig, fritliggende Bygning, som har Plads til 20 Beboere, saavel mandlige som kvindelige, som væsentlig er Aldersrentenydere. Hjemmet har selvstændig Økonomi og eget Vaskeri, og den daglige Ledelse varetages af Bestyrerinde Frk. A. Olesen.

ELSE MARIE AGNES OLESEN er født den 2. December 1894 som Datter af Husmand H. J. Olesen og Hustru Mette. Siden 1930 Bestyrerinde paa Skanderborg Plejhjem.

A. Olesen,
Bestyrerinde.

SKANDERBORG ASYL, der ligger paa Asylgade, er opført i 1905—06. Bygningen har med Inventar kostet ca. 17,500 Kr. Paa Sydfacaden blev indsat en Marmortavle, der tidligere havde siddet paa Muren paa det gamle Asyl. Paa Gavlen mod Gaden er under Byens Vaaben anbragt en Tavle med følgende Inskription:

Legatstifteren,

Købmand af Grenaa

JENS-MARIUS LINDBERG

har ved sin betydelige Gave muliggjort dette Asyls Genopførelse og fremtidige Bestaaen.

Asylet nævnes først i 1867. Dette blev skænket af Baron Bille Brahe. Asylet blev fornyet 1887, og efter en Ombygning 1905 fik det sin nuværende Skikkelse. Bestyrerinde er Marie Thomsen.

MARIE THOMSEN, Bestyrerinde, er født den 17. Maj 1886 som Datter af Anders Thomsen og Hustru Johanne Thomsen. Bestyrer paa Skanderborg Asyl.

SKANDERBORG GASVÆRK. I Aaret 1792 lykkedes det Englænderen Will. Murdoch at oplyse sin Villa ved at ophede Kul i lukkede Jernbeholdere. Dette var Verdens første Gasværk. 1803 forsynede Murdoch en Fabrik ved Birmingham med Gas til Belysning og senere et større Bomuldsspinderi i Salford. Det var Trangen til Belysning, der udviklede den første Gasindustri.

Autoriteternes og Befolkningens Rædsel for Gassen var stor, og det tog mange Aar at overvinde denne samt at overvinde de mange tekniske Vanskeligheder. 1807 blev en Gade i London oplyst ved Gas, og større Dele af London kom efterhaanden langsomt med. Der kom Gasbelysning i Paris 1815, Berlin 1826, Wien 1833, Leipzig 1838, Kristiania 1848, Stockholm 1853 og København (Vestre Gasværk) 1857.

Forinden var der dog af engelske Teknikere anlagt flere Gasværker i Provinsen, saaledes Odense 1853, Aalborg og Helsingør 1854, Assens, Aarhus og Randers 1855 og Silkeborg og Svendborg 1856. I Slutningen af 1880 var der ialt 36 Gasværker i Danmark, og deriblandt Smaabyer som Stubbekøbing, Stege og Saxkøbing.

I Skanderborg By rejste Borgmester Thiele og Byraadsmedlem, Herredsfuldmechtig Johansen i et Byraadmøde den 28. Oktober 1889 Tanken om at faa Gasbelysning. Efter betydelige Forarbejder og Undersøgelser vedtog Raadet den 17. August 1891, at der skulde anlægges et Gasværk. Arbejdet paabegyndtes Foraaret 1892, og Gasværket toges i Brug, og Gadelygterne tændtes den 15. September s. A. Udgiften androg 87,412,30 Kr., der tilvejebragtes ved Laan.

Det første Gasværksudvalg bestod af Fabrikant A. Blom, Formand, Redaktør Oluf H. Jørgensen og Købmand J. Olsen, Tilsynsførende ved Regnskabsvæsenet. Projekter og Planer var udarbejdede af Ingeniørerne Windfeld-Hansen og Irminger, København, og Ledelse og dagligt Tilsyn under Arbejdet førtes af Louis Klein og von Essen. Værkets Kapacitet var ca. 1100 Kubikmeter pr. Døgn. Værket var forsynet med 2 Stk. 4 Retorts Risteovne, der ladedes med Ladeskovle.

Der var een Gasbeholder med Klokke, der kunde rumme ca. 10,000 Kubikfod. I Aaret 1892 afgassedes 523,800 kg Kul, der gav 300,000 kg Koks og 103,585 Kubikmeter Gas. Maalernes Antal var 250. I 1902—03 anskaffedes endnu en Gasbeholder, der bruges endnu. I 1908—09 undergik Værket en stor Udvidelse, idet Ovnanlægget blev udvidet og en Exhaustor anskaffet, ligesom den nuværende store Gasbeholder blev anskaffet.

Personalet bestod oprindeligt kun af Værkføreren og 2 Mand, nemlig A. F. Mørk og Niels Rasmussen. Til Bestyrer antoges J. H. Sørensen fra Københavns Gasværk. Bogholder var fhv. Købmand J. Jørgensen, Nonnebjerg. Maalerkontrollør, Blikkenslager Brehm og Lygtetænder, Snedker Petersen.

I Aaret 1930—31 stillede Produktionen sig saaledes: 420,448 m³ Gas, Værkets eget Forbrug 25,900 m³, Svind 22,637 m³, ialt 468,985 m³. Forbrugernes Antal: Indenbys 1174, Udenbys 111, ialt 1285. Koksproduktionen 18,349 hl. Paa Værket findes nu een Ovn med 4 Retorter og 1 Ovn med 6 og 1 Ovn med 8 Retorter, der findes Ladekran og Exhaustoranlæg. Gasværkets Anlæg betød et stort Fremskridt for Byen, og det er vedblivende en uundværlig Faktor i Byens Liv. Den nuværende Gasværksbestyrer Asger Ravn-Jensen.

A. Ravn-Johnsen,
Gasværksbestyrer.

ASGER RAVN-JONSEN, Gasværksbestyrer, er født den 3. Juli 1883 som Søn af Lærer L. Jonsen og Hustru Hansine, født Ravn, gift den 21. Maj 1912 med Albertine Marie, født Jensen. Uddannelse som Maskinmester, Gasværksbestyrer ved Skanderborg Gasværk.

SKANDERBORG VANDVÆRK. Saa langt, som Historien rækker tilbage, har man syslet med Cisterner, Vandindvindingsanlæg, Vandkunst og Vandledninger, hvad enten det nu var til Brug for en Borg eller et Bysamfund. De velkendte romerske Vandledninger er endnu den Dag i Dag et talende Bevis paa, hvor store Opgaver man kunde gaa i Lag med for at skaffe en By rigeligt og godt Vand.

Efterhaanden som Tekniken udviklede sig, og den mekaniske Kraft kunde tages i Brug, antog Vandforsyningen til tæt sammenbyggede Byer en mere almindelig og overkommelig Form, saaledes at Vandværk med Husinstallation i den Skikkelse, vi nu kender dem, kunde anlægges. Af danske Provinsbyer fik Odense og Aalborg Vandværk 1854, og i Tidens Løb blev der herefter anlagt Vandværker i en Række danske Byer.

I 1907 blev Skanderborg Vandværk taget i Brug, og samme Aar blev der anlagt Vandværker i Herning, Grenaa, Aakirkeby og Holte. I Skanderborg havde man allerede ved Aarhundredets Begyndelse drøftet Mulighederne af at faa et Vandværk anlagt for Skanderborg Kommune, og et midlertidigt Udvalg havde beskæftiget sig med

Sagen; men først den 21. Januar 1904 nedsatte Byraadet et staaende Udvalg, som i Aarene 1906 og 1907 gennemførte Sagen saaledes, at Værket kunde tages i Brug i Midten af Oktober Maaned 1907. Udvalget kom til at bestaa af Bankdirektør Westergaard som Formand, Snedkermester V. Regner og Overbanemester Lysholm. I Januar 1905 havde Sagen været til Behandling i Handelsstandsforeningen, og af 140 tilstedeværende Borgere havde 80 stemt for det ønskelige i snarest at faa anlagt et Vandværk, medens 9 havde stemt imod, og 50 — der dog nærmest var at betragte som ligeglade — havde undladt at stemme.

Skanderborg var paa dette Tidspunkt paa knap 3000 Indbyggere, med en Gæld paa ca. 280,000 Kr. og med en aarlig Skatteudskrivning paa ca. 50,000 Kr. Det var derfor ingen lille Sag for Byen at anlægge et Værk, som vilde koste smaa 100,000 Kr. Den første Opgave, Udvalget gik i Lag med, var at finde en passende Beliggenhed til Værket med en bekvem Adgang til rigeligt og godt Drikkevand. I dette Øjemed blev der med mekanisk Kraft i Dagene fra den 15. til den 27. November 1905 foretaget Prøvepumpninger paa et Par Boringer i Guldbryllupsanlægget, og Udvalget fandt, at der her var meget mere Vand, end der i overskuelig Fremtid kunde blive Tale om at anvende for at forsyne Byen. Analyserne viste, at Vandet var godt Drikkevand, og da disse Resultater forelaa, anmodede Udvalget Ingeniør Øllgaard fra Hellerup om at udarbejde et Forslag til Anlæg af et Vandværk i Guldbryllupsanlægget samt Overslag over Anlægsudgifterne og Udgifter ved den aarlige Drift. Da disse Overslag forelaa, sendtes hele Projektet til Byraadet.

Anlægssummen var kalkuleret til 83,000 Kr. foruden Udgifterne ved de foreløbige Undersøgelser og Køb af Jordareal til Højdebeholder. Den aarlige Drift var anslaaet til ca. 3000 Kr., hvortil 4400 Kr. til Forrentning og Amortisation, saaledes at den samlede Driftsudgift vilde blive ca. 7400 Kr. aarlig. Under Forudsætning af, at to Trediedele af Byens Ejendomme tilsluttede sig Vandværket, regnedes der med et aarligt Driftsunderskud paa ca. 900 Kr. Værket skulde anlægges uden Filter, og Vandet tages ved Sugepumper direkte fra Boringerne og med Trykpumpe sendes til Byen og Højdebeholderen. I Midten af Oktober Maaned 1907 kunde man tage det nye Vandværk i Brug. I Maskinhuset var installeret to Gasmotorer paa hver 12 HK og to Suge- og Trykpumper, der pumpede Vandet fra Boringerne til Byen og Højdebeholderen, der blev anbragt i Hestehaven og rummer ca. 1500 Tønder Vand. Den er forsynet med en elektrisk Alarmklokke, der automatisk melder Værket, naar Beholderens Restbeholdning er dalet til ca. 330 Tønder og ligeledes atter melder, naar Beholderen er pumpet fuld. I det første Driftsaar havde 359 Ejendomme med 762 Husstande sluttet sig til Værket. Disse Tal er i de forløbne Aar steget til 612 Ejendomme og 1307 Husstande. I det første Driftsaar var der kun installeret 15 W. C., nu er Tallet steget til 411. Vandforbruget er i Aarenes Løb blev firedoblet, idet man nu oppumper ca. 2 Mill. Tønder om Aaret imod $\frac{1}{2}$ Mill. Tønder det første Driftsaar. Til at begynde med var Pumpetiden ca. $5\frac{1}{2}$ Time daglig; den er nu ca. 14 Timer daglig. Fem Aar efter at Værket var taget i Brug, viste det sig nødvendigt at anlægge et Filter, og dette maatte atter udvides i 1930. Filtreringen sker paa den Maade, at Raavandet oppumpes til Filteranlæggets Top og risler ned gennem to store Sold ud over et Koksfilter, der bestaar af ca. 400 Hektoliter uknuste Koks i en Højde af $2\frac{1}{2}$ Meter. Herfra strømmer Vandet videre ned gennem et Stenfilter bestaaende af fire Lag Rullesten af forskellig Størrelse. Herfra ledes Vandet gennem et fintkornet Sandfilter paa 0,60 m, og naar først Vandet har passeret alle disse Lag, er det iltet og rensat saaledes, at det gennem Sandfiltrets Stenunderlag kan ledes ud i Rentvandsbrøndene, hvorfra det pumpes ud i Hovedledningen til Byen og Højdebeholderen.

Selv om Værket var anlagt med Udvidelse for Øje, havde man dog næppe regnet med, at Vandforbruget skulde stige saa stærkt, som Tilfældet blev, og som Følge heraf maatte man i 1924 forøge Maskinkraften og Pumpeanlægget ved at anskaffe en ny Gasmotor paa 55 HK og en Elektromotor paa 22 HK samt en ny Pumpe. Dette Anlæg blev udført af Møller & Jochumsen, Horsens, under Ledelse af Ing. Jonas, Aarhus.

Byens Ledningsnet, der er paa ca. 11 km, er forsynet med 54 Brandhaner, saaledes at Brandvæsenet overalt i Byen har rigelig og bekvem Adgang til det fornødne Vand. Fra 1904 til 1910 var forhenværende Bankdirektør Alb. Westergaard Formand for Vandværksudvalget, fra 1910—21 Fabrikant C. Blom, fra 1921—25 Dyrlæge A. Thomsen, og siden 1925 har Møller P. K. Rasmussen været Udvalgets Formand. — Fra 1. April 1929 har Købmand Fr. Møller været Medlem af Udvalget og Snedker Chr. Lauritzen siden 16. September 1930, da Alb. Jensen udtraadte af Byraadet. I 1907—08 udgjorde Vandforbruget 169 Tønder pr. Indbygger; men i 1931—32 var Forbruget steget til 474 Tønder pr. Indbygger. Gennemsnitsforbruget har været 1,3 Td. pr. Døgn eller 4,2 Tdr. pr. Husstand pr. Døgn.

Andersen,
Vandværksbestyrer.

Skanderborg Andels-Svineslagteri.

SKANDERBORG ANDELSSVINESLAGTERI. I 1882 blev det første Andelsmejeri oprettet her i Landet, og 5 Aar senere kom det første Andelssvineslagteri. Af Andelssvineslagterier har vi nu i Landet ca. 50. Det første Andelsslagteri blev oprettet 1887 i Horsens, og det var P. Bojsen, der var Hovedmanden. Da han saa med en lille Stab drog til Skanderborg for at opfordre Egnens Landmænd til at slutte sig til Horsens Andelsslagteri, bl. a. ved at sikre dette en aarlig Leverance paa 3000 Stkr. Svin og en Garantikapital paa 30,000 Kr., blev der alvorligt Røre blandt Skander-

borgenserne. Allerede samme Aar havde „Skanderborg Avis“ slaaet til Lyd for et Andelsslagteri i Skanderborg, og den 6. Juni skrev den, at dette nu snart vilde komme ud i Virkeligheden, da en Del ansete Mænd fra By og Land i nær Fremtid vilde indbyde til et Møde i den Anledning. Et større Beløb var allerede tegnet. Dette Møde blev afholdt i Skanderborg den 28. Juni 1887, og det blev bestemt, at Sagen skulde undersøges nærmere. Det var derfor naturligt, at Hr. Bojsen fik en varm Modtagelse i Skanderborg, og paa dette Møde, hvor der var store Uoverensstemmelser, kom Spørgsmaalet om „grundtvigske“ eller „bjørnbakske“ Svin frem for første Gang. Mødets Resultat blev Nedsættelse af 2 Udvalg. Det ene, det „horsensvenlige“, og det andet, Udvalget til at undersøge Mulighederne for Oprettelse af et Andelsslagteri i Skanderborg. Mulighederne i Skanderborg syntes gode, og den 30. April kunde „Skanderborg Avis“ meddele, at der hidtil var tegnet 3,000 Svin aarlig af ca. 400 Leverandører. Paa et Møde den 21. Maj blev det atter understreget, at Stemningen var for et Slagteri i Skanderborg, og der blev nedsat et Udvalg paa 50 Medlemmer. Den 16. December 1889 meddelte „Skanderborg Avis“ med store, fede Typer, at der nu var tegnet over 4,000 Svin, og paa Slagteriets første Generalforsamling meddeltes det, at der nu var tegnet 4449 Svin af 876 Leverandører, og en Garantikapital paa 51,860 Kr. Hr. Wendelbo-Madsen antoges til Slagteriets Arkitekt, og den 5. Juni 1890 hejstes Kransen paa Skanderborg Andelssvineslagteri. Den 15. August var man saa vidt, at den første Prøveslagtning kunde finde Sted, og den forløb meget vellykket.

Op gennem Aarene har der staaet en stadig Kamp med Privatslagterier i Omegnen, men da det var lige ved at gaa til Grunde, sluttede Bønderne sig alligevel sammen og stod sammen i Kampen og beholdt deres eget Andelsslagteri. I denne Kampagne talte Lærer J. Nielsen, Jexen, varmt for Sagen, og han blev meget afholdt. Det var ved denne Sammenslutning i 1893, at Grunden til den solide Fremtid blev lagt, og helt op i Nutiden har Samarbejdet været roligt, fredeligt og solidt.

At Slagteriet er gaaet godt fremad viser nedennævnte Tal: I 1890 viste Regnskabet en Indtægt paa 307,959,58 Kr. og en Udgift paa 3872,22 Kr. mindre. Der slagtedes 6334 Svin. Ved 25 Aars Jubilæet i Aaret 1915 viste Regnskabet en Omsætning paa 2,544,791,87 Kr. foruden en Omsætning i Slagteriets Butik paa 140,053,29 Kr.

Slagteriets Status er udmærket, og faktisk er det store Anlæg gældfrit; thi Slagteriet har fra dets første Dage sørget for gode Afdrag paa den i Øjeblikket tilstedeværende Gæld.

Ved Starten i 1890 var der ialt kun ansat 6 Mand paa Slagteriet, nu er dette Forhold mere end firedoblet.

Direktør paa Skanderborg Andelssvineslagteri er E. Høeberg.

E. Høeberg,
Direktør.

J. A. Andersen,
Overdyrlæge.

P. Hansen,
Slagtermester.

E. HØBERG, Direktør, er født den 1. November 1879. Bogholder ved Skanderborg Andelssvineslagteri 1. Juli 1904, siden 1921 Direktør. Er Medlem af Noteringsudvalget for „Jydsk-fynsk Notering“, Medlem af det lokale Udvalg for Bedømmelse af Svineavlscentrene i 7. Distrikt.

JACOB ALBERT ANDERSEN, Overdyrlæge, er født den 10. Juli 1880 som Søn af Gaardejer, Sognefoged J. Andersen, Vejlbj ved Aarhus, og Hustru Gertrud, født Andersen. Gift 1905 med Karna Enna-Akademisk uddannet. Skanderborg Kommunes tilsynsførende Dyrlæge, Formand for Turistforeningen i Bestyrelsen for Fiskeriforeningen, Medlem af Udvalget for Stadion.

POUL HANSEN, Slagtermester, er født den 16. Januar 1881, som Søn af Købmand H. P. Hansen og Hustru Anna Elisabeth. Gift 1906 med Elna Oline Kristensen. Uddannet ved Haandværk, nu Slagtermester ved Skanderborg Andelssvineslagteri.

SKANDERBORG POSTVÆSEN. Postvæsenet var, da det blev oprettet i det 17. Aarhundrede, ikke nogen Statsinstitution. Postregalet for hele Landet var bortforpagtet til en ung Forretningsmand fra et Hamburgsk Handelshus, Poul Klingenberg, der indlagde sig megen Fortjeneste ved at bringe Postvæsenet i en mere tidssvarende Forfatning. Poul Klingenberg bortforpagtede efter nogen Tids Forløb de forskellige Poststationer i Landet.

Denne Etat har udviklet sig betydeligt i de sidste 100 Aar. I tidligere Tid besørge Posten med Postvogne, der foruden Posten ogsaa medtog Passagerer. Dersom Folk ikke vilde benytte disse Vogne til deres Rejser og ikke selv var i Besiddelse af et Køretøj, maatte de foretage Rejsen til Bens, hvilket heller ikke var ualmindeligt i hine Tider. I Reglen var Postmesteren tillige Krøjer eller Brændevinsbrænder, og Posthuset var altid i den Bygning, hvor Postmesteren boede. Da Postmesteren jo ogsaa havde andre Interesser at varelage foruden Posttjenesten, kunde det godt hændes, at man fik en ublid Modtagelse, naar man kom med sit Brev og vilde have det sendt. Man maatte nøje paase, at Brevet var forsvarligt forseglet, og man maatte betale for Forsendelsen, og Modtageren betalte for Modtagelsen. Naar Posten kom til Byen, sorterede man Brevene ud, og disse laa da, indtil de fra Omegnen værende Landpostmænd, eller hvad det ofte var Tilfældet, Koner, kom ind til Kontoret og hentede dem, og de besørge da Brevene videre. Det er næsten ufatteligt, set med vore Øjne og regnet efter vor Tid, hvor Posten har en saa hurtig Befordring og spiller en saa stor Rolle i hele vor Udvikling, at den har været saa langsomt virkende, som Tilfældet er.

Vi skal kort nævne de vigtigste Reforme indenfor denne Etat. I Aaret 1851 indførtes Frimærkesystemet, og i 1865 indførtes Brugen af lokale Breve.

Skanderborg Postvæsen tog den 2. Oktober 1900 et nyt Posthus i Brug. Før i Tiden havde det stedlige Postvæsen været af meget primitiv Art. Postmester i Skanderborg er Johan Frederik Fabricius.

JOHAN FREDERIK FABRICIUS, Postmester, R. af D., er født d. 4. Februar 1868 som Søn af Rentier Hans Ditlev Fabricius og Hustru Elisabeth Cathrine Constance, født Møller. Gift 1898 m. Ella Margrethe Ipsen. Cand. phil. 1888, Assistent ved Københavns Overpostmesterembede 1888, Assistent i Finansministeriet 2. Revisionsdepartement 1892, Postekspedient ved Østifternes Jernbanepostkontor 1897, konstitueret Postmester i Fuglebjerg $\frac{1}{3}$ - $\frac{1}{5}$ 1905, Fuldmægtig ved Nørrejylland's Jernbanepostkontor 1913, Postkontrollør af 2. Grad 1917, Postmester i Tarm $\frac{1}{5}$ 1917, siden 1924 Postmester i Skanderborg.

J. F. Fabricius,
Postmester.

SKANDERBORG JERNBANESTATION. I Aaret 1868 paabegyndtes en ny Æra for Skanderborg. Skanderborg, der i Aarhundreder havde ligget gemt bag sine Søer i landlig Idyl, kom nu pludselig til at ligge ved meget trafikeret „Vej“, nemlig Jernbanelinien. Banestrækningen Fredericia—Aarhus blev nemlig aabnet den 4. Oktober 1868, og Byen kunde ikke bevare sit gamle Udseende, men maatte forandre sig i Forhold til Omverdenen.

Hvor mærkeligt det end lyder, er det sikkert, at Skanderborg var rystet og forfærdet ved Tanken om, hvad den nye Bane vilde bringe, sikkert ikke noget godt, mentes der, og adskillige gamle Bypatrioter ønskede Banen langt væk. Efter at Rigsdagen havde lovet Banen sin Støtte med udtrykkelig Fremhævelse af, at den skulde anløbe Skanderborg, var der Skanderborgensere, der ivrigt støttede et Projekt om, at Banen i Stedet for skulde gaa øst om Søerne over Torrild.

I Aaret 1869 mærkede Banen særligt de mange Udflugter, Skanderborgenserne foretog; thi nu var der jo en enestaaende Mulighed for at komme ud i den „store Verden“.

I 1889 paabegyndtes en stor Udvidelse af Skanderborg Banegaard. I en Udgravning paa „Edelsborg“s Mark blev der bygget en Lokomotivremise til 8 Maskiner, paa „Godthaab“s Mark blev der udgravet Plads baade til ny Hoved- og Skiftespor. En Dobbeltperon med Tunnel under Sporene blev anlagt. I Foraaret 1893 aabnedes en Viadukt i Stedet for den tidligere Ledoverkørsel ved Foerlevvej. Som Bevis for, at Banen gik godt, kan anføres, at Banens Indtægt fra 90,000 Kr. steg til 128,000 Kr. i 1904. I 1897 var der solgt 72,564 Billetter til et Beløb af 72,479 Kr. Ved Stationen findes nu desuden et Toldkontrolsted, der hører under Toldkammeret i Silkeborg.

J. C. JENSEN, Trafikkontrollør, er født d. 22. April 1883 i Adslev. Ansat ved Statsbanerne 1900, forrettet Tjeneste forskellige Steder i Jylland, forflyttet til Skanderborg 1921.

J. C. Hannestad
Overassistent.

JENS CHRISTIAN HANNESTAD, Overassistent, er født d. 13. Marts 1887, som Søn af N. C. Jensen og Hustru Maren, født Mortensdatter. Gift 1913 med Klara Karner. Præliminæreksamen fra Hobro private Realskole 1904, derefter ansat ved Statsbanerne, forflyttet til Skanderborg 1932 paa Grund af Kassekontorets Nedlæggelse i Aarhus. Tidligere Medlem af Jernbaneforeningens Hovedbestyrelse. Nu Overassistent ved Statsbanerne og Leder af Godsekspeditionen.

SKANDERBORG TOLDSTED. Accisen, ogsaa kaldet Consumtionsafgiften, er en i Midten af det 17. Aarhundrede (i Danmark 1657) opkommen Afgift, der skulde svares af Forbruget af de i Landet frembragte Produkter, men af praktiske Grunde gerne opkrævedes paa Produktionsstederne (saasom Formalingsafgiften og Brænderi-afgiften) eller ved Landprodukters Indførsel til Byen. Consumtionsstederne finder man ret ofte benævnt som Brænderikontrolsteder. Disse havde overordnede Embedsmænd, nemlig Consumtionsinspektører og Consumtionskasserere. I Slutningen af Consumtions-tiden simplificeredes denne Tjeneste under een Consumtionsforvalter. Denne havde da paa de forskellige Consumtionspladser, der var underlagt hans Distrikt, Consumtionsbetjente. I forrige Tider fandtes der Byporte og Bybomme ved alle Købstæder

og ved disse laa Acciseboden, og ingen fra Landet maatte passere disse Boder uden først at have erlagt Indførselstold af de Varer, de havde med sig. I Reglen var disse Boder bortforpagtede, saa man forstaar, at det var i Accisemandens Interesse nøje at overvaage, at ingensomhelst toldpligtig Vare undgik hans Opmærksomhed. Consumptionen, der, som før nævnt, var bortforpagtet, overtoges i 1776 af Toldvæsenet. Finansministeriets Udstedelse desangaaende findes dateret i Oktober 1850 med følgende Paabud: „ . . . Portconsumtionen og Portopsyn samt Formalingskontrol ophører for Provins-købstædernes Vedkommende den 6. Oktober næstkommende Kl. 12 Middag, efter hvilket Klokkeslet alle Bomme og landværts Adgange til Købstæderne forblive aabentstaaende“.

Sammenligner man nu dette omfattende „Væsen“ med vore andre Statsinstitutioner og med vore Forfædres Acciseboder og den senere Consumtions-tid, forstaar man, hvilken mægtig Udvikling, der er foregaaet indenfor dette i forholdsvis kort Tid.

Skanderborg Toldsted har til Huse i Jernbanestationen, og hører under Silkeborg Toldsted.

HARTVIG SJØRUP, Overtoldassistent, er født den 4. Juli 1889, som Søn af Urmager N. C. Sjørup og Hustru Emma Marie, født Petersen. Gift 1915 med Ida Marie Hansen. Præliminæreksamen og Handelseksamen, indtraadt i Told-etaten som Kontorist i Aalborg 1907, forflyttet som Toldmedhjælper til Skive 1911, til Odense fra 1913-1914, udnævnt til Toldassistent samme Sted, forflyttet til Vandrup 1916, til Aalborg 1919, siden 1. Juli 1931 udnævnt til Overassistent i Skanderborg under Skanderborg-Silkeborg Toldsted.

H. Sjørup,
Overtoldassistent.

SKANDERBORG BRANDKORPS. Skanderborg har et fast Brandkorps bestaaende af 1 Brandinspektør, 2 Assistenten og 15 menige Brandsvende. I Tilfælde af Ildebrand alarmeres Brandinspektøren, som gennem Separatlinier kan alarmere det fornødne Mandskab. Der findes i Byen et Brandalarmeringsskab, som er opsat i 1924, men som kun har været benyttet 2 Gange siden Opsættelsen. I 1931 har der været 17 Ildebrandstilfælde, hvor Brandvæsenet har været i Aktivitet.

I Tilknytning til Skanderborg Brandvæsen oprettedes i 1928 et Zonebrandvæsen omfattende 8 Sogne omkring Skanderborg, saaledes at disse betaler en særlig Afgift samt Gebyr for hvert Brandtilfælde mod at Skanderborg Brandvæsen stiller det fornødne Materiel og Mandskab til Raadighed.

Brandvæsenet raader over 1 Udrykningsvogn med paahængt Motorsprøjte, Haandsprøjter, 700 m Slange, Redningsstige, Redningssejl og iøvrigt alt moderne Redningsmateriel.

Brandkorpsets Chef er Brandinspektør Jens Christiansen.

JENS CHRISTIANSEN, Brandinspektør, er født den 15. August 1862 som Søn af Smed Christian Jensen og Hustru Sidsel Kirstine Jensen. Gift 1893 med Cathrine født Holmstoel. Uddannet som Murer. Medlem af Byraadet 1921—25, af Værgeraadet 1921—29, Medlem af Menighedsraadet 1930, Formand for Asylselskabet, Vurderingsmand for Ny Jydsk Kreditforening 1900, i Bygningskommissionen 1921, Direktør for Købstædernes alm. Brandforsikring 1923. Ejendoms-skyldvurderingsmand 1903. Tildelt Skanderborg Brandkorps' Jubilæums-medalje for 25 Aars Tjeneste, Brandinspektør siden 1924.

J. Christiansen,
Brandinspektør.

SPARE- OG LAANEKASSEN FOR SKANDERBORG BY OG OMEGN er oprettet 4. Januar 1856 paa Foranledning af nogle af Byens ledende Mænd. Som første Bogholder og Forretningsfører valgtes Kancelliraad Bagger, der dog kun virkede et

Spare- og Laanekassen i Skanderborg.

Par Aar. I 1861 blev dette Hverv overdraget til Prokurator E. F. Weng, der beklædte Stillingen indtil 1908. Den første Dag, Sparekassen blev aabnet, indkom der i Indskud 6539 Rd. Efter 2 Aars Forløb var Indskuddet steget til 44,668 Rd., i 1862 til 102,496 Rd., derefter steg Indskuddet jævnt til 1876, da det indskudte Beløb udgjorde 996,000 Kr. Derefter kom nogle vanskelige Aar 1877—79, hvor der blev udtaget over Halvdelen af de indskudte Beløb. Men efter nogle Aars Forløb steg Indskuddet igen og fortsatte jævnt, saadan at Totalsummen i 1905 var ca. 2,200,000 Kr.

I Begyndelsen havde Sparekassen Lokale i et Værelse til Gaarden paa Byens Raadhus, og med dette lille Lokale maatte man nøjes indtil Aaret 1883, da Sparekassen købte Læge Foghs Gaard ved Torvet. Paa en Del af denne Grund blev der i 1889 opført en ny, tidssvarende Sparekassebygning, hvori der var indrettet brandfrit Rum til Opbevaring af Penge og Værdisager. I 1926 overtog Sparekassen Ejendommen Adelgade 83, hvor der er indrettet Banklokaler og Mødelokaler for Direktionen. Sparekassen ledes af et Tilsynsraad paa 7 Mand og en Direktion paa 2 Mand. Formand for Tilsynsraadet er Sognefoged M. Andersen; Direktionen bestaar af Direktør B. Pedersen og Manufakturhandler S. Sørensen.

BERTEL PEDERSEN, Direktør, Partikulier, er født den 17. Juli 1864 som Son af Gaardbestyrer Peder Jacobsen og Hustru Marie Jacobsen. Gift 1885 med Marie Pedersen. Uddannet ved Bryggeri, nu Direktør i Spare- og Laanekassen i Skanderborg.

SOPHUS SØRENSEN, Direktør, er født d. 17. Juli 1871 som Son af Skipper J. Sørensen og Hustru Caroline Sørensen. Gift 1899 med Davida født Davidsen. Handelsuddannet, Manufakturhandler, siden 1930 Medlem af Direktionen for Spare- og Laanekassen for Skanderborg og Omegn.

S. Sørensen,
Direktør.

SKANDERBORG
HANDELS- OG
LANDBRUGSBANK
er stiftet som et Aktieselskab i 1925 med en Aktiekapital paa 200,000 Kr. og med H. B. Konradsen som Direktør indtil 1928.

Banken har til Huse i egen Ejendom paa Adelgade. Banken købte Ejendommen ved sin Oprettelse og ombyggede denne i 1930, saaledes at Lokalerne nu

fremtræder som rummelige og lyse Rum, med Privatkontor for Direktøren, samt alle moderne Sikringsmidler.

Skanderborg Handels- og Landbrugsbank, der har et Reservefond paa 55,000 Kr., ledes af et Bankraad, hvis Formand er Overretssagfører Holtet, samt af Direktøren, hvilken Stilling siden 1928 har været varetaget af Direktør A. Østergaard.

A. ØSTERGAARD, Bankdirektør, er født d. 9. Oktober 1898 som Søn af Skatteraadformand H. Østergaard og Hustru Grethe Louise. Gift 1922 med Asta Hansen. Realeksamen 1914, ansat paa Kæmmerkontoret i Hjørring 1/2 Aar, derefter Ansættelse i forskellige af Den danske Andelsbanks Filialer, Fuldmægtig i Viborg Afdeling fra 1922-25, under Bankens Likvidation 1925-28 ved Hovedkontoret i København, siden 1928 Direktør ved Skanderborg Handels- og Landbrugsbank.

GODTHAAB“. Naar Foreningen af jyske Landboforeningers Gaard skal have sit „eget Kapitel, er det fordi den i hele sin Tilværelse spiller en Rolle i Planteavlsudvalgets Virksomhed og er kendt som Planteavlsudvalgets Adresse i Landboforeningsarbejdet i Jylland.

Gaarden skylder Apoteker H. G. Koefoed, Skanderborg, sin Tilblivelse. Arealet blev sammenkøbt af Parceller, som forskellige Bymænd i Skanderborg havde erhvervet sig af Hestehavens Jorder, Størsteparten er købt af Bager Bredstrup og Værtshusholder Galten. Saavidt Statskonsulent C. A. Koefoed, Moskva, der er Søn af Apoteker Koefoed, erindrer, har Sammenkøbet af Jorderne fundet Sted i Aarene 1855—63. Hestehavejorderne hørte ikke til Bymarken, hvad ogsaa Parcellernes velafrundede Form strider imod. Det er muligt, at Parcellerne har hørt til Skanderborg Slot, og at de er bortsolgt ved Auktionen over Slottets Tilhørende i Midten af forrige Aarhundrede. Af Ting, der tyder paa en vis Samhørighed med Skanderborg Slot, kan nævnes en Vandledning af Egetræ, som er fundet flere Steder paa „Godthaab“s Areal.

Bygningerne, der for den Tid maatte anses for smukke og anseelige, blev opført i 1863. Haven blev anlagt af Gartner Bøgh, Horsens; men i det smukke Anlæg har Statsbanerne flere Gange, sidst i 1922, gjort Indgreb ved at ekspropriere Areal til Sporplads.

Skanderborg Handels- og Landbrugsbank.

Ejendommelig for Gaarden var allerede fra dens Oprettelse dens Vandrigdom. Brønden i Gaarden kunde undertiden løbe over (jvf. Vandlejningen til Slottet).

Apoteker Koefoed solgte sit Apotek i 1863 og flyttede samme Efteraar op paa Gaarden, som han drev indtil 1874, da den blev overtaget af Branddirektør N. Leth-Espensen, der ejede den til sin Død i 1920.

N. Leth-Espensen havde store landøkonomiske Interesser. Han var Næstformand i Skanderborg Landboforening og Formand for en Landbrugs-Forsøgsforening, der dannedes i Skanderborgegnen i 1892. Allerede dengang laa der Forsøg, saaledes Forsøg med Kartoffelsorter, paa Godthaabs Marker.

Da Planteavlsudvalget i 1916 søgte at forpagte en Gaard til Kontrolsted for Fremavl, var det ganske naturligt, at man fik Opmærksomheden henvendt paa denne Gaard, der laa i Nærheden af Planteavlskonsulentens Bolig og bekvemt beliggende ved Skanderborg Station. Med sin gamle Interesse for Forenings- og Forsøgsvirksomhed stillede Branddirektør N. Leth-Espensen sig straks villig til Tanken om at forpagte Gaarden ud til Foreningen, ligesom han straks sikrede Foreningen Forkøbsret til Gaarden.

Gaarden blev fra 1. Januar 1917 forpagtet for et Tidsrum af 8 Aar. Den aarlige Forpagtningsafgift var 60 Kr. pr. Td. Land + Skatter og Afgifter. Ved Leth-Espensens Død i Efteraaret 1920 indlededes der Forhandlinger om Køb af Gaarden. Resultatet blev, at Foreningen af jyske Landboforeninger fra 1. April 1922 overtog Gaarden i Eje til en Pris af 70,000 Kr.

I Efteraaret 1922 indkøbtes et Areal paa 10 Tdr. Land af Hestehandler S. Rasmussens Mark, hvorved Gaardens Areal oprundedes til 50 Tdr. Land, og en Firkant i Arealets nordvestlige Hjørne delvis udfyldtes.

Bygningerne befinder sig i den oprindelige ydre Form, men ved Foreningens Overtagelse af Gaarden er der dog sket en Del Forandringer, og der er bygget en Lade mod Nord.

Af Arealet bruges 8 Tdr. Land delt i 8 lige store Marker til Forsøg, medens Resten anvendes til almindelig Dyrkning. Forsøgsmarken tjener til:

- 1) Udsaaning af Kontrolprøver, d. v. s. Gennemsnitsprøver af de Saasædspartier, der udgaar fra de enkelte Fremavlere til Købere af Saasæd fra Foreningen af jyske Landboforeninger. Paa det samme Dyrkningsgrundlag (Jordbund, Saatid) kan der blive Lejlighed til at gøre Iagttagelser vedrørende Sædens Sundhed og Renhedstilstand.
- 2) Forsøg med nye Sorter udføres hvert Aar, idet man gerne giver Forædlere af Sædekorn Lejlighed til at møde frem med nye Sædstammer til Prøve. Adskillige Stammer er i de forløbne Aar blevet standset i deres Formering, fordi de ikke kunde staa Maal med de gamle gennemprøvede Sorter.
- 3) Forsøg med de almindeligt dyrkede Sorter og Stammer gennemføres. Herved kan Planteavlsudvalget sikre sig, at alle de Sorter, der er i Fremavl, hvert Aar bliver vurderet gennem Udbyttetal.

Paa „Godthaab“ er der Lejlighed til at gennemføre Forsøg med tilstrækkelig mange Fællesparceller og under den nøjeste Kontrol og Tilsyn. Det er af Betydning, at der kan knyttes en Række Undersøgelser vedrørende Vinterfasthed, Straastivhed, Kærnestørrelse, Skalprocent, Kvælstofindhold m. m. til Forsøgene. Som Følge heraf udgør de et værdifuldt Supplement til Sortsforsøgene i Landboforeningerne, med hvilke de indgaar i Række i Aarets Forsøgsberetning. Sædfølgen i Forsøgssædskiftet er fri, d. v. s., der tages de Afrøder, der er Brug for til Forsøg, saaledes en Mark med Rug,

en med Hvede, en med Byg, en med Havre og en med Kartofler. De øvrige Marker dyrkes med Afgrøder, der passer ind i Sædskiftet, bryder dette og rensrer Jorden.

For den Del af Arealet, der drives som almindeligt Landbrug, har Driften ogsaa været fri. Der er avlet de Afgrøder, der var Brug for paa Gaarden, eller som der var Mulighed for at afsætte med Fordel. Ved Driften er der dog stedse taget det Hensyn, at der er avlet saa mange Rodfrugter, at en rimelig Renholdelse af Jorden er opnaaet.

I Krigsaarene dyrkedes der op til 14 Tdr. Land med Kartofler (Richters Imperator). Udbyttet var omtrent 200 Tdr. pr. Td. Land, og Indtægten blev stor. Der har været forsøgt med Frøavl af Gul Sennep, Rajgræs, Hundegræs, Turnipsfrø og Runkelroefrø. Græsfrøavlen er gaaet godt, Runkelroefrøavlen mindre godt, sandsynligvis paa Grund af de mange Frostnætter om Foraaret. Kornafgrøderne har som Regel givet gode Fold, Forsøgene paa „Godthaab“ viser i Planteavlsberetningen hvert Aar høje Udbytter. Kornet sælges som Fremavlskorn, det bruges fortrinsvis ved gratis Uddeling af Sæd til Husmænd.

De første fem Aar blev Gaarden dreven uden Besætning, men da Konjunkturerne slog om, saa at det var vanskeligt at afsætte Afgrøderne ved direkte Salg, gik man i 1922 over til at holde 5 Køer og 70 Svin. I de sidste Aar har der været 30 Kvier paa Gaarden, og siden 1928 er der hvert Aar holdt jydsk Ungskue paa Gaarden.

Det har fra først af været Planteavlsudvalgets Tanke, at Gaarden skulde svare sig, og det har den ogsaa indtil videre gjort. Gaarden sorterer direkte under Planteavlsudvalget og dets Planteavlskonsulent.

Den daglige Ledelse af det uvendige Arbejde er overladt til en Bestyrer, og Husholdningen til en Bestyrerinde.

Fra 1. Januar 1917 har Planteavlsudvalget haft sit Kontor paa „Godthaab“; herved skabes der Muligheder for, at Udvalgets Konsulenter kan yde deres Medvirkning ved Forsøg, Undersøgelser og Prøver paa Gaarden. Fra Kontoret indsamles Bestillinger paa Sædekorn. Herfra anbringes Forsøg i Landboforeningerne og indsamles Bidrag til den aarlige Planteavlsberetning. Siden Græsmarkssektionens Dannelse i 1919 har ogsaa den haft sit Kontor paa „Godthaab“. Lejlighedsvis har der været afholdt Maskinprøver og Maskinkursus paa Gaarden.

Indirekte faar Gaarden Betydning for Planteavlskonsulenternes Færd og Gerning. Gennem Arbejdet paa Gaarden har de Føling med de Tilskikkelser, der møder Landbruget i Form af svingende Konjunkturer og Vejrforhold. De almindelige Landbrugs-sorger og -glæder bliver ogsaa deres. Ved deres Anpart i Gaardens Drift opnaar de en Samfølelse med de Landmænd, som søger deres Bistand, der er af stor Værdi for deres Virksomhed.

Fra Gaardens Oprettelse har det været et Ønske hos Foreningen af jydsk Landboforeningers Planteavlsudvalg, at de jydsk Planteavlskonsulenter, Planteavlsudvalg og planteavlsinteresserede Landboforeningsmedlemmer skulde føle sig hjemme paa „Godthaab“, og dette Ønske er forsaavidt blevet opfyldt, som „Godthaab“ igennem Aarene har modtaget mangfoldige Besøg saavel af sluttede Selskaber som af enkelte Gæster. Ogsaa adskillige Udlændinge har fundet Vej til Gaarden for at sætte sig ind i Organisationsforhold vedrørende Planteavlsarbejdet og for at se paa Afgrøder paa Gaardens Marker.

Det drejer sig, saaledes som det vil ses, ikke om en Virk-

M. K. Kristensen,
Konsulent.

somhed med prangende Bygninger og dyre Indretninger, tværtimod, det drejer sig her om en almindelig jydsk Bondegaard med gammeldags Bygninger, der i al sin Beskedenhed er blevet et lille Centrum for landøkonomisk Foretagsomhed.

MORTEN KRISTEN KRISTENSEN, Konsulent, R. af D., er født d. 27. April 1880 som Søn af Gaardejer N. Kristensen og Hustru Reinholdine, født Bjerregaard. Gift 1905 med Signe Kristensen. Uddannet ved Landvæsen, Landbrugsskole og Landbohøjskole. Konsulent i Planteavl.

SKANDERBORG LANDBOFORENINGENS REGNSKABSVIRKSOMHED er paabegyndt i 1920. Opgaven var at give Egnens Landmænd Lejlighed til at faa den efterhaanden ret betydelige Omsætning i deres Landbrug regnskabsmæssigt belyst. Virksomheden har igennem Aarene vundet god Tilslutning og givet den enkelte Deltager Oplysninger om Bedriftens Rentabilitet, saavel som de aarlige udsendte Beretninger har givet Gaardejerne et udmærket Billede af hvilke driftsøkonomiske Forhold det samlede Landbrug arbejder under. Virksomhedens Konsulent har siden Oprettelsen i 1920 været Gaardejer M. Marius Bagge.

M. Bagge,
Konsulent.

MARIUS BAGGE, Konsulent og Gaardejer, er født den 18. November 1896 som Søn af Landmand Søren Bagge og Hustru Hanne Bagge. Gift 1923 med Marie Kjeldsen Poulsen. Revisor i Banken for Skanderborg og Omegn, Sekretær og Kasserer for Skovdyrkerforeningen for Aarhus og Skanderborg Amtsrads-kreds, i Bestyrelsen for Skanderborg Andelssvineslagteri, siden 1920 Konsulent i Skanderborg Landboforenings Regnskabsvirksomhed.

FORENINGEN AF JYDSKE LANDBOFORENINGERS HUSHOLDNINGSUDVALG blev nedsat ved et Møde i Aarhus den 19. Marts 1923. Udvalget bestod af: Fru Rebekka la Cour Madsen, Baungaard, Vejen, Formand, Fru Kirstine Beck, Enggaarden, Hjørring, Fru Helga Højer, Trøjborg, Visby, Næstformand, og Konsulent M. K. Kristensen, Skanderborg, Sekretær. Til Hjælp for Udvalget blev senere antaget Husholdningslærerinde Bertha Pedersen, Odder.

Udvalgets Opgave var at fremme de husholdningsøkonomiske Arbejder saasom Husholdning, Regnskab, Havebrug, Fjerkræavl m. m. indenfor Landhusholdningerne i Lighed med, hvad der fandt Sted overfor Landbrugets Arbejde vedrørende Planteavl, Husdyrbrug o. a. Dette Arbejde udførtes i Form af Foredrag, gennem oplysende Udstillinger og ved Demonstrationer i Madlavning.

Fra 1. Maj 1924 blev Husholdningslærerinde Cathrine Holmsgaard antaget som Konsulent med Bopæl i Vejen. Til Støtte for Udvalgets Arbejde oprettedes 1. November 1924 Foreningen af jydsk Landboforeningers Forsøgskøkken i Vejen, der sorterer under Udvalget og ledes af Konsulenten.

I Oktober 1927 fratraadte Konsulent M. K. Kristensen som Sekretær, og dette Arbejde blev overdraget Konsulent Cathrine Holmsgaard. I April 1928 blev Forsøgskøkkenet flyttet til Skanderborg sammen med Husholdningsudvalgets Kontor.

I Forsøgskøkkenet er i Aarenes Løb udført forskellige Undersøgelser og Forsøg, som Koge- og Bageforsøg af forskellig Art, Arbejdsprøver med Køkkenredskaber, Undersøgelser af Sæber, Vand o. l., Kostundersøgelser til Belysning af Kostforhold og

Økonomi, Haveregnskaber o. l. Af Resultaterne udarbejdes oplysende Materiale til Brug ved Udstillinger, og dette danner tillige Grundlag for Konsulentens Arbejde. Forsøgs-køkkenet beskæftiger til Stadighed 1 à 2 Assisterter, ligesom der modtages Hospitanter, der paatænker at søge ind som Konsulenter i lokale Landboforeninger.

Husholdningsudvalget staar gennem sit Kontor i Forbindelse med de lokale Hus-holdningsudvalg ialt 48 Foreninger, og udfører et omfattende og virksomt Arbejde, der udvides for hvert Aar. Foreningens Formand er Fru la Cour Madsen og Næst-formand er Fru Kirstine Beck, Enggaarden, Hjørring.

H. C. J. Holmsgaard,
Konsulent.

HELGA CATHRINE JENSEN HOLMSGAAARD, Konsulent, er født den 1. November 1884 som Datter af Gaardejer Enevold Jensen Holmsgaard og Hustru Helle Cathrine Margrethe født Lange Jensen. Uddannet som Husholdningslærerinde med 3-aarig Uddannelse fra Fru B. Berg Niensens Seminarium, Sekretær for Foreningen af jyske Landboforeningers Husholdningsudvalg, siden 1924 Konsulent samme Sted.

DAGMAR LAURSEN, Konsulent, er født 13. April 1893 som Datter af Gaardejer Peder Laursen og Hustru Kathrine født Andersen. Uddannet paa Højskole, Husholdningslærerindeeksamen fra Seminariet Ankerhus. Konsulent i Husholdning ved Foreningen af jyske Landboforeninger.

D. Laursen,
Konsulent.

SKANDERBORG BYS AVISER. I Skanderborg udkommer 3 Aviser, nemlig Skanderborg Amtsavis, Skanderborg Amtstidende og Skanderborg Socialdemokrat.

Skanderborg Amtsavis er stiftet af Oluf Jørgensen i 1876. Fra 1. Juli 1888 overgik Bladet til et Aktieselskab. Oluf Jørgensen fratraadte som Redaktør i 1897 og efterfulgtes af Redaktør Christen Friis, der virkede til 20. Juli 1929. Fra 1. Oktober 1929 har S. Hauberg været Bladets Redaktør.

Skanderborg Amtstidende er stiftet i 1892. Dets Redaktør er A. Svendsen. Bladet har haft følgende Redaktører: Fr. Højmark, der virkede til 1912, J. Nørgaard Sørensen til 1917 og derefter P. Tuborgh. Nuværende Redaktør er A. Svendsen.

Skanderborg Socialdemokrat er stiftet i 1901. Dets Redaktør er A. Hansen.

A. Svendsen,
Redaktør.

SANDVAD HAUBERG, Redaktør, er født den 20. Februar 1892 i Spørring ved Aarhus som Søn af Lærer Jens Henrik Jensen. Forberedelseeksamen 1907, ansat ved Aarhus Amtstidende fra 1907—10, Lærereksamen i Silkeborg 1913, Lærer ved S. Madsen-Mygdals Realskole i Tarm fra 1913—14, ansat i Aarhus Amtstidendes Redaktion i Aarhus fra 1916—18, i London fra 1918—20, i Fyns Tidendes Redaktion fra 1920—29, Redaktør af Skanderborg Amtsavis siden 1. Oktober 1929.

AXEL SVENDSEN, Redaktør, er født den 19. Marts 1889 som Søn af Forretningsfører M. Svendsen og Hustru Sofie, gift med Helga Nielsen. Uddannet som Typograf, Faktor fra 1918—27, siden da Redaktør af Skanderborg Amtstidende.

A. Hansen,
Redaktør.

ANTHON FREDERIK HANSEN, Redaktør, er født d. 15. Februar 1888 som Søn af Gaardejer Rasmus Hansen og Hustru Bodil Kathrine, gift med Johanne Hansen. Redaktør ved Skanderborg Socialdemokrat siden September 1930, Formand for Socialdemokratisk Forening i Skanderborg.

SKANDERBORG INDUSTRI- OG HAANDVÆRKERFORENING er stiftet 1870 af Haandværksmestre og optager kun saadanne, der har Borgerskab. Foreningens Formaal er at højne og varetage Haandværkerstandens Interesser. Foreningen driver ikke nogen Art af Selskabelighed. Foreningens Medlemsantal i 1932 er 78, og den ledes af en Bestyrelse paa 7 Mand med Fabrikant H. Chr. Petersen som Formand.

Skanderborg Industri- og Haandværkerforening ejer og driver Skanderborg Tekniske Skole, som ledes af en særlig Bestyrelse med Murermester H. V. Matthiesen som Formand. Foreningen afholder Svendeprøver under Fællesrepræsentationen for Dansk Haandværk og Industri og uddeler Svendebreve og Diplomer. Foreningen raader over betydelige Legatmidler, som uddeles til trængende, gamle Haandværksmestre og ligeledes anvendes en stor Del til Præmier i Teknisk Skole.

H. Chr. Petersen,
Formand.

HANS CHRISTIAN PETERSEN, Formand, er født den 5. September 1879 som Søn af Sadelmager P. Petersen og Hustru Ane, født Gjevtsdatter. Gift 1905 med Anna Petersen. Uddannet som Mekaniker, nu Fabrikant. Formand for Skanderborg Industri- og Haandværkerforening.

H. V. Matthiesen,
Form. for Tekn. Skole.

DE DANSKE FORSVARSBRØDRE FOR SKANDERBORG OG OMEGN er stiftet den 31. Januar 1909, idet en lille Forsamling var samlet til et Møde paa det nu nedlagte Etablissement „Phoenix“. Paa Mødet redegjorde H. P. Jensen fra Horsens for Arbejdet der. Mødet førte til, at man arbejdede videre med Sagen, og ved et senere afholdt Møde stiftedes Foreningen med et Medlemsantal paa ca. 100. Foreningens første Formand var Overbanemester Lysholm.

Selskabet yder forskellig Hjælp til sine Medlemmer og disses Hustruer, f. Eks. ydes der en Begravelseshjælp fra 16 Kr. og indtil 100 Kr., alt efter Medlemsskabets Varighed. Ligeledes ydes Sygehjælp med 50 Øre daglig i indtil 3 Maaneder.

Bestyrelsen bestaar af 6 Medlemmer. Foreningen har i den forløbne Tid haft 3 Formænd: Overbanemester Lysholm i 12 Aar, Støbemester Christiansen i 6 Aar, og siden 1927 Hotelejer R. Nørgaard.

R. Nørgaard,
Formand.

R. NØRGAARD, Formand, Restauratør, er født den 20. December 1887 i Sønderby som Søn af Landmand S. Nørgaard og Hustru Birgitte. Gift 1926 med Marie Rasmussen. Formand for Skanderborg Beværterforening, Formand for „De danske Forsvarsbrødre“ i Skanderborg.

BEVÆRTERFORENINGEN FOR SKANDERBORG er stiftet den 31. August 1893 af Gæstgivere og Værtshusholdere i Skanderborg til Højnelse af Standen saavel udadtil som indadtil.

Foreningen har et Understøttelsesfond, hvoraf udbetales Understøttelse til gamle og trængende Medlemmer og disses Efterladte. Formand er Hotelejer Nørgaard.

SANGKORET „a capella“ er stiftet 1912. Som Navnet angiver, synger Koret fortrinsvis a capella Sange, dog paatager det sig ogsaa større Opgaver. F. Eks. har Koret gentagne Gange sunget „Elverhøj“, dels til Orkesterakkompagnement og dels til firhændigt Klaver. „a capella“ staar i Landsforeningen „Dansk Korforening“ og har deltaget i dennes Sangstævner i København, Aarhus, Odense og Kolding. Koret har ogsaa medvirket i „Dansk Korforening“s sønderjydske Kreds ved Koncerter i Haderslev, Fredericia og Vejle. Ogsaa dramatisk Musik har Koret beskæftiget sig med. Paa Skanderborg Teater har Koret saaledes opført „Mikadoen“, „Madame Angots Datter“ og „Et Eventyr i Rosenborg Have“. Ved Det kongelige Teaters Gæstespil paa Skanderborg Friluftsteater har Koret f. Eks. medvirket i „Liden Kirsten“ og „Elverhøj“. Foruden ved „a capella“s egne Koncerter har Koret medvirket i velgørende Øjemed og ved større nationale Festligheder. Formanden, Kantor M. J. Hansen, er for Tiden Medlem af Repræsentantskabet for „Dansk Korforening“. Dirigent er Kommuelærer A. Gjerrulff Thomsen.

M. J. Hansen,
Formand.

SKANDERBORG BOLDKLUB er stiftet som Kricketklub 1898, men paa nuværende Tidspunkt er dette Spil trængt i Baggrunden af Fodbold, men Kricket dyrkes dog endnu, og her har Skanderborg haft flere Kreds- og Distriktsmesterskaber.

H. H. Sørensen,
Formand.

Klubben har under forskellige Formænd arbejdet støt og roligt; under Proprietær Kielbergs Formandsskab opførtes Klubhuset paa Klubbens Bane. Klubhuset er opført for egne Midler uden Tilskud. Foreningens Formand er Trafikassistent Hakon Holm Sørensen.

HAKON HOLM SØRENSEN, Trafikassistent, er født den 19. Marts 1901 som Søn af Overportør I. P. Sørensen og Hustru Dagmar Sørensen. Gift 1923. Præliminæreksamen, trafikal Uddannelse, Trafikassistent i Skanderborg. Formand for Skanderborg Boldklub, Medlem af Bestyrelsen for Skanderborg Stadion.

SKANDERBORG STADION. Arbejdet paa Skanderborg Stadion paabegyndtes 21. Oktober 1932. Arbejdet er forberedt af et Udvalg med Redaktør Svendsen som Formand. Arbejdet udføres som Nødhjælpsarbejde, alle andre Omkostninger udredes ved frivillige Bidrag, som er indsamlet af Udvalget.

Skanderborg Stadion bliver ved sin Beliggenhed i Dyrehaven ved Friluftsteatret et af Danmarks smukkeste, og vil, naar det staar færdigt, byde Sportens Udøvere de bedste Betingelser ved ideel Beliggenhed og Indretning.

H. Trautner,
Amtslæge.

A. Blom,
Fabrikant.

L. Thane,
Lærer.

C. Jacobsen,
Kæmner.

HOLGER TRAUTNER, Amtslæge, er født den 4. Juli 1868 som Søn af Købmand J. W. Trautner og Hustru Ida, født Petersen, gift med Maja Kirstine Louise Budtz Jørgensen. Student fra Sorø Akademi 1886, med. Eksamen 1892, Reservelæge ved Odense Sygehus fra 1892—93, Læge i Grenaa 1894, Kredslæge for Nørre Djursland 1915, Amtslæge for Skanderborg Amt 1923. Formand for Skanderborg Amts Afdeling af Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse fra 1923.

L. THANE, fhv. Lærer og Organist, er født den 29. December 1865 i Odder Sogn. Gift første Gang med Thora Christensen, gift anden Gang med Elisabeth Jørgensen. Tog 1885 Lærereksamen fra Skaarup Seminarium, gennemgaaet Statskursus i Havebrug, Orgelspil og Sløjd. Lærer i Odder fra 1885—89, derefter Lærer ved Skanderborg Kommuneskole, senere Organist ved Slotskirken, søgte og fik Afsked den 1. April 1931. Var i 8 Aar Formand for Skanderborg Ligningskommission, fra 1898—1912 Medlem af Bestyrelsen for Skanderborg Haandværkerforening, først som Kasserer og Sekretær, senere som Næstformand, i 1931 udnævnt til Foreningens Æresmedlem.

CARL RUDOLF JACOBSEN, Kæmner og Byraadssekretær, er født den 4. Juli 1893 som Søn af Landmand Hans Jacobsen og Hustru Marie, gift 1924 med Elisabeth Jacobsen. Uddannet paa Kæmnerkontorerne i Saks-købing, Ringsted og Nysted samt paa Pederstrup Godskontor, Kæmner og Byraadssekretær i Skanderborg, Forligsmægler, Revisor for Banken for Skanderborg og Omegn, Formand for Skanderborg Folkebibliotek.

J. Simonsen,
Dyrlæge.

N. Kirkegaard,
Tandlæge.

K. Skov Larsen,
Forretningsfører.

A. Sørensen,
Forretningsfører.

JACOB HILDEBRANDT SIMONSEN, Dyrlæge, er født den 11. Oktober 1891 som Søn af Gaardejer J. Simonsen og Hustru, Kristine Marie, gift med Marie Henriksen. Dyrlægeeksamen 1914, Assistent hos Dyrlæge Thomsen i Skanderborg, Reservedyrlæge ved 3. Artilleriregiment, selvstændig Praksis i Skanderborg 1919, 1. Reservedyrlæge ved Skanderborg Andelssvineslagteri 1923, Næstformand i Voldgift om Handel med Husdyr.

NIELS LUND KIRKEGAARD, Tandlæge, er født den 9. December 1901 som Søn af Gaardejer Anton Jensen Kirkegaard og Hustru Kirstine, født Lund. Tandlæge i Skanderborg.

KRISTIAN SKOV LARSEN, Forretningsfører, er født den 25. September 1900, Formand for Skanderborg Fiskeriforening og for Regulativbestyrelsen for Skanderborg Søerne.

ADOLPH SØRENSEN, Forretningsfører, er født den 21. Juni 1904 som Søn af Møllejer S. S. Sørensen og Hustru Marie Kathrine. Forretningsfører for Skanderborg Motormølle, der driver Handel med Korn, Foderstoffer, Mel, Cøment, Kunstgødning, Kul og Koks.

H. Chr. Christensen,
Restauratør.

J. G. Andersen,
Skorstensfejermester.

L. Andersen,
Slagteriarbejder.

E. Høffner,
Hotelejerse.

HANS CHR. CHRISTENSEN, Restauratør, er født den 16. April 1870 som Søn af Restauratør Christensen og Hustru. Næstformand for Skanderborg Beværterforening, tidl. Formand for Værgeraadet.

JENS GRANT ANDERSEN, Skorstensfejermester, er født den 3. Marts 1906 som Søn af Jens Chr. Andersen og Hustru, gift med Olava Andersen. Skorstensfejermester i Skanderborg.

LUDVIG ANDERSEN, Slagteriarbejder, er født den 15. Juli 1887 som Søn af Snedker Mogens Andersen og Hustru Karen, gift med Nielsine Andersen. Formand for Slagteriarbejdernes Fagforening i Skanderborg.

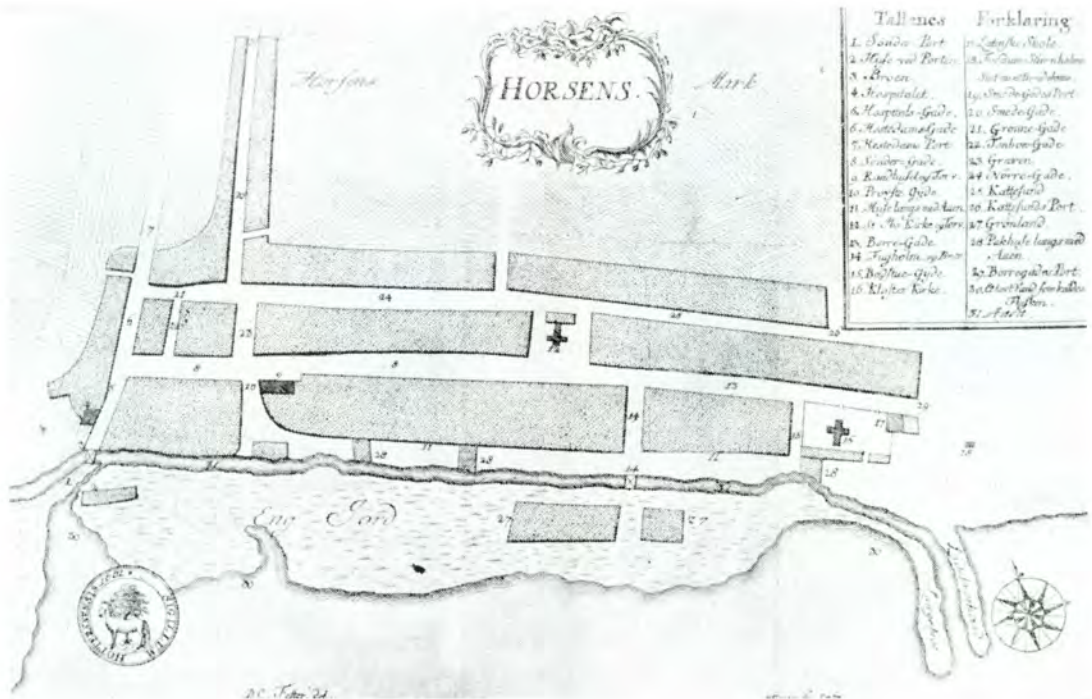
ELSE KATHRINE MARIE HØFFNER, Hotelejerse, er født den 25. Februar 1867 som Datter af Gartner Mads Salomonsen og Hustru Anne, født Johansen, gift 1889, nu Enke. Ejer af Hotel Skanderup.

THERKEL HAUBERG LUND, Branddirektør, R. af D., er født den 17. Juli 1884 som Søn af Rentier Ole Lund og Hustru Edel Kirstine, født Hauberg, gift med Anna Margrethe Tikøb, født Winther. Medlem af Bankraadet for Banken for Skanderborg og Omegn fra 1929, Formand for Andelsmejeriet „Nonnebjerg“.

CAJUS HERSKIND, Tandlæge, er født den 11. Januar 1900 som Søn af Kresten Herskind og Hustru Karen, født Nielsen Damsbo, gift 1924 med Edith Margareta. Student 1919, Tandlægeeksamen 1923, Assistent i Sverrig fra 1923—26, Tandlæge i Skanderborg.

JOHANNES DIGEL, Sygeplejer og Massør, er født den 5. Februar 1888, ugift. Uddannet paa 3 Aars Kursus, ansat som Oversygeplejer ved Skodsborg Badesanatorium og flere andre større Institutioner indenfor Faget.

Horsens i 1767.

HORSENS

FRA den ældste Stenalder har Mennesker færdedes ved Horsens Fjord. Fund af ornamenterede Hjortetaksredskaber, opmudrede i Horsens Havn, viser det. Levninger fra de øvrige Oldtidsperioder er der nok af i Egnen. Stednavne fra den ældste Landsbygrundlæggelse findes nær Kanten af Aadalene inden for Fjorden. Det er dem, der ender paa -ing. Hver Perodes Landsbynavne har Repræsentanter i Oplandet til Horsens. Stedet har fra første Færd været særdeles velegnet til Bebyggelse. Der var Skove og Lysninger, fiskrige Aaer og Fjordarme. At en stor By opstod der meget tidligt, er kun naturligt, thi Pladsen var forholdsvis sikker mod Overfald. Det var i højere Grad end nu et Næs, da Nordstrand og Fjorden gik ind i de nuværende Aadale. Og at Byen kom netop paa Stedet ved Bygholm Aas Udløb, er der god Mening i. Det var der, Søtrafik maatte ende, og det var der, Landtrafik passerede. Lige i Nærheden, ved Lovby, nær ved hvilken flere Veje mødtes, var Løver Syssels Ting, hvortil mange havde Ærinde. Som næsten alle østjydske Byer laa Horsens umiddelbart Nord for et Aagab, et passende Sted at standse ved Aftentide for Transporter Nord fra. Presset skal have været størst fra den Side.

Navnet Horsens kommer af Horsnæs, en Stavemaade, der forekommer i mange middelalderlige Dokumenter og i Horsens Bysegl fra 1421. Blicher skriver „di Haassens Hejstfolk“, og Dialektudtalen er stadig Haassens, svarende til jydsk Udtale af Hors, Haas. Navnet betyder Næsset med Heste, og Næsset var vel altsaa et Sted, hvor vilde

Heste holdt til, eller hvor tamme og halvvilde Heste blev anbragt. Flere Gange nævnes i Middelalderen Stod af Heste, som den eller den Ejer havde gaaende der og der, saaledes f. Eks. Øm Klosters Stod i Hyllested, langt fra Ejernes Bolig. Det vel afgrænsede Land mellem Aadalenes yderste Del, Nordstrand og Fjorden, har været en vel-egnet Plads til Heste, som man ved Lejlighed kunde fange af. Navnet er der altsaa god Mening i.

Hvornaar Byen opstod vides ikke bestemt. Kristendommen skal være naaet til Stedet 966, og en Kirke er vel da bygget kort efter. Antagelig har der saa i Forvejen været Begyndelsen til en By. I hvert Fald er Horsens meget gammel. Sandsynligvis var den af Betydning allerede før 1100. Adam af Bremen fortæller ca. 1073, at der i Danmark laa meget store Byer der, hvor Havet strakte sig ind i Landet. Horsens har muligvis været Møntsted allerede paa Svend Estridsens Tid, var det i hvert Fald ca. 100 Aar senere, omkring 1150. Og i Kong Valdemars Jordebog af 1231 siges, at Horsens svarer Skat „for Mønten“. Den var dengang en meget vigtig By. Dens Skat var stor.

Grave og Volde med Palissadeværk har der sikkert været om Byen i tidlig Tid. Fra andre Byer ved vi, at det blev Skik noget efter 1100. Og da Horsens var en stor By og vigtig ogsaa, fordi den var Møntsted, har den sikkert ikke savnet Befæstning, som der godt kunde være Brug for i de Tider, da Venderne hærgede Kysterne.

Under den 17aarige Krig mellem Svend Estridsen og Harald Haarderaade, da danske Egne Gang efter Gang plyndredes, har Horsens næppe undgaaet den Skæbne direkte at føle Krigens Rasen. Og det vides, at i Krigen mellem Erik Plovpenning og Hertug Abel plyndrede og afbrændte Hertugen Byen 1247. Det var vel ved den Lejlighed, at Gaarden Horsnæs i Horsens, tilhørende Øm Kloster, gik op i Luer.

Sikkert længe før den Tid har Byen haft klart afstukne Grænser i Form af Befæstningsanlæg. I 1261 nævnes „den østre Grav“, hvoraf følger, at der maa have været i det mindste en Grav til, f. Eks. den vestre. Denne sidste maa tillige med en Vold have ligget, hvor nu Gaden „Graven“ er, Nord for Søndergade. Syd for Søndergade har vestre Vold og Grav ligget i Forlængelse af „Graven“, hvor nu Raadhusgade findes. Mod Øst var Byens Grænse før Branden en Grav mellem Fugholm og Badstuestræde. Ved Grundgravninger er konstateret en saadan paa dette Strøg. For den Grænses Eksistens taler ogsaa Navnet Borbergade, engang „Borregade“, Borggade, der fortæller, at den er anlagt over tidligere Fæstningsværkers Plads. Nordre Vold og og Grav har været Nord for Søndergade, men Syd for Nørregade. Gennem hele Byen fra „Graven“ til Fugholm har Søndergade strakt sig, vel dengang under et andet Navn, siden Nørregade endnu ikke var opstaaet. Dens nuværende Navn kan ikke være brugt, før den fik en Pendant Nord for.

Dette gamle Horsens var en „Bryggeby“, anlagt i Tilslutning til en langstrakt Havn, ved hvilken det betydningsfuldste Liv foregik. Maaske har Byen i Valdemarernes gode, sikre Tider været i Færd med at brede sig til Pladsen udenfor Voldene. Byerne voksede i denne Korstogenes Tid stærkt. I hvert Fald ses det, at da Ridder Nicolaus af Barritskov 1261 skænkede Grund til et Kloster i Byen, var der en Grav Øst for denne Grund, altsaa Øst for den nuværende Klosterkirke. Det tyder paa, at senest efter Ødelæggelsen 1247 har man udvidet den befæstede By. Omtrent paa den Tid er Borbergade opstaaet — den nævnes 1261 — Kattesundet gravet, Nørregade fremkommet og Gavlgade anlagt, den sidste i Forhold til Fugholm forskubbet lidt mod Vest for at faa større Grundplads ned mod den gamle Grav paa lignende Vis som Søndergades Grunde ned mod Aaen. Maaske først lidt senere blev den gamle Østgrav

Horsens i 1767.

uddybet helt til Kattesundet. Saa kunde Gavlgades Arealer udnyttes af forholdsvis mange, naar Husene efter tysk Skik vendte Gavlene mod Gaden.

Den nuværende Nørregade bar oprindelig et andet Navn, nemlig Smedegade. Dette Navn rummer i sig Oplysninger om Byen. Det var Skik, at Smede og i det hele Haandværkere, der arbejdede med Ild, kun fik Lov at bo i Byens Udkant eller lige uden for Byen. For de straatækte Huse var Ild en for farlig Nabo. Blæsebælgen, Pusteren, var Smedens Værktøj, og Smede fik Spottenavnet Kulpustere. Pustervig, der maaske er det Sted i Byen, hvor Smede allerførst boede, plejer i Købstæderne at være en Gyde, der fører til Smedenes Pladser. I Horsens har det samme været Tilfældet. Senest efter den første Byudvidelse har Smede faaet Lov at have deres Smedier paa nuværende Nørregades Plads ved Pustervigs nordlige Ende. Eftersom der blev mere Trang til almindelig Bebyggelse der, har Smedierne maattet lægges længere mod Vest. I det 17. Aarhundrede kalder Resen Nørregades vestlige Del for Lille Smedegade. Han burde ganske vist have skrevet Store Smedegade, idet Tingsvidner og andre Dokumenter tydeligt viser, at Lille Smedegade dengang var det nuværende Smedegade, men vel i Virkeligheden nok var større end Store Smedegade, der da var kort.

Badstuestræderne i Danmarks gamle Byer vidner alle om tidligere Eksistens af Badstuer paa Stedet. Saaledes ogsaa i Horsens, hvis Badstuestræde maa være kommet senest efter Udvidelsen efter 1247. Det nævnes i Gavebrevet 1261. Til Badstuerne kom Folk ikke blot for at bade, faa Dampbad i et Rum, hvor Badstuemanden og hans Svende hældte koldt Vand paa gloende Stene for at frembringe Damp, men ogsaa for at blive klippede, barberede og friserede og for at faa Badskæren til at tage sig af deres Ligtorne, behandle deres Saar eller for at blive aareladt af ham. Dertil kom, at der var Servering af Mad og Drikke. Der var Liv og Løjer og glade Dage for Gæster af begge Køn. Som paa éngang Forlystelses- og Sundhedsanstalt, i Virkeligheden lige saa

meget Usundhedsanstalt, var Badstuen af stor Betydning i Stadens Liv, og det er derfor naturligt, at Gaden, hvor den laa, fik Navn efter den. Her som andet Steds fører Badstuestrædet ned til Vandet. Dette skulde der jo være let Adgang til af Hensyn til Stuens Forsyning. Strøm lige forbi var ogsaa godt, thi i Forbindelse med Badstuen var den offentlige Nødtørftsanstalt, Vandhuset, som vel blev kaldt Hysken eller betegnet med et andet gammeldags Ord for den Slags.

Frederik den 5tes Indtog i Horsens i 1749.

Kattesundet maa være kommet ved Byudvidelsen og antagelig før Borgergade. Om Navnets Betydning er der delte Meninger. Naturligt er det dog at betragte det som et Sund, et smalt Vand, en smal Kanal. Og ved Kattesundet i Horsens er fundet Rester af gammelt Bolværk, saa der kan næppe være Tvivl om den Side af Sagen. Kattesundet i Horsens har da været Nordgrænsen for den ny østlige Bydel og derfor fra før 1261. Det vilde været naturligt, om Byen paa den Tid havde faaet en ny Vold omtrent ved Kildegade. Maaske fik den dog ikke ny befæstet Grænse mod Nord, før Christian III befalede, at Købstæderne skulde have deres „Stakitter“, Plankeværk, i Orden. Den kan have nøjedes med den gamle, selv om Smedene maatte holde til Nord for. Fra den gamle Smedegade kan en Vej have ført Øst ud af Byen langs Kattesundets Nordside.

Til sent i Middelalderen har da Byens Grænser antagelig været langs Raadhustræde, Graven, den gamle Smedegade, Kattesundet og den østre Grav fra før 1261. De urolige Tider efter Valdemar Sejrs Død 1241 fortsattes i hundrede Aar. I 1285 afbrændtes Horsens af den norske Fribytter, Alf Erlingssøn. Borgerkrige rasede værre og værre, og da de endelig fik Ende ved Valdemar Atterdags Tronbestigelse, kom Den sorte Død og tyndede ud blandt Indbyggerne, saa Horsensborgerne næppe har haft mere Plads Behov, end der var indenfor Gravene.

De fleste Huse i Horsens har i Middelalderen været smaa, lave Bygninger med Straatag. Kirker og Klostre har ligget som forholdsvis vældige, dominerende Bygninger,

illustrerende Kirkens Rigdom og store Magt. Ved Kristendommens Indførelse er sikkert bygget en Kirke af Træ, der senere blev erstattet af en Stenkirke. At det har været den omstridte Vor Frue, der første Gang nævnes 1540, da den som gammel Kirke nedbrydes, kunde synes naturligt, enten den har ligget her eller der, og enten den er identisk med St. Ibs eller ikke. Denne Kirke er bygget i senromansk Stil engang i det 13. Aarhundrede. Første Gang vi hører om den, har den Betegnelsen Kapel. Maaske var den til en kort Tid før Byens Brand 1285, men har vel da været uden Taarn. I hvert Fald er der i Taarnets Fundamenter 1927 fundet en Sølv mønt fra Erik Menveds Tid (1286—1319), saa det ligger nær at antage, at det første Taarn stammer fra c. 1300. Graabrødreklostrets Kirke er antagelig bygget i Aarene efter 1261, da Ridder Niels af Barritskov havde skænket Graabrødrene, Franciskanerne, Gaard og Grunde mellem Badstuestræde og den østre Grav. Om St. Hans Kloster var anlagt paa sin Plads lige Øst for Horsens By allerede i det 13. Aarhundrede vides ikke. Det nævnes første Gang 1390, men det har efter al Sandsynlighed været der meget længe før. Et Helligaandshus har der været i Byen, maaske allerede fra det 13. Aarhundrede, og det vides, at dette Hus havde sin egen Kirke i Byen. Antagelig er det den Kirke, der har ligget paa Raadhusets Plads, og af hvilken der i 1922 blev fundet Rester, der var helt af Mursten. Vest for Byen laa en St. Jørgens Gaard til Opholdssted for spedalske. Det var paa den Jord, der kaldtes Spedalsø, og som i det mindste til 1592 var en virkelig Ø.

I de lave Huse boede de læge Borgere. Der var mange af dem. Efter den Skat, de ansattes til i Kong Valdemars Jordebog, er Tallet beregnet til c. 2000, efter Tidens Forhold et meget stort Tal. Og indtil Den sorte Døds Hærgen har det nok været nogenlunde konstant. Tendens til Forøgelse er holdt nede af Krige og Sygdomme. Borger-skabets Præg er blevet ændret noget ved Indvandring af tyske Købmænd, da de bredte sig i Hansavældets Tid. Byens Præg er det gaaet paa lignende Maade. Navnet Gavlgade alene turde vise det. Da Graabrødrene kom, betød ogsaa det en Ændring. Tiggeri var ikke ukendt, men at Tiggerne var organiserede og i Uniform, var man ikke vant til. At Graakapper med Tiggerpose færdedes blandt de handlende ved Aaen og paa Gaden, blev nu en dagligdags Ting. I Byens Nordkant hamrede Smede paa Vaaben og Hestesko, Dørhængsler og lignende. Naar en Skude gled ind ad Aaen, førtes Varer snart til Boligerne, og paa Hovedgaden købtes Varer af Egnens Folk, mens de udefra indførte solgtes. Storbønder og Væbnere, undertiden en Ridder, skaffede sig hos Købmændene fine, udenvælske Sager under Parliamenteren paa Plattysk. Paa Maaneskinsaftener kunde hæderlige Mænd træffes paa Gaden paa Vej hjem fra Møde i Lav eller Gilde, hver med sit Væрге, Sværd eller Økse, i Bæltet. Var den Slags Vandringer nødvendige paa mørke Aftener, gik helst flere i Følge og med en Lygte eller to. Mangen Mand blev hentet af sin Svend, efter vore Dages Forhold i meget god Tid og med Vaaben samt Fakkell eller Lygte. Endnu lang Tid senere regnedes Sengetid for Kl. 8 eller 9, allersenest 10. Normalt holdt Godtfolk sig inden Døre efter Solnedgang. Tyve og Skjælmer og Ildværkesmænd risikerede man at møde, og kun letsindige Natravne udsatte sig for det uden tvingende Grund. De hæderlige Borgere sikrede sig gensidig Hjælp ved at danne Gilder og Lav efter andre Stæders Skik, og alskens Pak søgte man at holde sig fra Livet ved Straffe efter Stadsrettens Bestemmelser. At det var Alvor stod Galgen og vidnede om. I Horsens har det vel været som i andre Byer, at det meste af Tiden var Galgen ikke tom. I Middelalderen har den vel haft sin Plads paa Bakkedraget Nord for Staden. Først senere fik den sig kantet ind i Byen. Frederik II befalede, at der skulde være en Galge paa Torvet, og der er den at finde efter Resens Atlas.

Søndergade i Horsens smykket og illumineret i Anledning af Frederik den 5tes Besøg i 1749.

Da Byen efterhaanden blev et eget Retsomraade, fik den som andre Stæder sin Stadsret. Det viser sig at være den samme, som var gældende i Slesvig, og som sikkert er anvendt i Horsens fra det 13. Aarhundrede. Den blev af Horsens Borgerskab paa Anmodning sendt i Afskrift til Ebeltoft og kaldtes da „et Eksemplar af vor Lov, som er stadfæstet af de Danskes berømte Konger“. De ældste, kendte Købstadprivilegier for Horsens er udstedte af Christoffer af Baiern, da han 1442 besøgte Byen, men sikkert har tilsvarende Privilegier været gældende før for saa stor en By. De følgende Konger udvidede og stadfæstede dem.

Sikkert har Borgerne i Horsens som andet Steds været organiseret i Gilder og Lav. Men noget videre foreligger ikke derom. Dog vides det, at der har været et Vor Frue Kompagni, og at St. Peders Gilde var Smedenens Lav. Dets Signet opbevares i Nationalmuseet. Visse Ting tyder paa, at Byen havde et Papegøjegilde. Et St. Gertruds Gilde har der vel ogsaa været, siden der 1627 nævnes en St. Gertruds Have. Gilder og Lav har villet hævde deres Rettigheder. Afgrænsning af hver Parts Ret søgtes naaet ved Christian 1.s Hjælp. Han forbød 1475 „Embitzmændene“ : Handværkerne i Horsens at bruge Købmandsskab eller „anden Handtiering“ og at holde „Øllsall“.

Der kunde nævnes en Mængde Begivenheder i Horsens i Middelalderen. Et lille Udvalg maa dog være nok til at illustrere Byens Historie. Ulykker som den store Plyndring og Brand 1247 og 1285 var vel sjældne. Den Slags hørte Krigstid til. Men selv naar ingen Krig var paa Færde, var der Grund nok til Uro. I 1264 foranstaltede Bisp Tyge i Aarhus et Overfald paa 3 Munke, der overnattede i Horsens paa Rejse fra Øm Kloster. Mens de laa i dyb Søvn, kom Bispens Drabanter. Den ene Munk fik Brystet knust og døde, den anden slap bort i mishandlet Tilstand, den tredje blev af Bispens Folk ført bort, anbragt paa en Hest og med Benene sammenlænkede

under dens Bug. Han blev Krøbling for Resten af sit Liv, saa haardt behandledes han. Til de mindre ubehagelige Gæster hørte det norske Gesandtskab, der i 1261 kom til Horsens for at hente Prinsesse Ingeborg, Erik Plovpenning's Datter, som tog med dem til Norge, hvor hun blev Magnus Lagabøtes Dronning. De fleste danske Konger lod sig se i Horsens, flere af dem flere Gange, saaledes den pragtlystne, ridderlige Sportsmand Erik Menved, der dog ikke hver Gang var der blot for det godes Skyld. Det gælder hans Besøg i 1313, da han holdt Dom over oprørske Bønder og Adelsmænd, af hvilke bl. a. Niels Brock stempledes som Forræder, saa han senere henrettedes i Viborg. Ved samme Lejlighed blev Bygholm anlagt som befæstet Borg til Værn mod fremtidige Oprørere, og en tung Strafskat blev paalagt dem, der havde forsyndet sig mod Kongen, ligesom meget Gods konfiskeredes. Det var samme Aar, Borgerne havde Lejlighed til at se de mange fornemme Herrer, der var med paa Herredagen, hvor Kong Erik sluttede Forlig med Hertug Erik af Sønderjylland. Ærkebiskop Esger Juel og Biskop Tyge af Børglum og flere af de højeste Gejstlige, f. Eks. flere Aarhusbisper, har udstedt Breve fra Horsens. Der har været stor Modtagelse i gejstlige Kredse, naar slige Herrer kom til Bys. Valdemar Atterdag var i Horsens, da han 1355 var i Jylland for at tumle Oprørere som Niels Bugge paa Hald. Dronning Margrethe var i det mindste to Gange paa Bygholm, der — vel tillige med Horsens — var forlenet til Mogens Munk, der døde 1410. Graabrødrekloster havde 1432 Besøg af Erik af Pommern, der ved den Lejlighed sluttede Forlig med de holstenske Grever og Hanseaterne. Ved disse Besøg skete vigtige Ting i Byen. De følgende Konger var velkendte i Horsens og har været gode Mænd for den. Især synes Kong Hans at have været det. Han var der flere Gange. Baade Graabrødrekloster og St. Hans Kloster har huset ham, naar han holdt Herredag eller Retterting i Staden, „wor køpstedh“, som den jævnlig kaldes af Kongerne. Lige før Christian II flygtede fra Landet, var han i Horsens. Det var i St. Hans Kloster den 9. Februar 1523. Under en Stilstand mellem de misfornøjede Rigsraader og Kongen skulde de mødes 14 Dage senere samme Steds for at naa til Forlig. En Lørdag Aften tog Kongen fra Fyn til Jylland, hvor han slog sig ned i Vejle med ca. 100 Mand. Nogle jydsk Rigsraader kom til Horsens om Søndagen med 3—400 Mand. Mødet skulde holdes om Mandagen. Der var i Horsens en Uro som før et truende Uvejr. „Den største Mistro herskede paa begge Sider“. Mogens Gjõe og en Mand til havde paa Kongens Vegne valgt Opholdssted for ham og hans Følge i den Gade i Horsens, som laa ved St. Hans Kloster. De havde tænkt derved at sikre sig nogenlunde mod Strid mellem Kongens og Rigsraadernes Folk, siden Gaden laa i Byens Udkant. Men om Søndagen tog Rigsraaderne med deres Svende Ophold netop i den Gade. Kongen blev urolig og sendte Peder Villadsen forud fra Vejle for at undersøge Forholdene. Der var endnu flere truende Farer end ventet. Paa Vejen fra Aarhus til Horsens laa Peder Lykke med en Flok væbnede Mænd, der syntes at tænke paa Overfald. Da Mandagen kom, sendte Kongen sine befuldmægtigede, Bisp Ove Bilde, den afgaaede Bisp Niels Clausen, Mogens Gjõe, Knud Henriksen Gyldenstjerne og Oluf Nielsen Rosenkrantz til Horsens for at forhandle med de jydsk Rigsraader. De tog Tiden vel i Agt. Før Solopgang mødtes de til Gudstjeneste, holdt derefter Møde Kl. 7—12, men naaede ikke til Enighed. Efter Middagsmaaltid skulde de atter mødes, men da viste det sig, at de jydsk Rigsraader havde sprængt Forhandlingerne ved at ride bort med deres Følge med den Begrundelse, at de mente, Kongen var i Fremrykning med stor Krigsmagt for at overfalde dem. Forgæves Forsøg fra Kongens Side paa ny Underhandling førte ikke til noget. Frederik I hyldedes i Viborg en Maaned efter. Den korte Tid, da Landet

havde to Konger, saa Frederik I's Søn Hertug Kristian i Horsens med en Troppstyrke. En Dag for disse Svende rundt i Byens Gader raabende og skrigende: „Penge! Penge!“ Hertugen havde ikke kunnet betale dem, og det var lige ved regulært Mytteri. Det hjalp, da der blev sendt Bud til Kong Frederik efter Moneter. Men hans Lejesoldater var ubehagelige Gæster. Borgerne levede i stor Usikkerhed, mens de var der.

Horsens i 1823.

Byen var vel dengang i Opgang. De senere danske Kongers Bestræbelser for at skubbe Hanseaterne til Side ved at lade Danskere, Nederlændere og Englændere faa Rettighederne havde virket i den Retning. Efter 1500 kom ogsaa Følgerne af Amerikas Opdagelse til at svække Østersøstædernes Handelsvælde til Gavn for de danske Borgere. At der i de Tider var Opgang i Horsens, tyder Byens Udvidelse paa. Den omtalte Gade ved St. Hans Kloster har været temmelig ny. Nørregade nævnes 1451, saa Smedierne har allerede da været paa „Vandring“ mod Vest og var maaske begyndt at vise sig ved Vejen Nord ud af Byen, Lille Smedegade, der nævnes 1574 og nok har været der en Tid før. I hvert Fald har det været Byens yderste Del mod Nord, thi lang Tid senere tales endnu om Grønningen, hvor Grønnegade senere fik Plads. „Grønland“ og „Grønning“ og Steder med den Slags Navne viser sig nemlig altid at ligge i Stædernes Udkant paa Overgangen til det aabne Land. Hospitalsgade var der sikkert, og Hestedamsgades sydlige Del kom nok snart derefter. Ifølge sit Navn er den Gade anlagt der, hvor der har været en eller flere Hestedamme til Vandingssted for Heste, muligvis ogsaa Græsarealer til Heste, der ikke maatte være længere borte, end at de var lette at faa fat paa, naar der blev Brug for dem ved Arbejde. I det 16. Aarhundrede nævnes Damme nær Lille Smedegade. At Horsens har udvidet sig temmelig kraftigt omkring 1500 synes tydeligt. Længe før syntes den en By med Chancer i Middelalderens Grundspekulanter viste den Interesse. Flere adelige som f. Eks. Valdemar Atterdags berømte Marsk Palne Jensen, der var en af Danmarks

allerberømteste Marsker, havde „Gods i Horsens“. Jydske Klostre og Bisper gjaldt det samme om. De var det 15. Aarhundredes Mestre i Kapitalanbringelse, i det hele i Godserhvervelse paa fordelagtige Betingelser. At den til Tider var „Kongens og Kronens By“ vidner ogsaa om, at den var betydningsfuld. To Borgmestre synes den at have haft foruden Raadmændene.

I det 16. Aarhundrede stod Horsens som i en Del af Middelalderen i Forbindelse med Bygholm og de Herreder, der hørte dertil. Paa Slottet boede en Lensmand, der førte Tilsyn med, at Horsens Borgmestre, Raadmænd og Byfogeder og „gemene“ Borgere skikkede sig vel „paa det, at Endrægtighed maatte være i Byen, og hver Mand, som haandterede der, maatte vederfares Lov, Skjel og Ret“. Navne som Gyldenstjerne, Rosenkrantz, Glambek, Kaas, Skram, Lange, Brahe repræsenteredes af Lensmændene paa Bygholm, saa det er tydeligt, at Rigets fornemme Slægter forstod at hævde deres Ret til Kronens vigtigste Embeder ogsaa her.

Under Frederik I kom Reformationsbevægelsen til Horsens. I Slutningen af 1520erne virkede den dygtige, lutherske Prædikant Peder Borgsmed i Byen. Han havde været en af de Pilte, som Morten Børup tugtede til lærde Mænd i Aarhus, og en tre Ugers Tid før Hans Tavsens var han kommet til Rostock for at studere. Der blev de to unge Mænd Venner og ivrig lutherske. Peder Borgsmeds Virksomhed i Horsens satte sig da usluttelige Spor. Borgerne blev vundne for den ny Lære. I 1530 klagede Byen til Kong Frederik over tidligere Forurettelse fra Graabrødrenes Side, og Kongen, „den kirkerøverske Konge“, som Povl Helgesen kaldte ham, lovede da, at Borgerne skulde faa deres Ret, saa snart Munkene var ude af Klosteret. Det Vink forstod Folk. Munkene fik det ikke bedre end lige til, selv om Manderup Holck til Barritskov søgte at beskytte dem. Almisser vankede der færre og færre af, til sidst slet ingen. Vist af Nød begyndte Munkene at sælge Sten fra Klosters Mure. Men paa den Maade vilde der jo ikke blive meget at faa, naar Munkene forsvandt, saa den Fremgangsmaade maatte forpurre. Den stærkt lutheranske Borgmester Lars Jensen rejste da til Gottorp til Kongen med Klage fra Borgmester, Raad og Menighed over Munkene. Det endte med, at Kongen efter Mogens Gjøs Raad tillod Borgerne at tage Klosteret med Kirke og det hele, benytte Kirken som Sognekirke og Klosterets øvrige Bygninger til Præstebolig, Skole og Hospital. Tilladelsen begrundedes bl. a. med, at Munkene prædikede „obenbare udaff Predickestolen mange Fabell oc andre vrang Lærdom“. Saa var det snart ude med Munkene i Horsens. En gejstlig Krønike fortæller derom, at den 29. December 1532 blev alle „Brødre i samme Horsens Kloster i een og samme Time paa umenneskelig og skammelig Maade uddrevne af deres Kloster uden nogen som helst Grund og Retfærdighed“. Borgerne fik Bygningerne.

Ved Reformationen gik St. Hans Kloster over til Kronen. Som Herrekloster behandlede det saa pænt, at Prioren og Brødrene forsørgedes der. Forskellige adelige fik i Tidens Løb Klosteret i Forlening, indtil Frederik II 1575 overdrog det til Holger Ottesen Rosenkrantz „med Bygning, Kirke og Kirkegaard tillige med alt Gods“. Klosteret blev da til en adelig Gaard og fik nu Navnet Stjernholm til Ære for Ejerens Hustru Fru Karen Gyldenstjerne. Slægten bevarede Slottet, som det nu ogsaa kaldtes, til Christian IV 1616 købte det. Fra da af og til 1661 var Stjernholm kongelige Lensmænds Residens. Derpaa kom det atter i privat Eje, men nedbrødes inden Aarhundredets Udgang.

Frederik I og Christian III var begge flere Gange i Horsens. Det var lige uden for Byen, Christian III hyldedes 1534. Igen i 1537 var han der. At den Slags Besøg var dyre, ses bl. a. af Ydelsen til ham i den Anledning. Da var en Nats Hold fastsat til 2 Maaltider og Leverancen til hver af disse skulde være „1½ Oksekrop, 8 Faare-

Horsens i 1868.

kroppe, 30 Høns, $\frac{1}{2}$ Td. saltet Fisk, 30 tørre Cabliau, 300 tørre Flyndere, $\frac{1}{2}$ Td. saltede Sild, $\frac{1}{4}$ Td. Smør, 10 Sider Flæsk og 40 Tdr. Øl samt 60 Tdr. Havre foruden Staldrum, Hø og Straafoder til 280 Heste“. Skønt det var Opgangstider hele Aarhundredet igennem, fik Horsens næppe meget ud deraf; thi Ulykker hjemsøgte Byen, saaledes en stor Brand og en lignende i Frederik IIs Tid. Kongerne søgte vel at hjælpe paa Tilstandene. Lovby Mark blev skænket til Horsens 1542, for at Borgerne kunde komme til deres „rette næring och bierring“, og omtrent samtidig fik de 4 Aars Skattefrihed. Ogsaa Frederik II gav dem engang Henstand med Skat. Noget efter Branden i hans Tid befalede han, 1582, at de Straatag, der endnu fandtes i Horsens, skulde snarest muligt borttages. Til Gengæld gaves 2 Aars Skattefrihed. Det var dog vanskeligt at faa Borgerne til at bruge Tagsten, „Teglpotter“, men det synes nogenlunde at være lykkedes for ham til sidst. Foruden Brande hærgede Sygdomme Byen. „Den engelske Sved“ rasede voldsomt i Jylland 1529 og er vel næppe gaaet uden om Horsens. Pest var der i Byen fire Gange mellem 1565 og 1584. Det har sikkert været Grund til, at Horsens ikke kunde stille nær saa mange væbnede Borgere 1588 som 1556. Omkring 1600 har Forholdene dog utvivlsomt været gode og Chancerne store i Horsens som andet Steds. Byen havde 1575 faaet et regulært Torv, ved at Jomfru Mariæ Kirkegaard blev udlagt til det, og 1581 gaves Tilladelse til Bebyggelse paa de gamle Voldarealer.

I Opgangstiden kom Kalmarkrigen 1611—13. Horsens Borgere maatte i hvert af de to Aar udrede 600 Daler i Krigsskat. Det har nok været føleligt, men dog til at komme over. Indtil Trediveaarskrigens Ulykker væltede ind over Danmark, har Byen været i Fremgang. Men saa var det ogsaa forbi. Aarhundredet har sikkert været det værste siden Den sorte Døds og Kongeløsets Dage. Ulykken begyndte i Horsens med,

at Christian IV.s Lejetropfører, den tyske Oberst Baudissin, under Tilbage-marchen efter Nederlaget ved Lutter am Barenberg slog ind paa at plyndre danske Egne. Horsens fik det at føle. Og da det var overstaaet, kom Wallensteins Horder for at blive her 1627—29. De efterlod Byen i en ynkelig Forfatning, forarmet, udspist og udplyndret, med ødelagte eller molesterede Bygninger og med Indbyggere, der i Besættelsestiden var blevet kuert og plaget efter de mordvante, grusomme Landsknægtes Forgodtbefindende. Det lettede svært i Byen, da de Fyre forsvandt, og Byen rettede sig noget i de følgende Aar. Men da kom 1643 de forraaede, svenske Soldater under Torstensson og ødelagde og plyndrede som deres Forgængere. I rede Penge krævede de 30000 Daler. Da de drog bort 1645, fortælles om Tilstanden i Horsens, at en Masse Huse var ødelagte, Skibe taget, og at der var „ringe Formue og Næring“. Skat kunde Byen ikke mere betale, og skønt Statskassen trængte til nyt Indhold, skred man til at fritage Horsens for Skat i tre Aar, saa elendig var dens Tilstand. Efterhaanden begyndte Byen at komme sig, men det var næppe blevet nogenlunde godt, før den maatte dukke sig under et nyt Uvejr. I Karl Gustafskrigene plyndrede Fjenden atter Staden, og da de maatte retirere, kom vore Forbundsfæller, Polakker og Brandenburgere, og behandlede Horsens paa slem Fjendevise. De „efterlod den i en saadan Tilstand, at den for lange Tider laa nede“.

Efter saa megen Ulykke i saa kort en Tid som 33 Aar maatte der Tid til at komme til Kræfter. Men hele Landet var forarmet, og Skatterne tyngede. Da saa Fremgangen skulde komme, bremsedes den af Prisdal. Horsens havde ikke faaet meget ud af hundrede Aars gode Tider. Brand, Pest og Krig opvejede fuldtud Fremgangstendensen. Som saa mange andre Købstæder havde Horsens en meget blandet Befolkning. I Aarene 1631—43 var af dem, der tog Borgerskab i Byen, 46 fra Horsens, 115 fra Landet og andre Købstæder og 24 fra Udlandet, deraf 9 tyske og 2 Hollændere. Af Huse var der 583 i Byen 1627, mens der 1682 kun var 438. Tilbagegangen var tydelig. Det 17. Aarhundrede var en Ulykkens Tid.

Da det attende oprandt, rasede Den store nordiske Krig. Trods Danmarks Deltagelse i den slap Landet for Besættelse denne Gang. Men Skatterne var stigende og Priserne faldende. Krigen kostede Byen bl. a. Skibe for 25000 Daler, en dengang stor Sum. Armod herskede i Horsens. Magistraten udtalte 1720, at af Borgerskabet var „Halvdelen fattige og en stor Del betlede Brødet“. Længe var Forholdene daarlige. „Den sorte Armod regerer i de fleste Huse med bevæbnet Haand“, siges der om Horsens 1753.

Dog var der trods Armoden stadig store Handelsmænd, „velfornemme Negotianter“ i Horsens. Deres Huse minder om dem endnu. Fra tidligere Tider er der næsten ingen borgerlige Bygninger. Fjender, Brand og det 18. Aarhundredes Byggelyst har bevirket, at der bortset fra de faa gejstlige Middelalderbygninger næsten ingen ældre findes end de rige Borgeres fra det 18. Aarhundrede. Dem er der til Gengæld mange af. De præger Byen forholdsvis stærkt endnu og har engang været fuldstændig dominerende. Mange af de fineste var der, da Frederik V. besøgte Byen. St. Ibs Kirke havde faaet sit Spir 1740. Storkøbmanden Claus Cortsens Gaard fra 1718 laa til 1913 paa Søndergade som et smukt Eksempel paa Bygningskunst i Bindingsværk. Det Lichtenbergske Palæ — nu Jørgensens Hotel — opført 1744 af Etatsraad Gerhard Hansen de Lichtenberg, havde kun Bindingsværk i Bagsiden. Mod Gaden prangede det i Tidens Stil. Det gamle Apotek paa Søndergade fra 1736 er en grundmuret Bygning, men stod der ved som en Undtagelse blandt det meget Bindingsværk. Søndergade 71 fra ca. 1756, Hospitalsgade 6 fra 1768 er gode Eksempler paa den Slags; blandt mange andre kunde

ogsaa nævnes Pakhuset ved Hjørnet af Badstuestræde. Engang stod dens Gavl i Bolværket, mens Gaden gennem en Port var ført under Bygningen. Mange Bindingsværkshuse var smykket med pynteligt udskaarne Navne, Byggeaar og Indskrifter. At den store Byggevirksomhed var mulig i de daarlige Tider skyldes tildels, at Byen havde Skibsredere, der tjente gode Penge ude i Verden. Og henimod 1800 bedredes Havneforholdene. I 1760erne var Havnen indpælet af Bolværk næsten dobbelt saa langt, som Byen rakte. Muddermaskine blev anvendt fra da af. Til Gavn for Byen har ogsaa „det russiske Fyrstehof“ været. Fra 1780 til 1807 var det i Horsens. To Prinser og to Prinsesser fra Rusland, Enkedronning Juliane Maries Broderbørn, engang strængt behandlede Fanger i deres Hjemland, blev overført til Horsens fra et russisk Fængsel, da Katarina II. havde faaet sig besluttet til at mildne deres Kaar. I den Anledning købtes to Gaarde paa Torvet i Horsens. De blev sammenlagt til en Bolig for Fyrstebørnene, og den blev kaldt Palæet. Hver af Prinserne og Prinsesserne fik aarlig 3000 Rubler, og til dem alle i Forening udbetaltes desuden 32000 Rubler pr. Aar. Det kan sikkert forudsættes, at en stor Del af disse Penge er kommet Horsensianerne tilgode. Da den sidste af Russerne døde 1807, hørte vel den Glæde op. Men da havde det længe været gode Tider. Horsens var 1801 Jyllands femtestørste By.

Da Krigen med England var udbrudt 1807, generede det vel Horsens stærkt, hvad de følgende daarlige Tider ogsaa gjorde. Men andre Byer gik det lige saa galt. I 1808 kom spanske Hjælpetropper til Horsens. Det var noget højst ualmindeligt i Byen. De spiste Snegle de Mennesker! Og Snoge til Tider! Og de røg Cigaretter! Aldrig var slikt set i Horsens. Men da Soldaterne forøvrigt gennemgaaende var flinke, skulde man ikke beklage sig. Mere ærgerligt var det, da man i Maj 1848 maatte finde sig i at se oprørske Slesvigholstenere komme og spille Herrer. De lejrede sig i Halm paa Gaden nogle af de Gange, de var paa Vej gennem Byen, og de opførte sig ordentligt. Men store Leverancer forlangte de, og da en Afdeling drog ud af Byen den 13. Maj, var der Tumult til Dels foraarsaget ved Folks Misfornøjelse med, at Fjenden vilde føre tagne Heste m. m. bort. De fjendtlige Soldater var paa Nippet til at skyde paa Publikum og huggede efter dem med Sablerne for at holde dem paa Afsfand. I 1849 var Horsens i længere Tid ude for Fjendebesøg og store Udskrivninger af alle Slags Varer. Det fik Ende den 27. Juli. Og saa kom ingen af den Slags Gæster før 15 Aar senere. Men Torsdag den 10. Marts 1864 kom ved Middagstid fjendtlige Husarer sprængende gennem Gaderne, mens en Afdeling Jægere gjorde Holdt foran Raadhuset for at forhøre sig om Danskernes Tropper. Passagen mod Nord lod de spærre, og under Prinsen af Salm-Salm tog de Ophold i den Gaard i Hospitalsgade, hvor danske Tropper havde haft Magasiner. Saa var Fortroppen i Horsens. Og en større Indmarch kom Dagen efter og det under fuld Musik. Graakappeklædte Infanterister drog trampende tungt gennem Byen, ungarske Husarer i hvide Kapper red paa smaa rapfodede Heste, og blaagraa Steiermarcker-Jægere med flotte Hanefjer i Hattene og vældige Bajonetter paa korte Geværer drog hurtigt af Sted fulgt af Artilleri og Train. Alt gik i største Skyndsomhed, thi man mente, at danske Soldater var nær. Borgmesteren m. fl. holdtes indespærret i to Timer, indtil Byen var rigtig besat. Om Natten var 12000 Fjender i Horsens. Saa var det Alvor. Borgerne fik at vide, det gjaldt at lystre. Hvad der forlangtes, maatte leveres. Og det var Mængder af Varer. Sparsommelighed regnede Tyskerne ikke med. Den prøjsiske Overgeneral Wrangel udstedte et Bepisningsreglement, efter hvilket Officerer hver skulde have fire Retter Mad, en Flaske Vin og otte Cigarer til Middag. Den østerrigske General Gablenz lod det dog ikke gælde for sine Soldater. De maatte nøjes med samme Kost som Borgerne og fik saa-

mænd ogsaa Mad nok. Selv Menige skaffede sig Andesteg, og kom det højt, stegte de Faar paa Gaden. Da de gjorde det en Aften, var der Fest. Og Uro og Tummel var der altid i Byen, saa længe Tropperne var der. Og de var der til midt i November med Undtagelse af 25 Dage fra 27. Marts til 22. April, da de laa tæt udenfor. Paa en Maade var det den mest spændende Tid, da Horsens Folk aldrig vidste, hvad Øjeblik Fjenderne kom, men maatte være forberedt paa Skydning i Gaderne paa lignende Maade som i Vejle kort før. Det hændte ogsaa, at det kom til Kamp i Byens Udkant. Den 10. April var der tæt Taage, og Fjendens Fortrav kom de danske Forposter nær.

Den gamle Aa.

Disse gav Ild, Fjenden gjorde omkring, men kun for at hente Forstærkning. Ved Røde Bro Syd for Byen kom det til Skydning, og Kugler fløj ind i flere af Gaderne og sad fast i Husenes Gavle. Ved „Grønland“ ud mod „Flasken“ og paa Sønderbro, i Hospitalsgade og paa Engvejen lød Kuglernes advarende Pift fulgt af Smæld eller Svup, hvor de traf. De danske kastede Broen og fik Tid at forsvinde mod Nord. Prøjsisk Infanteri trængte ind fulgt af Gardehusarer i rødt. Saa blev der strøet Halm paa Torvet, og i det hvilede Infanteriet sig og holdt Maaltid. Klokkeren tre forsvandt Fjenden igen, men med Masser af Varer. Grunden til Besøget var netop at faa dem. Kun nogle Dage skulde gaa, inden Tyskerne kom for at blive i Byen. Ubehageligt var det at have dem til Huse. Blandt mange Paafund fik Wrangel det at forlange 100000 Daler af Horsens. Han fik dem vel ikke, thi sidst i Maj gik han af. Dagen før han drog bort, red han gennem Gaderne og hilste mod alle Vinduer, og senere paa Dagen lod han sit Musikkorps spille i „Carolinelund“, hvor dog kun faa Borgere var mødt op. At ære Wrangel ønskede ingen i Horsens. Hans Efterfølger var Falckenstein, der viste sig værre end Wrangel, da han skulde behandle Jyderne „med Fasthed“, som Bismarck

sagde. Om Falckenstein fortælles den Anekdote, der i Horsens berettes om Wrangel: Da han paa Opmarchen gennem Jylland fik Øje paa Horsens Tugthus, der syntes ham et Slot i det fjerne, udbød han: „Der vil jeg have min Residens“! „Skade, vi ikke fik ham anbragt der“, skrev en dansk i et Brev i Besættelsestiden. Men uhindret sendte Falckenstein Befalinger ud og sørgede for, at de blev respekteret. Først midt i November drog han Syd paa fra Horsens fulgt af den sidste Trop Fjender. Det var en flagende By, de Tyske forlod, og ingen ønskede at se dem igen.

Trods Krigen med Englænderne og Besættelse af tyske Fjender flere Gange i det 19. Aarhundrede, har der været stærk Fremgang i Horsens, hvad nogle Tal er tilstrækkeligt til at vise. I 1834 var Indbyggertallet 4846, indbefattet Garnisonen, i 1845 var det 5058 uden Garnison. Dette Tal steg i Løbet af 10 Aar med over 2000 til 7250 i 1855. Tabet af Slesvig og Holsten 1864 blev i sine Følger til Gavn for Horsens. Nye Virksomheder fremstod, da Holsten blev Toldudland. Desuden blev Befolkningen næsten rent dansk. Kort efter var af Indbyggerne de 85 % Jyder, og af de 15 % Ikke-Jyder var kun faa Personer Udlændinge. Jernbaneanlægene i Tilknytning til Horsens betød Fremgang. 1870 var Befolkningen 10 500, 1901 var den 22 243. Nu er Horsens Jyllands tredjestørste By og har efter Folketællingen i 1932 29 002 Indbyggere.

Horsens Bys nuværende betydende Institutioner, dens ledende Foreningsliv og dens kendte Mænd og Kvinder vil vi paa de kommende Sider forsøge at fremstille saa fyldestgørende som Pladsen og de til Raadighed staaende Midler tillader.

Axel Sørensen,
Borgmester.

AXEL SØRENSEN, Borgmester, er født den 2. Marts 1882 i Horsens, som Søn af Forretningsfører Erik N. Sørensen og Hustru Vilhelmine, født Thomsen, gift 1906 med Line Steffensen. I Købmandslære i Horsens, Journalist ved Horsens Social-Demokrat 1903, Medredaktør 1909—18, Redaktør af Dansk Privatbaneblad 1907—19, Formand for Socialdemokratisk Forbund i Horsens og Medlem af Socialdemokratiets Hovedbestyrelse fra 1906, Formand for den kommunale Hjælpekasse i Horsens 1908—17 og for Hjælpekassernes Landsforening 1915—17, Medlem af Horsens Byraad 1917, folkevalgt Borgmester i Horsens fra 1918, Formand for Horsens Skolekommission, Medlem af Horsens Juelsminde Banens Bestyrelse, Formand i Bestyrelsen for Kysthospitalet ved Juelsminde, for Bevillingshaverne for Horsens-Tørring-Jernbanes Ombygning og Forlængelse til Ejstrupholm, for Bevillingshaverne for Anlæg af en Jernbane fra Tørring til Thyregod fra 1921, i Bestyrelsen for Horsens Vestbaner, for Tvangsarbejds- og

Forsørgelsesanstalten ved Horsens, og for Arbejdernes Forsamlingsbygning i Horsens, Medlem af den danske Købstadsforenings Repræsentantskab fra 1921, af Bestyrelsen for Kommunernes Kulkontor fra 1921, af Skanderborg Amts Skoleraad fra 1922, af den danske Købstadsforenings Bestyrelse og af Købstadkommunernes Laaneforenings Bestyrelse fra 1925, Medlem af Andelsbankens Likvidationskomité fra 1929, Medlem af Bestyrelsen for Folkekuranstalten „Hald“. Landstingsmand.

Medlemmer af Horsens Byraad er: Borgmester Axel Sørensen, Overopsynsmand Chr. Bendtsen, Sagfører J. Carlsen, Redaktør S. Chr. Grove, Ingeniør E. Hytten, Forretningsfører Chr. Juliussen, Dommerfuldmægtig Aage Jeppesen, Viceskoleinspektør E. Kastrup Jørgensen, Læge Viggo Lund, Malermester Chr. H. Lund, Overretssagfører Harald Mikkelsen, Fængselsbogholder Otto Møller, Tekstilarbejder H. P. Mogensen, Tømrermester Max Møller, Forretningsfører M. C. Nielsen, Tømrersvend Søren Olesen, Mekaniker Jens Olesen, Viceskoleinspektør Holger Pedersen, Fru Anna Rasmussen, Overassistent M. H. Simonsen, Cigarsorterer H. A. Vilhelmsen, Faktor Chr. Nielsen, Typograf C. Christoffersen, Lærer Oluf Nielsen og Murersvend Peter Hansen.

Vor Frelsers Kirke.

VOR FRELSERS KIRKE er Horsens ældste Sognekirke. Hvor Horsens første Kirke, der vel var indviet til „Vor Frue“, har ligget, vil næppe nogensinde kunne paa-vises. De gamle Hedninger har sikkert ikke taalt den i Byens Midte. Senere, da Kristendommen har sejret og er blevet Statsreligion, rejses Kirken maaske paa selve det omstyrtede hedenske Hov eller paa det mest centrale Sted for Bebyggelsen. Hvor den første Sognekirke, af Træ, hvis Tid strækker sig fra ca. 900—1100, har ligget, vides saaledes ikke. Dog har den næppe ligget, hvor „Vor Frelser“ nu hæver sine Mure, om dens Afløser, den første Stenkirke, er rejst over den eller et andet Sted (Raadhuset, Syd for Torvet eller hvor nu „Vor Frelser“ knejser) er der heller ikke Enighed. Men det er sikkert, at „Vor Frelser“ nu i sine Mure rummer Sten og Ornamentter fra den gamle Sognekirke, hvis Afløser den da er blevet. Det er sandsynligt, at Kirken ikke altid har baaret Navnet „Vor Frelsers Kirke“; Kirken er sikkert indviet til „Vor Frue“, og Navnet „Vor Frelser“ nævnes da ogsaa først 1480.

„Vor Frelsers Kirke“ har intet tilbage fra den katolske Tid. Man kunde næsten tro, den har været ude for en Reformations-Razzia, hvor alt fra den katolske Tid er blevet fjernet, eller maaske har Flammerne fra en Brand i 1540 besørget dette. Den har ikke Klosterkirkens Mangfoldighed og Mystik og historiske Minder, men den er i sig selv et historisk Minde, i sin Enkelthed baade indadtil og udadtil.

„Vor Frelsers Kirke“, der ligger paa den nordlige Del af Kirketorvet, bestaar af Skibet, delt i 3 Dele, Kor med halvrund Apsis mod Øst og med Taarn mod Vest. Taarnet er tilbygget ved Langhusets Sydvesthjørne, saa at Taarnmuren ligger i Flugt

med Kirkens Vestgavl. Kirkens indvendige Længde er ca. 42 m, deraf Koret 12,8 m, Bredden er ca. 17,5 m. I sin ydre Stil minder Kirken meget om de lidt ældre Kirker i Sorø og Ringsted. Kirken har før ligget frit uden Bebyggelse og med Kirkegaard ved Kirken, Kirkegaarden blev imidlertid udlagt til Byggegrunde, og i 1575 tillodes det Borgerne at tage „Vor Frue Kirkegaard“ til Torv.

Kirkens oprindelige Del, Langhuset, er opført af røde Mursten paa Granitsokkel med Skraakant. Kor og Apsis er prydet med Lisener og Rundbuefriser. Sideskibene har mod Øst oprindelig haft en halvrund Afslutning, og paa det nordlige Sideskib ses nu en lille femsided Udbygning, hvorigennem Kyradsserene i sin Tid havde Indgang til deres Stole. I Midtskibets Vestgavl en spidsbuet Granitportal med tre Søjler paa hver Side, med Dyrefigurer og Slyngninger. Der er næppe Tvivl om, at denne gamle Portal er de sidste Rester af Horsens første Stenkirke, „Vor Frue“, bygget 1050—1100. Over Portalen findes et spidsbuet Vindue, der til Dels har været tilmuret, men nu er erstattet med dette lidt mindre Vindue. Ved Siderne af Portalen findes der, adskilt ved store, spidsbuede Blindinger, et lille rundbuet Vindue, der ligeledes er fremdraget ved Restaurationen. Kirken havde oprindelig Bjælkeloft, men er nu med Hvælvinger, der maaske er opsat efter en Brand i 1285, Halvkuppelhvælvingen i Apsis menes at være den oprindelige. Det nordlige Sideskib har fladt Loft, men har dog ogsaa haft Hvælvinger, som muligvis er nedtaget i det 18. Aarhundrede, da der opsattes Pulpiturer. Taarnet var oprindelig med Kamgavle og Saddeltag, men er nu forsynet med et ca. 17 m højt, løgformet Spir, der er bekostet af Claus Cordtsen. Selve Taarnets Murhøjde er ca. 28 m.

Kirken har i det hele taget undergaaet mange Forandringer og har desuden lidt en Del under forskellige Brande. I 1794 bestemtes det, at Kirken skulde være Byens Sognekirke i Stedet for Graabrødre Klosterkirke, og den blev derfor i de følgende 2 Aar underkastet en Restauration, der kostede 9482 Rd. I 1864-66 blev der under Ledelse af Bygningsinspektør Walther foretaget en meget gennemgribende Restauration, hvorved Vægge og Hvælv glatpudsedes og forsynedes med Udsmykning svarende til det samtidig fornyede Inventar; samtidigt fjernedes nogle lukkede Stole i Koret, og Pulpituret mod Nord blev gjort mindre.

Kirkens Hovedindgang, der siden 1880 har været gennem en Portal i Taarnets Sydside, fører ind i Forhallen under Taarnet. Der

„Vor Frelser Kirke“s Indre.

er ogsaa en Indgang i den lille Tilbygning mod N.V., hvori der er Forhal og Opgang til Pulpituret, ligesom der er en lille Indgang i Apsis bag Alteret. Midtskibet aabner sig ind til det sydlige Sideskib med 4 Arkadebuer, og dets Hvælvinger hviler paa halv-runde Piller med forgyldte Kapitæler. Sideskibene oplyses af 4 rundbuede Vinduer, Højkirken derimod har kun Vinduer mod Syd over Sideskibets Tag. Koret, der er adskilt fra Midtskibet ved en rund Korbue, flankeret af 2 Granitsøjler, har paa hver Side 2 Vinduer. Kirkens Alter var oprindeligt tredelt med Billeder af Jesu Lidelseshistorie. Disse Billeder, der nu er ophængt i Pulpiturene, var oprindeligt bag paa Klosterkirkens Altertavle. I 1908 rejstes den nye Altertavle med Maleri forestillende Christus Consolator (Trøsteren), en Kopi af Luplau Jansen efter Carl Bloch's Billede i Glorup Kirke i Skaane. Rammen er pragtfuldt udskaaret i Egetræ med Vinløv, Druer og Kornaks. Prædikestolen, der omkring 1794 er flyttet til „Vor Frelser“ fra Klosterkirken, er et rigt udskaaret Arbejde i Egetræ, Brasilietræ og Ibenholt. Den bæres af en Mosesfigur og har Fremstillinger af Lidelseshistorien samt 9 Figurer. Paa Lydhimmelen ses to Mands- og Kvindeportrætter. Prædikestolen er forfærdiget i 1663—70 og skænket af Raadmand Johan Andersen og Hustru. Kirkens Orgel, der før havde sin Plads over Prædikestolen, flyttedes i 1738 til sin nuværende Plads. Orglet har været ombygget og fornyet nogle Gange, det nuværende, der har ca. 45 Stemmer, er fra 1928. En paa-sat Sølvpilade oplyser om Givernes Navne. Af Epitafier og Ligsten er der kun faa tilbage, idet de fleste er forsvundet ved Kirkens Restaurationer, bl. a. blev der fjernet en Del Ligsten, da Kirken i 1866 fik Bræddegulv. I det sydlige Sideskib hænger 3 Epitafier, og i Muren under Orgelpulpituret er indmuret to stærkt slidte Ligsten. For Vestenden af det nordlige Sideskib findes en Gravplade af Støbejern fra det 16. Aarhundrede.

Taarnet, der rimeligvis er bygget paa Erik Menveds Tid, bærer nu 3 Klokker, før 4. Den største er „Jomfru-Klokken“, der er skænket i 1564 af Frederik II, før den Tid har den gamle Klokke tonet fra Ring Jomfrukloster. Paa Taarnet har der tidligere været Jernbalkoner, hvorfra Vægteren i Nattens Timer kunde se udover Staden og alarmere den, hvis den røde Hane skulde gale.

KLOSTERKIRKEN, der ligger mellem Borgergade og Aaboulevarden, er det tidligere Graabrødreklosters Kirke, der i 1532 af Frederik I blev overladt Borgerne til Sognekirke.

Franciskanernes Kloster i Horsens blev stiftet i 1261 af Ridder Niels Manderup til Barritskov; han skænkede Ordenen sin Gaard og Bolig i Horsens med alle dertil hørende Byggegrunde og Pladser. Denne Gaard har ligget i Byens østlige Udkant og den angivne Grund var paa ca. 3 Tdr. Land. Da Munkene efter Frederik I's Brev af 17. November 1532 var fordrevet fra Klostret, blev hele Grunden med Bygninger (Kirke og „Klostergaard“) overtaget af Byens Borgere til evangelistisk Sognekirke, Præstebolig og lærd Skole. Om Klostrets Udseende vides intet sikkert, men det har efter al Sandsynlighed været et firefløjet Bygningskompleks, i hvilket Kirken har dannet den nordlige Fløj og Klostrets Hovedbygning den sydlige.

I sin nuværende Skikkelse er Klosterkirken treskibet med et Kor af Midtskibets Bredde. Kirken er opført af røde Mursten paa Granitsokkel. Kirkens indvendige Længde er 46,5 m og Langhusets Bredde er ca. 17 m. Ved Korets nordøstlige Hjørne er der et Trappetaarn med et lavt Spir. I en Del arkitektoniske Enkeltheder i Koret er au-

Klosterkirken i 1900.

vendt Sandsten og Kridt. Oven over Sideskibets Hvælvinger finder man i Midtskibets Mure Rester af en Bygning, der er ældre end den nuværende Kirke, som i sin Helhed er gotisk præget. Kirken har intet Taarn, men over Skibets Østende er der en slank Tagrytter, hvori Klokken er ophængt.

Vilh. Lorenzen skriver i sit Værk: „De danske Franciskauerklostres Bygningshistorie“: „Udfor de tre af nordre Sideskibs fire Hvælvingsfag strakte sig i en Højde af ca. 6 m Resterne af en Frise, bestaaende af smaa Rundbuer af brunglasserede Sten; den er afbrudt paa to Steder af smalle Lisener, der deler Muren i 3 Fag. Yderst i hvert af disse saas før Restaurationen, oven over Hvælvingerne, Spor at to spidsbuede Vinduer. Al Sandsynlighed taler imidlertid for, at der mellem dem har været et tredje, - at der altsaa i hvert Fag har været en Gruppe paa tre Vinduer. Over det søndre Sideskibs Hvælvinger ses i samme Højde og i samme Udstrækning som paa Nordsiden en velbevaret Savsnitfrise; oven over denne følger en svagt udkroget Gesims. -- Den plastiske Inddeling af Muren ved smalle Lisener gentages paa Sydsiden. Ogsaa Koret viser endnu Rester af en ældre Bygning, opført i Flugt med det her omtalte Parti“.

Det vi paa denne Maade finder Spor af, er aabenbart Klostrets ældre Kirke. Af de oprindelige Vinduers Anbringelse kan man med Bestemthed slutte, at Kirkens Skib maa have haft fladt Loft, hvorimod Koret har været hvælvet. Den gamle Kirke har ikke i Længden været stor nok; man har derfor til Dels nedrevet den østlige Fløj og opført et nyt Kor, der var højere og længere end det gamle. Det nye Kor fik Krydshvælvinger, udvendig støttes Hvælvingerne af Stræbepiller. Den flade Østgavl har et stort spidsbuet Vindue og er udsmykket med en smuk Blindingsdekoration dannet

Klosterkirkens Indre.

i Tidens Løb en Del Ændringer. I det 18. Aarhundrede tilbyggedes de to Kapeller. 1730—40 blev Kirken underkastet en betydelig Istandsættelse; ved denne Lejlighed indsattes nye Hvælvinger i søndre Sideskib og Vinduer samme Steds saavel som i nordre Sideskib. Kirkens Indre udmærker sig ved sit rige, gamle Inventar, der stammer fra Tider fra Middelalderen og op til det 18. Aarhundrede. I Koret staar den rigt udskaarne, malede og forgyldte Altertavle. Alteret er af Skabstypen; i Midtskabet ses Korsfæstelsen, i Fløjene 12 Apostle og 4 Helgenfigurer, og i Fodstykket de hellige tre Konger. Tavlen er fra ca. 1500, og er repareret 1706 og 1892. Paa hver Side af Koret staar 9 Munkestole fra det 15. Aarhundrede, med Panelværk og udskaarne Endestykker, prydede med Billeder af Apostle og Helgener. 4 Vaabenskjolde paa Stolene viser, at disse er skænket af Rigshofmesteren Erik Ottesen Rosenkrantz og Niels Manderup til Barritskov. Nogle lignende Korstole staar nu ved Vestmuren. Det store Trægitterværk mellem Kor og Skib, med store Kerub-Statuer, Malerier m. m. er 1679 skænket af Jens Nielsen Thonbo og 1702 forgyldt og stafferet af Handelsmand Henr. Lichtenberg og Hans Christensen. Oven over Gitteret er anbragt et stort middelalderligt Krucifiks,

efter Tredelingsmotivet. Samtidig med denne Ombygning af Koret, forhøjede man Muren i Skibets tre vestlige Fag med ca. 2,8 m, saa den fik samme Højde som Korets. Og senere blev ogsaa Skibet forsynet med Hvælvinger. Endelig er Kirken bleven forlænget mod Vest med et Fag; Vestgavlen fik et stort spidsbuet Vindue mellem to ulige svære Stræbepiller. Nordre Sideskib fik ligeledes Vindue mod Vest. Gavlen prydedes med en meget enkelt Blindingsdekoration, hvor smaa firkantede Blindinger tilsammen dannede de tre Sider af Gavltrekanten. Søndre Sideskib blev i det 18. Aarhundrede stærkt restaureret og mistede herved noget af sin oprindelige Karakter. Kirken undergik

der naar helt op til Korbuen. Den gamle romanske Granitdøbefont med Dyrefigurer og Rebsnoning paa Kummen staar for Østenden af det nordlige Sideskib, indhegnet af en udskaaen Fontelukkelse med Englefigurer fra 1716. Prædikestolen stammer som tidligere nævnt fra Vor Frelzers Kirke. Den ældste Del, selve Panelværket, er skænket i 1600 af Anders Olsen og Hustru, ca. 1650 tilføjedes den bærende Kvindefigur, som forestiller Kærligheden, Snitværket paa Stolens Hjørner og Himmelen, og 1742 tilføjedes Trappepanelet og Opgangsdøren. Orgelet over Forstuen er anskaffet ved sidste Restauration. Stolestaderne blev fornyede og dekorerede med barokke, symbolske Billeder. Paa hver Side af Koret for Enden af Sideskibene er der et Kapel med muret Begravelse under. I det nordlige Kapel, hvortil der fra Koret er en Opgang, skillt ved et Jerngitter, findes 3 Kister og et stort Marmormonument med Portrætmedaillon over Kammerassessor, Apoteker Gottfried Schmidt (død 1773). I det sydlige noget større Kapel, med Portal og Jerngitter ud til Sideskibet og en rund Aabning ud til Koret, hænger to sorte Marmortavler, der fortæller, at her er to russiske Prinser begravet sammen med deres Søstre. Deres Kister staar nu under Gulvet, og Kapellet er tomt. I det vestlige Hjørne af det sydlige Sideskib findes det Lichtenbergske Kapel, som er indrettet 1738 af Etatsraad de Lichtenberg (død 1764), der er begravet sammen med sin Familie. I Kapellet findes to Marmorkister med G. Lichtenberg og Hustrus Lig, desuden er der et kostbart ca. 6 m højt Marmorepitafium. Til begge Sider indhegnes Kapellet af Smedejernsgitre, og desuden er der en smuk Træportal med Gitterdøre. I Kirken findes desuden ophængt flere pragtfulde Epitafier.

I 1892 afsluttede Professor H. B. Storck en gennemgribende Restauration, og Kirken svarer nu nøje til, hvad dens Bygmestre i Slutningen af Middelalderen havde tænkt, men ikke helt var i Stand til at gennemføre, og den staar nu som en af vort Lands skønneste og mest interessante Kirker.

ROMERSK-KATOLSK ST. JOSEPHS KIRKE, der ligger paa Nørregade, er opført 1896—97. Kirken er opført af Mursten i gotisk Stil, med Granit-sokkel og hvide Kridtstensbælter. Den bestaar af Kor og Skib samt et 25 m højt Taarn. Kirkens Længde er ca. 20 m, Bredde ca. 9 m, og den er delt i en Midtgang og to Sidegange og har aaben Tagkonstruktion. Taarnrummet tjener som Ligkapel. Kirkens Indre er rigt dekoreret, og der er Glasmalerier i de 3 Vinduer bag Alteret. Kirkens Opførelse skyldes væsentlig Fransiscus van der Reydt, for hvem en Mindesten er indsat i Kirkebygningen.

Katolsk St. Josephs Kirke i Horsens.

Skønt Kirken først er bygget 1897, har Katolikerne dog holdt Gudstjeneste i Horsens siden 1872. Denne foregik først i en Baggaard paa Søndergade, og fra 1874 i et indviet Kapel paa Nørregade. Dette Kapel ligger ved den nuværende Kirke og er indrettet til Skole. Til Kirken hører der desuden Præstebolig.

Horsens Statsskole.

HORSENS STATSSKOLE kan bevise sin Tilværelse før Reformationen, hvad mange andre Byers Skoler ikke kan.

Blandt de fire Klostre, Horsens har haft, indtog Franciskaner- eller Graabrødre-klostret den fornemste Rang. I Reformationstiden havde en Adelsmand Mandrup Holk til Barritskov, som havde jus foundationis til Klostret, længe beskyttet Munkene, men tilsidst formaaede han ikke længere at forhindre deres Uddrivelse, efter at Borgmesteren i Horsens, Lars Jensen, og en anden Borger, som var ivrige Lutheranere, havde faaet Understøttelse af Rigshofmesteren Mogens Gøye, og forsynet med kongeligt Brev vandt de endelig Sejr. Dette skete 1532 ved et Brev dateret Gottorp, Søndagen efter St. Martini Dag 1533, og Kong Frederik den Første tillader Borgerne at tage Graabrødre-Klostret i Besiddelse til Bopæl for deres Prædikanter og til Skole og Hospital, men dets Kirke til en Sognekirke.

Saaledes fik Horsens sin Latinskole, og det følgende vil vise, at Danmarks Konger ligesom private Personer havde ladet sig det være magtpaaliggende at lette Ungdommen Adgangen til denne Skole, Frederik den Første havde skænket Byen. Stor Betydning har den naturligvis ikke haft før Kirkeordinantsen af 1537, men heller ikke efter at denne Christian den Tredies mærkelige Lovgivning var udkommet, har den i en lang

Aarrække, saa lidt som de andre mindre Skoler, kunnet tilfredsstille deres tarvelige Fordringer til en latinsk Skole, thi det er en Selvfølge, at Savnet af duelige Lærere, af gode Lærebøger, af tilstrækkelige Pengemidler lige saavel her, som de fleste andre Steder, har lagt mange Hindringer i Vejen for Undervisningens ønskelige Fremgang, og man ikke har specielle Efterretninger om Skolens Tilstand fra den Tid. At ikke de mindre Skoler, men kun de Skoler, som oprindeligt er blevne holdt af Kanniker i en By, hvor Bispesædet og Kapitlet var (Kathedralskolerne), maatte dimittere til Universitet, blev i det mindste for Fyens Stift bestemt ved Synodalforhandlingerne i Odense i Aaret 1595. Til saadanne Skoler af anden Rang maa Horsens ligesaavel som saa mange andre i lang Tid have hørt, den regnedes altsaa med iblandt de mindre Trivialskoler, der efter den Bestemmelse, der blev taget paa Synoden i Antvorskov 1546, hvis Øjemed var at drive paa Kirkeordinantsens Fuldbyrkelse, egentlig kun skulde have en Baccalaureus til Skolemester, enten uden andre Medhjælpere eller med en eller to, efter Disciplenes Antal. Dog vil det følgende vise os, at Horsens Skole forinden Skolemesteren eller Rektoren, som her i Reglen var Magister, allerede i de ældste Tider har haft to Hørere og altsaa vistnok 3 Klasser (Lektier).

Desværre mangler der Efterretning om Skolens Virksomhed og Organisation i en lang Aarrække efter dens Stiftelse. Den nød naturligvis godt af de Forbedringer, der efterhaanden indførtes i Skolevæsenet, men det er først ved Skolereformen fra 1805, at der er levnet enkelte Dataer om Skolen. Denne allerede i Slutningen af forrige Aarhundrede med Københavns, Christiania og Odense lærde Skoler paabegyndte Reform havde just ikke Skolens daværende udmærkede Rektor (Professor Worms) Bifald. Forandringen var saa gennemgribende, at det ikke maa undre os — som hans Biografi siger — at den kunde ængste en halvgammel Rektor. Imidlertid forløb der endnu henvend en halv Snes Aar, inden Reformen naaede Horsens Skole, thi først under 5. September 1806 resolveredes, at Reformen af den lærde Skole i Horsens skulde fra 1. Oktober samme Aar sættes i Værk i Overensstemmelse med de i Plakaten af 22. Marts 1805 indeholdte almindelige Forskrifter; Lærerpersonalet, der hidtil havde bestaaet af Rektor og 2 Hørere, blev forøget med en Adjunkt, efter at Skoledirektionen forinden havde tilmeldt Professor Worm, „at der ingen Undtagelse kunde gøres for Horsens Skole“. Worm arbejdede med ikke mindre Iver i den reformerte Skole, end i den gammeldags, en Fordeling af Lærerkrafterne blev befundet hensigtsmæssig og bifaldet, ved denne Fordeling blev Rektor overdraget Undervisningen i Latin, Græsk, Hebraisk og Religion i 4. Klasse tilligemed Tysk i de to øverste Klasser, Overlærer Lund Undervisningen i Latin i 3. Klasse, den arithmetiske i de 3 og den geometriske i de 2 dertil bestemte Klasser, Adjunkt L. Vogelius Historie og Geografi, Adjunkt M. Vogelius Latin i 1. og 2., Græsk i 2. og 3. Klasse, Adjunkt Holst Religion i 2. og 3., Dansk og Fransk i de 3 dertil bestemte Klasser.

I Aarene 1844-46 var man i Frygt for, at Horsens Skole skulde blive nedlagt, og Glæden var derfor stor saavel hos Byens som den folkerige Omegns Beboere, da Spørgsmaalet om Nedlæggelsen af nogle af de lærde Skoler ved allerhøjeste Resolution af 13. Marts 1846 fandt sin Afgørelse derhen, at alene Vordingborg Skole blev bestemt at nedlægges, hvorimod det paalagdes Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler at indkomme med nærmere Plan til, hvorledes den paabegyndte Reform ved København, Odense og Kolding Skoler kunde udstrækkes til hele det lærde Skolevæsen. Efter at Direktionen under 9. Maj 1846 havde approberet, at den forandrede Undervisningsplan ogsaa ved Horsens lærde Skole fra Begyndelsen af Skoleaaret 1846—47 saavidt muligt skulde træde i Kraft, og Skolens Rektor havde indsendt Forslag om, hvilke Modifica-

tioner og Forandringer der allerede fra den Tid af kunde indtræde i Undervisningen ved Horsens lærde Skole, bifaldt Direktionen under 30. Juni 1846 dels, at der fra bemeldte Tid oprettedes 6 Klasser, dels at den af Rektoren udkastede Plan til Undervisningens Fremgang i det første Skoleaar i det hele toges til Følge. Lærernes Antal blev forøget til 8. Elementerne af samtlige Naturlærens Dele blev som bekendt fra nu af lærte. Naturhistorien blev nu doceret igennem alle Klasser, med stor Liberalitet satte den kgl. Direktion snart Skolen i Besiddelse af fysiske, men især af naturhistoriske Apparater, ligesom ogsaa Skolens Skolebibliotek modtog en værdifuld Forøgelse af filologiske og andre Værker.

I det foregaaende ser vi, at Borgerne i Horsens tager Fransiskanerklosteret i Besiddelse til Bopæl for deres Prædikanter, til Skole og Hospital. I en af dette Klosters Bygninger havde Latinskolen sit Lokale indtil 1745. Vel fortælles der, at den Bygning, som i dette Aar maatte nedbrydes som aldeles brøstfæddig, skulde i Aaret 1589 være opført af Erik Lange til Engelsholm, som dengang var kgl. Lensmand paa Bygholm Slot, men dette antages vistnok alene af den Grund, at der paa den gamle Skolemur stod „Erik Lange, 1589“. Der er al Grund til at antage, at denne Inskription er bleven sat paa Muren alene i Anledning af en Reparation, der i dette Aar er foretaget ved Skolen, og at Lensmanden enten har ladet den bekoste eller foretage, og at hans Navn er sat, fordi Købstaden Horsens dengang stod under bemeldte Befalingsmand paa Bygholm. I 1736 lod den til Kirkeværge-Embedet beskikkede Kancelliraad Jochum de Lichtenhjem i Nærværelse af Magistraten, Sognepræsten, en Del af de fornemste Købmænd og Borgere samt Haandværksmestre optage en Synsforretning over Kirken og Latinskolen, hvilken befandtes saa slet og ringe, at Lærerne ikke kunde være der for Regn og Vind ved Ungdommens Undervisning, men sligt andetsteds i Byen maatte forette. Man henvendte sig da til daværende Commerraad, senere Elatsraad Gerhard de Lichtenberg, som understøttede baade med Raad og Daad. Kirken blev først istandsat, men 1746 kom Turen til Latinskolen, den blev ganske nedbrudt og en ny opført, bestaaende af 54 Fag Grundmur og 8 Fag Bindingsværk, temmelig vidtløftigere og bedre end den foregaaende. Rektorboligen blev i sin Tid regnet for en af de smukkeste i Landet, begge Høerne fik ligesom tidligere Bolig paa Skolen. Den nye Skolebygning kostede 3890 Rd. at opføre, dertil skænkedes af forskellige en Sum af 1446 Rd., 2444 Rd. laante de af Lichtenberg, hvilken Sum Tid efter anden skulde tilbagebetales ham af Kirkerne. Skolebygningen modtog i de første Aar dog af og til Forbedringer. Den nye Bygning led naturligvis af de samme Mangler som alle samtidige, enkelte Skoler havde 2 Læseværelser, de fleste Steder maatte man hjælpe sig med en fælles Skolesal til alle Klasser, hvori, saaledes som i Horsens Skole, Mesterlektion kun ved et Gitterværk var adskilt fra de øvrige Klasser; hvilke og hvor mange Ubekvemmeligheder, der kom deraf, er let at indse. Denne højst ufuldkomne Indretning af Skolebygningen vedvarede indtil Aaret 1806, da Skolereformen blev indført, idet Plakaten af 22. Marts 1805, § 2, foreskriver, at der ved de latinske Skolebygningers Indretning skulde foretages en Forandring, idet Læsestuer for sig selv adskilt skulde tilvejebringes. Skolebygningernes hensigtsmæssige Indretning blev derfor ogsaa overall anset for at være blandt de første Forbedringer, som burde paa-tænkes. Under 29. Oktober 1805 indsendtes fra Horsens Skole en Plan, som med en lille Forandring i Overensstemmelse med Stiftøvrighedens Forslag antoges ved kgl. Resolution af 29. August 1806. Arbejdet blev overdraget Bygmester Høffner. Istand-sættelsen og Forandringen ved Skolebygningen udførtes i Tidsrummet mellem Paaske og Mikkelsdag 1807. Skolen var paa dette Tidspunkt paa Nørregade hos en Sadelma-

ger Sonnenburg, den havde 3 Værelser i øverste og en Stue i nederste Etage. Skolebygningen blev indrettet i Overensstemmelse med de almindelige Regler, som i denne Henseende var fastsatte. Den første Læsestue blev efter disse Regler lagt i Enden af Bygningen, hvis hele Forside vender mod Kirkegaarden, nedenfor den største Læsestue, der fik den fulde Bredde af den Del af Bygningen, der var bestemt til Skolebrug, blev de to næste Klasser lagte ud til Gaarden, det 4. Læseværelse ud til Havnevejen i en ny Tilbygning fik samme Vidde som det øverste Værelse. Alle Læseværelserne fik en Udgang til en fælles Corridor. Det viste sig at være alt for indskrænket, og man trængte haardt til en ny Skolebygning, men ogsaa ved denne Lejlighed har den Aand, der besjælede Horsens og Omegnens Beboere, aabenbaret sig, thi ved den i den Anledning aabnede frivillige Subskription indkom omtrent 3200 Rbd., og i det ved Cancelliskrivelse befalede Raadstuemøde, som afholdtes d. 18. November 1846, besluttedes det enstemmigt i Overensstemmelse med Borgerrepræsentanternes Forslag, at der af Kommunens Midler skulde afgives 2000 Rbd. til Horsens lærde Skoles Bygning. Fra Kirkens Side udredes 3000 Rbd. Med Glæde og erkendelig Tak til Kongen og Skolens Velgørere modtoges derfor højsalig Kong Kristian den Ottendes Resolution af 3. December 1847, hvorved bestemtes, at en ny Skolebygning og Rektorbolig for Byens lærde Skole skulde opføres, hvortil anvistes 35,278 Rd., der skulde udredes af det almindelige Skolefond; ved Resolution af 12. August 1848 overlodes Palæet paa Torvet til det lærde Skolevæsen til Opførelse af den nye Bygning. Denne Plan blev imidlertid ikke udført, Palæet blev med kgl. Tilladelse solgt 1852, og Lov af 28. Marts 1855 fastslog, at der skulde opføres en ny Skole for 33,000 Rd. Den blev efter Tegning af Bygningsinspektør Thielmann opført 1856–57 paa Hjørnet af Havnealléen og Amaliegade og bestaar af en 42 m lang Hovedbygning af gule Mursten i to Stokværk med Kælder og Kvist, og ved en Portudbygning med Hovedbygningen forbunden 25 m lang Sidebygning, ligeledes i to Stokværk, med Gymnastiklokale i Stuen og et ca. 20,000 Bd. stort Bibliotek paa 1. Sal. Over Hovedindgangen ud til Havnealléen staar: Ut discat juvenus sapere et fari. I Frontispicen er anbragt et af nogle Horsensborgere skænket Ur. Bygningen indeholder foruden Rektorbolig, en Sangsal, 13 Klasseværelser, 1 Lærerværelse og Værelser til Skolens fysiske og naturhistoriske Samlinger. En ny Bygning i to Stokværk ud mod Amaliegade med fremstaaende Trappetaarn med Spir er opført 1907 af gule Mursten efter Tegning af Bygningsinspektør Kampmann for ca. 70,000 Kr. og indeholder Gymnastiksal, Badeværelser og Omklædningsrum, Sløjd- og Tegelokale samt 3 Klasseværelser. Skolen har for Tiden en Rektor, 6 Lektorer, 7 Adjunkter og 3 Lærere. Skolen havde 1925 314 Elever.

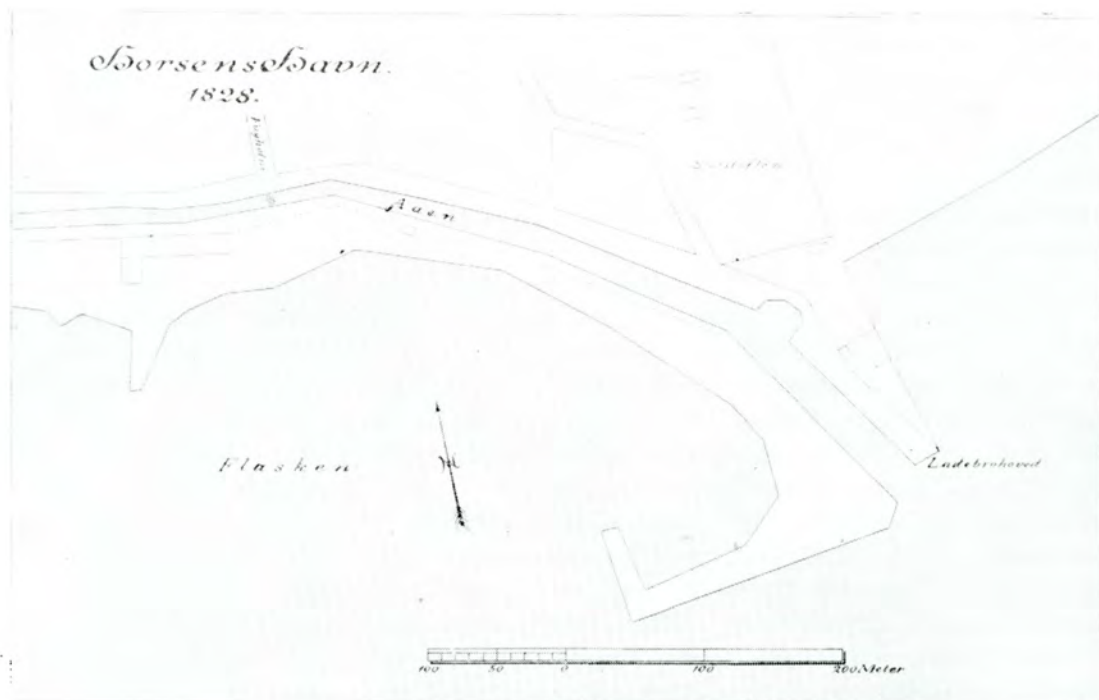
C. P. Clausen,
Rektor.

CLAUS PETER CLAUSEN, Rektor, cand. mag., er født den 24. Januar 1874 i Bellinge Sogn som Søn af Gaardejer og Amsraadsmedlem Frederik Clausen og Hustru født Jørgensen. — Gift 1901 med Amalie Olsen, Datter af Provst C. F. V. Olsen, Student i Odense 1893, cand. mag. 1899, Lærer ved Marselisborg Skole 1899–07, 1907–10 Timelærer, Adjunkt 1910–20 og fra 1920 25 Lektor ved Viborg Katedralskole, Rektor ved Horsens Statsskole 1925.

FORBEREDELSESSKOLEN I HORSENS er oprettet 1872 af Statsskolens Lærere som en toaarig Forberedelsesskole til Statsskolen og havde Lokaler i denne. I 1902 fik Skolen sin egen Bygning paa Hulvej og udvidedes samtidigt til at omfatte 5 Klasser, der hver blev delt i to Afdelinger. Skolebygningen ejes af et Aktieselskab for hvilket

Apoteker Helms er Formand, medens Skolen stadig drives af Statsskolens Lærere ved en af dem valgt Bestyrer. Siden 1919 har Lektor Niels Jensen bestyret Skolen. Elevantallet i Skolen har i de senere Aar været 250—60.

NIELS KRISTIAN JENSEN, Bestyrer, cand. mag. Lektor, er født d. 23. Juli 1883 som Søn af Gaardejer Poul Chr. Jensen og Hustru Mariane Nielsen. Gift 1911 med Mathea Rebekka Dideriksen. Cand. mag. 1911, Lektor ved Statsskolen i Horsens. Formand for „Den personlige Friheds Værn for Horsens og Omegn“, Medlem af Hovedbestyrelsen for Landsforeningen „Den personlige Friheds Værn“. Siden 1919 Bestyrer for Forberedelsesskolen i Horsens. Medlem af Horsens Byraad fra April 1933.

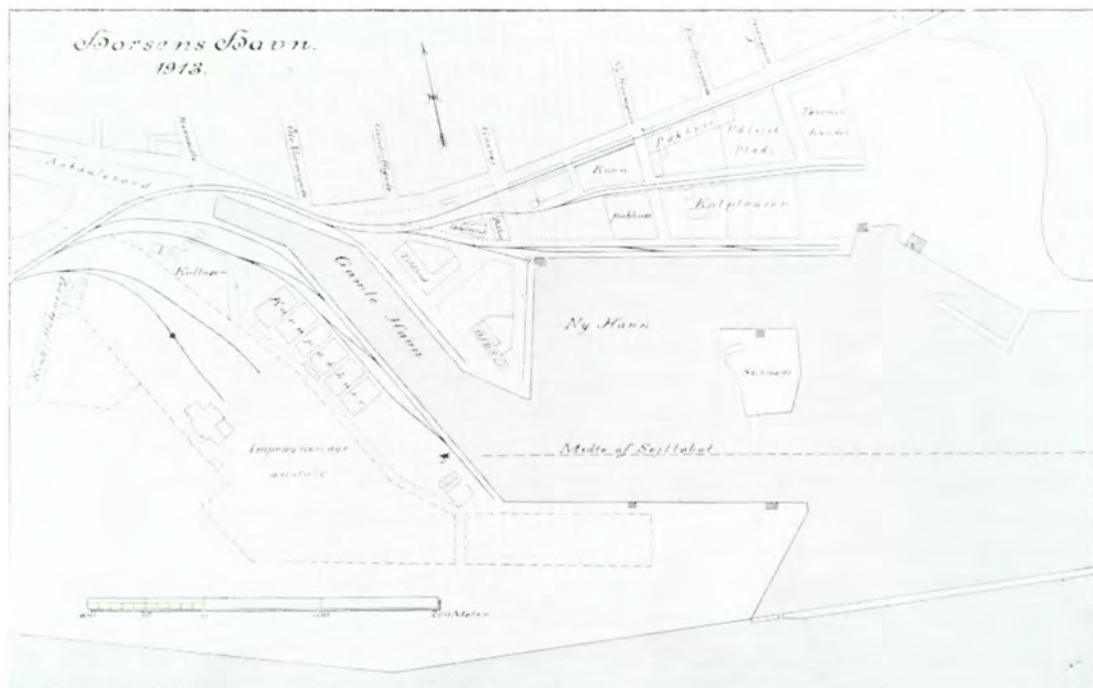

Horsens Havn i 1828.

HORSENS By ligger ved Bygholms Aas Munding i Fjorden, og Aamundingen har i Aarhundreder været Byens Havn. Vest for Byen deler Aaen sig i to Grene, men kun den nordre, gennem Byen gaaende Arm har haft Betydning i den her omhandlede Retning. Udløbet i Fjorden fandt Sted Syd for det gamle Stjernholm Slot ved Ole Wormsgade. Paa et Kort over Horsens fra 1677 betegnes Pladsen ved Aaen, hvor Raadhusgade gaar, som „Bancken hvor Skibe bygges“, men nævnte Sted har sikkert kun været benyttet som Byggeplads for Baade og Pramme, idet en fast Bro over Aaen ud for Fugholm paa dette Tidspunkt har hindret Skibe i at gaa saa langt op. Stensballe Sund, som forbinder Nørrestrand med Fjorden, og som ligger 2 à 3 km Øst for Byen, blev benyttet som Vinterhavn, og om Retten til saadan Benyttelse af Sundet maatte Horsens i Aarene 1695 og 1696 føre Proces med Ejeren af Stensballegaard, Baron Frederik Kragh. I den Anledning udnævnte Stiftsbefalingsmanden Grev Friis, Folk fra omliggende Byer — Lund, Kjærup, Vinthen, Hansted og Kannerup — til at „maale, syne og besigtige“ bemeldte Sund og Rendens Dybde ud for Horsens Aa. Synsmændene udtalte bl. a. „og synes os ikke ellers at kunne formenes at være nogen anden beqvem Havn for Horsens By, hvor noget drægtigt Skiberom end udi fornævnte Strøm kan indlægges og være forvaret for Iis Storm og Uveir“. Dybden i Stensballe-

sund maattes at være overalt 3 Alen, medens Renden ud for Aaen og Byen befandtes „ved temmelig Vande“ at være 4½ Qvarter dyb. I Aaret 1696 afsluttedes Forlig med Baron Kragh, hvorved bestemtes, at Horsens By maatte beholde „deres frie Skibshavn og Vinterleje i Stensballesund for deres Skibe, som de fra Arilds Tid have havt“. De Fortøjningspæle, som stod, maatte blive staaende, men herefter maatte ingen nedslaa længere end „til midtstrøms“. Baron Kragh har altsaa villet forbeholde sig den østlige Halvdel af Sundet.

I Aarhundredets sidste Halvdel synes Havnens Vedligeholdelse at have været

Horsens Havn i 1913.

mangelfuld, og i Aaret 1785 paalagde Stiftamtmand Ove Høegh Guldberg, som var Horsensianer af Fødsel og stærkt interesseret for Byen og dens Havn, Havnecommissionen paa det indstændigste at gøre kraftige Anstalter for at ophjælpe Havnen. Havnecommissionen bestod da af: Raadmand Anders Kruse, Sten- og Billedhugger Jens Hjernø, Handelsmand Niels Gylling og Handelsmand F. Winther; hvilke alle havde stor Interesse for Havnen, og disse gennemførte dens Forbedring, stadig støttende sig til Guldberg, med stor Kraft og Dygtighed samt med personlige Ofre. Arbejdet paabegyndtes 1785 og var fuldført i 1802. De 4 Havnecommissions Medlemmer fik i Aaret 1791 tildelt Fortjenstmedaillen i Guld, ligesom der senere — 1823 — paa Raadhuset, hvorfra den atter henflyttedes til sin nuværende Plads paa Havnens Stykgodspakhus ved Dampskibsbroen, ophængtes en Tavle til Minde om denne betydelige Havneforbedring. Paa Tavlen staar: „Til Erindring om Horsens Fjords, Aastrøms og Havns Forbedring ved Opmudring, Inddæmning, Fordybning og Udvidelse til stor Fordel og Lettelse for Byens Søhandel og Skibsfart, hvilke Arbejder begyndtes i 1786 under Hans Excellence Hr. Stiftamtmand Ove Høegh Guldbergs Overbestyrelse og Understøttelse og fuldførtes med sjældent Borgersind og uførtøven Iver af den daværende Havnecommission, hvis Medlemmer vare: Cancelliraad og Raadmand Anders Kruse, Billedhugger Jens Hjernø,

Handelsmand Niels Gylling, er denne Tavle efter kongelig Befaling ved det kongelige General-Toldkammer og Commers-Collegiums Foranstaltning af Horsens nuværende Havnecommission her opsat i 1823“.

I det 19. Aarhundredes første Halvdel steg Havneindtægterne betydeligt. I 1854 optoges et Laan paa 50.000 Rdl. til Uddybning og Udvidelse, hvilke Arbejder udførtes i 1856—57 navnlig bestaaende af Bygning af Ny-Havn, hvorved der skaffedes et 60,000 Kvadratalen stort Havnebassin, betydelige Landvindinger, ligesom Sejlløbet uddybedes til 12 Fod med en Bundbredde af 80 Fod, hvorefter Løbets Længde blev ca. 9,000 Fod.

I Aaret 1903 fyldtes Aaløbet gennem Byen indtil ud for Havnealleen. Spørgsmaalet derom havde gentagne Gange været rejst af derboende Grundejere, for hvem Aaen i Stedet for at være til Nytte efterhaanden var bleven til stor Gene, idet Aaen optog Byens Kloakvand, der foraarsagede betydelige Aflejringer af Slam m. m. Aaløbet var paa begge Sider indrammet af lette Bolværker, hvis Vedligeholdelse paahvilede Grundejerne, uagtet der omtrent langs hele Aaen gik offentlig Gade mellem Aaen og Ejendommene, men Forslaget om Aaens Fyldning var hidtil strandet dels paa Grund af Vanskeligheden ved at faa tegnet tilstrækkeligt Bidrag hos Grundejerne langs Aaen og dels paa Grund af en sikkert overdreven Frygt fra Havnens Side for, at Fjernelsen af Aaens ferske Vand incl. Kloakvandet skulde bevirke, at Pæleorm i Havnen da tog Overhaand og virke ødelæggende paa Havnens hidtil ubeskyttede Træbolværker. Da Aaens Tilstand set fra et hygienisk Synspunkt imidlertid var yderst slet, og da derstaaende Bolværker næsten overalt trængte til Fornyelse, og endelig da der ved Fyldning af Aaen og ved Anlæg af en Gade over Aaarealet vilde skabes en udmærket bred og stigningsfri Forbindelsesvej fra Havnen til Jernbanen, hvortil der i høj Grad trængtes, blev et i Aarene 1900—02 udarbejdet Projekt til Aafyldningen vedtaget. Udgiften til Fyldning, Kloakanlæg, Gadeanlæg m.m. androg ca. 300,000 Kr., heraf bidrog Grundejerne med 20 Kr. pr. Fod Facade mod Aaen eller med ialt ca. 90,000 Kr. Havnen, der ved Fyldingen blev fri for det med Aaen følgende Mudder og Slam, ydede 30,000 Kr. til Foretagendet.

I Møderne den 24. April og 12. Juni 1901 vedtog Havneudvalget at anmode Ministeriet om Tilladelse til at anlægge 4 Fyrlinier for en paaregnet Udgift af 10,000 Kr., der dækkes ved Laan, hvilken Tilladelse meddeltes. Ledefyr-Anlægget bestaar af 4 Fyrlinier. Som Lyskilder benyttes Petroleums Lamper med parabolske Spejle anbragte i Træhuse eller paa Master. Den yderste Fyrlinie, anbragt paa Hjarnø, viser hvidt Lys og leder Sejlladsen ind mod Fjordmundingen. Paa Haldrup Mark haves røde Fyr, der viser Sejlløbet op mellem Øerne Hjarnø og Alrø, medens de paa Sejth Mark staaende grønne Fyr fører Skibe over til den gravede Rendes yderste Ende, hvorfra de inde paa Havnen værende røde Fyr leder ind i Havnen. Fyrene paa Hjarnø leder i en Længde af 8 Sømil, medens de øvrige Fyr kun leder 2—4 Sømil; da Ledefyrene tændtes den 11. November 1902, erkendtes det af alle at være af stor Betydning for Sejlladsen paa Fjorden.

I 1908 fremkom fra „Jydsk Andels Korn- og Foderstofforretning“ Andragende om paa Havnens Grund ved dybt Bolværk at erholde til Leje til Opførelse af Pakhuse et Areal stort 8—9000 Kvadratalen, og uagtet der vel paa søndre Side var et saadant Areal i ubebygget Stand, maatte Havneudvalget dog formene, at Bygning af de paagældende Pakhuse der vil have en Overbelastning af disse Bolværker til Følge, hvorefter Spørgsmaalet om en ny Havneudvidelse nødvendigvis opstod.

Havneudvidelsen gik ud paa:

1. At bygge 856 Fod Kajindfatning paa 22 Fods Vand fra Nyhavns nordvestlige Hjørne mod Øst.
2. At tilvejebringe ved Gennemskæring og Uddybning en 20 Fod dyb Indsejling til Ny-Havn i Flugt med den nye Kajindfatning.
3. At bygge Indfatninger om det til Landvinding bestemte Areal.

Horsens Havn i 1933.

4. At bygge en Lædæmning Syd for Sejllobet.
5. At forsyne Kajgaden med Jernbanespor, Brolægning, Vand, Kloak, Belysning m. m.

Udgifterne hertil ansloges til 400,000 Kr., der anskaffedes ved Laan.

Efter Udvidelsen har Havnen 1950 Fod Bolværk og Kaj paa 20 Fod Vand, foruden Imprægneringsanstaltens 300 Fod, 1700 Fod paa 10 15 Fod Vand og 1600 Fod bolværklignende Indfatning.

De Forventninger, der stilledes til Udvidelsen, blev fuldtud opfyldte, Handelsstandens og Næringsdrivendes Efterspørgsler efter Pladser ved Bolværkerne har været saa stor, at Havneudvalget ikke altid har kunnet inødekomme Ønskerne af Frygt for at indskrænke de Arealer, der nødvendigvis maa have frie nær Bolværk, for meget. Havnen ejede da betydelige og værdifulde Arealer paa ialt ca. 50 Tdr. Land. Paa disse byggedes i 1897 det første grundmurede Pakhus — Horsens Dampmøllens Silopakhus, og foruden Imprægneringsanstaltens anelige og smukke Fabrik anlæg er der paa Havnens Grund bygget store Korn- og Foderstof Pakhuse, excl. Havnens egne Pakhuse paa ca. 4,000 Kvadratalen, hvilke Pakhuse eller Dele deraf kan erholdes til Udleje i kortere eller længere Tid. Endvidere ejer Havnen dernede adskillige mindre Bygninger bl. a. et smukt Hus indrettet som Opholdsstue for Arbejderne ved Havnen, ligesom der paa Havnens Grund i 1913 opførtes en stor og smuk, ny Toldkammerbygning.

Da det stod Havneudvalget klart, at Vedligeholdelse og Udvidelse af det ca. 1 dansk Mil lange gravede Sejllob ind til Havnen og Dybderne i Havnebassiner maatte kræve betydelige Arbejder, søgte Udvalget fast Akkord med Uddybningsfirmaer derom, men da der ikke kunde opnaas et for Havnen tilfredsstillende Tilbud, vedtog Udvalget for Havnens egen Regning at indkøbe nyt og moderne Uddybningsmateriel, nemlig en Uddybningsmaskine bygget af A/S. Møller og Jochumsen i Horsens, en Ilandbringningsmaskine købt i Holland samt diverse Pramme og Motorbaade, til et samlet Beløb paa

op mod 200,000 Kr. Materiellet toges i Brug 1912 og dermed uddybedes i Aarene 1912—14 Sejlløbet til effektivt 20 danske Fod, hvilken Dybde Materiellet senere har udvidet til 22 Fod.

Den store Udvidelse i 1909, den nødvendige Del af Uddybningen af Sejlløbet, var saaledes tilendebragt inden Verdenskrigens Udbrud, de paagældende Arbejder var udført til Datidens billige Priser, og Horsens Havn kunde roligt se Fremtiden i Møde. I Aaret 1915—16 byggede Havnen et stort nyt Stykgodspakhus, der udlejedes til D. F. D. S. Byggesummen var ca. 55,000 Kr. Pakhuset er i arkitektonisk Henseende særdeles smukt og giver sammen med den nærliggende nye Toldkammerbygning, opført i 1912—13, den gamle Havn et smukt og værdigt Præg. I 1918—19 bygges Havnens første Jernbeton Kajindfatning, 65 m lang og til en Anlægsudgift af 165,000 Kr. Samme Aar byggede Horsens Kommune paa en af Havnen, paa søndre Side, lejet Grund de store Kreatur-Eksportstalde med Staldplads til 500 Kreaturer, og Aaret efter byggede „Den danske Mælkekondenseringsfabrik“ sit meget store Fabriksanlæg paa en af Havnen, paa nordre Side, lejet Grund. Virksomheden kom i Gang i 1920 og har siden været i uafbrudt Drift og haft en meget betydelig Aarsomsætning, og idet saavel vigtige Dele af dens Raavarer: Sukker, Blik, Kassetræ og Kul indføres over Havnen, og idet det færdige Produkt, den kondenserede Mælk udføres over Havnen, bidrager dette Fabriksanlæg meget betydeligt til Liv og Virksomhed ved Havnen.

I Aarene 1914—21 arbejdedes der, om end noget diskontinuerligt, ogsaa fordi Havnens Uddybningsmateriel i nævnte Tidsperiode gentagne Gange var udlejet til Benyttelse i andre Havne, videre paa Sejlløbets Uddybning til 22 Fod dansk Maal, hvilket naaedes i 1921, og da der samtidig var fremskaffet tilsvarende Vanddybde ved flere Anlægspladser inde i Havnen, kunde denne nu i fuld Maal opfylde de Krav, Handelen og Importen maatte stille i Retning af tilfredsstillende Dybde-, Anlægs- og Løseforhold.

I Aarene 1923—24 og 1931—32 har Havnen især haft sin Opmærksomhed henvendt paa Udvidelse og Forbedring af sine Gade-, Vej- og Jernbanesporanlæg ogsaa for derved at kunne nyttiggøre de meget store Opfyldningsarealer, der er opstaaet paa begge Fjordsider nær Havnen, ligesom den har kunnet erstatte gamle Indfatninger, uden for hvilke der kun var ringe Vanddybde, med nye Indfatninger og 20—22 Fod Vand foran disse, og erstatte Træ-Bolværkskonstruktioner over Vand med Beton-Kajmure, paa hvilke Anlæg der i de nævnte 8 Aar er anvendt ca. 1½ Million Kroner, der har kunnet lages af Havnens Driftsbudget. I indeværende Regnskabsaar er Havnens ældste Træ-bolværk, bygget i 1885, erstattet med en Jernbeton-Spunsvæg. Den nye Indfatning vil blive Anlægsplads for Rutebaaden til Hamborg og for Stykgodsbaadene fra England og Antwerpen.

Det i 1902 etablerede Ledefyranlæg blev moderniseret i 1926, idet der da indførtes Elektricitet som Lyskilde, og Fyrene forsynedes med automatisk Tænde- og Slukke-Ordning. Farvandets Afmærkning er yderligere fuldstændiggjort ved Udlægning af Lysbøjer paa de vigtigste Steder. Havnen vil derfor i sigtbart Vejr kunne besejles saavel ved Nat som ved Dag.

Trods de foretagne store Udvidelser og Forbedringer er Havnens Økonomi i bedste Orden, dens samlede Gæld andrager kun ca. ½ Million Kroner mod mangedoblede Aktiver alene i Grunde og Materiel; er Tiderne end kritiske i Øjeblikket, kan Havnen imødesee Fremtiden med Tryghed, og den er forberedt paa med kort Varsel at kunne fremskaffe yderligere nye Anlægspladser med dybt Vand foran og med gode Oplagspladser, Gade- og Sporforbindelser bag Kajindfatningerne. Under Licitation

er i Øjeblikket Arbejder ved Bygning af en ny Fiskeri- og Lystbaadehavn m. m. til 200,000 Kr. Den Anskuelse, at Havnens Udvikling og Forbedring er ensbetydende med Byens Vækst og Trivsel har næppe, selv i Ove Høegh Guldbergs Tid, været stærkere fremme end hos den nuværende Havnebestyrelse, Havneudvalg og Byraad.

CHRISTIAN MARINUS ØSTERGAARD, Havneingeniør, cand. polyt. R. af D., er født den 23. Oktober 1871 som Søn af Sognefoged, Gaardejer Chr. Andersen og Hustru Marie født Mogensen, gift 1901 med Amalie Jacobsen. Bygnings- og Havneingeniør, Landvæsenskommissær i Skanderborg Amt, Forstander for Horsens tekniske Skole, Medlem af Bestyrelsen for teknisk Skoleforening og Formand for Horsens Ingeniørforening.

SØREN SØRENSEN, Lods, Bærer af den kongelige Belønningsmedaille i Sølv med Krone, er født den 7. Juni 1875 som Søn af Gaardejer Hans Sørensen og Hustru Karen Dorthea født Gylding, gift 1912 med Christine Mathilde Nielsen. Uddannet i indenlandske og fremmede Skibe, tog den udvidede Styrmands-eksamen 1899, efter 9 Aars Tjeneste som Styrmand i D.F.D.S. ansat som Lods paa Hjarno fra 1908 29, siden da Lods ved Horsens Havn.

Chr. M. Østergaard,
Havneingeniør.

HORSENS TOLDETAT. Horsens havde ligesom andre Købstæder i gamle Tider Told og Accise, men af Mangel paa særlige Oplysninger derom, kan der ikke her meddeles noget væsentligt.

Kongen havde sine „Toldere og Siisemestre“ i Byen, og hyppigt var disse Bestillinger her som andetsteds overdragne til Borgmestre, Raadmænd eller Byfogder. Lensmanden

Den gamle Toldbod, opført 1886.

skulde have et Oversyn ogsaa med denne Del af de kongelige Indtægter af Byen, samt efterse Tolderens Regnskaber og approbere Toldskriverens Ansættelse. Told erlagdes af en Mængde Artikler, og Toldsatserne vekslede til forskellige Tider. Ved Kong Christian den 2. nye Toldforordning 1516 bestemtes Tolden af en Læst Kød til 3 Mk., af en Skpd. Flæsk til 3 Sk., af 1 Td. Korn til 1 Sk., af 1 Hest af 15 Marks Værdi eller ringere til 8 Sk., af en bedre Hest til 1 Mk., af en Okse til 8 Sk. o.s.v.

I 1519 fik Kong Christian den 2. Købstadborgerne til, paa Grund af hans store Byrder ved Krigsudrustning, at indgaa paa Forhøjelse af den i 1516 indførte Accise af dansk Øl, som bryggedes i Staden, og fremmed Øl og Vin, som indførtes der; de skulde vel selv bære Omkostningerne ved Oppebørselen, men fik Lov til at beholde en Fjerdedel af Afgiften til deres Bys Nytte og Forbedring. Afgiften var ved det store Ølforbrug i de Tider ret betydelig. I Odense var den saaledes 250 Mark for det første Halvaar. Af en Retssag i Horsens, der rejstes af den kgl. Tolder dør 1638 ses, at Accisen af 1 Td. Most dengang var $\frac{1}{2}$ Ort og af 1 Td. Øl 5 Rigsort. Accisen eller Dele af den bortforpagtedes, saaledes havde Peder Jensen Hammel, der omtrent midt i det 17. Aarhundrede skal have været Borgmester i Horsens, Byens Maltaccise i Forpagtning. I Henhold til Toldordinatsen befalede Kong Frederik den 3. 1652 Lensmanden at konferere med Borgmester og Raad om Ordningen med indbrændte Tønder for ind- og udgaaende Varer, med Antagelsen af en edsvoren Vejer og Maaler og forseglede Bøger for saadan, endvidere at der skulde gøres Forslag om, hvad der til Toldbodens Pakhus og Vejerbod kunde anordnes. Borgmester og Raad erklærede, at Vejerbod og Pakhus bedst kunde være under Raadhus, men til Anskaffelse af Vægten behøvedes Kongens Hjælp, da Borgerne var meget forarmede. Consumtionen af Byen var i en Tid lang bortforpagtet, og der var idelige Klager og Stridigheder desangaaende mellem Indvaanerne og Forpagterne, Tingbøgerne fra den Tid fremviser Eksempler derpaa. 1692 havde saaledes Consumtions-Forpagteren i Horsens en stor Del Borgere stævnet til at høre paa Afhjemlingen af den Synsforretning, han havde ladet holde over „Byens Indbegninger“, en hel Del af Gærder, Plankeværker og Baglaager var blevet fundet brøstfældige, og det var dømt, at Manglerne skulde afhjælpes inden 8 Dage, ellers havde Consumtions-Forpagteren Myndighed til at lade det gøre paa Vedkommendes Regning.

For Aarene 1697, 1698 og 1699 havde Consumtionsafgiften været 3600 Rd. aarligt, Pengene betaltes til Enevold Randolph, Amtskriver for Kalø, Havreballegaards og Stjernholms Amter. 1699 fik Borgmester og Raad i Horsens Ordre fra det kgl. Kammercollegium, at Consumtionen af Salt, Brændevin, Vin og Tobak skulde bortforpagtes paa Byens Raadhus, og samme Aar kom der Ordre fra Kammercollegiet, at hvad der fattedes i Consumtions-Indkomsterne skulde lignes paa Indvaanerne i Byen. Saadanne Paaligninger af det manglende fandt ofte Sted. Iøvrigt kunde Restancerne inddrives ved Exekution. I en Skrivelse 1697 til Magistraten i Horsens angaaende Forhindring af Forprang af Folk paa Landet, samt at Bryggen, Brændevinsbrænding og anden Smaahandel der, hvorover der saavel fra Horsens som fra andre Købstæder var klaget, og hvorved baade disse led stor Skade, og Consumtions-Afgiften truedes med at forringes, henviser Kongen til, at han ved flere Anordninger havde søgt at fremme Købstædernes Fremgang, blandt andet ogsaa ved en Forandring med Consumtionen, dels ved Forpagternes Afskaffelse, dels ved Afslag i Consumtionsafgiften, som var blevet dem forundt at ligne indbyrdes imellem sig, hvorved de baade forskaanedes for Omkostninger ved Betjenthold og kunde faa Lejlighed til at hjælpe de trængende. I Consumtions-Afgiften for 1700 manglede der 700 Rd. i den betingede Sum til Kongen, og

det manglende maatte saa i Begyndelsen af næste Aar tilvejebringes ved Ligning paa Indvaanerne. De paalignede Bidrag var meget forskellige, fra 1 Mk. til 16 Rd. I 1732 blev det foreslaaet, at Tolden skulde overlades til de jyske Købstæder selv for 20,000 Rd. Afgift aarligt, hver Købstad skulde saa erlægge sin Andel i denne Sum. Paa Opfordring af Stiftamtmanden erklærede Horsens Magistrat, at Byen tog imod Forslaget og vilde svare, hvad forrige Aars Told havde været. 1743 tilmeldte Rentekammeret Stiftamtet i Aarhus, at det var Kongens Vilje at bortforpagte Tolden paa visse Aar til hver Købstads Indvaanere selv. Af den medfølgende Beregning over, hvad Tolden havde været i de 10 foregaaende Aar fra 1732 til 1741, ses det, at i det nævnte Tiaar havde Tolden i Horsens været ialt 7424 Rd. 47 Sk., og den i København i samme Tidsrum betalte Trediedel Told og Consumption af de derfra til Horsens indførte 4 Species: Vin, Brændevin, Salt og Tobak, ialt 3906 Rd. 46 Sk., altsaa af begge tilsammen i Gennemsnit for et Aar 1133 Rd. 9 Sk. Kommitterede fra alle Stiftets Købstæder samledes nu i Aarhus, for Horsens mødte Andreas Flensborg og Niels Jensen Møller, og tilbød paa egne og samtlige Medborgeres Vegne at betale Afgiften kvartalsvis — for Horsens Vedkommende tilbød man som Aarsafgift 1000 Rd. — dertil tilbød man at betale de ansatte Tolddetjente deres Gage efter Reglementet, og hvad der mere efter Toldanordningen var dem tillagt, og det uden Afdrag i den lovede Sum. Den 28. Juni erklærede de Kommitterede fra Horsens endvidere, at om Hans Majestæt vilde bestemme, hvad han vilde have i Told af Stiftets samtlige Stæder, saa vilde de gaa til det yderste de kunde, og skulde der være en enkelt Stad, der ikke vilde modtage sin Told i Forpagtning, da vilde de øvrige Stæder ogsaa overtage dens Andel imod at lade Tolden oppebære. Forpagtningen fandt Sted, men i Magistratens Beretning i 1753 til Stiftamtet anføres som en af Grundene til Byens daværende Forfald, at „Told og Consumtions-Forpagtningen som særdeles højt er blevet opdreven“.

I 1758 var Byens Consumption 6740 Rd., i 1761 var den 6160 Rd., i 1764 var den 6010 Rd. og i 1767 var den 6000 Rd. Fra 1801 til 1805 beløb Consumptionen sig gennemsnitlig til 11,750 Rd. efter Fradrag af Lønninger o. s. v. Den sank imidlertid senere, saa den i Midten af Tyverne ikke engang udgjorde 7000 Rd., men var i 1832 steget til det dobbelte. I 1836 var den noget over 22,000 Rd., men i 1845 var den 32,191 Rd. 9 Sk. Netto, dog i begge Aar uden Fradrag af Consumtions-Godtgørelserne. Toldintraderne i Horsens udgjorde fra 1805 i Gennemsnit 4500 Rd. aarligt, men steg senere og var i 1836 noget over 30,000 Rd., men i 1845 var de 60,447 Rd. 66 Sk. Netto. Told- og Skibsafgifterne med Fradrag af Godtgørelser samt Krigsskatten af Vareindførselen Netto udgjorde i 1874 ialt 141,868 Rd. 15 Sk., hvilket var næsten 18,900 Rd. mere end i 1873, i 1875 var der ialt 299,364 Kr. 35 Øre Netto, i 1876 var der ialt 350,079 Kr. 18 Øre.

Først for omtrent 80 Aar siden fik Horsens Toldvæsen sin egen Bygning til Kontorer og Pakhus og paa et passende Sted. Den opførtes paa en dertil af det Offentlige indkøbt Plads paa Hjørnet af Havnealléen og Aagade. Det var en 2 Etages grundmuret Bygning. Jordbunden var meget sumpet dér — det gamle „Søtfeld“, hvor Aaen i fordums Tid har haft en Bøjning mod Nord, og som efterhaanden er blevet opfyldt — man maatte derfor ved Nedramning af Pæle og Bjælkeunderlag skaffe en sikker Grund at bygge paa.

Det nuværende Toldkammer, som er beliggende ved den nordlige Side af den gamle Havn, er opført 1911—13 af røde Mursten i 2 Stokværk paa Granitsokkel og med høj Tagrejsning efter Tegning af Bygningsinspektør H. Kampmann og kostede 194,000 Kr. Bygningen prydes af smukt udhugget Granitarbejde, særlig kan fremhæves Søjlehovederne paa Murpilastrene samt Hovedindgangens Portal.

De ved Toldstedet oppebaarne Toldintrader og andre Statskasseindtægter androg for Finansaaret 1900—01 ca. 685,000 Kr. og for 1910—11 715,000 Kr., medens Indtægterne for 1920—21 udviser en Stigning paa ca. 2,700,000 Kr. og for 1930—31 til ca. 3,300,000 Kr.

Ligeledes viser de ved Toldstedet oppebaarne Havne og Bropenge en meget betydelig Stigning, idet disse i Finansaaret 1900—01 udgjorde 49 559.11 Kr., medens Beløbet for 1930—31 udgjorde 405,097 Kr. og 93 Øre.

Da der ikke findes Amtstue i Horsens, er Indbetaling af Ydelser af Statslaan samt Udbetaling af Pensioner og Understøttelser m. v. henlagt under Toldkassererkontoret. Fra 1. April 1929 blev der efter Ønske af Handelsstanden oprettet en fuldstændig Toldekspedition paa Godsbanegaarden.

Toldstedets Landomraade omfatter:

	Politikreds	Retskreds	Amt
Horsens Købstad	Nr. 36	Nr. 48	Aarhus
As-Klaking, Barrit-Vrigsted, Engum, Glud-Hjarnø, Hatting-Torsted, Hedensted-Store Dalby, Hornum, Korning, Løsning, Nebsager-Bjerre, Raarup, Skjold, Stovby, Tyrsted-Ut, Urlev-Stenderup, Ølsted og Ørum-Davgaard Kommuner	Nr. 36	en Del af Nr. 47	Vejle
Aale, Græstrup, Kloborg-Tyrsting, Linnerup-Hammer, Norre Snede-Ejstrup, Ring-Føvling, Sønder Vissing-Voerlædegaard, Tønning-Træden, Tørring og Vinding-Bryrup-Vrads Kommuner	Nr. 37	Nr. 50	
Endelave, Gangsted-Søvind, Hvirring-Hornborg, Kattrup-Tolstrup, Lundum-Hansted, Nim-Underup, Tamdrup, Vedslet, Væhr-Nebel, Ørreslev, og Østbirk-Yding Kommuner	Nr. 37	Resten af Nr. 47	Aarhus
Hylke og Ovsted-Taaning Kommuner	Nr. 37	en Del af Nr. 52	

Distriktets Indbyggerantal: 91,747.

Toldstedets Kystlinie:

fra i N. Gyllingnæs Pynt (Kalvsnakke), Horsens Fjord til i S. Bjørnsknude

samt Øerne Alrø, Hjarnø, Vorsø og Vorsø Kalv i Horsens Fjord og Endelave.

Af Kystlinien tilses fra selve Toldstedet den inderste Del af Horsens Fjord: paa Nordsiden til Stensballe-skov, paa Sydsiden til Borg: Resten tilses af Kystposterne, nemlig Snapton Toldkontrolpost, Juelsminde Toldopsynspost og Endelave Toldopsynsmandspost.

Toldstedets Chef er Toldinspektør Anders Marius Busch og Toldkassererkontorets Chef er Toldkasserer Ove Kjær Høegh Nissen.

ANDERS MARIUS BUSCH, Toldinspektør, er født d. 17. Marts 1867, indtraadte i Staten d. 9. Januar 1882, Fuldmægtig i Nyborg, Medhjælper i Aalborg 1890, konst. Assistent samme Sted 1894, Assistent samme Sted 1895, i København 1896, Bestalling 1903, Toldforvalter i Sakskøbing 1911, Kontrolør i København 1912, Lærer ved Elevkursus 1919—25, siden den 12. September 1925 Toldinspektør i Horsens.

OVE KJÆR HØEG NISSEN, Toldkasserer, er født den 21. September 1869, indtraadt i Staten 1884, Fuldmægtig i Varde, Assistent i Finansministeriets 2. Revisionsdepartement 1891, Fuldmægtig samme Sted 1912, Toldkasserer i Horsens den 19. Juli 1925.

Ved Toldstedet er desuden tjenstgørende: 1 Toldkontrolør, 3 Overassistenter, 6 Toldassistenter og 13 andre Tjenestemand.

HORSENS HOSPITAL. Det afgørende Aar i Horsens Hospitals Historie maa vist siges at være 1560, da Frederik II udstedte det Brev, der gav Befaling til at genoprette et Hospital i Byen. Det var nemlig kommet Kongen for Øre, at der tidligere

Hospitalsbygningen fra 1560.

havde været et Hospital i Horsens, som imidlertid i 1541 efter Kong Kristian III's Forordning var nedlagt og Beboerne overflyttet til Hospitalet i Aarhus. Senere blev der gjort endnu et Forsøg paa at aflive Hospitalet, og det ovenikøbet fra en Side, man ikke havde ventet, idet Stiftsamtmand v. Plesner og Biskop Hans Braem af Aarhus i 1705 foreslog Kongen igen at nedlægge Hospitalet og overføre Lemmerne til Aarhus. De henviste til det meningsløse i dobbelt Administration, og at man for Nedlæggelsessummen kunde underholde 7—8 Lemmer udover det hidtil samlede Antal Beboere i Aarhus og Horsens, og da Hospitalsforstanderen lige var død, synes Tidspunktet jo at være meget belejligt. Forslaget blev imidlertid afvist. Endnu en Gang saa det daarligt ud for Hospitalet, nemlig i 1807—14, da Landets Pengeforhold var i en meget fortvivlet Tilstand. Disse Forhold greb naturligvis ind i Hospitalets Forhold, og da Hospitalet samtidig havde en uduelig Leder, forbedredes Tingenes Tilstand naturligvis ikke. Men Hospitalet red Stormen af, og det staar den Dag i Dag.

Hospitalets Stiftelsesdag maa altsaa, hvis man ser bort fra Aarene 1532—41, blive den 8. Maj 1560, og fra den Tid begynder dets Æra og Vækst. Hospitalet havde mange Venner, hvilket fremgaar af en lang Række af Gavebreve, hvormed det i de følgende Aar blev benaadet. Alle disse Gaver blev skænket til evig Ejendom, men Hospitalet har dog senere maattet afgive nogle af disse Gaver. Ved at gaa Gavebrevene efter faar man et klart Indtryk af, at Kongen har betænkt Hospitalet og har haft Forstaaelse af Mangeartetheden af Menneskenes Behov. Snart var Gavebrevets Indhold Korn fra Kronens Tiendekorn, snart var det Sten og Tømmer til at udvide Bedriften med, snart var det Ved fra Skanderborg Skove, saa Ilden kunde flamme i Hospitalets Arne,

snart var det Olden til et vist Antal Svin, snart var det Jordegods i stor Stil „med Vaadt og Tørt, aldeles intet undtaget“, snart var det Inventarium (omend „gammelt og for det meste raadent“) til at pynte op med i Hospitalets Stuer. Endog en Kirke skænkede Kongen - nemlig Thorsted — hovedsagelig for at Hospitalet kunde faa Kronens Indtægt fra dette Sogn. Og hvad Kongen ikke skænkede, fik Hospitalet af andre Velyndere; her nævnes Holger Rosenkrantz til Boller, der skænkede det Jordegods.

Den gamle, ejendommelige Bygning, som ligger i Hospitalsgade, og nu snart har ligget der i 400 Aar vilde, om den kunde tale, vidne om det Liv, der gennem Aarhundreder har rørt sig indenfor dets Mure. Bygningen er 28 m lang og er opført af røde Mursten, der dog desværre er belagt med et Lag Puds og derefter malet som Mursten. I tre Perioder er dets Omraade udvidet: i 1843 byggedes en Tværbygning først i een Etage, hvorefter der i 1862 føjedes en Etage til. Endelig opførtes i 1875 den 19 m lange Bygning til Hospitalets ny erhvervede Pensionærer.

Hospitalet styres administrativt af en Direktion, en Inspektion og en Forstander. I Fundatsen af 1865 staar Hospitalsforstanderen direkte under Direktionen (Biskoppen over Aarhus Stift og Lensmanden paa Stjerneholm Slot). Senere blev en lokal Myndighed indskudt som Mellemed, dette bestaar nu af Sognepræsten ved Horsens Klosterkirke og Byens Borgmester.

I 1876 skete der en Udvikling af Hospitalets Virkeomraade og derved en Indledning til en Ændring i dets Virkemaade, idet der i Hospitalet optoges 14 Pensionærer af den dannede Middelklasse, der kom til at nyde de samme Rettigheder som Lemmerne, men som dog kom derind under helt andre Forudsætninger. Thi det var for dem ikke i absolut Forstand det daglige Brød, det drejede sig om, snarere var det Ønsket om som enligstillede at leve under trygge Forhold. Disse Pensionærer skulde da ogsaa betale et Indskud.

Hospitalet er en Frugt af Menighedens Virke. Dette fremgaar baade af en historisk Betragtning af Grunden, hvorpaa Hospitalet hviler, og af den Kirke - Hospitalskirken - - der udgør en Bestanddel af Hospitalskomplekset. Hospitalet er bygget paa det gamle Helligaandshus' Grund. Ogsaa i Horsens blomstrede i Middelalderen Klosterlivet. Med Vished vides det, at Horsens har været beriget med 4 Klostre: et Fransiscanerkløster, et Sct. Hans Kloster, et Helligaandshus og en Sct. Jørgens Gaard. Af disse er det i denne Beskrivelse Helligaandshuset, der interesserer. Man har ganske vist ikke noget historisk Vidnesbyrd om, at der har været et Helligaandskloster i Horsens, men der har været et Helligaandshus, og der har været en Kirke knyttet til dette Helligaandshus. Det ny Hospital af 1560 kan derfor fuldtud siges at hvile paa historisk Grund, og det lutherske Hospital kom til at virke i det katolske Hospitals Spor.

Hospitalskirken stammer sikkert fra det samme Aar, som Hospitalet blev oprettet, altsaa 1560. I Aarene 1868 -69 blev den restaureret, og hvorledes Kirken har set ud i de mellemliggende 300 Aar vides ikke. Denne Restauration blev ledet af en Arkitekt Y. Clausen. Der blev opsat ny Alterramme i gotisk Stil, medens Indholdet var af langt ældre Oprindelse. Altertavlen er en meget udpræget katolsk Altertavle. I Midterpartiet ses Madonna med Barnet, stærkt dominerende i hele Alterpartiet. Ingen kan være i Tvivl om den katolske Oprindelse. Paa Alterets 2 Sidefløje ses til venstre en Fremstilling af Behudelsen og Jule nattens Begivenheder. Højdepunktet af Fremstillingens katolske Præg møder vi dog i Alterets højre Fløj, hvor man ser Marias Kroning til Himmeldronning, og de Vise Mænd fra Østerland. Øverst paa Alteret ses det kendte Symbol: Trekanten med Øjet i Midten. Ovenikøbet staar dette Øje ved et Rør i Forbindelse med det Frie, saa Øjet, ved det Dagslys, der trænger ind gennem Røret, bliver

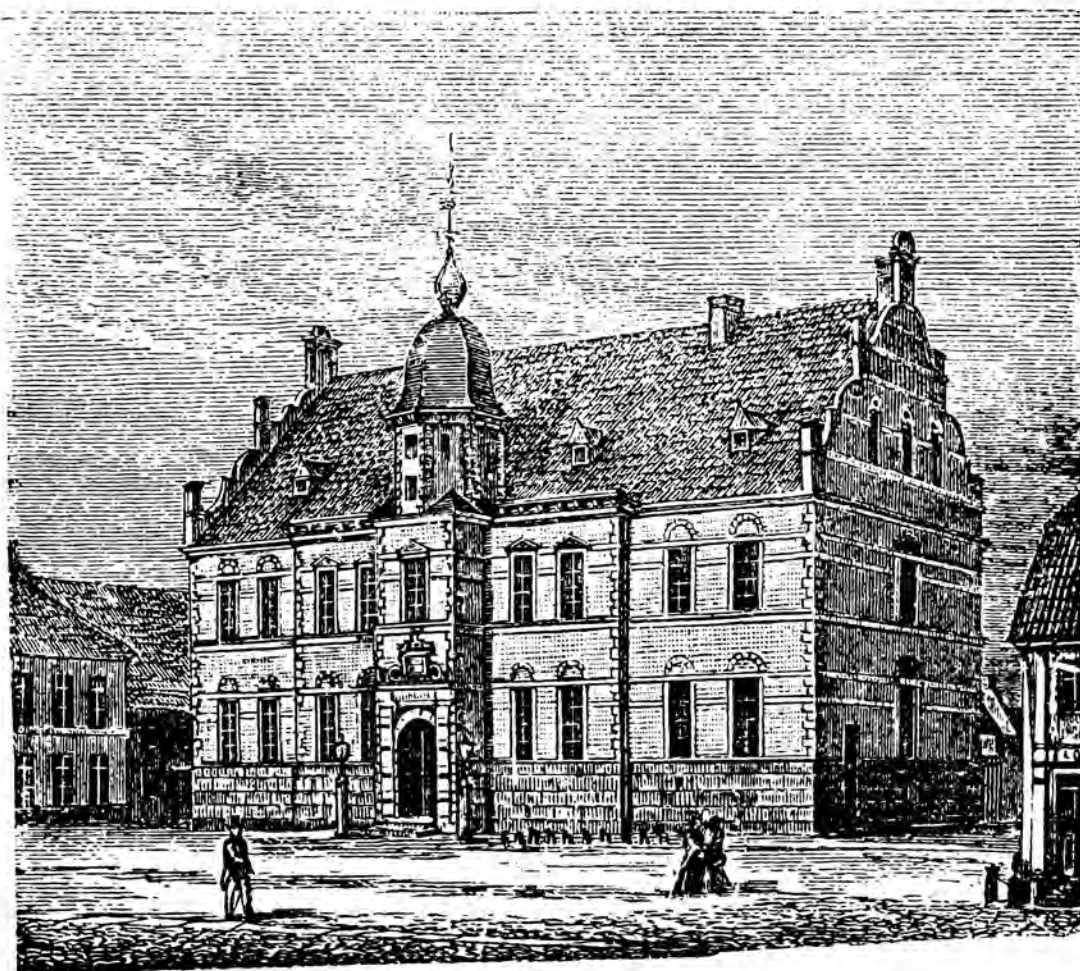

J. P. Jensen,
Økonom.

et Øje med Lys i. Paa Alteret staar to Malmstager skænket 1665 af G. og F. Yeltser. Prædikestolen er ligeledes fornyet 1868-69. Af Vægdekorationer findes i Hospitalskirken et gammelt Krucifiks og et ikke helt almindeligt Billede af Jesus, der bryder Brødet i Emmaus. Billedet har sikkert lidt Overlast engang, thi paa den ene Side af Billedet er der malet et rødt Forhæng, som vel er føjet til for at dække over den beskadigede Del af Billedet. Kirkens Orgel er fra 1879.

JENS PETER JENSEN, Økonom, er født den 8. Marts 1866 som Son af Gaardejer Jens Jensen og Hustru Karen Jensen. Gift 1894 med Kathrine Jensen. Økonom siden 1916.

HORSENS RAADHUS. Det nuværende Raadhus i Horsens ligger paa Hjørnet af Søndergade og Raadhusgade eller, som den før kaldtes, Provstegyden. Byens ældste Raadhus har dog ikke ligget her, thi indtil det 16. Aarhundrede var Byens vestre Grænse og Bygrav her, og det var ikke Skik i gamle Dage at have Raadhusene i

Raadhuset.

Udkanten af Byerne, hvorimod man plejede at have dem saavidt muligt i Midten af Byen ved Stadens Torv, der jo ogsaa var Borgernes Alarmplads, og nærved Stadens Kirke. Saaledes har det sikkert ogsaa været i Horsens. „Staden Horsens Kirke“ var den nuværende „Frelserens“ - før „Sct. Ibs“ og „Vor Frue“ — Kirke, den ligger omtrent i den ældste Del af Byen, Nord for dens tidligere Kirkegaard, som i 1575 blev udlagt til Torv. Lige op til den fordums Kirkegaards sydøstlige Side har vistnok Bytorvet og Raadhuset ligget i den ældste Tid.

Paa Grundplanen af Horsens i Resens Atlas staar der i det sydøstlige Hjørne af Torvet en Afbildning af Galge og Kag (de sædvanlige Prydelser i gammel Tid udenfor Raadhusene), maaske tyder dette paa, at der har Raadhuset været, og omend dette paa Resens Tid (1677) allerede var flyttet, saa var dog disse „Retfærdighedens“ Mærker endnu en Tid lang forblevet paa deres gamle Plads. Det er rimeligt, at det var den store Ildebrand, som hjemsøgte Byen 1580, der har ødelagt dette Byens ældste Raadhus, og man, da et nyt skulde opføres, saa har foretrukket den Plads dertil, hvor det nuværende ligger. Byen var nemlig den Gang udvidet en Del udover sin gamle vestre Grænse henimod Sct. Jørgens Gaard, hvor nu Hospitalet er. Det skal iøvrigt tilføjes, at der ikke i noget Dokument i Raadhusarkivet eller i den ældste tilbageværende Raadstuebog findes nogen som helst af eller Hentydning til Flytning af Raadhuset, maaske tyder dette paa, at allerede en længere Tid er gaaet hen, siden det skete.

Det formentlig 1585 byggede Raadhus var, efter Afbildningen i Resens Atlas, en ret anelig grundmuret Bygning, 1 Etage høj, og den skal have haft 3 Gavl- eller Kvistudbygninger paa den nordre Side, altsaa ud mod Torvet. I Kælderen har der været Arrester og Opbevaringssted for Afsindige, vel ogsaa Magistratens Vinudsalg m.m.

At Raadhuset altid har været overladt Borgmestrene til Afbenyttelse ses af forskellige Dokumenter, men undertiden misbrugtes denne Rettighed dog; saaledes klagedes der i 1651 til Kongen over, at Borgmester Oluf Hansen Svane indelukkede fra Byens Raadhushave et Stykke Jord, som han havde sat Hus paa og lod bruge til Kaalhave for sine Boder. I 1703 besøgtedes Raadhuset af Stiftsamtmand Plessen, og det viste sig da, at det trængte til en saa betydelig Reparation, at der ved Kongebrev af 1703 gaves særlig Tilladelse til, at Udgifterne herved maatte paalignes Byens Indbyggere.

I 1718 maa Tilstanden, i hvert Fald for Arresternes Vedkommende, igen have været daarlige, siden der i en Indberetning til Stiftsamlet klagedes over, at naar en Tyv indsattes i Arrest, maatte han Dag og Nat bevogtes af 4 Mand. I 1752 blev Raadhuset underkastet en Hovedreparation, hvorved det bl. a. fik en Portal og en Sten-trappe. Indenfor denne Hovedindgang var der en stor Forsamlingssal. Paa den ene Side af denne var Byens Tingstue, hvor ogsaa Raadstuearkivet var. Arrestkamre og Lokaler til Vagten og Byens Sprøjter var i den højtliggende Kælderetage. Hvad Arrestlokaler angik, da skete der en Forandring i 1845 ved Opførelsen af en særskilt og mere tidsvarende Arrestbygning bag Raadhuset i den dertil hørende Gaard. Den gamle Raadhusbygning nedbrødes i 1854 og en ny opførtes samme Sted.

Det nye Raadhus, hvis Opførelse kostede 19,000 Rd., er en smuk, grundmuret Bygning i Renæssancestil, 2 Etager høj med Facaden ud mod Raadhusetorvet. Hovedindgangen er igennem en med Spir forsynet Taarnudbygning midt paa Forsiden, og over den staar der: Sub lege libertas, som betyder „Friheden under Loven“, derover er Byens Vaaben anbragt, øverst oppe er der et Ur samt Aarstallet 1855.

Ved en Ombygning af Raadhusets Indre 1923 formindskedes Forhallen, og Bygningen fik Kælder under hele Huset. Raadhuset indeholder bl. a. i Stueetagen: Kas-

sererkontor, Kæmmerkontor og Kontor for Bygningsinspektøren, paa 1. Sal findes Byraadssalen med Udvalgsværelser og Borgmesterkontor.

Paa Pladsen bag ved Raadhuset med Facade ud til Raadhusgade er der i 1900—01 opført et Ting- og Arresthus, en stor, trefløjet Bygning i 2 Etager paa Granitsokkel. Bygningen, der kostede omtrent 200,000 Kr., af hvilke Købstaden betalte $\frac{1}{7}$ og Skanderborg Amtsrepartitionsfond Resten, indeholder bl.a. 20 enkelte Celler og 2 Dobbeltceller.

Administrationsbygningen i Raadhusgade er opført i 1920 af røde Mursten i 2 Etager efter Tegning af Arkitekt V. Norn og kostede 331,000 Kr. I Bygningen findes Politistation, Kontor for Statspolitiet, Skattekontoret, Forsørgelseskontor, Folkeregistret samt Kontor for Stadsingeniøren.

DOMHUSET er beliggende paa Hjørnet af Aaboulevarden og Raadhusgade og er opført i 1918 i 2 Etager af røde Mursten efter Tegning af Arkitekt K. Warming. I Bygningen findes Dommerkontorerne for Horsens Købstad, Bjerge og Hatting Herreder, samt Voer og Nim Herreder, og Politikontoret for Horsens Købstad, Bjerge og Hatting Herreder, Voer og Nim Herreder samt Tyrsting og Vrads Herreder. Desuden er der Boliger for Dommeren og Politimesteren i Horsens Købstad.

HORSENS KOMMUNALE SKOLEVÆSEN. Oplysninger om, hvordan det stod til med Horsens Bys Skolevæsen i fordums Tid, findes ikke; men omkring det 17. Aarhundrede kommer der noget frem i enkelte endnu tilstedeværende Dokumenter. Den Del af Byens Ungdom, der i tidligere Tid ikke blev oplærte i Klostrene eller senere i Latinskolerne, fik her ligesom i saa mange andre Købstæder en meget tarvelig Undervisning. Paa Kirke-Ordinansens Tid, straks efter Reformationens Indførelse her i Landet, fandtes der i Købstæderne kun „danske og tyske Skoler“; thi Ordinansen bestemmer, at der i Latinskolen ikke skal læres andet end Latin. Saadanne „danske og tyske Skoler“ samt Skrive-Skoler for Drengene og Piger fandtes vel altsaa ogsaa i Horsens dengang. At Byen fremdeles i det 17. Aarhundrede har haft baade en „tysk Skole“ og mindst 1 eller som det syntes endog 2 „danske Skoler“ fremgaar af Skattebøger, Kirkebøger, Raadstuebøger og lignende.

Ifølge en Indberetning fra Horsens Magistrat 1728 til Stiftamtet var der dengang 2 danske Skoleholdere i Byen, hvorimod Indberetningen 1732 lød paa, at der nu var 5 danske Skoleholdere der, og at der hos dem tillige undervistes 16 fattige Børn frit, idet Skoleholderne for disses Undervisning fik en, dog kun lille, Betaling af Byen. Allerede noget tidligere havde imidlertid den velhavende og velgørende Dorthé Dideriksdatter, Broder Lichtenbergs Enke i Horsens, haft de daarlige Almueskole-Forhold i Tanke og tog derfor, inden hun døde, det Løfte af sin Broder og eneste Arving, Claus Cortsen, at han skulde af det, han arvede efter hende, anvende henved 1000 Slette Daler enten til „at indrette en tysk og dansk samt Regne- og Skrive-Skole her i Byen, eller hvorledes han selv fandt tjenligst derom at foranstalte“. Claus Cortsen købte rigtignok ogsaa et Sted paa Søndergade, som han ansaa for passende til Skolebygning, ja, han vilde endogsaa lade opføre et grundmuret Hus dertil og en Kapital til dets Vedligeholdelse, men han ønskede nogle Privilegier derpaa, og da han paa Grund af indkomne Erklæringer fik Afslag paa sin Ansøgning derom til Kongen, forandrede han sin første Bestemmelse og anvendte saa i 1730 Kapitalen til Bedste for

Byens Kirker, (Husarme), og Latinskolens Hørere. Den paatænkte offentlige Skole blev saaledes ikke oprettet dengang.

Før sin Død 1743 bestemte imidlertid Christen Pedersen Gjødvad, at 500 Daler af de 700 Sk. Courant, han testamenterede Horsens By, skulde sættes paa Rente, og at Renten skulde anvendes til Bedste for fattige Børn i den „frie danske Skole for fattige Børn“ i Horsens, saa snart saadan blev oprettet, saa at de, foruden fri Skolegang, kunde have nogen Hjælp til Bøger, Klæder eller andet. Ogsaa Etatsraad G. de Lichtenberg skænkede 2 Gaardes Avl paa Byens Mark til Bedste for Skolemesteren ved en saadan Skole eller for de fattige Skolebørn deri, saa snart en saadan oprettedes. I 1750 gav endvidere Overrets-Prokurator Berthel Fædder i Horsens 200 Sk. til en „dansk Skole“ i Byen. Endelig blev det til Alvor med Oprettelsen af Skolen, da den rige Købmand Jens Jørgen Lindvig i Horsens i 1752, efter sin afdøde Moders, Maren Pedersdatter Staunings, Vilje, skænkede 2000 Sk. til „en fri og bestandig dansk Skoles Holdelse for 32 fattige Børn her i Byen“. Skolen blev nu oprettet for 44 Børn, de 12 skulde nemlig nyde godt af Gjødvads og Berthel Fædders Legater. Disse 44 Børn skulde have fri Undervisning. For at sikre Skolen den nævnte Kapital indkøbte Jens Lindvig en Del af Hveisel Sogns Konge-Korntiende samt 6 Gaardes Avl paa Horsens Mark, og senere bestemte han i sit Testamente, at der af Renten af 4000 Sk. skulde gives 20 Sk. aarligt til de fattige Børn i „den danske Skole“. Ved de foranførte Velgøreres Gaver oprettedes „den frie danske Skole“ i Horsens til stor Gavn for de fattige Børn i Byen.

Skoleanordningen 1814 bevirkede selvfølgelig ogsaa i Horsens en væsentlig Forandring, idet der nu blev virkelige kommunale Skoler. Der oprettedes nu en „Borgerskole“ for de Børn, som ikke undervistes i den „frie Fattigskole“. Byen købte en Gaard paa Søndergade, og den indrettedes til Skolens Brug. Denne „Borgerskole“ blev delt i 4 Klasser og fik 4 fastansatte Lærere med hver sin Klasse. Borgerskolen kunde forsaavidt kaldes en Betalingsskole, da Børnenes Forældre fik en Forhøjelse i deres Afgifter til Kommunens Kasse i Forhold til det Antal Børn, de lod søge Skolen.

Da Forholdene var blevet for smaa, baade i Borgerskolen og „den frie Fattigskole“, saadan at de ikke kunde bruges, blev man enige om at opføre en ny Skolebygning, men var i Tvivl om, hvorvidt Borgerskolen og Friskolen skulde samles i en stor Bygning, eller der skulde opføres særskilte Bygninger til hver af dem og paa forskellige Steder i Byen. Det sidste blev vedtaget. Borgerskolen blev opført paa Floksgyde (nu Skolegade) og Forlængelsen af Kildegade. Det var en smuk og rummelig, grundmuret Bygning, 2 Etager høj med en rummelig Kvistlejlighed til Bolig for Skolens Overlærer. Til Bygge- og Gaardsplads blev der indkøbt en tilstrækkelig stor Del af Gartner Petersens Have, saaledes at den nye Skolebygning's Facade kom til at ligge langs Hestedams Alleen, nu Allegade.

Senere opførtes „Østre Skole“ eller som den nu kaldes Borgerskolen i Kildegade (1883) og „Nordre Skole“ (Borgerskolen i Tordenskjoldsgade 1907). Da Kvindeseminariet omkring 1922 blev nedlagt købte Kommunen Bygningen og indrettede der Borgerskolen i Ryesgade. I det gamle Ridehus er indrettet en meget moderne Gymnastiksal og et Skolekøkken. Paa Borgmesterbakken ligger en Skolehave, der er betegnet som den smukkeste i Danmark.

Skolerne ledes af Skoledirektør J. K. Jensen samt Overlærerne Aug. Thygesen, Chr. Christensen, Secher Marcussen, E. Jørgensen og N. O. Westberg. Der er ansat ca. 90 Lærere ved de kommunale Skoler, og der undervises ca. 3200 Børn. Af disse frekventerer ca. 400 den kommunale Mellem- og Realskole.

J. K. JENSEN, Skoledirektør, er født den 10. Februar 1880 i Klim som Søn af Sognefoged, Gaard-ejer Jørgen Jensen og Hustru Inger Marie, født Christensen. Gift 1907 med Bodil Pedersen. Murersvend 1898, Lærereksamen 1905 fra Jelling Seminarium, Lærer i Mygdal ved Hjørring fra 1905—06, i Maabjerg fra 1906—08 og i Silkeborg fra 1908—21, Overlærer i Nakskov 1921—25, siden 1925 Skoledirektør i Horsens. Socialdemokratisk Kandidat i Ringkøbing ved Folketingsvalgene 1909 og 1910, Medlem af Silkeborg Ligningskommission fra 1911—13, af Silkeborg Byraad fra 1913—21 og af Skatteraadet for Silkeborg Skattekreds fra 1915—21. Har udgivet Silkeborg Skolevæsens Historie 1846—1900 og er Medudgiver af „Den lille Læsebog“, har desuden skrevet en Række Artikler og Afhandlinger.

Af private Skoler i Horsens skal nævnes: Forberedelsesskolen i Hulvejen (ca. 200 Elever), den private Realskole (ca. 200 Elever), Katolsk Skole (ca. 70 Elever) og Frk. Samsings Skole (ca. 40 Elever).

Horsens tekniske Skole.

DEN TEKNISKE SKOLE I HORSENS er oprettet den 16. Oktober 1857 af Haandværker- og Sangforeningen og staar derved som den 18. i Rækken af de tekniske Skoler. Hvis man vil regne dens Alder fra et kortere Forsøg, der blev gjort i Vinteren 1854—55, vilde den blive Nr. 11, og som stiftet af Haandværker- eller Industriforeninger er den saa vidt vides den 7.

Haandværker- og Sangforeningen, der oprettedes den 8. August 1850, opstillede som sit Hovedformaal at iagttage og fremme Haandværkerstandens Tarv paa enhver hensigtsmæssig Maade ved de Midler, der staar til dens Raadighed og hertil maatte anses for lovlige og hensigtsvarende.

At Hovedfaget i en saadan Skole maatte være Tegning, begyndte allerede da at blive almindeligt anerkendt, ligesom det jo ogsaa ligger i Sagens Natur, at det Skolefag, der behandler Formerne, nemlig Tegning, maa være af særlig Vigtighed for Haand-

værkeren, da denne stadig arbejder med Frembringelsen af Genstande, ved hvilken Formen er af en væsentlig eller maaske endog den allervæsentligste Betydning.

For Lærlinge var der her i Horsens før Tegneskolens Oprettelse ikke anden Undervisning i Tegning eller andre Fag end den Rosingske Søndagsskole, der gav Undervisning i Retskrivning, Skønskrivning, Regning og Tegning. Da Tegneskolen oprettedes, opgav Søndagsskolen Tegneundervisningen, der kun havde været givet med 1 à 2 Timer pr. Uge, og man forudsatte ved den nye Skoles Undervisningsplan, at de Lærlinge, der behøvede det, fremdeles i Søndagsskolen kunde finde tilstrækkelig Undervisning i Skrivning og Regning, saa at der ingen Grund var til at medtage disse Fag, ligesom ogsaa Undervisningstiden i de to Skoler var saaledes fordelt, at en Lærling eller Svend uden Afbrydelse i den ene Skole kunde benytte begge, hvilket i Begyndelsen faldt af sig selv, saalænge Søndagsskolen vedblev at være en Søndagsskole. Ogsaa senere, da den gik over til at blive en Aftenskole under Navn af „Den Rosing-Ræderske-Aftenskole“, ordnedes Undervisningen paa den Maade, at „Tegneskole“ benyttede de fire Aftener om Ugen, da den R. R. Aftenskole ikke virkede. Saaledes stod Sagen indtil Aaret 1869—70, da den tekniske Skole paa Grund af forhøjet Elevantal maatte optage alle 6 Aftener om Ugen til sin Undervisning.

Tegneskolen havde til Huse i et lille straataækket Havehus „Keglestuen“, som Haandværker- og Sangforeningen om Sommeren benyttede som Udsækkningsrum for sin Keglebane og Have, hvorved Undervisningen var udsat for idelige Afbrydelser i Løbet af Skoleaaret, og hvorfra Skolen maatte rykke ud med alt Inventar om Sommeren, men senere overlod Kommunen et Klasseværelse med Lys og Varme i Friskolen; men da man desuagtet ikke havde Plads til alle dem, der ønskede at optages, blev det derfor nødvendigt af Hensyn til Skolens fremtidige Udvikling at være betænkt paa Opførelsen af en ny Skolebygning, og i Løbet af Sommeren 1875 rejstes en Bygning, og Fredag den 15. Oktober indviedes den af Borgmesteren i Horsens, Kammerherre von Jessen.

Skolens pekunære Forhold var i Begyndelsen temmelig indskrænkede. Alle Udgifter maatte bæres af Elevernes Betaling samt af et Tilskud fra Skanderborg Amts Skolefond paa 300 Kr., og det manglende maatte tilskydes af Haandværkerforeningens Kasse. Elevbetalingen blev derfor fra først af sat noget højt, nemlig til 8 Kr. for en Lærling og 12 Kr. for en Svend for 8 ugentlige Timer i Skolehalvaaret. Senere nedsattes Betalingen til 6 Kr. for det samme Antal Timer i samue Tidsrum, og derefter til 4 Kr. for Halvaaret, men samtidigt med den sidste Nedsættelse maatte man tillige for at skaffe Plads til det stadigt voksende Elevantal inkrænke Skoletiden til 6 Timer om Ugen. Da Skolen ved at faa sin egen tilstrækkelig rummelige Bygning kom under heldigere Forhold, fastsattes Betalingen til, at en Elev betalte 1 Kr. mere for Halvaaret end de besøgte ugentlige Afteners Antal med nogen Moderation i enkelte Tilfælde. I 1874 modtog Skolen sit første Tilskud fra Indenrigsministeriet paa 200 Kr., næste Aar forhøjedes Tilskudet til 700 Kr., derefter gik det ned til 500 Kr., men steg 1877-78 til 1600 Kr. og senere til omtrent 2000 Kr. Fra Skoleaaret 1875-76 har Horsens Kommune ydet Skolen et aarligt Tilskud paa 400 Kr., og i samme Tidsrum har Horsens By og Omegns Sparekasse givet et aarligt Tilskud paa 300 Kr.

Ved Afslutningen af Skoleaaret 1897—98 gav Forstanderen som sædvanlig en Oversigt over Virksomheden og omtalte de uheldige Forhold, under hvilke Skolen altså arbejdede som Følge af Mangel paa Plads til det stedse stigende Elevantal, og da Skolens Arbejde herved i høj Grad hæmmedes og vanskeliggjordes, indledede Skolebestyrelsen og Haandværkerforeningen Forhandling med Byraadet og et nystiftet

teknisk Selskab om, at sidstnævnte skulde overtage Skolens Ledelse og søge tilvejebragt Midler fra Staten, Horsens Kommune, forskellige Institutioner og fra Private til Opførelse af en ny Skolebygning, og disse Bestræbelser lykkedes, og den 1. Oktober 1904 indviedes den nye Skolebygning i Stjernholmsgade i Overværelse af daværende Indenrigsminister Enevold Sørensen, Departementchef Krieger og Tegneinspektør, Professor Andersen. Bygningen er i 3 Etager og med Kælder og er opført efter Tegning af Arkitekt Estrup for ca. 160,000 Kr. Bygningen rummer foruden 18 Klasseværelser og Værkstedlokaler tillige Bolig for Forstanderen og Skolebetjenten. Skolen er nu en selvejende Institution, der ejer en Del Legater og drives med Understøttelse af Staten, Amtet, Kommunen og Sparekassen, den har 31 Lærere og ca. 400 Elever. Der er baade Dagskole og Aftenskole.

I 1915 oprettedes der ved Skolen en ny Afdeling: Dagskolen i Ingeniørfag, Bygnings-Teknikum, der er den eneste Afdeling af sin Art her i Landet. Hovedfagene der er: Landmaaling og Nivellement, Jernbeton og Vandbygning, herunder Fundering, endvidere gives der en ret omfattende Undervisning i de hygiejniske Fag: Kloak og Vandværksanlæg foruden i Vej- og Jernbanebygning, og som Hjælpefag for Hovedfagene gives der en ret vidtgaaende Undervisning i Matematik og Statik.

Til Skolen er der endvidere siden 1911 knyttet en Maskinistskole, hvori undervises saavel til den almindelige som den udvidede Maskinisteksamen. Formanden i Skolens Bestyrelse er Entreprenør, Tømrermester Max Møller, Skolens Forstander er Havneingeniør, cand. polyt. Chr. M. Østergaard, R. af D.

Biblioteket i Kildegade.

HORSENS BIBLIOTEK, der har til Huse i en selvstændig Bygning i Kildegade 29, er selvejende og virker for Byen og Omegnen i Skanderborg og Vejle Amter. Biblioteket er grundlagt i 1894 af afd. Professor Andr. Schak Steenberg, de danske Folkebibliotekers Fader. Bindantallet i 1932 var ca. 14 000, og Udlaanet i 1931—32 var 73 812 Bind. Haandbiblioteket paa Læsesalen rummer 1100 Bind, 70 Tidsskrifter og 20 Dagblade. Desuden forefindes Børnebiblioteket paa ca. 6000 Bind, samt 2 Studieværelser. Biblioteksbestyrelsens Formand er Overlærer Chr. Christensen, der har Æren af — gennem 16 Aar — at have ført Biblioteket frem fra en ret upaaagtet Eksistens til at indtage den nuværende betydningsfulde Plads i Byens og Omegnens kulturelle Liv. Efter at Bibliotekar T. Allingham overtog Biblioteket i 1929, blev dette stærkt omorganiseret og fuldtud moderniseret. Foruden Bibliotekaren bestaar Personalet af: 1 Assistent cand. phil. Ruth Køster, 1 Børnebibliotekar, 1 Elev og 2 Medhjælpere.

Chr. Christensen,
Form. f. Biblioteksbest.

TOKE ALLINGHAM, Bibliotekar, er født d. 17. Juni 1898 som Søn af Rentier Jens Niels Allingham og Hustru Louise Amalie Allingham. Gift 1926 i Toulouse med Elise Jeanne Bégué. Nysproglig Studentereksamen 1918, cand. phil. 1919, Statens Biblioteksskole: Assistenteksamen 1924, Bibliotekareksamen 1925. Frekventeret engelsk Biblioteksskole i Aberystwyth 1925. Studierejser i Tyskland, Holland, Belgien, Frankrig og England. Tidligere Ansættelser: „Københavns Kommunebiblioteker“, „Frederiksberg Kommunebiblioteker“, Bibliotekar i Stege, Vordingborg og Nyborg, siden 1. September 1929 Bibliotekar i Horsens.

T. Allingham,
Bibliotekar.

CHRISTIAN CHRISTENSEN, Overlærer, er født den 20. Maj 1870 som Søn af Gaardejer Jens Christensen og Hustru Maren Sofie født Jørgensen. Gift 1900 med Johanne Marie Thiesen. Præliminæreksamen, Lærereksamen, Sekondløjtnanteksamen, Statens eetaarige Kursus, tidligere Medlem af Horsens Byraad, Medlem af Bestyrelsen for Horsens Haandværker- og Industriforening, Formand for Horsens Biblioteksforening, Formand for Bestyrelsen for Horsens Bibliotek.

JOHANNES LANGKJÆR, pens. Lærer, er født den 17. August 1868 som Søn af Lærer Anders Langkjær og Hustru Mathilde Agathe født Hansen. Gift 1900 med Kirstine Krogh. Bibliotekar ved Horsens Folkebogsamling fra 1897—1929.

HORSENS MUSEUM er stiftet 1906 af Horsens Museumsforening, der 1915 overdrog Samlingen til den da oprettede selvejende Institution Horsens Museum. (Vedtægterne fik den 13. Oktober 1915 kgl. Konfirmation). Ved testamentarisk Bestemmelse havde afdøde Lodskaptajn Theodor Løvenstein og Hustru skænket 40,000 Kr. til en Bygning og 20,000 Kr. til et Museumsfond, og Kommunen skænkede en Grund i Caroline Amalielund mod Sundvejen. Her opførtes 1915 efter Tegning af Arkitekt V. Norn en Bygning i gammelgræsk Stil i det smukke Anlæg. Bygningen er i det ydre afpasset efter Beliggenheden i Anlægget. Bygningen har 2 Etager. I den underste Etage indrettedes Folkemuseum og Oldsagssamling, herunder særskilt „Den Lindemanske Samling“, samlet af Læge Lindemann i Horsens, erhvervet 1914, endvidere Kontor for Kustode og Varmeværk. I øverste Etage er Vestibule og her opstilledes Skulptursamling, Malerisal og den byhistoriske Samling. I Vestibulen er en Kæmpestatue af Hingsten „Aldrup-Munkedal“ udført for Horsens Hesteavlforening af K. Hansen-Reistrup. De sidstnævnte 3 Sale er hver 100 m² store og med Ovenlys. Bygningen er opført med brandfri Etageadskillelser, og der er taget Hensyn til senere Udvidelser, hvorved Museet kan blive 3 Gange den nuværende Størrelse. Ydersiderne er pudsede med Terranova og Soklen er

Horsens Museum.

af Granit. Taget er dækket med grønne norske Skifer. Vinduerne i underste Etage er forsynede med Smedejernsgitre. Af Hensyn til den forholdsvis lille Byggesum 37,300 Kr. er der ikke ofret noget særligt paa Udsmykning ud over, at Hoveddøren udvendig er beklædt med drevet Kobber. Bygherrer var d'Hrr. Eksekutorer: Sagfører, Godsforvalter Jacobsen, Horsens, og Bankdirektør Østergaard, Nakskov. — I 1931 udvidedes Museet, og dets Indre omordnedes.

DET KOMMUNALE ALDERDOMSHJEM I HORSENS er beliggende i Kildegade og er oprettet 1911 i det gamle Sygehus, som opførtes 1858 efter Tegning af Arkitekt Thielemann. Efter en Ombygning og Udvidelse, der kostede ca. 150,000 Kr., under Ledelse af Arkitekt C. Fussing, fremtræder det som en med Kamgavle prydet, trefløjet Bygning af gule Mursten i 2 Stokværk med Kælder og Kvist og har Plads til 85 gamle Mennesker, deraf 11 paa Sygeafdelingen. Ved Hjemmet er ansat en Bestyrerinde og en Sygeplejerske.

V. Valentin-Petersen,
Sygeplejerske.

FANNY JENSEN, Bestyrerinde, er født 11. Oktober 1890 som Datter af Vognmand M. Andersen og Hustru Anna født Juncher. Ansat som Bestyrerinde ved det kommunale Alderdomshjem i Horsens siden April 1931.

VERA VALENTIN-PETERSEN, Sygeplejerske, Fængselsfuldmægtig, er født den 4. Juni 1904.

HORSENS PLEJEHJEMSFØRENINGS OPTAGELSESHJEM FOR SPÆDBØRN er opført 1907 og taget i Brug 1908. Midlerne skaffedes til Veje dels ved en Byindsamling, som foretoges 1905 og indbragte 7000 Kr., dels ved Børnehjælpsdagen 1906, af hvis Overskud der tildeltes Foreningens Byggefond 8000 Kr. Grunden blev skænket af Horsens Kommune. Hjemmet, der er omgivet af en lille Have, hvori der findes en Liggehal til

Horsens Optagelseshjem.

Børnene, er smukt og sundt beliggende paa et mod Syd skraanende Bakkehæld — den saakaldte „Borgmesterbakke“ — og er indrettet med Hensyntagen til alle Nutidens Krav. Af Lokaliteterne forefindes i Kælderen: Køkken, Spisestue for Personalet, Mælkesteriliseringsrum, Vaske-, Tørre- og Strygestue samt Centralvarmeanlæg, indlagt 1919 for Midler, der indkom ved Børnehjælpsdagen samme Aar. I Stueetagen findes den store Børnestue med Plads til normalt 18 Børn, Isoleringsstue, Beklædningsmagasin og Bestyrerindens Lejlighed. Paa 1. Sal bor det øvrige Personale. Hjemmet, der i Almindelighed optager Børn under 1 Aar saavel indenbys som udenbys, ledes af en Bestyrerinde og tilses til Stadighed af en af Byens Læger. Til Hjemmets Drift ydes der Tilskud af Stat og Kommune, ligesom en Kreds af interesserede Horsensborgere gennem Hovedforeningen yder Tilskud hertil. Hjemmets Forstanderinde er Frk. Elling.

STEFANSFORENINGENS BØRNEHJEM I HORSENS begyndte sin Virksomhed d. 18. Januar 1898 med en lille 1 Aars Pige. Næste Aar ved samme Tid steg Antallet til 8 Børn, senere til 12. De fleste af Børnene er optaget som Smaa, kun enkelte over 4 Aar. Indtil 1904 havde Hjemmet kun Pigebørn, da optog Hjemmet en lille Dreng, og senere har der været 4 andre Drengene. De store Børn har holdt meget af Hjemmet. Ogsaa efter at de er blevet gifte, er de glade for at gøre smaa Besøg og holde Forbindelsen vedlige med de yngre Plejesøskende. Hjemmets Forstanderinde er Søster Camilla Petersen. For faa Aar siden opførtes en ny Bygning til Hjemmet, der nu er betydelig udvidet.

OPTAGELSESHJEMMET „FJORDLYST“ ved Horsens er oprettet af Horsens Kommune i 1917. Hjemmet er beliggende i en stor Villa, der ligger i Søvang, og til Hjemmet hører en stor Have. Paa Hjemmet er der Plads til 18 Børn i Alderen 1—14 Aar, Drengene dog kun til 12 Aar. Børnene optages saavel fra Forsørgelsesvæsenet som

fra Værgeraadet i Horsens, og saafremt der er Plads ogsaa fra Private. Der er ikke Skole paa Hjemmet, men de skolepligtige Børn undervises paa Kommunens Skoler. Hjemmet ledes af Frk. A. M. E. Hansen.

M. L. F. Elling,
Forstanderinde.

H. M. C. Petersen,
Diakonisse.

A. M. E. Hansen,
Bestyrerinde.

MARIE LUISE FREDERIKKE ELLING, Forstanderinde, er født den 24. August 1884 som Datter af Frederik Elling og Hustru Mathilde født Abildgaard. Uddannet ved Københavns Kommunehospital, ansat ved Horsens Plejehjemsforenings Optagelseshjem for Spædbørn som Forstanderinde.

A. M. E. HANSEN, Bestyrerinde, er født den 6. Februar 1891 som Datter af Købmand Elisius Martinus Hansen og Hustru Elise Marie født Flødelius. Siden 1. August 1923 ansat som Bestyrerinde ved Optagelseshjemmet „Fjordlyst“ ved Horsens.

HORSENS BYS JERNBANER. Efter at Korsør-Roskildebanen var blevet opført i 1866 vedtog Rigsdagen næste Aar en Lov, hvorefter der kunde gives Koncession paa en Bane gennem Fyn, fra Nyborg til et Sted ved Lillebælt. Denne Koncession blev imidlertid hverken søgt eller givet til nogen, men ved Lov af 1861 fik det engelske Firma Peto, Brassey og Betts Koncession paa Anlæg og Drift af flere Baner i Jylland og Fyn, saaledes Vamdrup-Aalborg, Langaa-Holstebro og Nyborg-Middelfart.

Driften af Banerne skulde dog, efterhaanden som Anlægene skred, frem overtages af det danske Jernbanedriftsselskab. Som anført gik den fynske Bane kun til Middelfart, hvorfra Overfarten skulde finde Sted til Snoghøj, der atter skulde sættes i Forbindelse med Banen Vamdrup-Aarhus ved en Sidebane. Ved Lov af 11. Februar 1863 blev det imidlertid vedtaget, at den fynske Hovedbane skulde forlænges til Strib med Overfart herfra til Fredericia. Det var sikkert militære Grunde, der medvirkede dertil. Man ønskede Overfarten beskyttet af Fæstningen, der havde gjort saa god Nytte i den første slesvigske Krig fra 1848—50. Efter Aabningen af Banerne Nyborg-Strib og Fredericia-Vamdrup, manglede man Forbindelse mellem disse og de sjællandske og sønderjyske Baner samt de tidligere anlagte jyske Baner, som var:

1. Aarhus-Randers, der var aabnet den 4. September 1862,
2. Langaa-Viborg, der var aabnet den 21. Juli 1863,
3. Viborg-Skive, der var aabnet den 17. Oktober 1864,
4. Skive-Struer, der var aabnet den 17. November 1865 og
5. Struer-Holstebro, der var aabnet den 3. November 1866.

Forbindelsen mellem disse Baner og det øvrige Jernbanenet foregik med Dampskib Aarhus-Korsør-Kiel, og disse Skibe havde en ret betydelig Trafik. Strækningen Aarhus-Fredericia aabnedes den 4. Oktober 1868.

Den gamle Banegaard.

Retningslinien for Banen fra Grænsen til Aarhus havde i mange Aar været et Stridsspørgsmaal mellem Rigsdagen og Regeringen, og mange var Forslagene, før Linien blev fastslaaet. Stænderforsamlingen indstillede allerede i 1846 til Regeringen at bevilge en Bane fra et Punkt paa den sydslesvigske Bane og som skulde gaa over Silkeborg og Viborg til Aalborg. Den første slesvigske Krig bevirkede imidlertid, at der intet skete.

I 1850 fremkom der en samlet Plan over Baner i Kongeriget. Denne Plan var en Forløber for det tidligere nævnte Forslag fra det engelske Firma Peto, Brassey og Betts om Anlæg af Baner i Slesvig og Jylland. Det første Længdebaneprojekt var en Bane fra Ballum paa Slesvigs Vestkyst over Horsens-Aarhus-Viborg-Aalborg til Frederikshavn, men Regeringen ønskede en mere udpræget Midtbane over Ribe-Randbøl-Viborg-Aalborg til Frederikshavn med Sidebaner til Vejle og Horsens. Denne Plan blev dog senere frafaldet, idet man gik over til en ren Østkystbane gennem saa mange af de derværende Byer som muligt.

Ved Lov af 4. Marts 1857 vedtoges Loven om Banerne Aarhus-Randers og Langaa-Struer. Ved Lov af 26. Maj 1866 vedtoges Linien Horsens-Skanderborg-Aarhus.

Ved Lov af 14. Marts 1867 blev det bestemt, at Staten skulde overtage Driften af de jyske-fynske Baner. Den 13. Juni samme Aar afsluttede Ministeriet Kontrakt med Peto, Brassey og Betts om Overtagelsen, og det blev bestemt, at Staten skulde overtage Driftsselskabets Ejendele mod en Købesum af 1,320,214 Rd. svarende til Aktiekurs af $90\frac{1}{2}\%$. Banernes Drift skulde dernæst fra 1. April 1867 foregaa ved det engelske Selskab, men for Statens Regning, indtil endelig Aflevering fandt Sted den 31. August 1867.

HORSENS-JUELSMINDE JERNBANE er bygget i Henhold til Lov af 1882 og Eneretsbevilling af 1882. Den ejes af Horsens-Juelsminde Jernbaneaktieselskab. Den aabnedes for Driften 1884 og kostede i Anlæg 1,127,600 Kr. Staten afholdt Halvdelen af Ekspropriationsudgifterne.

HORSENS-TØRRING JERNBANE er bygget i Henhold til Lov af 1889 og Koncession af 1889 og aabnedes for Driften 1891. Den kostede i Anlæg 721,498 Kr. foruden Halvdelen af Ekspropriationsudgifterne, der afholdtes af Staten. Den ejes af Horsens-Tørring Jernbaneselskab.

HORSENS-BRYRUP JERNBANE er bygget i Henhold til Lov af 1894 og Eneretsbevilling af 1896 og aabnedes for Driften 1899. Banen kostede i Anlæg 1,030,000 Kr. Staten afholdt Halvdelen af Omkostningerne. Den ejes af Horsens-Bryrup Jernbaneaktieselskab.

HORSENS-ODDER JERNBANE er bygget i Henhold til Lov af 1894, 1900, 1901, samt Eneretsbevilling af 1901 og aabnedes for Driften 1904. Den kostede ca. 2 Mill. Kr., hvoraf Staten ydede Halvdelen. Banen ejes af Horsens-Odder Jernbaneselskab.

HORSENS NYE BANEGAARD blev bygget i Aarene 1923—29 og Aabningen fandt Sted den 15. April 1929.

Samtidig fik alle 4 Privatbaner direkte Tilslutning til den nye Station, og Horsens-Bryrup-Silkeborg Banen og Horsens Vestbaner var fra samme Tidsrum bygget til bredsporede Baner.

Stationen omfatter et Areal paa ialt ca. 17 ha, mod den gamle Stations ca. 7 ha. Stationspladsens Længde er ca. 1,5 km, og den er forsynet med 4 Perroner, deraf de 3 overbyggede.

Sikringsanlægget — et ganske nyt System herhjemme — er indrettet saaledes, at alle Sporskifter i Togvejene og alle Signaler betjenes af een Kommandopost, der er anbragt paa 1. Sal i Hovedbygningen. Saavel Betjeningen af disse som al Belysning er elektrisk. Stationens Hovedbygning er forsynet med Centralvarmeanlæg, og foruden Kontorer, Ventesale m. m. er der paa 1. Sal 3 Lejligheder til Embedsmænd.

Hele Stationspladsen ligger i Byholm Enge og er derfor paafyldt i en Højde af 2,8 Meter, ialt er der anvendt 600,000 m³ Fyld. Alle Bygninger, Broer og Drejeskiver er piloteret og hertil er anvendt ca. 1700 Granstammer og Jernbetonpæle fra 8—20 m Længde.

HORSENS VESTBANER. Tørringbanen er forlænget til Tyregod og med Sidebane Rask Mølle-Ejstrupholm, Bryrupbanen til Silkeborg. Forlængelsen Tørring-Tyregod byggedes i Henhold til Lov af 1908 og Eneretsbevilling af 1919. Anlægssummen ansloges til ca. 1,5 Million Kr., hvoraf Staten ydede $\frac{3}{5}$. Sidebanen Rask Mølle-Ejstrupholm byggedes i Henhold til Lov af 1918 og Eneretsbevilling af 1919. Anslaaet Anlægssum af ca. 2,5 Million Kr., hvoraf Staten ydede $\frac{1}{2}$. Forlængelsen Bryrup-Silkeborg bygges i Henhold til Lov af 1918 og Eneretsbevilling af 1920. Anslaaet Anlægssum ca. 3 Mill. Kr., hvoraf Staten ydede $\frac{3}{5}$.

CHRISTIAN MØRUP, Stationsforstander, er født den 7. Februar 1868 som Son af Dyrslæge N. S. Mørup og Hustru Marie født Jensen. Gift 2. Gang med Elise Marie Schultz. Elev i Stovring 1884, Assistent i Odense 1886, Overassistent i Langaa 1908, senere i Horsens, Stationsforstander i Horsens fra den 1. Juni 1920 til 1. April 1933.

C. J. M. SVENDSON, Godsekspeditor, er født den 17. August 1870, ansat ved Statsbanerne 1885, Assistent 1893, forrettet Tjeneste som saadan i Struer, Viborg og Horsens, Godsexpeditor i Nykøbing F. 1917, Godsexpeditor i Horsens siden 1921.

Chr. Morup,
Stationsforstander.

C. J. M. Svendsen,
Godsexpeditør.

K. Nielsen,
Trafikkontrolør.

M. Hansen Simonsen,
Overassistent.

KRISTIAN NIELSEN, Trafikkontrolør, er født den 18. Oktober 1876 som Son af Kordegn N. J. Nielsen og Hustru. Gift 1916 med Johanne Lunøe, Trafikelev 1894, Trafikassistent 1897, Trafikkontrolør af 2. Grad 1922, Trafikkontrolør af 1. Grad i Horsens siden 1926.

MIKKEL HANSEN SIMONSEN, Overassistent, er født den 1. Oktober 1888 som Son af Stationsmester N. K. Simonsen og Hustru. Gift 1915 med A. O. Nyborg. Overassistent i Horsens, Byrådsmedlem, Medlem af Jernbaneforeningens Hovedbestyrelse.

SYGE- OG BEGRAVELSESKASSEN AF 1. MAJ 1890 I HORSENS. Som det fremgaar af Navnet er Kassen, stiftet den 1. Maj 1890 som en Fortsættelse af en Sygekasse, som var stiftet den 1. August 1880 af Arbejderne paa den daværende Trævarefabrik „Bastian“, som ejedes af den i 1896 afdøde Greve Emil Frijs Frijsenborg, men da Greve Frijs standsede Fabrikkens Drift den 1. Mai 1890, blev Arbejderne nødsaget til at søge Arbejde andre Steder, men de som blev tilbage i Horsens kunde ikke opretholde „Bastian“ Syge og Ligkasse, og da en Del var for gamle til at kunne blive Medlem af de daværende Sygekasser, enedes de om at stifte en ny Sygekasse, som optog alle, der ønskede at blive Medlem.

Det første, der er skreven i Forhandlingsprotokollen for Syge- og Begravelseskassen af 1. Mai 1890, er følgende: Efter at „Bastian“s Arbejders Sygekasse, ved Fabrikkens Standsning, nævnte 1. Maj var bleven nødt til at nedlægge, enedes man om at give dens faa Efterladenskaber til et Udvalg, som fik det Hverv at søge oprettet en ny Sygekasse, til Fordel for dem, som var bleven for gamle til at blive optaget i en anden Sygekasse, og til Gavn for andre som endnu ikke havde sluttet sig til nogen Sygekasse. Udvalget fremlagde den 17. Maj et Udkast til Love, og der opnaedes Enighed om at oprette en Syge- og Begravelseskasse under nævnte Overskrift. Det kan tilføjes, at blandt Efterladenskaberne var der en smuk rød Silkefane med Greve Frijs's Vaaben paamaalet, og som var indviet den 28. Juni 1884 af Justitsraad Hersleb. Ved samme Lejlighed skænkede Greve Frijs 1000 Kr. til Sygekassen.

Kassens konstituerende Generalforsamling afholdtes den 17. Maj 1890, hvor det reviderede Regnskab for den ophævede Sygekasse oplæstes og godkendtes, hvoraf fremgik, at der var en Sparekassebog, hvorpaa der indestod 155,25 Kr., som nu tilhørte Sygekassen af 1. Maj 1890. Udkastet til Love blev behandlet Paragrafvis, og efter som det er refereret, at det skulde siges til alles Ros, at der forhandlede sømmelig og med Liv og Lyst, som viste, at der var stor Interesse for Sagen, vedtages Udkastet enstemmigt. Derefter valgtes til Formand Niels Petersen og 6 Bestyrelsesmedlemmer; det bestemtes i Lovene, at Bestyrelsen skulde holde Møde hver Mandag Aften, hos

Kassereren Jacob Mortensen, som lønnedes med 25,00 Kr. aarlig. Medlemsantallet var 45. Hvor meget Kassens Læge G. Møller fik i Løn fremgaar ikke af Forhandlingsprotokollen, (men samme Læge havde været den ophævede Sygekasses Læge for en aarlig Løn af 600,00 Kr., hvorfor han skulde yde al Læggehjælp til de ca. 100 Arbejdere og deres Familier).

Allerede i Efteraaret 1890 havde Kassen økonomiske Vanskeligheder, og efter en Henvendelse til Grev Frijs havde denne givet et Tilskud paa 100,00 Kr., endvidere stillede et Medlem Forslag om at spille i Klasselotteriet paa en $\frac{1}{4}$ Seddel, for paa denne Maade at forbedre Kassens Status, hvilket dog forkastedes af en Generalforsamling, men for at ophjælpe Kassens Status vedtoges det at nedsætte Pengehjælpen fra 1 Kr. til 50 Øre pr. Dag. Den 12. August 1892 vedtog en Generalforsamling med stor Majoritet at søge Statsanerkendelse i Henhold til den af Rigsdagen vedtagne Sygekasselov, og Sygekassen blev statsanerkendt fra 1. Januar 1893. Efter at Kassen havde skiftet Kasserer et Par Gange, valgte Bestyrelsen den 20. Marts 1893 A. Marquard som Kasserer, hvilken Post han udfyldte med aldrig svigtende Interesse for Kassens Økonomi til 1. April 1924, da han paa Grund af Alder trak sig tilbage. Kassen har været repræsenteret ved den konstituerende Generalforsamling i Centralforeningen af Sygekasser i Skanderborg Amt, som afholdtes i Sommeren 1892 og blev straks indmeldt i Centralforeningen, ligeledes har Kassen været repræsenteret ved et Møde, som afholdtes i Sommeren 1893 i Raadhussalen her i Byen, hvor der var mødt Repræsentanter fra Aarhus, Fredericia og Horsens og Omegn. Ved dette Møde var Sygekasseinspektør Sørensen tilstede, og det særlige Forhandlingsemne var Genforsikring af Sindssygeudgifter, af Sygehusbehandling af Børn, hvilket førte til, at der senere blev oprettet en Genforsikring for Sindssyge- og Tuberkuloseudgifter. Paa Generalforsamlingen den 6. April 1906 vedtoges det efter en længere Debat at betale for Medlemmerne og deres Børn under 15 Aar paa statsanerkendte Sanatorier, Tuberkulosehospitaller. Af Generalforsamlinger i de senere Aar er der særlig to, som er af Interesse. Da Sygekasseloven var revideret i 1921 og Invalideforsikringsloven knyttet dertil, blev af andre Sygekasser henstillet til Kassen at gaa med til en Sammenslutning af alle Kasser til kun en Sygekasse for hele Byen. Bestyrelsen indkaldte i den Anledning til en ekstra Generalforsamling, hvor der efter en kort Debat vedtoges med 250 Stemmer ikke at gaa med til en Sammenslutning, da Sygekassen af 1. Maj 1890 hidtil havde været blandt de bedst økonomisk stillede Kasser, 8 stemte for Sammenslutningen. Ligeledes blev der i November 1929 fra anden Side agiteret stærkt for, at Kassen skulde sammenslutes med Sygekassen „Horsens“, og der blev indkaldt til Generalforsamling med denne Sag paa Dagsordenen, men blev forkastet med 267 Stemmer, kun 13 stemte for Sammenslutningen.

Som nævnt begyndte Kassen med 45 Medlemmer den 1. Maj 1890, men der var ingen Fart i Tilgangen, saa Kassen naaede først i 1915 1000 Medlemmer, men allerede i 1918 var Medlemsantallet over 2000, og senere er det gaaet jævnt frem, saa at Medlemsantallet nu ved Slutningen af 1932 var ca. 3400. Kassens økonomiske Status har bortset fra de første Aar været god, men Nedskæringen af Statstilskud i 1927 er ikke gaaet ubemærket hen. Kassens Regnskabs Balancesum var det første Aar ca. 800,00 Kr., og for 1931 180,476,29 Kr. og en Formue stor 60,010,05 Kr. Af Formænd har Kassen haft 7 foruden den nuværende Formand Møller S. Sørensen, som har været Formand i 2 Aar, efter at han i flere Aar havde været Medlem af Bestyrelsen. Af Kasserere har Kassen haft 4, deraf de 2 i de første 3 Aar, den 3., A. Marquard, var Kasserer i 31 Aar, den nuværende Kasserer er Rich. Buhl, der har været Kasserer siden

den 1. April 1924, efter at han i 9 Aar havde været Medlem af Bestyrelsen, deraf de sidste 4 Aar Formand. Kassen beskæftiger 1 Kasserer, 1 Kontorassistent og 1 Inkassator. Kassens Forhold til andre Sygekasser og Direktoratet for Sygekassevæsenet saavel som til Medlemmerne og Personalet er udmærket, derfor ser denne Fremtiden i Møde med Haab om, at det stadig maa gaa fremad for denne og dermed for dens Medlemmer.

S. Sørensen,
Formand.

skisnedker fra 1900. Medlem af Fællesbestyrelsen for Arbejdernes Fællesorganisation, Revisor for Brugsforeningen „Fremad“, Formand for Sygekassen af 1. Maj 1890 i 4 Aar, siden 1924 Forretningsfører for samme.

SØREN SØRENSEN, Formand, er født d. 23. Oktober 1879 som Søn af Landmand Sørensen og Hustru Johanne født Christensen. Gift 1913 med Bodil Marie Andersen. Uddannet ved Nørrebro Mølle 1899, Mestersvend paa samme Mølle siden 1917. Formand for „Frederiksberg Haveselskab“, Næstformand i „Vestergades Have- og Byggeselskab“, gennem mange Aar i Bestyrelsen for „Mølleriarbejdernes Forbund“, deraf 10 Aar som Næstformand, i Bestyrelsen for Syge- og Begravelseskassen af 1. Maj 1890 siden 1925, Formand i samme siden 1930.

R. Buhl,
Forretningsfører.

RICHARD BUHL, Forretningsfører, er født den 10. Januar 1877 som Søn af Arbejdsmand P. Buhl og Hustru Maren født Jacobsen. Gift 1904 med Andr. Thorup. Ma-

SYGEKASSEN „HORSENS“ er oprettet 1852. De to første Aar virkede den nærmest kun som Hjælpekasse, og der var ca. 50 Medlemmer ved Starten. I 1854 blev den omdannet til Sygekasse alene, og samtidig blev Tegningen offentlig. Sygekassen voksede jævnt og naturligt gennem Aarene. Indtil 1921 var der i Horsens 9 statsanerkendte Sygekasser, der slog sig sammen til den nuværende Sygekasse „Horsens“, som har ca. 11 000 Medlemmer. Senere er der oprettet gensidig Begravelseskasse.

Sygekassen „Horsens“ har i 1930 sammen med 5 andre Sygekasser købt Boller Slot af Staten, der havde overtaget hele Godset efter Grev Frijs' Arvinger.

Sygekassens Formand er Erik N. Sørensen, og Forretningsfører er J. Chr. Juliussen.

E. N. Sørensen,
Formand.

ERIK N. SØRENSEN, Formand, er født d. 8. Januar 1850. Han har været Formand i Sygekassen „Horsens“ siden 1892.

JENS CHR. JULIUSSEN, Forretningsfører, er født d. 30. Oktober 1884 som Søn af Arbejdsmand H. P. Juliusen og Hustru, Horsens. Gift med Laura Rasmussen. — Var Typopraf indtil 1921, siden 1921 Forretningsfører for Sygekassen „Horsens“. Medlem af Horsens Byraad, Formand for Horsens Værgeraad, Fortsættelsesygekassen for Skanderborg Amt og Horsens Forsørgelsesvæsen.

J. Chr. Juliussen,
Forretningsfører.

AKTS. MØLLER & JOCHUMSENS FABRIKKERS ARBEJDERES SYGEKASSE er oprettet 1880, og blev statsanerkendt 1. Februar 1907. Sygekassen begyndte med 120 Medlemmer, og i Dag har Kassen ca. 235 Medlemmer. Sygekassen var indtil 1907 kun for Fabrikkenes Arbejdere, men blev saa udvidet til ogsaa at omfatte Familiemedlemmerne. Dens første Formand var Fabrikkenes Direktør Hr. Weilbach. I Begyndelsen

blev Kassen administreret af Fabrikken, men de sidste 18 Aar har den været underlagt nedennævnte Kasserer. Under Sygekassen sorterer ligeledes en Begravelseskasse. Det samlede Budget er ca. 18,000 Kr. Kassen har arbejdet sig op til en Formue paa ca. 20,000 Kr., i Begyndelsen ejede den intet. Foreningens Bestyrelse bestaar af følgende: Smedemester Jessen, Formand, Snedkermester Hansen, Næstformand, M. Sørensen, Sekretær og Kasserer, Maskinarbejder Knud Nielsen, Arbejdsmand Martin Jensen, R. P. Rasmussen og H. P. Hansen.

R. N. Jessen,
Formand.

RASMUS NIELSEN JESSEN, Smedemester, Formand, er født d. 7. September 1870 som Søn af Husmand Niels Jessen og Hustru. Gift med Mariane Pedersen. Uddannet som Smed 1884, ansat ved Telefonfabrikkerne siden 1921. Har været Formand i Smede- og Maskinarbejdernes Fagforening i 12½ Aar, Byrådsmedlem i 2 Perioder fra 1909-14 og 1925-29, Medlem af den første Hjelpekasse i 8 Aar, Formand for Møller og Jochumsens Sygekasse.

MARIUS SØRENSEN, Kasserer og Sekretær, er født d. 16. Januar 1879 i Eje som Søn af P. Sørensen og Hustru. Gift 1900 med Edith K. Rasmussen. Støberiarbejder hos Møller og Jochumsen siden 1902. I Bestyrelsen i Sygekassen fra 1912-14, derefter Kasserer og Sekretær.

M. Sørensen,
Kasserer og Sekretær.

TOBAKSARBEJDERNES OG DERES FAMILIERS SYGEKASSE I HORSENS er stiftet den 11. Marts 1899. Sygekassens første Formand var Tobaksspinder M. P. Clemmensen. Sygekassen blev statsanerkendt den 1. September 1899. Der begyndtes med 30 Medlemmer, nu er der ca. 470 Medlemmer. Kassens nuværende Formand er Undersøger P. Chr. Wangholm, og Kasserer er Frederik Jensen.

FREDERIK JENSEN, Kasserer, er født den 14. April 1872 i Odense. Gift 1895 med Marie Johansen. Uddannet som Cigarmager, nu Forretningsfører i Begravelseskassernes Genforsikring, Afdeling Aarhus-Skanderborg-Vejle Amter. Kasserer i Tobaksarbejdernes Sygekasse siden Stiftelsen i 1899.

Fr. Jensen,
Kasserer.

HORSENS KOMMUNEHOSPITAL. Efter Helligaandshuset og Sct. Jørgens Gaarden var der længe ingen offentlig Anstalt i Horsens, hvor Syge kunde indlægges til Helbredelse. I Hospitalet optoges nemlig kun fattige, gamle og stadig sygelige Mennesker. Først i Slutningen af det 18. Aarhundrede oprettedes der i Byen et Sygehus, og det var endda kun en lille privat Anstalt oprettet af en daværende Distrikts-Chirurg ved Navn Flock. I 1804 solgte han det til sin Eftermand i Embedet, Schwartz, og da denne døde 1811, købte Kommunen det til offentlig Sygehus for Byen i Følge daværende Distriktslæge Mikisch Forslag, vel ogsaa i Henhold til Paabudet i kgl. Resolution af 1806 om Oprettelsen af Sygehuse i alle Landets Amter.

I en lang Række Aar nøjedes man nu med dette „Byens Sygehus“ — et særligt militært Sygehus indrettedes for Garnisonen — men i 1858 blev der opført et nyt Sygehus fælles for Byen og de til Lægedistriktet hørende Herreder af Vejle og Skanderborg Amter. Det nye Sygehus, som var beliggende ligeoverfor Skolegade paa nordre Side af Alleen fra Kildegade til Kirkegaarden paa et højt og tørt Terræn, var grundmuret, 2 Etager højt, med Sygestuer mod Syd og Nord paa begge Sider af en

2½ Alen bred Korridor, der paa langs delte hele Bygningen. I 1868 fik Sygehuset en Hovedreparation og Udvidelse ved en Tilbygning, saa der tilvejebragtes Sindssygeceller, Badelokaler og Lokale til Bolig for Lægen. Badeindretningen for varme Bade, Regn- og Styrtebade samt Dampbade var smuk og hensigtsmæssig. Et særlig Lokale var der til Afbenyttelse for Badegæster fra Byen og Omegnen. Foruden en stor Have ved Bygningen. Ved førnævnte Udvidelse skaffedes der iøvrigt Plads til dobbelt saa mange Patienter som det Antal, der tidligere kunde modtages. Dengang kunde der anbringes 30 Patienter i hver Etager. De kvindelige i Stueetagen, de mandlige paa første Sal. Tilsynet med dem var ogsaa bedre og lettere, da nu en Opvarningskone kunde faa Opholdsværelse i hver Etage. Kvistværelserne kunde nu anvendes, dels til særlige Visitationslokaler, dels til Opbevaringssted for Patienternes Gangklæder m. m.

Ved Sygehuset udførte Distriktslægen dengang hele Lægegerningen mod at faa Honorar af de Patienter, der ikke var under Byens eller Lægedistriktets Fattigvæsen. Den fastsatte daglige Betaling erlagdes til Økonomen og Sygehusets Kasse. Udgiften til dette Sygehus Opførelse m. m. kostede 34,137 Rd., og Udvidelsen kostede 18,838 Rd. og var udredet ved Fordeling paa Horsens By og de 2 Amter, og efter samme Regel udredtes ogsaa Udgifterne ved Anstaltens Vedligeholdelse og Drift. Til Dækning af en Del af den Gæld, Byen paadrog sig ved Sygehusets Oprettelse, tjente de iøvrigt 2,689 Rd., som indkom ved Salget af det forrige Militærsygehus. Det gamle Sygehus i Borgergade var Kommunens Ejendom. Sygehusets Virksomhed har forholdsvis dengang været betydelig. Siden det aabnedes den 1. November 1858 og indtil Udgangen af 1876 havde der været indlagt ialt 6422 Patienter paa Sygehuset, deraf fra Horsens 2901. Det højeste Antal Patienter, der i de Aar er blevet indlagt, var 622, og det laveste Antal var 187, og det var i Aaret 1859. Hvad den daglige Belægning af Patienter angaar, har det højeste Antal paa en Dag været 55, det laveste 7.

Efter at man i nogen Tid havde lejet et Hus i Sundmarken til Afbenyttelse under epidemiske Sygdomme, blev der ifølge Distriktslægens Forslag opført et nyt Epidemisygehus paa en dertil erhvervet Plads udenfor Byen, nemlig i Langmarken noget Nord for „Caroline Amalielunden“. Udgiften der var 5086 Rd. og 75 Sk. udredtes dels af Horsens, dels af Skanderborg og Skanderborg Amts Repartitionsfond.

Hvad Lægehjælp i Sygdoms Tilfælde angaar, maatte man selvfølgelig i Horsens som i andre mindre Byer i gammel Tid tage til Takke med den — ofte endog saare ringe — Kundskab og Dygtighed, som tilbød sig. Det varede jo længe før en virkelig uddannet Lægestand bredte sig over Landet. Barbereren — „Bartscherer“ — „Bartskærer“ — „Badscher“ — brugtes tillige som Kirurg. Feltskæreren, „Feldscherer“, en militærisk Benævnelse, var vist ogsaa oprindelig eller tillige Barber; dette er vel Meningen, naar „Feltskærer“ Alexander Flock anføres i Mandtalslisten 1756 som holdende „1 Svend og 2 Dreng“. For en stor Del synes alle disse for Horsens Vedkommende at have været indvandrede Tyskere, af hvilke nogle ogsaa tog Borgerskab og fik Ejendomme i Byen. I ældre Protokoller og deslige nævnes en Del saadanne, saaledes i Kirke-Regnskabet 1624—25 en Gert v. Lippen. I Skattebogen 1617: Mester Henrich Bardsher, 1 Gaards Eje, M. Hans Bardsher og M. Peder Bugge. 1627: M. Hinrich Siuordtz, 2 Gaards Eje. I Borgerskabs-Bogen 1661: Henrich Steenbloch, født i Friesland, tog Borgerskab som Badskær. 1707: Jochum Frandsen Plochhoff, Barber. 1702: Egidius Carstensen, Bartskærer. 1729: Samuel Beausin (Kirurg ved Hansted Hospital).

Horsens nuværende Kommunehospital ligger Øst for Byen ved Sundvejen og er opført 1906—07 efter Tegning af Professor A. Rosen og bestaar af en Hovedbygning

i 2 Stokværk med Mansard med en 3 Stokværk høj Tværfløj paa Midten og smalle Tværfløje for begge Ender. I denne Bygning findes den medicinsk-kirurgiske Afdeling med 72 Senge. Desuden er der en Epidemibygning med 24 Senge, en Tuberkuloseafdelingsbygning med 18 Senge samt en Vaskeribygning m. m., alle opførte af røde Mursten. Hospitalet kostede fuldt monteret ca. $\frac{1}{2}$ Million Kr. Det ligger paa en stor, nu beplantet Grund, smukt skraanende mod Fjorden. I 1916 opførtes en Overlægebolig og i 1918 en Administrationsbygning. Ved Sygehuset er H. A. Sølling Overlæge.

H. A. SØLLING, Overlæge, Dr. med., er født den 19. April 1879 paa Ettarp i Skaane som Søn af Landmand T. E. Sølling og Hustru født Søndergaard. Gift 1909 med Anna Margrethe Rodskjer. Student fra Randers 1898, med. Eksamen 1905, Reservekirurg ved Righospitalet fra 1909—14, Lærer ved Righospitalets Sygeplejeskole fra 1910—15, Assistent ved Samfundet for Vanføre og ved Righospitalets Røntgenklinik fra 1914—15, Overlæge ved Horsens Kommunehospital fra 1915, Dr. med. 1916, Medlem af Soc. internationale de chirurgie fra 1920 og af Bestyrelsen for Jydsk medicinsk Selskab fra 1923, Formand fra 1928.

OLGA HASTRUP, Oversygeplejerske, er født d. 10. Januar 1895 i Fredericia. Uddannet ved Dronning Louises Børnehospital, Frederiksberg Hospital fra 1915—21, Assistent paa Frederiksberg Hospital fra 1921—24, derefter Oversygeplejerske ved Horsens Kommunehospital.

METHA JOHANSEN, Oldfrue, er født den 12. Januar 1876 som Datter af Hans Johansen og Hustru, O.-Nykirke Sogn. Syerske paa Hjemmet for Vanføre fra 1890—97, Syerske i Horsens fra 1900, siden 1923 Oldfrue paa Horsens Kommunehospital.

HORSENS KIRKEGAARDE. Foruden Klosterkirkegaarden har Byen 3 Kirkegaarde. Den gamle og den nye Assistenskirkegaard samt Mosaisk Kirkegaard.

Den gamle Assistenskirkegaard, der ligger Nord for Kattesund, blev anlagt 1835, og udvidet omkring 1860. Nu spænder den over et Areal paa ca. 4,1 ha. Af større Monumenter skal nævnes et Mindesmærke, der bestaar af en høj Granitobelisk paa en lille Forhøjning. Paa Stenens Sider er indhugget Navne paa faldne Krigere fra de slesvigske Krige.

Den nye Assistenskirkegaard, der ligger Øst for Byen ved Sundvejen, er anlagt 1876 og blev udvidet 1894. Kirkegaarden er omtrent 7,5 ha. Paa Kirkegaarden er bl. a. begravet Folketingsmand Jens Busk.

Mosaisk Kirkegaard, der ligger ved Frederiksgade, er taget i Brug i 1851, og den har et Areal paa ca. 0,3 ha. Paa Kirkegaarden findes et Ligkapel med Bolig for Opsynsmanden. Bygningen er skænket af Købmand I. Z. Levy og er nu overgaaet til Levys Stiftelse.

Vestre Kirkegaard, som er anlagt 1931, men endnu ikke er taget i Brug, ligger paa Bygholms Jorder Vest for Byen. Den Del af Arealet, hvori en Kæmpehøj ligger smukt indflettet, og som er udlagt til Belægelse, udgør ca. 8 ha. Efterhaanden vil det øvrige Areal, ca. 10 ha., blive anlagt. — Der vil blive bygget Kapel med Krematorium, og Kirkegaarden vil antagelig blive taget i Brug i Foraaret 1934.

Chr. Nielsen,
Kirkegaardsinspektør.

CHRISTIAN NIELSEN, Kirkegaardsinspektør, er født den 22. November 1893 som Søn af Direktør Marcus Nielsen og Hustru Bodil T. Rasmussen, Skive. Gift 1921 med Anna Andersen. Uddannet som Havearkitekt ved Oslo Kommune. Formand for Anlægene i Tivoli, Assistent i Aarhus ved de kommunale Anlæg. I Bestyrelsen for Frem-

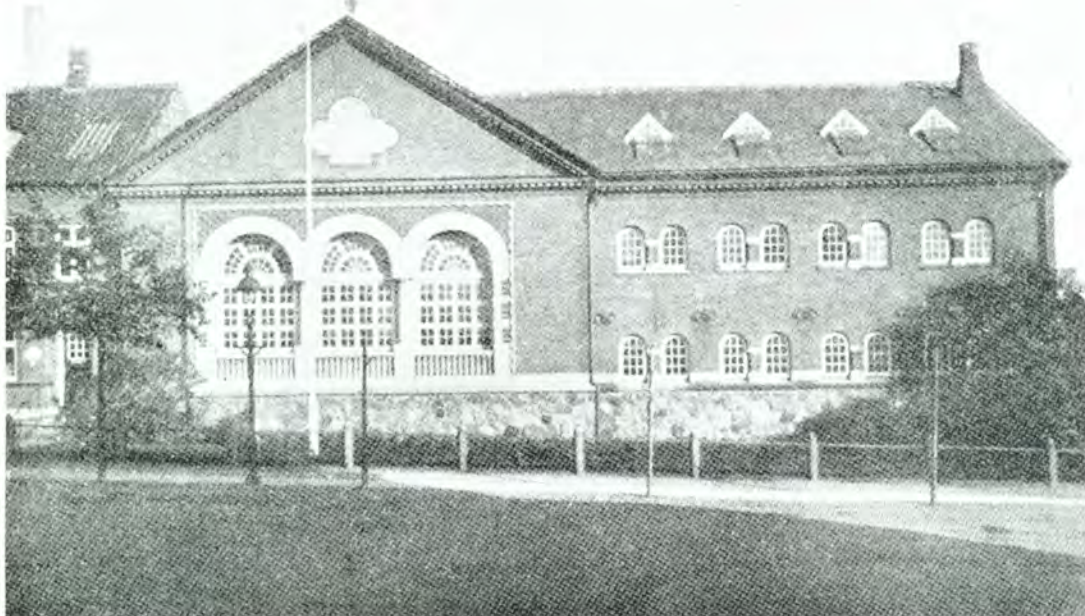
N. L. Øplisen,
Kirkegaardsassistent.

me af Kirkegaardskultur, Repræsentant i Alm. dansk Gartnerforening, Medstifter af Dansk Havearkitektforening, Tilsynsførende ved Horsens Kommunes offentlige Anlæg. Siden 1926 ansat som Kirkegaardsinspektør.

NIELS LAURITS ØVLISEN, Kirkegaardsassistent, er født den 31. Marts 1899 som Søn af Landmand Niels Øvlisen og Hustru Louise Øvlisen. Gift 1928 med Jenny Øvlisen. Uddannet som Gartner, nu ansat i Horsens som Kirkegaardsassistent.

HORSENS GASVÆRK er anlagt af Kommunen i 1859—60, det kostede ca. 168,000 Kr. Paa Grund af Byens Udvikling maatte det udvides flere Gange, 1877, 1894 og 1911. I 1921 foretoges en betydelig Udvidelse; der opførtes paa Havnepladsen tæt Syd for Gasværket et moderne Ovnhus. I Driftsaaret 1931—32 forbrugtes 11000 Tons Kul. Der produceredes 4,010,000 m³ Gas, 4998 Tons Koks og 465 Tons Tjære. Gasprisen var 22 Øre med Rabat til specielle Formaal. Værkets bogførte Værdi var pr. 31. Marts 1932 Kr. 1,309,538,00.

HORSENS VANDVÆRK ligger 6 km Nord for Horsens i Egebjergdalen i Hansted Sogn. Værket er anlagt i 1874 til 1876 og kostede ca. 500,000 Kr. Det kom i Drift den 26. Juli 1876. Værket ligger i den meget smukke Egebjergdal, som er omgivet af stejle, skovklædte Bakker paa de 3 Sider. Gennem Dalen løber en Aa, som holder en lille Sø fyldt med Vand, som gennem 7 m Fald giver Drivkraft til en Turbine, der bruges som Drivkraft til at pumpe Halvdelen af Vandet ind til Horsens. — Bakkernes Kilder afgiver rigeligt med Vand. I Egebjergdalen laa tidligere en meget gammel og historisk Vandmølle med 30 ha Land til. Det var den Horsens Kommune købte i 1874 og lavede det hele om til Vandværk. Vandkraften blev de første 35 Aar suppleret med Dampkraft. Fra 1910 ogsaa med Elektricitet fra Horsens Elektricitetsværk. Vandet bliver løftet op i en Beholder, hvis Bund ligger 48 m over Havet, fra denne Beholder løber Vandet ved sit eget Tryk til Byen gennem 3 Hovedledninger, en fra 1876, en fra 1890 og en 15 Tommers Ledning, som fuldførtes 1928. 1890 blev Værket udvidet med en Renvandsbeholder paa Blæsbjerg Bakke ved Horsens og en ny Kildevandsledning i Egebjergdalen. 1913 blev der opført et 16 m højt Vandtaarn i den nordlige Del af Caroline Amalielund efter Tegning af Arkitekt Norn. Det øverste af Taarnet bruges som Udsigtstaarn, hvorfra der haves en storslaet Udsigt over hele Horsens, dens smukke Fjord samt Bjerre Herred. 1914 blev der bygget 4 Sandfiltre paa 180 m³ Stykket, og fra dette Aar bliver alt Vandet filtreret. 1918 blev der installeret en stor Vandturbine. 1920 blev Dampkraften afløst af en B & W Dieselmotor. 1928 blev der installeret et moderne Kloranlæg, saaledes at der under fuldt hygiejniske Forhold kan bruges Overfladevand fra Dammen i Nødstilfælde, det første af den Slags her i Landet. 1931 blev der bygget en ny Renvandsbeholder paa Blæsbjerg, som kan rumme 4500 m³. Vandindvindingen bliver udvidet hvert Aar, den bestod fra først af udelukkende af Dræn nord for Vandværket, som senere blev suppleret med 3 Tommers Boringer syd for Værket, disse er senere blevet erstattet af 6 Tommers Boringer, og Drænledningerne nord for Værket er i de ailersidste Aar blevet erstattet af 10 m dybe Brønde. Vandværket begyndte Driften den 26. Juli 1876 og havde en Produktion af 700 m³ om Dagen, ca. 250,000 m³ om Aaret. Sidste Driftsaar var Produktionen ca. 7000 m³ om Dagen, ca. 2,500,000 m³ Aaret. — Horsens er særlig godt stillet med Hensyn til sin Vandforsyning. Vandet er godt baade til Drikkevand og Industri. Horsens har det billigste Vand i hele Landet, og der er nok af det.

Horsens Elektricitetsværk.

HORSENS KOMMUNALE ELEKTRICITETSVÆRK. Den 12. December 1906 sattes Horsens kommunale Elektricitetsværk i regelmæssig Drift og kan saaledes nu se tilbage paa 26 Aars Virksomhed. Før 1906 har der været flere smaa private Elektricitetsværker til Forsyning af enkelte Forretninger og Virksomheder. Spørgsmaalet om et kommunalt Værk blev først rejst samtidig med, at der i Landets øvrige Købstæder byggedes Elektricitetsværker og samtidig med, at det private Værk søgte Byraadet om Tilladelse til at trække Ledninger over Gaderne. — En saadan Tilladelse ønskede Byraadet ikke at give, og kort Tid efter, den 13. September 1905, vedtog Byraadet at overdrage Gasværksudvalget at undersøge og fremkomme med en Indstilling om, hvorvidt Tiden ikke nu maatte være inde til at anlægge et kommunalt Værk samt eventuelt fremkomme med Forslag til dette.

I en Skrivelse til Byraadet af 5. November 1905 anfører Gasudvalget følgende: „Det vil, som allerede i Byraadsmødet den 13. September anført, ikke være heldigt, om der her i Byen i forskellige Bygningskarreer etableres smaa elektriske Blokstationer, der let vil træde hindrende i Vejen for Anlægget af et enkelt stort Værk. I flere Byer har der allerede i adskillige Aar været Elektricitetsværk, og Erfaringerne gaar alle Vegne ud paa, at et saadant efter nogle Aars Forløb ikke alene kan forrente sig, men endog give Overskud, medens Gasforbruget ikke er aftaget. Under disse Forhold mener Udvalget — uden forøvrigt at komme ind paa Enkeltheder — at det vil være rigtigt, saa snart som muligt at paabegynde et saadant Anlæg her i Byen, hvorom det derfor stiller Forslag, idet det samtidigt anbefaler, at Byraadet henvender sig til de af Gasværksbestyreren omtalte Ingeniører, d'Hrr. I. B. Bruun og P. A. Pedersen, med Anmodning om at udarbejde et for Byens Forhold passende Projekt“.

I Byraadets Møde den 20. December vedtoges det enstemmigt med alle Stemmer,

ialt 19, at fremme Elektricitetsværkets Anlæg. Af Hensyn til, at Gas- og Elektricitetsværket kunde komme under fælles Administration, blev det anbefalet at anlægge Værket paa den Grund, Kommunen ejede paa Gasvej Nord for Gasværket. Arbejderne begyndte straks, da det var Hensigten, at Værket skulde være leveringsdygtig fra Efteraaret, men først den 12. December kunde Værket sættes i regelmæssig Drift. Og man knyttede hertil det Ønske om, at det maatte komme til at svare til de Forventninger, man havde stillet dertil. Det første Aar gik ikke for godt, men i de følgende Aar viste Værket sig som et rentabelt Foretagende.

Siden det første Spadestik i Elektricitetsværkets Tilblivelseshistorie blev taget, har Arbejder paa Udvidelser aldrig hvilet. Saaledes blev i det første Driftsaar allerede anlagt et Højspændingsanlæg til Forsyning af de større Virksomheder i Byens Udkant, saasom Straffeanstalten, Kommunehospitalet o. s. v., ligesom Jævnstrømsledningsnettet blev udført større end oprindeligt bestemt paa Grund af Kravet fra Byens Borgere om Adgang til Elektriciteten.

Paa den i Forvejen Kommunen tilhørende Grund, Mtr. Nr. 839 a, paa Gasvej, opførtes Elektricitetsværket og samtidig indkøbtes den Nord herfor beliggende Ejendom, der indtil 1920 anvendtes til Funktionærbolig og derefter som Kontorer. I 1918 købtes 3 Grunde paa Villavej Matr. 129 b.m. — b.o. — b.h., ligesom Arealet efter Overenskomst med „Det gamle Have- og Byggeselskab“ inddrogtes som Plads for Værket. — Kommunen overtog samtidig Selskabets Gader og Veje. For yderligere at skaffe Plads, eftersom Bygningerne ved Udvidelserne optog Grundene, inddrogtes Bagpladserne af de Kommunen tilhørende Ejendomme, Gasvej Nr. 13 a og Nr. 15.

Ved den sidst foretagne Udvidelse, da der ogsaa maatte skaffes Kulplads ved Værket, lejedes af Horsens Havn et Areal, hvorpaa var opført et stort Træskur, der købtes af Stjernholms Trælasthanandel. Dette bruges til Oplagsrum for Maskindele.

Da Højspændingslinien til Vandværket i 1908—09 anlagdes, førtes den gennem Landsbyen Hansted, i hvilken Stiftelsen „Hansted Hospital“ og en Del Beboere anlagde deres eget Ledningsnet, der saa blev forsynet fra Kommunens Ledninger. I 1913 førtes der Forhandlinger med Beboerne i Række Sogne i Byens vestlige Opland, der ønskede Elektricitetsforsyning. Der foretoges Beregninger vedrørende Anlægget og Tilslutningen, men visse Uoverensstemmelser gjorde, at Sagen foreløbig henlagdes. Imidlertid kom Krigen, der satte en Stopper for al Udvidelse af Forsyningsomraaderne. Efter Krigen elektrificeredes det ganske Land, og ogsaa Horsens Opland var med i denne Bevægelse. Hovedgaard og Omegns Højspændingsværk havde i mange Aar forsynet et Omraade Nord for Horsens fra et Dieselværk i Hovedgaard. Da Selskabet havde udbygget et Vandkraftanlæg ved Byholm, nedlagdes Værket i Hovedgaard. Der danedes et nyt Selskab, Bjerge-Hatting Herreders Højspændingsanlæg, og disse to Selskaber indledede Forhandlinger med Horsens Kommune om Levering af Elektricitet, udover hvad Vandkraftanlægget kunde yde. Efter flere Forhandlinger under Borgmester Axel Sørensens Ledelse, bl. a. om Udbygning af et Vandkraftanlæg ved Vestbirk og Horsens Kommunes Overtagelse af Byholm Vandkraftanlæg, hvilket dog blev opgivet, enedes man om en Kontrakt, efter hvilken Horsens Elektricitetsværk saa snart som muligt skulde levere den fornødne Elektricitet. Leveringen paabegyndtes den 2. September 1922. I 1923 oprettedes Vestbirk Oplands Højspændingsanlæg, der gennem de allerede forsynede Selskaber henvendte sig til Horsens om en eventuel Forsyning. — Dette kunde imidlertid ikke lade sig gøre, uden at Værkets Maskinkraft maatte forøges. Paa Selskabernes Foranledning rejstes atter Spørgsmaalet om Vestbirk Anlægget, og efter mange Forhandlinger oprettedes Overenskomsten af 8. Marts 1923, som mid-

lertidlig Tillæg til den bestaaende Kontrakt. I Henhold til denne blev det overladt til Selskaberne at udbygge og drive dette Vandkraftanlæg paa 1200 KW. til Samarbejde med Horsens om Forsyningen indenfor de 4 Omraader. Den overskydende Vandkraft skulde aftages af Horsens til 4 Øre pr. kwh. Jævnstrømmen og Elektricitet til Selskabet fra Horsens efter Kontraktens hidtidige Bestemmelser. — Den 4. December 1924 sattes Vandkraftanlægget i Drift. Elektricitetsforsyningen var dog blevet af et saadant Omfang, at man trods Vandkraftanlægget i 1926 ansaa en Udvidelse af Maskinkraften i Horsens for nødvendig. I Henhold til Kontrakten skulde Selskabet være medbestemmende i, hvorledes en saadan Udvidelse skulde foretages, og da der viste sig betydelige Vanskeligheder, enedes man om at lade udarbejde en ny Kontrakt, ifølge hvilken Horsens sælger Elektricitet til 10 Øre kwh., og at Selskabet yderligere betaler fast Afgift af den Maskinkraft, der beslaglægges. I 1930 vedtoges en Ændring i Kontrakten, der betyder en Rabat, saaledes at det vil være muligt i endnu højere Grad end hidtil at anvende Elektricitet i Landbruget.

Elektriciteten har gennem sin forholdsvis korte Tilværelse bragt en rivende Udvikling paa utallige Omraader, og det er utvivlsomt, at man endnu er paa et Begyndelsesstadium. Fremtiden vil gøre endnu større Brug af Elektriciteten, naar Opfindelserne muliggør dens økonomiske Anvendelse. Belysningsdirektør er H. L. N. Bekkevold, og Værkets Drift ledes af Driftsassistent N. S. Olsen.

H. L. Bekkevold,
Belysningsdirektør.

HANS LUDVIG NICOLAI BEKKEVOLD, Belysningsdirektør, er født den 8. Februar 1884 i Hellerup som Son af Brygmester paa „Tuborg“ Hans Bekkevold og Hustru Marie født Michelsen. Gift 1910 med Jutta Maria Kjær. Student 1902 fra Østerbros Latin- og Realskole i København, cand. polyt. Maskiningeniør 1908, straks ansat som Ingeniør ved A S Crome & Goldschmidts Fabriker i Horsens, Driftsleder i samme Firma fra 1914—29, ansat som Assistent paa Horsens Gasværk i Oktbr. 1929, konst. Gasværksbestyrer i Horsens i November 1930, siden 1. Januar 1932 ansat som Belysningsdirektør i Horsens (Gas- og Elektricitetsværk).

N. S. Olsen,
Driftsassistent.

NIELS SIGVART OLSEN, Driftsassistent, er født den 7. Februar 1886 som Son af fhv. Stationsforstander Carl Olsen og Hustru. 4. Klasses Hovedeksamen fra Vejle Latin- og Realskole, Maskinisteksaminer og statsautoriseret Installatørprøve, sofarende Maskinmester, Montør hos Burmeister og Wain, Driftsassistent for Gas- og Elektricitetsværkerne i Horsens.

FORSØRGELSESANSTALTEN I HORSENS. — Ifølge kgl. Forordning 1708 inddeltes de Fattige, der skulde forsørges af Kommunen, i Klasser efter Trangen. Var de frivillige Bidrag ikke nok til Forsørgelsen, fandt Paaligning paa Byens Beboere Sted efter visse Bestemmelser. En Indberetning 1732 fra Horsens Magistrat til Stiftamtet viser, at der i Byen den Gang var under Forsørgelse 15 Fattige af 1. Klasse, som fik fra 16 Sk. til 24 Sk. ugentlig Understøttelse, og 23 Børn af 3. Klasse med fra 4 til 10 Sk. ugentlig Understøttelse, ialt 77 Fattiglemmer. Samtidig havde Aarhus 106 og Randers 54 Fattiglemmer. I 1766 betalte Horsens By Ekstraskat for „238 Fattige“.

I Begyndelsen af det 19. Aarhundrede beløb Fattigvæsenets Udgifter sig til henved 3000 Sk. Cour, og dette medgik til en Spindeskole — hvor Børn spandt mod at faa Løn og nogen fri Undervisning, og hvorfra de ældre kunde faa Hør udleveret til at spinde — til Husleje, syges Kur og Pleje o. s. v. samt til nogen Penge-Understøt-

Forsørgelsesanstalten.

telse. I 1823 oprettedes en Fattigforsørgelses- eller Arbejds-Anstalt i en dertil erhvervet Gaard paa Nørregade, hvor saa en Del af dem, det almindelige Fattigvæsen skulde sørge for, var Lemmer. De beskæftigedes blandt andet ogsaa med Klædefabrikation, som dog efter nogle Aars Forløb atter ophørte. Da Anstalten oprettedes, anbragtes der 21 Fattiglemmer, men Antallet steg snart til henved 50 i 1841, og en Del Aar var Antallet gennemsnitlig 41.

Anstalten kostede selvfølgelig Kommunen ikke saa lidt, saaledes i 1842 med Fradrag af Varebeholdningens Værdi, samt 4273 Portioner varm Mad og 1348 Rugbrød til Fattige udenfor Anstalten, samt Skatter og Reparationer og desl. -- i Virkeligheden 1894 Rd. 10 Sk. i 1847 med Fradrag af Brøduddeling og desl. 2257 Rd. 23 Sk., og i 1863 beregnedes det, at det kostede Kommunen 3500 Rd. aarligt. Det er næsten 100 Rd. aarligt for hver Person, som anbragtes der. Selvfølgelig maatte det almindelige Fattigvæsen tillige understøtte et stort Antal trængende udenfor Arbejdsanstalten, der med den stærkt voksende Befolkning og af andre Grunde tiltog saa betydeligt, at medens Fattigvæsenets Udgifter i 1842 — Arbejdsanstalten indbefattet -- dog kun udgjorde 5022 Rd. 4 Sk., var de i 1863 — Arbejdsanstalten iberegnet — steget til 13,692 Rd. 89½ Sk. Intet Under, at man søgte en anden og bedre Ordning. Fattiggarden for Byens egne ikke arbejdsføre Fattige beholdtes, men en Tvangs-Arbejds-Anstalt, fælles for Horsens, Vejle og Skanderborg Købstæder samt Skanderborg og Vejle Amtsraads kredse, opførtes af disse i Forening i 1864 paa Horsens Bymark tæt Nord for Byen mellem denne og Tugthuset. Det var en rummelig 2 Etages Bygning med særskilte Afdelinger for Mænd og Kvinder, og hver sin Afdeling med sin særskilte Gaardsplads. Den kostede omtrent 34,000 Rd. Horsens ydede aarligt Bidrag til den og Betaling for Lemmerne i Anstalten. I 1875 var Summen 737 Rd. 66 Sk. Den gamle Fattiggard blev efterhaanden meget brøstfældig. Nødvendigheden af at faa en ny i Stedet og dermed ogsaa en anden og bedre Ordning end den, der var knyttet til den gamle Fattiggard, viste sig ogsaa mere og mere. Det vedtoges saa efter flere Forhandlinger i Byraadet, og med Ministeriets Approbation, at indkøbe som Byggegrund

1257 [] Alen af Toften paa Hjørnet af den østlige og sydlige Engvej ved Enden af Stephans Gade og der at opføre en ny Fattiggaard. I 1873 var denne Bygning „Horsens Fattigforsørgelses-Anstalt“ næsten færdig, og saadan at den kunde tages i Brug d. 14. September samme Aar, og som er beliggende ved Fabrikvej og Houmannsgade. Det er en 2 Etages grundmuret Bygning med Facade mod Syd og Udbygning mod Nord. Den er delt i to Afdelinger, en for Mænd og en for Kvinder, og er beregnet til 50 gamle. Bygningen kostede at opføre 66,600 Kr. I 1924 foretoges under Ledelse af Arkitekt Poul Jacobsen en større indvendig Omdannelse for ca. 50,000 Kr., hvorved der bl. a. installeredes Varme- og Badeanlæg.

Vilh. Jørgensen,
Forvalter.

C. A. F. C. Petersen,
Køkkenassistent.

N. Sørensen,
Sygeplejerske.

VILHELM JØRGENSEN, Forvalter, er født den 16. Juli 1880. Forvalter for Horsens Forsørgelsesanstalt, Næstformand for Horsens Skattekreds.

CARL ANTONIE FREDERIKKE C. PETERSEN, Køkkenassistent, er født den 10. December 1882. Ansat ved Horsens Forsørgelsesanstalt som Køkkenassistent.

NIELSINE SØRENSEN, Sygeplejerske, er født den 27. August 1878. Uddannet som Sygeplejerske paa Aarhus Kommunehospital, ansat ved Horsens Forsørgelsesanstalt som Sygeplejerske. Død.

STATSFÆNGSLET I HORSENS ligger nordvest for Byen paa den nordre Del af den Byen tilhørende Exerccerplads. Jordstykket, som ligger noget højt, afkøbtes Kommunen i 1846 for 7338 Rd. 55 Sk., i 1847 paabegyndtes Opførelsen af Bygningen, og i Maj 1853 toges Anstalten i Brug. Det store Bygningskompleks, der med den del omgivende 243 m lange og 4,7 m høje Ringmur indtager et Areal af 1,4 ha, bestaar af 2 i Retningen ØV beliggende 16,3 m høje og 85,7 m lange og 9,4 m brede Hovedbygninger, der forbindes med 3 i Retning NS beliggende Tværbygninger, 16,3 m høje, 40,2 m lange og 12,6 m brede, alle 5 Bygninger i 4 Stokværk foruden Kælder. Af de nævnte Bygninger er den mod Syd vendende ligesom Bygningen mod Nord indrettet til Arbejdslokaler for Fangerne, medens de to ydre Tværbygninger optages af Sovelokaler for disse.

Midtbygningen, hvori Kirken er beliggende, er som Følge af Viborg Straffeanstalts Nedlæggelse siden 1875 i den nordre Halvdel indrettet til Cellefængsel med 48 Celler. Kælderne mod Nord afgiver Rum for Køkken med tilhørende Opvaskningsrum, Viktualiekælder m.m. I Kælderetagen paa Sydsiden er indrettet en Afdeling med 22 Enkeltceller, bestemt til Modtagelse af nyindsatte Fanger og til Afsoning af disciplinære Straffe. Denne Afdeling opvarmes ligesom Cellefængslet, Sygehuset og Værkstedbygningerne med Centralvarme fra Fængslets Kedelanlæg, der ogsaa leverer Damp til Køkkenet og varmt Vand til Badebrug. Imellem de enkelte Bygninger indbyrdes saa-

„Horsens Tugthus“.

vel som mellem disse og Ringmuren findes de til Fangernes Bevægelse i fri Luft nødvendige Gaarde. Yderligere haves en større, ved en Mur adskilt, Materialgaard, hvor blandt andet forefindes en Bygning til Anstaltens Kedelanlæg, dens Motorsprøjte og Dampsprøjte. I Materialgaarden findes endvidere 2 store Lagerbygninger og Anstaltens Vaskeri. Endelig er der i 1924 i denne Gaard opført en fuldt ud moderne indrettet Væverisal, hvor 70-80 Fanger beskæftiges dels ved Haandvæve, dels ved Maskinvæve. Indbygget i den Del af Ringmuren, som adskiller Materialgaarden fra det egentlige Fængsels Areal, ligger mod Vest Sygehuset, mod Øst en Bygning, som anvendes til Lager og Badeanstalt. Umiddelbart udenfor Ringmuren findes: midt for Hovedfacaden mod Syd en to Stokværk høj Bygning, der samtidig med at udgøre Hovedindgangen til Fængslet afgiver Bolig for Inspektøren, samt Lokaler for Administrationskontorerne, i Hjørnerne af den sydlige Ringmur to mindre Pavilloner med Bolig for Bogholderen og Fængselsforvalteren, omtrent midt for den østre Ringmur ses 2 senere opførte Tjenesteboliger, der beboes henholdsvis af Viceinspektøren og Præsten, ved den vestre Ringmur Sygehuset. En langs Ringmuren udvendig løbende Vej adskiller Bygningerne fra et Komplex af Funktionærboliger og Haver, Nord og Vest for hvilke Jorderne er lagte i Brug til Køkkenhave for Fængslet.

Statsfængslet er alene bestemt for mandlige Fanger. Efter Ikrafttrædelsen af den nye Straffelov den 1. Januar 1933 afleveres til Statsfængslet Fanger, der er dømt til Fængsel i over 6 Maaneder, og som flere Gange før har afsonet Straf i Statsfængsel. Statsfængslet modtager endvidere alle mandlige Fanger, der er dømt til Arbejdshus eller Sikkerhedsforvaring. Til Fængslet er knyttet to Annekser, i Bjerre og Amstrup, samt en helaars Koloni i Kølsen. Til Arbejdshuset hører en større Afdeling i Sdr. Omme. Paa Heden findes to Sommerkolonier, Gedhus og Flyndersø. Statsfængslet rummer ca. 420 Fanger og i Annekser og Kolonier ca. 100, hvorhos Arbejdshuset i Sdr. Omme kan rumme ca. 50 Fanger. I 1933 vil der blive paabegyndt en Ombygning

af selve Statsfængslet med det for Øje i Stedet for de tidligere Natceller at indrette Celler, som kan benyttes hele Døgnet rundt.

Fangerne beskæftiges i Fængslet ved Væveri, Kurvemageri, Børstenbinderi, Fremstilling af forskellige Papirvarer og Tryksager samt ved Statsfængslets egne Arbejder, Rengøring, Madlavning, Bygnings- og Vedligeholdelsesarbejder, ligesom et Fangehold dyrker det til Fængslet hørende Jordtilliggende ca. 14 Tdr. Land. Produktionen finder saa godt som udelukkende Anvendelse i Statstjenesten.

Statsfængslet sorterer under Justitsministeriet, Direktøren for Fængselsvæsenet. Fængslets Leder er Fængselsinspektøren. Der er ved Statsfængslet ansat ca. 190 Funktionærer, deriblandt en Viceinspektør, en Præst, en Læge, en Fængselsforvalter og en Bogholder. Til Fængslet er knyttet en Forsorgsinstitution, Horsens Fængselselskab, der er stiftet i 1859 og som ved Hjælp af frivillige Bidrag og et mindre Statstilskud søger, indenfor de Grænser de tilstedeværende Pengemidler sætter, at hjælpe saadanne løsladte Fanger, som skønnes at trænge dertil.

HENRIK KLÜWER, Fængselsinspektør, cand. jur., R. af D., er født den 31. Oktober 1886 i København som Søn af Bogholder L. Klüwer og Hustru Anna født Petersen. Gift 1915 med Emmely Edith Aleksandra Schiødt. Student (Lycæum) 1905, cand. jur. 1911, Fuldmægtig ved Lejre Herred 1911, By- og Herredsfuldmægtig i Herning Købstad og Hammerum Herred 1914, Assistent i Københavns Politikontor 1917, Viceinspektør ved Staden Københavns Fængsler 1918, Viceinspektør under Statens Fængselsvæsen med Tjeneste ved Horsens Straffeanstalt 1922, kst. Fængselsinspektør ved Kristianshavns Straffeanstalt 1925 (fra 1928 Statens Kvindefængsel), Inspektør for Statsfængslet i Horsens fra 1932, Medlem af Bestyrelsen af Horsens Fængselselskab 1923—25, Formand for Københavns Fængselselskabs 1. Afdeling fra 1925 til 1932, Medlem af Fællesbestyrelsen for De danske Fængselselskaber fra 1925, Medlem af Bestyrelsen for Horsens Fængselselskab fra 1932.

H. Klüwer,
Fængselsinspektør.

HORSENS POSTVÆSEN. Postetaten har udviklet sig ganske enormt i de sidste 100 Aar. I tidligere Tider besørgedes Posten med Postvogne, der foruden Posten ogsaa medtog Passagerer. Disse Postvogne var dengang faktisk den eneste faste Forbindelse mellem Byerne, og hvis man ikke selv ejede et Køretøj eller ikke havde Raad til at rejse med Postvognen, maatte man gaa fra By til By. Før 1811, da Postvæsenet blev en Statsinstitution, var Postbesørgelsen overdraget til den hamborgske Købmand Poul Klingenberg, der tillagde sig megen Fortjeneste ved at bringe Postvæsenet, der da han overtog det, virkede som ved Oprettelsen paa Kong Christian den 4. Tid, i mere tidsvarende Forfatning.

Poul Klingenberg bortforpagtede saa igen de store Byers Postbesørgelse til forskellige Købmænd og lign. Embedet som Postmester var dengang ret ubetydeligt, men naar det alligevel var saa eftertragtet, navnlig af de stedlige Købmænd, var det, fordi der med Embedet, formentlig som en væsentlig Del af Lønnen, fulgte visse Privilegier og Rettigheder, som Klingenberg havde let ved at skaffe. Postmestrene var saaledes fritagne for Indkvartering samt al borgerlig og personal Tyng og Besværing, og som Regel fik de Bevilling til at holde Øl- og Vinkælder, og enkelte havde Krobevilling, og da det var paalagt Budene at føre de rejsende til Postmesterens Vinkælder, var der undertiden ret livlig Søgning.

Hvorledes Postvæsenet i Horsens iøvrigt virkede, medens det var paa private Hænder, ved vi ikke, men det var sikkert lokale Borgere, der var Postmestre, og Posthuset var i Postmesterens Bolig.

Horsens nuværende Post- og Telegrafbygning ligger paa den sydlige Del af den gamle Stationsplads. — Bygningen, der er af røde Mursten i 3 Etager, er opført i 1880-81 efter Tegning af Arkitekt Th. Arboe. Den er senere udvidet i Aarene 1898-99. Hovedbygningen er 22,6 m lang, og Tilbygningen er ca. 9 m lang.

SPARE- OG LAANEKASSEN FOR HORSENS BY OG OMEGN er oprettet den 4. Juni 1847. Allerede i 1827 havde en Kreds af Embedsmænd og Borgere besluttet at ansøge Kongen om Bevilling til Oprettelse af en Sparekasse, og en saadan Bevilling ydedes den 15. og 29. August 1827. Sparekassen kom imidlertid ikke til at træde ud i Livet, og Grunden hertil var, at et Andragende, der indsendtes til Generalpostdirektionen om Portofrihed for Sparekassens Pengeforsendelser, blev nægtet.

Horsensborgerne mente imidlertid ikke, at deres paatænkte Sparekasse kunde taale at belastes med disse Portoudgifter, og man lod derfor Planen om dens Oprettelse ligge.

I 1846 genopstaar Tanken om Oprettelse af en Sparekasse, og det er her først og fremmest det oplomstrende Landbrug, der fører an. En ny Kreds af Mænd fra Byens Embedsstand og Borgere træder i Forhandling med Autoriteterne. Der føres en Række Forhandlinger, og i Begyndelsen af Maj Maaned 1847 er man saa vidt, at man i „Horsens Avis“ kan indrykke følgende Avertissement:

„Det bekendtgøres herved, at Sparekassen for Horsens Bye og Omegn træder i Virksomhed Fredagen d. 4. Juni Kl. 2.

Sparekassens Bygning.

Contoiret er i Hr. Krigsraad Fischers Bolig paa Søndergade og er aabent den 1ste og 3die Fredag i hver Maaned fra Kl. 2 til Kl. 4 Eftermiddag.

Horsens, i Bestyrelsen for Horsens Byes og Omegns Spare- og Laanekasse, den 8. Maj 1847.

Ræder. Bernth. Fischer. C. W. Høyer. T. Petersen. Kielsen. C. J. Monberg.
Chr. Hjerrild. I. H. T. Finely. J. N. Seest.“

Den 4. Juni 1847 var Sparekassen traadt ud i Livet, og allerede efter 1 Maanedes 2 Indskudsdages — Forløb var der i Kassen indbetalt over 5,000 Rdl., som atter var bragt i Sikkerhed i Skanderborg Amtstue. Man havde dermed naaet det Beløb, man betragtede som nødvendigt Grundlag for Laanekassen, og den 6. August 1847 traadte ogsaa denne i Virksomhed.

Det nye Pengeinstitut virkede naturligvis i Begyndelsen under de til Datidens Forhold svarende meget beskedne Former. Kontoret, som først holdtes i Krigsraad Fischers Bolig, Søndergade 14, men allerede Aaret efter flyttedes til Søndergade 42 i Købmand og Borgerrepræsentant Jens Mathiassens Ejendom, var som bemærket kun aabent to Gange om Maanedes. Sparekassen gik nu kraftigt fremad, indtil den brat standser med den økonomiske Krise, der ogsaa rammer Danmark i 1857. Den Krise overvandt først i 1860, men saa gaar det atter støt fremad, og i Midten af 1860erne passeredes 1 Million Rdl.s Indskudskapital. Der kommer nu gode Tider, men ogsaa Krisetider, der imidlertid alle klares af Kassens Bestyrelse, og i Tidsrummet 1880 til 1900 vokser Sparekassens Indskudskapital fra knapt 4 til over 10 Millioner Kr., og Reservefonden fra $\frac{1}{4}$ til $\frac{1}{2}$ Million. Foruden de aarlige Gaver af mere eller mindre ekstraordinær Art til velgørende Formaal, begyndte man fra 1884 at skabe en Legatkapital og dannede i 1887 et Legatfond, hvis Virksomhed begyndte fra April 1888. Paa 50-Aarsdagen for Sparekassens Stiftelse i 1897 afrundede man denne Fond til 150,000 Kr., og man kunde fra nu af aarlig uddele 120 Legater à 50 Kr. som livsvarige Gaver til værdige og trængende Personer i Horsens By og Opland. Sparekassens betydelige Vækst omkring Aarhundredskiftet havde gjort Pladsen i den gamle Bygning for trang. Baade Sparekassen og dens Lejer, „Banken for Horsens og Omegn“, ønskede at udvide. Sparekassen købte da Ejendommen Jessensgade 1, og efter at man var blevet enig med Banken om en Fortsættelse af det gamle Lejeforhold, satte man fuld Fart paa Byggeriet, og i Oktober 1902 kunde den nye, smukke og fornemme Bygning tages i Brug.

Sparekassen ledes nu af en Direktion paa 3 Medlemmer samt et Tilsynsraad paa 10 Medlemmer.

LANDBOSPAREKASSEN I HORSENS er oprettet den 1. Juni 1863. Paa et Møde i Tebstrup Kro den 4. Februar 1863 besluttedes det at oprette en Spare- og Laanekasse for Landboere i Skanderborg Amt. Et Lovforslag blev forelagt, gennemgaaet og eenstemmigt vedtaget. Den 7. Marts afholdtes Bestyrelsesmøde, og her meddeltes det, at Lovene var trykte og ondelte, og der var skrevet til Borgmesteren i Skanderborg, Overauditor Bülow, om Tilladelse til at benytte Raadhuset til Kontor. Der blev indsendt Andragende til Ministeriet om Tilladelse til at oprette Sparekassen. Da Sparekassen imidlertid havde proklameret at ville aabne til Juni Termin, gjaldt det naturligvis om at fremskynde Sagen, men først efter flere Henvendelser fik man fra Ministeriet Meddelelse om, at Andragendet var sendt til Skanderborg, for at Amtet kunde afgive en Erklæring om det. Efter at Sparekassens Raad indgaaende havde

drøftet Spørgsmaalet, blev man enig om at sætte Spørgsmaalet om Sparekassens Aabning under Afstemning, og det blev eenstemmigt vedtaget, at Sparekassen skulde aabnes til Juni, enten Ministeriets Svar forelaa eller ej.

Under disse noget usikre Forhold begyndte Kassen da sin Virksomhed den 1. Juni 1863, og der hengik næsten endnu to Maaneder, inden der kom Svar fra Ministeriet. Først den 24. Juli modtog Formanden et Brev fra Overauditor Bülow, der meddelte, at Indenrigsministeriet havde bevilget Andragendet. Den første Tid var vanskelig, men det lykkedes Sparekassen at klare Skærene, men der sporedes dog en betydelig Tilbagegang i disse vanskelige Aar. Saaledes var der i Aarene 1876--78 en Tilbagegang i den indskudte Kapital paa ca. 600,000 Kr., skønt man havde forhøjet Renten med $\frac{1}{2}$ pCt. I 1884, da den politiske Bølgegang bevirkede en Splittelse i Landbrugsforeningen, berørtes Sparekassen naturligvis ogsaa af denne.

Den 1. April 1888 blev Sparekassen efter Forslag delt i en Skanderborg- og en Horsens-Afdeling. Sparekassens følgende Aar blev uden særlige Begivenheder, og hvis man blader Sparekassens Forhandlingsprotokol igennem, ser man hvilken Stabilitet, der har været over Arbejdet. Fra Sparekassens Bøger er hentet følgende smaa Notater: Allerede 2 Maaneder efter at Sparekassen begyndte sin Virksomhed, vedtog Bestyrelsen at anskaffe et Jernpengeskab. — I 1866 vedtog Bestyrelsen at anskaffe et Vaaben, som de Mænd skulde udrustes med, der rejste til Horsens for at holde Kontordag. — I 1866 havde Kassereren et Underskud paa 20 Rd. i sin Kasse. Det vedtoges, hvis der ikke ved en Revision fandtes Fejl i Regnskabet, at føre Beløbet til Udgift.

HANDELSBANKEN I HORSENS, forhen BANKEN FOR HORSENS OG OMEGN, Filial af A/S Kjøbenhavns Handelsbank. Skønt Planerne til et lokalt Pengeinstitut i Horsens allerede en halv Snes Aar efter Krigens Afslutning i 1814 var fremme, og kongelig Bevilling til Oprettelse af en Sparekasse var opnaaet, blev dette Byens første Pengeinstitut dog først oprettet i 1847, men allerede 8 Aar efter, den 17. November 1855, aabnedes en lokal Bank, Banken for Horsens og Omegn, forøvrigt i nær Tilknytning til Sparekassen. I over 25 Aar arbejdede denne Bank sig stadig fremad, men da Handelsbanken nærrede Planer om at oprette en Filial i Byen, indledede den gamle Bank Forhandlinger med Handelsbankens Direktion, og disse resulterede i, at Handelsbanken fra 1. April 1881 overtog Banken for Horsens og Omegn som Filial, og under dette gamle, lokalkendte Navn har Filialen eksisteret i over 50 Aar.

Med Sjælen i den gamle Bank, Agent I. Z. Levy, samt Justitsraad, Apoteker Helms, Købmand Soele m. fl. som Likvidatorer udvikledes den gamle Bank og udloddede ialt ca. 160 pCt. til Aktionærerne.

Den gamle Chef, Kammerassessor, Prokurator H. J. Poulsen, overgik til den nye Bank som Forretningsfører, og Kasserer Horn, der havde gjort Tjeneste i Banken siden dens Oprettelse i 1855, overgik ligeledes til Handelsbankens Filial. I 1886 tiltraadte Direktør A. Raffenberg som Bankens Chef, og i de

Bankens Bygning, Jessensgade 4, fra 1881—1901.

15 Aar, han ledede Banken, førte han denne frem til en anset og sikker Position og knyttede Forbindelser med næsten alle Byens betydelige Virksomheder. I 1901 afløstes han af Direktør Chr. Dantzer, og under hans forstandige og forsigtige Ledelse fortsattes Fremgangen gennem de næste 30 Aar, idet denne i 1930 trak sig tilbage og afløstes af Bankens tidligere Bogholder, A. Koppel, der fra Direktørposten i Esbjerg-Filialen flyttedes tilbage til Horsens som Chef.

I de siden da forløbne Aar har Banken stadig udvidet sit Virkefelt, saaledes oprettedes i Sommeren 1930 et Filialkontor i Juelsminde, hvorved et længe næret Ønske hos Beboerne i den driftige Havne- og Stationsby blev til Virkelighed og under Ledelse af tidligere Inspektør J. Winther har Banken og Byen fundet hinanden i et frugtbringende Samarbejde.

Bankens Bygning, Jessensgade 1, fra 1901—33.

Som før nævnt har Banken og Sparekassen haft nær Tilknytning til hinanden, og Banken har stedse været Lejer hos Sparekassen, først i Jessensgade 4 og derefter i Jessensgade 1, hvor Pengeinstituttet endnu i Begyndelsen af 1933, da disse Linier skrives, har til Huse.

Da Bankens fortsatte Udvikling imidlertid igennem mange Aar har været hæmmet af for ringe Plads og Udvidelsesforhold, er Lejemaalet hos Sparekassen efter venskabelig Overenskomst ophævet, og Handelsbanken lader til sin Filial indrette et nyt og moderne Banklokale i sin Ejendom, Søndergade 24, hvor tidligere Crome og Goldschmidts Udsalg havde til Huse. Kgl. Bygningsinspektør, Arkitekt V. Norn har ledet Ombygningen, og allerede da Stilladserne faldt, fik Byens Borgere Øjnene op for, at Arkitekten havde skabt et smukt, monumentalt og stilsikkert Bygningskompleks paa Byens flotte Hovedgade. Og dets Indre vil sikkert komme til at svare til dets Ydre, saaledes at der saavel for Publikum som for Bankens Direktør og Funktionærer for en overskuelig Aarrække vil være skabt gode, sunde og tidsvarende Lokaler, saavel de tip-top moderne indrettede Boxhvælvninger, der er sikret efter alle Nutidens Metoder, som det store Ekspeditionslokale og alle „Udenomsbequemmelighederne“, Budstue, Frøkoststue, Toiletter, Arkiv m. m.

Medens Filialen, som før nævnt, i det forløbne Tidsrum kun har haft 4 Direktører, har Bogholderpladsen i samme Tidsrum været beklædt af d'Herrer J. Tscherning, C. Dantzer, Th. Hald, Østergaard, Koppel og A. Ulrich, der har fungeret siden 1920. Hvervet som Kasserer har været betroet til d'Herrer C. Horn, Fritz, Th. Hald, C. F. Schröder og E. Petersen, der tiltraadte Stillingen i 1903.

Bankens første Tilsynsraad var d'Herrer Consul Creemers og Købmand Meulengracht, der senere afløstes af Hr. Overretssagfører Danjensen og Borgmester Jork. Tilsynsraadets Medlemmer er i Øjeblikket Dommer C. Melbye, der har fungeret siden 1908, og Apoteker Adam Helms, der har beklædt Stillingen siden 1916.

Banken for Horsens og Omegn, der saaledes i en Menneskealder har virket i Horsens By og Omegn som en betydende Faktor i den rivende Udvikling, denne Periode kan opvise, fejrede den 1. April 1931 sit 50 Aars Jubilæum, ved hvilken Lejlighed der saavel fra Byens Styrelse som Byens Øvrighed samt fra talrige Repræsentanter fra Handel, Haandværk og Industri, fra Landbrug, de lokale og mange

Bankens nye Bygning paa Søndergade.

udenbys Peugeinstitutioner og fra Pressens Side vistes Banken stor Opmærksomhed og Paaskønnelse for dens Indsats gennem Tiderne.

Samtidig med at Banken flytter, formentlig i Forsommeren 1933, til dens nye Bankbygning paa Søndergade, agter Banken at realisere en længe paatænkt Ændring af sit Firmanavn til „Handelsbanken i Horsens“, og „Handelsbanken“ vil formodentlig meget hurtigt glide ind i Publikums Bevidsthed og afløse „Omegnen“, der igennem mange Aar har været det populære Navn for Byens gamle Bank.

HORSENS LANDBOBANK blev stiftet den 16. November 1925 paa en af ca. 400 Aktionærer besøgt Generalforsamling. Den fik overdraget at foretage Udlodningen til Andelsbankens Indskydere. Endvidere købte Banken den Ejendom, i hvilken Andelsbanken i 9 Aar havde haft Lokaler.

Ved Hjælp af de forskellige Udlodninger til Andelsbankens Indskydere, og da Banken var startet paa et bredt Grundlag med ca. 800 Aktionærer, fik den straks en god Forretning, og Balancen er steget jævnt i Aarenes Løb. For at imødekomme Bankens Aktionærer i Brædstrup Opland, blev der i Februar 1926 oprettet en Filial i Brædstrup under Navn: Brædstrup Landbobank, Filial af Horsens Landbobank A/S. I August 1930 blev der efter Opfordring oprettet et Kontorsted i Aale med Kontortid 2 Gange ugentl.

Bankens Aktiekapital andrager nu Kr. 375,000,00 og de samlede Reserver Kr. 200,000,00. Balancen er den 31. December 1932 Kr. 4,653,800,07. Overskudet har i Aarene 1926—32 været: Kr. 15,224,55, Kr. 38,781,48, Kr. 65,871,36, Kr. 82,221,38, Kr. 76,172,66, Kr. 16,024,96, Kr. 49,098,42.

Banken har et Repræsentantskab paa 27 Medlemmer, hvoraf 3 Medlemmer fra Horsens By. Gaardejer Steffen Nielsen, Barrit, er Formand og Proprietær L. Levisen, Saabygaard, Næstformand for Repræsentantskabet. — Bestyrelsen bestaar af Rentier P. Grimstrup, Hornborg, (Formand), Overretssagfører F. C. Poulsen, Horsens, (Næstformand), Proprietær Chr. Kjær, Aldumgaard, Gaardejer Kr. Juul, Nybjerg, Aale, og Gaardejer Aase Jensen, Østbirk. Direktør er: C. Riis-Petersen, Bogholder: B. Kristiansen og Kasserer: G. Schmidt.

Bestyrer for Filialen i Brædstrup er O. Skouenborg og Kontorstedet i Aale ledes af Mejeribestyrer P. J. Nielsen, Aale.

Bankens Revisorer er statsautoriseret Revisor C. Jespersen, Uddeler Ths. Andersen, Aaes, og Gaardejer, Aamtsraadsmedlem Kr. Tisgaard, Vrønding.

CHRISTIAN RIIS-PETERSEN, Bankdirektør, er født den 9. November 1891 som Søn af Bagermester C. C. Petersen, Svendborg, og Hustru. Gift 1918. Realeksamen 1908, ansat i Handels- og Landbrugsbanken i Svendborg fra 1908—17, Bestyrer af Andelsbanken i Horsens fra 1917—25, siden 1925 Direktør i Horsens Landbobank.

KLEMENS BERNHARD KRISTIANSEN, Bankbogholder, er født den 20. September 1896 som Søn af fhv. Gaardejer J. P. Kristensen (død) og Hustru Margrethe Kristiansen (død). Gift 1926 med Karen Smith. Realeksamen 1912, ansat i Horsens Bank fra 1912—16, Assistent i Andelsbanken fra 1916—17, Fuldmægtig samme Sted fra 1917—25, Bogholder i Horsens Landbobank siden 1925.

SVANEAPOTEKET I HORSENS. I 1856 ansøgte en farm. Kandidat om Tilladelse til at anlægge et nyt, andet Apotek i Horsens. Sundhedskollegiet bemærkede 28. Juni d. A., at uagtet alle de Autoriteter, der havde ytret sig over Sagen, havde anset det for Øjeblikket utilraadeligt, at et nyt Apotek anlagdes i Horsens, fandt Kollegiet dog, at de anførte Grunde ikke var af den Beskaffenhed, at de burde have afgørende Indflydelse. Den 18. Juli samme Aar resolverede Ministeriet, at der for Tiden ikke fandtes tilstrækkelig Anledning til at oprette et nyt Apotek i Horsens.

I 1859 ansøgte igen om det samme af en farm. Kandidat. — Apoteker Helms i Horsens protesterede og henviste bl. a. til, at selv om Folkemængden var forøget, havde dette været uden Indflydelse paa hans Apoteks Omsætning, som i de senere Aar tværtimod var forringet ved Anlæg af nye Apoteker i Odder og Brædstrup, og der var nu yderligere Tale om et nyt Apotek i Bjerre Herred, der vilde bevirke et endnu føleligere Tab for Horsens Apotek.

Byraadet ansaa det for gavnligt og i flere Henseender ønskeligt, at Byen fik et Apotek til, medens Borgmesteren ansaa det for ganske uden Interesse for Byen eller Omegnen. Distriktslægen anbefalede det og henviste bl. a. til, at Horsens Apotek for Tiden havde en Søgningkreds af mindst 32,000 fra Landet og 7800 fra Byen. „Dette var den største Søgningkreds, som hører til noget Provinsialapotek i hele Danmark“.

Sundhedskollegiet henholdt sig til sin Skrivelse af 1856 og mente, at 2 Apoteker kunde bestaa i Horsens, og at Hensynet til Publikums Tarv udkrævede, at et nyt blev anlagt. Ministeriet afslog Ansøgningen med samme Motivering som i 1856.

I 1862 ansøgte fhv. Apoteker i Sæby C. A. G. H. Jacobsen om at maatte anlægge et nyt Apotek i Horsens. Denne Gang var Byraadet „ikke vidende om“, at der hos Befolkningen næredes et saadant Ønske, og ansaa det for ubilligt, om der allerede nu, lige efter Anlægget af Hornsyld Apotek, blev gjort yderligere Indskrænkninger i det Helmske Apoteks Søgningkreds. Af samme Anskuelse var de øvrige lokale Autoriteter, medens Sundhedskollegiet stod paa samme Standpunkt som i 1856 og 1859. I 1867 indkom 2 Ansøgninger om Tilladelse til Apoteksanlæg i Horsens fra de farm. Kandidater J. P. Møller og C. E. Esmann. Stillingen var den samme som i 1862, alle de lokale Autoriteter fraraadede, og Sundhedskollegiet anbefalede Apotekets Oprettelse; i September samme Aar afslog Ministeriet Ansøgningerne.

Tre Aar senere tog Sundhedskollegiet selv Initiativet og indstillede til Ministeriet, at der blev oprettet et nyt Apotek i Horsens, som det saa ofte var anbefalet af Kollegiet, da Byen stadig voksede i Folketal, og Omegnen var meget velhavende. Og denne Gang blev Sagen gennemført. Ved kgl. Resolution af 8. Juli 1870 oprettedes et nyt Apotek i Horsens Købstad med personligt Privilegium i Henhold til kgl. Resolution af 23. December 1842. Apoteket skulde være aabnet inden 1 Aar fra Bevillingens Dato, og Apotekeren skulde holde eksamineret Medhjælper. Privilegiet blev opslaaet ledigt den 21. Juli 1870, og den første Bevilling udstedtes den 19. Oktober samme Aar til cand. pharm. J. L. Schulstad. Apoteket blev anlagt i Ejendommen paa Hjørnet af Hestedamsgade og Jessensgade og aabnedes her den 25. Oktober 1871. Det flyttedes senere til dets nuværende Beliggenhed paa Hjørnet af Torvet og Borgergade, hvor det aabnedes den 1. Februar 1904. Dets nuværende Ejer er Apoteker H. O. C. Rugaard.

HARALD OVE CHRISTIAN RUGAARD, Apoteker, er født den 8. Februar 1868 som Søn af Grosserer Peter Henrik Rugaard og Hustru Clara Emilie, født Almind. Gift første Gang med Alexandra Emilie Petrea Hansen, gift anden Gang

H. O. C. Rugaard,
Apoteker.

med Jensine Sofie Andersen, var Discipel paa Assens Apotek fra 1. Februar 1883 til Medhjælpereksamen, 15. December 1885 ved Fyens Stiftsfysikat, konditionerede som exam. pharm. i Assens, Sæby J., Rodby og Slagelse Svaneapotek i Tidsrummet December 1885—1. November 1895, Kandidateksamen April 1897, konditionerede derefter paa Løve-Apoteket i Aalborg 1897—98 og paa Kgl. Hof-Apotek i København 1898—1904, drev derefter i ca. 4 Aar Agenturforretning i København og konditionerede paa Silkeborg Apotek fra 1. August 1908 indtil han blev Apoteker, fik Bevilling den 17. Marts 1919 til Balling Apotek, overtog det 1. Juli samme Aar og drev det til 1930, overtog Svane-Apoteket i Horsens 1929.

Helms Apotek før Restaureringen i 1890.

HELMS APOTEK I HORSENS. Den 8. September 1666 fik Jørgen Henning Beyer Bevilling som Apoteker i Horsens. I sin Ansøgning derom skriver han, at han efter Borgmesters og Raads Begæring havde tilforhandlet sig Apotek i Horsens af den forrige Apotekers „Kvinde“, efter at det tilforn var næsten øde, og paataget sig at indrette og vedligeholde det, han bad derfor om Privilegium og de sædvanlige Rettigheder til dets Drift, paa det han des bedre kunde bringe det paa Fode. Beyer fik som nævnt den ønskede Bevilling, men benyttede den ikke, i Kancelliets Registrant er den forsynet med Paategning „kasseret“. Et halvt Aar efter, den 28. Februar 1667, fik han Bevilling som Apoteker i Fredericia.

Den Apotekerenke, der her er Tale om, var Lisbeth Danielsdatter, der samme Aar var bleven Enke efter Apoteker Ch. Cornerus, han var Ejer af Christopher Wegener Bartskaers Gaard paa Søndergade, hvor nu Helms Apotek er beliggende, han døde 1666. Hans Kone fortsatte Apoteket til 1671, da hun ægtede Ernst Stamer, som den 9. Maj samme Aar fik Bevilling til Apoteket. 1671 fik Stamer Skøde af Hans Munch paa „en Havejord og Ejendom liggende bag Sonden ved den Gaard øde Byggested og Gaardsrum paa Søndergade, som Bendix Valtinsen fordum tilhørte“, den stødte mod Vest op til Stamers egen Have og strakte sig i Sønder til Aæn. I Februar 1701 døde Stamer.

Men allerede en Del Aar inden Stamer døde, havde Horsens faaet en Apoteker

til, nemlig Erik Jacobsen Elbogen, der i 1688 oprettede det nuværende Helms Apotek. Efter Elbogen overtog Apoteker Jacob Schmidt Apoteket for 700 Dl. Jacob Schmidt indrettede sit Apotek paa Torvets søndre Side, den østre Palægaard. Denne Ejendom solgte han 1735 og flyttede til Søndergade. De paa denne Grund staaende gamle Bygninger lod han i 1736 nedbryde og lod en smuk Apoteksejendom opføre. 1743 overdrog Schmidt Apoteket til sin Søn Gottfried Schmidt. Han drev Apoteket i 30 Aar til sin Død. Apotekets Bestyrer var Jacob Helms, som i 1779 efter Enkefru Schmidts Død købte Apoteket. Dette var paa det Tidspunkt ikke i den dertil byggede Ejendom, den nuværende Apoteksejendom, men i den østlige Naboejendom. Det fremgaar bl. a. af Skifteforretningen efter Enkefru Schmidts Død, hvor Jacob Helms paa Mødet meddelte, at den salige Frue før sin Død havde afhændet ham Apoteket med Ejendommen til Overtagelse til Mikkelsdag 1779, til hvilket Tidspunkt Gaardens Lejere var opsagt. Helms skulde til Snapsting 1780 betale 6000 Rdl. for det hele. Den 6. Juni 1780 udstedte Ulrich Chr. og Johan Fred. Schmidt Skøde til Jacob Helms paa Gaarden med Apoteket for Købesum 6000 Rdl. Cour., og samme Dag udstedtes Auktionsskøde til Helms paa Gaarden Nr. 12 for Købesum 3025 Rdl.

Jacob Helms flyttede straks Apoteket tilbage til den oprindelige Apotekergaard Nr. 12, hvor det siden har været. Efter Jacob Helms Død overtog Sønnen Adam Helms Apoteket. Mellem ham og Moderen oprettedes kort efter Faderens Død Købekontrakt, ifølge hvilken han skulde overtage Apoteket til „Michaeli Fløttetid“ 1822, døde Moderen forinden, skulde han overtage Apoteket straks og Ejendommen 12 Uger efter hendes Død. Købesummen var 40,000 Rdl. N. V. eller 32,000 Rdl. Sølv. Tre Maaneder efter Kontraktens Udstedelse døde Moderen, og Adam Helms overtog da Apoteket. Bevilling til dets Drift fik han den 9. Maj 1817. Han var Indehaver af Apoteket til sin Død, hvorefter dets Drift fortsattes af Enken indtil 1856, da det overtoges af Sønnen Jacob Helms. Hans Ansøgning om Bevilling ledsagedes af forskellige Anbefalings-skrivelser, bl. a. fra Byens Læger; Stiftsfysikus Jespersen i Aarhus skriver den 13. April 1856: „Ved at visitere Horsens Apotek har jeg i en Række af Aar haft Lejlighed til at lære Supplicanten at kjende som en ualmindelig dygtig Pharmaceut, der saavel medens hans Fader levede, som efter hans Død, væsentligt har bidraget til at sætte Apoteket i en saadan Stand, at det nu maa regnes til de bedste i Landet, hvorfor jeg med Fornøjelse kan anbefale denne hans Ansøgning“. — Bevillingen udstedtes den 23. Maj 1856. 30 Aar efter overdrog Jacob Helms Apoteket til sin Søn, Adam Helms. Nu ejes Apoteket af Adam Helms Søn, Jacob Helms.

J. Helms,
Apoteker.

SVENDEHJEMMET I HORSENS er stiftet 1875-80 af den gamle Konsul Fogh, som tillige skænkede Grunden paa Betingelse af, at der blev bygget et Svendehjem paa denne. Der blev afholdt en Basar for at skaffe Midler til Byggearbejdet. Hjemmet administreredes af Haandværkersvendenes Rejse- og Sygeforening, og man fik Tilskud fra Byraadet. Der blev afgivet den Klausul paa Bygningen, at hvis den ikke benyttedes til Svendehjem, skulde den overgaa til en Stiftelse for ældre Haandværkersvende. Bygningen blev moderniseret omkring 1920, hvorved der bl. a. blev indlagt elektrisk Lys, W.C. m.m. Der var 12 Sengepladser til at begynde med, men ved Ombygningen indrettedes der endvidere 3 Enkelt- og 2 Dobbelt-Værelser samt 1 Værelse

for 4 Personer. Medlemmer af førnævnte Forening har gratis Natlogi og Morgenkaffe, Ikke-Medlemmer betaler for samme 75 Øre. Der er gennemsnitlig optaget 10 Senge pr. Nat. I Juletiden er der fuldt optaget, og da er Opholdet gratis. Der bliver afholdt Julefest m.m. Formand var nu afdøde Frans Fischer, Kasserer er Murersvend Axel Hansen, Hjemmets Bestyrer er J. Olsen Skov.

JENS OLSEN SKOV, Bestyrer, er født den 17. Juli 1885 som Son af Bademester Carl Olsen og Hustru, Distriktsjordemoder Laura Kragelund. Gift 1910 med Jensine Gregersen. Uddannet Former, ansat hos Paasch & Larsen, Petersen i 3½ Aar, ansat ved Møller & Jochumsen i 18 Aar, Formand for Formernes Fagforening, Hovedbestyrelsesmedlem i Dansk Former- & Støberiarbejderforbund, Bestyrer (Vært) paa Svendehjemmet i Horsens.

J. Olsen Skov,
Bestyrer.

HORSENS OFFENTLIGE SLAGTEHUS. Til Gennemførelse af effektiv Kødkontrol blev der i 1893 opført et offentligt Slagtehus i Horsens med Slagtetvang og Forbud mod Hjemmeslagtning. Foruden Staldplads til Opstaldning af Slagtedyr findes der paa Slagtehuset 4 Slagtehallar: 2 til Slagtning af voksent Kvæg, 1 til mindre Slagtedyr som Kalve, Faar og Lam samt 1 til Svin. Desuden findes der alle for et moderne Slagtehus nødvendige Lokaler som Vejobod, Huderum, Blødkogeri, Tarmrenseri og ikke at forglemme Destruktionsanstalten, hvor det kasserede Kød og Slagteaffald bliver behandlet.

I Forbindelse med Slagtehuset drives et stort Kølehus, hvor Slagtere og Kødhandlere kan faa deres Kød afkølet og opbevaret i den varme Aarstid. Foruden de nødvendige Lokaler til Kødkontrollen findes paa Slagtehuset et kommunalt Mælkelaboratorium, hvor der aarligt undersøges 1000—1200 Prøver af Mælk og Fløde.

Det offentlige Slagtehus optager et Omraade paa ca. 2½ Td. Land og har med Bygninger og Inventar kostet ca. ¼ Mill. Kr. Den kommunale Kød- og Mælkekontrol ledes for Tiden af Stadsdyrlæge A. Johnsen, som tillige er Slagtehusets Inspektør og Administrator.

ANDERS JOHNSEN, Stadsdyrlæge og Inspektør, er født den 12. Februar 1874 som Son af Sognefoged Niels Johnsen og Hustru Anna født Christensdatter, Bjerringbro. Gift 1900 med Elna Brass. Udgaet fra den kgl. Veterinærskole 1899, praktiseret i Horsens 1899—1905, Veterinærassistent ved Horsens offentlige Slagtehus og Horsens Andelssvineslagteri 1905—17, siden 1922 Stadsdyrlæge og Inspektør ved Horsens offentlige Slagtehus.

EKSPORTSTALDENE I HORSENS er beliggende ved Horsens Havn. I Eksportstaldene, der er oprettet i 1918, er der aarlig opstaldet ca. 15,000 Kreaturer. Inspektør for Eksportstaldene er I. Munk Olsen.

I. MUNK OLSEN, Inspektør, er født den 10. Oktober 1885 som Son af Malersvend Hans Peter Olsen og Hustru Aurora, født Munk. Har været tilknyttet Staldene siden 1918, Formand for Horsens Ligningskommission, Formand for Horsens Beværterforening, Kasserer i Socialdemokratisk Forbund, Horsens Inspektør ved Horsens Eksportstalde.

DESTRUKTIONSANSTALTEN „BÆKKELUND“, Horsens, der i Begyndelsen laa inde i Byen, var fra først af primitivt indrettet og havde saaledes aabne Kedler, senere blev den moderniseret og blev indrettet med lukkede Kedler og moderne Udstyr.

I 1892 flyttedes Destruktionsanstalten og blev efterhaanden udvidet betydeligt. I 1920 købte Horsens Andelssvineslagteri Anstalten, og Svineslagteriet driver Anstalten endnu sammen med en Kød- og Benmelfabrik. Der bliver aarligt destrueret 17—1800 Stk. Kreaturer, og desuden modtages fra Byens Slagtere Knogler og Ben, som anvendes ved Foderfabrikationen.

CHRISTIAN CHRISTENSEN, Bestyrer, er født den 5. April 1876 i Horsens. Uddannet Slagter, arbejdet paa Slagteriet. siden 1920 ansat som Bestyrer paa Destruktionsanstalten „Bækkelund“, Horsens. I Bestyrelsen for Fæstningsartilleriforeningen, Revisor i Arbejdslederforeningen.

Chr. Christensen,
Bestyrer.

HORSENS RUTEBILSTATION blev opbygget af „Shell“-Dansk-Engelsk Benzin og Petroleums Co. i Sommeren 1929 og ligger paa Søndergade.

„Sammenslutningen af Rutebilejere i Horsens“ overtog Stationen i Oktober 1929, og samtlige Ruter, ialt 22, er tilknyttet Foreningen og Stationen. — Stationens daglige Drift ledes af Inspektør M. Gyldenega, der har været tilknyttet Stationen siden dens Oprettelse.

Dens første Bestyrelse bestod af: Johs. Roldsgaard, Formand, Johs. Enevoldsen, Carl Petersen, Katstrup, Th. Lange, Honum, og O. Petersen, Stouby.

Dens nuværende Bestyrelse bestaar af: Johs. Roldsgaard, Horsens, H. Ballisager, Elbæk, Carl Petersen, Katstrup, Th. Lange, Honum, og Johs. Hansen, Aastrup.

Horsens Rutebilstation.

KLINIKKEN FOR KIROPRAKTIK i Horsens er beliggende i Jessensgade 5. Klinikken har smukke, lyse Lokaler og er udstyret med de nyeste tekniske Hjælpe-midler, bl. a. et moderne Røntgenanlæg.

Kiropraktikken er forholdsvis ny herhjemme og staar endnu i sin Brydningstid, men efterhaanden som Folk lærer denne Helbredelsesmetode at kende, vil de forstaa at værdsætte den. Mange Læger begynder at interessere sig for Kiropraktik, saaledes

J. Nielsen,
Kiropraktor.

udtaler en af Landets kendte Læger: „Kiropraktik er en Sandhed, et Væld af Kendsgerninger, der vil sejre og trænge igennem overalt“.

Klinikken har været i Horsens siden 1929 og kan glæde sig ved et stadig voksende Antal Klienter. — Leder af Klinikken er Kiropraktor J. Nielsen.

J. NIELSEN, Kiropraktor, er født d. 4. September 1899 som Søn af Gaardejer Johan Nielsen og Hustru Kirstine Nielsen. Gift 1931 med Gudrun Lundbye Steen. — Rejste til U. S. A. 1925, efter et kortere Højskoleophold i Philadelfia gennemgaaet et 3-aarigt Kursus ved „Palmer's School of Chiropractic“ i Davenport, Iowa, erhvervede Diplom og Ret til at praktisere som Kiropraktor, Dr. of Chiropractic. Siden 1929 Kiropraktor i Horsens.

Lysbadeanstalten paa Søndergade.

KRISTIAN VALDEMAR RASMUSSEN, Massør, er født den 21. Januar 1878 paa Møen som Søn af Gaardejer Hans Rasmussen og Hustru Kristine Rasmussen. Gift 1909 med Emilie Rasmussen. Uddannet paa Frydenstrand Kuranstalt under Ledelse af Dr. Nelson, tillige Ophold paa flere Kuranstalter. Ejer af Lysbadeanstalten i Horsens.

Fru EMILIE RASMUSSEN, Massøse, leder Damafdelingen paa Horsens Lysbadeanstalt.

HORSENS LYSBADEANSTALT begyndte under primitive Forhold paa Nørregade 10, og ejedes da af J. H. Dieget. — Efter en Del Forandringer og Forbedringer gik det fremad med Anstalten. Hr. Dieget drev Forretningen til 1921, da den overtoges af K.V. Rasmussen og Hustru, som endnu ejer Lysbadeanstalten. Efter 6 Aars Forløb flyttedes Lysbadeanstalten i 1927 til sin nuværende Plads paa Søndergade, tæt ved Rutebilstationen og ikke ret langt fra Banegaarden. — Samtidig med Flytningen blev der indrettet en helt ny Anstalt i store, lyse Lokaler og med sidste nye tekniske Hjælpe midler.

Paa Lysbadeanstalten gives Behandling efter Lægerecept for Gigt, Ischias, Reumatisme, Nerverlidelse, Blodfattigdom og andre Forstyrrelser i Blodcirkulationen. — Der behandles med Glødelysbad, varme Pakninger, medicinske Bade, Højsolsbade, Kulbuelys, Massage m.m.

K. V. Rasmussen,
Massør.

Emilie Rasmussen,
Massøse.

HORSENS STØRRE VIRKSOMHEDER. Horsens er en udpræget Industriby, og i Byen ligger en Mængde store Virksomheder og Fabrikker, hvoraf flere er landskendte. Af Fabrikker og industrielle Anlæg kan nævnes: Emil Møllers Telefonfabrik, der er grundlagt 1893 og beskæftiger flere Hundrede Arbejdere, A/S Møller & Jochumsens Jernstøberi og Maskinfabrik, grundlagt 1857, A/S Rud. Kramper & Co., Motor- og Maskinfabrik, stiftet 1921, Mælkekondenseringsfabrikken, der ligeledes beskæftiger mange Arbejdere, Petersen & Sørensens Tobaksfabrik, anlagt 1865, beskæftiger flere Hundrede Arbejdere, Horsens Bryghus, anlagt 1868, Aggerbecks Parfumerie- & Sæbefabrikker, grdl. 1852, Havnemøllen, opført 1924 af Johs. Larsen, blev 1932 solgt til et Aktieselskab; der installeres i Øjeblikket flere nye Maskiner, saaledes at Kapaciteten for Flormel fordobles, A/S Brd. Wittrup, grundlagt 1860 (A/S 1918), Horsens Orgelbyggeri.

Desuden findes der i Byen 4 Mejerier, 2 Margarinefabrikker, 1 Ostefabrik, 1 Hand-skefabrik m. fl.

Havnemøllen.

HORSENS AUTOMATFABRIK startedes i 1913 under beskedne Forhold, og den beskæftigede kun to Mand. Allerede i Løbet af de to første Aar var der betydelig Fremgang, saaledes at Fabrikens Personale maatte udvides til 10—12 Mand, og denne Udvikling fortsattes de næste Par Aar, saaledes at Virksomheden i 1917 beskæftigede ca. 50 Mand, og Omsætningen var da paa godt $\frac{1}{2}$ Million Kr. aarlig, hvilken Omsætning gennemsnitlig har været opretholdt siden.

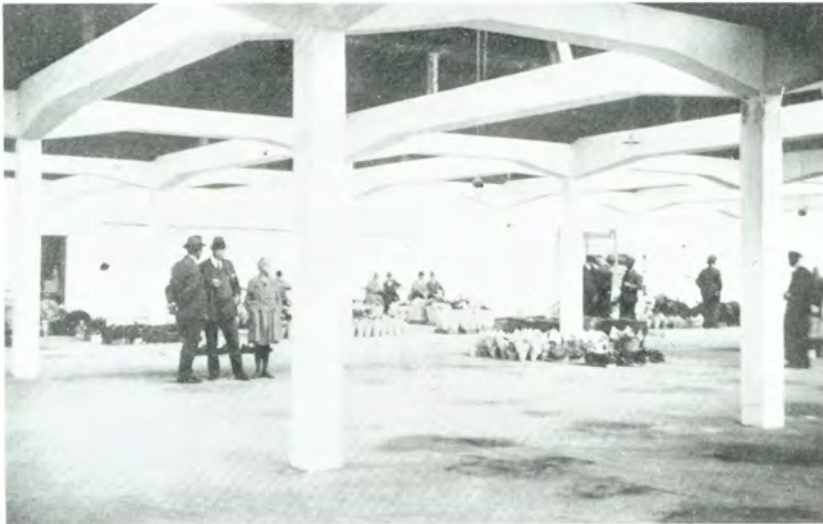

J. R. Rohdemejer,
Direktor.

Virksomheden omfatter Fabrikation af Cigar- og Cigaretautomater, samt Automater for Salg af Rullefilm. Salget sker ved Fabrikens egne Rejsende (6 Mand), som til Stadighed i Bil berejser hele Landet. Desuden har der i de senere Aar været en Del Eksport til Udlandet.

Fabriken, der har til Huse i egen Ejendom, Houmannsgade 55, Horsens, omdannedes i Aaret 1922 til Aktieselskab med Grundlæggeren, Richard Rohdemejer, som Direktør.

JOHAN RICHARD ROHDEMEJER, Direktør, er født den 1. Maj 1890. Direktør for A S Horsens Automatfabrik.

Salgslokalerne.

GARTNERNES SALGSFORENING I HORSSENS blev oprettet den 12. Juni 1931. Ved Starten var der ca. 34 Medlemmer, nu er der 48. Den aarlige Omsætning er paa ca. 150,000 Kr.

Foreningen købte i Foraaret 1931 Lokaler af Crome & Goldschmidt for 40,000 Kr. Lokalet, der var ca. 1000 m², var den saakaldte „Lille Vævehal“ i Crome & Goldschmidts Fabriker.

De Gartnere, der vil have deres Varer solgt igennem Foreningen, maa svare en Afgift af 7% af Omsætningen til Administration, Vedligeholdelse m. v. — Lokalet er stort og lyst og velegnet til Formaålet. Desuden er der stor Gaardsplads til Parkering af Køretøjer. Den første Bestyrelse bestod af: R. V. Rasmussen, Formand, Zakarias Sørensen, Næstformand, K. Thomsen, Kasserer, og Ove Andersen, Sekretær.

Den nuværende Bestyrelse bestaar af: Gartner Hansen, Formand, Bøgh Jensen, Aksel Andersen og J. Iversen. Forretningsføreren, C. Christensen, begyndte ved Aabningen.

HORSENS HANDELSFORENING. I Halvtredserne og Tredserne i forrige Aarhundrede dannedes en Række Sammenslutninger paa Erhvervslivets forskellige Omraader, bl. a. foranlediget ved Næringsloven af 1857. Ogsaa Handelsforeningen stammer fra denne Periode. I Foreningens første Love, som er vedtaget 14. Oktober 1862, og som ikke siden er undergaaet principielle Forandringer, er de vigtigste Bestemmelser følgende: Handelsforeningens Formaal er til Fremme af Byens Handel samt den dermed i Forbindelse staaende Industri, at virke for Opnaaelse af enhver til dette Øjemed sigtende Lettelse, at oprette en Understøttelseskasse for Medlemmerne af Foreningen samt disses Efterladte.

Om de første Aar af Foreningens Tilværelse giver Protokollen ingen Oplysninger, men af Foreningens første Love ses, at Foreningen har haft eget Lokale, hvor der blev holdt ugentlige Samtalemøder og een Gang maanedlig større Forhandlingsmøder om Foreningens Anliggender. Foreningen forhandlede bl. a. i de første Aar med Havnen om Forbedring af Havneforhold, mere bekvem Losseplads for Dampskibe m. m.

Ved 50 Aars Jubilæet i 1912 havde Foreningens Hjelpekasse en Formue paa ca. 33,800 Kr., og i de forløbne 50 Aar var der udbetalt i Understøttelser 32,703 Kr.

Gennem Aarene har Foreningen behandlet utallige Spørgsmaal, som det i nærværende vil være umuligt at omtale nærmere. — I 1875 forhandlede et Udvalg med Randers og Aarhus om Oprettelsen af et forenet jydsk Dampskibsselskab, men Planen viste sig dog at være uigennemførlig. Nogle bemærkelsesværdige Beslutninger m.H.t. Salgsvilkaar blev truffet i 1878, idet det vedtoges, at „al Handel sker mod kontant Betaling, og hvor Kredit indrømmes, maa denne ikke overstige tre Maaneder“, ligesom det vedtoges i Avertissementer i Bladene ikke at opgive Varenes Pris. Samme Aar bemærkes det, at der blandt Medlemmerne blev indsamlet Kr. 374 til de nødlidende paa St. Croix. 1884 førte Foreningen Forhandlinger om Telefon i Horsens, hvilket medførte Oprettelse af et Selskab og Anlæg af Telefon til Brug fra ca. 1. Januar 1885. Ved Aarhundredskiftet var Foreningens Medlemsantal 86. I 1901 vedtog Foreningen at udtale, at man vilde virke for Søndagslukningen af Butikkerne. I adskillige af de forløbne Aar har Handelsforeningen ladet afholde Foredrag, undertiden sammenhængende Foredragsrækker, om nationaløkonomiske og handelsretslige Emner og andre Spørgsmaal af særlig Interesse for Handelsstanden.

HUSMODERFORENINGEN for Horsens og Omegn er stiftet d. 13. April 1926 med ca. 60 Medlemmer. Foreningen, der nu tæller 400 Medlemmer, har følgende Bestyrelse: Fru Forvalter Jørgensen, Formand, Fru Kobbersmedemester Poulsen, Næstformand, Fru Borgmester Sørensen, Kasserer, Fru Skolebestyrer Sørensen, Sekretær, Fru Direktør Rasmussen, Fru A. M. Troelsen, Fru Faktor E. Nielsen, Fru Tømrermester Jensen og Fru Gaardejer Nissen, Ølsted.

Fru Marie Jørgensen,
Formand.

Fru Poulsen,
Næstformand.

Fru Rasmussen,
Bestyrelsesmedlem.

DANSK KVINDESAMFUND i Horsens er oprettet den 5. Januar 1889 under Navnet „Jydsk Kvindeforening“. Foreningen var uafhængig af „Dansk Kvindesamfund“, men med samme Formaal og Program: „At arbejde for Kvindernes almene Udvikling, deres Uddannelse til selvstændigt Erhverv, og forbedre deres Stilling i Familien, Samfundet og Staten.

Formaalet med Dannelsen af denne Forening var at oparbejde Horsens og Omegn til Interesse og Arbejde for Kvindernes politiske og økonomiske Frigørelse. — Til at lede dette Arbejde valgtes Indbyderne til Mødet: Fru Kirstine Grønvald Nielsen, Vest-

birk Højskole, Fru Helga Videbæk, Fru Thyra Bojsen, Fru Anna Callesen, Fru Ane Nielsen, Lærerinde Frk. Kirsten Laursen og Frk. Slebsager. — Fru Grønvald Nielsen valgtes til Formand, men maatte træde tilbage paa Grund af Sygdom, og i hendes Sted valgtes Fru Helga Videbæk.

Man tog saa fat paa Arbejdet, og der blev afholdt forskellige Møder med dygtige Talere, og der dannedes snart Kredse i Horsens By og paa Landet. Den 11. Juni 1892 vedtoges det enstemmigt at gaa ind under „Dansk Kvindesamfund“ som Kredsafdeling. Kort efter valgtes, ved Fru Videbæks Bortrejse, Frk. Kirsten Laursen til Formand. Efterhaanden dannedes der Kredse i 10 af Omegnens Byer, og disse smaa Kredse sluttede sig til Horsens Afdelingen. Kredsen arbejder for at fremme mange Spørgsmaal, bl. a. Skolespørgsmaal saasom Haandgerningsundervisning for Pigebørn i Landsby-skoler, Skolekøkken i Byerne m. m. Da Lærerlønningsloven fremkom, arbejdedes der for højere Løn for Lærerinder. Der oprettedes forskellige Kursus som Husholdningskursus, hvor man søgte at give Kvinderne Interesse for større Forbrug af Grøntsager i Husholdningen, Kursus i Kjole- og Linnedsyning og i Syge- og Barnepleje o.s.v.

Senere begyndte man at interessere Kvinderne for Politik, og der udsendtes Talere fra de forskellige politiske Partier. Man arbejdede med Held paa at faa Kvinder valgt ind i Menighedsraadene og i Bestyrelsen for Hjælpekasserne, ligesom man forlangte kommunal og senere politisk Valgret.

Den 24. Februar 1931 afholdt D.K.S. en stor Udstilling. Udstillingen hed „Dansk Kvindeerhverv, Dansk Kvindevirke“. Udstillingen viste bl. a. Arbejder i alle Brancher for 100 Aar siden og op til Nutiden. Kredsens nuværende Formand, Fru Kate Zieler, var Udstillingens Formand. Denne var kun planlagt til at strække sig over 4 Dage, men maatte paa Opfordring holdes aaben 1 Dag længere, idet Stuerne hver Dag var fyldt med et interesseret Publikum.

Kate Zieler,
Formand.

Kirstine Holmsgaard,
Næstformand.

Bertha Andreasen,
Kasserer.

Kirsten Laursen,
Medstifter af D.K.S.

KATE ZIELER, er født den 9. Januar 1871 som Datter af Bankdirektør Gotsche og Hustru, Randers. Gift 16. September 1891 med Sagfører Zieler. — Under den spanske Syge var Fru Z. en af de ledende indenfor D.K.s Sygeplejebureau, i Bestyrelsen for „Den store Juleindsamling“, i Bestyrelsen for Horsens Kredsen 1917, siden 1924 Formand for samme.

KIRSTINE HOLMSGAARD, Lærerinde, er født i Brædstrup som Datter af Enevold Jensen Holmsgaard og Hustru. Dimitteret fra Gedved Seminarium, Lærerinde ved den kommunale Mellem- og Realskole, siden 1916 Medlem af Bestyrelsen for D.K.S. i Horsens, nu Næstformand for samme.

BERTHA ANDREASEN. Gift med Købmand Andreasen. Medlem af D.K.S. siden 1917, Medlem af Bestyrelsen for samme 1923—25, siden 1925 Kasserer, Leder af Haandgerningskursus i 6 Aar, Leder af Ungdomsafdelingen sammen med Fru Overretssagfører Grüner.

GARDERFORENINGEN FOR HORSENS OG OMEGN er stiftet den 5. Oktober 1889 og tæller nu 172 Medlemmer, fordelt imellem Land og By.

Foreningens Formaal er: 1. At styrke og sammenknytte det gode, kammeratlige Forhold ved Afholdelse af Sammenkomster i Kærlighed til Fædrelandet og undersaatlig Ærefrygt for Kongen og Kongehuset. 2. At yde Hjælp til forhenværende Gardere i Horsens og Omegn, deres Enker og Børn. Understøttelsen uddeles — naar ikke Omstændighederne kræver det anderledes — paa Kongens Fødselsdag af Bestyrelsen efter derom indgivet Ansøgning. 3. De opsparede Midler skal fortrinsvis komme Foreningens Medlemmer eller deres Hustruer til gode, og det har de forskellige Bestyrelser, igennem de mange Aar, stadig haft for Øje.

Foreningens nuværende Formand er Købmand I. Chr. Nielsen, Horsens.

SYDJYDSK KAVALLERISTFORENING er stiftet den 6. Marts 1901 og er Landets Sældste Rytterforening. Foreningens Formaal er at samle alle gamle Ryttere under et fælles Navn, samt hjælpe og støtte trængende Kammerater og bevare det gode Kammeratskab og værne om Rytteriets gamle Traditioner.

J. M. Rasmussen.

P. Krabsen.

Grabow Olesen.

Gunnar Madsen

KOLONIHAVEFORBUNDETS 4. KREDS, HORSENS, er stiftet d. 18. Februar 1918. Kredens Formaal er at samle alle Kolonihaveforeninger under Forbundet. Kredsen søger da Forhandling med Byraadet og private Jordejere om Leje af al den disponible Jord, der egner sig til Kolonihavebrug, paa et længere Aaremaal. Der betales et Indskud af 5 Øre pr. Medlem og et aarligt Kontingent af 25 Øre. Kredens ordinære Generalforsamling afholdes i Maj Maaned, og ønsker man et eller andet behandlet paa Generalforsamlingen meddeler man blot dette til Formanden inden 1. Maj. Generalforsamlingen vælger en Bestyrelse, der bestaar af 1 Formand, 1 Kasserer, 5 Bestyrelsesmedlemmer samt 2 Revisorer og 3 Suppleanter, og alle Valg gælder for 2 Aar.

E. Eskesen,
Næstformand.

E. ESKESEN, Karetmager, er født d. 9. August 1891. Næstformand i Karetmagerens Fagforening og i Kolonihaveforbundets 4. Kreds.

MAGNUS KARL HANSEN, Maler, er født den 25. September 1887. Kasserer i Kolonihaveforbundets 4. Kreds.

M. K. Hansen,
Kasserer.

ARBEJDERNES RADIOKLUB for Horsens og Omegn staar tilsluttet Arbejdernes Radioforbund, og Klubbens Formaal er at skaffe Arbejderlytterne Indflydelse paa den danske Radiofonis Udsendelser og Administration gennem Valg af Lytterrepraesentanter til Radioraadet.

Endvidere er det Klubbens Formaal at yde sine Medlemmer den bedst mulige tekniske Assistance til Fordel for god Aflytning. Klubben har derfor oprettet et fuldt moderne Radiolaboratorium, hvor Medlemmerne gratis kan faa deres Radiomateriel undersøgt og repareret. Dette Laboratorium har i Aaret 1932 været konsulert af 605 Medlemmer. Klubben yder ligeledes sine Medlemmer Bistand med Hensyn til Afhjælpning af Motorstøj og Hyleri.

Et 4-Sidet Medlemsblad, „Klub-Radio“, udkommer maanedlig gratis til Medlemmerne, og der afholdes jævnligt Kursus, Foredrag, Møder og tekniske Demonstrationer alt i Henhold til Klubbens Program.

Klubben blev startet den 17. November 1926 paa Initiativ af Redaktionssekretær Poul Berg og Trykker L. Riis. Klubbens Medlemstal var ved Starten 32 og er pr. 1. Marts 1933 1645 Medlemmer.

Dens første Bestyrelse var: Trykker L. Riis, Formand, Redaktionssekretær Poul Berg, Næstformand og Sekretær, Forretningsfører R. Sørensen, Kasserer, Cigarmager Alfr. Rasmussen, Bogtrykker N. S. Krag, Maskinarbejder Sv. Larsen og Maskinarbejder Vic. Rasmussen.

Klubbens nuværende Bestyrelse er: Cigarmg. Henry Bahnsen, Formand, Typ. Th. Petersen, Næstformand og Sekretær, Cigarmg. Alfr. Rasmussen, Kasserer, Maskinarb. Carl Goldenbohm, Maskinarb. Frede Jørgensen, Bager Frede Rasmussen og Bager J. Haslew.

Klubbens Teknikere: Maskinarb. Carl Goldenbohm, Telefonm. J. Kjeldsen, Expedient Ric. Koed og Maskinarb. Oskar Nielsson.

H. Bahnsen,
Formand.

Alfred Rasmussen,
Kasserer.

C. Goldenbohm,
Tekniker.

J. Haslew,
Bestyrelsesmedlem.

HENRY BAHNSEN, Cigarmager, er født d. 7. Maj 1899 som Søn af Bademester O. F. Bahnsen og Hustru Marie Bahnsen. Gift 1923 med Clara Frida Amanda Bahnsen. Formand for Horsens Arbejder Sangforening, Medlem af Forretningsudvalget i de centraliserede jydsk Arbejdersangeres Hovedbestyrelse, Formand for Arbejdernes Radioforbunds Sydøstjyllandskreds, Formand for Arbejdernes Radioklub for Horsens og Omegn.

ALFRED RASMUSSEN, Cigarmager, er født d. 12 April 1900 som Søn af Arbejdsmand Rasmussen og Hustru, Horsens. Gift 1920 med Esther Knudsen. Uddannet Cigarmager, ansat ved Petersen & Sorensens Fabrikker siden 1910, Kasserer i Arbejdernes Radioklub for Horsens og Omegn.

CARL CHR. GOLDENBOHM, Maskinarbejder, er født d. 14. Maj 1903 som Søn af Cigarmager Goldenbohm og Hustru, Horsens. Gift 1927 med Helga Lind. Bestyrelsesmedlem og Radiotekniker i Arbejdernes Radioklub for Horsens og Omegn.

JOHANNES HASLEW, Bager, er født den 24. April 1874 som Søn af Vildthandler Sandager Haslew og Hustru Ane Mortensen Knudsen. Gift 1898 med Johanne Frederikke Drasbeck. Mangeaarig Formand

i Bagernes Fagforening, Næstformand i „Den personlige Friheds Værn“, Representant for „Arb. Brandforsikring i Danmark“, Formand for Horsens Brandsekselsforening, i Bestyrelsen for Ligbrandingsforeningen i Horsens, for den borgerlige Konfirmation og i Sygekassen „Horsens“, Medlem af Bestyrelsen for Arbejdernes Radioklub for Horsens og Omegn.

SANGFORENINGEN „YDUN“ er stiftet 16. Marts 1900 som Cigarmager-Sangkor. Efter ca. 1 Aars Forløb blev der Adgang til Sangkoret for alle. I 1900 var der 16 Medlemmer, i 1905 101, i 1916 150, i 1921 710, i 1926 800 og i 1932 ca. 600 Medlemmer. Foreningens Formaal er at udbrede og styrke Interessen for Sang. Foreningen har gennem mange Aar ført en meget stor Selskabelighed. Bl. a. afholder Foreningen store Koncerter og Karnevaler.

Garver Lund var Foreningens Formand fra 1902 til sin Død 1929. Han gjorde et stort Stykke Arbejde for Sangen i sin Helhed og var kendt og afholdt af alle Sangere i Jylland. Ved hans Død mærkedes et føleligt Tab. Hans Efterfølger blev den nuværende Formand, M. I. Madsen, der var Bestyrelsesmedlem fra 1917-25 og Kasserer indtil han blev valgt til Formand. I Foreningen er der 40 aktive Sangere, de øvrige Medlemmer er passive, som støtter Foreningen af Interesse for Arbejdet. Foreningens Bestyrelse bestaar af 5 Medlemmer, 3 Sangere og 2 passive Medlemmer. Formanden skal være Sanger. Den nuværende Bestyrelse bestaar af: Postbud M. I. Madsen, Formand, Overportør Th. Hansen, Inkassator E. Hansen, Kasserer, Snedkermester Haas Laursen og Overpostbud P. S. Pedersen.

M. I. MADSEN, Postbud, er født den 29. Januar 1886 som Søn af Husmand Hans Madsen og Hustru, Hamdrup, Fyn. Uddannet som Skomager, arbejdet som saadan til 1913, Landpostbud ved Horsens fra 1913, siden 1914 ansat som Postbud, Kredsfornand for Provinspostbudenes Forenings 5. Kreds, Medlem af Ligningskommissionen, Suppleant til Byraadet i to Perioder, Formand for Sangforeningen „Ydun“.

HORSENS ARBEJDER-SANGFORENING er stiftet den 4. December 1889 paa Initiativ af Forretningsfører Erik N. Sørensen og Maskinarbejder Peter Andersen i Tilslutning til Arbejdernes Fællesorganisation med det Formaal at gøre en kulturel Indsats paa Arbejdersangens Omraade, saaledes at Korsangen kan benyttes ved Fester og Møder indenfor Arbejderpartiet.

Koret blev anlagt for firestemmig Mandskorsang, og man valgte Musikdirektør Lomholdt til Lærer og Dirigent. Hr. Lomholdt ledede Koret med stor Dygtighed, og det første Bevis for trofast og alvorligt Arbejde saavel fra Sangernes som fra Dirigentens Side hentedes ved de jydsk Arbejdersangeres Stævne i Randers i 1902, hvor Koret ved Konkurrence-Sang mellem denne Sammenslutnings Sangkor vandt Førsteprisen.

I Januar 1907 forlod Musikdirektør Lomholdt Horsens, og Musikdirektør Georg Marquard blev hans Afløser. Nogle Maaneder før havde Koret valgt Snedker Fr. Fischer til Formand, og det blev disse to, der kom til at gøre den største Indsats for Foreningen. Fr. Fischer var Foreningens Formand til Januar 1926, da han paa Grund af andre Tillidshverv saa sig nødsaget til at fratvæde. Hans Efterfølger paa Formandspladsen blev Foreningens nuværende Formand, Cigarmager Henry Bahnsen. — Georg Marquard førte Koret frem til at præstere Mandskorsang af en saadan Kvalitet, at kun ganske enkelte Kor i Provinsen kunde komme i Klasse dermed. Og Koret har da ogsaa under hans Dirigentskab været benyttet til Koncerter i Jylland i et Omfang, som ikke er ethvert Sangkor beskaaret. — Koret har i 10 Aar, fra 1920 til 1930 uaf-

bruddt været Indehaver af Førsteprisen i Konkurrencesang blandt de jydsk Arbejder-sangere, og Koret har ingensinde været under Trediepladsen i de 26 Aar, Georg Marquard har dirigeret Koret. Georg Marquard var i 21 Aar Overdirigent for de jydsk Sangere. Fr. Fischer var fra 1908 til sin Død i 1932 Formand for de jydsk Sangere.

Foreningens nuværende Bestyrelse er: Cigarmager Henry Bahnsen, Formand, Cigarmager Sigv. Hansen, Næstformand, Vejassistent J. O. Jensen, Kasserer, Savskærer Carl Jørgensen, Sekretær, Maskinist Sv. Iversen, Lagerforvalter Lauritz Brandt og Inkassator Peter Madsen. Korets Dirigent er Musikdirektør Georg Marquard.

Sigv. Hansen,
Næstformand.

SIGVALD HANSEN, Cigarmager, er født d. 19. Marts 1893. Næstformand i Arbejder-Sangforeningen i Horsens.

J. OLYMPIA JENSEN, Vejassistent, er født den 15. April 1883. Ansat som Vejassistent ved Horsens Kommune. Kasserer i Arbejder-Sangforeningen i Horsens.

J. O. Jensen,
Kasserer.

HORSENS FORENEDE SPORTSKLUBBER blev dannet den 4. November 1915 ved en Sammenslutning af Horsens Boldklub og Horsens Idrætsklub, hvoraf Horsens Boldklub kun drev Fodbold og Kriket, hvorimod Idrætsklubben tillige drev fri Idræt m. m. Denne Sammenslutning var til stor Gavn for Idrætten i Horsens, og det viste sig her som altid, at Samling af Kræfterne er Vejen til Fremgang. Det var særlig fri Idræt, Fodbold og Kriket, der tog Fart, Svømmerne traadte nogle Aar efter ud og dannede Horsens Svømmeklub, og Hockey hørte desværre op af Mangel paa Spillere, efter at Horsens to Gange havde vundet Mesterskabet og den eftertragtede Hockeystok.

Fodboldholdet gik stærkt frem, og i 1924 kom det ind i den jydsk Mesterskabsrække, som kun bestod af 6 Klubber, hvor den allerede i 1926 og 1927 vandt Mesterskabet, og da Mesterskabsrækken senere blev delt i en Nord- og Sydkreds har den flere Gange kæmpet om Mesterskabet for Jylland med Vinderen af Nordkredsen.

Stadion.

Kricketspillet har altid staaet højt indenfor Horsens Boldklub, og ved Sammenslutningen gik det betydeligt frem, saa H. f.S. tog Mesterskabet for Jylland i Aarene 1917 og 1918 og vandt en Kamp mod Københavns Boldklub, et af Landets bedste Krickethold, og i Aarene 1930 og 1931 vandt den igen Mesterskabet og har mange Gange været i Slutkampen herom; dette skyldes

sikkert de gode Kræfter, den har haft, først i Eli Jørgensen og A. Bundgaard, og senere udmærkede Spillere i Svend Eliassen, Hans Andreasen, hvilken sidste har været en glimrende Fører for Holdet, Jens Hansen, Carl Madsen, Herluf Hansen, Kaj Andersen og endnu flere.

Fri Idræt gik stærkt frem efter Sammenslutningen, idet den fik mange og ihærdige Medlemmer, og her maa særlig nævnes August Olsen, der var Mester i Hammer, Discos og Spydkast og 5 Gange har hjembragt Mesterskabet i Kastekonkurrence, tæl fulgt af Broderen, Rudolf Olsen. Pahlm Jensen har 10 Gange været Danmarks mester i 5 og 10 Kamp og 3 Gange Danmarks mester i Længdespring. Emil Høyer har 5 Gange været Danmarks mester i Løb paa 800 og 1500 Meter, og til Slut skal nævnes Niels Møller, der 11 Gange har været Danmarks mester i Spydkast. — Disse fire Mænd har gjort den enestaaende Præstation at sætte 18 Rekorder indenfor fri Idræt fra 1915 til 1932.

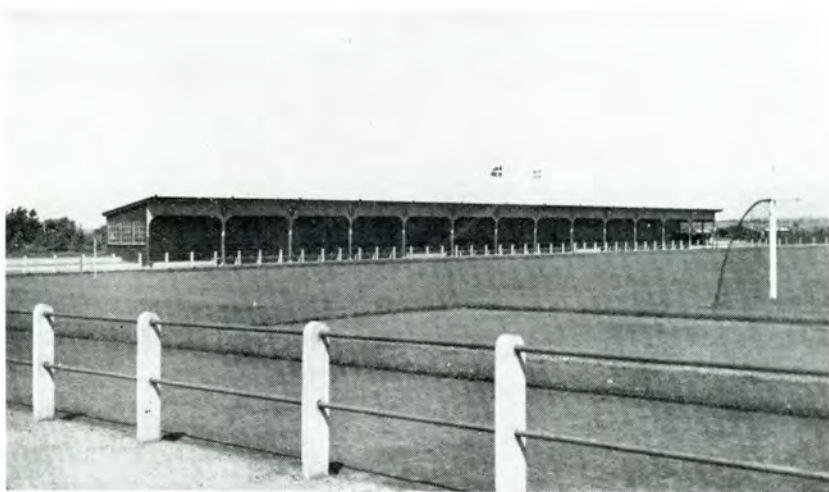
H. f. S. har haft Jydsk Mesterskab i Holdkamp om Danmarks største Pokal „Bylovpokalen“ og vundet denne i Aarene 1920, 1922, 1928, 1929 og 6 Gange været Nr. 2.

Horsens forenede Sportsklubber staar som Nr. 5 blandt alle danske Idrætsklubber.

Da Horsens forenede Sportsklubber blev dannet i 1915, havde den Øvelsesplads paa den kommunale Sportsplads ved Østergade, som efter Datidens Fordringer var ganske udmærket, men efterhaanden som Fordringerne til Øvelserne steg, og Konkurrencen blev større, og der kom flere og flere Deltagere i alle Sportsgrene, blev Pladsen baade for lille og for daarlig, særlig da Kommunen aldrig gjorde noget ved den, derfor var det en Nødvendighed og en Livsbetingelse for H.f.S. at faa en rigtig Idrætsplads med baade Opvisningsbaner og Øvelsesbaner, som mange andre Byer havde faaet, men det var ikke let at faa gennemført; endelig lykkedes det i 1927 ved et Samarbejde med Kommunen, private Bidragydere og H. f. S. at faa anlagt en saadan ved Langemarksvejen. Kommunen gav et Tilskud paa 50,000 Kr., og H. f. S. skaffede ved Indsamling blandt Borgerne og eget Tilskud ca. 40,000 Kr.

For dette Beløb blev først Ejendommen Brejtdablik med udmærket Beboelse og 6 Tdr. Land købt, og af Kommunen lejede H. f. S. 12¹/₂ Tdr. Land Nabo til denne Ejendom, derpaa blev saa anlagt en ideel Idrætspark, med en stor Opvisningsbane for Fodbold og fri Idræt med Løbe- og Springbaner og en Øvelsesbane for Fodbold, hvilket alt blev indhegnet med et højt Jerngitter, og Indvielsen af denne Idrætsplads fandt Sted ved en Fest den 16. Juni 1929.

Aaret efter blev der udenfor Hegnet anlagt en Kastegaard til Hammer- og Discoskast samt endnu en stor Øvelsesbane til Fodbold, og der blev rejst en stor Tribune til 1000 Tilskuere paa den sydlige Side af Opvisningsbanen, saa hele Idrætsparken nu er en af de bedste og smukkeste i Landet

Tilskuertribunen.

og dækker over et Areal paa 8½ Tønder Land. — Den har ialt kostet ca. 125,000 Kroner.

Horsens forenede Sportsklubber har haft følgende Formænd: fra 1915 til 1922 Overretssagfører Lauritz Nielsen, fra 1922 til 1925 Stenhugger Per Nielsen og fra 1925 Brygmester Olaf Holm, hvilken sidste det lykkedes at faa anlagt Idrætsparken.

HORSENS ROKLUB er stiftet den 16. Juni 1890, og Medlemsantallet var ved Stiftelsen 35 aktive og 80 passive Medlemmer, og i 1932 er de tilsvarende Tal 70 aktive og 75 passive.

Klubben har gennem Aarene haft forskellige Baadehuse. Det første laa, hvor nu Dampmøllens Silo ligger, derefter et Hus paa Havnens nordre Side, der imidlertid forvandlede til en Ø, hvorpaa man flyttede til Fiskerihavnen og derfra den 29. Juni 1919 til det nuværende Hus.

Klubben ejer 3 2-Aarers Inrigger, 4 4-Aarers Inrigger og 2 „Firer“. Klubben havde i 1891 290 Ture, og det højeste Antal Ture, der er naaet af noget Medlem var 135. I 1931 strakte Sæsonen sig over 26 Uger, og der foretoges 462 Baadture, og det højeste Antal Ture naaet af et enkelt Medlem er 115.

Klubbens Formænd har været følgende: Redaktør Fogh, „Horsens Avis“, der efterfulgtes af Toldkasserer Holbæk, denne igen af Postmester Charles Friis, og derefter fulgte i hurtigere Rækkefølge Læge Fischer Møller, Fabrikant Stallknecht, Handelsagent Jacob Møller, Konsul P. Mørch og Inspektør Rosenmeyer, der 1914 afløstes af Fabrikant Aggerbeck, som var Formand indtil 1925, da den nuværende Formand, Grosserer Im. Løvschal, traadte til.

Klubbens Bestyrelse er: Grosserer I. Løvschal, Formand, Købmand I. Chr. Nielsen, Næstformand, Bankassistent Michael Jacobsen, Kasserer og Sekretær, Trafikassistent Høe Andersen, Materialforvalter, og Typograf Helge Christensen, Rochef og Instruktør.

Klubbens Æresmedlemmer gennem Aarene har været: Postmester Charles Friis, Fabrikant L. P. Sørensen og Postmester Chr. Sørensen.

SKAKKLUBBEN „CAISSA“, Horsens, er stiftet den 25. August 1924 med ca. 15 Medlemmer. Klubben er Medlem af Dansk Skak Union. Dens første Formand var Trafikassistent C. Beyer. Den nuværende Bestyrelse bestaar af Kæmnerassistent N. W. Nielsen, Formand, Postassistent S. E. Eye, Kasserer, Barbermester H. Hansen, Slagter Chr. Nielsen og Litograf Th. E. Olsen.

NIELS WOGELIUS NIELSEN, Kæmnerassistent, er født den 4. Januar 1881 som Søn af Væver Johs. Nielsen og Hustru, Horsens. Gift 1908 med Johanne Jeppesen. Ansat som Skatteopkræver ved Horsens Kommune 1912, nu ansat som Assistent ved Kæmnerkontoret, Formand for Skakklubben „Caissa“, Horsens.

N. W. Nielsen,
Formand.

FORENINGEN „DE 30 SKYTTER“ hører med til en af Horsens gamle Foreninger, idet den blev stiftet den 30. Oktober 1886, og saaledes snart har eksisteret i et halvt hundrede Aar. Foreningen bestaar af 30 Skytter, 5 faste Reserver og 2 løse Re-

server, og det maa bemærkes som noget enestaaende, at der aldrig er svaret Kontingent og dog har der altid været Overskud i Kassen. Foreningen har til Huse paa Landmandshotellet paa Hjørnet af Vestergade og Nørretorv.

H. A. Jensen,
Formand.

Foreningen har 4 Æresmedlemmer, som har været i Foreningen fra de første Dage, disse er: Snedkermester Jochumsen, fhv. Bladhandler Ludvig Christensen, fhv. Portør Nielsen og Snedker Theodor Hansen. — Foreningens Bestyrelse bestaar for Tiden af følgende Medlemmer: Snedker Hans Jensen, Formand, Maskinarbejder Chr. Jochumsen, Næstformand, Fængselsbetjent S. Petersen, Kasserer, Cigarmager Ejnar Nielsen, Sekretær, og Installatør H. Meilstrup.

Chr. Jochumsen,
Næstformand.

S. Petersen,
Kasserer.

E. Nielsen,
Sekretær.

H. Meilstrup,
Bestyrelsesmedlem.

DE SAMVIRKENDE AFHOLDSSELSKABER I HORSSENS er stiftet den 29. Marts 1909 og havde Tilslutning fra følgende Selskaber og Afdelinger: Horsens folkelige Afholdsforening, Ungdomsafdelingen „Blaa Kors“, Evangelisk Afholdsforening, 2 Loger af I. O. G. T., 5 Loger af N. I. O. G. T., Ungdomslogen af N. I. O. G. T. og Logen „Maalet“ af D. G. T. O.

Foreningens Formaal er i videst mulig Udstrækning at varetage Afholdsbevægelsens Interesser udadtil, og indadtil at dygtiggøre Medlemmerne. Den første Bestyrelse kom til at bestaa af Forretningsbestyrer M. C. Nielsen, Formand, Vandfabrikant Nielsen, Næstformand, Billedskærermester Jensen, Kasserer, og Høker S. Olsen, Sekretær, Skræddermester Krohn, Arbm. Abrahamsen og Bogtrykker Jensen.

Horsens folkelige Afholdsforening er oprettet den 16. April 1896.

EDUARD CHRISTIAN ADOLF SØRENSEN, Blikkenslager, er født den 6. Oktober 1874. Formand for Horsens og Omegns Afholdskreds, Formand for Horsens folkelige Afholdsforening.

ANDREAS KRONBORG, Forretningsfører, er født den 30. Marts 1880. Gift 1905 med Rasmine Kronborg. Uddannet som Mejerist, Næstformand i Sygekassen „Horsens“, Kasserer for Horsens folkelige Afholdsforening, Kasserer for de samvirkende Afholdsorganisationer.

E. Sorensen,
Formand.

A. Kronborg,
Kasserer.

HANDELS- OG KONTORMEDHJÆLPERFORENINGEN i Horsens er stiftet den 21. Marts 1907 og begyndte med ca. 20 Medlemmer. I Dag staar Foreningen med et Medlemstal af 750. Foreningens første Formand og egentlige Stifter var nuværende Kommunekasserer Sten Vandborg.

Under Foreningen sorterer følgende Klubber: Kommunale Kontorfunktionærer, Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger, Horsens Andelssvineslagteri, I. D. Koopmanns Svineslagteri, Firmaet A/S Frølund & Wittrup, samt en Lærlingeklub paa ca. 150 Medlemmer.

Foreningen er Medlem af Arbejdernes Fællesorganisation, Medejjer af Arbejdernes Forsamlingsbygning og har fast Kontor i denne. Mellem Foreningen og følgende Firmaer og Institutioner er der oprettet Overenskomster: Horsens Kommune, F. D. B., Brugsforeningen af 1915, Brugsforeningen „Fremad“, Købmand Oscar Møller, Det store Koloniallager, og desuden er der Aftaler angaaende Løn og Arbejdsforhold med flere Firmaer.

Foreningens Bestyrelse bestaar for Tiden af følgende: Kontorassistent S. Chr. Sørensen, Formand og Kasserer, Ekspedient Hans Johansen, Næstformand, Assistent K. Secher Marcussen, Sekretær, Ekspedient P. Troelsen, Ekspedient E. Fuglsbjerg, Kontorassistenterne Olga Bjørnslev, Viggo Jensen og H. P. Jensen, samt Forvalter Vilh. Jørgensen.

S. Chr. Sørensen,
Formand & Kasserer.

H. J. Johansen,
Næstformand.

Secher Marcussen,
Sekretær.

Olga Bjørnslev,
Bestyrelsesmedlem.

SØREN CHRISTIAN SØRENSEN, Kommuneassistent, er født den 9. Maj 1877 som Son af Gaardejer H. Chr. Sørensen og Hustru Karen født Rasmussen. Uddannet ved Kolonialfaget, ansat som Kontorassistent ved Horsens Kommune, Formand for kommunale Kontorfunktionærers Klub 1925–32, i Bestyrelsen for kommunale Kontorfunktionærers Fællesklub 1926, Kasserer i Arbejdernes Fællesorganisation 1929, Medlem af Hovedbestyrelsen for H. K. M. F. siden 1928, siden 1925 Formand i H. K. M. F. Horsens Afd. og siden 1932 tillige Kasserer for samme.

HANS JOHAN JOHANSEN, Ekspedient, er født den 16. November 1905 som Son af Hans Johansen og Hustru. Uddannet ved Kolonial, nu Ekspedient, Næstformand i H. K. M. F. Horsens Afdeling.

KAI EMIL SECHER MARCUSSEN, Sekretær, er født d. 15. Maj 1897 som Son af Overlærer Secher Marcussen og Hustru. Uddannet ved Kontorfaget, Sekretær i H. K. M. F. Horsens Afdeling, Bestyrelsesmedlem af samme.

OLGA BJØRSLEV, Kontorassistent, er født den 4. Marts 1894 som Datter af afd. Bademester O. F. Bahnsen og Hustru. Uddannet ved Kontorfaget, Kontorassistent, Medlem af Bestyrelsen for H. K. M. F. Horsens Afdeling.

HORSENS BAGERMESTERFORENING er stiftet i Januar 1879 under Navn af „Horsens Bagerforening“. Aaret forud havde Bagermester Jens Chr. Gylding gjort Begyndelsen ved at samle Byens Bagere til Drøftelse af faglige Forhold. Han

naaede dog ikke at danne nogen Forening, idet han samme Aar rejste fra Byen. — Foreningens første Formand var Bagermester Løwenstein.

Foreningens Forhandlingsprotokol blev ikke ført med særlig Akkuratesse de første Aar, og det første Møde, Forhandlingsprotokollen refererer, afholdtes den 14. December 1880. Paa Mødet blev vedtaget følgende: „Fra 1. Januar 1881 skal de Udsalgssteder, som forhandler Brød fra Landet, ikke kunne faa Brød fra Byens Bagere. Skulde nogen overtræde dette, skal Mulkten være 200 Kr. for hver Gang, og ingen maa omgaa denne Bestemmelse paa nogen Maade“. Ved et senere Møde blev det vedtaget at indgive til Byens Borgmester et Andragende angaaende Landbagerne. Som det fremgaar, er det den ved Næringsfrihedens Indførelse skabte Konkurrence, der beskæftiger Bagerne. Den 7. Januar vedtoges det at oprette en Sygekasse. Grundfondet skulde dannes ved at tilbageholde 1 Øre af Gærrabatten. Den 4. April 1899 vedtoges det enstemmigt at oprette en Rugbrødsfabrik, og den 20. April 1900 stiftedes Aktieselskabet „Bagermestrenes Rugbrødsfabrik“ med sin egen Bestyrelse. I 1926 afholdtes et Kursus i Bagning under Teknologisk Instituts Ledelse. Paa Generalforsamlingen 1927 fremsatte Bestyrelsen Forslag om at optage Indehavere af Hjemmebagerier i Foreningen, men Forslaget blev forkastet.

I Bestyrelsen for Horsens Bagermesterforening sidder nu følgende Medlemmer: Bagermestrene H. F. Caspersen, Formand, Carl Olesen, Næstformand, Magnus Lavrsen, Kasserer, Anton Petersen og Viggo Sejersen.

H. F. Caspersen,
Formand.

Carl Olesen,
Næstformand.

Magnus Lavrsen,
Kasserer.

Ant. Petersen,
Medl. af Best.

FRELSSENS HÆR er Navnet paa en religiøs Bevægelse, som i 1865 rejstes i Øst-London af William Booth og hans Hustru Cathrine, og deres Hensigt var at naa de fattigste og mest forkomne med Evangeliet. Da mange af disse, som Kirken ikke bød Plads for, snart sluttede sig til Bevægelsen antoges Navnet „Den kristne Mission“, og i 1878 organiseredes den efter Militærsystemet og kaldtes „Frelsens Hær“.

Hæren bestaar af Mennesker, der frivilligt forpligter sig til at arbejde for deres Medmenneskers Omvendelse (Frelse). I denne Gerning er Kvinder og Mænd ligestillede, og man anvender militære Titler og Uniformer med Distinktioner efter Rang. Fanen er rød med blaa Kant og gul Stjerne, og den bærer Inskriptionen „Blod og Ild“. — William Booth var indtil sin Død i 1912 General for denne store, verdensomfattende Armé og ledede denne hjulpet af sine Kommandører, Oberster og andre Officerer. Til sin Efterfølger valgte han sin Søn W. Bramwell Booth. Den 1. Januar 1918 virkede Hæren i 62 Lande og paa mere end 40 Sprog, talte 17,374 Officerer og 63,464 Underofficerer, 28,747 Musikanter og Hundrede-Tusinder af Soldater og Rekrutter.

Frelsens Hærs Hornorkester.

Hærens Organ, „Krigsraabet“, udgives ugentligt, og andre Tidsskrifter maanedligt, ialt udgives 82 forskellige. — Sin store Styrke har Frelsens Hær deri, at den er international, men hvert Land arbejder uafhængigt under sin Kommandør. Hvert Territorium deles i Divisioner og Korps, der har sine ansvarlige Officerer. Et Korps ledes som Regel af 2 Officerer (Kaptajn og Løjtnant), som sammen med Soldaterne besørger de offentlige Møder. De, som slutter sig til Frelsens Hær, bliver Soldater, og de bedst egnede udnævnes til Underofficerer og er Officerernes nærmeste Hjælp. Fra Soldaterne rekrutteres ogsaa Officers-Rækkerne, de gennemgaar Krigsskolen som Kadetter, hvorefter de staar et Aar paa Prøve.

I sin Lære er Frelsens Hær nærmest ukonventionel; den søger i alle protestantiske Lande ved sin Virksomhed at blæse Aandens Liv ind i den Lære, som allerede forkyndes, og opfordrer Individerne til at leve Livet i Harmoni i Læren. — Afvigende Opfattelse i Lærespørgsmaalet finder aldrig Udtryk i Frelsens Hærs Møder. I mange Lande begynder man med en March, og et Friluftsmøde ledes med korte Taler (Vidnesbyrd), vekslende med Sang, Musik og Omkvæd, som synges om igen flere Gange, hvorved Tilhørerne let kan lære Tekst og Melodi og deltage i Sangen. Paa alle Møder findes „Bodsbænken“, hvor uomvendte opfordres til at knæle og bede. Indenfor Organisationen er der vokset et stort socialt Arbejde frem. I 1890 udkom „I det mørkeste England og Vejen udad“, hvor General Booth fremsatte en Plan til at redde og oprejse de uomvendte, og i Overensstemmelse hermed har By- og Landkolonier i flere Lande allerede været i Virksomhed, saaledes at Emigrationen fra de overbefolkede Byer er virkeliggjort, og den udvides stadig, omend den ikke har naaet den Udstrækning og Form, som Planen gaar ud paa.

I stor Udstrækning kommer Frelsens Hær nødlidende af alle Slags til Hjælp og har paa dette Omraade med smaa Midler udfoldet en stor Arbejdskraft, som vidner om varme Hjerter og praktisk og økonomisk Sans. Saaledes havde den i 1918 ialt 1231 sociale Institutioner, deriblandt Herberger, Maddepoter, Arbejdshjem, Landkolonier, Fængselshjem, Militærhjem, Arbejdsanvisningskontorer, Drankerhjem, Børnehjem- og krybber, Redningshjem for Kvinder, Hjem for Mødre, Slumstationer m. m. I 1905 gav Mr. Georg Herring 100,000 £, som Frelsens Hær forvalter, og som anvendes til at skaffe ubemidlede Selvejerhjem i Storbritanien. — I 1906 aabnedes Anti-Selvmorderbureauer, som nu er startet i de fleste store Verdensbyer, og især under Verdenskrigen har Frelsens Hær paa mangfoldige Omraader udført et beundringsværdigt Arbejde.

Frelsens Hær kom til Danmark d. 8. Maj 1887. Her i Landet findes 6 Divisioner, 83 Korps og 44 Udposter. Hæren virker ved Natherberger for Mænd, Arbejdshjem, Køkken til Levering af billig Mad, Arbejdsbureau, Understøttelseskantor, Eftersøgelseskantor (hvorfra eftersøges forsvundne Personer i Danmark og Udlandet), Optagelseshjem for løsladte Fanger og andre ulykkeligt stillede Mænd, Brændeforretninger, Redningshjem for Kvinder, Slumposter for gratis Sygepleje og Vuggestuer. — Hæren har sit Hovedkontor i København, og herfra udgives „Krigsraabet“ og „Den unge Soldat og Officeren“, der er privat Maanedsskrift for Hæren.

I Jylland findes 3 Divisioner: Midtjydske med Hovedkvarter i Aarhus, Nordjydske med Hovedkontor i Aalborg og Sydjyllands med Hovedkontor i Odense. Midtjydske Division oprettedes i 1931 og ledes af Brigader Niels Martin Thorsen.

Frelsens Hærs Arbejdsherberg i Horsens er beliggende i Aaboulevarden 51, og Institutionen ledes af Adjudant Bang Jørgensen og Frue, der med hele deres Interesse og Kærlighed arbejder for at gøre Herberget til et hyggeligt og hjemligt Sted. Man vil spørge, hvortil længe har Frelsens Hær ejet dette Herberg og hvad er den egentlige Hensigt med Herberget? Nu er det jo snart en kendt Sag, at den store Organisation Frelsens Hær, der jo snart findes over hele Verden, foruden sit evangeliske Arbejde har haft et klart Syn og Forstaaelse af at række en hjælpende Haand til de mange fattige, syge eller hjemløse Mennesker, der kom paa dens Vej, og det er som saadan helt overens med Virkeligheden, at man kalder Frelsens Hær for de fattiges Kirke. Hæren overtog Arbejdsherberget ca. 1925, Hjemmet var indtil da ledet af „Arbejde Adler“. Med dette Herberg er der uden Tvivl udført en god og nyttig Mission, særlig i de sidste Aar, hvor der har været saa mange unge Mænd, der vandrede fra By til By for om

Frelsens Hærs Strengeorkester.

muligt at finde Arbejde, og mange af disse unge Mænd har overnattet i Arbejdsherberget. — Hensigten med Herberget var at vise disse fattige Mennesker Forstaaelse, Gæstfrihed og Kærlighed og saa billigt som muligt at byde dem en Seng for Natten, og billig, men god og nærende Mad, og i samme Forbindelse glemmer man heller ikke at give disse Mennesker et godt Ord med paa Vejen, idet der afholdes smaa Møder, for derved at minde om, hvad der staar skrevet: „At Mennesket lever ikke af Brød alene, men har ogsaa Guds Ord behov“. Man ser saaledes, at Herberget har en dobbelt Mission. Ikke saa sjældent kommer der til Herberget Mennesker, der ikke har en Øre at betale med, man har derfor i Forbindelse med Herberget en Brændeforretning, hvor en Mand ved at save eller hugge Brænde kan tjene til Natlogi og Forplejning. Dette er, hvad der altid har været Frelsens Hærs Princip, at yde „Hjælp til Selvhjælp“. Man støtter saaledes Frelsens Hærs Arbejde ved at købe sit Brændsel i Arbejdsherbergets Brændselsforretning, der forhandler baade Kul, Koks, og Brænde. Foruden Brændehugning udføres ogsaa andet Arbejde af disse midlertidige Gæster, der har Ophold paa Herberget, saaledes udføres Tæppebankning, Oprydning i Pultekamre, Afhentning af gammelt Papir, ligesom der aarligt anvises mange Mænd Arbejde særligt paa Landet. Arbejdsanvisningen er gratis. Ligeledes er der gennem Aarene blevet hjulpet mange af Herbergets Gæster med Tøj, Fodtøj m. m., alt sammen Ting, som velvilligst er skænket af Byens Borgere. Der er ligeledes en Kreds af Borgere, der yder Aarsbidrag til Herbergets Virksomhed.

Herberget har i de sidst forløbne Aar udbetalt som Godtgørelse for udført Arbejde 1944,65 Kr., og der har logeret 4510 Mennesker. I Natlogi betales der fra 50—65 Øre pr. Nat, for en hel Uge betales 3 Kr. Der er serveret 8200 billige Madportioner og Kaffe, ligesom der gratis er uddelt 700 Kopper Kaffe med Brød. Kost og Logi koster pr. Uge 9 Kr., og der serveres Middag med 2 Retter for Kr. 0,60. Aftensmad, 10 Stk. Smørrebrød med The, Kr. 0,50.

Foruden at lede Herberget har Bestyreren gennem flere Aar besøgt Byens Arresthus, talt med Fangerne og gratis uddelt „Krigsraabet“ til alle Arrestanterne. — Vore Læsere vil sikkert af ovenstaaende kunne forstaa, at Frelsens Hærs Arbejdsherberg i Horsens er et nyttigt Led i Hærens store Maal at være noget for disse, som Jesus tænkte paa, da han sagde: „Hvad I gør imod en af disse smaa, gør I imod mig“.

Bang Jørgensen,
Bestyrer.

Fru Bang Jørgensen.

C. E. Hermansen,
Musiksergent.

Fru Hermansen,
Sekretær.

CARL SCHOU LARSEN, Kaptajn, er født den 30. August 1890 i Roskilde som Søn af Banearbejder Jens Larsen og Hustru Sophie født Petersen. Gift 1919 med Johanne Kristensen. Indtraadte 1902 i Frelsens Hær, Kaptajn i Valby, Middelfart, Fredericia, Helsingør, Aalborg, Aarhus, Odense og i Horsens siden den 3. Juni 1932, Ajd. i Horsens Korps.

Fru SCHOU LARSEN, indtraadte i Frelsens Hær 1914, Officer i 1917, Løjtnant i Hobro, Aalborg og Vejle indtil 1919.

BANG JØRGENSEN, Bestyrer, er født den 1. August 1888 i Middelfart som Son af Arbejdsmand Chr. Jørgensen og Hustru. Gift 1914 med Caroline Jørgensen. Indtraadte i Frelsens Hær 1911, Bestyrer for Arbejdsherberget i Horsens.

Fru BANG JØRGENSEN, indtraadte i Frelsens Hær den 3. Juli 1910 i Hjørring, i København fra Januar 1917 til April 1931, Leder af Hjemforbundet og Økonoma for Herberget i Horsens fra 1931.

CARL EMIL HERMANSEN, Musiksergent, er født den 29. Marts 1892 i Salling, Plejesøn af Landmand Jens Chr. Borsting og Hustru. Gift 1925 med Marie Elisabeth Johansen. Indtraadte i Frelsens Hær 1914 i Nykøbing M., fra 1919 virket i Horsens, først som Musikkorpssekretær nu som Musiksergent, uddannet som Kæretmager og arbejder som saadan.

MARIE ELISABETH HERMANSEN, Sekretær. Virket i Horsens siden 26. August 1923, nu Sekretær i Korpsset.

Fru C. Storegaard.

Fru Lorentzen.

*C. P. Rasmussen,
Ungdomssergent.*

Fru A. Storegaard.

CAROLINE JOSEPHINE STOREGAARD, Vigestrengemusikleder, er født den 17. Februar 1893 i Horsens som Datter af Mekaniker Nielsen og Hustru. Indtraadte i Frelsens Hær den 17. April 1908.

KAREN ELISABETH LORENTZEN, er født den 18. Marts 1889 som Datter af Jens Jacob Jensen og Hustru Marie Jensen. Indtraadte i Frelsens Hær 1910, har virket i en Række Byer, i Horsens fra 1924 - 33.

CARL PETER RASMUSSEN, Ungdomssergent, er født den 1. Oktober 1909 i Vejle som Son af Arbejdsmand R. P. Rasmussen og Hustru Anna født Jensen. Gift 1932 med Esther Rasmussen. Ungdomssergent indenfor Hæren, Instruktør indenfor Pigespejdertroppen i Horsens.

ANE JENSEN STOREGAARD, Besøgssergent, er født den 30. Juni 1863 i Nykøbing M. som Datter af Snekker Jensen og Hustru Kirsten Marie Jensen. Indtraadte i Hæren 1896.

JENS PETER JUNGBERG, Sergentmajor, er født den 29. Marts 1886 som Son af Arbejdsmand Peter Rasmussen og Hustru. Gift 1916 med Ane Nielsen. Indtraadte i Hæren 1913, Sergentmajor siden 20. Marts 1922.

ANDREAS SØRENSEN, Kasserer, er født den 11. September 1854 som Son af Søren Jensen og Hustru. Gift 1885 med Birgitte Sørensen. Indtraadte i Frelsens Hær den 20. April 1890, 25 Aar som Kasserer i Frelsens Hær i Horsens.

OSCAR RASMUSSEN, Leder af Korpskadetskolen, er født den 18. August 1888 som Son af Peter Rasmussen og Hustru. Gift 1913 med Helene Hansen. Indtraadte i Frelsens Hær 1922.

HOLGER BROBERG JENSEN, Musikleder, er født den 11. April 1906 som Son af Niels Broberg Jensen og Hustru Anna Kirstine Broberg. Gift 1929 med Elise Petersen. Musikleder for Korpsset i Horsens siden Januar 1932.

PETER SØRENSEN, er født den 13. Januar 1873 som Son af Gaardmand Niels Sørensen og Hustru Margrethe Katrine født Petersen. Gift med Karna Johanne Nielsen. Indtraadte i Frelsens Hær 1889.

ANNA PETERSEN, Leder af Slumstationen, er født den 27. Maj 1886 som Datter af Søren Pedersen og Hustru. Indtraadte i Frelsens Hær 1908, Adjutant for Slumstationen i Horsens.

*Eva Hansen,
Løjtnant.*

Chr. H. Lund,
Byrådsmedlem.

P. Hansen,
Byrådsmedlem.

C. A. Christoffersen,
Byrådsmedlem

S. Chr. O. Olesen,
Byrådsmedlem.

CHRISTIAN HANSEN LUND, Malermester, er født den 4. Marts 1877 i Aars som Søn af Banevogter Hans Christensen Lund og Hustru Johanne født Jensen. Gift 1900 med Jørgine Dahm. Malermester i Horsens siden 1904, Formand for Malernes Fagforening fra 1901—04, Medlem af Horsens Byraad fra 1906—09 og derefter fra 1913, Forligsmægler for Gl. Skanderborg 2. Kreds og Vejle Amts 6. Kreds.

PETER HANSEN, Murer, er født den 10. August 1889 i Horsens som Søn af Arbejdsmand Johan Peter Hansen og Hustru Cecilie Elisabeth Hansen. Gift 1913 med Agnes Hansen. Uddannet som Murer. Formand for Murernes Fagforening, Medlem af Forretningsudvalget for Arbejdernes Fællesorganisation, Medlem af Horsens Byraad.

CARL A. CHRISTOFFERSEN, Typograf, er født den 27. September 1882 i Horsens. Uddannet som Typograf, Medlem af Bestyrelsen for Typografernes Fagforening, Medlem af Bestyrelsen for Sygekassen „Horsens“ samt Medlem af Horsens Byraad.

SØREN CHRISTIAN OLUF OLESEN, Forretningsfører, er født den 22. September 1878 som Søn af Kresten Olesen og Hustru, Lindved. Gift 1903 med Helene Olesen. Uddannet som Tømrer, Forretningsfører for Tømrernes kooperative Forening, Medlem af Sundhedskommissionen, Medlem af Udvalget for Brandkassen, Medlem af Udvalget for Bygningskommissionen, Medlem af Sygehusudvalget, Medlem af Byrådet siden 1925.

Oluf Nielsen,
Byrådsmedlem.

Alfred Jensen,
Medl. af Ligningskomm.

A. Mikkelsen,
Medl. af Ligningskomm.

Jens Jensen,
Medl. af Ligningskomm.

OLUF NIELSEN, Kommunelærer, er født den 27. Marts 1894 som Søn af Lærer J. K. Nielsen og Hustru Christiane N., Grindsted. Gift 1920 med Dagny Valentin Petersen. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium 1915, ansat ved Horsens kommunale Skolevæsen siden 1916, Sløjdlærer ved Statsfængselet, Fører i F.D.F. siden 1912, Medlem af Ligningskommissionen fra 1926, Medlem af Horsens Byraad 1926—29 og fra 1932.

JENS ALFRED JENSEN, Blomsterhandler, er født den 9. September 1882. Gift 1905 med Karen Marie Jensen. Medlem af Menighedsraadet for Klostersognet, Medl. af Ligningskommissionen for Horsens.

ANDERS MIKKELSEN, Baneformand, er født den 6. April 1876. Gift 1898. Medlem af Ligningskommissionen for Horsens.

JENS JENSEN, Vognmand for Horsens Kommune, er født den 9. August 1884. Medlem af Ligningskommissionen for Horsens.

PETRA FREDERIKKE NIELSEN, Lærerinde, er født den 29. April 1881. Dimitteret fra Horsens Kvindeseminarium 1913, ansat som Lærerinde ved Horsens kommunale Skolevæsen, Medlem af Hjælpekassens Bestyrelse fra 1925.

Chr. T. Rasmussen,
Hjælpekassemedlem.

S. Christiansen,
Hjælpekassemedlem.

P. Andersen,
Hjælpekasseformand.

M. P. C. Hjorth,
Hjælpekassemedlem.

CHRISTIAN THORKILD RASMUSSEN, Losseformand, er født den 10. Marts 1887. Medlem af Bestyrelsen for Horsens Hjælpekasse.

SIMON CHRISTIANSEN, Chauffør, er født den 27. Februar 1889 som Søn af Købmand I. P. Christiansen og Hustru Kristine C., Hatting. Gift 1915 med Marie Rasmussen. Kasserer for Kuskenes Fagforening i 12 Aar, Medlem af Bestyrelsen for samme siden 1915, Medlem af Bestyrelsen for Hjælpekassen, Medlem af Ligningskommissionen siden 1929.

PETER ANDERSEN, Formand, er født den 11. Marts 1882 i Vejle. Vurderingsmand for Umyndiges Midler, Kasserer for Snedkernes Fagforening, Formand for Arb. Fællesorganisationen, i Bestyrelsen for „Dansk Arbejde“, Formand for Horsens Hjælpekasse.

M. P. C. HJORTH, Karetmager, er født den 25. Februar 1883. Medlem af Bestyrelsen for „Sygekassen af 1890“, Medlem af Bestyrelsen for Horsens Hjælpekasse.

Vilh. Rasmussen,
Hjælpekassemedlem.

Chr. Hjerresen,
Værgeraadmedlem.

S. V. Poulsen,
Vurderingsmand.

A. P. Jacobsen,
Vurderingsmand.

VILHELM RASMUSSEN, Bygningsforvalter, er født den 3. Marts 1873. Medlem af Bestyrelsen for Socialdemokratisk Forbund i Horsens, Medlem af Bestyrelsen for Horsens Hjælpekasse.

CHRISTIAN HJERRESEN, Arbejdsmand, er født d. 30. April 1886 som Søn af Husmand Chr. Hjerresen og Hustru Christine H., Nim. Gift 1907 med Albertine Rasmussen, Aalø. Ansat ved Horsens Trælasthandel i 23 Aar, Bestyrelsesmedlem i Arbejdsmandenes Fagforening, Medlem af Forretningsudvalget af Arbejdernes Hjælpekomité samt af Arbejdsmandenes Fællesledelse, Medlem af Horsens Værgeraad.

SOFUS VILHELM POULSEN, Tømrer, er født den 1. Marts 1874. Vurderingsmand for Ejendomsskyld i Horsens Kreds.

ANDERS PETER JACOBSEN, Tømrer, er født den 8. April 1869. Vurderingsmand for Ejendomsskyld i Horsens 4. Distrikt.

ANNA CATHRINE RASMUSSEN, Syerske, er født den 6. Januar 1892 i Horsens. Gift 1913 med Former Rasmussen. Formand for Syerskernes Fagforening, i Forretningsudvalget for Arbejdernes Fællesorganisation ca. 5 Aar, Formand for Udvalget for „Fjordlyst“, Medlem af Skolekommissionen, Biografudvalget og et Par Legatudvalget, Medlem af Horsens Byraad fra 1929, Medlem af Horsens Værgeraad fra 1929.

C. C. H. Stenersen,
Fabrikinspektør.

Peder Madsen,
Landinspektør.

O. E. Clemmesen,
Landinspektør.

Bjørn Finsen,
Skibsmægler.

CARL CHRISTIAN HOLGER STENERSEN, Fabrikinspektør, er født den 13. August 1890 som Søn af Arkitekt Holger C. C. Stenersen og Hustru Marie født Schellenberg. Gift med Esther Andersen, Datter af Blikkenslagermester N. Chr. Andersen, København. Ingeniør, cand. polyt. 1912. Har haft ledende Stillinger i følgende industrielle Virksomheder: A/S Den vestindiske Sukkerfabrik, Set. Croix, A/S Oliehærdningsfabriken, København, A/S Københavns Sukkerraffinaderi, Valby, 1920 Ansættelse under Direktoratet for Fabriktilsynet, siden 1925 kongelig Udnævnelse til Fabrikinspektør i Horsens.

PEDER MADSEN, Landinspektør, er født den 24. Marts 1886 som Søn af Gaardejer M. P. Madsen og Hustru Kirstine Madsen. Gift 1910 med Eline Madsen. Præliminæreksamen 1906, Adgangseksamen paa polyteknisk Læreanstalt 1907, Landinspektøreksamen 1914, Assistent i Viborg 1914, Assistent i Matrikuldirektoratet 1917—18, Praksis i Horsens fra 1918, Formand for Hegnsynsmændene og Vandsynsmændene i Horsens.

OVE EJLER CLEMMESSEN, Landinspektør, er født den 16. December 1902 i Aalborg som Søn af Kaptajn C. C. L. J. Clemmesen og Hustru Marie født Gran. Ugift. Student 1922, Landinspektør 1927, cand. phil. 1928, i Landbrugsministeriet 1927—30, Assistent i Køge fra 1930—32, overtog Landinspektør Balslevs Praksis i Horsens 1. August 1932.

BJØRN FINSEN, edsv. Skibsmægler, er født den 2. Marts 1896 som Søn af Etatsraad, Apoteker Olaf Finsen, R. af D. p. p. og Hustru Marie Augusta født Øllgaard. Gift 1926 med Magg Schultz. Student, cand. phil., har haft Ansættelse hos A. T. Møller & Co., København, A/S Trolle & Rothe, Reykjavik, Julius B. Ohlsen, Barcelona, har haft egen Virksomhed i Kalundborg under Navn Finsen & Schultz, overtog i 1928 Firmaet Hans Olesens Effct., Horsens, Repræsentant for „Lloyd“s, London, samt flere større inden- og udenlandske Rederier.

C. C. Riisager,
Overdyrlæge.

C. D. Vebæk,
Dyrlæge.

Chr. M. Sørensen,
Konsulent.

Helga Bech,
Massøse.

Carl CILIUS RIISAGER, Overdyrlæge, er født den 16. November 1872 som Søn af Købmand A. P. Riisager og Hustru, Randers. Gift 1900 med Karen Margrethe Mogensen (død 1919). Dyrlægeeksamen 1895, Dyrlæge i Horsens fra 1922, Overdyrlæge for Horsens Andelsslakteri.

CARL DIDERIK VEBÆK, Dyrlæge, er født den 8. November 1877 paa Æblehavegaard, Langtved, Flodstrup Sogn. Gift 1911 med Astrid Pagh, Datter af Landstingsmand, Etatsraad Pagh, Bogense. Uddannet ved Landbrug m. m., 2 Aar i Johannesburg, Sydafrika, og virkede under Politikorps, og dels som Fangevogter til 1901. Efter Hjemkomsten 1/2 Aar paa Askov Højskole, Præliminæreksamen, og kom 1904 paa Veterinærskolen, Dyrlægeeksamen 1909, Assistent 1 Aar hos Dyrlægerne Kruse & Hansen, Silkeborg, Praksis i Horsens siden 1910.

CHRISTIAN MØLLER SØRENSEN, Landbrugskonsulent, er født den 9. November 1895 som Son af Anders Sørensen og Hustru Cecilie S., Bisholt. Gift 1925 med Anna Margrethe S. Landmand til 1917, Landbrugsskole 1919—20, Assistent 1923—24, 1924 ansat som Konsulent for de sammensluttede Husmandsforeninger i Skanderborg Amt, i Tyskland og Holland 1929, i Norge 1930, Formand for Horsens Motorklub, Sekretær og Driftsleder af Skanderborg Amts Driftslaaneforening, Leder og Stifter af Horsens og Omegns Salgsforening.

HELGA BECH, Massøse, er født den 13. Februar 1905 som Datter af Teglværksejer N. P. Bech og Hustru Hansine Marie født Andersen. Deltaget i Teilmans Kursus i København, praktiserer som Massøse i Horsens.

VALDEMAR GEORG FREDERIK BRYNDUM, Stadsingeniør, er født den 30. Marts 1881 som Son af Statsskovridder J. A. C. Bryndum og Hustru Julie født Mau. Gift 1913 med Johanne Marie Bothmann Mengel. Student 1897, cand. polyt. 1903, Stadsingeniør i Horsens fra 1. April 1914.

CARL E. JØRGENSEN, Justitsministeriets Motorsagkyndig, er født den 4. Marts 1888 som Son af Carl Valther Jørgensen og Hustru Kirstine J. Gift 1913 med E. Marie Jørgensen. Uddannet ved Maskinfaget, Næstformand i Selskabet De danske Forsvarsbrødre for Horsens og Omegn, Formand for „Old Boys“ Idrætsklub, Kredsformand for Midtjydske Kreds af Justitsministeriets Motorsagkyndige, Medlem af Bestyrelsen af Landsforeningen af Justitsministeriets Motorsagkyndige, ansat som Motorsagkyndig i Horsens fra Juni 1925, erhvervet Idrætsmærket i Guld med Sløjfe, Bestyrelsesmedlem i Haandværker- og Industriforeningen.

A. M. Wulff,
Jordemoder.

Anna Fischer,
Jordemoder.

M. Christensen,
Jordemoder.

Marie Olesen,
Asylbestyrerinde.

ANNA MARIE WULFF, Jordemoder, er født den 27. Februar 1890. Gift 1921 med Martin Laursen Salling Wulff. Uddannet paa Rigshospitalets Fødeafdeling, praktiseret i Horsens siden 1914.

ANNA FISCHER, Jordemoder, er født den 16. April 1891 som Datter af Pudser Fischer og Hustru, Klakring. Uddannet paa Rigshospitalets Fødeafdeling 1917—18, derefter Praxis i Horsens.

MARIA CHRISTENSEN, Jordemoder, er født den 5. September 1892 som Datter af Skovfoged Chr. Christensen og Hustru Karen født Frederiksen. Gift 1913 med S. Christensen. Uddannet paa Jordemoderskolen i København, 1925 udnævnt til Reservejordemoder for Skanderborg Amt.

JENS M. JONASSEN, Pantefoged, er født den 5. Maj 1881. Gift 1901 med Anne Johanne Jacobsen. Uddannet som Snekker og virkede som saadan indtil 1915, siden da Pantefoged i Horsens, Medlem af Bestyrelsen for Pensionsfonden, Formand for Tjenestemandenes kommunale Klub, Formand for den kommunale Pantefogedforening i Danmark.

Anna Sorensen,
Bibliotekar.

A. E. Larsen,
Kustode.

Fr. Larsen,
flv. Kustode.

Jens Pedersen,
Gummiarbejder.

ANNA SØRENSEN, Bibliotekar, er født den 30. Marts 1900 som Datter af Overbetjent N. Sørensen, Dbgm., og Hustru Ane født Jensen. Ugift. Male- og Tegneatelier, Kolletrice, Bibliotekar ved Haandværker- og Industriforeningens Bibliotek.

ADOLF EJNAR LARSEN, Kustode, er født den 26. Marts 1899 som Søn af Former Frederik Larsen og Hustru Else Marie L. Kustode ved Horsens Museum.

FREDERIK LARSEN, fhv. Kustode, er født den 6. Oktober 1860 som Søn af Møllersvend Peter Larsen og Hustru Karen Larsen. Gift 1883 med Else Marie Larsen. Ved Horsens Brandvæsen i 35 Aar, Kustode i 18 Aar ved Horsens Museum.

JENS PEDERSEN, Gummiarbejder, er født den 18. August 1890. Formand for „Foreningen for Stuekultur“ for Horsens og Omegn.

SØREN CHRISTIAN SØRENSEN, Skolebestyrer, er født den 28. Juli 1887 i Horsens som Søn af Postkontrolør S. Sørensen og Hustru Kristine Sørensen. Gift 1915 med Kristine Sørensen. Lærereksamen, Skolebestyrer ved Realskolen i Horsens, Medlem af Ligningskommissionen.

Christoffer Mortensen,
Kasserer.

P. M. Olesen,
Skorstensfejermester.

M. Andersen,
Sprøjtefører.

Ejnar Hansen,
Portner.

CHRISTOFFER MORTENSEN, Formand og Kasserer, er født den 29. November 1888 i Thyrded som Søn af Arbejdsmand Rasmus Mortensen og Hustru Inger Marie født Jørgensen. Gift 1921 med Edith Amalie Christensen. Arbejdsmand, Medlem af Bestyrelsen for Hjelpekassen, Medlem af Fællesorganisationens Forretningsudvalg, Formand og Kasserer for Arbejdsmændenes Fagforening.

PETER MARIUS OLESEN, Skorstensfejermester, er født den 30. August 1869 i Horsens som Søn af Arbejdsmand A. Olesen Due og Hustru Henriette Olesen Due. Gift 1890 med Marie P. O. Skorstensfejermester i Horsens, i Bestyrelsen for Horsens Venstre Vælgerforening, ansat v. Horsens Brandvæsen i 27 Aar.

MARTIN MATIAS ANDERSEN, Sprøjtefører ved Horsens Brandvæsen, er født den 29. November 1881 som Søn af Søren Andersen og Hustru Ane Marie født Hansen, Horsens. Gift 1902 med Johanne Lyngholm (død 1932). Medlem af Horsens Byraad 1917—25, Medlem af Bestyrelsen for Socialdemokratisk Forbund, Formand for Kommunehospitalet og Kommunens Vejvæsensudvalg i flere Aar.

EJNAR HANSEN, Portner, er født den 23. Marts 1881. Gift 1904 med Magdalene Hansen (død 1931). Siden 1. Oktober 1922 ansat som Portner ved Kragh's Stiftelse.

Ellen Jensen,
Bademester.

C. L. Jørgensen,
Danselærerinde.

A. M. Jensen,
Havnearbejder.

O. L. Andersen,
Gartner.

ELLEN JENSEN, Bademester, er født den 15. Februar 1868 som Datter af Clemen Roald Andersen Juul og Hustru Else født Pedersen. Gift 1894 i Horsens med Mads Jensen (død 1906). Ansat som kvindelig Bademester ved Horsens kommunale Badeanstalt.

CARLA LOUISE JØRGENSEN, Danselærerinde, er født den 5. Juni 1900 i Rudkøbing som Datter af Barbermester Frederik Schönewald og Hustru Augusta Wilhelmine Schönewald. Gift 1920 med Chauffør Chr. Møller Jørgensen. Uddannet hos kgl. Balletdanser Georg Bertelsen 1915 og hos Fru Nyrup Christensen 1916.

ALFRED MICHAEL JENSEN, Havnearbejder, er født den 1. September 1894 i Horsens som Søn af Havnearbejder Jens Carl Jensen og Hustru Karen Marie født Hansen. Gift 1914 med Mariane Andersen. Uddannet som Maskinarbejder, Formand for Havnearbejdernes Fagforening siden 1927.

OVE LØVGREN ANDERSEN, Handeltgartner, er født den 9. Marts 1903 som Søn af Skravder Niels Christian Andersen og Hustru Anne Marie f. Jensen. Gift 1929 med Esther Alice Nielsen. Formand for Gartnernes Salgsforening 1932, Formand for Handeltgartnerforeningen for Horsens og Omegn, samt Medlem af Bestyrelsen for Alm. dansk Gartnerforening, Horsens Kreds.

D. Davidsen,
Hotelforpagter.

Anker Christensen,
Hotelejer.

C. M. Krüger,
Bogholder.

N. Quist Nielsen,
Bogholder.

D. DAVIDSEN, Hotelforpagter, er født den 13. December 1891. Gift 1914 med Alma Davidsen. Uddannet som Tjener, overtog Forpagtningen af Hotel „Bristol“, Horsens, 1. Juni 1928, Medlem af Bevilingsnævnet.

CHRISTIAN MATHIESEN KRÜGER, Bogholder, er født den 12. Februar 1895 som Søn af Skomagemester Jørgen Krüger og Hustru Jørgine K. Gift 1917 med Anna Krüger. Uddannet i Kolonialbranchen, nu Bogholder, Medlem af Bestyrelsen for Idrætsforeningen „Old Boys“, Indehaver af Idrætsmærket i Guld.

NIELS QUIST NIELSEN, Bogholder, er født den 17. September 1891 som Søn af Gaardejer J. P. Nielsen og Hustru Mette N. Gift 1922 med Ellen Marie Clausen. Uddannet ved Kolonialfaget, nu Bogholder, Kasserer i Idrætsforeningen „Old Boys“, erhvervet Idrætsmærket i Guld.

Alfr. Rasmussen,
Cigarmager.

J. C. Wangholm,
Undersøger.

C. C. Schou,
Muremester.

A. H. P. Andersen,
Uddeler.

ALFRED RASMUSSEN, Cigarmager, er født den 18. Januar 1884. Gift 1907 med Katrine Marcussen. Formand for Tobaksarbejderforbundets Horsens Afdeling siden 1924, Næstformand for Arbejdernes Fællesorganisation siden 1928.

JENS CHRISTIAN WANGHOLM, Undersøger ved Forsørgelsesvæsenet, er født den 14. Maj 1879. Formand for A/S Arbejdernes Fællesbageri, Horsens.

CHRISTIAN CHRISTENSEN SCHOU, Muremester, er født den 3. August 1866. — Gift med Elise Møller. Medlem af Bestyrelsen for A/S Arbejdernes Fællesbageri, Børneasyet, Haandværkernes Rejse- og Sygeförening, Vurderingsmand for Sparekasse og offentlige Midler.

ANDERS HANS PETER ANDERSEN, Uddeler, er født den 8. Februar 1889 som Son af flyv. Landbetjent i Varde J. E. Andersen og Hustru Anna Andersen. Gift 1915 med Hilda A. Uddannet i Brugsforening, ansat ved F.D.B., Horsens 1910—15, siden 1915 Uddeler i Brugsforeningen „Fremad“, Medlem af Bestyrelsen for A/S Arbejdernes Fællesbageri.

HOLGER JENSEN, Bagersvend, er født den 9. April 1898. Uddannet Bager, Medlem af Bestyrelsen for A/S Arbejdernes Fællesbageri, Kasserer i Bagersvendenes Fagforening.

SVEND AAGE CHRISTENSEN, Forretningsfører, er født den 21. Februar 1898. Forretningsfører i A/S Arbejdernes Fællesbageri siden 1. Maj 1931.

J. Melchior,
Lærer.

I. M. Hansen,
Konstruktør.

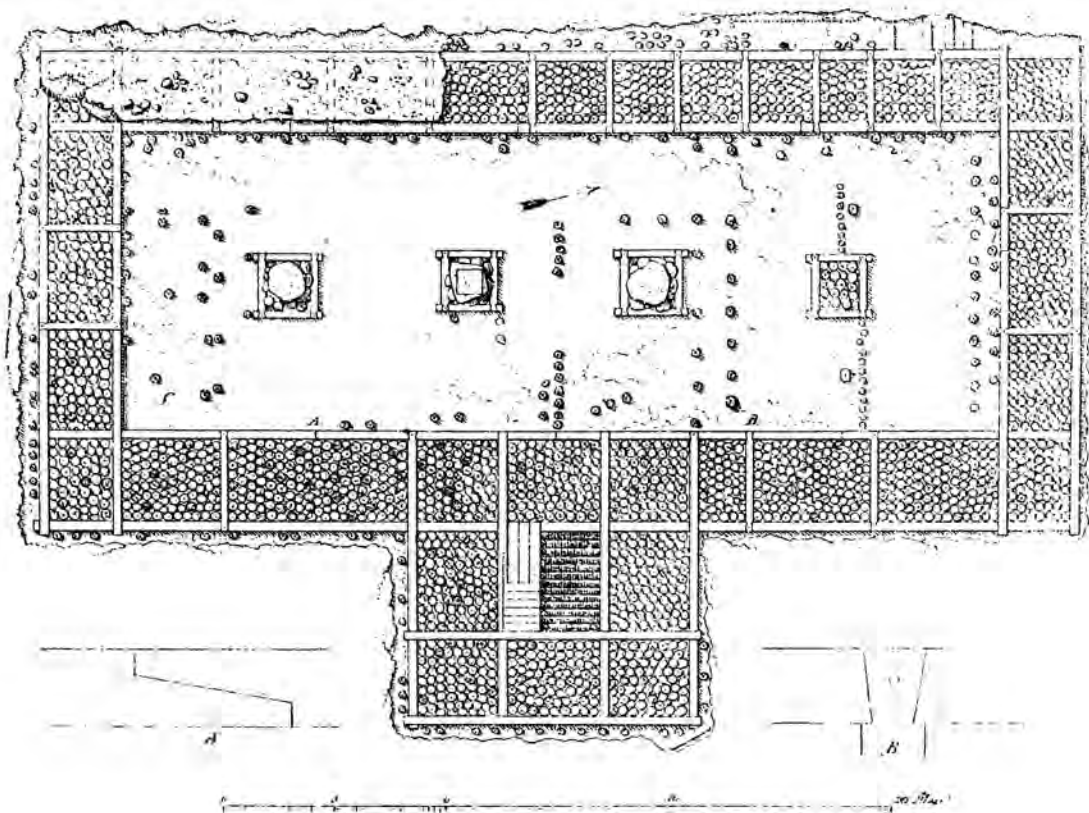
R. V. Rasmussen,
Gartner.

INGVARD M. HANSEN, Konstruktør, virker som Lærer ved Horsens tekniske Skole.

R. V. RASMUSSEN, Gartner, virker som Lærer ved Horsens tekniske Skole.

Fra den gamle Aas Opfyldning.

Grundplanen af „det store Stenhus“ (Lensmandsboligen paa Silkeborg Slot).

SILKEBORG

SILKEBORG som Stedsbetegnelse dækker over en Flerhed af Begreber, nemlig Borgen, Hovedgaarden, Handelspladsen og Købstaden. En Begrænsning af Emnet til Handelspladsen og Købstaden Silkeborg vilde være ensbetydende med kun at gaa et lille Hundrede Aar tilbage i Tiden og vilde berøve Fremstillingen dens skønne, historiske Baggrund. Silkeborg som Bysamfund hører blandt Landets yngste, men som et Midtpunkt under Bispevældet og i Lenstiden støder man paa Navnet adskillige Aarhundreder tilbage. — Som Indledning til en Skildring af vore Dages Silkeborg vil man derfor naturligt føres til en Betragtning af de forskellige geografiske, historiske og økonomiske Forhold, der bevirkede, at der i Nutiden er vokset en ret anselig Købstad op der, hvor Landets største Vandløb, Gudenaen, løber ud i Langsøen i Jyllands Midte.

Det fremgaar af ældre Undersøgelser og Beretninger, at Midtjylland i Oldtiden og Middelalderen har været dækket af vældige Skove, af hvilke Silkeborg-Skovene udgør de endnu anselige Rester. Disse Skove og de mange Vandløb og Indsøer har i Fortiden været overordentlig vildt- og fiskerige og har afgivet gode Livsbetingelser for den oprindelige Jægerbefolkning. At Egnen omkring Silkeborg har været beboet allerede i Oldtiden, fremgaar af talrige Gravhøje og Fund af Oldsager overalt og ogsaa paa det nuværende Silkeborgs Grund. Efter at Befolkningen havde slaaet sig ned som Agerdyr-

kere i Bygder og Landsbyer, er Borgen Silkeborg opstaaet, antagelig i den tidlige Midaldalder, og uden at man nu er i Stand til at fastslaa noget nærmere om Tidspunktet.

Silkeborg skrives i ældre Bøger og Skrifter paa ret forskellig Maade, Silkæburg, Silkeborg, Silkijborgh, og vistnok ogsaa paa andre Maader.

Betydningen af Navnet Silkeborg er noget omtvistet. Med Stoffet Silke har det naturligvis Intel at gøre, og det eneste oldnordiske Mandsnavn, som kunde ligne det noget, nemlig „Sølgi“, forekommer kun een Gang i Landnamabog og da som Kongenavn. Trap har sammenstillet Ordet Silkeborg med Selki, Selker Nor ved Slesvig, men ingen kender dets Betydning. Her maa altsaa gættes, og som rimelig Gætning kunde man vel antage det oprindelige Navn for Selkjærborg. En Landsby Selkjær findes t. Eks. i Kastbjerg Sogn ved Grenaa og kommer vistnok af Selje, Silje, oldn. selja, en Slags Pil, der gjerne vokser i Kær, hvilket kan passe paa det oprindelige Silkeborgs sumpede Beliggenhed. Betydningen af Navnet Silkeborg bliver altsaa efter denne Forklaring: Kjærborgen. (Silkeborg Avis for 6. Maj 1907). Første Gang man hører om Borgen, er i Begyndelsen af det 15. Aarhundrede, da den ejedes af Fru Thore Muus og Ægtefælle Hr. Laurids Hvass til Ormstrup. Fru Thore skænkede 1414 Borgen til Biskop Bo af Aarhus, men Gaven, der ikke var godkendt af hendes Ægtefælle eller Slægtninge, foraarsagede adskillig Strid og Splid gennem hele det 15. Aarhundrede, og en fuldkommen Ordning, der i alle Henseender sikrede Bispens trygge Besiddelse af Borgen, som de satte megen Pris paa, blev først tilvejebragt umiddelbart før Reformationen.

Ved dennes Indførelse i Danmark i 1536 overgik Silkeborg fra de Aarhus Bispers til Kronens Eje. Den sidste Biskop paa Silkeborg var Ove Bille, hvis Befalingsmand Hans Stygge satte sig til Modværge mod Kongens Hovedsmand Johan Rantzau og nægtede at overgive Borgen uden efter Bispens Befaling, og da Bispen nægtede at give denne, blev han fængslet ligesom Landets øvrige Bisper.

Silkeborg blev nu i Tiden fra 1536 til 1660 et kongeligt Len og var Sæde for en Række adelige Lensmænd. Borgen og de til denne hørende talrige Beboelsesbygninger, Stalde og Ladegaardsbygninger laa paa en Pynt paa det Sted, hvor Gudenaal falder ud i Langsø. Noget fjernere laa et Teglværk og Silkeborg Vandmølle. Selve Borgen, senere benævnet „det store Stenhus“, var Kompleksets nordvestligste Bygning og var ved en Grav adskilt fra de øvrige Bygninger, saaledes at den laa omflydt af Vand paa alle Sider, Gudenaalen mod Vest, Langsøen mod Nord og Graven mod Landsiden i Syd og Øst. Fra Borgen var der Færgefart over Langsø til Balle Sogn i Hids Herred. Utvivlsomt har Silkeborg fra de ældste Tider været berømt for rig Jagt og Fiskeri, og Kongerne Frederik den Anden og Kristian den Fjerde har flere Gange taget Ophold paa Silkeborg for at nyde Jagtens Glæder i den storslaaede, skønne og ejendommelige Natur. Under Svenskekrigene forvoldtes der overordentlig stor Skade paa Lenet og Skovene, idet disse i høj Grad forhuggedes og ødelagdes. Ligeledes forfaldt Slottet mere og mere, og „det store Stenhus“ var omkring ved Midten af det 17. Aarhundrede næppe beboeligt. De urolige Tider og Rigets Pengeknaphed bevirkede, at der ikke paa langt nær kunde afholdes de Bækostninger til Vedligeholdelse, som Tilstanden udkrævede.

Efter 1660 dannedes Silkeborg Amt, der omfattede Vrads, Hids og Lysgaard Herred samt 9 Sogne af Gjærn Herred. Senere var det forenet med Mariager Amt og derefter med Dronningborg Amt.

Silkeborg Gaard og Gods tilskødedes af Kong Frederik den Tredie i Aaret 1664 til Vinskænk i Glückstadt Chr. Fischer, der i 1658 og følgende Krigsaar havde ydet Regeringen Forstrækninger, hvorfor han ved Tilskødingen fik Vederlag, dog med For-

Silkeborg Hovedgaard.

Efter Maleri af Alfred V. Jensen.

behold af Kronens Indløsningsret. Efter at have været i Besiddelse af andre Medlemmer af Slægten Fischer indløste Kong Frederik den Fjerde i 1720 Godset, hvis Skove da var meget forhuggede, og det blev nu udlagt til Ryttergods. Bygningerne blev i 1726 for en Del nedbrudt. Ved Ryttergodsets Salg 1767 overgik Silkeborg for en Købesum af 38000 Rdl. dansk Courant til Ritmester Hans Nic. Hoff, der delvis af Materialer fra „det store Stenhus“, som nu var sunket i Grus, opførte den nuværende Hovedgaardsbygning Vest for Gudenaå ved Østergade i det nuværende Silkeborg. Ladebygningerne til Hovedgaarden opførtes af Bindingsværk, men genopførtes efter en Brand i 1777 af Grundmur.

I Aaret 1794 overgik Silkeborg Hovedgaard til Hans Nic. Hoff's Søn, Landsdommer Henrik Muhle Hoff, som i 1804 afhændede Godset for 200,000 Rdl. til Ritmester H. H. G. Halling og Overkrigskommissær H. P. Ingerslev, der 1805 blev Eneejer og 1814 afhændede Besiddelsen til Stadshauptmand Fr. B. Aastrup, hvilket Køb gik tilbage i 1817. Ingerslev blev nu atter Ejer, men i de for Landbruget elendige Tider efter Napoleonskrigenes Ophør kunde han ikke klare Bedriften, og ved Tvangsauktion for Skatter og Afgifter blev Silkeborg Hovedgaard i 1823 overtaget af Statskassen for 143,000 Rdl. Ved kgl. Resolutioner af 29. August 1837 og 15. Februar 1840 blev henholdsvis Skovene med Skovgodset og selve Hovedgaarden med Gods erklæret for Domæner.

Landsdommer Hoff er den første, som nogenlunde fyldigt har beskrevet Silkeborg Hovedgaard og Gods og Livet der, forsaavidt angaar Aarene 1794—1804, i hvilke han besad Godset. Denne Beskrivelse er indeholdt i et af ham forfattet og udgivet lille Værk med Titel „Kort Fremstilling af min Virkekreds i Danmark. København 1810.“ Indledningsvis bemærker han Side 10, at

„Silkeborg, skjønt en skarp Egn, har ved sine Skove og Søer den meest romantiske Beliggenhed; kuns manglede selskabelig Omgang, da Stedet var omtrent 5 Mile fra hver Kiøbstæd og ingen Herregaarde i Egnen. Jeg samlede altsaa saa ofte og saavidt mueligt, Egnens brave og virksomme Mænd, der dog med nogle faa Undtagelser, allene maatte indskrænke sig til Gejstligheden. I mit Hus herskede Tarvelighed og Frihed, og da der dog imellem, til at vedligeholde slikt, skal gives en Forenings-Punkt, saa samlede jeg hver fiortende Dag Søndag Eftermiddag, dem og deres Familier hos mig, hvor Musik og nyttig Samtale var Tidsfordriven, i behagelig Vennekreds“,

og udvikler nærmere Side 11—12:

„En betydelig Nerve-Sygdom forenede sig i Aaret 1831, med en ualmindelig Søveløshed, svækkede mit Humeur uden at standse min Virksomhed; dens Følger vare langvarige. Mit Ophold paa Silkeborg blev mig ubehageligt, saa meget mere, da min Yndlings-Idee, hvorom alle mine Forbedringer drejede sig, at gjøre Guden Aae prambar og faae en lille Kiøbsted eller Ladeplads der, mødte hver Dag nye Hindringer. Kiøbenhavns Ildebrand, Modvillie hos alle tilstedende Ejere for Erstatningen paa deres Enge; især fra Allinggaard, for hvilken det var stridende i Henseende til Øiemedet med Ans Kroe, der har Ret til at handle, vare ganske til Hinder for Udførelsen af dette Forehavende, hvilket den større Opmærksomhed Bestyrelsen for Kanal-Væsenet og Rentekammeret siden anvendte paa slige Ting, saa roesværdig har ryddet af Vejen for nuværende Eier, ved at give ham frie Brug af alle tilgrænsende Eiendomme mod et bestemt Vederlag.

Mine Ønsker indskrænkede sig den Gang blot til et Laan af tredive tusinde Rigsdaler, hvilket især er bekjendt for da værende Stiftamtmand Hr. Kammerherre von Morgenstjerne, da jeg foreviste ham Nivellations-Kortene, som jeg fra Rentekammerets Archiv havde ladet kopiere og ofte talte med ham derom; endog da jeg skjødede en Aalegaard ved Resenbroe, som min Fader havde solgt, bestemte jeg, at Eieren skulde taale enhver Indretning Guden-Aaes Prambarhed førte med sig“.

Senere giver Hoff i Kapitlet „Silkeborg Hovedgaard“ Side 37—48 en ret udførlig Fremstilling af sine Driftsmaader, Forbedringer og forstlige Bestræbelser paa Godset samt en Beskrivelse af de enkelte Gaarde og Huse og endelig en Angivelse af den meget betydelige Værdiforøgelse, som konstateredes ved hans Salg af Godset i 1804. Angaaende deltes Værdi og Rentabilitet findes en anden interessant og kyndig Udredning i Forbindelse med en fuldstændig Beskrivelse af dets enkelte Bestanddele i Landøkonomen Gr. Begtrup's Værk: Beskrivelse over Agerdyrkningens Tilstand i Nørre-Jylland, 1808, Side 540—545. I denne Afhandling anslaaes Godsets samlede Værdi til 447575 Rd.

I Tidsrummet 1823—1840 var Silkeborg Hovedgaard bortforpagtet, men Tilstandene blev ringere og ringere. Fra Naturens Side var Jorderne daarlige, og da Tiderne udgjorde en absolut Hindring for, at der kunde ofres Kapital af nævneværdig Betydning paa Grundforbedring, blev Forholdene efterhaanden overordentlig slette. Paa sine Steder af Arealerne skal der have været Sandflugt. Uagtet Forpagterne sad for en meget billig Afgift, klarede de sig daarligt, og i Tiden omkring ved 1840 havde de kun Kontrakt for eet Aar ad Gangen, for at man kunde lade dem fratræde, naar det skulde være

Angaaende Beskaffenheden af Silkeborg Hovedgaard og Gods skal fra I. C. Schyttes Værk: Skanderborg Amt, 1843, Side 119, anføres følgende:

„Hoveriet paa Godset er hævet allerede i Slutningen af det forrige Aarhundrede.

Det Hovedgaarden tilhørende Areal udgør 400 Tdr. Land Ager og 90 Tdr. Land Eng, og er, tilligemed den tilhørende Mølle og Brugen af de 368 Arbejdsdage, bortforpagtet for 200 Tdr. Byg, betalte efter Capitelstaxten, samt Tilsvaring af de paa Ejendommen hvilende Skatter. - Saa ødsel, som Naturen har været i at udsmykke denne Egn med alle de Skønheder, som en yppig Skovvæxt paa et coupeert, med Søer opfyldt Terrain formaaer at frembyde, ligesaa karrigt har den betænk Jordbunden med den frugtbringende Muld: næsten over det Hele er Jorderne skarpsandede, kun med enkelte Smaapletter af en noget bedre Beskaffenhed, dog med Sand i Underlaget. Ofte er det fine, hvide Sand ved et bruunt eller sort, organisk Stof forbundet til en løst sammenhængende Masse, der ved at komme i Berøring med Luften taber sin mørke Farve og henfalder til et skarpt Sand, næsten saa fiint som Aske. En saadan mørk Jordbund kaldes der i Egnen

Silkeborg gamle Vandmølle set fra Nord. Efter Maleri af A. E. Kieldrup 1849.

„gurret“ og er den ufrugtbareste af alle. — Ogsaa Sand-Ahl findes paa nogle Steder af Godssets Territorium, og det saa nær ved Overfladen, at den bliver til Hinder for Agerdyrkningen.

Endnu eet Onde lider denne Egn af, nemlig Flyvesand, et Onde, hvis Virkninger ere saameget mere fordærvelige, som de ere umulige at forudsee og vanskelige at forebygge. I Linaa Sogn, paa Silkeborgs Grund, i den østlige Ende af Nordreskoven, tæt ved Guden-Aaens højre Bred, ligger en flad Strækning paa omtrent 145 Tdr. Land, hvis næsten nøgne Sand er saa fiint, at det af Vindstrømningerne kan føres langt ud over de tilgrænsende Egne, til største Fordærv for et Jordsmon, der alt i Forvejen ikke er synderligt muldrikt“.

Fra samme Værk Side 421 kan anføres:

„Paa Silkeborg Hovedgaard er Besætningen: 25 Malkekøer, 25 Stkr. Ungqvæg, 250 Faar af blandet, noget forædlet Race og af eget Tillæg, samt 10 Heste. Skjøndt Silkeborg Gods for største Delen strækker sig ind i Them Sogn, ville vi dog her med det Samme anføre, at der paa Gaardene under dette Gods (til c. 2 Tdr. Htk.) gjerne holdes 8 å 10 Høveder af Stort og Smaat, 10 å 12 Faar og 2 Heste, en Besætning, saa ringe den end er, de dog næppe skulde være i Stand til at føde, hvis de ikke havde en ret god Hjælp i deres Enge. Studehold til Markarbejde vilde især i denne magre Egn være at foretrække for Heste, men disse Dyr kunne Godsets Beboere ikke vel undvære, da de fortjente en stor Deel af deres Livsophold, dels ved Kjørseler paa Godset med Træ, Torv, Teglstéen m. m., dels ved Reisendes Befordring. Trækstude træffer man derfor kun hos een Gaardmand paa Godset“

Nogen klar Opfattelse af Silkeborg Egnens særegne Naturskønhed kan næppe antages at have foreligget i ældre Tid, i hvert Fald har en saadan Opfattelse aldrig givet sig noget literært Udslag før omkring ved Aar 1800, hen imod hvilket Tidspunkt Sansen for Naturens Skønhed først bevidst vakttes i Nationen. En Undtagelse maa dog muligvis gøres med Arenmt Berntsens Omtale i hans Danmarks og Norges frugtbare Herlighed 1655 S. 148:

„Silkeborg er it velbyggt, anseeligt oc offvermaade lystigt Slot, liggende 4 Mile Westen op udi Landet fra Aarhus, paa it synderligt smuckt oc beleiligt Sted aff Skou oc Marek saavel som mange ferske Søer oc Aaer: Saa at Kongl. Mayt. derfor der omkring sig en egen Frihed oc Wildbane hafver forbeholdet“.

Som tidligere antydet synes den meget kundskabsrige og intelligente Landsdommer Hoff, en dannet og kultiveret Godsejerstype fra Oplysningsperioden, at have haft et aabent Blik for den skønne Egn, i hvis Midte hans Gods laa, hvilket fremgaar adskillige Steder i hans lille Bog, som dog fremtræder overvejende økonomisk og agrarisk betonet som et Forsvarsskrift for Forfatteren.

Den første Omtale, i hvilken Naturbeskrivelsen indrømmes en mere fremtrædende Plads, er saavidt vides Chr. Molbechs i det af ham udgivne Nordisk Tidsskrift for Historie, Literatur og Konst, III Bind 1829. Molbech foretog i Tiden fra 18. til 30. Juli 1829 en Rejse i Jylland og kom paa denne ogsaa til Silkeborg. Han er meget overrasket og betaget af den „sublime danske Bjergnatur“, han her mødte, og mener,

„man i det mindste maa komme saa langt ned, som til det Lauenburgske, og maaskee dybere ind i Tyskland, for at finde en Egn, hvis Skove, Højder, Søer og Vandløb have en saa betydende, vild og stor Charakter, som f. Ex. Strækningen imellem Silkeborg, Rye og Mos-Sø.“,

jfr. anf. Tidsskrift Side 608—609. Molbech omtaler derefter Side 610—612 Silkeborg Hovedgaard og dens nye Haveanlæg og anfører i denne Forbindelse:

„Men endog den heldigste Konst vilde her være uden Betydning, i Sammenligning med den omgivende Natur, hvis romantiske Charakter hører til det i sin Art fortrinligste af Naturskønhed, jeg kjender i Danmark. Lavt i en vid Dal ligger Gaarden; mægtige Bakker, tildeels med Levninger af Fortidens Skove, hæve sig omkring den, især paa Sydsiden og paa den vestlige Kant; en betydelig og lang Sø strækker sig paa den nordlige Side, og til denne Sø strømmer et rigt Vandløb fra sex eller syv højere liggende Søer i Aarhuus og Skanderborg Amt. Nær ved Gaarden driver det to Vandmøller, der aldrig kunne behøve at hvile, og hvor det til sidst nærmer sig Udløbet i Søen, er det næsten i sin hele betydelige Brede opdæmmed ved Stigbord, paa den ene Side af en lang Træbro; og paa den anden Side er anlagt en stor saakaldet Aalekiste, hvor en overordentlig Mængde Aal, og det af sielden Størrelse, fanges“. . . . „Denne Aalefangst i det Store var mig en ikke mindre ny Scene, end Synet af den hele, i høj Grad romantisk-interessante Egn omkring Silkeborg, som ved sine høje Bakker, Søen, Vandfaldet, Møllerne og mangen karakterisk Egenhed, paa en meget levende Maade gjenkaldt mig fremmede Naturscener i Bjergegne.

Et Par Timers Ophold paa dette Sted, som ved sin herlige Beliggenhed og sjældne Naturomgivning blev mig et af de mærkeligste, jeg har fundet i Danmark, kunde ikke strække til at gøre mig nøjere bekendt med Skovene, der maa ansees for Gaardens fornemste, eller rettere eneste Herlighed, da Bøndergodset er bortsolgt, og Hovedgaardsmarkerne for det meste bestaae af meget høje og magre Bakker, hvis Dyrkning neppe giver betydeligt Overskud“.

Den videre Beskrivelse af Turen til Rye og Himmelbjerget røber Forfatteren af Rejseskildringen som den interesserede, kyndige Iagttager med Blikket opladt for Silkeborg Egnens uberørte, snart storladne, snart idylliske Natur, med de mange afvekslende og maleriske Udsyn.

Vi er nu naaet frem til Trediverne og Fyrrerne af forrige Aarhundrede og befinder os i en Periode, i hvilken Sankvemmet mellem Landets forskellige Egne var blevet adskilligt livligere end forhen. Foruden af adskilligt flere Turister og Naturelskere begyndte Silkeborg og dens Omegn nu ogsaa at blive opdaget og dyrket af en Del Malere, af hvilke kan nævnes Dankvart Dreyer, A. E. Kieldrup, Carmiencke, G. E. Liebert og A. Juuel. Senere har V. Kyhn, Godtfred Christensen, J. la Cour, Harald Foss, P. Mønsted, Wennerwald og mange flere med Forkærlighed søgt deres Motiver i den midtjydske Natur, som er udtømmelig paa Emner.

Konferensraad A. L. Drewsens utrykte Rejseerindringer fra 1850 omhandlende hans forskellige Silkeborg-Besøg hos Nevøen paa den nyoprettede Papirfabrik giver

Silkeborg gamle Vandmølle set fra Syd. Efter Radering af Carmiencke 1849.

paa mangfoldige Steder Udtryk for hans Begejstring for den for ham som Øbo ukendte og betagende Natur, som han kun flygtigt havde gjort Bekendtskab med i Aarene 1835 og 1844, men som han lærte indgaaende at kende under et Sommerbesøg fra 15. Juni til 25. Juli 1850, i hvilken Tid han paa Fodture gennemkrydsede hele Egnen og førte udførlig Dagbog over sine Oplevelser og Samtaler med Landalmuen, der forsynede ham med et stort Antal lokale Sagn og Overleveringer, som han ligeledes omhyggeligt har nedskrevet.

Kongerne Frederik den Sjette, Kristian den Ottende og Frederik den Syvende, navnlig de to sidstnævnte, har tilbragt tildels ret langvarige Sommerophold paa Silkeborg, hvis Omgivelser glædede og oplivede dem. Særlig gjorde Naturen Indtryk paa den skønhedselskende Kristian den Ottende og hans indtagende Dronning, der opholdt sig paa Silkeborg i 1840, under hvilket Ophold Kongen købte Himmelbjerget af Bonden Peder Nielsen for at gøre dette berømte Sted til Almeneje for Nationen. Frederik den Syvende, der var god Ven med Fabrikejer Michael Drewsen, hos hvem han og Grevinde Danner boede under Silkeborg-Opholdene, jagede og fiskede med Liv og Lyst i Aaen og Søerne og benyttede under saadanne Udflugter Dampbaaden „Højlen“, som bl. a. ved Drewsens Medvirkning var blevet anskaffet til Silkeborgensernes Forlystelse. Efter Hjemturen fra saadanne Udflugter holdtes som Regel Taffel i Drewsens herskabelige Villa i den gamle Slotshave, til hvilke Tafler den lille Nybyggerbys mere fremtrædende Borgere med deres Damer var indbudte, og hvor der herskede en tvangfri og munter Stemning.

Til Slut skal i denne Forbindelse nævnes Digteren H. C. Andersens smukke, lyrisk-beaandede Rejsekitse fra 1853 i Folkekalender for Danmark 1854, Side 97—106,

en poetisk, livfuld og indtagende Skildring, der altid vil bevare sin Interesse som det første Vidnesbyrd om det umiddelbare Indtryk, By og Omegn gjorde paa et modtageligt og følsomt Digtersind.

Gennem flere smukke illustrerede Artikler og Rejse-skildringer i „Illustreret Tiden- de“ og andre periodiske Skrifter naar man efterhaanden op mod Nutiden med dens Ulal af mere eller mindre reklamemæssige Omtaler af Silkeborg By og Omegn i Turist- bøger, Rejseførere og lignende Literaturfrembringelser af højst forskellig Art og Værdi.

* * *

I Aaret 1843 berejste Kammerraad I. Chr. Drewsen fra Strandmøllen i Selskab med sin ældste Søn Christian Drewsen Jylland for at anstille Undersøgelser om, hvor- vidt der noget Steds i denne Landsdel fandtes en Vandkraft af en saadan Styrke, at den med Fordel kunde anvendes som Drivkraft i en Papirfabrik. En saadan Vand- kraft fandt de to Fabrikanter i Gudenaalen ved Silkeborg gamle Vandmølle. Allerede i Sommeren 1835 havde I. Chr. Drewsens Broder, den tidligere omtalte Konferensraad A. L. Drewsen, faaet et levende Indtryk af den vældige Vandkraft, der udtømte sig i en Aalekiste, og som fra Arilds Tid ikke havde fundet anden Benyttelse end at drive en „ussel Melmølle“ og levere en Del Aal, som ganske vist var berømte over hele Landet. Han skriver i sin Dagbog, at da han stod paa Broen og saa denne mægtige, men i saa mange Aarhundreder spildte Vandkraft, fyldtes han med Smerte over, at ingen af hans Landsmænd endnu havde kunnet finde paa at benytte denne ypperlige Fabrikkraft. Denne beskæftigede senere i mange Aar hans Tanker, og han anfører, at det hørte til hans ledige Øjeblikkes kæreste Luftkasteller at tænke sig som Ejer over Silkeborg, hvor han vilde bygge Fabriker, anvende Skovene og frugtbare de golde Marker.

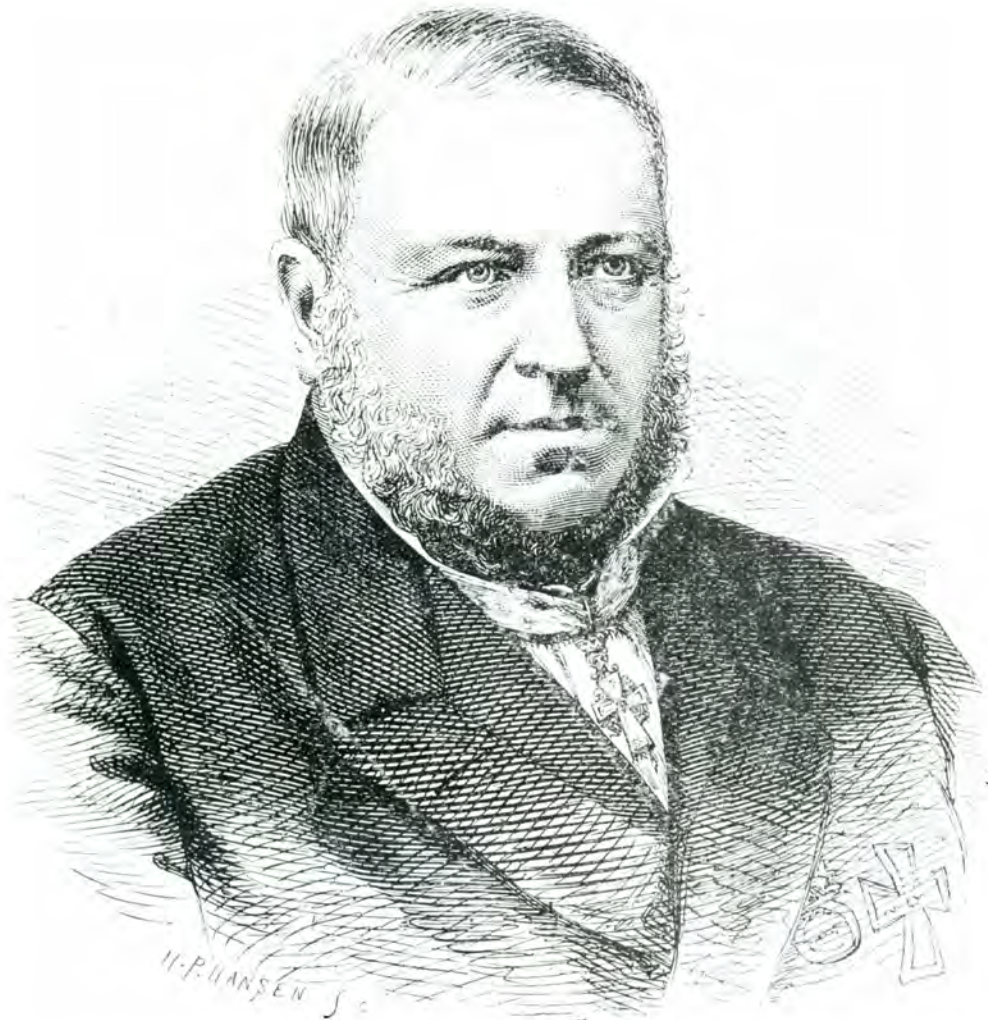
Ud fra det anførte kommer man til den ret sikre Antagelse, at Konferensraad Drewsen har henledt sine Slægtninges Opmærksomhed paa Silkeborg som et velegnet Sted for Anlæg af en Papirfabrik.

Herom fortæller I. C. Drewsen i sine Erindringer:

„Begivenheder kan gribe mægtigt ind i vort Livs Stilling, fremkaldt ikke sjælden ved ganske uforudsete Omstændigheder. Saaledes kan jeg vel ikke sige om Etablisementet Silkeborg. Jeg vil fortælle, hvorledes Tanken om der at indlade os fremstod. Det politiske Liv, hvori jeg nu en- gang er blevet indviklet, og den Omstændighed, at jeg var den, der paa Skamlingsbanken over- rakte Lorenzen Drikkehornet (med Inskriptionen: „Han vedblev at tale Dansk“) gjorde, at jeg hen paa Sommeren ogsaa fik Lyst til at tage Del i Folkefesten paa Himmelbjerget. Jeg foreslog min ældste Søn, at han skulde gøre denne Tur med mig, og han foreslog mig igen, at da vi var Silkeborg saa nær, skulde vi se dette, der dels var mærkeligt ved sine store Skove og smukke Situationer, dels har Danmarks største Vandløb. Jeg var enig med ham heri, og da vi saa den for vort Land uhyre og dog unyttede Vandmasse, saa baade forbavsedes og ynkedes vi over, at saa megen Kraft løb her unyttet til Havet, thi man kan ikke sige, at den benyttedes, fordi der ved den fangedes nogle Aal, og en udmærket Melmølle dreves.

Ganske naturligt var det Ønske: Gid vi havde dette Vand ved Strandmøllen, hvor det meste maa udrettes med Dampkraft. Vi talte frem og tilbage og spurgte endelig hinanden, om det ikke kunde være gavnligt for os at erhverve dette Vand og der lægge en tredje Papirmaskine. Da vi kom hjem, talte vi alle tre om denne Sag, og vi blev snart enige om, at dersom Vandkraften med Aalefiskeriet, Melmøllen og Teglværket kunde overlades os paa antagelige Vilkaar, burde vi ind- lade os paa dette Foretagende“.

Efter en Del Korrespondance om Sagen blev Rentekammeret ved kgl. Resolution af 16. Februar 1844 bemyndiget til at slutte Overenskomst med Brødrene Christian og Michael Drewsen om Vandkraftens Benyttelse samt om Overladelsen af et Jord- areal til Anlæg af en Papirfabrik, og Fabriken rejste sig nu saa hurtigt, at Papirfa-

Fabrikejer Michael Drewsen (1804 – 1874). Efter Træsnit i Illustreret Tid. 1874.

brikationen kom i Gang fra 1. Januar 1845. I de nærmest paafølgende Aar rejste der sig flere Fabrikbygninger, saaledes at der henimod Aar 1850 var opstaaet den anseelige Industrivirksomhed, som i meget væsentlig Grad bidrog til at danne Grundlaget for den lille nystiftede By. Det kan ogsaa med Rette siges, at Silkeborg Papirfabrik til Stadighed siden, naar undtages nogle kortere Tidsrum, i hvilke Driften har været indstillet, har været en meget væsentlig Faktor i Byens økonomiske Liv, været Eksistensgrundlaget for talrige Familier gennem de skiftende Tider, kort sagt været Byens betydningsfulde industrielle Centrum.

Efter at Silkeborg Papirfabrik i 1864 var nedbrændt, blev den straks genopført, hvorefter den i 1869 solgtes til cand. pharm. N. C. Strøyberg. I 1889 indlemmedes Papirfabriken i A S „De forenede Papirfabrikker“ og blev derpaa foreløbig sat ud af Drift, men atter sat i Gang i 1894. Senere er Fabriken gentagne Gange blevet betydeligt udvidet, saaledes i 1910 med en stor Bygning til Fabrikation af Nationalbankens Seddelpengepapir.

I 1873 solgte Staten til Fabrikejer Strøyberg for 68000 Kr. Silkeborg Hovedgaard og Ladebygninger samt den tilbageværende Del af Jordegodset, Østmarken, nogle Enge

Silkeborg Papirfabrik.

Efter Træsnit i Dansk Folkekalender 1854

m. m., ialt omtrent 100 Tdr. Land. Nuværende Ejer af Silkeborg Hovedgaardbygning med den store tilliggende Have er Købmand Peter Jessen, Silkeborg. Inden hans Køb havde betydelige Udstykninger fundet Sted, idet bl. a. de omfattende Ladebygninger („Længerne“) holdtes udenfor Købet.

I Aarene 1847—48 opførte Fabrikejer Michael Drewsen i den gamle Slotshave en meget stor og herskabelig Villa, som den Dag i Dag er Silkeborgs anseligste Privatbolig, og han beboede denne omtrent til sin Død, som indtraf i København i Aaret 1874. Han var da 70 Aar gl. Gennem de næsten 30 Aar, han levede i Silkeborg, var han ubestridt Byens førende Skikkelse, lige imponerende af Aand og Legeme, en dygtig, initiativrig og magtfuld Personlighed, der i Kraft af sin sociale Stilling og den Autoritet, han besad, til Stadighed udøvede den største Indflydelse paa Byen, dens Styrelse, Vækst og Fremgang. Det var med god Grund og med Tilslutning af det samlede Borgerskab, at der i 1892 paa Silkeborg Hovedtorv rejstes en vellignende Statue af Michael Drewsen, Silkeborg Byes Grundlægger og første Borger.

Haand i Haand med Familien Drewsens Bestræbelser for i Midten af 1840'erne at opføre en Papirfabrik paa Silkeborg gik andre Bestræbelser for at faa anlagt en lille Købstad eller Handelsplads der. Motiverne hertil var forskellige. For det første fandt man rent geografisk, at det for den midtjydske Befolkning vilde afhjælpe et i mange Retninger stærkt Savn, om der i Jyllands Midte kunde opstaa og trives en By, hvad der vilde være til største Gavn for Omsætningen af denne Befolknings Produkter. Disse midtjydske Bønder havde hidtil haft en altfor lang Vej at drage, naar Varer skulde afhændes eller indkøbes. Planerne om et Købstadanlæg paa Silkeborg stod dernæst ogsaa i Forbindelse med de Forventninger, man nærrede til samtidige Planer om Gudenaæns Sejlbargørelse fra Rye Mølle over Silkeborg til Randers. Endelig og ikke mindst ansaa man med Rette Opførelsen af den efter Datidens Forhold store Papirfabrik for velegnet til at danne den faste og sunde Kærne, hvorom et Bysamfund forholdsvist hurtigt vilde danne sig. Forskellige Vejplaner spillede ogsaa en Rolle. Som tidligere anført var Planerne om en lille Købstad paa Silkeborg og Gudenaæns Sejl-

bargørelse en af Landsdommer Hoff's Yndlingsideer, og Kanaliseringsplaner af forskellig Art med Hensyn til Gudenaen og andre Vandveje antog en temmelig fast Form i første Tiaar af forrige Aarhundrede uden dog at blive realiserede. I Tiden indtil 1840 kan man trygt gaa ud fra, at Planen om Købstaden og Gudenaens Sejlbargørelse til Stadighed har foreligget i bunden Skikkelse, men Tidens store Fattigdom har været en afgørende Hindring for Virkeliggørelsen.

Et betydningsfuldt Skridt fremad blev gjort ved Kong Chr. d. 8's Besøg paa Silkeborg i 1840, og det tør bestemt anlages, at det skyldtes hans Initiativ, at Planerne nu blev tagne op igen og ført til en endelig og heldig Afslutning. Den 31. Marts 1840 indgav Godsinspektør, Justitsraad Bindsbøll en Indstilling, der formenes at støtte sig til en Samtale med Kongen. Denne Indstilling blev den egentlige Anledning til og Grundlaget for de Foranstaltninger, der senere blev truffet, jfr. Birkedommer V. Drechsels udmærkede lille Bog „Silkeborg 1840—1880“, Side 20 ff. Dette Værk udgør Hovedkilden til Silkeborg Byes ældre Historie og har ved sin Paalidelighed og Grundighed stor Interesse den Dag i Dag.

Efter en Del Brevveksling og adskillige Overvejelser angaaende det paatænkte Købstadanlæg indgav Rentekammeret under 29. Juni 1844 sin Forestilling til Kongen om Anlægget af en Handelsplads paa Silkeborg, hvilken Forestilling den 5. Juli s. A. resulterede i en kongelig Resolution angaaende Nedsættelsen af en Kommission, der skulde udarbejde Forslag til de Betingelser, paa hvilke et saadant Anlæg vilde være at tillade og i det hele til Regulering af dette Anliggende. Den 17. September 1844 blev Kommissionen nedsat og kom til at bestaa af Deputeret i Danske Kancelli Michael Lange, Deputeret i Generaltoldkammer og Kommercekollegiet Gottfred Garlieb samt Deputeret

Silkeborg Papirfabrik.

Efter Træsnit i Illustreret Tidende 1865.

i Rentekammeret Iver Johan Unsgaard. Kommissionen tilkaldte flere lokalkyndige Mænd, med hvem man 4. og 5. August 1845 holdt Møde paa Silkeborg. Efter en meget udførlig Forestilling fra Kommissionens Side besluttedes derefter ved kgl. Resolutioner af 15. December 1845 og 8. Januar 1846 Oprettelsen af en Handelsplads ved Hovedgaarden Silkeborg i Linaa Sogn, Gjern Herred, Skanderborg Amt.

Angaaende Beliggenheden bestemtes særlig, at der hertil skulde forbeholdes et Areal paa ca. 250 Tdr. Lands Størrelse af Hovedgaardens Vestermark, nemlig det Areal, som mod Nord grænsede til Silkeborg Langsø, og Anlæggets Udførelse blev nærmere bestemt paa Grundlag af en af Ingeniørmajor Schlegel udarbejdet Plan. Samtlige Drewsenske Fabrik anlæg og Beboelsesbygninger kom til at udgøre Byens østligste og ældste Del. Da Byens Hovedgade, den nuværende Vestergade, havde en saadan Retning, at den kom til at udgøre en Del af det nyprojekterede Vejanlæg Aarhus-Ringkøbing, fik Ingeniørkorpset Ordre til hurtigst muligt at udføre det fornødne Jordarbejde paa den Del af Vejen, som førte gennem Byen. I de samme kongelige Resolutioner fandtes endvidere udførlige Bestemmelser angaaende Betingelserne for Nybyggernes Nedsættelse paa Pladsen, de Begunstigelser, der indrømmedes dem, Jordernes Afbenyttelse, Bygningernes Indretning m. m. At Byen saaledes overvejende blev til ved et Magtbud, har i flere Henseender præget dens Karakter, ikke mindst i Gadeanlægget med dets lige regelmæssige Gader, der som oftest skærer hinanden i rette Vinkler.

Skønt der var overvejende Stemning til Stede og navnlig hos Regeringen for Planen om et Købstadanlæg paa Silkeborg i Forbindelse med de Drewsenske Anlægs Virkeliggørelse, maa det dog i denne Forbindelse anføres, at der ogsaa hævede sig advarende Røster i modsat Retning. Her kan anføres I. C. Schythes Beskrivelse af Skanderborg Amt, 1843, Side 502—507. Denne Forfatter var af den bestemte Anskuelse, at Købstæder og Handelspladser i det indre af Landet aldeles ikke kunde tage Kampen op med Søkøbstæderne, og at de følgelig paa Forhaand maatte være dømt til at sygne hen. Herpaa afgav adskillige af Landets, ikke mindst Jyllands mindre Byer, afskrækkende Eksempler, som han nævner. Det eneste, som med Hensyn til Silkeborgs Anlæg i nogen Grad kunde forsonne ham med Tanken, var Papirfabrikens Grundlæggelse og Muligheden for, at der kunde opstaa flere andre Industrivirksomheder.

Dagbladet „Fædrelandet“ for den 5., 6., 7., og 9. Februar 1846 talte tildels det samme Sprog i ledende Artikler, som paa en meget ironisk Maade polemiserede mod de Grundtanker, som førte til Beslutningen om Silkeborg Handelsplads' Grundlæggelse.

Eftertiden har imidlertid paa afgørende Vis aabenbaret, at der baade paa den ene og den anden Maade virkelig var Trang til Handelspladsen, ikke blot som Stedet for Industriens Etablering, men ogsaa, som Tanken oprindeligt var, som Stedet for Vareudveksling og for en Haandværkerstands Opstaaen. Til at begynde med udviklede Byen sig ret langsomt, og navnlig havde Pengekrisen i 1857 en særlig uheldig Indflydelse paa den unge kapitalfattige Befolkning, men derefter er Byens Vækst foregaaet jævnt og støt gennem de svundne Aar. Dette staar naturligvis i Forbindelse med, at Byen, der i den første trange Tid stod helt uden de sædvanlige sociale, kulturelle og andre Goder, efterhaanden som den tog til i Indbyggerantal, fik saadanne. I 1853 blev de første Jorder udparcellerede til Bebyggelse, og Jurisdiktionsforholdenes Ordning og Afgrænsning fandt derefter Sted i 1854, da Silkeborg Birk oprettedes. Apotheker- og Lægevæsenet organiseredes ligeledes ret hurtigt. I 1855 fik Silkeborg sin egen Kommunalbestyrelse, og Skole- og Kirkevæsen, Politi- og Sundhedsvæsen blev efterhaanden lagt i et fast Leje. Enkelte mere moderne Goder som f. Eks. et Gasværk fik Byen længe før mange af Landets Købstæder, fordi den som Nybyggerby lettere kunde tage

Silkeborg set fra Fruens Bæk.

Efter Maleri af L. Lauritzen 1861.

Hensyn til Fremskridt og Opfindelser end de gamle Byer, hvor en større Konservatisme og andre Hæmninger gjorde sig gældende.

Efter at Gade- og Vejvæsenet i Byen havde udviklet sig mere og mere fra omkring Midten af forrige Aarhundrede, i hvilken Forbindelse kan nævnes, at Adgangen til det nordlige Opland i 1854 var blevet sikret ved den i dette Aar anlagte Dæmning over Silkeborg Langsø til Nabsognet Balle, oprandt ret hurtigt det Tidspunkt, da Byen fik sit første Baneanlæg, nemlig Aar 1871, da Jernbanen mellem Skanderborg og Silkeborg blev aabnet. Senere blev denne Bane ført videre over Herning til Skjern. I Nutiden staar Byen desuden med Baneanlægene Langaa-Silkeborg-Bramminge, Silkeborg-Kjellerup-Rødkærsbro og Silkeborg-Bryrup-Horsens. Silkeborg By har forlængst ved udmærkede Chaussé'er haft direkte Forbindelse med Nabokøbstæderne Aarhus, Horsens, Herning og Viborg. Ogsaa med Byer som Randers og Skanderborg er der bekvem og god Vejforbindelse, og antagelig vil om kort Tid den projekterede Diagonalvej Randers-Silkeborg-Esbjerg blive ført ud i Livet og forhaabentlig indfri de Forventninger, man fra saa mange Sider nærer til denne Vejplan. De nævnte Vejforbindelser og adskillige andre af mindre væsentlig Betydning udgør et vidtforgrenet Net af Automobilruter til Raadighed for Byens og Egnens Befolkning.

Af en ikke ringe Betydning for Silkeborg By og Opland helt op til vort Aarhundrede var Varetransporten med større og mindre Pramme („Kaage“), som blev trukket af Heste paa Trækstien anlagt paa Gudenaans Bred mellem Silkeborg og Randers, efter at dette Stykke Aaløb i 1850'erne var blevet oprenset og forbedret for Sejladsen. Himmelbjergsøerne og Gudenaan til Silkeborg, her kaldet Remstrup Aa, blev besejlet med andre store Pramme, som lossede Brændelaster paa Statsskovvæsenets Plads ved Hovedgaarden, hvor der saa fra Tid til anden fandt Brændeauktioner Sted.

* * *

Til Belysning saavel af det Indtryk, som Silkeborg og dens Befolkning gjorde paa Fremmede i 1850—1860'erne, som angaaende Byens Anlæg, Udvikling og Byggeaade, kort sagt dens „Ansigt“, haves adskillige interessante Udtalelser i den samtidige Litteratur, der tillige giver morsomme og karakteristiske Bidrag til Kundskab om Nybyggerbefolkningens sociale, økonomiske og kulturelle Stade. Som naturligt er, udbreder enkelte Forfattere sig indledningsvis om den for dem i Regelen ukendte og begejstrende Skov- og Bakkenatur.

Vi lader først Samtiden tale gennem Pseudonymet „L“ i Illustreret Tidende 1861, Side 163:

„Efter en Tidlang at være ført igennem Skovene, der tager sig mærkelige ud i dette bakkede Landskab og stede bliver tættere og tættere, bugter Vejen sig slangeformet igennem Kløfterne ned ad den bratte Skraaning til Broen, der fører over Remstrup Aa, en Del af Gudenaen, og nu udbreder den unge By sig for vort Blik, med sine skinnende nye røde Tage, som ved et Trylleri fremkaldt i Skovens Skød“. „Endnu for 15 Aar tilbage fandtes her i vid Omkreds ikkun Herregaarden Silkeborg, med sin bekendte gamle maleriske Vandmølle, der senere er ombygget. Nu tæller Byen allerede paa sit Torv og i sine syv Gader over 130 grundmurede Gaarde og Huse, hvoriblandt Raadhuset med Taarn og Spir, flere Jernstøberier, Apotheket, Præstegaarden, Gasværket og 3 Gæstgivergaarde. Den elektriske Telegraf har en Station her og ved Aftenstid forkynder Posthornet Diligencens Ankomst og Afgang baade fra Øst og Vest ad den nye Hovedlandevej fra Aarhus til Ringkøbing og omvendt. Mange Rejsende tager hertil, ofte saa mange paa en Gang, at de næppe kan herberges. Vesterboere i deres gammeldags Karosser, Kunstnere og Studenter med Randsel paa Ryggen, Embedsmænd og Familier fra Østkysten og Øerne, indenlandske og fremmede Turister strømmer hertil i Sommermaanederne som til et Badested. Byens Folkemængde er allerede overgaaet Lemvigs og har naaet Skanderborgs. Denne Befolkning bestaar næsten udelukkende af unge livsglade Mennesker og Folk i deres bedste Alder, fra alle Landets Egne. Man ser kun meget faa gamle Folk eller unge Piger, men derimod en overvejende Del smaa haabefulde Børn, der er vokset op tilligemed Byen, hvilket Forhold bidrager meget til at give Stedet en ejendommelig Karakter“.

I 1856 var Digteren C. Hostrup blevet kaldet til Præst i Silkeborg, og han har i „Senere Livserindringer“ 1893, Side 1—104 omtalt sine Minder fra den lille By, jfr. S. 3 -5:

„Den saa endnu mærkelig ny ud; men den var ikke længere nær saa ufuldbaaren, som da jeg gæstede den for seks Aar siden; thi da lignede den i Grunden slet ingen By, men kun den planløse Opstilling af de spredte Smaahuse, som et lille Barn foretager, naar det piller dem op af sin Legetøjsæske. Nu var der vel allevegne fuldt af Tomter; men de to største Gader var dog saa sammenbyggede, at man straks fandt Rede deri, og Hovedgaden fra Aarhus- til Herning-Chausseen var helt brolagt. To Aar efter skrev jeg i en Vise:

Vi har en By, en lille en,
med Tage lyserøde,
vi har én Gade, lagt med Sten,
og fire dejlig bløde.
Vi har en Traad, der løber glat
med Bud til fjerne Kyster,
og Gas, der viser selv ved Nat,
hvormeget der os brøster.

Silkeborg var en pur ung By i enhver Henseende. Under dens skinnende lyserøde Tage boede der en lysegrøn Befolkning, næsten lutter unge Mennesker, som havde haft nok af Æventyrmod til at nedsætte sig i denne Sand- og Skovørken. Det største Antal var vel Jyder, men der var ogsaa Indvandrede fra alle Danmarks Egne, og denne Befolkning, som saaledes var mindre ensartet end i nogen anden dansk Købstad, havde det Fællespræg, som Ungdommen giver. Derfor herskede der en Lighed mellem Beboerne, som ikke udmærker vore ældre Købstæder, og en vis Fart i Udviklingen, saa vi straks, efter at vi var flyttede dertil, fik Gasbelysning i Gaderne mange Aar før København og ad privat Vej knyttet Telegrafforbindelse med Aarhus og hele den øvrige Verden“.

Silkeborg set fra Kjærsgaard. Efter Træsnit i Illustreret Tid. 1861.

I Sommeren 1859 havde Silkeborg Besøg af Studentersangforeningen, som tilbragte nogle prægtige Dage i Byen og Egnen begunstiget af det herligste Vejr og modtaget med stor Hjertelighed og Gæstfrihed af Borgerne. Om dette vellykkede Besøg taler baade C. Hostrups og Otto Zincks Erindringer. Tilsyneladende satte Besøget Befolkningen paa den anden Ende. Glæderne var mere naive og Tilstandene en Del mere primitive den Gang.

En Hovedkilde til vort Kendskab til Silkeborg By og Borgerskab for ca. 70 Aar siden er daværende Distriktslæge C. Fibigers Afhandlinger: Medicinsk Topographie af Silkeborg og dens Omegn, København 1863, og Dødelighedsforholdene i Silkeborg 1861—1865, sidstnævnte indtrykket i Tidsskriftet: Hygiejnisk Meddelelser for 1869. Selv om man maaske nok engang imellem maa erindre sig, at Forfatteren som Læge og ud fra sin Plan har anlagt sin særlige Betragtningssmaade og muligvis til Tider opruller nogle vel mørke Billeder, giver de to Afhandlinger dog en saadan Rigdom af Oplysninger om Silkeborg i 1860'erne, at de altid vil bevare deres Værdi.

I „Topografien“ Side 65—77 er indeholdt en bred Beskrivelse af Byen med dens Anlæg, Huse, Gader, offentlige Bygninger, Ernæringsforhold m. m., og fra „Dødelighedsforholdene“, Side 81, kan angaaende de ret primitive Tilstande anføres følgende:

„Byens Fortouge er efterhaanden alle blevne brolagte med Fald fra Bygningerne, som maa have meget at betyde med Hensyn til Svamp i Kældertøjligheder, hvoraf Byen er saa plaget. Af Gaderne er kun to brolagte, de to Hovedgader, Sidegaderne ikke. Torvets Brolægning forestaar i en nær Fremtid. Af brolagte Rendestene er desuden en stor Mængde efterhaanden kommen tilsynse, saavidt det lod sig gøre for Faldets Skyld, og derved en stor Del Spildevand og Urenligheder fra Gaarde, Møddinger og andre Samlingssteder skaffet afvejen og faaet Afløb, saa at Snavset har fundet sin rette Plads. Retirader er flyttede, hvor de laa paa ubejlelige Steder, Slagterboder ombyggede og indrettede renligere med tilstrækkeligt Afløb, Garverierne ligeledes; men at bringe Svinestierne udenfor Byen er ikke lykkedes endnu, da det har saa stor Modstand at bekæmpe fra Befolkningens Side. Denne Forholdsregel lader sig næppe gennemføre uden ved en Lov, som gælder for hele Landet eller for alle Landets Købstæder. I Aaret 1867 er det lykkedes med store Bekostninger at bringe det saa længe bebudede Kloakanlæg istand; det bestaar af en dyb og i Cement muret Rende, lukket foroven med Planker, og som løber langs med Bygningerne

paa den sydlige Side af Vestergade, og bringer Vandet fra disse, hvorfra tidligere intet Aflob var, i to ligeledes murede Render tværs over Gaden ned i Langsøen, som ligger Nord for Byen”.

Angaaende Befolkningen udtaler C. Fibiger i “Topografien“ Side 78—79:

„Silkeborg er bleven befolket ved Tilflytning, dels og for Størstedelen fra næsten alle Danmarks Egne, og dels ogsaa fra Tyskland. Der kan derfor ikke være Tale om nogen Legemsbeskaffenhed eller Helbredstilstand, som kan siges at være ejendommelig for en Befolkning, der er saa blandet, og der eksisterer saa at sige ingen indfødt Silkeborgianer, som er over 16 Aar gammel. De indfødte er altsaa blot Ungdommen, og deres Antal er 602, nemlig 297 Drengene og 305 Piger (Folketælling 1860). Som Beboere af en Handelsplads har Befolkningens Stræben navnlig en materiel Retning, og de Fleste er kommet hertil for at svinge sig i Vejret ad denne Vej. Dette er vistnok ogsaa lykkedes for en Del eller var i det mindste stærkt paa Vej til at lykkes, paa Grund af den Rapiditet, hvormed Byen udviklede sig fra Aaret 1850, indtil Handelskrisen indtraadte. Denne Katastrofe maatte virke føleligt paa Byens Handelsstand, fordi de fleste Købmænd var ankomne hertil uden nogen synderlig Formue at begynde med, og derfor for Størstedelen arbejdede med fremmede Penge, ligesom ogsaa de færreste af Byens Beboere selv ejer deres nybyggede Boliger, men har Prioriteter staaende deri, som de maa forrente. Sekundært virkede Handelskrisen paa Haandværksstanden, da Bygningsforetagender og Byggelysten standsede, hvorfor ogsaa en stor Del Haandværkere efterhaanden atter forlod Byen. Der er endog en stor Sandsynlighed for, at Byen har haft langt flere Indbyggere i Aarene 1857 og 1858 end der har vist sig ved Folketællingerne 1855 og 1860. Imidlertid er der Grund til at tro, at Handelskrisen kun vil standse Silkeborgs Udvikling for en Tid, da den har Opland til alle Sider, og snart staar overalt i Forbindelse med dette ved gode Communicationsmidler. Oplandet er vel ikke frugtbart, men opdyrkes for hvert Aar mere og mere, og det er meget stort, da der paa Markeds- og Torvedagene endog ses Landmænd i Byen, som bor i 6 til 8 Miles Afstand. Vekselvirkningen med Omegnen er Byens væsentligste Opgave, og da Forholdene, uagtet den store Støtte, som Byen har haft i Fabriken, i lang Tid har været trykkende, saa træffer man allevegne, for at raade Bod herpaa, Liv, Travlhed og idel Virksomhed, som maa anses for Byens egentlige Særkende. Forlystelsessygen er derfor mindre end i andre Byer, og offentlige Steder ikke meget besøgte, da det offentlige Liv overalt træder i Skygge for Familielivet. Foruden Klubben findes flere Dansesaloner for Haandværkersvende og

Silkeborg set fra Færgebakken. Efter Tegning af keiserlig-kongelig østrigsk Hauptmann, Baron Handel 1864.

Silkeborg set fra Kildebakken.

Efter Strik fra ca. 1870.

Tjenestefolk, saavelsom Dans om Søndagen om Sommeren paa Naaege. Disse Steder er mere besøgte, og de simpleste blandt dem ere tillige ofte Tumleplads for megen Svir og Sværm, paa Grund af den store Mængde Haandværkssvende, som trække igennem Byen for at søge Arbejde. Paa Markedsdage benyttes de af Bønderne, som begynde at drikke og danse allerede midt paa Dagen; dog er Livet paa Værtshuse langtfra saa almindelig Vedtægt som i mange andre Byer, og Tilbøjeligheden til Brændevinsdrik kan ingenslunde siges at være stor for Byens Vedkommende. Fabrikarbejderne holdes bestandig i Aande ved Fabriken, og andre Folk af Arbejdsklassen kunne heller ikke faa Tid til stor Lystighed. Man ser næsten aldrig et beruset Menneske paa Gaden, undtagen det er Bønder, som ere kommen til Byen for at more sig“.

En ikke mindre indgaaende Skildring af de social-økonomiske Tilstande i Silkeborg i Perioden 1861—1865 er givet i „Dødelighedsforholdene“, Side 66—67:

„Bevægeligheden blandt Befolkningen i Silkeborg er temmelig stor, og foruden at der i Gennemsnit fødes 42 om Aaret flere end der dør, sker dens Tilvækst fornemlig ved Tilflytninger andetstedsfra, som for det meste ikke er af den heldigste Beskaffenhed. De fleste Folk, som flytte til Byen, er simple Personer, som ikke kunne komme ud af det andre Steder, og som derfor ville søge deres Lykke i Nybyggerkolonien. Hvad der især lokker dem er Fabriken, saavel den store Papirfabrik som en mindre Kradsulfabrik, der er anlagt af en Købmand, da disse to Stiftelser altid er i Stand til at beskæftige en stor Mængde Mennesker, og Daglønnen er temmelig god. Men ved saadanne Industrianlæg kan man kun bruge flittige og dygtige Folk, og efterhaanden som de forfalde til Dovenskab og Ligeegyldighed, jages de bort igen, og blive nu i Byen for at ernære sig af tilfældigt Arbejde. Hermed gaar det ene Aar efter det andet og til Slutningen har man opholdt sig saa længe i Byen, indtil man er forsørgelsesberettiget af Kommunen. Undertiden har man giftet sig, og er Skæbnen fuldstændig kontrair, saa løber man sin Vej igen og lader Konen med 4 til 5 Børn ligge paa Fattigvæsenet. Paa denne Maade skabes efterhaanden et stort Proletariat, og Fattigskatten, som stiger hvert Aar og for 10 Aar siden kun var 1 Mark 8 Skilling for hvert Individ, beløber sig for Tiden til 2000 Rd., eller 1 Rd. for hvert Individ af Byens Beboere. Den offentlige og private Godgørenhed er meget stor, men enhver kender de Vanskeligheder, som er forbunden med at fordele denne fornøftigt og træffe den sande Trængende. Imidlertid understøttes saavel den sande trængende som den mindre Værdige, navnlig for Børnenes Skyld, og det er en Selvfølge, at den Kontrol, som kan føres med, hvorvidt Bidragene anvendes fornøftigt, som oftest er mangelfuld. Dovenskab, Lediggang og Ligeegyldighed for den Dag i Morgen har i de senere Aar i en betænkelig Grad grebet om sig blandt Byens arbejdende Klasse, og tilbudt Arbejde bliver ofte forsmaaet. Manden kan ugenert drikke op hver Skilling han tjener, medens Konen gør sig tilgode med Kaffe, Kager og et for deres Stilling temmelig luxuriøst Maaltid; thi har man ikke mere, saa kan man lægge sig paa Fattigvæsenet, man har Loven for

sig, eller ty til den private Godgørenhed. Til Børnene bliver der imidlertid intet tilovers. Byen vrimler af smaa Værtshusholdere, og i disses Skænkestuer ser man Arbejdsfolk og den lavere Haandværkerstand drikke Snapse og bairsk Øl baade om Dagen og om Aftenen“.

Som Slutning paa dette Afsnit skal fra samme Afhandling Side 86—88 anføres Forfatterens Omtale af den Indflydelse, som Krigsbegivenhederne i 1864 fik paa Silkeborg By og Borgerskab:

„Endnu maa jeg omtale en Begivenhed, som ved de Rystelser og den Konfusion i alle Forhold, som den fremkaldte, staar i nær Causalforbindelse med Sygeligheden og Mortaliteten i Jylland. Det er den tyske Occupation i 1864. Den Spænding, Uro og Bekymring, som greb Befolkningen, efterat Dannevirke var forladt, endte med, at Silkeborg og Omegn den 24de April blev over-
svømmet af 8000 Preussere. Kun noget Kavalleri kunde bivouakere, thi Vejret var ikke dertil, og de øvrige blev indkvarterede eller rettere stuede i Husene som Sild i Tønder. Møblerne blev flyttet ud af Værelserne, Gulvene bedækket med Halm en halv Alen højt, og herpaa blev Preussere placerede tæt sammen ved Siden af hinanden. Flere Butikker, navnlig hos Kolonialhandlerne, blev udplyndrede om Natten, og dette var Skyld i, at de senere var slettere forsynet med Varer, end de plejede, fordi de ikke turde anskaffe sig nye. Denne Tingenes Tilstand var uholdbar og varede heller ikke længe. Imidlertid vedblev Gennemmarscher og Indkvarteringer saa jævnlig hele Sommeren, og et Tyfuslazareth blev anlagt paa Vestergade i den mest befærdede Del af Byen. Om Efteraaret begyndte det egentlige moralske Tryk, som det kaldtes, det vil sige, at Silkeborg i Oktober og November Maaned havde en Indkvartering af 1000 Mand, eller en Trediedel flere Beboere i de samme Bygninger. Konsekvenserne heraf er lette af indse. Da Familierne naturligvis ikke havde saa mange Sengesteder, bleve Sengeklæder og Senge rekvirerede og med Magt ind-drevne fra Landsbyerne i Omegnen, og de ankom hertil paa Vogne, ophobede imellem hinanden, smudsige, støvede af Ælde og undertiden fyldte med Utøj og Smittestof. Preussere, Østrigere, de Indfødte og Sengeklæderne fra Landet maatte rystes sammen saa godt, som man formaade, og det lykkedes at skaffe Plads, endskønt der ikke var Hjerterum. Middelttemperaturen var i Ok-tober næsten to Grader koldere, end den i Gennemsnit plejer at være, og Følgen heraf blev, at Folks Forraad af Brændsel for hele Vinteren omtrent blev opbrugt i disse to Maaneder, thi hvor der ikke var Kakkelovne tilstede i Forvejen, maatte disse anskaffes og opstilles. At det ikke gik bedre med det muligt tilstedeværende Forraad af Erstatningsmidler er en Selvfølge, og Krigs-skadeerstatningen, som skulde raade Bod herpaa, indtraf først over et Aar senere, og udgjorde næppe en Fjerdedel af, hvad Indkvarteringen havde kostet Befolkningen. Under saadanne Forhold kan det ikke undgaaes, at det staar sig slet baade med Sygelighed og Dødelighed, og det er næsten ubegribeligt, hvorledes det er gaaet Børnene med Tilsyn og Pleje; thi naar Moderen i et af Indkvartering tæt tilpakked Hus tillige skal lave Mad til og opvarte Tyskerne, kan hun ikke faa megen Tid tilovers til Børnene, hvortil endnu kommer, at Skræk, Uro og idelig Alarmering har en skadelig Indflydelse paa Diegvingen. Efterveerne af 1864 maatte derfor vare langt ind i 1865, og først i 1866 var de ganske forsvundne“.

* * *

I det foregaaende er i store Træk fremstillet den historiske Baggrund og de sær-lige geografiske og økonomiske Betingelser for Byen Silkeborgs Opstaaen og Vækst. Til Slut skal gives et Rids af Byens nuværende Tilstand, saaledes som den har ud-viklet sig i det sidste Par Menneskealdrer.

Byens Fremgang illustreres bedst ved et Par Oplysninger angaaende Indbyggeran-tallets Vækst gennem Tiderne. Indbyggerantallet var i 1850: 499, 1860: 1775, 1880: 2931, 1901: 7228 og i 1933: 12267. Siden Aarhundredskiftet er der foregaaet en stærk Udvikling i den nordlige Forstad Alderslyst, som er beliggende i Balle Kommune i Viborg Amt. Denne Forstad har nu et Indbyggerantal paa godt 3000, som ikke er medregnet i sidstnævnte Tal.

Helt fra Midten af forrige Aarhundrede har der været Planer fremme om at lægge Hids Herred, som er beliggende umiddelbart Nord for Silkeborg i Viborg Amt, og som bestaar af 10 Sogne, under Silkeborg Retskreds, og forskellige Henvendelser er gen-nem Tiderne i denne Henseende rettet til Justitsministeriet. Indlemmelsen fandt imid-
lertid først Sted i 1919 samtidig med Retsreformens Indførelse. Silkeborg er nu Sæde

Silkeborg set fra Odden.

Efter Maleri af Carl Møller 1882.

for en Dommer og en Politimester, som tillige er Politimester i Skanderborg. I 1920-21 opførtes paa Søndergade et nyt anseligt Ting- og Arresthus mellem Politimesterboligen og Dommerboligen, i hvilken Dommerkontoret har til Huse. I Ting- og Arresthuset har Statspolitiet, det kommunale Politi samt Politimesteren Kontorer. Desuden er der indrettet Bolig for Arrestforvareren. Det gamle Ting- og Arresthus paa Torvet, opført 1857, er nu efter en omfattende Ombygning helt indrettet til kommunal Administrationsbygning.

Silkeborg var Handelsplads gennem en lang Aarrække, idet Byen først blev Købstad den 1. Januar 1900. I Spidsen af Administrationen staar nu en folkevalgt Borgmester, der er Medlem af og Formand for et Byraad paa 15 Medlemmer.

Foruden den sædvanlige Næring ved Handel og Haandværk, som Silkeborg har tilfælles med andre Byer af samme Størrelse, har Byen efterhaanden faaet en Del større industrielle Virksomheder foruden Papirfabrikken, nemlig en Maskinfabrik, et Par Tekstilfabrikker, Andelsslagteri og Andelsmejeri samt en Del andre middelstore og mindre Virksomheder. Alt i alt kan man med ret god Føje betegne Byen som en Fabrikby. Silkeborg By og Oplands Næringsliv har sin Støtte i 3 Banker og en Sparekasse, sidstnævnte grundlagt allerede 1860, hvorimod Byens ældste Bank, A/S Silkeborg Bank, først blev stiftet i 1882. Silkeborg Sparekasse er i dette Aar (1933) i Færd med at opføre en ny stor Sparekassebygning paa sin Grund paa Vestergade lige ved Torvet.

Oprindelig afholdtes Gudstjenesten i Silkeborg i et Kapel, som var blevet indrettet i et Værelse i Silkeborg Hovedgaard, og denne efterhaanden temmelig uholdbare Tilstand vedvarede til 1877, da den nuværende Sognekirke paa Torvet indviedes og toges i Brug. I nyere Tid er der opført et Missionshus i Amaliegade og en Kirkesal i Lyngbygade. Endvidere har den katolske og irwingianske Menighed samt Metodistmenigheden hver sin Kirke. Præsteembedet var til at begynde med forbundet med

Annekset Linaa Sogn, men Adskillelse fandt Sted i Aaret 1899, og Byen med dens Jorder udgør nu eet Kirkesogn. Oprindeligt fandt Begravelser fra Silkeborg Sted paa Linaa Kirkegaard, men ret hurtigt fik Byen sine to Kirkegaarde begge beliggende ved Vestergade.

Af filantropiske og humane Anstalter og Stiftelser besidder Silkeborg en Forsørgelsesanstalt, et Par udmærkede Alderdomshjem, det ene skænket Byen af en Privatmand, et Børnehjem og et Børneasyl. Desuden Friboligen, som er grundet af Haandværkerforeningen. En Del større og mindre Legater er desuden i Tidens Løb skænket Byen og bestyres af Byraadet.

Skolevæsenet i Silkeborg maa siges at have udviklet sig i et saadant Omfang og i saa forskellige Retninger, at Byen ogsaa har Karakter af en udpræget Skoleby. Foruden det omfattende kommunale Skolevæsen, som i 1933 er blevet forøget med Vestre Skole, er Byen Hjemstedet for det omfattende Kompleks af Skolevirksomheder, som er forenet i den selvejende Institution „Th. Langs Skoler“. Endvidere maa nævnes P. J. M. Vinthers Seminarium med Børneskole, Ungdomsskolen „Kornmod“, Teknisk Skole, Handelsskolen, en stor Husholdningsskole samt H. G. Junkers internationale Institut for Legemskultur. Et stort og velindrettet Centralbibliotek staar til Byens og Egnens samt den studerende Ungdoms Afbenyttelse og har vundet udbredt Yndest og Anerkendelse.

Det ældste Apothek, Silkeborg Apothek, blev i 1856 flyttet til Silkeborg fra Landsbyen Them, 1 $\frac{1}{2}$ Mil Syd for Byen, og først i 1904 fik denne sit andet Apothek, Himmelbjergapotheket. Begge disse Apotheker ligger dog for tæt paa hinanden paa Vestergade i dennes mest centrale Del.

Hvad der ikke mindst gennem Aarene har været en god Indtægtskilde for Byen, er dels de forskellige Helbredelsesanstalter, f. Eks. By- og Amtssygehuset, Nationalforeningens Sanatorium, Silkeborg Bad og Kuranstalten „Gl. Skovridergaard“, der som Følge af Naturomgivelsernes Beskaffenhed og andre Grunde er blevet opførte ved Sil-

Silkeborg set fra Færgebakken.

Efter Fotografi ca. 1900.

Silkeborg set fra Kildebakken.

Efter Fotografi 1930.

keborg, dels Turistvæsenet, som meget virksomt understøttes af en foretagsom Turistforening og af Dampskibsselskabet „Hjejlen“, som behersker Trafikken paa Remstrup Aa og Himmelbjergsøerne. I denne Forbindelse bør anføres, at disse Selskaber stedse har mødt Imødekommenhed og Forstaaelse hos Statsskovvæsenets øverste Repræsentant paa Pladsen. Byen har gode Hoteller og Restauranter og ordnede Parkeringsforhold, saaledes at man ved hver Sæsons Begyndelse staar rustet i enhver Henseende til at modtage Turiststrømmen. Foruden af indenlandske Turister, Skoler og Foreninger, besøges den skønne Egn ogsaa af et ikke ringe Antal Udlændinge, og der gøres et betydeligt Arbejde for at henlede Udlandets Opmærksomhed paa Silkeborg-Egnens særprægede Natur.

Foreningslivet i Silkeborg er udviklet paa normal Vis. Af større Foreninger kan nævnes Haandværkerforeningen og Handelsforeningen. De sportslige Interesser varetages af en Idrætsforening, en Skøjteforening og en Kælkeforening. Endelig maa nævnes Silkeborg Roklub.

Byens Aviser, som alle udgives og trykkes i Silkeborg, er „Silkeborg Avis“, der begyndte at udkomme i 1857, „Silkeborg Venstreblad“ og „Silkeborg Social-Demokrat“.

Embedsstanden i Silkeborg bestaar af Dommeren, Politimesteren, Sognepresten, Stationsforstanderen, Postmesteren, Toldforvalteren, den kgl. Skovrider og Kredslægen, hvortil kommer et stort Antal Funktionærer under disse Etater og Embeder. Lærerstand i Byen er paa Grund af det udviklede Skolevæsen meget talrig.

Ligesom Silkeborg stedse har hævdet sig som Lægekredsens sundeste By, maa den ogsaa i økonomisk Henseende siges at indtage en hæderlig Plads blandt Danmarks

Byer, idet dens kommunale Administration altid har været i Orden og gennemgaaende har været ledet paa fornuftig og forsvarlig Vis. En Følge af Byens forholdsvis Ungdom og Tilblivelsesmaade har været, at dens Befolkning gennem Tiderne stedse har haft og har bibeholdt et jævnt, demokratisk Præg og har undgaaet den Lagdeling, som man i ældre Byer, ikke mindst i Embeds- og Militærbyer, har kunnet spore omtrent op til Nutiden. Silkeborg har aldrig været en By, i hvilken gamle, velhavende Patriarcherslægter har behersket og ledet Borgerskabet. Saadanne Tilstande har ifølge Forholdenes Natur vanskeligt kunnet udviklet sig, jfr. dog hvad foran er bemærket om Fabrikejer Michael Drewsen. Selve Byens ydre Præg er ikke interessant for det poetiske eller kunstneriske Blik, og nogen historisk Patina kan der selvsagt ikke være Tale om, men alene om en moderne, renlig og hygiejnisk By med luftige, lige Gader og anselige Torve og Pladser. Gamle utidsvarende Bykvarterer findes ikke. Den nuværende Krise og Arbejdsløshed udøver naturligvis sit Tryk paa Silkeborg som paa Danmarks øvrige Byer, men Silkeborgenserne ser med Fortrøstning og i Tillid til i alle Henseender at besidde et fuldt moderne Bysamfunds tekniske og kulturelle Goder Fremtiden og Byens tilstundende 100 Aars Jubilæum i Møde.

* * *

Silkeborg Bys nuværende betydende Institutioner, dens ledende Foreningsliv og dens kendte Mænd og Kvinder vil vi paa de kommende Sider forsøge at fremstille saa fyldestgørende, som Pladsen og de til Raadighed staaende Oplysninger tillader.

Rasmus Bindslev,
Borgmester.

RASMUS BINDSLEV, Borgmester, er født d 31. Juli 1876 i Hjørring som Søn af Skomager C. P. Bindslev og Hustru Else Petrine. Gift 14. April 1900 med Ottea Nielsine B., Datter af Husmand N. C. Svendsen, Astrup ved Hjørring, og Hustru Dorthea født Christensen. Uddannet som Typograf i Hjørring, Typograf ved Silkeborg Social-Demokrat 1907, Faktor 1922, Formand for Typografernes Fagforening 1908—28, Medlem af Værgeraadet 1911—17 og af Hovedbestyrelsen for Dansk Typografforbund 1919—29, fhv. Næstformand for Fællesorganisationen, Medlem af Bestyrelsen for Fællesbageriet 1911, Næstformand 1924, Formand for Arbejdernes Byggeselskab 1925, Medlem af Byraadet 1921, Medlem af Bestyrelserne for Amtssygehuset, Silkeborg Bad, Dronning Louises Asyl, Silkeborg - Kjellerup - Rødkærbro Banen og Horsens - Bryrup - Silkeborg Banen. Borgmester 1929.

Medlemmer af Silkeborg Byraad er: Faktor R. Bindslev, Borgmester, Forretningsfører N. Sjørlev-Christensen, Landinspektør A. Kristiansen, Væver Niels Jensen, Arbejdsmand Carl Jensen, Lærer A. Jensen, Grosserer M. Pedersen, Mejeriejer A. Madsen, Konservator Chr. Aaboe Sørensen, Overportør Martin Pedersen, Glarmester N. Kjærgaard, Maskinarbejder S. Møller, Slagtermester A. Aagaard Jensen, Landpostbud Fr. Steen Søndergaard og Isenkræmmer Chr. Rydahl Petersen.

SEJLADSEN PAA SILKEBORGSØERNE. I Aaret 1859 udsendte 21 Mænd fra Silkeborg og Omegn en Indbydelse til Dannelse af et Aktieselskab med det Formaal at anskaffe en Dampbaad til at befare Søerne mellem Silkeborg og Ry Mølle, dels for at fremme Turistbesøget og dels for at lette Samkvemmet mellem Silkeborg og

„Hjejlen“.

en Del af dens Opland. Der var den Gang endnu ingen Jernbane til Silkeborg og kun yderst slette Veje til Oplandet langs Søerne.

Blandt Underskriverne var alle Byens Embedsmænd, og samtlige Indbydere var kendte og ansete Mænd. Planens Ophavsmand og bærende Kraft var dog uden Tvivl Fabrikejer Michael Drewsen, og ham skyldes sikkert ogsaa det udsendte Opraab, der begyndte saaledes: „Sejladsen fra Silkeborg gennem Søerne forbi Dronningestolen, Ulvehoved, Tindebjerget m.fl. Punkter til Himmelbjerget hører allerede til een af Europas mest berømte Flodfarter“.

Denne Paastand var unægtelig noget dristig, men der var dog den Sandhed deri, at Silkeborgegnen var ved at blive opdaget som Maal for Turister. Himmelbjerget var for længst opdaget. Dets Ry blev grundlagt af Blicher i 1833 ved den smukke Novelle, som bærer dets Navn, og hvis Handling er henlagt dertil. Senere fæstnede han Berømmelse ved de store Himmelbjergfester, som han første Gang sammenkaldte i 1839, og maaske endnu mere ved den bitre Strid, han bagefter førte med Bjergets Ejer, Peder Nielsen. I 1840 gæstede Christian den VIII Himmelbjerget, og ved hans personlige Indgriben blev Striden bilagt, og den uhindrede Adgang til Stedet sikret for bestandig. Himmelbjergfesterne ebbede ud i Slutningen af Fyrrerne, men opstod igen under en lidt anden Form som de store, aarlige Grundlovsfester, der fra 1857 afholdtes paa Drewsens Initiativ.

Egnen mellem Himmelbjerget og Silkeborg var derimod ukendt Land for de fleste, indtil H. C. Andersen ved sin begejstrede og poetiske Beskrivelse i „Dansk Folkekalendar“ for 1854 henledte Opmærksomheden paa den. H. C. Andersen lærte Egnen at kende som Gæst hos Drewsen, og mange andre af Tidens kendte Mænd besøgte den gæstfri Fabrikherre — enkelte ogsaa Digterpræsten J. Chr. Hostrup — og alle blev de overraskede over Egnens Ejendommelighed og Skønhed. — I 1859 turede de glade Studentersangere rundt i Silkeborgegnen i 3 Dage, og udbredte bagefter dens Berømmelse i vide Kredse. — Tidspunktet til at indarbejde den nye Turistrute syntes ikke daarligt valgt, og naar Resultatet i første Omgang ikke kom til at svare til Forventningerne, skyldtes det Begivenheder, som man den Gang ikke kunde forudse. — Som Slutning paa Opraabet fandtes en Rentabilitetsberegning, hvori det bebudedes, at Foretagendet — foruden 4 % af Aktiekapitalen — kunde give et Udbytte paa ca. 7½ %. Trods disse gode Udsigter var Tilstrømningen til Aktietegning dog ikke stor. Aktierne var sat til 20 Rd. Stykket „for at ogsaa uformuende kunde deltage“, men ved

den endelige Tegning blev de kun paa 10 Rd., og endda var der adskillige af Indbyderne, som nøjedes med 1 Aktie. I det hele taget var det et forsvindende Beløb, der tegnedes i Silkeborg og Omegn.

Drewsen var dog ikke den Mand, der saa gerne opgav en een Gang fattet Plan. Gennem sine Bekendtskaber fik han københavnske Velhavere til at tegne en god Del af Aktiekapitalen, og navnlig fik han Tilsagn om et Tilskud fra Statskassen paa 5000 Rd. — Dette Beløb ydedes som en Mellemting mellem Aktietegning og rentefrit Laan. Det skulde ikke forrentes forud for den øvrige Aktiekapital, men derimod afdrages med 100 Rd. aarlig.

Den 14. Februar 1861 sammenkaldtes Aktionærerne til en Generalforsamling. — Pastor Hostrup valgtes til Dirigent, og Drewsen meddelte, at Aktiekapitalen nu var sikret, og at han i Henhold til Bemyndigelse af 24. Juli 1860 havde sluttet Kontrakt med Baungarten & Burmeister i København om Bygning af en Dampbaad til 10,000 Rd. at levere i det kommende Foraar. Drewsen ønskede nu Forsamlingens Bemyndigelse til ogsaa i Fremtiden at handle paa Selskabets Vegne. Den egentlige konstituerende Generalforsamling holdtes 13. Juni 1861. Drewsen fremlagde her en Fortegnelse over Aktionærerne og Udkast til Vedtægter for Selskabet. Udkastet vedtoges med faa Ændringer, og der valgtes en Direktion bestaaende af M. Drewsen, Møllejer Hollesen, Ry, og Prokurator Zielian, Silkeborg. Drewsen meddelte dernæst, at den bestilte Baad var færdig, havde faaet Navnet „Hjejlen“ og var undervejs til Silkeborg. Det vedtoges, at Aktieselskabet skulde tage Navn efter Baaden, og Direktionen bemyndigedes til at indbyde Kong Frederik den VII til paa sin forestaaende Rejse at indvi „Hjejlen“ ved at sejle med den fra Ry til Silkeborg den 20. Juli.

„Hjejlen“ løb af Stabelen den 25. Maj 1861. Det var en Hjul-Dampbaad paa 38,5 Tons, 90 Fod lang og 12 Fod bred. Den havde en rummelig Kahyt og Plads til ialt 175 Passagerer. Den var det første Dampfartøj, som udgik fra Baungarten & Burmeister, og dermed vel nok det første, som er bygget i Danmark. Selv om den selvfølgelig i Aarenes Løb er underkastet adskillige Reparationer, er det dog til Ære for dansk Industri, at den endnu efter 70 Aars Forløb er i fuldt tjenestedygtig Stand. Den ydre Skikkelse er nu en Del forskellig fra, hvad den var den Gang. Bl.a. havde den fra først af en Mast og en højere Skorsten end nu, men da Jerbanebroen kom i 1871, maatte Masten ofres.

Den egentlige Indvielse med Kongen ombord foregik ikke helt efter det oprindelige Program. Mod Forventning kom Majestæten nemlig fra Aarhus og holdt sit Indtog ad Landevejen d. 20. Juni. Først d. 24. Juni kom han til Himmelbjerget. Udturen foretoges pr. Vogn, men paa Hjemturen sejlede Kongen med „Hjejlen“. Dampbaadsfarten fik saaledes en særdeles festlig Indvielse, og de Forhaabninger, der var knyttet til den, syntes ogsaa at skulle gaa i Opfyldelse. Den 8. August kunde „Silkeborg Avis“ skrive: En overordentlig Mængde Lystrejsende fra alle Landets Egne besøger i denne Tid vor By og især ved Hjælp af Hjejlen, som saaledes gør gode Forretninger. Aarets Overskud blev dog kun paa 3 Mærk og 3 Skilling, og saa var der endda ikke betalt nogen Rente af Aktiekapitalen som bebudet. Indtægterne svarede nogenlunde til Forventningerne, men Udgifterne havde været altfor lavt anslaaet. — Næste Aars Regnskab endte med en Kassebeholdning paa 173 Rd., og hermed ophører alle Oplysninger om Driftens Resultat i 60erne; det ses dog, at dette langtfra har været gunstigt.

Indtil 1874 var Forholdet nærmest det, at Baadfarten blev drevet paa Drewsens private Regning paa den Maade, at han dækkede Underskuddet. Det har sikkert været ham en Sorg, at „Hjejlen“ ikke i hans Tid blev den Sukces, som han havde haabet.

Efter Drewsens Død i Begyndelsen af 1874 afholdtes der den 11. April s. A. en Generalforsamling, og man skulde søge at klarlægge Stillingen. Helt god var den ikke. Regnskabet udviste en Gæld til Drewsens Bo paa 2,625 Rd. 4 Mark og 2 Skilling. — „Hjejlen“ trængte til en Hovedreparation, og der var ikke en Skillings Driftskapital. Regnskabet har dog næppe været meget udførligt, thi Generalforsamlingen vedtog følgende Udtalelse: „Idet den hidtilværende Bestyrelse fratræder, reserveres alt fornødent, saavel med Hensyn til Regnskabet som til mulige Ansvar efter dette“. I Stedet for en Direktion vælges nu slet og ret en Bestyrelse paa 3 Mand, hvis første Opgave det bliver paa billigste Maade at rejse et Laan til Driftens Fortsættelse og at søge en Overenskomst med Drewsens Arvinger af disses Tilgodehavende. Bestyrelsen kom til at bestaa af Fabrikant Strøyberg, Købmand C. Knap (gamle Knap) og Fabrikant Zeltner.

„Falken“.

I Aarene 1885—92 blev den gamle Bestyrelse afløst af 3 nye Bestyrelsesmedlemmer: Apoteker A. Nielsen, Agent Th. Sabro og Købmand A. Knap, og det bliver denne Bestyrelse, af hvilken Agent Sabro i 1898 afløses af Sagfører Tortzen, der begynder at udvide Flaaden. Efter nogen Vaklen mellem en større og mindre Baad, besluttedes det i 1895 at bestille en Skruebaad paa ca. 20 Tons og med Plads omtrent til ca. 100 Passagerer — altsaa betydeligt mindre end „Hjejlen“. Den nye Baad kom i Fart først paa Sommeren 1896. Den var leveret af „Ljunggreens Verkstad“ i Kristianssand og fik Navnet „Ternen“. Efter 7 Aars Forløb er der atter Trang til Udvidelse, og i 1903 leverer samme Værft et Søsterskib til „Ternen“; denne Baad fik Navnet „Maagen“. Endelig i 1909 sattes Selskabets hidtil største Fartøj, Dobbeltkruebaaden „Hejren“, i Vandet. Den har Plads til ca. 300 Passagerer og leveredes af Københavns Flydedok for en Pris af lidt over 54,000 Kr., af hvilke Selskabet straks kunde betale 30,000 Kr.

I Aarene 1913 -15 er Bestyrelsen igen fornyet, idet Trafikkontrollør J. P. Johansen, Direktør P. Warthoe og Købmand Jes Klindt er indvalgt. Ved Direktør Warthoes Død i 1927 blev Direktør N. A. Sørensen Medlem af Bestyrelsen. Under denne Bestyrelse begynder Anskaffelsen af Motorbaade, af hvilke der siden 1915 er anskaffet 7, nemlig „Falken“, „Tranen“, „Viben“, „Sneppen“, „Rylen“, „Glenten“ og „Svanen“, ligesom „Ternen“ i 1923 blev omdannet til Motorbaad. Anskaffelsen af disse Baade har

Jes Klindt,
Købmand.

bevirket, at Selskabet nu har tilstrækkelig mange Baade till Udlejning til de talrige Selskaber og Skoler, der benytter Silkeborgegnen til Udflugtssted. — Selskabets nuværende Bestyrelse bestaar af: Trafikkontrollør J. P. Johansen, Købmand J. Klindt og Direktør N. A. Sørensen.

JES KLINDT, Købmand, er født den 7. April 1867. Formand for A/S „Hjejlen“, Silkeborg.

JENS PETER JOHANSEN, Trafikkontrollør, er født den 17. September 1873. — Kasserer for A/S „Hjejlen“ siden 1913.

J. P. Johansen,
Trafikkontrollør.

Silkeborg Kirke.

SILKEBORG KIRKE ligger midt i et lille Anlæg ved den østlige Side af Torvet og er opført 1876-77 (indviet den 4. November 1877) i romansk Stil af røde Mursten paa Granitsokkel efter Tegning af Arkitekt H. Sibbern (Konduktør: E. Schiødte) for 81,970 Kr., hvoraf Staten ydede et Tilskud paa Kr. 20,000, medens det øvrige skaffedes til Veje ved Laan og private Gaver.

Kirken bestaar af Langhus og to Korsfløje, Kor med tresidet Afslutning og Taarn med ottekantet Overbygning og Spir mod Vest. Taarnrummet er Forhal. Langhus og Korsfløje har aaben Tagkonstruktion, Koret en blaåt dekoreret Halvkuppelhvælving, paa Siderne af Koret er der smaa Rum til Kordegnen og Præsterne, og derunder en hvælvet Kælder til Varmeapparat. I de to Korsvinduer er der Glasmalerier udført af S. Olrik, forestillende „Sædemanden“ og „den gode Hyrde“. Paa Alterbordet staar Thorvaldsens Kristus og en 7-armet Lysestage. Prædikestolen er af Egetræ. Døbefonten, der er hvidmalet, har Form af en Engel med en Muslingeskal. I søndre Korsarm hænger et stort Krucifiks. Orgelet har Plads over Indgangen fra Taarnet. Det blev 1922 erstattet ved et nyt, der kostede 25,000 Kr., hvilken Sum var

indsamlet ved frivillige Bidrag. Et tilhørende Fjernværk er opstillet over Præsteværelset. Orgelets Disposition er i 1933 ændret i klassisk Retning.

I 1846 holdtes Gudstjenesten i en lille Sal i den sydvestlige Fløj af Silkeborg Hovedbygning, først nogle Aar senere blev der Raad til at indrette et lille Kapel her, da Købmand Høltzermann 1850 skænkede Alter, Prædikestol, Stole m. m., 1857 blev det udvidet. Sognepræst er Ole Jørgen Thuesen.

O. J. Thuesen,
Sognepræst.

J. N. Sand Lauridsen,
Organist.

N. N. Holst,
Kordeg. n.

C. C. Møller,
Graver.

OVE JØRGEN THUESEN, Sognepræst, er født d. 25. Februar 1869 i Karlebo som Søn af Parelist Jørgen Thuesen og Hustru Johanne født Olsdatter. Gift med Ingeborg Thuesen. Kaldet til Sognepræst i Timring 1901, i Vejrum 1909 og i Silkeborg siden 1923, Rejsesekretær for Santalmissionen fra 1907—10, Formand for Ungdomskredsen i Herning, Holstebro og Struereggen fra 1905-23, Kredsformand for D.M.S. Kredsforbund i Silkeborgegnen.

JENS N. SAND LAURIDSEN, Organist, Kommunelærer, er født den 26. Juli 1884 som Søn af Knud Lauridsen Boltsmann og Hustru Anne Elise født Christiansen. Gift 1914 med Christine Jensen. Organisteksamen fra Københavns Organistskole 1916, Organist ved Silkeborg Kirke.

OVE NIELSEN HOLST, Kordeg. n., er født den 8. April 1873 som Søn af Købmand Jens Nielsen Holst og Hustru Marie født Sørensen. Gift 1916 med Hilda Sodemann. Medlem af Menighedsraadet i 10 Aar, Kordeg. n. ved Silkeborg Kirke siden 1. Oktober 1922.

CHRISTIAN CARL MØLLER, Graver, er født den 21. Juli 1890 som Søn af Muremester Christian Andersen og Hustru Karen Marie født Møller. Gift 1916 med S. E. Andersen. Uddannet som Kirkegartner, Formand for alm. Dansk Gartnerforenings Silkeborgkreds, Lærer paa Gartnerskolen i Roskilde forhen, nu Overgartner og Graver i Silkeborg.

DEN METODISTISKE „VOR FRELSERS KIRKE“ I SILKEBORG ligger paa Hjørnet af Nygade og Tværgade. Den er opført i 1923 efter Tegning af Arkitekt Vilhelm Olsen. Taarnet er 32 m højt. Sammenbygget med Kirken er en Bygning i 2 Stokværk, hvori findes Bolig for Præsten, Kirkebetjening m. m.

AAGE EIGIL DAMTOFT, Præst, er født den 28. Februar 1899 i Nørre Nisum som Søn af Emil Damtoft og Hustru Louise født Jensen. Gift 1928 med Ingrid Sand Nielsen. Uddannet paa Pastor Morten Larsens Kursus i Holstebro, ansat som Præst ved Metodistkirken i Silkeborg.

Aa. Damtoft,
Præst.

DEN KATOLSKE KIRKE I SILKEBORG, som er indviet til „Vor Frue“, er beliggende i Hostrupgade og er opført efter Tegning af Arkitekt Edvard Jensen i tidlig gotisk Stil.

Kirken er beliggende paa den Plads, hvor den gamle Birkedommerbolig laa, og som blev købt af Den kristne Kærligheds Søstre, og hvor Kapel og Skole fandtes.

Det var Pastor Kerff, der i sin Tid opdagede, at der var ved at samles en Flok Katolikker i Silkeborg, og flere Aar igennem tog Pastoren hver Maanedsdag til Silkeborg og holdt Gudstjeneste i en Stue, som Papirfabrikken havde overladt dertil. Tanken var dog stadig at give Forholdene fastere Skikkelse, men hvorledes? Da var det,

Den katolske Kirke.

at Den kristne Kærligheds Søstre fra Paderborn erklærede sig rede til at købe et Hus i Silkeborg til Missionsens Brug. Pastor Ronge blev saa ansat som Præst i Silkeborg, Kapel og Skole indrettedes i Søstrenes Hus, og selv indrettede de sig saa godt som udelukkende i deres egen, lidet indbyggende Kælder. Her holdt Menigheden til, indtil Biskoppen beordrede, at der skulde opføres en Kirke i Byen.

Kirken er opført efter en nøje udtænkt Plan og Tegning af Pastor Johs. Frederichsen. Et Særpræg

faar den overordentlig smagfulde og kønne Kirke ved den Maade, hvorpaa Lyset kommer ind i den. — Vinduerne er nemlig ikke, som ellers, anbragt i de lige, flade Sidemure, men i seks trekantede smaa Udbygninger, der gaar ud fra begge Sider af Kirken, og de sidder saaledes, at de vel kan ses, naar man staar oppe i Kirken, men slet ikke, naar man kommer ind i den eller gaar op igennem den. — Kirkerummet faar derved et sjælden roligt og stilfærdigt Præg, samtidig med, at det er lyst og venligt, medens Kirken udvendig fra med sine nydelig fugede røde Mure gør et mærkelig livligt og afvekslende Indtryk. Op ad Kirken, dog uden direkte Forbindelse med denne, ligger en køn, lille Præstebolig. — Alter, Prædikestol og Kommunionbænk samt Døbefont er udførte i blank Mur, røde haandstrøgne Sten med grønne Fuger. Tabernaklet er af hvideste Marmor, indvortes helt forgyldt, og Døren er ligeledes forgyldt. Alle disse Dele, saavel som de to Klokker, Kirkestolene og til Dels Orgelet er Gaver af enkelte højhjertede og rundhaandede Sjæle. Alt, hvad der kunde fremskaffes fra Silkeborg, stammer herfra. I Virkeligheden alt, undtagen Kirkens Orgel, der er leveret af Chr. Winthers Orgelfabrik i København, og

Glasmaleri i Kirken.

Klokkerne, der stammer fra Lybeck. — Kirkens Indvielse foregik under stor Deltagelse og i Overværelse af Præsterne Kerff og Schreiber. — Efter Messen samledes Byens Borgmester, Stadsingeniøren, Haandværksmestrene og de tilstedeværende af Kirkens Velgørere med Præsterne og drak paa Borgmesterens Opfordring et Glas Vin paa Held og Velsignelse for den Gerning, der nu havde faaet sit Hjem.

LOUIS MARIE JOSEPH de VOS, katolsk Sognepræst, er født den 11. November 1892 og præsteviet i Belgien. Sognepræst i Silkeborg 1932. Dekoreret med Krigsmedaillen.

L. M. J. de Vos,
Sognepræst.

SILKEBORG KOMMUNES KIRKEGAARDE. Byen har 2 Kirkegaarde, den ældre Kirkegaard ved Vestergade er ca. 1,4 ha og anlagt i 1851 senere udvidet i 1866 og 1874. Paa denne er bl. a. begravet Michael Drewsen, der hviler i en aaben Gravhøj. Indenfor Trægitret ses Drewsen og Hustrus Kister samt 3 andre Kister og to Urner tilhørende Familien.

Den ny Kirkegaard ligger længere mod Vest i samme Gade og er ca. 3,8 ha stor. Den er anlagt i 1880 og flere Gange udvidet, sidst i 1922, da Hegnsmandsstedet Kallgaardsvig købtes af Staten for 16,000 Kr. Bygningen omdannedes til Graverbolig. — Paa Kirkegaarden er i 1884 opført et Ligkapel af røde Mursten med Søjler og aaben Forhal efter Tegning af Arkitekt A. Rosen. Paa Kirkegaarden er begravet Redaktør, Folketingsmand Jacob Christensen, der døde 1924. Der er rejst en Mindesten efter Tegning af Arkitekt H. C. Rasmussen med Portrætrelief af Billedhugger Svend Jespersen.

SILKEBORG KOMMUNALE SKOLEVÆSEN. I Aaret 1846 oprettede man en Privat Skole i Silkeborg, og som Lærer ansattes den nybakte Seminarist Børge Møller, og Lokaler blev lejet paa Smedebakken. Men denne Skole maatte friste de tarveligste Kaar. Den maatte flytte fra Lokale til Lokale, ja, engang maatte den endog i ca. et halvt Aar helt indstille sin Virksomhed, fordi man ikke havde Raad til at skaffe den de nødvendige Lokaler.

I Aarene 1846—50 blev der ført en meget indgaaende Brevveksling mellem Staten og Silkeborgenserne angaaende en Ordning af Skoleforholdene i Silkeborg, men først den 20. November 1850 stadfæstedes Ministeriet Skoleplanen for Silkeborg Skoledistrikt — Silkeborg offentlige Skole var grundlagt. Foreløbigt maatte man nøjes med et lejet Lokale, men det gik udmærket. I Hovedgaardens Hovedbygning, „Slottet som det kaldtes, fik man overladt en Stue, som kunde rumme 60 Børn. Børge Møller ansattes med en aarlig Løn af 150 Rdl. samt Husly og Ildebrændsel. — Da Kapellet samme Aar toges i Brug, tillagdes der ham endvidere som Kirkesanger Andel i Offer og Accidenser for Silkeborg Skoledistrikt.

Imidlertid voksede Børneantallet, saa der ikke længere var Plads paa Slottet. — Man bevilgede da 200 Rdl. til Indretning af provisoriske Lokaler. Og saaledes gik det til, at Skolen foreløbigt blev installeret i den Bygning paa Søndergade, der senere blev Café Remstrup. Men først i 1859 rejstes Silkeborgs første kommunale Skolebygning, Stueetagen til venstre for Frontispicen af den daværende ældste Skolebygning paa Søndergade. Den kostede 6000 Rdl., og det var efter Datidens Forhold et ret be-

tydeligt Beløb, men det var ogsaa en sjælden solid og velindrettet Bygning. Den rummede foruden 2 Skolelokaler Bolig baade for Første- og Andenlæreren. Navnlige Skolelokalerne var udmærkede.

Den 1. Maj 1867 var Børneantallet 218. Og man begyndte derfor at frygte for Nødvendigheden af at skulle ansætte en tredje Lærer, hvilket, hvis han skulde lønnes efter Loven, vilde forøge Kommunens Udgifter med ca. 700 Rdl. aarlig. Der spejdedes efter en billigere Udvej og blandt de mere velhavende Borgere begyndte man derfor at drøfte Tanken om en højere kommunal Borgerskole eller Realskole for delvis betalende Elever. Den 1. Januar 1868 var der 240 Børn i Skolen. Der skulde altsaa gøres noget, og Myndighederne tog da resolut Parti for en Realskole, som man ansaa for at være den billigste Udvej. Og det blev vedtaget. Og fra 1. September 1868 traadte saa „den kommunale Realskole“ i Silkeborg ud i Livet. Der gik imidlertid ikke lang Tid, før det viste sig, at alle Flertallets Beregninger glippede. Realskolen blev langt dyrere end beregnet, og det blev Almueskolen, der maatte undgælde.

Tiltrods for Realskolens Oprettelse steg Børneantallet fra Uge til Uge. Allerede den 6. Juli 1871 maatte Kommissionen henstille til Kommunalbestyrelsen at overveje Ansættelsen af en tredje Lærer og Fremskaffelse af endnu et Lokale paa Almueskolen. Kommunalbestyrelsen indskrænkede sig dog foreløbig til at nedsætte et Udvalg til bl. a. at paapege Midler til Opnaaelse af en bedre Undervisning i Borger- og Almueskolen. Det er selvsagt, at Udvalget efter Modtagelsen af denne Skrivelse saa sig om efter en eller anden Udvej. Man tænkte paa at inddrage Børge Møllers Lejlighed og leje Bolig til ham ude i Byen, men Resultatet af Overvejelserne blev, at man ofrede 400 Rdl. paa at indrette og montere endnu et Lokale paa Loftet.

Saa tidligt som omkring 1864 havde en Del mere velhavende Borgere fremsat Ønske om Etablering af en Slags højere Borgerskole eller Realskole i Silkeborg. Der blev ført flere Forhandlinger mellem de forskellige Parter, dog uden at opnaa Enighed. Der var i den følgende Tid Unighed mellem Skolekommissionen og Kommunalbestyrelsen om, hvorledes Lokalespørgsmaalet skulde løses. Men saa hændte det, at Købmand Rix blev erklæret konkurs, og hans Ejendom — der var beliggende paa Sydsiden af Nygade paa det Sted, hvor Tværgade gaar igennem til Markedsgade — blev udbudt til Salg af Kreditforeningen. Ejendommen kunde købes for 3,500 Rdl., og efter en Del Forhandlinger vedtoges det den 28. Maj 1868 at købe den. Kommunalbestyrelsen ønskede, at der paa første Sal skulde indrettes en Beboelseslejlighed, som eventuelt kunde udlejes til Overlæreren. Men Skolekommissionen ønskede at benytte denne Plads til eventuel Brug for Almueskolens yngste Klasse, og Kommissionen sejrede foreløbig. Og den 1. September 1868 traadte Realskolen i Virksomhed.

Paa et Møde den 19. Marts 1877, hvori Skolekommissionen sammen med Lærer-

F. C. C. Larsen,
Skoleinspektør.

J. M. B. Mouridsen,
Overlærer.

H. Skou,
Overlærer.

P. E. Petersen,
Viceskoleinspektør.

personalet drøftede Sagen om en Forøgelse af Skolelokalerne, og man var enig i, at en saadan Forøgelse lettest og billigst tilvejebragtes ved at bygge en Etage ovenpaa den all eksisterende Skolebygning paa Søndergade, og det blev vedtaget. Og omkring 1. Juni 1878 var Bygningsarbejderne saa vidt færdige, at der egentlig kun manglede at træffe Bestemmelse vedrørende Valg af Kakkellovne. — Dette Spørgsmaal affødte imidlertid en lang Diskussion. Men omsider bøjede man sig for Drechsel, der afgjort ønskede, at der skulde anskaffes Porcelænskakkellovne i Lighed med dem, han havde i sin Privatbolig, ogsaa det blev vedtaget. — Og samtidig blev Realskolebygningen i Henhold til Kommunalbestyrelsens Beslutning af 17. December 1877 omdannet til Bolig for 4 Lærere, i hvilket Øjemed der anvendtes et Beløb paa godt 1000 Kr.

Imidlertid var Børneantallet steget betydeligt. Efter Planen maatte der være 332 Elever paa Skolen. Men den 14. December 1883 var der 380. Forøgelsen af Lærerpersonalet og Udvidelser af Lokalerne var altsaa nødvendige. Skolekommissionen indstillede derfor ogsaa, at der optoges et Laan paa 8000 Kr., saaledes at der allerede i den tilstundende Sommer kunde opføres en Tilbygning til Skolen. Den 28. Februar 1884 accepterede Kommunalbestyrelsen dette Forslag og anmodede Skolekommissionen om at fremskaffe de nødvendige Planer og Overslag. Kommissionen indledede Forhandlinger med Arkitekt Anton Rosen, som udkastede Planen om, at der opførtes en Frontispice i Forbindelse med Tilbygningen mod Nord. Senere Udvidelse af Bygningen mente han, skulde ske ved yderligere Tilbygning mod Nord, hvorved Frontispicen vilde komme til at danne Bygningens Midterparti. Og allerede den 18. September 1884 var man tildels færdig med Ombygningen.

I 1897 opførtes en Pedelbolig, i hvis Tagetage findes Lokaler for Skoletandlægen og en Gymnastiksal. I 1902 fuldførtes den smukke Grundskolebygning mod Tværgade, og i 1908 opførtes Mellembygningen for Hovedskolens Klasser samt endnu en Gymnastiksal. I 1910 udvidedes Grundskolebygningen, Skoleinspektørboligen opførtes, og i 1922 byggedes Lokaler til Tegning og Sløjd. Køkkenskolebygningen ligger i Fredensgade. Ved det kommunale Skolevæsen, der bestaar af Mellem- og Realskolen samt Borgerskolen med sine 2 Underafdelinger: Hovedskolen og Grundskolen, virker ca. 40 Lærere, hvoraf 1 er Overlærer ved Mellem- og Realskolen, 1 er Viceinspektør ved Grundskolen og 1 er Overlærer ved Borgerskolen, sidstnævnte er tillige Skoleinspektør for det samlede Skolevæsen. Mellemskolen havde i 1925 8 Klasser med ca. 205 Elever, Borgerskolen 32 Klasser med 836 Elever.

ALDERLYST SKOLE i Balle Sogn. Den første Skole i Sognet opførtes i Balle By mellem 1790-1800. I et gammelt Arkiv læses nemlig, at i Slutningen af 1700 var Balle en stor Landsby med 14 Bøndergaarde og adskillige Boelsejendomme, men i Aaret 1790 hjemsøgtes Byen af en voldsom Ildebrand, der lagde saa godt som den hele

M. Clausen,
Lærer.

L. Knudsen,
Lærer.

C. Nielsen,
Lærer.

P. O. Nord,
Lærer.

Landsby i Aske. De fleste af Gaardene opførtes, men paa Brandtomten opførtes en Skolebygning af store Munkesten og svært Tømmer. — Skolens første Lærer var en forhenværende Underofficer ved Navn Anders Hansen.

Balle Skole var Sognets eneste Skole i Aarene fra ca. 1795 til 1859, da Østerbording Skole blev bygget. Og til disse to Skoler søgte saa samtlige Skolebørn fra hele Sognet indtil 1905, da Østerbording Skole deltes i to, en i Hvinningdal og en i Østerbording.

Da Alderlyst By omkring ved Aarhundredskiftet voksede stærkt, og Børnene herfra var henvist til Balle Skole, blev der efterhaanden saa mange Børn i Skolen, at en Udvidelse blev paakrævet, og der rejstes nu Krav fra Alderlyst om at faa sin egen Skole. Spørgsmaalet blev drøftet i Sogneraadet og paa Møder, og efter mange Forhandlinger blev man enig. Skolen i Gl. Balle blev solgt, og der byggedes saa i Stedet en Skole ved Balle Kirke og en i Alderlyst. Og 1907 blev Alderlyst Skole indviet.

Alderlyst hurtige Udvikling har ført med sig, at Skolens Rammer atter og atter har maattet udvides. Allerede i 1911 blev der indrettet en 4-klasset Ordning, 1915 oprettedes der en 5. Klasse, 1918 blev den indrettet som 7-klasset. Samme Aar byggedes der en Gymnastiksal og en ny Lærerbolig. Nu mente man, at Skolens Rammer var fyldestgørende i en længere Aarrække. Men Børneantallet steg stadig, og 1928 opførtes en ny Bygning med 2 Klasseværelser og indrettede saaledes, at der yderlig ved Tilbygning kunde udvides.

Nu var Skolen blevet saa stor, at dens Leder, Lærer Skou, og de stedlige Autoriteter fandt det raadeligt og nødvendigt, at Alderlyst Skole blev ordnet som Købstadskole. Denne Reform traadte i Kraft fra 1. April 1929, og Skolens Førstelærer udnævntes da til Overlærer ved Alderlyst købstadordnede Skolevæsen. 1929 udvidedes Skolen med 4 nye Klasseværelser, som toges i Brug 1930. I Øjeblikket er Børneantallet ca. 455, som er fordelt i 13 Klasser. Lærerpersonalet bestaar af 1 Overlærer, 5 Lærere og 3 Lærerinder.

FREDERIK CARL C. LARSEN, Skoleinspektør, er født den 15. November 1863 som Søn af Gaardejer Niels Larsen og Hustru Anna født Larsen. Gift 1898 med Marie Kristine Andkjær. Lærer i Aalborg ved den private Realskole i 7 Aar, derefter ved Aalborg kommunale Skolevæsen i 9 Aar, udnævnt som Skoleinspektør i Silkeborg siden den 1. December 1907, i Bestyrelsen for Børnebespisningen, i Bestyrelsen for Børnenes Værn.

JENS MATHIAS BOLLERUP MOURIDSEN, Overlærer, er født den 2. Juni 1870 som Søn af Lærer Lauritz Mouridsen og Hustru Karen født Thormansen. Gift 1912 med Sally Hansen. Ansat som Overlærer ved Silkeborg Mellem- og Realskole siden 1. April 1913.

H. SKOU, Overlærer, er født den 18. Januar 1874 i Taulov ved Kolding. Lærereksamen fra Vesterbro Seminarium 1892, blev kaldet som Lærer i Skellerup-Nygaarde 1893—97, ansat som Lærer i Aalborg Amt, først i Nøvling og derefter i Vadum, indtil han blev kaldet til Førstelærer i Balle og saa 1907 fortsatte i Alderlyst, senere udnævnt som Overlærer.

PETER ESBEN-PETERSEN, Viceskoleinspektør, Dr. phil. h. c., er født den 18. December 1869 som Søn af Husmand Hans P. Pedersen og Hustru Maren født Esbendsdatter. Gift 1896. Uddannet paa Ranum, Lærer paa Ask Højskole 1890, i Odense 1892, paa Næsborg Agerbrugsskole 1893, Vejring Skole 1895, Asmeldegaard Skole 1896, i Silkeborg fra 1898, Medlem af Silkeborg Byraad 1907-13, Medlem af Skanderborg Amtsskoleraad, Formand i Ligningskommissionen 1917, Borgmester 1921—29, Dr. phil. h. c. 1929.

M. CLAUSEN, Lærer, er født den 30. Marts 1904 som Søn af Lærer C. C. Clausen og Hustru Mette født Ulriksen. Gift 1928 med Signe Petersen. Uddannet som Kommunelærer, Lærer ved Borgerskolen siden 1. Oktober 1931.

LARS KNUDSEN, Lærer, er født d. 10. December 1882, som Søn af Landpost Christen Peter Knudsen og Hustru Maren født Larsen. Gift 1908 med Elna Christensen. Har været Lærer siden 1905, Inspektør for Handelsskolen.

CARL NIELSEN, Lærer, er født d. 25. Marts 1897 som Søn af Musiker Peter Marius Georg Nielsen og Hustru Marie Louise født Hansen. Gift 1926 med Agnes Hansen. Uddannet fra Silkeborg Seminarium, Lærer ved Silkeborg Skolevæsen siden 1927, Formand for Lærerkredsen.

PAUL OLUF NORD, Lærer, er født den 19. Juni 1896. Gift 1920 med Ketty Kæmpegaard. Uddannet ved Aarskursus, i Bestyrelsen for socialdemokratisk Forening, i Bestyrelsen for Brugsforeningen, i Bestyrelsen for Arbejdernes Oplysningsudvalg.

TH. LANGS SKOLER I SILKEBORG. I Silkeborg havde tidligere været en lille Pigeskole, men denne var opløst i Sommeren 1882. Nogle af Forældrene henvendte sig da til Frøken Zahle og anmodede hende om at anbefale dem en Lærerinde, som kunde tænke sig at skabe en ny lille Skole for deres Børn. Den Lærerinde, der fik Hvervet, var Frøken Lang, og den 23. November 1882 aabnedes den lille Skole, der var Spiren til det nu saa mægtige Komplex i Silkeborg. Frk. Lang fik en god og trofast Medhjælper i Frk. Høltzermann, der især tog sig af de mindre Børn. — Børneantallet steg stadigt og den lille 3-Værelses Lejlighed blev for trang, hvorfor Frk. Lang lejede to smaa Nabolejligheder, og paa det lille og lave Loft gjorde Børnene Gymnastik.

Skolen fik en god og trofast Ven i daværende Justitsraad, Herredsfuldægtig og Bankdirektør O. Lund. Han anbefalede Frk. Lang at bygge en Skole selv og bemærkede, at der endnu var een tilbage af de Grunde, der af Kongen var udlagt til Nybyggeri i Silkeborg. Frøken Lang indgav Ansøgning og Svaret herpaa var, at den Grund, der laa ved det nuværende „Skoletorv“ blev tilstaaet Frk. Lang og herpaa byggedes den første lille Skole. I 1883 begyndte Frk. Lang et Kursus med Undervisning i Dansk, Historie og Fransk som Hovedfag, og denne Undervisning førte til den Tanke, at forberede de unge Piger til Præliminæreksamen, som Kvinder nylig havde faaet Adgang til. Baade Udvidelsen af Skolearbejdet og Indretningen af Frk. Langs Hjem gav foruden Byggeplanerne i den Tid utroligt Arbejde, men alt gik godt. Foruden Herredsfuldægtig Lund var der andre, der traadte til Hjælp, og blandt disse skal nævnes Bygningsinspektør Lars Jørgensen og Byraadsmedlem, Fabrikant Gesner, hvilken sidstnævnte assisterede ved Anlæg af Skolens Have. En ung Arkitekt, den senere saa berømte Professor A. S. Rosen, opholdt sig netop paa den Tid i Silkeborg, og med ham og L. Jørgensen drøftede Frk. Lang Byggeplanerne, og snart stod den første Skolebygning færdig. I 1887 fik Skolen ministeriel Tilladelse til Afholdelse af Præliminæreksamen, og i 1889 rejste Frk. Lang til Tyskland, Frankrig og Svejts for at studere Skolevæsen. Paa denne Rejse fik Frk. Lang Ideen til Oprettelse af Kursus for Smaabørnslærerinder, og den 1. November 1891 paabegyndtes en saadan Undervisning. I Slutningen af Oktober 1892 holdtes den 1. afsluttende Prøve for Smaabørnslærerinder eller Pogelærerinder, som de den Gang kaldtes, og et nyt Hold begyndte d. 4. November 1892. Atter blev der bygget, og det smukke Forskoleseminarium ud til Estrupsgade stod færdigt til Indvielse i Efteraaret 1894, samtidig opnaede Frk. Lang en Ordning med Silkeborg Kommune, hvorefter denne gik ind paa aarlig at henvise et vist Antal Smaabørn til en af Frk. Lang ledet Forskole, i hvilken de vordende Forskolelærerinder skulde have deres praktiske Uddannelse. I 1896, da Seminariet skulde dimittere for 5. Gang, blev det statsanerkendt.

Th. Lang,
flv. Rektor.

I Vinteren 1892—93 fik Frk. Lang igen Rejsestipendium og Rejsen gik nu til svejtssiske, franske og belgiske Lærerindeseminarier, hvor der høstede rige Erfaringer. I denne Periode var der efterhaanden vakt en stærk Interesse for en forbedret Læreruddannelse og Skoleuddannelse her hjemme. I Rigsdagen drøftedes Planer om Oprettelsen af et Statsseminarium for Folkeskolelærerinder, men disse blev ikke til Lov, derimod drøftedes og vedtoges en ny Lov for Undervisningen paa de bestaaende Seminarier. Forstaaelsen af at der til Seminarierne burde knyttes Øvelsesskoler, var da ogsaa efterhaanden ved at klare sig. Det stod da Frk. Lang klart, at det bedste

Skolen i 1886.

hun kunde gøre var at prøve at skabe et Seminarium med en saadan Øvelsesskole, men saa skulde der atter bygges, og vilde det være muligt at opnaa Statsanerkendelse med Dimissionsret til Lærerindeeksamen i disse Tider. Heldigvis var jo Begyndelsen gjort med den lille Forskole, som var knyttet til Forskoleseminarium. Denne var planlagt med 4 etaarige Klasser, og det gjaldt om at faa Lov til at fortsætte med Børnene i disse Klasser og at føje 3 Klasser, svarende til Folkeskolens 3 øverste Klasser, til Forskolen. Kommunen stillede sig særdeles imødekommende overfor Skolens Ønsker i saa Henseende og lovede at garantere for et større Byggelaan for derved at lette Opførelsen af en Seminariebygning. Frk. Lang tog saa fat, og i 1897 stod den nye Øvelsesskole færdig paa Hostrupsgade.

Øvelsesskolen rummede foruden de nødvendige Klasseværelser en efter den Tids Forhold smuk Sløjdsal, monteret med tilhørende Redskaber, hvor Øvelsesskolens Dreng og ogsaa stadig Smaadrengene i den højere Skole fra nu af fik tidssvarende Under-

visning i Sløjd. Allerede i 1896 havde man modtaget Ministeriets Anerkendelse. Tildelingen gaves paa Betingelse af, at Frk. Lang opførte en ny Seminariebygning efter den bestaaende Lovs Krav. Men dette var jo, hvad Frk. Lang var forberedt paa, og den 23. Juni 1900 aabnedes Seminariet. I dette fik Seminariet en smuk Gymnastiksal og et dejligt Skolekøkken foruden alle nødvendige Klasselokaler. Det var atter Prof. Rosen, der ledede Opførelsen af denne Nybygning, der ogsaa skaffede en betydelig Udvidelse af Forstanderindeboligen. Omkring Aar 1900 havde Frk. Lang ca. 50 unge Elever boende hos sig og havde til dem maattet leje Værelser i Naboledigheder. I Sommeren 1900 holdtes den første Eksamen, og for hver Hold som sluttede, kom et nyt Hold ind.

Men under dette Arbejde med de vordende Lærerinder blev den højere Skole ikke glemt. Ogsaa her voksede Arbejdet Aar for Aar, og her kom Frk. Høltzermann til at yde sin store Indsats i Skolens Liv, idet hun som Forstanderinde for Skolen ledede det daglige Arbejde. Det var især de smaa, som drog hende og elskede hende, som hun elskede dem. Da Skolen i 1907 kunde fejre sit 25-Aars Jubilæum var Mellemskolen og Gymnasiaordningen i Gang. Frk. Lang, støttet af forskellige Personer, fik nu den Tanke at indføre fælles Undervisning i Skolen. Frk. Lang indsendte Anmodning til Ministeriet om Dimissionsret til Studentereksamen efter nysproglig og matematisk-naturvidenskabelig Retning. Ansøgningen blev bevilget, og Fællesundervisningen indførtes. Skolen var altsaa nu en fuldstændig højere Almenskole med Forberedelsesklasser for Børnenes 6. til 11. Aar, Mellemskoleklasser fra det 11. til 15., Realklasse fra det 15. til 16. Aar samt Gymnasium.

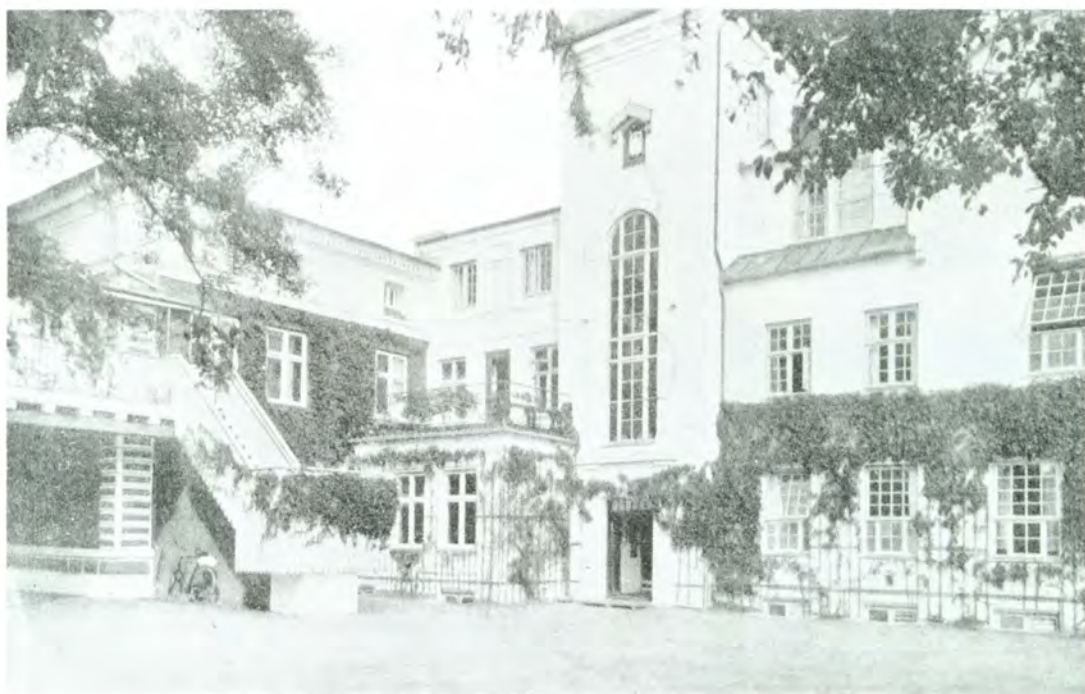
Frk. Lang syslede nu med Tanken om at gøre Skolerne til „en selvejende Institution“ for derved at betrygge disses Fremtid. Frøkenen tilskrev Ministeriet desangaa-

Seminariet i 1900.

de og stillede den Betingelse, at Staten skulde yde Skolerne et Tilskud paa 60,000 Kr. til disses Konsolidering. Tilbudet behandlede i Rigsdagen og modtoges med Tak. Fundatsens Hovedbestemmelser gaar ud paa følgende:

1. At Institutionen, under Ledelse af en Bestyrelse paa 7 Personer, nemlig: Forstanderinde Frk. Lang og Frk. Høltzermann; 3 af Skolens Lærere, nemlig: Forstander Jochumsen, Seminarielærerinde Frk. K. Ege og Realskolelærerinde Frk. E. Josefsen; samt et Medlem, Undervisningsinspektør Rønning, valgt af Ministeriet, og et Medlem, Læge Schjøth, valgt af Silkeborg Byraad, er Ejer af de faste Ejendomme og øvrige Formuegenstande, som Frk. Lang ved Gavebreve har skænket Institutionen.
2. At Institutionens Formaal er at fortsætte den Virksomhed, som Frkn. Lang og Høltzermann har oparbejdet i Silkeborg By og nu omfatter:
 - a. Den højere Almenskole med Gymnasium, Realskole, Mellem- og Forberedelsesskole, stiftet den 23. November 1882.
 - b. Forskolelærerindeseminariet stiftet, 1891.
 - c. Skolelærerindeseminariet stiftet, 1896.
 - d. En til Seminariet efter Overenskomst med Silkeborg Kommune knyttet syvklaset Børneskole.
3. At Institutionen stedse skal ledes som en fri Skole. At Frkn. Lang og Høltzermann, saalænge de ønsker det, staar som Skolens Bestyrerinder. Frk. Lang forbeholder sig Ret til selv at vælge sin Efterfølger som Institutionens Overbestyrer(inde), denne skal altid være saaledes kvalificeret, at Eksamensretten paa de forskellige Afdelinger kan tillægges ham (hende). — Bestemmelser om Bestyrelsens Sammensætning og Opgaver. Som den første Opgave anføres Udarbejdelsen af et Lærerlønregulativ for Institutionen.

Skolegården i 1932.

Den højtidelige Overdragelse af Skolens Ejendomme til Institutionen fandt Sted den 13. December 1918. Der foretoges derefter flere Nybygninger og Udvidelser og Skolen blomstrede frem.

Den 26. August 1927 trak Frk. Th. Lang sig tilbage fra Stillingen som Skolens Rektor og overdrog denne til sin Broderdatter, cand. mag. Frk. K. L. Lang. Frk. Th. Lang fungerede stadig som Formand i Bestyrelsen for den selvejende Institution: Th. Langs Skoler i Silkeborg.

Naar Frk. Lang nu, efter at have trukket sig tilbage fra den daglige Ledergerning, skuer ud over sit stolte Livsværk, har Frøkenen kun sikkert Grund til at være tilfreds. Meget af det er utvivlsomt skabt gennem Kamp, men -maaske netop derfor blevet dyrebarere.

Navnet Th. Lang og Th. Langs Skoler har Klang overalt i vort Land og langt ud over dets Grænser, og mange er de, der i Beundring bøjer sig for den Kvinde, der skabte dette Værk. Der lyder mange Steder fra en Tak for det, hun har ydet i Skolesagens Tjeneste, hvilket fra Kongens Side er anerkendt gennem Tildelingen af en sjælden Udmærkelse: Fortjenstmedaillen i Guld.

A. Holtzermann,
fhv. Forstanderinde.

K. L. Lang,
Rektor.

K. Ege,
Forstanderinde.

E. Josefsen,
Lærerinde.

THEODORA LINDERSTRØM LANG, fhv. Rektor, Seminarieforstanderinde, Overbestyrerinde, FM. i Guld, er født den 3. Maj 1855 paa Vemmetofte ved Faxe som Datter af Kantor og Lærer Theodor Lang og Hustru, født Linderstrøm. Uddannet paa Frk. Vestergaards private Lærerindekursus i København fra 1871—73, Privatlærerinde fra 1873—81, Lærerindeeksamen paa N. Zahles Skole 1882, Skolebestyrerinde i Silkeborg fra 1882—1927. Medlem af Bestyrelsen for Foreningen „Den danske Pigeskole“ fra 1893—1926, Formand fra 1919—26, Formand i Pigeskolernes nordiske Udvalg, Formand for Den danske Pigeskoles Pensionskasse fra 1895—1906, for Pædagogisk Selskab i Silkeborg fra 1922—26, Medlem af Bestyrelsen for Pigeskolernes Hjelpe- og Pensionskasse fra 1906 (Formand 1926), for de private Realskolers statsunderstøttede Pensionskasse fra 1902—08, og for Foreningen Den danske Pigeskoles Hvile- og Rekreationshjem „Sixtus“ ved Middelfart fra 1912—26, Redaktør af Tidsskriftet „Bog og Naal“ fra 1895—1915, Medlem af Silkeborg Menighedsraad til 1909, og igen fra 1912—1926, af Hjemlandsudvalget for Østerlandsmissionen, og af Bestyrelsen for Børnehjemmet „Knaps Minde“ i Silkeborg, Formand i Bestyrelsen for den selvejende Institution Th. Langs Skoler i Silkeborg.

ANNA HÖLTZERMANN, fhv. Forstanderinde, er Datter af afd. Købmand Høltzermann, Silkeborg. Frk. Høltzermann har gennem Kursus og paa anden Maade skaffet sig en meget grundig og alsidig Uddannelse, navnlig i Dansk og Engelsk, og som Dansklærerinde var hun enestaaende. Hendes „litterære Aftener“ paa Skolen var Oplevelser for de, der overværede dem. (Frøkenen døde i 1933).

KAREN LINDERSTRØM LANG, Rektor og Seminarieforstanderinde, er født den 20. Marts 1894 paa Frederiksberg som Datter af Kursusbestyrer, Dr. phil. C. F. Linderstrøm Lang og Hustru Ellen, født Bach. Student fra Karen Kjærs Skole 1913, eksam. Lærerinde ved Th. Langs Seminarium 1916, cand. mag. 1923, derefter Lærerinde ved Th. Langs Skoler i Silkeborg, Rektor og Seminarieforstanderinde for Th. Langs Skole, Seminarium og Forskoleseminarium siden 1927, Medlem af Bestyrelsen for Foreningen Den danske Pigeskole siden 1929.

KRISTINE EGE, Medforstanderinde, er født den 20. September 1883 i Rønde som Datter af Vej-inspektør J. P. Jensen og Hustru Frederikke, født Baueradt. Lærerindeeksamen 1909, Faglærerindeeksamen i Historie 1915, Medhjælper-Forstanderinde ved Th. Langs Seminarium, Medlem af Institutionen Th. Langs Skolers Bestyrelse, Medlem af Bestyrelsen for Th. Langs Skolers Samfund.

ELLEN JOSEFSEN, Lærerinde, er født den 22. Maj 1880 i Ugild Sogn som Datter af Lærer Georg Josefsen og Hustru Marie, født Holm. Lærerindeeksamen i 1902 og har derefter undervist paa Th. Langs Skole gennem 30 Aar, Medlem af Th. Langs Skolers Bestyrelse og Medlem af Bestyrelsen for Th. Langs Skolers Samfund.

J. Poulsen,
Forskolelærerinde.

J. C. Ravn,
Forstander.

E. V. Rasmussen,
Lektor.

H. J. Granzow,
Lektor.

INGE POULSEN, Forskolelærerinde, er født den 27. December 1904 i Silkeborg som Datter af Hotelejer P. Poulsen og Hustru Ingeborg, født Petersen. Realeksamen 1922, Eksamen fra Th. Langs Forskoleseminarium 1928, ansat ved Skolen fra 1929.

JØRGEN C. RAVN, Skoleforstander, er født den 22. Februar 1892 i Kørbelev Sogn som Søn af Gaardejer A. C. Ravn og Hustru Birthe Kirstine, født Olsen. Gift 1916 med Marie Rolandsen. Lærer-eksamen fra Vordingborg Seminarium, Statens 1-aarige Kursus i Gymnastik 1914, Skoleforstander siden 1929, Medlem af Ligningskommissionen, i Bestyrelsen for Gymnastikskolernes Gymnastikorganisation, i Bestyrelsen for Silkeborg Venstrevælgerforening.

ESBEN VIGGO RASMUSSEN, Lektor, er født den 25. Maj 1890 i Tommerup som Søn af Snedker-mester Jørgen Chr. Rasmussen og Hustru Anna Kirstine, født Esbersen. Gift 1919 med Ella Alling. Student fra Odense 1908, cand. mag. 1915, ansat ved Th. Langs Skole 1917, udnævnt til Lektor 1928.

HARALD IVAR GRANZOW, Lektor, er født d. 20. Juni 1883 i København som Søn af Arkitekt C. Granzow og Hustru Hulda, født Rietz. Gift 1917 med Hedevig Schou. Cand. theol. 1907, Adjunkt ved Th. Langs Skole 1920, Lektor i 1931, Repræsentant for de danske Armeniervenner, Tillidsmand i Sprogforeningen.

AAGE BERTELSEN, cand. mag., Seminarielærer, er født den 6. November 1901 i Silkeborg som Søn af Købm. H. P. Bertelsen og Hustru Mette Marie, født Vestergaard. Gift 1931 med Gerda Thorlund. Student i Silkeborg 1920, Skoleembedseksamen 1927, ansat ved Th. Langs Skole i 1928. Medlem af Bestyrelsen for Højskoleforeningen, Næstformand for Silkeborg Sygeplejeforening, overtog efter Faderens Død Hovedagenturet for Statsanstalten for Livs-forsikring i Silkeborg.

Aa. Bertelsen,
cand. mag.

HANS W. LARSEN, konst. Adjunkt, Inspektør, er født den 20. Januar 1908 i Horsens som Søn af Bødker Vilhelm Hansen og Hustru, Johanne Hansen. Student 1926, Timelærer ved Frederiksberg Gymnasium, Lærer ved Studenterkursus i Skindergade, cand. mag. 1932 med Engelsk og Fransk som Hovedfag, Studieophold i Frankrig 1928, i England 1930, ansat ved Th. Langs Skoler siden August 1932.

H. W. Larsen,
Inspektør.

UNGDOMSSKOLEN „KORNMOD“ er beliggende i Fredensgade nær ved Silkeborgs store Torv. Skolen var i sin spæde Begyndelse et lille Sideskud paa Silkeborg pri-vate Realskole, hvis Bestyrer A. H. N. Kirkeskov indsaar Betimeligheden af at skaffe sær-

Kælderen. Ialt kom der 11 nye Elevværelser og 1 Badeværelse, og samtidig blev der indlagt Centralvarme over hele Bygningen. Yderligere Udvidelse er dog snart paa krævet, idet Skolen siden Overgangen til Kostskole igen er i god Vækst.

Skønt „Kornmod“ er en Eksamensskole, hvor der maa drives meget stærkt paa Studierne, bliver der gjort alt for at bevare Ungdomsskole- eller rettere Folkehøjskolepræget, og Eleverne paa „Kornmod“ har mere personlig Frihed end paa de andre Kostskoler. Der lægges den største Vægt paa, at de faar Forstaaelsen af, at de arbejder, ikke fordi de skal arbejde, men for at de kan naa et for dem selv tilfredsstillende Maal i Form af en god Eksamen.

„Kornmod“ bestræber sig endvidere for at være et Hjem for de unge, Hjemmearbejdet udføres hovedsageligt paa Værelserne, der næsten alle er Eneværelser, men om Aftenen efter Kaffetid samles Eleverne i Dagligstuen om Aviser og Blade og nyder en Times Hvile. Døren til Forstanderen staar altid aaben for Eleverne, og disse benytter sig flittigt deraf. — En stor Del af Eleverne bor dog ikke paa Skolen, men kommer hver Dag paa Cykle, med Tog eller i Rutebil. For ogsaa at gøre dem delagtig i Samlivet paa Skolen møder alle Elever 1 à 2 Lørdage om Maanedens. — Om Vinteren samles man ofte til Foredrag, og ikke helt sjældent er der en udenlandsk Taler, der taler Tysk eller Engelsk. Om Sommeren er der undertiden en lille Rotur ud paa Silkeborgsøerne paa Programmet. Kaffekanden tages med i Baaden, og der holdes „Kalas“ paa Grønsværet.

At „Kornmod“ er blevet en saa anerkendt Skole, som Tilfældet er, skyldes sikkert ikke mindst de udmærkede Faglærere, som i Aarenes Løb har virket ved Kursus. — Lærere fra Th. Langs Skole, Silkeborg Seminarium og Silkeborg kommunale Skole har — for adskilliges vedkommende — virket i en lang Aarrække ved Kursus.

For Tiden virker følgende Lærere foruden Forstanderen: P. L. Balling, der genoptog Lærergerningen 1930, Overlærer Mouridsen, Lærer L. A. Lassen, Lærer C. Nielsen og Lærer E. Nielsen, Silkeborg kommunale Realskole, Lektor E. Rasmussen, Adjunkt Fru L. Christensen og Lærer Mondrup Christiansen, Th. Langs Skoler.

Helt uafhængig af Præliminæreksamen afholdes om Vinteren Handels- og Sprogkursus. Her undervises i Stenografi, Bogholderi, Handelskorrespondance og Maskinskrivning samt Engelsk og Tysk. Ved Sprogundervisningen benyttes indfødte Lærere, og Undervisningen foregaar udelukkende paa det paagældende Sprog. Endelig er der paa „Kornmod“ afholdt Kursus i Esperanto. Ved disse Kursus er der undervist af udenlandske Lærere, som er uddannet ved det kendte Che-Institut i Holland. Sommerkursuset, der er anlagt som Feriekursus for Lærere, har været besøgt af ikke saa faa udenlandske Lærere, især Tyskere. — Udlændinge forener her det nyttige med det praktiske: studere Esperanto og samtidig lære en af Danmarks smukkeste Egne af kende.

STIG BERTELSEN SKOLE, Forstander, er født d. 18. Februar 1902 i Skovby som Søn af Gaardejer Jens Bertelsen Skole og Hustru Anna født Andersen. Gift 1932 med Karen Elise født Wørm. Student fra Th. Langs Skole, cand. phil. 1923, Faglærereksamen i Dansk og Fysik, Studieophold i Tyskland 1923 og 1929, Formand for „Silkeborg Esperanto“, Forstander for Ungdomsskolen „Kornmod“.

Stig B. Skole,
Forstander.

SILKEBORG SEMINARIUM er oprettet 1886 af daværende Realskolebestyrer Kr. Johansen. Alm. Forberedelseseksamen kunde paa dette Tidspunkt træde i Stedet for 1. Del af Lærereksamen, og i Realskolen var der 1885—86 flere af de dimitterede

Elever, som gerne ønskede at forberede sig til Lærereksamen i Silkeborg. Kr. Johansen havde syslet en Del med teoretisk-pædagogisk Arbejde og skrevet mange Afhandlinger om Opdragelse og Lærergerning. Det faldt ham derfor naturligt at virkeliggøre Tanken om at grunde et Seminarium. I en af ham opført Bygning fik Seminariet da i August 1886 sine første Lokaler og første Elever.

I 1887 dimitteredes det første Hold Elever, og i de følgende Aar voksede Elevantallet. — Klassetallet blev det normale for et Seminarium, nemlig 3, flere Lokaler maatte til, og Seminariet flyttede delvis ind i teknisk Skole. I 1890 maatte Johansen af Helbredelseshensyn fratræde Ledelsen af baade Seminariet og Realskolen. Begge Skoler købtes i Forening af Seminariets nuværende Forstander, P. J. M. Vinther, der havde været Lærer ved Seminariet siden 1886, og A. H. Kirkeskov, der siden 1887 havde været Lærer ved Realskolen. Vinther overtog Ledelsen af Seminariet og Kirkeskov Realskolen, saa hver af Skolerne fik sin Leder og Ejer.

Elevantallet voksede meget stærkt i Aaret 1893, og fra 1894 har Seminariet altid haft alle Klasser fyldte og har siden 1896 tillige haft en Forberedelsesklasse. To Mangler maatte stærkt føles: Savnet af en selvstændig og tidssvarende Skolebygning og Savnet af en til Seminariet knyttet Øvelsesskole, hvor Seminariets Elever kunde faa en god, praktisk Læreruddannelse. I 1893 tiltraadte Forstander Vinther efter Ministeriets Opfordring en Kommission: Professor K. Kroman, Professor Hans Olrik og Seminarieforstander Huus og P. J. M. Vinther, der fik det Hverv at undersøge Seminarieforhold i Sverige og Finland og afgive Betænkning herom, der kunde bruges til Udarbejdelse af Lovforslag til en ny Seminarielov. Lovforslaget gennemførtes af Kultusminister Goos 1894. I November 1894 fik Silkeborg Seminarium sine egne Bygninger paa Skolegade: Hovedbygning med Klasselokaler og Forstanderbolig, Gymnastikhus og Børneskole. I 1904 opførtes atter en ny Skolebygning med Foredragssal og en Del Elevværelser, der nu i Anledning af den nye Seminarielov af 1930 er omdannet til Laboratorium for Fysik, Kemi og Naturhistorie. I 1910 købte Vinther den tidligere Realskolebygning (opf. 1896) af Silkeborg Kommune, der havde overtaget denne. Realskolebygningen ligger lige ved og i Flugt med Seminariet og er bygget i samme Stil. Derved opnaaede Seminariet at faa meget god Plads og god Ordning af Lokalteterne. Børneskole og Seminarium fik hver sin Skolegaard.

Børneskolen er oprettet 1894 ved Overenskomst med Silkeborg Kommune og har 7 Klasser med ca. 200 Børn.

Seminariet har siden 1904 som Regel haft 4 Klasser, idet den ene Klasse har været Dobbelt- eller Parallelklasse, og tillige sin faste Forberedelsesklasse. Med den nye Seminarielov af 1930 bliver 4 Klasser det normale, medens Dobbeltklasser maa bortfalde. Seminariet har for Tiden ca. 140 Elever ialt i Seminariet og i Forberedelsesklassen. Ved Seminariet og Børneskolen virker for Tiden 14 Lærere og Lærerinder, og der dimitteredes i 1932 37 Lærere og Lærerinder. Seminariet har siden 1890 haft Fællesundervisning og omtrent haft lige mange kvindlige og mandlige Elever i Seminarieklasserne (f. T. 45 kv. og 68 mdl.). Forstanderen havde Sæde i det Seminarieudvalg, der har bistaaet Undervisningsministeriet med at udarbejde Bestemmelserne for den nye Seminarielov (se Bekendtgt. af 4. Maj 1931).

P. J. M. VINTHER, Seminarieforstander, R. af D., DM., er født den 24. Februar 1863 i Hornborg Sogn. Gift 1887 med Kristine Nielsen (død 1891), gift 2. Gang 1901 med Helga Lauridsen, Aulum. — Lærer ved Silkeborg Seminarium siden 1886, Forstander samme Sted siden 1891, Medlem af Seminariekommissionen 1893, af Seminarieudvalget 1930—31, Formand for „Dansk Skoleforening“.

P. J. M. Vinther.
Forstander.

Husholdningsskolen.

SILKEBORG HUSHOLDNINGSSKOLE. Blandt Byens mange Skoler indtager Silkeborg Husholdningsskole en anerkendt Stilling. Skolen blev oprettet af Frk. Gudrun Jørgensen den 2. November 1902.

I 1908 overtog Frk. F. Lund Skolen og ledede denne til sin Død i 1921, og Skolen blev da overtaget af Søsteren, nuværende Forstanderinde Frk. Synnøve Lund. Skolen blev statsanerkendt i 1907.

Husholdningsskolen er gentagne Gange udvidet, og i 1928 foretog Frk. Lund en betydelig Udvidelse, idet hun lejede en ved Siden af Skolen beliggende Villa, hvor der indrettedes et Dagplejehjem for Spædbørn, saaledes at det samtidig med det smukke Formaal tjener som Undervisning for Husholdningsskolens Elever.

SYNNØVE LUND, Forstanderinde, er født d. 15. April 1885 i København som Datter af Kontorchef i F. D. B., Kaptajn Christian Lund og Hustru Anna født Green. Husholdningslærerindeeksamen fra den Suhrske Husholdningsskole 1910, siden 1921 Forstanderinde for Silkeborg Husholdningsskole.

Synnøve Lund,
Forstanderinde.

JUNKERS INTERNATIONALE GYMNASSTIKINSTITUT. I Aaret 1908 begyndte Forstander H. G. Junker sit første Feriekursus for Englændere i Silkeborg. Der blev straks 32 Elever, men Undervisningen foregik under ret primitive Forhold. Den teoretiske Undervisning foregik paa Vinthers Seminarium, den praktiske paa Borgerskolen, og i Teknisk Skole var der indrettet Dagligstue og Spisestue; medens Eleverne, der

Junkers Institut.

dette Aar fik engelsk Statstilskud, boede rundt i Byen. I 1909 blev der intet Statstilskud givet, men alligevel blev der afholdt et Feriekursus, hvor der deltog 56 Elever fra alle Egne af England.

Aaret efter trak Junker sig tilbage fra saavel sin engelske som sin danske Stilling og begyndte i Silkeborg med 1-aarig Uddannelse af Gymnastiklærere, udvidede „Aarhuset“ og begyndte der med 5 Elever, og i 1912 købte han Nabogrunden Aahavevej 39 og byggede en Villa. Indtil 1914 voksede det hele jævnt, og de Aar benyttede Junker til at købe Haver sammen, saaledes at han i 1914, en Maaned før Krigens Udbrud, kunde lægge Grunden til den nuværende store Bygning. Det var slemme Aar for Instituttet, og det maatte gaa, som det bedst kunde. I Aaret 1918 19 gik det helt i Staa, saa Instituttet maatte have Rekonvalescenter, Officerskrigsfanger, Sommergæster o. s. v., boende, for at faa det hele til at løbe rundt.

I 1914 var der bygget med Plads til nogle og tyve; men allerede den Gang var den Tilbygning projekteret, som i 1924 afsluttede Byggeriet med Plads til ca. 50 Elever. Indtil 1916 var Institutkets Skoleplan kun 1-aarig, men dette Aar gik man over til en 2-aarig Plan. 1925 blev det sidste Feriekursus holdt. Instituttet har i Aarenes Løb været besøgt af ialt 12—1300 Elever. Af disse har de 284 forladt Instituttet med fuld Uddannelse og Eksamensbevis. Eleverne fra Instituttet sidder saa godt som alle i gode og betydelige Stillinger rundt i hele Verden som Gymnastiklærere paa Skoler af alle Arter.

Naar en Elev forlader Institutet, har vedkommende ogsaa gennemgaaet en meget fyldig Undervisning i alt, hvad der vedrører legemlig Opdragelse. De Fag, der gives Dimissionskarakterer i, er: Undervisning, Teori, Anatomi og Fysiologi, praktisk Gym-

nastik, Dansk, Leg og Boldspil, Sygegymnastik med nogen Massage og Pathalogi, første Nødhjælp i Ulykkestilfælde samt Svømning. Men derudover er der i Undervisningen ogsaa taget saadanne Ting med som Hygiejne, Psykologi, Pædagogik, Dansens Historie og Gymnastikhistorie, samt Pigespejderarbejde. Man vil af dette kunne forstaa, at det aldrig volder Eleverne fra Junkers Institut Besvær at opnaa gode Pladser.

Instituttet er en smuk Bygning, det er omtrent ligegyldigt, hvorfra den ses. Den 3-Etagers høje, røde Bygning med de hvide Vinduessprosser er til og med en af de smukkeste beliggende Institutioner i Landet, idet den ligger tæt ved Aaen, Søerne og Skovene. I Hovedfløjen er nederste Etage optaget af det store Køkken og Centralvarmeanlæg m. m. I Stueetagen omkring den store Hal, der tildels bruges som Dagligstue og Arbejdsrum, ligger Klasseværelset for Teori, Elevernes Spisestue og den store Dagligstue med Arne og hyggelige Møbler, hvor Aftentimerne tilbringes. I Dagligstuen findes Haandbiblioteket, og desuden staar der paa Arnehylden en bemærkelsesværdig Gave, som Forstanderen har faaet foræret. Det er en Terrakottafigur af Jason med det gyldne Skind, og den er skænket af afdøde Dronning Alexandra, som et Udtryk for hendes Glæde over det Arbejde, der paa Instituttet udføres for Tilknytning mellem de to Lande Danmark og England.

Paa 1. Sal i Hovedfløjen har Forstanderen sin private Lejlighed og Kontor, og endelig findes paa 2. Sal en Række Elevværelser, hyggeligt udstyrede, lyse Enkeltværelser. De øvrige Elevværelser findes paa 1. og 2. Sal i Sidefløjen oven over den 18×34 Alen store Gymnastiksal, der vist med Rette kan betegnes som en af de bedste, maaske den bedste, vi har her i Landet. Elevværelsernes Kvindeafdeling var paa 2. Sal i Sideafdelingen og 2. Sal i Hovedbygningen, medens Mandsafdelingen var paa 1. Sal i Sidefløjen. Begge Afdelinger har egne Opgange, saaledes at de to Køn kunde færdes uhindret af hinanden. Siden 1930, da man gik over til 3-aars Arbejde, optages og uddannes kun Kvinder.

Paa 1. Sal i Sidefløjen findes i den vestlige Del to Omklædningsrum for Børn fra Byen, der her paa Instituttet faa gratis Massagebehandling og Sygegymnastik. — Til disse Omklædningsrum er der i Gymnastiksalens vestlige Side en særlig Opgang, og Massagebehandlingen foregaar i en dertil indrettet lille Sal ved Siden af Børnenes Omklædningsrum. Ovenover, omkring Sidefløjens høje Tag, er der en Altan, hvorfra der er en ganske enestaaende Oversigt og Udsigt over Eggen. I den store, rummelige Bygning, der er næsten enestaaende praktisk og formaalstjenligst indrettet, føres der et fornøjeligt og frit Hjemmeliv. Dagens Arbejdsplan er affattet saaledes, at der er rigelig Tid til at hvile i. — Om Aftenen er der Vinteren igennem forskellige Gymnastikhold fra Byen, som driver Motionsgymnastik sammen med Skolens kvindelige Elever. Disse Hold kommanderes af Instituttets Elever, men Timen overværes af en

af Lærerne, der fra Balkonen overvaager Elevernes Fremgangsmaade, og naar Gymnastiktimen er endt, gennemgaar Læreren med Eleven den anvendte Fremgangsmaade og meddeler denne sin Kritik. En Del af Gymnastikundervisningen paa Mellemskolen udføres paa samme Maade af Eleverne paa Engelsk.

Siden Instituttets Oprettelse har det, som det ses af det foregaaende, været besøgt af et stadig stigende Antal Elever. Og det er Elever fra alle Verdenshjørner, saaledes at det er en

H. G. Junker,
Forstander.

A. Holm Junker,
Forstanderinde.

stærkt kosmopolitisk præget Institution, selv om det dog hovedsagelig er Elever fra det engelske Imperium.

I 1930 afholdtes et Elevmøde og Feriekursus for gamle Elever, hvilket var besøgt af 44 gamle Elever fra alle Egne af Jorden. Disse Elevmøder bliver afholdt med visse Mellemrum.

HANS GRUNNET JUNKER, Forstander, er født d. 30. April 1875 i Bølling, Egtved Sogn ved Kolding, som Søn af Gaardejer Jeppe Jørgensen Junker og Hustru Ane Kathrine Hansen Grunnet. Gift 1906 med Agnes Holm, Datter af Seminarieforsøger R. J. Holm, Vejle. Forstander for Forskoleseminariet, Forstander for Junkers internationale Gymnastikinstitut.

Teknisk Skole.

SILKEBORG TEKNISKE SKOLE. Allerede den 1. November 1863 oprettede Haandværkerforeningen i Silkeborg en Søndagsskole for „Lærlinge og Haandværksdrenge“, i hvilken Anledning der bevilgedes 25 Rd. til Lærerlønninger. Undervisningen skulde gives hver Søndag Eftermiddag fra 2—4, og denne Søndagsskole var i Virkeligheden den første Spire til den senere tekniske Skole.

Da Haandværkerforeningen i 1877—78 fik egen Bygning, indrettedes i Loftetagen 2 Lokaler til en „Haandværkertegneskole“, hvilket var Begyndelsen til Teknisk Skole, der fik egen Bygning i 1888, og hvortil Haandværkerforeningen tilskød 2000 Kr. Skolebygningens Arkitekt var Hr. Arkitekt Edvard Jensen, Silkeborg.

Skolens første Forstander var Fabrikant C. Edv. Gesner, R. af D., der i 1902 afgik ved Døden efter at have været Skolens Leder i 25 Aar. — Hans Efterfølger som Forstander blev daværende Faglærer, Tømrerformand Carl Jensen, R. af D., under hvis Ledelse Elevantallet voksede stærkt og allerede i 1909 medførte en stærkt til-

trængt Udvidelse af Skolebygningen, som udførtes ved en Tilbygning ved den søndre Ende. Tilbygningen fik Facade mod Skoletorvet.

Efter denne Udvidelse blev Skolens Lokaler gode og tidssvarende og omfattede 8 store Tegnelokaler samt en stor, lys Malerklasse i Tagetagen. Elevantallet steg stærkt i Aarene derefter og var i 1933 ialt 258 med et Lærerpersonele paa 12 Mand.

I 1892 oprettedes første Gang Dagskole med Undervisning for Murere og Tømrere, og 1896 oprettedes Malerdagskole med Malermester Chr. Johansen, Silkeborg, som Lærer. Malermester Johansen underviste de to første Aar gratis for at faa Malerskolen i Gang. Hr. Chr. Johansen har iøvrigt i mere end en Menneskealder været Lærer ved Skolen, idet han ansattes 1887 og vedblev med lige stor Interesse at røgte sit Hverv, indtil han i 1932, efter 45 Aars utrætteligt Arbejde for Haandværkerungdommens Dytiggørelse, trak sig tilbage.

Skolen er en selvejende Institution, hvis Bestyrelse bestaar af 7 Mand, heraf vælges de 5 af Silkeborg Haandværkerforening og 2 Mand af Silkeborg Byraad. Bestyrelsen vælger selv sin Formand, der for Tiden er Direktør, Murermester Andreas Hansen. Den øvrige Bestyrelse bestaar af følgende: Lærer A. Jensen, Næstformand, Slagtermester Aagaard Jensen, begge valgt af Silkeborg Byraad, Fabrikant, Ingeniør Rich. Zeuthen, Murermester Magnus Jensen, Tømrermester Fr. Madsen, Tømrermester Th. Christensen. Skolens Kasserer har siden 1877-78 været Branddirektør, Sagfører Grabow.

I 1931 afgik Skolens Forstander, Carl Jensen, ved Døden efter at have virket ved Skolen i 44 Aar. Ved sit 40 Aars Jubilæum i 1927 udnævntes han til R. af D. Skolens nuværende Forstander er Arkitekt Jul. Moll, der ansattes ved Carl Jensens Død i 1931.

Ligesom de fleste af Landets tekniske Skoler er oprettet af Haandværkerforeninger, er Silkeborg tekniske Skole et Barn af Silkeborg Haandværkerforening, der ved enhver given Lejlighed støtter Skolen, ligesom den ved Skolebygningens Opførelse, Udvidelse og Modernisering har ydet betydelige Bidrag. — Skolen støttes tillige med aarlige Driftstilskud af Staten, Silkeborg Kommune, Skanderborg Amt, Viborg Amt, Balle Kommune, Silkeborg Haandværkerforening, Silkeborg Maskinfabrik, Silkeborg Papirfabrik, Silkeborg Bank, Silkeborg Sparekasse, Handels- og Landbrugsbanken i Silkeborg, den lokale Arbejdsgiverforening, Tømrermesterforeningen, Murermesterforeningen, Malermesterforeningen, Slagtermesterforeningen, Murersvendenes Fagforening og Snedkermesterforeningen.

P. A. Hansen,
Formand.

Jul. Moll,
Forstander.

Chr. Johansen,
tidl. Lærer.

PETER ANDREAS HANSEN, Formand, Murermester og Direktør, er født den 18. Januar 1870 som Søn af Sadelmager H. Chr. Hansen og Hustru. Gift 1908 med Laura Thorup-Jensen. Murermester i Silkeborg i 25 Aar, Teglværksdirektør fra 1916, Formand for Tilsynsraadet for Silkeborg Sparekasse, Formand for teknisk Skoles Bestyrelse, Regnskabsfører for Jydsk Telefon Aktieselskab, Medlem af Bestyrelsen for „Dansk Arbejde“, Haandværkerforeningen, Taksationsmand for Midtjydske Kreditforening.

JULIUS MOLL, Forstander, er født den 25. December 1886 som Søn af Bagermester N. A. Moll og Hustru Engeline født Poulsen. Gift 1917 med Birtha Rasmussen. Uddannet som Tømrer, Bygningskonstruktør og Arkitekt, tidl. Forstander og Lærer ved teknisk Skole i Hammel fra 1917-31, Kæmner i Hammel fra 1924-31, Medlem af Menighedsraadet og Kirkeværge for Hammel Kirke.

CHRISTIAN JOHANSEN, Malermester, er født den 24. Oktober 1859 som Søn af Skrædder Johan Thomasen og Hustru Andriette født Nielsen. Gift 1885 med Caroline Nielsen (død). Afgang fra Akademiet 1884, Medlem af Svendeprovekommissionen i 28 Aar, Lærer ved teknisk Skole i Silkeborg i 45 Aar, Æresmedlem af Centralforeningen af Danmarks Mesterforeninger, Skyttelaug og Lærernes Landsforening.

Centralbiblioteket.

BIBLIOTEKET FOR SILKEBORG OG OMEGNS HISTORIE. (Centralbiblioteket). Den 26. November 1899 besluttedes det paa et Bestyrelsesmøde i Folkeuniversitetsforeningen for Silkeborg at søge oprettet en Folkebogsamling i Silkeborg, og der ned-sattes et Udvalg til at arbejde videre for Sagen.

Dette Udvalg, der bestod af Pastor Viberg, Skoleforstander Kirkeskov, Fabrikant Schöller, Driftsbestyrer Dreyer, Kæmner C. C. Nielsen, Maskinmester Poulsen, Bogtrykker Kr. Johansen, Lærer Ludvig Beck og Kasserer Sejersen, afholdt sit første Møde den 2. December 1899, hvor der indledes Forhandling med Bestyrelsen for Teknisk Skole om i Teknisk Skole at faa overladt et Værelse til Bogsamlingen, hvilket resulterede i, at Bogsamlingen fik anvist sit første Lokale i Teknisk Skoles Stue-etage længst mod Syd. Der skulde ikke betales Husleje, men Bogsamlingen skulde deltage i Udgifterne til Opvarmning og Renholdelse.

Allerede den 4. December ansattes Lærerinde Frk. Bertha Thomsen som Bibliotekar med en aarlig Løn af 100 Kr., men dog saaledes, at der paahvilede hende „selv at søge og lønne den fornødne Medhjælp“.

Det gjaldt dernæst om at faa anskaffet de allernødvendigste Bøger. Her traadte Folkeuniversitetsforeningen hjælpende til, idet dens Bibliotek overgik til Folkebogsam-

lingen som Grundstamme. Ligeledes indkom en Del Bind som Gaver fra private, og samtidig indkøbtes der saa mange Bøger, som de meget beskedne Pengemidler tillod.

Saaledes blev det da muligt den 6. Februar 1900 for første Gang at aabne Udlaanet fra „Silkeborg Folkebogsamling“. Biblioteket bestod den Dag af 730 Bind. — Adgang til Laan af Bøger havde enhver i Silkeborg bosiddende Person mod at erlægge et Kontingent af 20 Øre pr. Maaned eller 1 Kr. om Aaret. Laanertallet var det første Aar 252, og der udlaantes 5814 Bind.

Folkebogsamlingen bestod dog ikke længe som selvstændig Institution, idet der allerede den 23. April 1900 vedtoges at overdrage den til Folkeuniversitetsforeningen paa den Betingelse, at denne Forenings Bestyrelse i Tilfælde af Foreningens Opløsning skulde sikre Bogsamlingens Bestaaen, knyttet til Silkeborg Kommune.

Bibliotekarens Løn forhøjedes i 1901 til 130 Kr. aarlig. Udlaanet var de følgende Aar jævnt stigende; men som Følge heraf steg Udgifterne ogsaa, og da Indtægterne var smaa, kneb det svært ikke mindst med at præstere de nødvendige Afdrag paa det ved Bogsamlingens Start optagne Laan paa 500 Kr.

I 1905 fik Teknisk Skole selv Brug for det af Bogsamlingen benyttede Lokale. Skolens Bestyrelse tilbød ganske vist at stille et andet til Disposition; men da dette ikke fandtes brugeligt, indgav Bogsamlingens Bestyrelse Andragende til Byraadet om at faa anvist Lokale for Bogsamlingen paa Skolen, og da den paa Forskolen paa Markedspladsen indrettede Lejlighed til Skoleinspekticen viste sig mindre egnet til Beboelse, stillede Byraadet disse Lokaler til Raadighed for Bogsamlingen. Heller ikke til dette Brug var Lokalerne ideelle, navnlig vilde det være vanskeligt for Publikum at finde derop. Men i Mangel af „Bedres Havelse“ modtog Bogsamlingen Lokalerne med Tak, og her førte Bogsamlingen saa i de følgende 5 Aar sin ret ubemærkede Tilværelse.

I 1908 opløstes Folkeuniversitetsforeningen, og Biblioteket blev overtaget af Foreningen Silkeborg Folkebogsamling, som paa en Generalforsamling den 16. December 1908 valgte Lærer Jens Bjerre til Formand. Lærer Bjerre havde i sin Egenskab af Formand for Foreningen Danmarks Bogsamlinger gjort et stort og fortjenstfuldt Arbejde for Bogsamlingssagen rundt omkring i Landet. Han tog nu ogsaa fat for at faa Interessen vakt for Bogsamlingen i Silkeborg. Han agiterede energisk, ikke mindst ved Henvendelser til Byraadet, som altid stillede sig imødekommende over for Kravene fra Folkebogsamlingen.

I 1910 meldte Boligvanskelighederne sig atter, men ved Byraadets Imødekommethed ordnedes Forholdene igen. Silkeborg kommunale Mellem- og Realskole var det Aar flyttet ind i den gamle Borgereskoles Bygning paa Søndergade, hvor Overlærerens tidligere Lejlighed blev ledig, og nu stillede Byraadet disse Lokaler til Disposition for Bogsamlingen. Her fik Bogsamlingen Plads, ikke blot til et Udlaanslokale, men ogsaa til en længe ønsket Læsestue.

Frk. Bertha Thomsen, der havde virket som Bibliotekar siden Bogsamlingens Start, virkede kun i 2 Aar i de nye Lokaler, idet hun i 1912 fratraadte. Lærer J. K. Jensen blev hendes Efterfølger, men kun i 1 Aar. Arbejdet var da vokset saaledes, at der nødvendigvis maatte ansættes en fast Bibliotekar, som kunde stille hele sin Arbejdskraft til Raadighed for Bogsamlingen, og fra 29. Maj 1913 ansattes Frk. Anna Grønborg, Datter af Lærer Johs. Grønborg i Rodskov, som Bibliotekar med en aarlig Løn af 700 Kr. Efter Frk. Grønborgs Fratræden den 1. Oktober 1917 ansattes Hr. Peder Nielsen, som siden 1. April 1916 havde virket som Assistent ved Bogsamlingen.

Udlaanet var i de forløbne Aar — navnlig i 1913 og 1914, da der indførtes gratis

Udlaan, steget meget stærkt, og samtidig var i Henhold til Overenskomst af 18. Juni 1913 Silkeborg Højskoleforenings Bibliotek indgaaet i Bogsamlingen, som paa dette Tidspunkt raadede over 4230 Bind.

Allerede da opstod Tanken om at faa Biblioteket anerkendt som Centralbibliotek for Silkeborg og Omegn. Der blev ført lange og indgaaende Forhandlinger med Statens Bogsamlingskomité om Sagen, men Forhandlingerne førte ikke til noget Resultat den Gang. Men i 1917 dukkede Spørgsmaalet atter op. Bogsamlingskomiteen stillede da den Betingelse, at Biblioteket for at blive anerkendt som Central skulde overgaa enten til at være en selvejende Institution eller til at blive Kommunens Ejendom, og da navnlig Byraadets Repræsentanter ikke syntes om det første Alternativ, skete der under 22. Januar 1918 fra det om Sagen nedsatte Byraadsudvalg, som bestod af Kommunelærer J. K. Jensen, Tømrermester J. Nedergaard, Skoleforstander L. Mortensen, Faktor Emil Petersen og Læge Chr. Schjøtt, Indstilling til Byraadet om at lade Kommunen overtage Biblioteket og drive det videre som Centralbibliotek, hvilket tiltraadtes af Byraadet i Møde af 28. Januar 1918, og samtidig vedtoges det, at det skulde sortere under Skoleudvalget, som det overdroges at foretage det videre fornødne.

Skoleudvalget indledede straks Forhandlinger med Statens Bogsamlingskomité om Vedtægt for Biblioteket, Instruks for Bibliotekaren, Centralens Omraade m.v., og efter en Del Forhandling med Hr. Professor Stenberg enedes man om Forslag til Vedtægt og Instruks, som i Mødet den 14. Februar 1918 vedtoges af Byraadet og under 20. Marts 1918 af Bogsamlingskomiteen.

Den 15. Februar 1918 havde Biblioteksforeningen paa en Generalforsamling taget endelig Beslutning om at opløse Foreningen fra 31. Marts at regne.

Den 2. April 1918 modtog Udvalget paa Kommunens Vegne Biblioteket, der ved den foretagne Registrering viste sig at bestaa af 5628 Bind, 1758 Kataloger samt forskelligt Inventar, og den 1. April 1918 begyndte Centralbiblioteket for Silkeborg og Omegn sin Virksomhed.

Under 11. Maj 1918 sanktionerede Bogsamlingskomiteen Udvalgets Forslag om, at Centralbiblioteket skulde have følgende Omraade:

1. Silkeborg Købstad og Landdistrikt,
2. Samtlige Kommuner i Hjelmslev-Gjern, Thyrsing-Vrads samt Hids Herreder og
3. Hinge og Vinderslev Kommuner af Lysgaard Herred samt Ikast og Bording Kommuner af Hammerum Herred.

I 1918 vedtog Silkeborg Byraad som Nødhjælpsarbejde at lade opføre en Bygning paa Markedspladsen. Bygningen skulde rumme Bibliotek, Badeanstalt og Museum. — Den 1. November 1918 nedlagdes Grundstenen, og den 24. Juni 1920 indviedes Bygningen, hvor Biblioteket raader over hele Stuetagen.

PEDER CHRISTIAN NIELSEN, Bibliotekar, er født den 1. Februar 1893 som Søn af Sodavandsfabrikant Niels Christian Nielsen og Hustru Jacobine født Sørensen. I Malerlære fra 1908 - 09, Realeksamen 1912, paa Silkeborg Seminarium fra 1912—14, paa Statens Bogsamlingskomité's Kursus, Medhjælper ved Silkeborg og Omegns Folkebogsamling 1916, Bibliotekar samme Sted 1917, Centralbibliotekar fra 1919.

SILKEBORG BØRNEHJEM „C. KNAPS MINDE“. Hjemmet er stiftet af nu afdøde Købm. C. Knap og Hustru og opført paa en dertil skænket Grund paa Drewsensvej. Hjemmet er oprettet som Hjem for forældreløse Børn og Hjem for saadanne Børn, der ikke eller kun daarligt kan opdrages i deres Forældres Hjem. Ledelsen af Hjemmet varetages af en Bestyrelse paa 12 Medlemmer, 6 Kvinder og 6 Mænd. Hjemmet, der har

Silkeborg Børnehjem „C. Knaps Minde“.

Plads til 15 Børn i Alderen fra 2—14 Aar, og som Regel er fuldt optaget, faar Tilskud fra Staten, Skanderborg Amt, Silkeborg Kommune og Byens Pengeinstitutter, og der er tillagt Hjemmet nogle Legater, hvoraf den aarlige Rente andrager ca. 800 Kr., ligesom der for nogle Aar siden — paa Foranledning af Frk. Th. Lang og flere — ved en Indsamling blandt Byens

Borgere tilvejebragtes en Understøttelsesfond paa godt 2000 Kr., der skulde tjene til Hjælp for Børnehjemmet under særlige Forhold, saasom større Reparationer, muligt Driftsunderskud o. l. — Hjemmets Forstanderinde er Frk. M. Olsen.

M. Olsen,
Forstanderinde.

BØRNEHJEMMET „SØFRYD“, SILKEBORG. Indre Missions Spædbørns- og Mødrehjem „Søfryd“ blev oprettet den 4. September 1924 og har Plads til 16 Børn og 2 Mødre. Hjemmet ligger smukt med Have lige ned til Almind Sø. Hjemmet har været fuldt besat af Børn, siden det begyndte, saa det viser, at der er Trang for Spæd-

Børnehjemmet „Søfryd“, Silkeborg.

E. K. Larsen,
Forstanderinde.

børnshjem. Gerningen her er begyndt med det som Motto: Og den som modtager et eneste saadant Barn for mit Navns Skyld, modtager mig, og man har faaet Lov at mærke Herrens Velsignelse over Hjemmet og Gerningen. Hjemmets Forstanderinde er Frk. E. Larsen.

ELISABETH KIRSTINE LARSEN, Forstanderinde, er født den 14. August 1892 som Datter af Lærer Jens Larsen og Hustru. — Uddannet paa Rigshospitalet i 1/2 Aar, ansat som Forstanderinde ved Børnehjemmet „Søfryd“ i Silkeborg.

M. OLSEN, Forstanderinde, er uddannet paa Vodrofsvejs Optagelsehjem, ansat som Forstanderinde paa Silkeborg Børnehjem „Knaps Minde“ siden 1915.

SILKEBORG RAADHUS ligger ved Torvet og er opført i 1857. Det er i gotisk Stil af røde Mursten med et lille Taarn, med Kuppel og Spir, midt paa Facaden. Det er opført efter Tegning af Arkitekt H. Chr. Zeltner og kostede 15,563 Rd. Det restaureredes i 1923 og blev betydelig udvidet under Ledelse af Arkitekt L. Bendixen.

Bygningen rummer bl. a. Byraadssal, Udvalgsværelser, Borgmesterkontor, Lokaler for Ligningskommissionen samt Kontorer for kommunal Ekspedition, Skattevæsen, Belysningsvæsen og for Stadsingeniøren. I Byraadssalen hænger bl. a. 4 store Malerier af Carl Forup, forestillende: „Sagnet om Bispehuen“, „Silkeborg Slots Indvielse“, „Udsigt over Silkeborg fra Nordsiden af Langsø 1858“ og „samme Udsigt fra 1923“. Paa Borgmesterkontoret hænger et Portrætmaleri af Mich. Drewsen, malet af Jørgen Roed. Raadhuset var indtil 1921 tillige Ting- og Arresthus og ejedes i Fællesskab af Amts- og Bykommunen, men tilhører nu Byen alene.

TING- OG ARRESTHUSET ligger i Søndergade ved Siden af Dommerkontoret og Dommerboligen. Det er opført i 1920—21 efter Tegning af Arkitekt Frimodt-Clausen, i røde Mursten i to Stokværk og ejes i Fællesskab af Skanderborg og Viborg Amtskommuner samt Silkeborg By. Her findes Retssal, Politimesterkontor samt Lokaler for Statspolitiet og det kommunale Politi, Arrestlokaler med Plads til 15 Arrestanter samt Bolig for Arrestforvareren.

GEORG BJERREGAARD, Dommer, er født d. 20. December 1876 i Nakskov som Søn af Rebslager Henrik Bjerregaard og Hustru Olga født Engel. Gift 1911 med Anna Landsperg. Student fra Nykøbing Falster 1895, cand. jur. 1901, Herredsfuldmægtig ved Vinding Herred fra 1902—19, Politimester i Rudkøbing fra 1919—33, Dommer i Silkeborg siden 1933, tidligere Medlem af Tilsynsraadet ved Langelands Sparekasse samt af Repræsentantskabet for Langelandsbanen.

NIELS PETER NIELSEN, Politimester, er født d. 11. November 1880 i Storehedinge Landsogn som Søn af Rentier H. H. Nielsen og Hustru Kirsten født Andersen. Gift 1909 med Ellen Johanne Jensen. Student fra Industribygningens Latinskole 1900, cand. jur. 1906, Byfogedfuldmægtig i Storehedinge 1906, Amsfuldmægtig m. v. i Skanderborg 1907, Politimester i Silkeborg og Skanderborg m. v. fra 1919.

Raadhuset.

Silkeborg Sanatorium.

NATIONALFORENINGEN TIL TUBERKULOSENS BEKÆMPELSE oprettedes paa et Møde i København den 16. Januar 1901. Den 4. Oktober 1901 holdt Foreningen sit første „Aarsmøde“, som det blev kaldt. Paa dette blev Foreningen endelig konstitueret, Lovene vedtaget og Styrelsen bragt i fast Form.

I de vedtagne Love for Nationalforeningen var Foreningens Formaal præciseret som værende „at bekæmpe Tuberkulosen som Folkesygdom paa enhver dertil tjenlig Maade“, hvilken Opgave søges fortrinsvis løst ved:

at sprede Kundskab i videst mulige Kredse til Tuberkulosens Natur og Smittevej og til Midlerne til Smittens Bekæmpelse,
at virke for Oprettelsen af Folkesanatorier, hvor ubemidlede kan finde billig eller om muligt gratis Behandling.

Paa Foreningens første Stiftelsesdag den 16. Januar 1902 holdt Centralbestyrelsen Møde og vedtog paa Grundlag af et af Forretningsudvalget stillet Forslag enstemmigt følgende:

„Centralbestyrelsen samtykker i Opførelsen af et stort Sanatorium paa 110 Senge ved Silkeborg og i Opførelsen af et Sanatorium paa ca. 25 Senge ved Haslev. Tillige bemyndiger Centralbestyrelsen Sanatoriendvalget til, naar Pengemidlerne tillader det, at opføre et mindre Sanatorium ved Ry, som Kvindeafdeling af Sanatoriet ved Silkeborg, samt et Sanatorium i Aalborg Amt“.

Saaledes som Silkeborg Kommunes Tilbud til Nationalforeningen kom til officielt at foreligge i November 1901, efter at der havde været forhandlet en Del om Sagen, var det ret storstilet og blev ensbetydende med en meget værdifuld Gave til Foreningen. Grunden, der blev overdraget Foreningen vederlagsfrit, omfattede 8 Hektarer af Byens Markjorder og et tilsvarende Areal af den omgivende Skov „Indelukket“. Paa

Markstykket paatog Kommunen sig at plante et bredt Læbælte til Beskyttelse af Sanatoriet mod Nord. De fornødne Veje og Stier paatog Kommunen sig at anlægge, Vandanlægget vilde den sørge for, ligeledes de omfattende Kloak- og Spildevandsledninger med Septic Tank m. m., og endelig forpligtede den sig til at føre en Ledning fra Byens Gasværk ud til Sanatoriet.

Den 17. August 1902 nedlagdes Grundstenen til Sanatoriets Bygning, og den 31. Oktober 1903 fandt den højtidelige Indvielse ved Silkeborg og Ry Sted. Det var en repræsentativ Forsamling, der nævnte Dag om Formiddagen mødtes i Ry paa Nationalforeningens nyopførte kvindelige Sanatorium for at tage dette i Øjesyn. Blandt de tilstedeværende saas: Justitsministeren, Kultusministeren, Stiftamtmand Dreyer, Konferensraad Bürger, Aarhus, Finansborgmester Jensen, København, Generallæge Laub, Professorerne Saugmann, Lorentzen, Knud Faber og Borch, Overlæge Ussing, Dr. Helms, Overlæge S. Bang, Silkeborg Sanatorium, Dr. Isager, Overpræsident Oldenburg og Tuberkuloselægen Sir Th. Williams fra London o. m. fl.

Efter at have beset det nyopførte Sanatorium overalt, stævnedes der mod Silkeborg Sanatorium. I Hjejleselskabets Baade „Hjejlen“ og „Maagen“ gik Selskabet om Bord og i en skrap Søgang, der ofte lod Bølgerne vaske henover de smaa Baades Dæk, naaedes først paa Eftermiddagen den nye Anløbsbro ved Silkeborg Sanatorium. Ved Ankomsten blev der fra Sanatoriets Hovedtrappe ud mod Kurparken af Silkeborg Haandværkerforenings Sangkor sunget en i Dagens Anledning forfattet Sang, hvorefter Overpræsident Oldenburg, Nationalforeningens Formand, holdt Indvielsestalen.

Overpræsidentens Tale var rettet som en varm Tak til de Mænd, der havde kæmpet for Tuberkulosesagen og nu vundet første Sejr. En Tak til Regeringen for den Forstaaelse, der var mødt fra alle Partier, og en Tak til alle, der ved Gaver og Hjælp havde støttet Foreningen. Sluttelig blev der afsendt et Takketelegram til Hs. Maj. Kongen, der havde lovet at være Nationalforeningens Protektor. Overpræsidenten overrakte -- efter endt Tale -- Nøglen til Sanatoriet til Professor S. Bang. Professor Bang svarede følgende, da han modtog Nøglen til Sanatoriet: „Idet jeg med dyb Taknemlighed modtager Nøglen til den Dør, gennem hvilken saa megen Lidelse skal gaa ind, lover jeg at lægge alle mine Kræfter ind i det Arbejde, her skal gøres, og jeg har Fortrøstning til, at mange skal gaa helbredede herfra igen“.

Silkeborg Sanatorium var oprindeligt planlagt til 110 Patienter. Under den videre Udformning af Planerne viste det sig muligt at skaffe Plads til 122 Patienter, og med det Antal Sengepladser var Sanatoriet ved sin Aabning normeret. I Løbet af Vinteren blev Antallet forøget til 139 ved at indtage og indrette en Del Værelser i Sanatoriets rummelige Tagetage til Patientbrug, og i det paafølgende Aar blev Sengeantallet yderligere forøget til 170, idet en nyopført Funktionærbygning havde muliggjort Flytning af Størsteparten af de tidligere i Hovedbygningen installerede Funktionærer, hvis Lejligheder derved var blevet frigjort og let lod sig omdanne til Patientværelser. Senere skaffede man yderligere 9 Pladser og kom derved op paa 179 Pladser ialt.

Sanatoriets Hovedbygning med sin hvidkalkede Facade af simple, men rene og harmoniske Linier, tager sig imponerende ud i de naturskønne Omgivelser. Det viste sig udmærket i Stand til inden for de givne Rammer at modtage det voksende Antal Patienter. Terrænet var stort, thi til Grunden, som Silkeborg Kommune havde skænket, var føjet et tilstødende Stykke Statsskov, som Sanatoriet fik overdraget Brugsretten til, og det blev saaledes muligt at skabe et vidt ompændende Net af gode Kurveje. De oprindelige Liggehaller Øst og Vest for Hovedbygningen kunde selvfølgelig ikke tage den forøgede Belægning, men det fandtes der let Raad for ved Anlæg af et Par Skov-

liggehaller lidt dybere inde i Terrænet. Indendørs gik det udmærket med Indretningen af de nye Patientstuer, Spisesalen viste sig ligeledes rummelig nok til at tage den større Belægning. Patienternes Opholds- og Dagligstue gik det ogsaa saa nogenlunde med, men paa et Punkt klæbde der Skavank ved Anlægget: Garderobeforholdene var for trange og indsnævrede, og trods alle Anstrengelser for at faa dem udvidede og forbedrede, efterhaanden som Patientantallet steg, vedblev de at være mildt sagt utilfredsstillende, indtil man endelig i 1922 skred til en radikal Foranstaltning, ved hvilken man maaske nok gjorde en Smule arkitektonisk Vold paa Sanatoriets Syd-facade, men hvorved man paa en Gang opnaaede ikke blot en efter Omstændighederne fortræffelig Løsning af Garderobespørgsmaalet, der i saa mange Aar havde været brændende, men tillige en ønsket Udvidelse af Patienternes Opholds- og Dagligstue.

Sanatoriets oprindelige Bygningskompleks, omfattende Patientbygningen, Økonomi-bygningen, Overlægeboligen og en lille Staldbygning m. v., blev som tidligere nævnt allerede i 1904 forøget med en særlig Funktionærbolig. Da omtrent en halv Snes Aar senere alle de store Sanatoriets Reservelægepladser, der indtil da havde været besat med ugifte Kandidater, besluttedes gjort til Stillinger for gifte, blev det nødvendigt at skride til Opførelsen af endnu en Funktionærbolig bl. a. med Lejlighed til en gift Reservelæge, men tillige med Plads til Kontorlokalteter og Assistentværelser m. m. Samtidig skred man til Opførelsen af en længe savnet Værkstedbygning, i hvilken de Patienter, der som Læd i Kuren skulde søges bragt i nogen Arbejdstørelse, kunde beskæftiges.

Den samlede Anlægssum for Silkeborg Sanatorium med fuld Montering og med alle i Aarenes Løb tilkomne Nybygninger er i Nationalforeningens Bøger opført med over $\frac{1}{2}$ Million Kroner. — I 1928 gennemgik Sanatoriet en indre Modernisering, der staar i Forhold til Tidens Krav. Sanatoriets Overlæge er Dr. med. Th. Begtrup-Hansen, og dets Forvalter er K. Chr. v. Linstow.

Th. Begtrup-Hansen,
Overlæge.

K. Chr. v. Linstow,
Forvalter.

J. Hastrup,
Økonoma.

P. Olsen,
Vaskeribestyrelse.

THEODOR BEGTRUP-HANSEN, Overlæge, Dr. med., er født den 1. Februar 1880 i Aalborg som Son af Sognepræst O. Begtrup-Hansen og Hustru Nancy født Thaning. Gift 1. Gang 1906 med Julie Gjerstrup (Ægteskabet opløst), gift 2. Gang 1925 med Edith Sennels. — Student fra Aalborg 1897, med. Eksamen 1905, Reservelæge ved Silkeborg Sanatorium fra 1905—07, ved Vejlelfjord Sanatorium fra 1907—10, ved Øresundshospitalets Tuberkuloseafdeling fra 1911—13, Dr. med. 1912, Overlæge ved Silkeborg Sanatorium siden 1913, korresponderende Medlem af den internationale Forening mod Tuberkulosen, Viceformand i Dansk Tuberkuloselægeselskab 1927.

KNUD CHRISTIAN v. LINSTOW, Sanatorieforvalter, er født d. 27. Juli 1876 som Son af Jernbane-assistent Georg v. Linstow og Hustru Theodora Emilie. Gift 1932. Har været Forvalter ved Silkeborg Sanatorium siden 1912.

INGEBORG HASTRUP, Økonoma, er født den 14. December 1883 som Datter af Inspektør C. A. Hastrup og Hustru Laurette født Eilersgaard. Økonoma ved Silkeborg Sanatorium siden 1910.

PETRA OLSEN, Vaskeribestyrende, er født den 10. Juli 1896 som Datter af Købmand Olsen og Hustru Mine født Jensen. Ansat ved Silkeborg Sanatorium siden 1. Juni 1927, Vaskeribestyrende samme Sted siden 1. Marts 1933.

Ved Sanatoriet er ansat 4 Afdelingssygeplejersker, nemlig Frkn. Christoffersen, Christiansen, Jensen og Iversen.

H. Jensen,
Afdelingssygeplejerske.

HENRIETTE JENSEN, Afdelingssygeplejerske, er født d. 17. August 1887 som Datter af Bagerm. Jørgen Jensen og Hustru Olivia f. Petersen. Uddannet paa Aalborg Kommunehospital, Afdelingssygeplejerske v. Silkeborg Sanatorium.

AGNES IVERSEN, Afdelingssygeplejerske, er født d. 13. Marts 1890 som Datter af Odelsbonde paa Færøerne Thomas Iversen og Hustru Maren Christine. Uddannet paa Bispebjerg Hospital i København, Afdelingssygeplej-

A. Iversen,
Afdelingssygeplejerske.

SILKEBORG BAD skylder Fabrikejer Michael Drewsen sin Oprindelse, idet denne, da han i 1870 havde solgt Papirfabriken, koncentrerede sin Interesse om Amalie-kilderne og udarbejdede Planer til Anlæg af en Vandkur- og Badeanstalt ved disse Kilder.

I 1872 indsendte han gennem Jægermester, Skovrider Klüwer et Andragende til Finansministeriet, gaaende ud paa Bevilling til Anlæg af denne Vandkuranstalt samt Erhvervelse i Arvefæste af ca. 20 Tdr. Land af Vesterskoven. Ministeriet kunde imidlertid ikke tiltræde Drewsens Anmodning om Arvefæste, men tilbød Arealet til Leje, hvilket ikke stemmede overens med Drewsens Ønsker. Sagen blev derfor foreløbig henlagt, og imidlertid døde Fabrikejer Drewsen.

Nu hvilede Planen en lille Tid, men i 1876 dukker den frem igen paa Initiativ af daværende Birkedommer, Kammerjunker Drechsel og praktiserende Læge F. C. Klee i Silkeborg. Der nedsættes en Komité, der anmoder Finansministeriet om at faa overladt det nødvendige Areal som Arvefæste, men Ministeriet afslaar Anmodningen og tilbyder som Erstatning at overdrage Komiteen 20 Tdr. Land tillige med de nævnte Kilder til Leje i 50 Aar for 100 Kr. aarlig. Komiteen er ikke tilfreds med Tilbudet, men modtager alligevel dette.

Man udbyder nu til Aktietegning, men det gaar smaat, og man beslutter da i et nyt Møde at bringe Udgifterne ved Bygning ned fra 220,000 Kr. til 120 à 130,000 Kr., og heraf er tegnet 40,000 Kr. Ved et fornyet Opraab naar man at faa tegnet 85,000 Kr. I Februar 1883 forhandler Forretningsudvalget med Finansudvalget om et Statslaan til Opførelse af 2 Patientbygninger paa Anstalten, og den 14. April 1883 vedtages endelig Loven om Overdragelse af indtil 20 Tdr. Land af Silkeborg Vesterskov til Oprettelse af en Vandkuranstalt samt et Laan paa 40,000 Kr. til 4 % Rente og efter 5 Aars Forløb med 2 % Afdrag.

Forretningsudvalget har imidlertid ikke ligget paa den lade Side og afventet Lovens Vedtagelse. Straks efter Finansministeriets Tilsagn i Skrivelse af 24. Oktober 1882 tager Udvalget sammen med den engagerede Kurlæge Fr. E. Klee fra Silkeborg fat paa Vandkuranstaltens Opførelse. Der forelaa fra d'Herrer Professor Dahlerup og Arkitekt Møller Tegninger til Hovedbygningen — det saakaldte „Societetshus“ — og

en Trævilla, der fik Navnet „Søvilla“, samt endelig Badebygningen med tilhørende Maskinhus. Medens Søvillaen havde ialt 12 Værelser, rummede den 2-Etages Hovedbygning 14 Værelser til Kurgæster foruden Spisesal, Musikstue, Salon, Kabinet, Læseværelse og Billardstue samt Køkken i Kælderen. Under Ledelse af Arkitekt Rosen blev disse Bygninger opført, og samtidig blev den 17 Tdr. store og smukke Park anlagt af Gartner Hoeg-Hansen.

Den 1. Juli 1883 aabnedes Anstalten, men da var kun Societetshuset og Badebygningen helt færdige. — En Del Patienter tog dog til Takke med Ophold dels hos omkringboende Landmænd, dels i interimistiske Lokaler, til Trævillaen blev beboelig.

Societetshuset bygget 1883.

Anstaltens første Bestyrelse bestod af d'Hrr. Overlæge, Professor Trier, Formand, Dr. med Borch, Højesteretsadvokat Henrichsen og Oberst Petersen, alle boende i København, samt Maskinmester Jessen, Silkeborg.

I Sommeren 1900 lykkedes det med Silkeborg Kommunes Garanti at opnaa et 15-aarigt Laan paa 30,000 Kr. hos Forsikringsselskabet „Danmark“, og disse Midler anvendes i Efteraaret 1900 og Foraaret 1901 til Opførelse af en større Tilbygning til Hovedbygningen. Der bliver i Stueetagen indrettet en Spisesal og paa 1. Sal 11 nye Værelser til Kurgæster.

I Aaret 1906 døde Kuranstaltens gamle Leder Overlæge Fr. E. Klee, og han efterfølges af Overlæge Erik Faber.

I 1907 modtager Anstalten Meddelelse fra Staten, at denne har bevilget 50,000 Kr. til Udvidelse og Forbedringer af Vandkuranstalten.

I Foraaret 1908 staaer de forskellige Ombygninger færdige, og samme Aar fejres Anstaltens 25-aarige Fødselsdag ved en lille Festlighed.

I 1913 indlægges der elektrisk Lys i alle Bygningerne, og der anskaffes elektriske Pumper i Maskinhuset. I 1914 og 15 foretages store Udvidelser og Reparationer overalt, og i sidstnævnte Aar fratræder Overlæge Erik Faber for at overtage Stillingen som Overlæge ved „Montebello“. — I 1916 udnævntes Arne Faber til Kuranstaltens Overlæge, og i samme Aar udvides den kvindelige Badeafdeling.

Endelig i 1918 vedtog Rigsdagen at overlade Anstalten Arealet, som det raadede over, til fri Ejendom uden Vederlag, men paa nærmere Betingelser. I dette Aar skiftede Anstalten Navn fra „Silkeborg Vandkuranstalt“ til „Silkeborg Bad“.

Kurhuset — bygget 1917 og 1920.

I Foraaret 1920 opførtes en ny, stor og smuk Bygning, der er en Tilbygning til Badeanstalten, med Hvilehal, Omklædningsrum m. m. og paa 1. Sal 9 Gæsteværelser.

I 1921 sker en meget betydningsfuld Begivenhed, idet en Kreds af Kurgæster danner en Forening under Navnet „Silkeborg Bads Venner“. Denne Forening, hvis Formaal er at hjælpe Silkeborg Bad ved Indkøb af dyre terapeutiske Apparater samt Udsmykning af Kuranstalten, viser sig i det følgende Tiaar som den store Hjælper, naar Anstalten staaer overfor Opgaver, som den økonomisk ikke kan magte.

Aaret 1925 bliver særligt mindeværdigt ved, at „Silkeborg Bads Venner“ skænker Badet en hel ny Behandlingsafdeling i eget Hus — en Tilbygning til Badene, der koster ca. 20,000 Kr. I den nye Bygning, der er inddelt i en Afdeling for Damer og en for Herrer, findes Kulbuelys, Kvægsølvkvartsllys, Diathermi, Fircellebad og andre elektriske Behandlingsapparater.

I 1928 indlægges Centralvarme, og Radio installeres i Hovedbygningen.

I 1933 fratræder Overlæge Arne Faber sin Stilling ved Anstalten og efterfølges af Overlæge Arne Portman.

A. A. Portman,
Overlæge.

J. M. Gulmann,
Direktrice.

E. M. Heskjær,
Oversygeplejerske.

Chr. Christensen,
Bademester.

ARNE AXEL PORTMAN, Overlæge, er født den 3. Marts 1897 i København som Søn af Grosserer Philip Jensen og Hustru Johanne født Frederiksen. — Gift 1923 med Ingrid Karen Biilmann-Petersen. Student fra Østre Borgerdydsskole 1915, med. Eksamen 1923, siden Eksamen til Stadighed knyttet som Læge til københavnske Hospitaler, Reservelæge ved Frederiksberg Hospital og St. Josephs Hospitals medicinske Afdelinger, Reservelæge ved Silkeborg Bad 1920 og 1923, Overlæge s. Sted fra 1. Juni 1933.

JOHANNE MARGRETHE GULMANN, Direktrice, er født den 25. Juni 1887 som Datter af Sagfører Gulmann og Hustru født Sidenius fra Maribo. Bogholderske ved Silkeborg Bad, nu Direktrice s. Sted.

ELLEN MARGRETHE HESKJÆR, Oversygeplejerske, er født den 29. Februar 1892 i Kg. Lyngby som Datter af Sognepræst Heskjær og Hustru Lis født Helstrup. Sygeplejerskeelev paa Bispebjerg Hospital, senere 2 Aars Ophold paa Hospital i London, privat Sygeplejerske i Paris i 4 Aar, Oversygeplejerske ved Silkeborg Bad siden 1928.

CHRISTIAN CHRISTENSEN, D.M., Bademester, er født den 2. Oktober 1860 som Søn af Engmester Kristensen og Hustru Jensine født Røgin. Gift 1885 med Marie Thomsen. Bademester ved Silkeborg Bad i 50 Aar.

KURANSTALTEN „GL. SKOVRIDERGAAD“ ligger i Udkanten af de store Skove omkring Silkeborg med deres store Rigdom paa skønne og beskyttede Spadsereveje gennem Skove, mellem Lyngbakker og langs Sø og Aa. Kuranstalten ligger ca. et Kvarters Gang fra Silkeborg Station.

Efter faa Minutters Gang naar man de dejlige Udsigter over Brassø med Himmelbjerget i det fjerne, Vejlso, Almindsø, Lyngsø, Gudenaen osv. Silkeborg og Omegn er kendt i Ind- og Udlandet for sin storladne Skønhed. Her er skønt baade Sommer og Vinter, Foraar og Efteraar.

Den smukke gamle Skovridergaard, der er opført ca. 1794 af Landsdommer Hoff, blev i 1921 moderniseret indvendig. Kuranstaltens Hovedbygning er opført i 1904 af Professor Bang.

I 1927—28 opførtes Østfløjen med en ny og udmærket Bade- og Behandlingsafdeling, flere nye Værelser, hvoraf en Del med Altan, en stor smuk Dagligstue med aaben Kamin, hvor Kurgæsterne i Vinteraftenerne samles foran de brændende Bøgekuder. — De fleste af Værelserne vender mod Syd, Resten mod Øst og Vest. Der findes Centralvarme, kunstig Ventilation, elektrisk Lys og W. C. Gulvene er dækket med Linoleum, og Bygningen er rigelig forsynet med Lynafledere og anden Sikring mod Ildløs.

Kuranstalten „Gl. Skovridergaard“.

Kuranstalten ejer et 5 Td. Land stort Parkanlæg og har Baadebro og Robaade i Gudenaen. Baadebroen anløbes i Sommerhalvaaret af Himmelbjergdamperne. Kuranstalten har Plads til 50—55 Kurgæster, og den vil altid kunne bevare sit hyggelige og hjemlige Præg. Kurgæster, som ønsker at bo andet Steds, kan blive behandlet ambulant for en Pris af 3 Kr. om Dagen. Pensionærer modtages ogsaa. Kuranstalten søges særlig for følgende Sygdomme: Nervesygdomme, Nervesvækkelse, Nervesmerter, Hovedpine, Søvnløshed, Stivkrampe, Overanstrengelse, Gigt, Hjertelidelser, Fordøjelselidelser, Nyre- og Urinvejslidelser, Fedme, Underernæring, Aandedrætslidelser og Rekonvalescens efter Operationer og Sygdomme.

Patienter med smitsomme Sygdomme modtages ikke. Lægen assisteres i Behandlingen af et dygtigt, veluddannet Bade- og Massagepersonale samt af Oversygeplejersken med Assisterter. Der bliver lagt Vægt paa at lære Kurgæsterne at leve saaledes i Hjemmet, at de kan bevare og om muligt øge de opnaaede Resultater.

Kuranstaltens Overlæge er V. Starcke.

V. Starcke,
Overlæge.

Frk. Franck,
Oversygeplejerske.

Frk. Davidsen,
Assistent.

Frk. Jensen,
Økonoma.

VIGGO STARCKE, Overlæge, er født den 13. Marts 1895 i København som Søn af Professor ved Universitetet, Dr. phil. Carl Nicolaj Stareke og Hustru Charlotte Kashavina født Lorenzen. — Gift 1921 med Doris Manniche. Demonstrator anatomie fra 1917—18, Manuduktør i Anatomi fra 1918—26, Kandidat paa Blegdamshospitalet og Københavns Amtssygehus 1921 og 1923, Reservelæge ved Korsør kommunale Sygehus fra 1921—22, Første Assistent ved Universitetets farmakologiske Institut fra 1923—25, Kandidat ved Københavns Kommunehospital fra 1925—26, Studierejse til Stockholm og Upsala 1927, til Berlin og Wien 1928, Læge i Silkeborg siden 1926, Overlæge ved Kuranstalten „Gl. Skovridergaard“ siden 1926. Kandidat ved Folketingsvalget i Horsens for Retsforbundet i 1929 og 1932, Har udgivet: „Harald Høffding og C. N. Stareke“ i 1928, „Social Ret“ i 1931, „Fosterdrab“ i 1932, samt en Række af C. N. Starekes efterladte Arbejder.

HVILE- OG REKREATIONSHJEMMET „AGGERHOLM“ er oprettet i 1894. Hjemmet ligger ca. 1½ km Sydvest for Silkeborg, 20 Minutters Gang fra Silkeborg Station, nær Ørnsøen og Silkeborg Bad (Vandkuranstalten). — Aggerholm ligger i en af Danmarks smukkeste Egne, hvor de store Skove af Bøg, Birk og Gran danner en rig Afveksling med de milevide Hedestrækninger og de smukke Himmelbjergsøer. Aggerholm, der er et Hvile- og Rekreationshjem, tager særligt Sigte paa Rekonvalescenter og andre, der trænger til Ro og Hvile i fredelige og rolige Omgivelser. Hjemmet modtager Gæster for kortere eller længere Tid, ogsaa Kurgæster til Silkeborg Bad. Hjemmet overtoges i 1924 af de nuværende Ledere Frøknerne Clara Kabell og Eleonora Pors.

Clara Kabell,
Forstanderinde.

CLARA KABELL, Forstanderinde, er født d. 11. Oktober 1890 som Datter af Købmand N. Kabell og Hustru Marie K. — Uddannet som Sygeplejerske fra Kommunehospitalet i København 1917, ansat ved Thisted Tuberkulosehospital i 3 Aar, Hareskov Kuranstalt i 3 Aar, Medlem af D. S. R., nu Forstanderinde paa „Aggerholm“.

ELEONORA PORS, Forstanderinde, er født den 13. Juli 1887 som Datter af Gaardejer J. Kassøe Pors og Hustru Laura født Jensen. Bogholderske og Prokurist i en gros Forretning i over 20 Aar, nu Forstanderinde paa „Aggerholm“.

Eleonora Pors,
Forstanderinde.

BY- OG AMTSSYGEHUSET I SILKEBORG. I sin historiske Fremstilling af Silkeborgs Oprindelse skriver Byens første Birkedommer, Kammerjunker V. Drechsel bl a.: For et Sygehus blev der meget snart Trang i den ny anlagte By. Den Tiltrækning, den udøver, fører Arbejdere og Haandværkssvende derhen, ofte beladte med Hudsygdomme, hvormed de, naar der ikke er et Sygehus, der kan optage dem, befænge Herberger og Logishuse. Der blev derfor efter Kommunens Organisation først lejet et Lokale paa Østergade dertil, senere udenfor Vestergade i Huset paa Matr. Nr. 110 a, og et Reglement blev udfærdiget den 11. April 1859.

Drechsel meddeler endvidere, at der formedelst 3300 Rigsdaler blev købt en ny Bygning Matr. Nr. 63 i 1862, og at det blev Amtssygehus i 1867.

Da Sygehuslæge Axel Hansen kom til Silkeborg i 1890, fandtes dette Sygehus endnu i Skikkelse af et almindeligt — senere nedrevet — Beboelseshus i Søgade tæt ved Kalgaardsvig. Det ansaas at kunne rumme 16 Patienter med saavel epidemiske som kirurgiske Sygdomme. Der var Gas, men hverken Vand eller Elektricitet i Byen.

By- og Amtssygehuset fra 1902.

Sygehuslæge var Justitsraad Olaf Trygvesen Schjødt, der ogsaa bestred Distriktslægeembedet, og hvis Efterfølger blev Sygehuslæge Axel Hansen, der overtog Stillingen i 1899. Økonomien og Sygeplejen bestredes af forhenværende Sognefoged, Natvægter Kokborg og hans Hustru, et Ægtepar, der ikke blot var et Billede paa Flid og Frugtbarhed, men navnlig paa en Properhed, der i væsentlig Grad raadede Bod paa Forholdenes Primitivitet. Der fandtes ingen Indretninger til Sterilisering af Instrumenter og Forbindssager. Kogningen af Instrumenter og Madlavningen til de 16 Patienter samt Ægteparrets Børneflokk, der naaede det samme bemærkelsesværdige Antal, foregik paa et lille Komfur i et diminutivt Køkken. Sygehuset havde ikke nogen Operationsstue. Operationer for Strubehoste, indeklemt Brok og lignende samt Behandling af aabne Benbrud forekom — og udførtes i en almindelig Sygestue, sædvanligvis ved Hjælp af Natvægteren og hans Kone, ved enkelte Lejligheder kaldtes dog ogsaa en af Byens praktiserende Læger til Assistance. Selvfølgelig kneb det med at skaffe Ekstrahjælp af fornøden Kvalitet til Nattevagt og lignende. Under en Difteritisepidemi maatte f. Eks. en Tjenestepige fra Egnen vaage hos et haardt angrebet Barn. Hun gik til Værket uden Nervøsitet. Om Morgenen laa hun og sov i Sengen ved Siden af den lille Patient. Allerede næste Dag viste det sig, at hun var smittet. Hun blev meget syg — kom sig dog heldigvis...

Patienter med kirurgiske og epidemiske Sygdomme maatte fordeles paa den indskrænkede Plads efter bedste Skøn. Tyfus, Difteritis, Strubehoste med Dødsfald hørte den Gang ikke til Sjældenhederne, men trods den aabenbare Fare skete der ingen alvorlige Ulykker ved Smitte mellem Patienterne og Ægteparret Kokborgs 16 Børn.

I 1902 fik Silkeborg et mere tidssvarende Hospital: Den hvide, taarnsmykkede Hovedbygning paa Kildebakken ud mod Aarhusvejen med 24 Senge til kirurgisk og medicinsk Afdeling og en bagved liggende epidemisk Afdeling i to vel adskilte Etager til 16 Patienter. I Hovedbygningen var Operationsstue, og i Tidens Løb blev et af Sygeværelserne indrettet til Røntgenrum. Byen leverede elektrisk Lys og Gas, men Sygehuset maatte have eget Vandværk. Arkitekten, Professor Rosen, havde nedlagt særdeles megen Opfindsomhed og et iøjnefaldende Opbud af dekorative Detailler i Udarbejdelsen af Facaderne. Arkitekten stræbte bevidst efter det Maal: gennem Byg-

ningens Udsmykning at tilhulle dens Formaal, at være Sygehus, og det tør antydes, at han i Sygehusets Indre ikke heller fulgte de Saglighedens Principper, som senere blev fremherskende ved Indretningen af Hospitaler. Dog, Sygehuset af 1902 var et stort Fremskridt.

Befolkningens Vækst, Sygekassernes Udvikling og den stigende Lyst til Hospitalsindlæggelse medførte i Aarenes Løb en betydelig Overbelægning, og ved Forhandlinger mellem Amsraad og Bystyre vedtoges en stor Udvidelse af Sygehuset i 1921. For Udvidelsen, der fuldendtes i 1925 og medførte en Udgift paa ca. 1 Mill. Kroner, stod Arkitekt Frimodt-Clausen. Det nuværende Sygehus bestaar af en kirurgisk Afdeling med 52 Senge, to Operationsstuer, en Optagelsesstue til Behandling af tilskadekomne, to Dagligstuer for Patienter, en Røntgenafdeling og Laboratorier i Kælderen, altsammen i en ny 2-Etages Hovedbygning. En medicinsk Afdeling paa 23 Senge, en Afdeling for Behandlingsbade og en Epidemiafdeling med 16 Senge er indrettet i de ældre Bygninger. Hertil kommer en ny Funktionærbolig samt en Økonomi-, Vaskeri- og Maskinbygning. Foruden det opgivne Sengeantal er der ca. 30 Ekstrasenge.

Sygehusets Personale bestaar af: 2 Reservelæger, 1 Forvalter, 1 Oversygeplejerske, 2 Afdelingssygeplejersker, 5 Assisterter og 16 Elever.

Efter Udvidelsen, som er præget af stor Fremsynethed hos de bestemmende Faktorer indenfor Byraad og Amt, ejes Sygehuset af Skanderborg Amt og Silkeborg By med Halvdelen hver. (Forud for Udvidelsen lodtog de med henholdsvis $\frac{1}{5}$ og $\frac{1}{5}$).

De tre Stadier —: Det primitive Lazaret, der stammede fra det forrige Aarhundrede og lod saa meget tilbage at ønske, det første egentlige Sygehus fra 1902, hvor man endnu ikke havde fundet faste Former for Indretningen af Provinssygehuse, og det nye Silkeborg Sygehus, der med Hensyn til Indretning tilfredsstillter alle rimelige Krav, — betegner en Udvikling, som synes at være saare karakteristisk for Forandringerne og det Tempo, hvori de er foregaaet i den første Menneskealder af dette Aarhundrede.

A. L. C. V. Hansen,
fhv. Overlæge.

Aa. J. Als-Nielsen,
Overlæge.

A. T. Jensen,
Oversygeplejerske.

AXEL LUDVIG CARL VILHELM HANSEN, fhv. Overlæge, R. af D., er født den 11. September 1861 som Søn af Postmester J. V. Hansen og Hustru Augusta Vilhelmine født Petersen. Gift 1893 med Jutta Vissing. Medicinsk Eksamen 1887, Læge paa Grønland 1 Aar, 2 Aars Tjeneste ved Københavns Kommunehospital, 5 Maaneder ved Københavns Amtssygehus, 3 Gange kortere Studieophold i Berlin, Overlæge ved By- og Amtssygehuset i Silkeborg fra 1899 til 1. April 1933.

AAGE JOHANNES ALS NIELSEN, Overlæge, er født den 3. September 1890 som Søn af Lærer Jens Nielsen og Hustru Andrea født Als. Gift 1922 med Inger Marie Ipsen (død 1932). Reservekirurg ved Odense Amts- og Bys Sygehus, Afdeling A. fra 1922—27, første Reservekirurg ved Bispebjerg Hospital fra 1927—31, Kirurg ved Blegdamshospitalet fra 1927—33, assisterende Læge i Arbejderforsikringsraadet fra 1927—33, Kandidat ved Rigshospitalets Fødeafdeling A. i 1932 ($\frac{1}{2}$ Aar), assisterende Læge ved Samfundet og Hjemmet for Vanføre fra 1932—33, Overlæge ved By- og Amtssygehuset i Silkeborg siden April 1933.

ANNA THEDE JENSEN, Oversygeplejerske, er født den 6. Juli 1880. Er uddannet ved Silkeborg Sygehus suppleret med Ophold paa københavnske Hospitaler, Afdelingssygeplejerske ved Randers Købstads Sygehus, Oversygeplejerske ved By- og Amtssygehuset i Silkeborg siden 1. Juni 1907.

HENRY CHRISTIAN HANSEN, Sygehusforvalter, er født den 5. Februar 1891 i Højby paa Sjælland som Søn af Snedkermester Otto Hansen og Hustru Charlotte født Schwartz Hansen. Gift 1916 med Jenny Kjær Hansen. Uddannet ved Handelen, Handelsskoleeksamen fra „Den jydsk Handelshøjskole“ i Aarhus 1910, Reserveintendant fra 1915—17, Købmand fra 1916—27, siden da Forvalter ved By- og Amtssygehuset i Silkeborg.

SILKEBORG KØBSTADS SYGEKASSE er stiftet 1894, men ikke som statsanerkendt Sygekasse. Det var Arbejdernes Fællesorganisation, der oprettede den, men samtidig var der en hel Del andre Sygekasser, vistnok ialt 13, og der var ikke nogen Udsigt til Enhed. Men efter lange og trange Forhandlinger lykkedes det at søge Anerkendelse, og det lykkedes den 1. Januar 1901. Sygekassen havde 53 Medlemmer og Tilgangen var ikke stor. Det første Regnskab balancerede med 1073 Kr., og til Sammenligning tjener Regnskabet for 1932, der viste en Balance paa 299,000 Kr. Opgaven var at samle de smaa Sygekasser til en stor, samlet Sygekasse, og det lykkedes efterhaanden. De første, der sluttede sig til Sygekassen, var Skomagerne, derefter Arbejderne paa Ole Jensens Fabrik, Hammers Klædefabrik, Slagteriarbejderne, Murere og Tømrere og endelig i 1906 Papirfabrikkens Arbejdere, hvilke sidste gav en stor Forøgning af Medlemsantallet. 3 Afholdsløgere, der var meget selvstændige, maatte tilsidst ogsaa give op, og derved naedes at samle alle sygeforsikrede.

Samtidig med Udvidelsen af Medlemsantallet er der ligeledes foregaaet en mægtig Udvikling af de Goder, Medlemmerne kan opnaa. I Begyndelsen havde Sygekassen kun Læge, Medicin, de almindelige Sygehuse og Rigshospitalet, men efterhaanden som der kom nye Helbredelsesmetoder til, steg Sygekassens Ydelser saaledes, at den nu omfatter Sanatorieophold, Radium-, Røntgen-, Øjen-, Øre-, Hals-, Næse- og Massagebehandling, tillige Tandlægebehandling, Barselhjælp, Udlevering af Brilller, Bandager og lignende samt Ophold paa Folkekuranstalten ved Hald, Rekonvalescenthjem m. m.

At nævne alle de Personer, der har siddet i Sygekassens Bestyrelse, er ikke mulig, men her skal nævnes Navnene paa de Formænd, der har siddet i Bestyrelsen siden Kassen blev statsanerkendt: Snedker D. J. Pedersen 1901—04, Politibetjent I. P. Nielsen 1904—06, Købmand W. Sørensen 1906—07, Assistent Chr. Christensen 1907—08, og fra 1908 til Dato har Smed Carl Rasmussen virket som Sygekassens Formand. Sygekassens Kasserer S. Sejersen har virket siden Sygekassen blev statsanerkendt.

CARL A. RASMUSSEN, Formand, er født den 6. Januar 1865 som Søn af Fabrikant R. Rasmussen og Hustru Kirstine Marie R. Gift 1886 med Julie R. Uddannet som Smed, Medlem af Silkeborg Afholdsforenings Bestyrelse 1908, Formand for Silkeborg Købstads Sygekasse. Ansat i 1893 som Smed ved Papirfabrikken, ældste Arbejder ved Fabrikken.

SEVERIN SEJERSEN, Kasserer, er født den 6. Oktbr. 1861 som Søn af Skovarbejder Niels Sejersen og Hustru Karoline S. Gift 1896 med Marie Katrine Jørgensen. Uddannet som Møllebygger, Medlem af Silkeborg Byraad fra 1898—1929, Kasserer for Silkeborg Købstads Sygekasse siden 1901, hædret med Fortjenstmedaljen.

C. A. Rasmussen,
Formand.

S. Sejersen,
Kasserer.

„De Gamles Hjem“.

DE GAMLES HJEM i Silkeborg er bygget 1911 og udvidet i 1922. Hjemmet har nu 53 faste Boliger og har tillige en Sygeafdeling til 14 Patienter. Dr. Lars Hansen tilser Hjemmets Beboere 2 Gange ugentlig. — Det smukke, store Alderdomshjem er bygget paa Initiativ af Folketingsmand Jacob Christensen.

Et Vidnesbyrd om den Omsorg og Forplejning, der ydes Hjemmets Beboere, er, at Hjemmet i Øjeblikket har 3 Beboere paa 95 Aar, 3 paa 90 Aar og ca. 20, der er mellem 88—90 Aar gamle.

Hjemmet ledes af Bestyrerinde Frk. Karen Marie Graversen.

K. M. Graversen,
Bestyrerinde.

KAREN MARIE GRAVERSEN, Bestyrerinde, er født den 13. Marts 1885 i Struer som Datter af Martin Graversen og Hustru Marie født Petersen. — Sygeplejerske fra 1903, Medlem af D. S. R. Ansat som Sygeplejerske under Krigsfangelejren ved Hald, siden 1925 ansat som Bestyrerinde for „De gamle Hjem“ i Silkeborg. Hædret med Dansk Røde Kors' Hæderstegn.

SILKEBORG FRIBOLIGER er stiftet 1861 med det Formaal at give ældre Haandværkere og Handlende fri Bolig. — I Øjeblikket ejer Foreningen 16 Lejligheder, hvoraf de 8 er Friboliger. Formand for Friboligerne er Garver Schultz, og Kasserer er Købmand Jensen Kirkegaard.

HANS EGEDE GLAHLN JØRGEN SCHULTZ, Garver, er født den 16. August 1859 som Søn af Lærer Hans Schultz og Hustru Dorthea født Krag. Gift 1887 med Marie Johansen. Medlem af Bestyrelsen for Friboligerne i 30 Aar, Formand i 20 Aar.

PEDER OLSEN JENSEN KIRKEGAARD, Købmand, Lotterikollektor, er født den 28. August 1861 som Søn af Gaardejer Jens Jensen Kirkegaard og Hustru Ane Kirstine født Jørgensen. Gift 1891 med Kristiane Elisabeth Eskildsen. Kasserer for Friboligerne siden 1915.

MALTHE CONRAD LOTTRUP BECH, Købmand, Dampskibsekspeditor for D.F.D.S., er født den 17. Februar 1869 som Søn af Gaardejer Ole Bech og Hustru Kirstine født Kjeldsen. Gift 1896 med Ruffine Petersen. Sekretær for Friboligerne i Silkeborg.

SILKEBORG GASVÆRK, der ligger ved Langsø, blev oprettet 1856, men er senere udvidet betydeligt, saaledes i 1896, 1900 og 1909. Den tilhørende Bestyrerbolig er opført 1899. Ledningsnettet er udvidet saaledes, at det nu ogsaa omfatter Alderslyst, der fra 1. November 1924 forsynes fra Værket. I 1926 blev Værkets Ovnanlæg ombygget, saaledes at Silkeborg Gasværk var det første Provingasværk med lodret staaende og kontinuerligt arbejdende Retortsystem. Gasproduktionen, der i 1924—25 var 1,096,800 m³ er nu steget betydeligt.

AKSEL PEDERSEN, Gasværksbestyrer, er født den 23. Februar 1876 som Søn af Tømrermester Søren Peder Pedersen og Hustru Marie født Andersen. Gift 1931 med Karen Bundgaard. Uddannet ved Maskinfaget, Elev paa Teknisk Skole i Nykøbing M. og København, Maskinarbejder i Nykøbing M., Montør for Gasværker i Danmark og i Udlandet, Rejsmontør for A/S Skive Jernstøberi & Maskinfabrik 1899—1901, Gasværksbestyrer i Nykøbing M. fra 1905—09, siden 1909 Gasværksbestyrer i Silkeborg.

SILKEBORG VANDVÆRK er taget i Brug den 1. Maj 1905. Værket, der ligger paa Marienlunds Jorder, forsynedes med 2 Gasmotorer paa tilsammen 38 HK og en Elektromotor paa 54 HK. Vandet pumpes op i Beholderen paa Frydensbjerg, Beholderen rummer 4500 hl.

SILKEBORG ELEKTRICITETSVÆRK blev taget i Brug den 1. November 1911. — Maskinkraften bestaar af 3 Dieselmotorer paa tilsammen 630 HK samt et Lokomobil paa 100 HK. — Den aarlige Produktion ligger omkring 850,000 KWT (1925). I 1923 indtraadte Silkeborg Kommune som Parthaver i Gudenaacentralen med Ret til 4% af Centralens Produktion, og samme Aar anlagdes en Ensretterstation til Omsætning af højspændt Vekselstrøm til Jævnstrøm.

Værket er udvidet flere Gange, 1916, 1923, 1926 og 1930.

Ved Udvidelsen i 1926 blev Alderslyst tilsluttet Værket og ligeledes det vestlige Opland omfattende 2 Kommuner.

Silkeborg Elektricitetsværk.

NIELS KRISTIAN ELIASSEN, Elektricitetsværksbestyrer, er født den 14. November 1882 som Søn af Landmand L. P. Eliassen og Hustru Ane Elisabeth født Mortensen. Gift 1912 med Aase Sørensen. Elektricitetsværksbestyrer i Silkeborg siden 1920. Næstformand og Kasserer i Silkeborg Højskoleforening.

SILKEBORG BADEANSTALT. I Silkeborg Byraad vedtoges det i 1918 som Nødhjælpsarbejde at lade opføre en Bygning paa Markedspladsen. I Bygningen, hvor der er Bibliotek, indrettedes i Kælderetagen en fuldt moderne Badeanstalt med Kar- og Brusebade, samt billige Dampbade, desuden findes der Afdelinger for romerske og russiske Bade. Badeanstalten aabnede den 24. Juli 1920. — Ved Oprettelsen ansattes Bademester Anton Nielsen og Frue, som endnu leder Badeanstalten.

ANTON MARIUS NIELSEN, Bademester, er født den 10. Februar 1883 som Søn af A. Christoffer Nielsen Graver og Hustru Kristine Katrine født Schultz. Gift 1908 med Dorthea Marie Nielsen. Uddannet som Murer, siden 1920 Bademester ved Silkeborg Badeanstalt.

A. M. Nielsen,
Bademester.

SILKEBORG POST- og TELEGRAFVÆSEN. Den 1. Maj 1845 fik Silkeborg sit første Postvæsen, idet der blev oprettet en mindre Postekspedition, der bestyredes af Godsforvalter F. E. Hornemann, og fra samme Tidspunkt blev den første Postforbindelse oprettet, idet der ankom ridende Post en Gang om Ugen, men allerede kort efter, nemlig den 3. Oktober 1846, blev det af Generalpostdirektoratet givet en Nybygger Eneret paa at køre Post til og fra Aarhus en Gang om Ugen mod derfor at oppebære 2 Skilling for et Brev og 1 Skilling pr. Pund for Pakker og Varer. Samtidig blev der oprettet en Befordringsstation paa Slottet i Silkeborg.

For at kunne opretholde dette Postvæsen havde Byens og Omegnens Beboere tegnet sig for aarlige Bidrag. Den 1. Juli 1851 blev Postekspeditionen regnskabsførende, og den 1. Oktober 1899 blev Postekspeditionen omdannet til Postkontor. Da Godsforvalter F. E. Hornemann bestyrede den første Postekspedition, der jo kun var en lille Biforretning for ham, var det naturligt, at Postekspeditionen blev installeret paa Slottet, og der blev Postvæsenet ved at have til Huse, efter at Postekspeditionen var blevet til Postkontor.

Efter Godsforvalter Hornemann bestyredes Postekspedition fra 3. Maj 1853 til 15. Juli 1866 af Skovkasserer Johan Henrik Bindsbøll, og fra den 3. Oktober 1866 til den 8. Februar 1886 af Jens Chr. Fass. Den 1. Maj 1886 blev Frederik Christian Friis Petersen udnævnt til Postekspeditør i Silkeborg og den 1. Oktober 1889 til Postmester. Under hans lange Embedsførelse gennemgik Postvæsenet en stor Udvikling, og det blev ogsaa under hans Ledelse, at den nye Postbygning, der er opført efter Tegning af kgl. Bygningsinspektør Hack Kampmann, Søndagen den 28. Oktober 1906 blev taget i Brug. I Anledning af den nye Postbygning skrev Silkeborg Avis den 27. Oktober 1906 blandt andet: „Endelig staar Silkeborgs nye Posthus færdigt til at tages i Brug. Det, der hermed foregaar, er intet mindre end Afslutningen paa et Stykke Kulturhistorie. Det gamle Posthus tilhørte en svunden Tid. Hyggeligt, romantisk og idyllisk laa det gemt bag de store Kastanietræer, men Lokalerne var, efterhaanden som Byen voksede og Postforretningerne med den, bleven alt for indskrænkede, og ved Jule- og Nytaarstid var det næsten umuligt for Funktionærene at røre sig for Pakker og Breve. Tiden var rendt fra den gamle Postgaard. Indgangen i den nye Postbygning er i den vestlige Gavl, og man lægger straks Mærke til det elegante Dørbeslag. Fra Entreen kommer man ind i Forhallen med Publikumsekspedition, bagved denne findes Budstuen, hvor der er Plads til, at 18 Postbude kan sortere Breve og andre Postsager. Det vil da vare noget, inden alle Pladser bliver optagne“. — Den

1. November 1915 afløstes han af Postmester Th. S. Tholl, der tog sin Afsked den 30. April 1921. Fra 1. Juni 1921—30. November 1931 bestyredes Postkontoret af Postmester W. A. Iversen. —

I denne Postmesters Embeds-tid foregik Sammenslutningen af Post- og Telegrafvæsenet, hvorfor der her skal anføres en kort Be-

Silkeborg Hovedgaardbygning (1767).

mærkning om Telegrafvæsenets Udvikling. I Aaret 1857 blev der paa Foranledning af Fabrikejer M. Drewsen anlagt en privat Telegrafledning fra Silkeborg til Aarhus for private Bidrag og med Silkeborg Kommune som Koncessionshaver, og 13 Aar derefter overgik Telegrafanlægget ifølge Lov af 28. Maj 1870 til at blive Statstelegraf. Telegrafstationen bestyredes i mange Aar af Kæmner Nielsen og havde til Huse i Østergade 17, hvorfra den i 1890 flyttedes. — Fra 1. April 1916 havde Telegrafstationen imidlertid vokset sig saa stor, at det blev nødvendigt at overdrage Bestyrelsen til en statsansat Telegrafbestyrer, og samtidig med, at Stationen flyttedes til Drewsensvej 46, udnævntes Telegrafbestyrer Praem til Stationens Chef.

Som Følge af Sammenslutningen af Post- og Telegrafvæsenet den 1. Juni 1927 blev Telegrafstationens Forretninger den 1. Januar 1928 henlagt til Postkontoret, og den daværende Postmester blev Chef for de sammensluttede Etaters Virksomheder i Silkeborg. Allerede Tirsdag den 3. April samme Aar flyttedes Telegrafstationen fra Lokalerne paa Drewsensvej til det lige overfor beliggende Postkontor, der i den Anledning fik en mindre Udvidelse. — I disse Lokaler, hvor Post- og Telegrafvæsenets Tjenestemænd i broderlig Forening nu arbejder paa at betjene Silkeborg og Omegns Beboere paa den bedste Maade, beskæftiges der nu adskillige Mennesker, og naar man regner de under Silkeborg Postkontor hørende Postekspeditioner med, bestaar Personalet, foruden Kontorets Chef, af: 1 Kontrolør, 1 Overassistent, 2 Assistenters, 2 Afløsningsassistenter, 3 Kontorister, 3 Elever, 2 Overpakmestre, 2 Overpostbude, 3 Pakmestre, 9 Postbude, 1 Ekstrabud, 1 Telegrafbud, 48 Landpostbude, 17 Postekspeditører, 1 Brevsamler samt 4 Postbudaspiranter.

Den 1. December 1931 udnævntes Postmester i Vojens Christian Troels Meyer Koch til Postmester i Silkeborg. I de senere Aar har Postvæsenet været underkastet en stærk Udvikling, og Postbefordringen paa saavel Baner som Rutebiler har givet Silkeborg, der ligger som en Edderkop i sit Net, en udmærket Forbindelse med Omverdenen. Ogsaa Baadene paa Himmelfjergsøerne er siden Sommeren 1932 blevne postførende og sejler under Postflag med Split. Ved denne Foranstaltning kan Land-

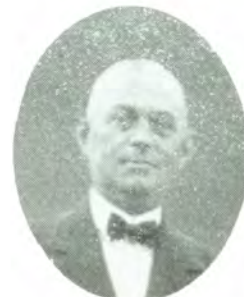
liggere og Turister paa en bekvem og hurtig Maade faa deres Post afsendt. I Alderslyst, der har ca. 3000 Indbyggere og hører til Balle Sogn, men er beliggende umiddelbart udenfor Silkeborg, med hvilken By den er forbunden ved Viborg Bro, der fører over Silkeborg Langsø, er der 1. Oktober 1932 bleven oprettet et Postindleveringssted for at give Beboerne bekvem Adgang til at indlevere Pakker og andre Postsager.

Chr. Koch,
Postmester.

CHRISTIAN TROELS MEYER KOCH, Postmester, R. af D., er født den 26. August 1873 i Peterslyst i Tvis som Søn af Forpagter Peter Christian Koch og Hustru Marie Magdalene født Meyer Koch. — Gift 1903 med Ingeborg Dordothea Larsen. Postmester i Silkeborg.

CHRISTIAN HYLGAARD, Overpostpakmester, er født d. 22. Juni 1881 som Søn af Skomager Edvard Christian Hylgaard og Hustru Dorthea født Nielsen. Gift 1909 med Kirstine Kathrine Andersen. Virket ved Postvæsenet siden 1909, Overpostpakmester i Silkeborg.

Chr. Hylgaard,
Overpostpakmester.

SILKEBORG RUTEBILSTATION oprettedes for ca. 10 Aar siden, og der var dengang kun een Mand til at betjene samtlige Rutebiler. Efter 2 Aars Forløb udlejedes Stationen, som ejes af Hr. Dickman Jørgensen, til Chr. Lund, som drev Stationen til 1. Maj 1930, da samtlige Rutebilejere selv lejede Stationen og antog Forretningsfører E. Christensen til Bestyrer for denne. Paa Rutebilstationen er der nu ialt 6 Medarbejdere: 1 Bestyrer, 1 Lagerforvalter samt 1 Telefon- og 1 Kioskdamme og 2 Bude.

ELVIUS CHRISTENSEN, Bestyrer, er født den 14. August 1904. Gift 1930 med Dagny C. Handelsuddannet, siden 1930 Forretningsfører og Bestyrer for Silkeborg Rutebilstation.

SILKEBORG STATION hører ikke til de ældste Veteraner blandt Danmarks Jernbanestationer. Den 24. April 1868 vedtoges der i Rigsdagen et Lovforslag om et Jernbaneanlæg fra Skanderborg til Silkeborg, og i Januar det følgende Aar blev Anlægget udbudt i Entreprise. Banens Længde var anslaaet til 4 danske Mil, og det blev vedtaget, at Anlægget skulde være færdigt senest den 1. Juli 1871, og at der foruden Stationen i Silkeborg skulde anlægges 2 Landstationer, 2 Holdepladser og 19 Vogterhuse paa Strækningen indtil Silkeborg. Entreprisen blev overdraget Murermester Lauritz Petersen og Tømrermester Niels Nielsen for en samlet Sum af 450,000 Rigsdaler, og Arbejdet paa Anlægget, der paabegyndtes i Juni 1869, skred godt fremad og forløb uden nævneværdigt Uheld. Ved Laven, hvor der findes nogle righoldige Kildevæld i Bakkerne, voldte det dog noget Besvær at faa Overførselen over disse gjort forsvarlig.

Saa vel om Banens Indførelse til Silkeborg som om Stationens Beliggenhed var der store Uoverensstemmelser. Man havde oprindeligt paatænkt at føre Banen over Aaen allerede ved Naaege, hvorfra den saa skulde følge Aaen ind til Byen, men senere bestemte man sig til at føre Banen over Aaen lige ved Silkeborg. Medens denne Beslutning blev taget uden væsentlige Brydninger, stod der derimod en bitter Strid om Stationens Beliggenhed. De første Planer gik ud paa at lægge Stationen i Nordskoven øst for Remstrup Aa. Denne Beliggenhed satte Byens Befolkning sig

Remstrupaa.

imidlertid imod, og indenfor Kommunalbestyrelsen, hvis Formand var Kammerjunker Drechsel, stod Meningerne meget skarpt, endog saa skarpt, at Kommunalbestyrelsens øvrige Medlemmer indgik med en Klage til Ministeriet over Formanden, der i længere Tid udeblev fra Kommunalbestyrelsens Møder. Først i April 1870 resolverede Ministeriet, at Stationen skulde ligge vest for Silkeborg Mølle, og der ligger den endnu.

Den forandrede Beliggenhed medførte en forøget Udgift paa 55,000 Rdl., hvorved den samlede Udgift til Anlægget altsaa kom op paa 505,000 Rigsdaler. Stationsbygningen er udført efter Tegning af Arkitekt Holsø. Senere, og navnlig efter en Brand Natten mellem den 27. og 28. November 1929, er Stationen saavel indvendig som udvendig undergaaet forskellige Ændringer og Udvidelser, saaledes at den nu optræder tidssvarende og en Turiststation værdig.

Over Remstrup Aa blev der anlagt en Bro, hvortil de enkelte Dele var forfærdigede i England, medens S sammensætningen af Broen skete paa Stedet, og den 2. Maj 1871 kørte efter gentagne Belastningsprøver det første Tog over denne Bro. — Ved Langaa-Banens Indførelse til Silkeborg i 1908, blev der til Brug for denne Bane bygget endnu en Bro over Aaen parallel med den første Bro.

Lørdag den 15. April 1871 fandt den historiske Begivenhed Sted, at det første Lokomotiv kørte frem foran Silkeborg nye Banegaard. Det hedder bl. a. herom i Silkeborg Avis for den 18. April: „Silkeborgbanens Overlevering til Statsdrift fandt efter Bestemmelsen Sted i Løverdags Formiddag den 15. April (Bladet udgik den Gang kun 3 Gange ugentlig), og man havde her det lige saa sjældne som velgørende Syn at se et Lokomotiv for første Gang befare det nye Anlæg. Kl. 10¹/₂ viste det blomster- og flagsmykkede Tog sig ved Jernbanebroen over Remstrup Aa og kort efter bruste det hen foran Perronen paa den herværende Banegaard, hvor det modtoges med Musik og Hurraraab af de forsamlede, efter at have tilbagelagt Vejen mellem Skanderborg og Silkeborg i godt tre Kvarter. Efter at de Herrer, som paa Regeringens Vegne skulde overtage Banen, havde beset alle Lokalteterne og havde udtalt deres Tilfredshed med Udførelsen, indtoges nogle Forfriskninger paa Stationen, hvorefter Toget atter satte

Silkeborg Jernbanestation.

sig i Bevægelse for at vende tilbage til Skanderborg, hvor den egentlige Overlevering fandt Sted“.

Selve Banens Aabning for almindelig Trafik fandt Sted d. 2. Maj, men den forløb i Stilhed. I Silkeborg By var der almindelig Glæde over det nye Baneanlæg, og Begivenheden fejredes her ved en Borgerfest

med Festmiddag og Bal paa Hotel „Silkeborg“ den 5. Maj, hvori 150 Mennesker deltog, et stort Antal efter Byens daværende Størrelse. Ved denne Fest blev navnlig Byens Grundlægger, Drewsen, der havde været særlig virksom for Banens Tilblivelse, stærkt hyldet. Banen blev snart stærkt benyttet, og navnlig for Turisttrafiken fik Banen en overordentlig stor Betydning ved at lette Adgangen til den herlige Himmelbjergegn. At berømme Silkeborgegnens Skønhed turde være overflødig, kun skal her anføres hvad Berlingske Tidendes Repræsentant skrev, efter at Toget havde passeret Alken Station: „Fra nu af aabner Udsigten sig til denne omfattende Skovegn, der ved sin Vildhed og storartede Bakkeformationer søger sin Lige i Europa og neppe har den undtagen i Svejts eller Norditalien“.

I Begyndelsen var Toggangen selvfølgelig ret indskrænket. Foruden nogle Ekstratog om Søndagen, der blev stærkt benyttede af Folk fra de nærmeste Byer til en Udflugt til den smukke By og Omegn, løb der kun 2 Tog daglig i hver Retning, og Personalet paa Stationen bestod den Gang kun af en Stationsforvalter, en Assistent og to Portører. Udviklingen i Tidernes Løb, hvor Strækningen i 1877 blev forlænget til Herning, hvor Banen Langaa—Silkeborg blev aabnet i 1908 og i 1920 forlænget til til Brande, hvor Kjellerupbanen blev anlagt i 1924, og hvor Banen fra Horsens til Bryrup blev ført ind til Silkeborg i 1929, har selvsagt medført, at Personalet nu er 10 Gange saa stort, ligesom Togantallet nu er oppe paa 60 daglige Tog. Stationen har i den forløbne Aarrække kun haft 4 Bestyrere. Den første hed Carl Petersen, der fungerede, indtil han i 1878 afløstes af Stationsforstander Krüger, som bestyrede Stationen i samfulde 43 Aar og blev afløst af Stationsforstander Falcon, der trak sig tilbage i 1926. Stationens nuværende Chef er Stationsforstander Schumacher, der overtog Stationen i 1926. Det er givet, at disse Baner har haft en stor Betydning for Byen og været stærkt medvirkende til Byens hurtige Vækst og stærke Udvikling gennem Aarene.

CARL FREDERIK SCHUMACHER, Stationsforstander, R. af D., er født den 1. Oktober 1868. Ansat ved Statsbanerne 1. Juni 1884, Assistent i Generaldirektoratet fra 1. Januar 1889—1. April 1895, Assistent paa forskellige Stationer, bl. a. paa den gamle københavnske Nordbanegaard i en Aarrække, Overassistent i Næstved 1. Marts 1911, Trafikkontrolør af 1. Grad i Roskilde fra 1. Marts 1917—1. Juni 1926, siden da Stationsforstander i Silkeborg, fhv. Medlem af Roskilde Byraad.

JENS PETER JOHANSEN, Trafikkontrolør. (Se under Sejladsen paa Silkeborgsøerne).

THEODOR ANSGAR NIELSEN, Trafikkontrolør af 2. Grad, er født d. 2. Maj 1881 som Søn af Post-

C. F. Schumacher,
Stationsforstander.

T. A. Nielsen,
Trafikkontrolør.

S. Nielsen,
Godsekspeditør.

K. A. T. Dahl,
Telegrafmester.

bud Hans Nielsen og Hustru Kristine født Mogensen. Gift 1915 med Ida Andersen. Præliminæreksamen, ansat ved Statsbanerne 1898, Assistent 1901, Trafikkontrolør af 2. Grad 1926.

SIMON NIELSEN, Godsekspeditør, er født den 5. November 1882 som Søn af Lærer A. Nielsen og Hustru Gertrud Marie født Buhl. Gift 1916 med Gudrun Laursen. Ansat ved Statsbanerne, først som Elev derefter Assistent og Trafikkontrolør, Godsekspeditør siden 1. November 1932.

EINAR NIELS SØREN CHRISTENSEN, Overbanemester, er født den 26. Februar 1888 i København som Søn af Vognmand Christian Christensen og Hustru Regina født Serritslev. Gift 1921 med Marie Moltsen. Uddannet som Tømrer, Konstruktøreksamen, Tegner ved Statsbanerne, Overbanemester ved D.S.B.

KNUD ALEXANDER THEODOR DAHL, Telegrafmester, er født den 12. Marts 1881 som Søn af Stationsforstander Henrik Dahl og Hustru Anna Kristine. Gift 1914 med Ida Alexandrine Heise, Datter af Søfartschef Heise. Signal- og Telegrafmester ved Statsbanerne, Formand for Foreningen af Telegrafmestre i Statsbanernes Tjeneste.

SILKEBORG—KJELLERUP—RØDKJÆRSBRO JERNBANE er opstaaet ved Sammenlutning af den ældre Strækning Rødkjærsbro—Kjellerup og den senere anlagte Strækning Kjellerup—Silkeborg.

Strækningen fra Rødkjærsbro til Kjellerup, der er anlagt i Aarene 1910—12 i Henhold til Lov af 27. Maj 1908 og Eneretsbevilling af 6. Juni 1910, blev aabnet for almindelig Drift den 23. Juli 1912.

Denne Baue, der i Rødkjærsbro fik Tilslutning til Statsbanestrækningen Langaa—Struer, var kun 10 km lang, og man imødesaa naturligvis med Spænding Resultatet af dens Drift. Den gik imidlertid over al Forventning godt. Den havde et godt Opland, og dens Endepunkt Kjellerup var en By med en driftig Handels- og Haandværkerstand, der forstod, at en Jernbane kunde bidrage til Byens Udvikling og være til Gavn for Egnen i sin Helhed.

Allerede før denne Banestrækning var færdigbygget, opstod Tanken om Forlængelse. Der var dog ikke straks Enighed hverken om Retningslinien eller det nye Endepunkt. Efter at Staten havde paabegyndt Anlæg af Banen fra Funder (paa Strækningen Skanderborg—Skjern) over Brande til Bramminge, fandt en Plan om Forlængelse af Rødkjærsbro—Kjellerup Banen til Funder Tilslutning fra en Del Kommuner, medens man fra anden Side havde større Interesse i at faa Banen igennem til Silkeborg. Det blev denne Plan, som Silkeborg Købstad naturligt støttede, der sejrede, og den 25 km lange Bane fra Kjellerup til Silkeborg blev da i Henhold til Jernbaneloven af 20. Marts 1918 og Eneretsbevilling af 13. Marts 1919 bygget i Aarene 1919—24 og aabnet for Drift den 1. August 1924.

Ved Aabningen af denne Del af Strækningen opnaaedes i første Række de tilsigtede Goder for By og Land i Banens eget Opland; men der var tillige skabt en

god og naturlig Forbindelse mellem Silkeborg og store Dele af det nordlige Jylland. Det viste sig ogsaa straks, at Banen blev stærkt benyttet af mange fremmede, der følte sig tiltrukket af Silkeborg med de skønne Søer og Skove, og samtidig fik Lejlighed til at se det smukke Landskab, som Banen løber igennem.

Silkeborg—Kjellerup—Rødkjærsbro Jernbane er i sin fulde Udstrækning anlagt som Privatbane og drives som saadan; men Staten ejer over Halvparten af Aktierne. Til Anlægget af Rødkjærsbro—Kjellerup Strækningen har Staten ydet 60 % og til Kjellerup—Silkeborg Strækningen 50 % af Anlægskapitalen, og med Undtagelse af et privat Tilskud fra Silkeborg Bank, Handels- og Landbrugsbanken i Silkeborg og Spare- og Laanekassen for Silkeborg og Omegn har Viborg Amt og de interesserede Kommuner udredet Resten af Anlægskapitalen, der ialt udgør ca. 4,170,000 Kr.

Ved Aabningen af Strækningen Kjellerup—Silkeborg blev de to Baner sammen-sluttede til eet Selskab, og Formanden for Rødkjærsbro—Kjellerup Jernbanes Bestyrelse, Cancelliraad Petersen, Kjellerup, der havde været Rødkjærsbro—Kjellerup Banens Formand siden dens Aabning for Drift og forud Formand for Bevillingshaverne, blev Bestyrelsens Formand og vedblev at være det indtil sin altfor tidlige Død i Sommeren 1925. Derefter valgtes til Formand fhv. Landstingsmand Hans Jensen, Sjørlev, der imidlertid allerede i 1927 maatte fratræde paa Grund af Sygdom. Siden dette Tidspunkt har Amsraadsmedlem, Boghandler David Christensen, Kjellerup, der har været Bestyrelsesmedlem siden 1912, været Banebestyrelsens Formand og har som saadan udført et betydeligt Arbejde for i de hans Formandstid opstaaede for Banerne vanskelige Tider at samle Kommunerne i fælles Interesse om den Institution, som de i sin Tid havde ofret saa store Summer paa.

Blandt Silkeborg Bys ivrigste Forkæmpere for Gennemførelse af Kjellerup—Silkeborg Banen bør særlig nævnes nu afdøde Folketingsmand, Redaktør Jacob Christensen, der var Formand for Bevillingshaverne, og Grosserer Martin Pedersen, Silkeborg. Efter Folketingsmand Jacob Christensens Død blev Hvervet som Formand for Bevillingshaverne overtaget af Overlærer Skou, Alderslyst.

Parti fra Banestrækningen.

Bestyrelsen bestod ved Udgangen af Driftsaaret 1932—33 af:

Repræsentanter for Staten:

Direktør L. Broberg, R. af D., København,
Gaardejer Frits Bach, Dyrbjerggaard,
Kasserer S. Sejersen, Silkeborg,
Viceskoleinspektør, Dr. phil. P. Esben Petersen, Silkeborg, Bestyrelsens Næstformand.

Repræsentanter for Viborg Amt:

Amtsraadsmedlem, Gaardejer Mads Madsen, Funder,
Amtsraadsmedlem K. M. Christensen, Aptrup.

Repræsentanter for Silkeborg By og private Aktionærer:

Borgmester Rasmus Bindslev, Silkeborg,
Landinspektør Axel Kristiansen, R. af D., Silkeborg.

Repræsentanter for Kommunerne:

Amtsraadsmedlem, Sogneraadsformand, Boghandler David Christensen, Kjellerup, Bestyrelsens Formand,
Gaardejer Andreas Christensen, Demstrup,
Sognefoged A. P. Andersen, Sinding,
Sogneraadsformand Daniel Danielsen, Levring,
Sogneraadsformand Jacob Fritz, Serup.
Sogneraadsformand J. P. Jensen, Lemming,
Gaardejer Palle Brøgger, Hvinningdal,
Gaardejer P. Nielsen, Astrup.

Revisorer valgt af Generalforsamlingen: Sagfører H. S. Vilstrup, Kjellerup, og Kommunebogholder B. Elbro, Silkeborg.

Driften har været ledet af: Driftsbestyrer H. Dehlholm indtil 31. Juli 1920, Driftsbestyrer N. Terp Lassen fra 1. August 1920 til 30. Juni 1924, Driftsbestyrer C. M. Kier fra 1. Juli 1924 til 31. Marts 1930 og Driftsbestyrer M. K. Jensen siden 1. April 1930.

Banen, der oprindeligt havde Hjemsted i Kjellerup, har siden 1. April 1930 haft sit Kontor i Silkeborg.

MOURITS KRISTIAN JENSEN, Driftsbestyrer, er født den 11. April 1893. — Realeksamen, Privatelev ved Ebeltoft—Trustrup Jernbane, fast Ansættelse samme Sted den 1. April 1911, Assistent ved Rødkjærsbro—Kjellerup Jernbane den 1. Oktober 1912, forfremmet til Overassistent den 1. Oktober 1921, Overassistent ved Silkeborg—Kjellerup—Rødkjærsbro Jernbane fra 1. August 1924 indtil Ansættelsen som Driftsbestyrer ved Banen den 1. April 1930.

M. K. Jensen,
Driftsbestyrer.

SKANDERBORG—SILKEBORG TOLDSTED. Skanderborgs Købstadsrettigheder blev givet af Kong Frederik II den 28. Oktober 1583, og i Brevet derom er nævnt et Plankeværk, som da dannede Byens Toldgrænse. — Al Færdsel til Byen gik gennem Byporten, hvor Tolderne opkrævede Bytolden eller Konsumtionen, som maatte betales ved Indførsel af Landbrugsprodukter (Korn, Kvæg, Fjerkræ, Æg, Smør osv.) i Købstaden.

Lensmanden paa Skanderborg Slot var den, der styrede Byen, og havde da ogsaa Tilsyn med Konsumtionen, men i 1661 er der Tale om en særlig Konsumtionsforvalter, nemlig Magister Jesper Hansen, saa Lensmanden har sandsynligvis ikke kunnet passe det hele selv.

Konsumtionen af Byen var en Tid lang bortforpagtet, fra 1707—1709 havde Oluf Byrgeson den saaledes i Forpagtning for 605 Rdl. aarlig.

Ofte har der været Strid mellem Borgerne og Forpagteren, Forpagteren maatte kræve, at Byen var indhegnet, og at der ikke fandtes ulovlige Baglaager og Indkørsler, som førte til Marken, da han ellers ikke kunde holde Kontrakten og præstere sine Terminer til Staten.

Eiler Sillmann, som var Konsumtionsforpagter i 1727, indberetter, at hans Konsumtionsbetjent hidtil har opholdt sig i Vægterhuset ved Porten, men at Borgerne nu ikke længere vil taale dette; da imidlertid dette Sted er det bekvemmeste for den, der skal hæve Konsumtionen, beder han om, at hans Betjente fremdeles maa benytte Vægterhuset, mod at han skaffer Vægteren Lejlighed et andet Sted.

I Aarene 1758—1767 var Konsumtionsafgiften mellem 900 og 960 Rdl.

Konsumtionsforpagteren hed paa den Tid Ulrik Bruun. — Der blev ført den ene Proces efter den anden mellem ham og Byens Borgere. Ulrik Bruun havde Købmand Astrup mistænkt for, at han havde indsmuglet en større Ladning Klipfisk. En Morgen lidlig (den 22. August 1764) sendte han derfor sine to Toldbetjente, Jens Albrechtsen og Jens Kusk ind i Astrups Vareskur, hvor de begyndte at tælle Fiskene. Købmanden var ikke hjemme, men Tjenestepigen løb ind til sin Madmoder, som endnu ikke var staaet op, og fortalte, at Jens Betjent (Jens Albrechtsen) rumsterede i Varehuset. — Madam Astrup kaldte da paa Jens Betjent, men han vilde ikke komme. Hun for derfor ud i Vareskuret og skældte Betjentene frygteligt ud, „I kan tælle Fisk i Helvede“, sagde hun — „og hvis min Mand havde været hjemme, skulde han havde jaget jer ud af Døren med en Pisk“. Astrup anlagde Sag mod Konsumtionsforpagteren, da han mente, at denne havde overtraadt Konsumtionsforordningen ved at trænge ind i Varehuset uden at melde sig. Ulrik Bruun anlagde Kontrasag mod de Fornærmelser Madam Astrup havde tilføjet hans Betjente.

Enden paa Sagen blev, at Astrup idømtes en lille Bøde for „unødigt Rettergang“ og for sin Hustrus Forseelse.

Ved flere kongelige Forordninger, især den af 30. April 1734, er Brændevinsbrænding blevet forbudt paa Landet, dog ser det ud til, at hvert Sogn havde Tilladelse til at have 1 à 2 Brændevinstøjer, som skulde opbevares under Herredsfogedens og den største Lødsejers Forsegling, idet Bonden nemlig formedelst Misvækst o. s. v. ofte geraadede i Fodertrang, saa at han ofte maatte søge at holde Liv i sine Kreaturer med gammelt forgemt Straa „Ored“, ja stundom med Taget af sine Huse, og saa var det jo gavnligt, om han havde noget Spøl af et Par Skæpper Korn til at blande det slette Foder med.

Brændevinsbrændingen blev saaledes een af Skanderborgs vigtigste Næringsveje i lang Tid.

Fra 1822—32 stiger Afgiften af Brændevinsredskaber fra 671 Rdl. 34 Sk. til 1040 Rdl. 55 Sk. Men fra dette Tidspunkt daler Afgiften, saa at den f. Eks. i 1838 kun udgør 851 Rdl. og i 1841 bliver den 493 Rdl., men dette hænger sikkert sammen med, at de handlende begyndte at indføre Brændevin fra andre Byer, først fra Vejle, siden fra Aarhus.

Byens Produktion af 8 Gr. Brændevin var i Aaret 1838 ialt 37,664 Potter, som i 1841 dalede til 21,814 Potter.

I Aaret 1835 var her 17 Brænderier, men i 1842 blev der anlagt et lille Dampbrænderi tæt nede ved Storesø, hvorfra det med Lethed fik sit Svalevand. Brænderiet havde 2 Kar med hver 21¹/₂ Tdr. Mæskerum, og efter dette blev anlagt, var der

foruden dette kun 7 i Drift, hvoraf de 6 brændte nærmest for Kreaturfedningens Skyld.

Ofte foretog Toldbetjentene sammen med Politiet Razzia paa Landet efter Bøndernes Brændevinstøjer, det var et ret farefuldt Hverv, idet Bønderne ofte rottede sig sammen for at gennemprygge de forhadte Snushaner, men undertiden gav det ogsaa et godt Udbytte, idet Politi-, Toldbetjente og Vægterne maatte dele de Bøder, som Ejerne af de konfiskerede Brændevinstøjer blev idømt. Havde de været heldige, kunde det blive et temmeligt stort Beløb.

I Aaret 1834 havde Skanderborg 831 Indbyggere, og der fandtes da 3 Byporte, nemlig Nørreport paa Storegade (nuværende Adelgade), ca. 315 Alen nord for Vestergade, Vesterport paa Vestergade og endelig Sønderport tæt udenfor den nuværende Dagmarbro.

Byens Accisebod siges at have ligget i Vestergade lige indenfor Byporten, Bygningen, Vestergade Nr. 3, staar endnu, og man vil fortælle, at Grundene dér har hørt med til Slottet; den har antagelig været benyttet indtil Konsumtionens Ophævelse i 1850—51.

Konsumtionen blev ophævet i Aarene 1850—51; paa daværende Tidspunkt var Nørreports Beliggenhed omtrent ud for den nuværende Tømmergaard, midt paa Adelgade, Vesterport laa omtrent ud for Teknisk Skole i Vestergade og Sønderport laa som i 1834 tæt syd for Dagmarbroen. Ved hver Port var anbragt et Par Betjente, der afløste hinanden, idet der jo ogsaa skulde være Vagt om Natten.

Porthusene bestod kun af et Rum med en Dør og et Vindue til Gaden. Her opholdt Betjenten sig, naar han ikke var i Funktion. Nærmeste nogen sig for at drage ind i Byen blev Vippebommen slaaet ned, indtil Betjenten havde faaet undersøgt, om der medførtes toldpligtige Varer.

Den sidste Konsumtionsforvalter hed Kaptajn Sletting, ved Nørreport var den sidste Betjent Peter Petersen, ved Vesterport var Gissemann den sidste og ved Sønderport Sattrup. — Betjentene gik af med en Pension paa 150 Rdl. aarlig.

Ejendommen, Louisenlund 2, Skanderborg, blev efter Ombygning en Tid benyttet som Toldkammer, antagelig i Tiden fra ca. 1850 til 18. Oktober 1881. Som mange andre Huse i det Kvarter er Materialet til Ejendommen taget fra Skanderborg Slot (nedrevet 1768), derom vidner især de mægtige Egebjælker i Ejendommens Kælder.

Indgangen til Toldkontoret har været fra Gaardspladsen.

Efter Kaptajn Slettings Fratræden boede Toldstedets Leder endnu i mange Aar i Skanderborg, men efterhaanden som Silkeborg voksede op og i Slutningen af Halvfjerdserne havde omtrent dobbelt saa mange Indbyggere som Skanderborg, kom Toldstedets Hovedvirksomhed til at ligge i Silkeborg og dermed skulde ogsaa Toldforvalteren tage Bopæl der.

* * *

Første Gang man træffer Toldvæsen nævnt i Forbindelse med Silkeborg, da denne By havde faaet Rettigheder som Handelsplads, er i Begyndelsen af 1847, da det ved Allerhøjeste Resolution af 12. Maj s. A. bestemtes, at der skulde oprettes en Brænderi- og Toldkontrol i Jyllands Midte med Station i Silkeborg, og denne Kontrol — det ambulante Brænderi- og Toldopsyn — har saaledes som særlig Opgave haft at efterstræbe ulovlig Brændevinsbrænding, Bissekramhandel, Landgang og ulovlig Handel med Kolonial- og andre Varer.

Den første Leder af denne Kontrol var Told- og Konsumtionskontrolør Frederik Julius Jansen, der forhen havde været Herredsfuldmægtig.

Han var en meget energisk og stærk Mand, der med usvigelig Redelighed og Kraft søgte at skaffe Orden i Forholdene overfor de mange Ulovligheder, der foregik paa den Tid i det meget omfangsrige Landomraade, han havde under sig. Dog havde han ikke paa dette Tidspunkt med Oppebørsel af Afgifterne direkte at gøre; denne Side af Tjenesten sorterede under Skanderborg Konsumtionskontor, hvis Chef da var Konsumtionsforvalter, Kaptajn Sletting. Alligevel var der Arbejde nok for Kontrolør Jansen, der i 1848 kun havde sparsom Hjælp til sin Gerning — en Assistent og to edsvorne Karle — og man maa huske, at dette ambulante Opsyn skulde færdes ad de ufarbare Landeveje, ja, mangen Gang i næsten ufremkommeligt Terræn, paa alle Tider af Aaret, om Natten som om Dagen, i det saa store Omraade. Men Jansen gav aldrig op, med ukuelig Energi arbejdede han i den Gerning, han havde med at gøre.

Distriktet, som han skulde overvåge, var saa at sige hele Nørrejylland — ca. 300 □ Mile — fra Limfjorden til Kongeaaen og fra Nordsøen til Kattegat; det manglende — Landet nord for Limfjorden — kom senere til.

Selvsagt kunde Kontrollen ikke gennemføres, som den burde, med det fornævnte Personale, og det blev derfor nødvendigt lidt efter lidt at forøge dette og efterhaanden oprette Toldkontrolsteder omkring i Distriktet.

Som nævnt var Opsynet ambulante, og Befordringsmidlerne bestod af lette Køreløjer og af Rideheste. Personalet var dertil bevæbnet.

De gamle tjenstlige Indberetninger, Rapporter og Dagbøger indeholder mange interessante Optegnelser om de Tildragelser, der fandt Sted ved de hyppige Overtrædelser af de forskellige Love m. v., og om de Vanskeligheder, Kontrollen havde med at overbevise de skyldige, af hvilke der var mange, hvad man forstaar, naar der i Viborg, Ringkøbing, Ribe, Vejle og Skanderborg Amter i 1848 paa Landet ikkun var 28 handelsberettigede Personer og kun 14 Personer med Bevilling til Brændevinsbrænding — al øvrig Handel og Brændevinsbrænding var ulovlig.

Kontrolør Jansen havde som nævnt Station i Silkeborg, hvor han dog ikke straks ved sin Embedstiltrædelse kunde faa Lejlighed, da der ingen ubeboede Lejligheder var paa det Tidspunkt, og han maatte derfor i nogen Tid opholde sig i Herning, indtil det lykkedes ham at faa indrettet Lejlighed m. v. hos Skovfogden i „Naaege“ og flytte til Silkeborg.

Imidlertid blev ved Konsumtionens Ophævelse i 1850 og Konsumtionsforvalter Slettings Afskedigelse Oppebørskontrolørembedet i Skanderborg ledigt, og i 1851 blev Jansen beskikket i dette og maatte som Følge heraf bosætte sig i Skanderborg, men skulde dog herfra fremdeles føre Kontrol og Opsyn med Silkeborgomraadet i samme Udstrækning som tidligere.

Silkeborg var saaledes herefter uden fast boende Toldopsyn; men det lykkedes dog Byen efter lange og besværlige Forhandlinger med Myndighederne i 1853 at faa ansat en Toldassistent med Bopæl i Silkeborg.

Klareringen af de Byen tilførte uberigtigede Varer kunde dog kun ske af og til, naar Oppebørselskontroløren fra Skanderborg kunde komme til Silkeborg. Tidspunktet for denne Klarering blev paa Grund af de yderst daarlige Veje, som Kontroløren maatte færdes paa, og de ofte uheldige Vejforhold meget uregelmæssigt, og Byens Købmænd var naturligvis utilfredse med dette, hvilket derfor medførte hyppige Skrivelser fra de handlendes Side.

Der skete imidlertid ingen Ændring i dette Forhold før i 1866, hvor Klareringen blev fastsat til at ske regelmæssig i Gang ugentlig, og med dette gik Aarene, indtil Byens Udvikling og stærke Vækst med forøget Handel og Industri fremtvang Nød-

vendigheden af Oprettelsen af Skanderborg-Silkeborg Toldsted, der fik fuldstændig Klareringsret i begge Byer med Kontorer og Pakrum i Stationernes Godsekspeditionsbygninger; men Toldforvalteren skulde tage Bopæl i Silkeborg. — Denne Forandring skete i Aaret 1879, og den første Toldforvalter med Bopæl her i Silkeborg blev Greve F. F. H. E. Ahlefeldt-Laurvigen, der beskikkedes i dette Embede den 7. April 1879.

Med Hensyn til den ambulante Brænderikontrol, da ophævedes denne i 1878, og Kontrollen med de forskellige Brænderier paa Landet henlagdes til de nærmeste Toldsteder.

Omkring 1880 begynder Herning at røre paa sig for at opnaa Klarering af toldpligtige Varer dersteds, og dette resulterer i, at det fra den 1. Juli 1882 bestemtes, at der fra Silkeborg skulde udsendes Toldopsyn dertil 1 Gang ugentlig til Klarering af det omhandlede Gods m. v.

Denne Ordning vedblev, indtil Herning i 1894 erholdt oprettet eget selvstændigt Toldsted.

Ved Lov af 7. April 1899 fik Silkeborg Købstadsrettigheder fra d. 1. Januar 1900.

Fra dette Tidspunkt følger Skanderborg-Silkeborg Toldstedets Virksomhed med disse to Byers Udvikling. Skanderborg har vel staaet en Del i Stampe, medens Silkeborg har floreret og arbejdet sig frem paa saa mange Omraader, og ikke mindst har store Fabriks- og Handelsvirksomheder præget Byens saa stærke Fremvækst, hvad ogsaa ses at have bidraget til Toldstedets stadig øgede Toldintægter m. v.

Den store Fremgang i Byens Varetilførsel fra Udlandet foranledigede saaledes Opførelsen i 1918-20 af Silkeborg Toldkammerbygning, en stor og rummelig Bygning i gammel Stil med gode Pladsforhold og moderne Indretninger saavel i Kontorer som i Pakhus. Desuden er indrettet Tjenestebolig for Toldforvalteren.

Bygningen er tegnet af Arkitekt Chr. Kampmann.

Toldkammerbygningen i Silkeborg fra 1920.

De ved Toldstedet oppebaarne Toldintrader og andre Statskasseindtægter beløb sig

i Finansaaret 1900-01 til ca. 101,000 Kr.

—	1910-11	- -	118,000	-
—	1920-21	- -	502,000	-
—	1930-31	- -	930,000	-

I Silkeborg udføres derhos en Del Amtstueforretninger ved Udbetaling af Pensioner og Understøttelser m. v.

Skanderborg-Silkeborg Toldsteds Landomraade omfatter:

	Politikreds	Retskreds	Amt
Silkeborg Købstad, Gern-Skannerup, Linaa, Ry og Tem Kommuner samt Tvilum og Voel Sogne (af Skorup-Tvilum-Voel Kommune)	Nr. 38	Nr. 51	Aarhus
Balle, Engesvang, Funder, Gødvad, Kragelund, Lemming, Sejling-Sinding, Serup og Svostrup Kommuner	Nr. 38	Nr. 51	Viborg
Skanderborg Købstad, Adslev-Mjesing, Alling-Tulstrup, Blegind-Horning, Dallerup, Dover, Fruering-Vitved, Laasby, Skannerup-Stilling og Venge Kommuner	Nr. 38	en Del af Nr. 52	Aarhus

Distriktets Indbyggerantal: 51,860.

Toldstedets Chef er Toldforvalter Søren Axel Albrethsen.

SØREN AXEL ALBRETHSEN, Toldforvalter, R. af D., er født den 18. December 1866. Indtraadt i Etaten d. 18. Juni 1888 som Aspirant i København, Toldassistent i Nykøbing M. den 17. Juni 1889, i Svendborg den 21. Januar 1891, i Odense den 18. Februar 1896, Bestalling den 28. Marts 1903, Toldforvalter for Skanderborg-Silkeborg den 12. Oktober 1910, Skovkasserer og Godsforvalter for Silkeborg Distrikt.

Ved Toldstedet er desuden tjenstgørende: 2 Overassistenter, hvoraf 1 i Skanderborg, 3 Toldassistenter, hvoraf 1 i Skanderborg, og 4 andre Tjenestemænd.

S. A. Albrethsen,
Toldforvalter.

SPAREKASSEN FOR SILKEBORG OG OMEGN er stiftet den 10. November 1860 af Kammerherre Drechel, Apoteker C. F. Nielsen, Postmester Bindesbolt, Fabrikant Seltner, Gaardejer Chresten Jensen, Østerbording, og var indtil 1882 det eneste Pengeinstitut i Silkeborg. — Sparekassen havde først Lokaler paa Torvet i det gamle Hotel „Dania“s Bygning, indtil den byggede paa Frk. Jones Grund i Vestergade, hvor der i 1920 foretoges en større Ombygning og Udvidelse.

Ved den nye Sparekasselovs Ikrafttræden 1922 blev der valgt et Tilsynsraad paa 7 Medlemmer, og det nuværende Tilsynsraad er: Direktør Andr. Hansen, Formand, Borgmester R. Bindselev, Silkeborg, Ministeriets Tillidsmand, fhv. Sognefoged Anton Poulsen, Horn, Sognefoged Schested Knudsen, Holmstoel, Godsejer E. Faber, Ry Nørsgaard, Direktør Jes Klint, Silkeborg, og Dr. phil. Esben Petersen, Silkeborg.

I 1910 oprettede Sparekassen et Jubilæumslegat paa Kr. 12,500, hvoraf Renterne hvert Aar paa Stiftelsesdagen uddeles til værdige Trængende i Silkeborg By og Opland.

Bankens Direktører er: C. L. Albrechtsen (adm. Direktør), Deichmann Jørgensen, Søren Laursen og Thomas Petersen.

Silkeborg Sparekasse.

CARL LAURITS ALBRECHTSEN, adm. Sparekassedirektør, er født den 30. Januar 1889 i Vordingborg som Søn af pens. Fyrmester H. P. Albrechtsen og Hustru Sofie født Hansen. Gift 1916 med Caroline Fenger. — Bankuddannelse, 2 Aar i Tyskland, aut. regnskabskyndig Tillidsmand, siden 1932 administrerende Direktør for Silkeborg Sparekasse.

LUDVIG CHRISTIAN DEICHMANN JØRGENSEN, Sparekassedirektør, er født den 12. Februar 1858 i Kolding som Søn af Landmand Anton Johannes Jørgensen og Hustru Sørine født Ostenfeldt. Gift 1881 med afd. Karoline Thomsen. Uddannet som Landmand, i Bestyrelsen for Svejbæk Træskofabriker, siden 1917 Direktør for Silkeborg Sparekasse.

SØREN LAURSEN, Sparekassedirektør, er født den 9. Marts 1869 i Salten som Søn af Gaardejer Laurs Jensen og Hustru Mariane født Sørensen. Gift 1902 med Marie Jørgensen (død). Uddannet som Landmand, Bestyrelsesmedlem af Landboforeningen fra 1921—24, Formand for A/M Katrinedal 1905, i Sparekassens Tilsynsraad fra 1922, siden 1932 Direktør for Silkeborg Sparekasse.

THOMAS PETERSEN, Sparekassedirektør, D.M., er født den 4. November 1847 i Balle som Søn af Sognefoged Peder Danielsen og Hustru Else Marie født Winther. Gift 1879 med Dorthea Marie Andersen. Uddannet som Landmand, fhv. Sognefoged, i Repræsentantskabet for Silkeborg Bank, har beklædt mange Tillidshverv saavel offentlige som private, siden 1889 Direktør i Silkeborg Sparekasse.

C. L. Albrechtsen,
adm. Direktør.

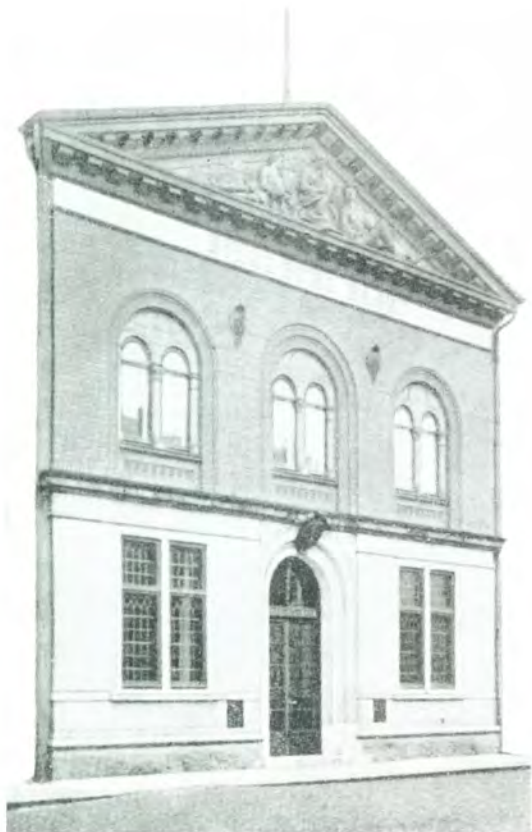
Deichmann Jørgensen,
Direktør.

S. Laursen,
Direktør.

Th. Petersen,
Direktør.

Silkeborg Bank 1932.

SILKEBORG BANK. En Dag i 1882 samledes en Kreds af Byens Borgere hos Redaktør H. S. Sørensen, „Silkeborg Avis“, for at drøfte Mulighederne for Oprettelse af en Bank. Paa dette Møde blev Grunden til Silkeborg Bank lagt. Det var kendte og ansete Borgere, der her var samlede, Mænd som Købmand Niels Morthensen, Herredsfuldmægtig Oscar Lund, Købmand Frode Arntzen, Købmand Chr. Petersen, Brænderiejer Eskildsen, Købmand F. P. Møller m. fl. For disse Mænd præsenterede Redaktør Sørensen en ung Mand, Bogholder Th. Nielsen fra Varde Bank, der tilbød gennem sin Familie at skaffe en Tredie- eller Fjerdedel af Aktiebeløbet, som han vilde anslaa til 100,000 Kr. Resten skulde saa tegnes i Byen og paa Egnen.

Der var udelt Stemning for at faa oprettet en Bank, og der nedsattes straks et foreløbigt Udvalg, bestaaende af Herredsfuldmægtig Oscar Lund, Købmand F. P. Møller og Redaktør H. S. Sørensen, der skulde skaffe Underskrifter til Indbydelsen til Aktietegning.

For at præparere Stemningen, inden denne Indbydelse udsendtes, skrev „Silkeborg Avis“ i Numret for 23. Maj 1882: „Her i

Byen har man i mange Aar følt Savnet af en Spare- og Laanebank, der var villig til at besørge alle de med en saadan Institution sædvanlig forbundne Bank- og Vekslerforretninger. Det glæder os derfor at kunne meddele vore Læsere, at der er Udsigt til, at en saadan Institution vil komme i Stand her. . . .“. Lørdag den 24. Juni s. A. kom Indbydelsen til Tegning af Aktier i en Bank i Silkeborg.

Mandag den 31. Juli s. A. holdtes den konstituerende Generalforsamling, der var talrigt besøgt, idet næsten hele Aktiekapitalen var repræsenteret. Efter at Redaktør H. S. Sørensen var valgt til Leder af Forhandlingerne, forelagde han Udkastet til Love, der med enkelte Smaaændringer vedtoges enstemmigt. Til Medlemmer af Direktionen valgtes Herredsfuldmægtig Oscar Lund, Købmand Chr. Petersen, Bankbogholder Th. Nielsen, Redaktør H. S. Sørensen, Købmand N. Morthensen, Købmand F. P. Møller og Brænderiejer Eskildsen. Til Medlemmer af Bankraadet valgtes for Byen: Købmand Frode Arntzen, Læge Lund, Sagfører Hammer, Købmand N. Hansen og Bager L. Jørgensen, og for Landet: Sognefoged P. Bøndergaard, Lemming, Gaardejer J. Frandsen, Rye, Gaardejer N. Mortensen, Skjellerup Nygaarde, Prokurator Kjær, Hørupholm, Møller Hansen, Margrethelyst, Proprietær Hee, Vester Kejlstrup, Gaardejer N. P. Pedersen, Gjessø, Møller Juul, Karolinelunds Mølle, Møller J. J. Sehested, Lille Mølle, og Gaardejer A. Byriel, Borupholm. Det vedtoges, at Banken skulde begynde sin Virksomhed den 1. Oktober.

Banken begyndte i lejede Lokaler i Købmand Niels Morthensens Ejendom, Vester-gade 24. I 1906 købte Banken den vestlige Del af Købmand Kleins Ejendom og gik senere igang med Opførelsen af den smukke Bankbygning, og paa 25-Aars Dagen for

Bankens Oprettelse d. 1. Oktober 1907 toges de nye Lokaler i Brug. Gennem Aarene voksede Banken sig stor og stærk og til Gavn og Ære for By og Omegn, og den har gennem Aarene givet et smukt Udbylte foruden 2 Gange Friaktier. En Udvidelse af Bankens Lokaler nødvendiggjordes efterhaanden, og i 1929—30 fandt en større Ombygning og Udvidelse Sted, saa Banken nu besidder et af de mest moderne og tidsvarende og tillige et af de smukkeste Banklokaler i Provinsen. Aktiekapitalen er nu 1 Million Kr., og Reserverne ca. Kr. 1,427,000.

Bankens nuværende Bestyrelse og Direktion er Redaktør Sophus Sørensen, R. af D., p. p., Formand for Bestyrelsen, Landsretssagfører I. Neergaard Jessen, Gaardejer Frants I. Petersen, og Direktører er Chr. Warthoe og Oscar Petersen.

CHRISTIAN FREDERIK WARTHOE, Bankdirektør, er født den 6. November 1888 som Søn af Direktør Warthoe og Hustru Sofie født Christiansen. Gift 1913 med Betty Tortzen. Ansat ved Silkeborg Bank fra 1903, med Orlov fra Banken Studieophold i London i Vinteren 1910-11 og Ophold i Privatbanken i København, derefter Bogholder i Silkeborg Bank, Likvidator i Banken for Ejstrup og Omegn, Revisor i „Danske Provinsbankers Pensionsfond“, Bestyrelsesmedlem i „Danske Provinsbanklederes Understøttelsesfond“, Bestyrelsesmedlem i 2 Aktieselskaber i Silkeborg, i Bestyrelsen for Silkeborg Haandværkerforening, i Bestyrelsen for Silkeborg Turistforening, Silkeborg Kunstforening og Næstformand i Bestyrelsen for Silkeborg Handelsstandsforening, siden 1918 Direktør for A/S Silkeborg Bank.

Chr. Warthoe,
Direktør.

OSCAR PETERSEN, Bankdirektør, er født den 21. Juli 1889 som Søn af Gaardejer Jens Petersen og Hustru. Gift 1914 med Elna Madsen. Ansat i Silkeborg Bank 1906, Bogholder 1918, siden 1922 Direktør for A/S Silkeborg Bank, Bestyrelsesmedlem i A/S Lysbro Teglværkers Eff., Silkeborg.

O. Petersen,
Direktør.

HANDELS- OG LANDBRUGSBANKEN i Silkeborg er stiftet den 1. Juli 1899 som et Aktieselskab, idet Banken dog fra den 29. April 1896 til ovennævnte Dato har været Filial af Detailhandlerbanken i København. Banken havde til Huse i Glarmester Hostrup-Petersens Ejendom paa Søndergade, og Aktiekapitalen var 60,000 Kr. Bankens Direktion bestod af 7 Medlemmer: Direktør Chr. Johansen, Købmand A. Kofoed, N. Høyrup, Fr. Blichfeldt, Bygmester Chr. Nielsen, Prokurist Mohr og Sagfører Busse. I Efteraaret 1903 flyttede Banken til Søndergade 9, hvilken Ejendom Banken nogle Aar senere erhvervede, og havde til Huse her indtil 1926, da Banken købte sin nuværende Ejendom paa Torvet, hvis Ombygning skete efter Tegning af Professor Rosen.

Bankens nuværende Bestyrelse bestaar af: Grosserer L. C. Lauritzen, Silkeborg, Formand, Grosserer P. M. Nielsen, Silkeborg, Gaardejer I. C. Petersen, Møllerup, Grosserer L. Bach, Silkeborg, Mejeribestyrelse Chr. Rasmussen, Vinderslev. Grosserer L. C. Lauritzen er ligeledes Formand for Repræsentantskabet, der bestaar af 24 Personer. Bankens Aktiekapital er nu 1 Mill. Kr. Direktører er Charles Sørensen og C. O. Thorsen.

LAURITS CHR. LAURITZEN, Formand, Grosserer, er født den 23. Februar 1868 i Bjerregaard ved Lemvig som Søn af Gaardejer L. Chr. Lauritzen og Hustru Mette Kathrine. Gift 1893 med Maria Krestine Aggerbeck. I Bestyrelsen for Aggerbecks Fabrikker i Horsens, kom til Silkeborg 1885, etablerede sig som Grosserer den 1. Juli 1891, var Medstifter af Banken og blev Formand for dennes Bestyrelse ved Snedkermester Sofus Jørgensens Død.

Handels- og Landbrugsbanken.

CHARLES SØRENSEN, Bankdirektør, er født den 21. November 1898 i Horsens som Søn af Vinhandler Carl Sørensen og Hustru Kirstine født Petersen. Gift 1922 med Elisabeth Andersen. Ansat i Horsens Bank fra 1916 -22, Kasserer 1922, senere Bogholder, siden 1932 Direktør ved Handels- og Landbrugsbanken i Silkeborg.

C. O. THORSEN, Bankdirektør, er født den 24. Juni 1896 som Søn af Købmand A. P. Thorsen. — Gift med Ane Kathrine Paludan Seedorff. Præliminæreksamen 1911, ansat i Skive Bank fra 1. Februar 1915—1. Januar 1929, i Skive Diskontobank fra 1. Januar 1929—12. Februar 1929, Likvidator i Skive Bank i Likvidationen 12. Februar 1929—1. Marts 1933, siden 1. Marts 1933 Direktør i Handels- og Landbrugsbanken i Silkeborg, midlertidig Leder af Odder Bank som Kommitteret for 3 Hovedbanker i Foråret 1933.

L. C. Lauritzen,
Formand.

Chs. Sørensen,
Direktør.

C. O. Thorsen,
Direktør.

SILKEBORG AVIS. Af en Bogtrykker ved Navn Listoe, der udvandrede til Amerika, er „Silkeborg Avis“ oprettet den 6. Maj 1857. Hans Efterfølger blev en østrigsk Typograf Zentius, men allerede den 12. April 1862 købte afdøde Redaktør H. S. Sø-

rensen Bladet med tilhørende Bogtrykkeri for den svimlende Sum af 1500 Rigsdaler. Indtil da havde Bladet, der kun udgik 2 Gange ugentlig i en meget ringe Størrelse, nærmest hørt til den gamle Kategori af Aviser: De upolitiske Nyheds- og Avertissementsblade. Redaktør H. S. Sørensen gjorde imidlertid „Avisen“ til et folkeligt Oppositionsorgan, der bekæmpede Ministeriet Hall. Herover blev en forlængst afdød Borgmester i Silkeborg, som yderligere følte sig krænket paa Grund af et Referat af en Tale, han havde holdt paa Himmelbjerget, saa fortørnet, at han satte en Husagitation i Gang mod Bladet med det Resultat, at dets 125 Abonnenter svandt ind til 65. Nu i 1933 er Bladets Oplag 8000.

Redaktør H. S. Sørensen gjorde „Silkeborg Avis“ til Venstreblad. Det bekæmpede den ufrisindede Grundlovsændring i 1866, der blev saa skæbnesvanger for den politiske Udvikling i vort Land, støttede „Det forenede Venstre af 1872“, var en Tilhænger af det politiske Forlig i 1894, men efter det politiske Systemskifte i 1901 sluttede Bladet sig til Venstrereformpartiet og senere til Partiet Venstre. Redaktør H. S. Sørensen deltog meget i det politiske og folkelige Arbejde, i Himmelbjergmøderne, der var en Fortsættelse af St. Blichers bekendte Fællesmøder, han blev Ven med Michael Drewsen og fik i ham en erfaren Raadgiver. I Kommunalbestyrelsen var han Medlem i 15 Aar, han var Medstifter af „Plantningsforeningen for Silkeborg og Omegn“ af „Jydsk Husmandskreditforening“, „Silkeborg Bank“ og „Gl. Skanderborg Amts Skytteforening“. Den 5. Juni 1875 rejstes Taarnet paa Himmelbjerget til Minde om 5. Juni Grundloven af 1849. Redaktør Sørensen, der havde været virksom i Indsamlingsarbejdet, blev Formand for Mindesmærkekomiteen indtil sin Død i 1902.

Den 19. November 1891 blev Sophus Sørensen, Søn af Redaktør H. S. Sørensen, ansvarshavende Redaktør af „Silkeborg Avis“, og i Oktober 1899 overtog han Bladet med Bogtrykkeri og Ejendom. I 1890 stiftede „Silkeborg Avis“ et Filialblad i Kjellerup, „Kjellerup Avis“, og i 1927 et Filialblad i Hammel, „Avisen for Frisenborg-Faurskov Birk“. Endelig skal nævnes, at Bladet i 1903 købte det radikale „Silkeborg Folkeblad“ for at lade det gaa ind.

I 1922 blev Redaktør Sophus Sørensens ældste Søn, cand. polit. Svend Sørensen, oplaget i Bladets Redaktion som ansvarshavende Redaktør. — Ved „Silkeborg Avis“ 70 Aars Jubilæum den 6. Maj 1927 fik Bladet, der naturligvis gentagne Gange i Aarenes Løb havde gennemgaaet nødvendige Udvidelser og tekniske Omforandringer, et nyt Rotations- og Støberianlæg, saaledes at det siden fuldt ud har været paa Højde med de Krav, der kan stilles til et moderne Dagblad. I Jubilæumsnumret sluttede Redaktør Svend Sørensen en Artikel om Bladets Historie saaledes: „Avisen“ har slaaet til Lyd for en hver god Sag, som den fandt var til Gavn for vor smukke Egn og dens Befolkning. Gennem halvfjerdsindstyve Aar har Bladet altid forstaaet at følge med Tiden uden at glide med Strømmen og har, trods Aarenes Tal, vidst at holde sig ung i Striden. De Venskabsbaand, som i Aarenes Løb er knyttet mellem Bladet og dets stedse større og større Læsekreds, er, alt som Tiden gik, blevet fastere og fastere. I 1844 kom Drewsen til Silkeborg, grundlagde Papirfabrikken og dermed Silkeborg. I 1857 kom det første Nummer af Lilleput-Bladet „Silkeborg Avis“. Byen og Bladet er vokset op sammen, og nu fortæller mange gamle Aargange Byens og Egnens Historie samtidig med sin egen.

SOPHUS SØRENSEN, Redaktør, R. af D. p. p., S. V. 3., er født den 1. Juli 1865 som Søn af Redaktør H. S. Sørensen og Hustru født Schmidt. Gift 1892 med Nina Vilhelmine Busse, Datter af fh. Bankdirektør Busse. Elev paa Askov udvidede Højskole, Redaktionssekretær ved „Silkeborg Avis“ 1884, dens Redaktør fra 1891, fra 1899 tillige Udgiver af „Silkeborg Avis“ og „Kjellerup Avis“ samt Ejer af „Silkeborg Bog-

trykkeri“. Tidligere Medlem af Silkeborg Byraad, Formand for Foreningen af Venstreblade i Danmark, for Venstrevælgerforeningen for Silkeborgkredsen, for Silkeborg Bys Venstreforening, Silkeborg Turistforening, Silkeborg Roklub og for Bankraadet og Bestyrelsen i Silkeborg Bank. Medlem af Bestyrelsen for de samvirkende jydsk Turistforeninger, af Pressens Fællesraad, af den danske Presses Fællesindkøbsforening og Pressens Telegramudvalg, af Bestyrelsen for Silkeborg Bad, Silkeborg Husflidsforening samt af Hovedbestyrelsen for Turistforeningen for Danmark.

Sophus Sørensen,
Redaktør.

SVEND SØRENSEN, ansvarsh. Redaktør, er født den 1. Oktober 1892 i Silkeborg som Søn af Redaktør Sophus Sørensen og Hustru Nina født Busse. Gift 1918 med Rig-mor Colding. Student fra „Sorø Akademi“ 1910, cand. polit. 1917, Assistent i Finansministeriet til 1919, 1. Juli 1919 ansvarshav. Redaktør for Dagbladet „Himmerland“, Hobro, 4. April 1922 ansvarshav. Redaktør af „Silke-borg Avis“. Som Student Formand for Studenternes Venstreforening og Næstformand for „Venstres Ungdom“s Landsorganisation, 1924 og 1926 Venstres Kandidat i Silke-borg Kredsen, sad i 1926 en kort Tid i Folketinget paa et Suppleringsmandat, er Medlem af Taarnkomiteen paa Himmelbjerget.

Svend Sørensen,
Redaktør.

Hotel „Dania“.

HOTEL „DANIA“ er bygget 1846 og var i de første Aar kun en lille Restauration, og Bygningen var tillige en af de første Ejendomme i Byen. Dens første Indehaver var Restauratør og Gæstgiver Jens Hegaard Grabow, som drev Forretningen fra Starten i 1846 til sin Død 1876.

Efter Hegaard Grabows Død overtog Forretningens daværende Kelner Frantz Grabow Gæstgivergaarden. Frantz Grabow havde lært Kelnerfaget paa Hotellet og var en Brodersøn af den tidligere Ejer. Frantz Grabow var dengang en forholdsvis ung Mand, ca. 25 Aar, men en Mand med stor Dygtighed, og som hurtigt arbejdede Forretningen op fra Gæstgivergaard til Hotel. Ejeren var i Løbet af faa Aar godt kendt af alle baade Rejsende og Turister, som besøgte Hotellet, og der blev stadig foretaget betydelige Udvidelser paa dette, bl. a. i 1888, da der blev bygget en Etage paa Hotellet, og igen i 1909 da det blev udvidet, saaledes at det da havde 22 Værelser og ret stor Restaurationsplads og en meget tiltalende og hyggelig Festsal.

Hotelejer Frantz Grabow var Leder og Ejer af Hotellet i 40 Aar og var særlig kendt for sit udmærkede Køkken og sin store Elskværdighed overfor sine Gæster og sit Personale.

Hotellet blev udvidet til sin nuværende Form i 1916 og har nu 42 Værelser og er Byens største Hotel. Nuværende Ejer er Chr. Ørneborg, der i 1910 blev ansat som Overkølner ved Hotellet og købte det 1918.

CHRISTIAN ØRNEBORG, Hotelejer, er født den 13. Maj 1876 som Søn af Hans Peter Ørneborg og Hustru f. Sommer. Gift 1902 med Nielsine Christensen. Lært Faget i Silkeborg, en Tid i Udlandet, Overtjener ved Hotel „Dania“ fra 1910—18, Formand for Silkeborg Restauratørforening, Bestyrelsesmedlem i Hotelejerforeningen for Jylland og Fyn, i Repræsentantskabet for Silkeborg Haandværkerforening, siden 1918 Ejer af Hotel „Dania“.

Chr. Ørneborg,
Hotelejer.

HVIDTØLSBRYGGERIET „GODTHAAB“ i Silkeborg startedes Aar 1899 af den nuværende Ejers Fader, Niels Madsen, i lejede Lokaler i Ejendommen, Viborgvej Nr. 1. — I 1911 overtoges Bryggeriet af Andreas Madsen, der i 1916 flyttede Bryggeriet til sin Ejendom, Viborgv. 4-6.

I Aarenes Løb er Bryggeriet undergaaet stor teknisk Forandring og Modernisering. — I 1928 anskaffedes de indenfor Ølindustrien

saa hygiejniske og tidssvarende Aluminiumstanke, i hvilke Øllet lagres. Samtidig blev der foretaget en betydelig Udvidelse af Lokalerne, ligesom der blev indlagt Kølemaskiner med Kølekælder til Lagring af Øllet. — Bryggeriet staar saaledes nu teknisk set lige saa højt som de store Bryggerier, og dets Produktion, lyst og mørkt Taffel Øl samt prima Bordøl er kendt for at være det bedste. Det filtrerede, pasteuriserede, velsmagende og fyldige Øl bliver forhandlet paa Flasker overalt i Midtjylland.

Bryggeriet „Godthaab“.

Fra Ølkælderens.

ANDREAS MADSEN, Brygger, er født d. 5. Juni 1887 i Silkeborg som Søn af Brygger Niels Madsen og Hustru Sofie født Andersen. Gift 1916 med Anna Rasmussen. Uddannet hos Faderen og i flere Maltgørerier, siden 1911 Ejer af Bryggeriet „Godthaab“ i Silkeborg, Medlem af Bestyrelsen for Foreningen af Hvidtølsbryggere i Jylland.

A. Madsen,
Brygger.

SILKEBORG BRYGHUS er grundlagt i 1884 af Brygger I. C. Eskildsen. Bryggeriet har delvis været Aktieselskab og paa private Hænder, en Tid ejede saaledes Byens Restauratører Bryggeriet. Omkring Aaret 1910 overtoges Bryggeriet af den nu afd. meget kendte og afholdte Brygger Thorsen. Den nuværende Ejer er Brygger N. G. Larsen. Bygningerne er i de sidste Aar moderniseret og er fuldt paa Højde med andre store Bryggerier. I Kælderen findes Aluminiumslagerfade og Staalgærekar, desuden har Bryggeriet eget Køleanlæg drevet ved Elektricitet fra Byen. Bryggeriet producerer Pilsner, Lager og Hvidtøl, og der siges, at Silkeborg-Vandet er det bedste Vand i Danmark til Ølfabrikationen, idet det nærmer sig det Vand, hvoraf det verdenskendte ægte Pilsnerøl fabrikeres.

NIELS GEORG LARSEN, Bryggeriejer, er født den 13. December 1879 i København. Gift 1918 med Marie Andersen. Udlært i Danmark og Tyskland, har været Brygmester i Norge og Bryggeridirektor i Sydamerika.

SILKEBORG HAANDVÆRKERFORENING er stiftet den 13. Februar 1863 af en lille Kreds af Haandværksmestre. At der allerede paa dette Tidspunkt oprettedes en Haandværkerforening viser den store og hurtige Udvikling, Silkeborg var gennemgaaet, idet der blot 25 Aar tidligere ikke eksisterede nogen egentlig By. Da Michael Drewsen i 1844 kom til Silkeborg med 80 Arbejdere og begyndte Opførelsen af Papirfabrikken, var der kun en gammel Hovedgaard og en faldefærdig Vandmølle. Og i Ly af Fabrikken voksede Silkeborg By op. Handelskrisen i 1857 kunde ikke standse Udviklingen i Byen, og ovennævnte Dato oprettedes den første Sammenslutning indenfor Haandværkerstanden. Den første Bestyrelse bestod af Væver C. Hansen, Formand, Skræder Johan Thomasen, Næstformand, Guldsmed Lund, Urmager Larsen, Kasserer, Tømrer Bang, Blikkenslager Gjerlev og Murer H. C. Nielsen. I Foreningens Love hed det, at „Foreningens Formaal skal være at give den talrige Klasse Haandværksmestre Lejlighed til at samles og udveksle Meninger og Ideer, og derved fatte Beslutning sigtende til Standens Vel, samt at virke for Haandværkerstandens Rettigheder, Anseelse og Interesser“. Det var en Forening for Haandværksmestre, men alle, der havde Interesse for Foreningen, kunde optages, dog skal „Direktørerne“, som Bestyrelsesmedlemmerne den Gang kaldtes, være Haandværksmestre.

Allerede den 1. November 1863 oprettede Foreningen en Fagskole (Søndagsskole) for Lærlinge og Haandværksdrengene, og denne Søndagsskole var den første Spire til den senere tekniske Skole. — Foreningen talte i Begyndelsen kun 50 Medlemmer og førte en ret beskeden Tilværelse med ugentlige Møder o. l. Der oprettedes et „Industrimagasin“, som skulde hjælpe Haandværkerne til Salg af deres Frembringelser. Det synes ogsaa en Tid at have svaret til Hensigten, men 1872 opløstes Bladet igen. Nogle Aar senere begyndte Tanken om Opførelse af en Foreningsbygning at dukke frem, og den 13. Februar 1877 lagdes Grunden til den første Bygning, beliggende paa Torvet. Denne Bygning indeholdt Foreningslokaler i Kælderen og Teatersal i Stueetagen, medens der i Loftetagen indrettedes en Haandværkertegneskole. Bygningen, der opførtes efter Tegning af Arkitekt Uldall, Randers, kostede 22,850 Kr.

Begyndelsen af 80-erne var en Opgangsperiode for Foreningen, saaledes var der i 1884 330 Medlemmer i Foreningen, men 1886 var det nede paa 280, og 1889 daledede Tallet endog ned til 220. Imidlertid gik det atter fremad for Foreningen, saa den blev Samlingsstedet for Borgerskabet og de Tanker, der rørte sig i Tiden. I 1894 fik man Mod til at optage Planen om Opførelse af en bedre og mere tidssvarende Bygning,

men ingen af de indkomne Projekter tiltalte Bestyrelsen. Først da Arkitekt Rosens store, smukke Byggeprojekt kom frem, blev der Stemning for at bygge. I Løbet af faa Dage indsamledes blandt Befolkningen med Støtte fra Kommune og Pengeinstitutter 32,000 Kr., og den smukke Bygning, der kostede 90,000 Kr. foruden Grunden, rejstes i Efteraaret 1895 paa den gamles Plads. Indvielsen fandt Sted den 18. Marts 1896 ved en stor Fest. En Tid gik alt godt, men Beregningen om Udlejning af Sal og Teater holdt ikke rigtig Stik, og der indtraf en Krise, under hvilken Foreningens Eksistens var alvorlig truet. I 1901 var der saaledes et Aarsunderskud paa 1500 Kr., og samtidig kneb det med at faa Bestyrelsesmedlemmer. Men Foreningen var heldig og fik endog valgt nogle brave Mænd, der vilde redde Foreningen over Krisen, og gennem Sammenhold i Bestyrelsen lykkedes det.

I 1912 foretoges en gennemgribende Restauration af Bygningen, Teatersalen forsynedes med Balkon og elektrisk Lys blev indlagt overalt. Resultatet udeblev ikke, men resulterede i en stærk Tilgang af Medlemmer og Indledningen til en Udvikling, som har fortsat siden. Foreningen talte saaledes ved 60 Aars Jubilæet i 1923 over 800 Medlemmer. Foreningens nuværende Formand er Gartner Johannes Simonsen.

J. Simonsen,
Formand.

JOHANNES SIMONSEN, Gartner, er født den 17. Februar 1879 som Søn af Støbemester Niels Simonsen og Hustru Bodil f. Christensen. Gift 1906 med Emma Kristine Frederikke Christensen. Medlem af Overbestyrelsen af De danske Brevdueforeninger, Medlem af Ligningskommissionen og Formand for Silkeborg Haandværkerforening.

SILKEBORG HANDELSSTANDSFORENING. Silkeborg Handelsstands Historie gaar ikke ret langt tilbage, idet Silkeborg By først blev grundlagt i Aaret 1845. Det varede derefter en Del Aar, inden Købmændene blev saa talrige, at de kunde danne en Forening til Varetagelse af fælles Interesser. Først i 1883 blev der stiftet en Forening af Købmænd, og den begyndte sin Virksomhed med 17 Medlemmer.

I Aarenes Løb har Foreningen beskæftiget sig med mange Spørgsmaal af Interesse for Handelsstanden og Byen i sin Helhed, saaledes kan nævnes, at Foreningen i 1883 arbejdede for en Forbedring af Laksefiskeriet i Gudena. I 1885 vedtoges det at lukke Butikkerne Kl. 9 Aften almindelige Søgnedage. Samme Aar arbejdede Foreningen ihærdigt for at faa Lysgaard og Hids Herreder henlagt under Silkeborg Birk. Desuden tog man Spørgsmaalet om Oprettelse af en Handelsskole op til Drøftelse, dog lykkedes det ikke denne Gang at faa Skolen oprettet. Først i 1891 blev Skolen oprettet paa Foranledning af den dengang eksisterende Handels- og Kontoristforening. I 1890 blev der bevilget Silkeborg Handelsstand Kreditoplag for toldpligtige Varer.

I Aarene derefter har Foreningen bl. a. været virksom Deltager i Arbejdet for at skaffe Byen gode Jernbaneforbindelser med Oplandet, ligesom den ogsaa har været ivrig Forkæmper for Forbedring af Postbefordringen og Udvidelse af Telefonnettet. Iøvrigt skal kun nævnes, at Byens Købmænd har ydet en betydelig Indsats i Arbejdet for Byens Udvikling og Trivsel.

Handelsstandsforeningen har gennem Tiderne haft følgende Formænd: Manufakturhandler Frode Arntzen fra Stiftelsen til 1888, Købmand A. Kofoed fra 1888—90, Købmand Carl Høeg fra 1890—1900, Købmand Julius Zahle fra 1900—03, Købmand Carl Høeg fra 1903—21, siden 1921 Grosserer Martin Pedersen.

Handelsstandsforeningens Bestyrelse bestaar for Tiden af: Grosserer Martin Pedersen, Formand, Bankdirektør Chr. Warthoe, Næstformand, Købmand Chr. Nørbech, Købmand Chr. W. Jensen og Købmand M. Jørgensen.

MARTIN PEDERSEN, Grosserer, R. af D., er født den 16. September 1869 som Søn af Gaardejer P. Pedersen, Skive Landsogn, og Hustru Mariane født Sviningsdatter. Gift 1895 med Agnes Ottosen. Medlem af Ligningskommissionen fra 1909—13, Formand for Grundejerforeningen fra 1925, Formand for

Silkeborg Handelsstandsforening fra 1921, Medlem af Byraadet fra 1913, Borgmester fra 1920—21, Medlem af Centralforeningen, Medbevillingshaver for Silkeborg—Kjellerup Jernbane og for Horsens—Bryrup—Silkeborg, Næstformand for sidstnævnte, Medlem af Bankraadet for Silkeborg Bank.

M. Pedersen,
Grosserer.

CHRISTIAN NØRBECH, Købmand, er født d. 6. Maj 1877 i Randers som Søn af Malermester S. Jensen Nørbech og Hustru Kristine født Jensen. Gift 1910 med Martine Pedersen. — Uddannet ved Kolonial, nu Købmand i Silkeborg, Medlem af Bestyrelsen for Silkeborg Handelsstandsforening, flere Aar i Bestyrelsen for Kolonialhandlerforeningen.

Chr. Nørbech,
Købmand.

CHRISTIAN W. JENSEN, Herreekviperingshandler, er født den 26. August 1882 i Aalborg som Søn af Handskemager Th. Jensen og Hustru født Svendsen. Gift 1914 med Jenny Jensen. Medlem af Bestyrelsen for Silkeborg Handelsstandsforening og for Dansk Arbejde.

SELSKABET „DE DANSKE FORSVARSBRØDRE FOR SILKEBORG OG OMEGN“ er oprettet den 31. Marts 1879. Foreningens Formaal har den velkendte, smukke Hensigt ved gensidig Støtte og munter, harmløs Selskabelighed at skabe og opretholde et godt Kammeratskab, en ubrydelig Samfølelse blandt Medlemmerne. Dette Formaal har med Glans bestaaet sin Prøve gennem alle de mange Aar, siden Selskabet blev oprettet.

Selskabet voksede sig stort i Omfang og stærkt indadtil saavel som udadtil. Straks ved Stiftelsen oprettedes en Begravelseskasse, ophævet 1893. Aar 1883 indviede Foreningen sin første Fane. Omkring 1890 oprettedes en Sygeunderstøttelseskasse, som i den første Tid førtes under beskedne Forhold. Men fra Sygekassens Tilblivelse til 1914 blev der dog udbetalt 21,376 Kr. i Sygeunderstøttelse, hvilket er et efter Omstændighederne ganske anseligt Beløb. Foreningen havde i nogle Aar fra 1903 et Sangkor, som gjorde megen Nytte, men det opløstes nogle Aar senere. I 1923 stiftedes dog igen et Sangkor, som støttedes af Moder-Selskabet med 300 Kr., men som efter en Del Kritik frasagde sig al økonomisk Støtte fra Selskabet og derefter førtes videre som en selvstændig Sangforening.

I 1925 foretoges en haardt tiltrængt Revision af Lovene, og samtidig vedtoges den Paragraf, der opretholder den nuværende Begravelseshjælp. Ved 50 Aars Jubilæet i 1929 var Medlemsantallet 646, heraf 20 passive og 3 Æresmedlemmer: Vaabenbroder, Dannebrogsmænd N. P. Jensen, Foreningens mangeaarige, højtansete Bestyrelsesmedlem Slagtermester N. Keller og endelig Selskabets forhen betroede Bud gennem en lang Aarrække Vilhelm Jørgensen.

Selskabets nuværende Bestyrelse bestaar af Træhandler Søren Andersen, Formand, Slagtermester Ejnar Keller, Næstformand, Typograf Rudolf Jensen, Sekretær, Købmand Fr. Johansen, Kasserer, Salmester M. Bomholt, Portør P. M. Christiansen, Tømremester N. P. Svostrup og Muremester Aksel Johansen.

S. Andersen,
Træhandler.

E. K. Keller,
Slagtermester.

R. P. N. Jensen,
Typograf.

F. Johansen,
Købmand.

SØREN ANDERSEN, Træhandler, er født den 26. Januar 1871 som Søn af Træskomand S. Andersen og Hustru Kirsten Marie født Christiansen. Gift 1900 med Marie Kirstine Jensen. Formand for Selskabet „De danske Forsvarsbrødre for Silkeborg og Omegn“, Formand for Træhandlerforeningen.

EJNER KRISTIAN KELLER, Slagtermester, er født den 27. Februar 1889 som Søn af Slagtermester N. Keller og Hustru Henriette. Gift 1909 med Agnes Keller. Bestyrelsesmedlem i Selskabet „De danske Forsvarsbrødre for Silkeborg og Omegn“ og i Slagtermesterforeningen.

RUDOLF PETER NICOLAJ JENSEN, Typograf, er født den 10. December 1887 som Søn af Murer- mester O. A. Jensen og Hustru Marie født Dencker. Gift 1918 med Elna Alvilda Sørensen. Ansat, først ved „Randers Dagblad“, derefter ved „Silkeborg Avis“ i 13½ Aar, ved „Venstrebladet“ i 6 Aar. Sekretær for Selskabet „De danske Forsvarsbrødre for Silkeborg og Omegn“, Hovedbestyrelsesmedlem for Dansk Typografforbund siden 1927, Kasserer for Typograferne i Silkeborg.

FREDERIK JOHANSEN, Købmand, er født den 13. September 1867 som Søn af Skrædermester Jo- han Thomsen og Hustru Andrajeth født Nielsen. Gift 1894 med Else Kammer. Formand for Kolonial- handlerforeningen i 14 Aar, Medstifter af samme, statsanerkendt handelskyndig Tillidsmand i 27 Aar, Medlem af Haandværkerforeningens Repræsentantskab, Kasserer i Selskabet „De danske Forsvarsbrødre for Silkeborg og Omegn“ i 26 Aar.

MARTINUS BOMHOLT, Salsmester, er født den 28. December 1872 som Søn af Laurs Bomholt og Hustru. Gift 1895 med Marie Roed. Salsmester paa Silkeborg Papirfabrik. Kommunal Revisor, Regnskabs- fører for Alderslyst Brugsforening, ansat paa Silkeborg Papirfabrik i 36 Aar, Medlem af Balle Sogneraad i 14 Aar, af Bestyrelsen for Selskabet „De danske Forsvarsbrødre for Silkeborg og Omegn“.

PETER MARINUS CHRISTIANSEN, Portør og Forfatter, er født den 6. Oktober 1883 som Søn af Arbejdsmand R. P. Christiansen og Hustru Marie født Pedersen. Gift 1922 med Marie Nedergaard. Portør ved D. S. B. og Forfatter. Gennemgaaet Hærens Korporalskole, Bestyrelsesmedlem i Selskabet „De danske Forsvarsbrødre“s Afdeling i Sil- keborg. Udgivet Digtsamlingen „Tænkt og set“ i 1912 paa Albert Bayers Forlag, siden udgivet følgende Digtsam- lingen paa eget Forlag: „I mit Fædrelands Favn“, „Fra Hjerte til Hjerte“, „Hjemstavnsdigte“, „Jyllands Perle“. Skrevet Farcen „Karkluden“, Skuespillet „Der findes Ro- ser“ og Lystspillet „Officerens Mathilda“, endvidere ca. 2000 Sange til festlige Lejligheder.

M. Bomholt,
Salsmester.

P. M. Christiansen,
Portør.

RØDE KORS i Silkeborg oprettedes i Oktober 1902. Silkeborg Afdelingen oprette- des som en Filial af Skanderborg Røde Kors, med en Bestyrelse af flere Damer, hvoriblandt Fru Borgmesterinde Rosenørn, Fru Distriktslæge Lund og Fru Bankdirektør C. Lund o. fl. Røde Kors havde til Opgave at sy Tøj, bl. a. til et Udlaaningsdepot, og i 1903 afholdtes det første Samariterkursus af Hr. Distriktslæge Lund.

I 1927 blev Silkeborg Dameafdeling selvstændig, og der arbejdedes stadig med Udlaaningsdepotet. Nu er Arbejdet omlagt, idet Foreningen besluttede at sy Spædbørnetøj, og dette uddeles til trængende Mennesker efter Læge- eller Jordemoderanvisning. Der holdes stadigvæk Samariterkursus, naar Tilslutningen er stor nok.

Røde Kors nuværende Bestyrelse bestaar af: Fru Godsejer Faber, Formand, Fru Læge Dickmeiss, Næstformand, Fru Købmand C. W. Jensen, Kasserer, Fru Redaktør Sv. Sørensen, Sekretær, Fru Læge Balslev, Fru Pantefoged Knudsen og Fru Prokurist Merling.

KRISTELIG FORENING FOR UNGE MÆND i Silkeborg er oprettet den 30. Marts 1896, dog var den kristne Ungdomsbevægelse adskillige Aar før den Tid begyndt i Byen, men først i 1896 blev Foreningen officiel og blev organiseret og indmeldt i Landsforbundet. I Begyndelsen samledes de Unge i afdøde Maskinbygger Staugaards Hjem og senere i den lille Sal i det gamle Missionshus i Tværgade. Den 25. Maj 1897 vedtoges Foreningens Love og blev underskrevet af den daværende Bestyrelse: Tømrer Andreas Hansen, Tømrer Nielsen, Maler Chr. Sørensen (nu Redaktør Hærvig, Herning). Foreningen talte dengang 25 Medlemmer. Flere kendte Mænd har været Medlem af Silkeborg K. F. U. M., saaledes kunde man i 1898 i Ynglingeforeningen træffe den nu kendte Soldatermissionær Kühle, som paa den Tid var Gartnermedhjælper paa „Frydenslund“.

I 1902 fik Foreningen egne Lokaler i Estrupsgade 14, 1903 i Søndergade 44 (Branddirektør Grabows Ejendom) og 1906 i Tværgade 13, og i 1911 kunde man indvie den nye K. F. U. M. Bygning i Nygade. Foreningens Medlemmer havde forinden gjort et stort Arbejde for at faa de nødvendige Penge samlet, og i 1911 traadte Foreningen offentlig frem ved en Henvendelse til Byens og Egnens Befolkning, og i den følgende Tid travede Medlemmerne rundt paa Tiggergang, men blev mødt med Velvilje, hvilket de 10,000 Kr., der var et stort Beløb dengang, tydeligt viste.

Den første Husfader i Silkeborg K. F. U. M. var Uldspinder Jacob Nielsen, som senere blev Pedel paa Kvindeseminariet i Aarhus, han efterfulgtes af Lagerforvalter M. P. Madsen, der nu er Indremissionær i Strib. Foreningens nuværende Formand er Købmand Martin Jensen.

Under Foreningen hører K. F. U. M.s Idrætsafdeling, der blev startet den 12. April 1918 under Ledelse af Bogholder E. A. Sørensen, og i de første Aar dyrkede man Friluftslivet og Fodboldspil paa den gamle Færgebakke i Alderslyst. I 1926 kom Gymnastiklærer Andreas Andersen til Byen. Under hans Ledelse tog Idrætten et nyt Op-sving, og der dyrkedes nu fri Idræt, Baseball m. m. paa en lejet Bane ved Søholt. Trangen til at faa sin egen og bedre Sportsplads blev efterhaanden større og større, og i 1927 købtes den nuværende Idrætsplads beliggende ved Sølystvej i Alderslyst. Aaret efter tilsaaedes Græsbanerne, to Tennisbaner blev anlagt, og der blev bygget et smukt Blokhuis med Omklædningsrum og Styrtebad, og den 9. Juni 1929 indviedes Idrætspladsen ved en Festlighed.

K. F. U. M.s Bygning i Nygade blev efterhaanden for lille, og der blev foretaget en større Om- og Tilbygning af Ejendommen. Sidefløjene blev forlænget, og der byggedes en Tværbygning i Baghaven. Denne sidste rummer Drengelokaler for F. D. F. og Spejdere samt en Idrætssal og Pensionatsværelser. Foruden førnævnte Idrætsafdeling, der ledes af Lærer Chr. Vad, finder der 2 K. F. U. M. Spejder-Troppe med Tropsførere Lagerforvalter P. Damgaard og Værkfører Alfr. Jensen. F. D. F. har ca. 150

Drenge og har sin egen Bestyrelse: Cigarhandler Jacob Lundkvist, Formand, og Kredsfører er Muremester R. Sehested. — K. F. U. M.s Bestyrelse bestaar i Øjeblikket af: Købmand Martin Jensen, Formand, Købmand A. Kruse, Næstformand, Gartner Chr. Petersen, Kasserer, Købmand M. Bitsch, Sæbehandler P. Knudsen, Muremester Regner Sehested og Lagerforvalter W. Sørensen. Foreningens daglige Ledelse forestaas af Sekretæren og Pensionatet af Husmoderen Frk. K. Ravn.

MARTIN JENSEN, Købmand, er født den 28. Juni 1897 i Elsborg som Søn af Sognefoged Peder Jensen, DM., og Hustru Ane Marie. Gift 1925 med Kristense Jensen. Formand for K. F. U. M. i Silkeborg og Medlem af Menighedsraadet.

MØGELØ — Sommerlejren for Silkeborg Ungdom siden 1912 — er beliggende i Juulsø lige overfor Himmelbjerget. Øen er paa 28 Tdr. Land, hvoraf Halvdelen er skovbevokset. I forrige Aarhundrede laa der en Bondegaard paa Øen, som var opdyrket Agerland. Ved Aarhundredskiftet blev der opført en stor Træbarak, som benyttedes til Sommerrestauration, ligesom der blev plantet 30,000 Træer. Der blev anlagt brede Spadseregange og Alleer, anlagt Rabatter med mauge Sirbuske. I Løbet af faa Aar viste det sig, at Restaurationen ikke kunde bære sig, hvorfor hele Herligheden stod forladt fra 1903—12. Ved denne Tid havde de kristelige Ungdomsforeninger i Silkeborg Planer om at oprette en fast Lejr, og man fandt Møgelø som et velegnet Sted. Ved Henvendelse til Ejeren fik man Lov til at laane Bygningerne, hvilke vel var brøstfældige, men med lidt Reparationer gik det dog i en Aarrække. Paa Øen var alt groet vildt, saa ogsaa dør var der adskilligt at bringe i Orden, men dette Arbejde udførte Lejrholdene selv.

I 10 Aar holdt den gamle Barak, og der udfoldede sig et muntert Lejrliv i disse Aar, selv om det hele var primitivt, der var f. Eks. kun Ruder i den Husside, der vendte bort fra Søen, saa der var god Ventilation. I den store Sal var der ophængt 30 Køjer, og paa Gulvet var der anbragt Madrasser, saaledes at der var Soveplads til 100 Mand.

Fra 1912—15 laante man Øen, men i 1915 købte Frivilligt Drenge-Forbund Bygningerne med 4½ Tdr. Land. I de første Aar var der kun 2 Hold Drenge og unge Mænd, og disse Hold var paa 30—50 Deltagere, men efter 1915 steg Antallet stærkt, især efter at Kvinderne i 1918 var kommen med i særlige Hold. Ialt var der paa denne Tid 4 à 500 Deltagere hver Sommer.

Den største Begivenhed i Møgelø's Historie er vel nok, da man i 1923 nedrev den gamle Barak, og en ny Bygning „Juulsborg“ blev rejst. Til denne Borg har Arkitekt H. Chr. Rasmussen, nu Kolding, givet Tegning og ledet Arbejdet. Juulsborg betegnes almindeligt som Danmarks smukkeste Sommerlejr, baade hvad Bygningen og Beliggenheden angaar. Bygningen ligger lunt paa den østlige Skraaning, lige ud til den lille Havn, der i sin Tid blev anlagt, med herlig Udsigt over Juulsø.

I selve Bygningen er Køkkenet indrettet i Kælderen, hvorfra en Trappe fører op til Spisesalen, hvor der kan dækkes til 125 Personer. — Spisesalen har Pejse, og om denne samles man om Aftenen til hyggeligt Samvær. — I Bjælkerne under Loftet er udskaaret F. D. F.s Motto: „Med Gud for Danmarks Ungdom“, „Ret Ryggen og tal Sandhed“ og fl. a.

Fra Spisesalen gaar man lige ind i Sovesalen, hvor der er 60 faste Køjer i 3 Etager, til hver Køje er der et lille Skab. I Tagetagen er der 3 Værelser med ialt 25 faste Køjer beregnet til Lederne, Gæsterne samt „Tanterne“, disse sidste er Damer, der uden Vederlag laver Maden.

Indvielsen af den nye „Juulsborg“ fandt Sted Valdemarsdagen 1923, og 17. Juni samme Aar tog Ungdommen i et Antal af 5—600 Borgen og Øen i Besiddelse. Samtidig hermed blev der yderligere købt 21 Tdr. Land, og derved blev der en ideel Tumbleplads til Leg og Sport.

Lejrens Varighed for hvert Hold er som Regel 1 Uge. Deltagerne betaler selv for Opholdet. Al Betjening er gratis, saa Opholdet er billigt. Dagen indledes med Morgensang paa Trappen, og Dagen gaar med Arbejde — Leg — Sport — Badning — Sejlture m. m., indtil man ved Aften slutter Dagen med Aftensang. — Aftenerne kan være saa vidunderlige, at man har vanskeligt ved at løsrive sig for at søge den „faste“ Køje. Den sidste Aften holdes en lille Festlighed med festligt Kaffebord, og her holdes Taler, synges Sange skrevne til Lejligheden, lokal Avis m. m.

I For- og Eftersommer foretages Week-end-Ture i stor Stil, saaledes at det samlede Antal Deltagere kommer op paa 12—1300 hver Sommer.

Lejren ledes af F.D.F.s Bestyrelse: Cigarhandler Jacob Lundkvist, Formand, Købmand Andreas Kruse, Fabrikant Alfred Jensen, Landssekretær for K. F. U. M.s sociale Arbejde, A. Nielsen, Bogholder Laurits Jensen, Murermester Regner Sehested, Konstruktør Ansgar Busk samt som livsvarigt Medlem pens. Arrestforvarer Jens Hansen, som stiftede F. D. F. i Silkeborg.

Til sidst kan oplyses, at Juulsborg med tilliggende Areal har kostet ca. 35,000 Kr., hvilket Beløb velvillige Borgere i Silkeborg har skænket, saaledes at Juulsborg er gældfri.

KRISTELIG FORENING FOR UNGE KVINDER begyndte ligesom K. F. U. M. ved, at nogle unge Mennesker samledes for at holde Bibeltimer o. l. Disse unge Piger bad Fru Maskinfabrikant Staugaard om at hjælpe sig, og skønt hun dengang havde en Flok smaa Børn, Hus og Hjem at passe, sagde hun dog ja. Saaledes kom Fru Staugaard ind i det Arbejde, som hun aldrig siden har opgivet. Der blev ikke straks dannet nogen Forening, men da Flokken stadig øgedes, blev det besluttet at danne en Forening i Silkeborg og melde Tilslutning til det K. F. U. K.-Arbejde eller „Pige-forening“s-Arbejde, som det dengang hed. Den 1. December 1893 dannedes Foreningen med 19 Medlemmer, Fru Staugaard blev Formand og var det ligeledes ved Foreningens 25 Aars Jubilæum. Møderne holdtes i Begyndelsen i den lille Sal i Missionshuset i Tværgade (det senere Auktionslokale). I 1900 dannedes en Ungdomsafdeling for de unge Piger under 17 Aar. Efter en halv Snes Aars Forløb fik K. F. U. K. sit eget Lokale paa Drewsensvej Nr. 14 hos Frk. Anna Madsen, som i 3 Aar var „Plejemor“ for de unge Kvinder. I Efteraaret 1907 flyttede Apoteker Westpfals Enke fra Hornsyld til Silkeborg, og i de følgende 3 Aar var hendes Hjem paa Drewsensvej 12, K.F.U.K.s Hjem. I den Tid startedes Yngsteafdelingen for 10—14aarige Piger.

Efterhaanden fik Foreningen Raad til selv at leje en Lejlighed og flyttede i 1910 til Hostrupsgade 52, men i 1912 tilbød der sig en Lejlighed, som man ikke kunde staa for, nemlig det tidligere Logelokale paa Markedsgade 20. Da der skulde mange Møbler m. m. til den store Lejlighed, samlede Medlemmerne alt muligt sammen, saasom Møbler, Sengetøj, Køkkentøj m. m., alt skulde helst skaffes paa een Gang. I 1917 blev Foreningen Grundejer, idet Huset, hvori den i 5 Aar havde boet til Leje, blev tilbudt til Salg for en rimelig Pris, og K. F. U. K.s mange Venner hjalp til med den økonomiske Side af Sagen. Nu findes der foruden de førnævnte Afdelinger en

Bibelkreds, en Missionskreds og en lille Kreds, der har taget et regelmæssigt Arbejde op blandt gamle og syge. — Foreningens Bestyrelse bestaar af: Lærerinde Frk. Anna Hømggaard, Formand, Fru Kordegn Holst, Fru Købmand Kruse, Fru Bogholder Jensen, Lærerinde Frk. Astrid Lundkvist, Kontorist Frk. Anna Søgaard, Modehandlerinde Frk. Karen Kruse. Sekretær er Frk. Laura Madsen.

ANNA NIELSEN HØMGAARD, Kommunelærerinde, er født den 16. Marts 1886 i St. Hans Sogn ved Hjørring som Datter af Gaardejer Christian N. Hømggaard og Hustru Maria. Formand for K. F. U. K. i Silkeborg.

LAURA MAREN KIRSTINE MADSEN, Sekretær, er født den 4. April 1895 som Datter af pens. Lærer Ingvar Madsen og Hustru Kirstine, født Nielsen. Præliminæreksamen, Sekretær i K. F. U. K. i Silkeborg, Medlem af K. F. U. K.s Landsbestyrelse.

L. Madsen,
Sekretær.

SILKEBORG IDRÆTSFORENING er stiftet den 26. April 1917. Der havde dog allerede før den Tid været en Sportsforening i Silkeborg, men da denne var daarligt organiseret, opløstes den. De sportsinteresserede fik dog snart bragt en ny Forening i Forslag, og der nedsattes et Udvalg til at arbejde med Sagen, og Formand for Udvalget blev Gymnastiklærer, nu Skoleforstander Ravn. Paa den stiftende Generalforsamling blev det enstemmigt vedtaget at stifte en ny Idrætsforening, og til Formand valgtes ligeledes enstemmigt Gymnastiklærer Ravn. Foreningens første Bestyrelse bestod endvidere af Kontorist Andersen, Guldsmed Godtfred Brøchner, Vævermester Høegh, Agent Svend Skov, Boghandlermedhjælper Christensen, og Skrædder Platz. Til Revisorer valgtes Bankassistent Sørensen og Kommis Riegels Jensen.

Det var naturligvis først Fodboldspillet, Foreningen gav sig af med, og Foreningen havde en Græsmark, hvorom Bestyrelsen trak en Snor, naar der var Kamp. Omklædningsrummet var kun et lille Skur, der højest kunde rumme 15 Spillere, men trods disse primitive Forhold gik Spillerne i Ilden med Iver og Interesse. Desværre mangler Foreningen Oplysninger fra de første Kampe, der har sikkert været mange spændende Ting at berette om. — I 1929 fik Silkeborg sit Stadion, og det var en Glædens Dag for Fodboldspillerne, der nu fik en glimrende Kampbane.

Det varede dog ikke længe, før Atletikfolkene meldte sig, og hen paa Sommeren 1917 indmeldtes Foreningen i Jydsk Atletikforbund. En af de Mænd, der har været med i Atletikken fra Begyndelsen, er Vævermester Høegh, og han trækker stadig sit Læs i Foreningens Bestyrelse. Det var særlig Løberne, der gjorde Silkeborg Idrætsforening kendt i Sportskredse, og af disse var de bedste: Anders Axelsen, Ejler Nibuhr, Folmer Jensen og Leo Henriksen, Springeren Richard Christensen samt Bankkasserer Kr. Rasmussen.

En Sportsgren, der altid har været populær, indenfor S. I. F. er Cricket, men det kneb i Begyndelsen at samle Spillere. I 1920 kom der pludselig Fart i Tingene, og samme Aar saa man paa J. B. U.s Turneringsplan for 2. Holds Cricket, at S. I. F. havde anmeldt et Hold, og Holdet klarede sig fint. Allerede 3 Aar efter Starten vandt S. I. F. den jydsk 2. Holds Turnering og samtidig den udsatte Pokal. — Det var en virkelig Præstation, thi paa Holdet fandtes Spillere, der før 1920 ikke havde haft et „Træ“ i Haanden. Nu er S. I. F. selvskreven i 1. Holdsturneringen og er altid godt placeret.

Formændene siden 1917 har været følgende: Skoleforstander Ravn, Vævermester

A. Dollerup Nielsen,
Formand.

Høegh, Konditor Christensen (nu Kolding), Vævermester Høegh, Købmand Poul Sørensen, Mejeribestyrer Bach, Forvalter Dollerup Nielsen, Kaffehandler Jul. Petersen, Skoleforstander Ravn, Forvalter Dollerup Nielsen.

ANDERS DOLLERUP NIELSEN, Forvalter, er født den 30. Juli 1884 i Mollerup som Søn af Jacob Nielsen og Hustru Maren Kristine, født Sørensen. Gift 1914 med Signe M. Rasmussen. Uddannet som Mejerist, senere ansat hos Koopmann, nu Forvalter hos samme. Formand for Silkeborg Stadions Udvalg, Formand for Silkeborg Idrætsforening af 1917.

S. Høegh,
Atletik-Instruktør.

SILKEBORG STADION. Da Stadion har sin egen Historie, har vi formaaet Hr. S. Høegh, der har været i Foreningens Bestyrelse siden Starten, til at skrive en Artikel, hvoraf vi bringer et Uddrag. Naar man skal fortælle om Idrættens Baneforhold i Silkeborg, skal man helt tilbage til 1900, dette Aar blev nemlig den første Idrætsforening stiftet. Denne Forening fik Tilladelse til at benytte en Plads beliggende paa Nordsiden af Dronningestolen, der hvor nu Langaabroen skærer igennem. Pladsen tilhørte Kommunen, og Foreningen benyttede denne Plads til 1904, da den fik overdraget en Plads paa det saakaldte „Marienlundjord“ (v. den „Gamle Skovridergaard“). Denne Plads benyttes nu som Træningsbane.

Man tog nu fat paa at indrette denne Jord til Sportsplads med Løbebane og Springbane, og dette Arbejde udførtes af Foreningens Medlemmer i deres Fritid, og der blev taget fat med Skovl og Spade; thi Kommunen ydede den Gang ingen Støtte. Pladsen benyttedes i mange Aar, og man søgte stadig ved egen Hjælp at forbedre den, men den blev selvfølgelig altid ved at være ret primitiv. I 1918 ansøgte man Kommunen om Støtte og mødte ogsaa Velvilje fra Byraadets Side med daværende Borgmester Martin Petersen i Spidsen. Byrådet saa med Velvilje og Interesse paa Foreningens Arbejde for Byens Ungdom, og Kommunen bekostede en Del Arbejder paa Pladsen. Naturligvis var Foreningen glad for disse Forbedringer, men alligevel var Forholdene mangelfulde, hvorfor Silkeborg Idrætsforening i 1920 indsendte et Andragende til Byrådet angaaende Pladsforholdene og Ønske om, at disse maatte blive forbedret. Ogsaa denne Gang viste Skovudvalget, under hvilket det sorterede, megen Forstaaelse og Velvilje. Fra den Tid og i de efterfølgende Aar var Maalet at skaffe Byen bedre Forhold til Idrættens Fremme, men disse Forhandlinger var meget vanskelige, da der ikke kunne udvides eller anlægges et tidssvarende Stadion, uden at der skulde tages et Stykke af Statsskoven, og dette mødte Modstand fra flere Sider. I 1924 udarbejdede Stadsingeniør Gunder Hansen, Silkeborg, en Plan og Overslag, og Byrådet fik overdraget et Stykke af Statsskoven, Vest for den gamle Sportsplads, og fra nu af gik det fremad.

Der blev ret hurtigt taget fat paa Arbejdet, hele Arealet var bevokset med gamle Grantræer, og under Stadsingeniør Gunder Hansens Ledelse udførtes Arbejdet tilfredsstillende. Naar man kom saavidt, skyldes det ikke mindst daværende Borgmester Esben Petersens store Arbejde og Interesse for at skabe Byen et Stadion, og alle Idrættens Venner er dybt taknemmelige derfor. I Oktober 1924 afholdtes der et Møde mellem de interesserede Parter, hvor man enedes om, at Byen skulde anlægge Stadion med

Fodbold-, Løbe- og Springbane og betale Anlægssummen ca. 280,000 Kr., mod at Byraadet, naar Anlægget var færdigt, skulde overdrage dette til en Sammenslutning af Foreninger, som ønskede at benytte Stadion. Denne Sammenslutning skulde saa danne en Bestyrelse, som skulde administrere og vedligeholde Stadion.

Den nuværende Bestyrelse bestaar af 6 Medlemmer + et af Byraadet valgt Medlem. Den nuv. Formand er Formanden for Silkeborg Idrætsforening, Hr. Dollerup Nielsen.

SILKEBORG ROKLUB stiftedes den 5. Juli 1890 med afdøde Distriktslæge F. C. Lund som første Formand. I de sidste 30 Aar har Redaktør Sophus Sørensen været Klubbens Formand. Den begyndte beskedent med et Par Baade i et almindeligt Træskur, men har nu til Huse i et smukt moderne Hus med Rørtag, der kan rumme 14—15 Baade. Klubben tæller for Tiden 110 aktive Roere og ca. 150 passive Medlemmer. Den ejer 2 Stkr. 4aarers Outriggere, 5 Stkr. 4aarers Inriggere og 3 Stkr. 2aarers Inriggere, men har bestilt endnu 3 Kaproningsbaade til Levering til 1. April næste Aar, hvilket viser, at Klubben for Tiden er i stærk Fremgang. Forøvrigt har Klubben erhvervet en udmærket Week-end Plads ved Juulsø, hvor der er god Badestrand. Der er allerede dannet et Fond til Opførelse ad Aare af et Sommerhus paa Grunden. Kontingentet for aktive Medlemmer er 5 Kr. maanedlig i Sommerhalvaaret.

Klubbens nuværende Bestyrelse bestaar af: Redaktør Sophus Sørensen, Formand, Bankassistent Torpe, Kasserer, Kommuneassistent A. Henriksen, Expeditør Reinholt Nissen, Typograf H. Christensen og Bankassistent Hjorth Christensen.

KONCERT ORKESTERET FOR SILKEBORG OG OMEGN er startet paa Initiativ af Fotograf Johannes Jensen og oprettedes i Oktober 1932. Orkesterets Formaal er at fremme Interessen for Opførelsen af større Orkesterværker i Silkeborg og dens Omegn. Orkestret afholder i det Øjemed aarligt 2 eventuelt flere Koncerter, eftersom Forholdene tillader det. Der optages kun aktive Medlemmer, og al Assistance af disse er gratis. Af det eventuelle Overskud oprettes et Reservefond, som indtil det har naaet en Størrelse af 400 Kr., kun maa benyttes til Dækning af eventuelt Underskud samt til Koncerter med større Assistance. Orkestret bestaar af 22 Musici. Bestyrelsen bestaar af 3 Medlemmer og vælges for et Tidsrum af 2 Aar.

J. Jensen,
Dirigent.

JOHANNES JENSEN, Fotograf og Musikdirektør, er født d. 22. September 1902 i Voldby ved Hammel som Søn af Gaardejer Jens Chr. Jensen og Hustru Kathrine, født Kjeldgaard. Gift 1927 med Johanne Helstrup Petersen. Spillet hos Koncertmester Overgaard i Aarhus og ved Regimentsorkestret i Roskilde. Fotograf i Silkeborg. Dirigent og Leder af Koncert Orkesteret for Silkeborg og Omegn.

SILKEBORG AFHOLDSFORENING stiftedes d. 10. Oktober 1880 af Laurits Jørgensen, Edelberg. Dens første Formand blev Skomager Chr. Nielsen. Den havde ved Starten 34 Medlemmer, og det viste sig snart, at det var en Forening med Fremdrift.

De første Møde- og Restaurationslokaler var lejede i Ejendommen Nr. 4 paa Torvet, men allerede i Januar 1882 fremsattes Tanken om egne Lokaler, og ved Subskription

saavel blandt Medlemmerne som blandt interesserede Folk udenfor Foreningen, skaffedes der Penge, saaledes at man i 1884 kunde indvie den smukke Bygning paa Østergade, hvor Foreningen siden har haft til Huse. Det blev Landets første Afholdshotel, bygget af Afholdsfolk, og da „Danmarks Afholdsforening“ i 1885 afholdt sit Aarsmøde i Silkeborg, kunde man for første Gang samles i et Lokale, der ejedes af en Afholdsforening. Naar det lykkedes den unge Forening saa hurtigt at faa rejst egen Bygning, skyldtes det i første Række den daværende Formands, Damaskvæver Kristensen, Silkeborg, energiske Arbejde, ligesom Foreningen under ham naaede sit Kulminationspunkt. Den var en Tid Landets næststørste Afholdsforening med over 500 Medlemmer.

Hr. Kristensens Interesse for Foreningen var stadig usvækket, og han udnævntes til dennes Æresmedlem. Foreningen opnaaede ret hurtigt Offentlighedens Anerkendelse og har i mange Aar nydt kommunalt Tilskud. Den har gennem Aarene arbejdet med forskellige Formaal, som ikke just faldt ind under Afholdsarbejdet, bl. a. oprettedes en Sparekasse, og der dannedes en Læseforening, hvor Medlemmerne kunde laane gode Bøger. Da Folkebibliotekerne oprettedes, faldt denne Gren af Arbejdet selvsagt bort. Senere oprettedes Spareforeningen „Julens Glæde“.

At Foreningen har udfoldet et rigt Foredragsarbejde bør heller ikke glemmes, det har ikke alene været Afholdsforedrag, men ogsaa rent folkeoplysende og folkeopdragende Foredrag, og den har hermed ydet sin Part i Arbejdet for Byens kulturelle Udvikling.

Selv om Tilbagegangen indenfor Afholdsbevægelsen heller ikke er gaaet sporløst hen over Silkeborg Afholdsforening, er den dog endnu Byens og Egnens største Afholdsorganisation, og at den følger med Tiden, er dens Ejendom paa Østergade et straalende Bevis paa, idet den efter Ombygningen i 1928 fremtræder som et moderne Hotel med 22 Gæsteværelser, Sale og Garderober og smukke og hyggelige Restaurationslokaler, stor Gaard og moderne Garager. At Salen er indrettet til Fremvisning af Film, med særskilte Operatørrum og Antenneindføring til Radiounderholdning nævnes kun for Fuldstændighedens Skyld. Silkeborg Afholdsforening har ogsaa hermed sat sit Præg paa Byen, der jo som Turistby ogsaa bør have et fuldt moderne Afholdshotel, og den er her langt foran de fleste Provinsbyer.

Naar Silkeborg Afholdsforening gennem de 50 Aar kan se tilbage paa en rolig og maalbevidst Udvikling, skyldes dette sikkert for en stor Del, at man altid har forstaaet Betydningen af ikke at skifte Fører for ofte.

Selvfølgelig er der skiftet Formænd, men de har dog hver især haft en relativ lang Periode at virke i. Afdøde Vejassistent N. Jensen var saaledes Formand i ca. 15 Aar, afdøde Lærer Wittrup i 10 Aar, Damaskvæver Kristensen i 10 Aar, og den nuværende Formand, Barber O. Sørensen, har med en kort Afbrydelse været Formand i 12 Aar. Foreningens nuværende Kasserer er Snedkermester S. Glavind Kristensen.

A. E. V. Nielsen,
Apoteker.

C. J. B. Davidsen,
Apoteker.

E. Majer,
Kredslæge.

T. N. Balslev,
Læge.

A. E. V. NIELSEN, Apoteker, er født den 28. September 1854 som Søn af Apoteker C. Nielsen og Hustru Ida Elisabeth, født Kjærrumgaard. Gift 1886 med Sigrig Hulda Rasmussen. Discipel paa Svaneapoteket i Aarhus, Kandidateksamen 1877, overtog Apoteket i 1912. Medlem af Bestyrelsen for Aktieselskabet „Hjejlen“ fra 1885—1919, og af Silkeborg Vandkuranstalt fra 1889—1910. Nuværende Apoteker Nielsens Fader grundlagde Apoteket i Them i 1843, men fik kgl. Tilladelse til at flytte dette til Silkeborg i 1855.

C. J. B. DAVIDSEN, Apoteker, er født d. 9. Juni 1857 som Søn af Sognepræst David Carl Davidsen og Hustru Ulrikke. Gift 1912 med Marie Sjunnesson. Kandidat 1881, Apoteker i Østbirk fra 1911 indtil Overtagelsen af Himmelbjerg Apoteket i Silkeborg.

ELSE MAYER, Kredslæge, er født den 20. Juni 1894 som Datter af Stiffysikus Anders Johansen og Hustru Martha Marie, født Nielsen. Gift 1921 med Dr. jur. Arthur Mayer. Reservelæge ved Tranebjerg Sygehus paa Samsø, Kandidat ved kirurgisk Afdeling paa Sct. Josephs Hospital og ved Blegdamshospitalet samt ved Finsens Lysinstitut, Assistent ved Frederiksberg Hospitals Nerveafdeling, Kommunelæge i 7 Aar paa Færøerne, udnævnt til Kredslæge i Silkeborg 1928.

THORVALD NIKOLAJ BALSLEV, Læge, er født den 31. Marts 1881 i Dejbjerg i Ringkøbing Amt som Søn af Sophus Theodor Balslev og Hustru. Gift 1927 med Margarethe Schultz. Kandidat 1907, Skibslæge i Marinen i 6 Aar, praktiseret som Læge siden 1913.

V. Dichmeiss,
Læge.

C. F. K. Dahlerup,
Læge.

T. P. Koch,
fhv. Stadsdyrlæge.

R. N. Lundby,
Stadsdyrlæge.

VILHELM DICHMEISS, Læge, er født den 2. April 1883 og gift 1912 med Gudrun Müller. Reservelæge 1 Aar paa Fakse Sygehus, Formand for den lokale Lægeforening.

LARS RASMUS HANSEN, Læge, er født den 18. December 1872 i Næstved som Søn af Gaardejer Jens Peter Hansen og Hustru Ellen Sofie, født Larsen. Gift 1896 med Anna Marie Lindhardt (død), Student fra Herlufsholm 1891, Kandidat ved Balders Hospital 1903, ved Middelfart Sindssygehospital og ved Frederiks Hospital fra 1903—05, Praksis i Silkeborg siden 1905.

CHRISTIAN FLEMMING KOCH DAHLERUP, Læge, er født den 25. Juni 1891 som Søn af Etatsraad, Professor, Arkitekt Jens Dahlerup, R. af D. p. p., og Hustru Marie, født Koch. Gift 1916 med Ellen Bastrup. Kandidat 1914, praktiserende Læge i 5 Aar, derefter i England, tog engelsk Embedseksamen, var i Madras i Indien i 1/2 Aar, derefter i London, praktiserende Læge paa Langeland i 5 Aar, praktiserende i Silkeborg siden 1. April 1928.

RASMUS LARSEN, Læge, er født den 21. Januar 1894 som Søn af Kontrolør paa Carlsberg, Jens Peter Larsen og Hustru Hedvig Sofie, født Olsen. Gift 1926 med Marie Jensen. Under Studierne Kandidat paa Oringe 1921, Embedseksamen 1924, vikarierede 1 Aar i Frederikshavn, praktiseret i Silkeborg siden November 1925.

THOMAS PETERSEN KOCH, fhv. Stadsdyrlæge, er født den 17. September 1862 som Søn af Gaardejer Peter Andersen Koch og Hustru Dorthea Marie, født Rasmussen. Gift 1889 med Mariane Jensen. Formand for Voldgiftsretten for Handel med Husdyr.

RASMUS NIELSEN LUNDBY, Stadsdyrlæge, er født den 28. August 1894 som Søn af Proprietær Niels Lundby og Hustru Mette Marie Kristine, født Nielsen. Gift 1918 med Alma Kristjansen. Dyrlægeeksamen 1917, Assistent fra Februar 1917 til December 1917, Vikar i Thisted 1918, Militærdyrlæge til Februar 1919, fra 1919—33 praktiserede Dyrlæge i Romdrup-Klarup, siden 1933 Stadsdyrlæge i Silkeborg.

HANS ELIAS ROSENDAHL, Dyrlæge, er født den 13. April 1901 som Søn af Sognefoged Johannes Rosendahl og Hustru Johanne, født Christensen. Gift 1929 med Johanne Jensen. Dyrlæge i Silkeborg.

JENS MAGNUS PETER HANSEN, Dyrlæge, er født den 27. Oktober 1877, som Søn af Landmand Thomas Hansen og Hustru Marie, f. Jensen. Gift 1906 m. Ingrid Hostrup Pedersen. Dyrlæge i Silkeborg.

ANDERS NIELSEN, Dyrlæge, er født den 11. August 1883 som Søn af Købmand Frederik Nielsen og Hustru Karen, født Madsen. Gift 1914 med Magda Steinick. Dyrlæge i Silkeborg, Medlem af Bestyrelsen for Østjydske Dyrlægeforening.

H. E. Rosendahl,
Dyrlæge.

I. Iversen,
Tandlæge.

L. P. V. Johansen,
Tandlæge.

A. Chr. Iversen,
Tandlæge.

INGEBORG IVERSEN, Tandlæge, er født den 17. September 1891 som Datter af Skovrider P. Stærmosen og Hustru Hanne Marie, født Sørensen. Gift 1917 med Tandlæge Andreas Christian Iversen. Tandlæge i Silkeborg.

LAURITS PETER VALDEMAR JOHANSEN, Tandlæge, er født den 10. September 1866 som Søn af Gaardejer Jens Johansen og Hustru Kirsten, født Nielsdatter. Gift 1907 med Margrethe Nygaard. cand. pharm. 1889, Ophold i U. S. A. fra 1889—94, Tandlæge i Silkeborg.

CHRISTIAN CHRISTENSEN, Tandlæge, er født den 27. Marts 1885 som Søn af Overlærer Christen Christensen og Hustru Kirstine, født Christensen. Gift 1918 med Anna Petersen. Tandlæge i Silkeborg.

ANDREAS CHRISTIAN IVERSEN, Tandlæge, er født den 19. December 1890 som Søn af Teglværksejer Iver Nielsen Iversen og Mustru Marie, født Stausbjerg Jacobsen. Gift 1917 med Tandlæge Ingeborg Stærmosen. Tandlæge i Silkeborg.

LAURA GAMBORG, Jordemoder, er født den 12. December 1882 som Datter af N. Chr. Jensen og Hustru, Jordemoder Maren Jensen. Gift 1907 med Anders Gamborg. Jordemodereksamen med 1. Karakter. Kasserer i Skanderborg Amts Jordemoderforening i 7 Aar, nu dennes Formand. Praksis i Silkeborg.

SOPHIE KOKBORG, Jordemoder, er født den 17. Januar 1880 som Datter af Togfører Rasmus Hansen og Hustru Mette Katrine Hansen. Gift 1904. Praksis i Silkeborg.

DAGNY MOLBECH LUND, Jordemoder, er født den 10. Juni 1894 i Skanderborg som Datter af Lokomotivfører Hans Peter Molbech og Hustru Ane Dorthea. Gift 1920 med Christen Lund (død). Jordemodereksamen fra Rigshospitalets Fødeafdeling, med 1. Karakter, 1926. Praksis i Lemvig fra 1926, i Alderslyst ved Silkeborg siden 1930.

L. Gamborg,
Jordemoder.

D. M. Lund,
Jordemoder.

E. Jensen,
Arkitekt.

K. Sørensen,
Arkitekt.

EDVARD JENSEN, Arkitekt, er født den 7. Juni 1858 i Aarhus som Søn af Christian Jensen og Hustru Frederikke, født Møller. Gift 1897 med Kristine Dybdal. Arkitekt i Silkeborg. Formand for „Dansk Arbejde“, Næstformand i Jydsk Telefonabonnenters Repræsentantskab og Repræsentant for Abonnenter i Skanderborg Amt, Vurderingsmand til Ejendomsskyld.

KNUD SØRENSEN, Arkitekt, er født den 30. Juni 1902 som Søn af Redaktør Sophus Sørensen og Hustru Nina, født Busse. Gift 1929 med Ellen Margrethe Jørgensen. Gennemgaaet Teknisk Skole i København, Afgangseksamen fra Kunstakademiet, Studierejser i Udlandet. Arkitekt i Silkeborg.

OLE JENS PETER STENINGE, Fabrikinspektør, er født d. 24. November 1894 som Søn af Proprietær Hans Peter Petersen og Hustru Kristine Petersen. Gift 1923 med Else Alice Marie Steninge Thoft. Student fra Frederiksberg Gymnasium 1916, cand. polyt. 1922, Assistent i Fabrikstilsynets Aarhus Kreds fra 1923—25, i Københavns 2. Kreds fra 1925—27, Fabrikinspektør siden 1928.

O. J. P. Steninge,
Fabrikinspektør.

C. M. Sørensen,
kgl. Vejer og Maaler.

M. H. Grabow,
Branddirektør.

O. L. Bisgaard,
Overretssagfører.

CARL MARINUS SØRENSEN, kgl. Vejer og Maaler, er født den 27. Marts 1867 i Aalborg som Søn af Maskinmester V. C. Sørensen og Hustru Nielsine født Steffensen. Gift 1893 med Ane Kathrine Bertelsen. Formand for Husflidsforeningen, i Silkeborg Banks Repræsentantskab gennem 25 Aar, Medlem af Silkeborg Haandværkerforenings Bestyrelse i 22 Aar, kgl. Vejer og Maaler i Silkeborg siden 1929.

P. GUNDER HANSEN, Stadsingeniør, er født d. 30. Januar 1879 som Søn af Gaardejer Ole Hansen og Hustru. Gift 1911 med Signe Hansen. Cand. polyt., Ingeniør, Stadsingeniør 1917, Bygningsinspektør 1917, Brandinspektør 1921.

M. H. GRABOW, fhv. Branddirektør og Sagfører, R. af D., er født den 22. August 1848. Gift 1898 med Marie Kirstine født Kjær. — Kasserer for Silkeborg teknisk Skole i ca. 50 Aar, Kasserer for Silkeborg Haandværkerforening i ca. 50 Aar, Formand for Silkeborg Børnehjem, fhv. Revisor i Silkeborg Sparekasse, Æresmedlem af Branddirektørforeningen og Haandværkerforeningen.

OTTO LAURITS BISGAARD, Overretssagfører, er født den 25. Januar 1888 som Søn af Sagfører, Bankdirektør A. M. Bisgaard, R. af D., og Hustru Bolette Marie født Lassen. Gift 1926 med Ester Mary Nielsen. Student 1906, cand. jur. 1912, optaget i Sagførerfirmaet Grabow og Bisgaard i Silkeborg, Medlem af Bestyrelsen for „Th. Langs Skoles Samfund“, Næstformand for Silkeborg Købstads Ligningskommission fra 1921—25, Overligningskommissær siden 1. Juli 1927, Formand for Foreningen „Børnenes Værn“ i Silkeborg.

JOHANNES NEERGAARD JESSEN, Landsretssagfører, er født d. 9. Februar 1889 som Søn af Pastor C. H. R. Jessen og Hustru Doris født Ege. Student fra Viborg Katedralskole, cand. jur. 1913, Fuldmægtig hos Sagførerfirmaet Zethner-Møller, Aarhus, Praksis i Silkeborg, i Bestyrelsen for Silkeborg Bank, Likvidator i Banken for Ejstrup og Omegn, offentlig Anklager.

J. N. Jessen,
Landsretssagfører.

F. Edlund,
Landsretssagfører.

J. Bischoff,
Købmand.

B. Elbro,
Kommunebogholder.

FREDE EDLUND, Landsretssagfører, er født d. 19. August 1895 i Vitved som Søn af Lærer Peder Nielsen og Hustru Kirsten født Mathiassen. Gift 1923 med Anna Kathrine Herfelt. Student fra Horsens Statsskole i 1913, cand. jur. 1922, Sagfører i Aarhus fra 1922 - 26, Landsretssagfører i 1927, praktiseret i Silkeborg siden 1926.

POUL DAHL, Landsretssagfører, er født den 21. Marts 1899 i Randers som Søn af Overretssagfører Asger Dahl i Viborg og Hustru Marie født Madsen. Gift 1925 med Gerda Egholm. Student fra Viborg Katedralskole, cand. jur. 1926, Landsretssagfører fra 1929, praktiseret i Silkeborg siden 1931.

JOHANNES RUDOLF BISCHOFF, Købmand, er født d. 3. November 1857. Lærling og Medhjælper hos Konsul Ørting i Ebeltoft fra 1872—82, Medhjælper hos Vett og Wessel i Aarhus til 1885, startede dette Aar selvstændig Forretning i Silkeborg og drev denne indtil 1925, var Medstifter af Detailhandlerbanken (senere Handels- og Landbrugsbanken) og i dennes Bestyrelse indtil 1925, Stifter og mangeaarig Formand for Silkeborg Manufakturhandlerforening, Æresmedlem af samme.

HANS LETH, Kommunekasserer, er født d. 30. Juni 1890. Gift 1928 med Lilly Bentzen. Fuldmægtig, Kommunekasserer og Sekretær i Ligningskommissionen.

HENRIK GODSKE-NIELSEN, Driftsbestyrer, R. af D., er født d. 22. Juni 1864 som Søn af Redaktør Godske-Nielsen og Hustru Ophelia født Drewsen. Gift 1891 med Axeline Bonnevie. Praktisk Uddannelse i Tyskland, en længere Aarrække Driftsbestyrer i tyske Fintpapirfabrikker, Driftsbestyrer ved Silkeborg Papirfabrik siden 1904.

JENS CARL SØRENSEN, Telegrafformand, er født d. 30. Maj 1872 som Søn af Muremester Peter Kristian Sørensen og Hustru Ane Marie født Mortensen. Gift 1899 med Ane Marie Overgaard. Oprindelig Landmand, 1898 Extraarbejder, 1918 udnævnt til Telegrafformand.

LAURITS CHRISTIAN JENSEN, Forretningsfører, er født den 23. December 1894. Gift 1924 med Ingeborg Busck Jensen. Bestyrelsesmedlem i F.D.F. i Silkeborg.

J. C. Sørensen,
Telegrafformand.

N. P. Jensen,
Forretningsfører.

H. M. T. Langvad,
Skorstensfejmester.

D. H. Jacobsen,
Kaptajn.

NIELS PETER JENSEN, Forretningsfører, er født den 21. Januar 1888 som Søn af Skomagermester Hans Jensen og Hustru Dorthea født Andersen. Forretningsfører for Fællesorganisationen, Medlem af Ligningskommissionen.

HERMAN MARINUS THORKILD LANGVAD, Skorstensfejermester, er født den 7. Marts 1874 som Søn af Skorstensfejermester Karl Andersen Langvad og Hustru Julie født Jakobsen. Gift 1897 med Ane Johanne Petersen. Medlem af Silkeborg Afholdsforening i 49 Aar, har gentagne Gange siddet i Bestyrelsen, Formand for de samvirkende Afholdsselskaber.

DANIEL HANSEN JACOBSEN, Kaptajn, er født d. 9. November 1907 som Søn af Skomagermester Jørgen Hansen Jacobsen og Hustru Rasmine, født Hansen. Gift 1932 med Lilly Christensen. Kaptajn i Frelsens Hær. Leder af Silkeborg Korps siden 1. December 1931. Korpsen er oprettet i 1890 og tæller ca. 50 Medlemmer.

GOTTLIEB LORENTZEN, statsautoriseret Revisor, er født den 6. Januar 1901 som Søn af Martin Lorentzen og Hustru Christine, født Carstensen. Gift 1928 med Kirsten Christensen. Leder af Silkeborg Systemets Centralforening og Grundlægger af Systemet.

HARALD THEODOR HEINSKOV, Skovfoged, er født den 23. Marts 1888 i Vordingborg som Søn af Skovfoged Carl Christian Heinskov og Hustru Kirstine, født Nielsen. Gift 1913 med Karen Augusta Andersen. Ansat ved Nedergaard fra 1905—07, ved Viborg Skovdistrikt 1908, ved Mejlgaard ved Grenaa 1911, ved Silkeborg Skovdistrikt 1923. Formand for nordjydske Skovfogeder.

JENS JACOB SEHESTED, Salsmester, er født den 24. September 1870 som Søn af Forligsmægler Jens Jacob Sehested og Hustru Mette Marie, født Nielsen. Gift 1894 med Anna Kirstine Jensen. Har virket ved Silkeborg Papirfabrik i 32 Aar, nu Salsmester.

VRADS HERRED

Vrads Herred, det vestligste og største i Amtet, begrænses mod Nordøst, Øst og Sydøst af Gern, Tyrsting og Nim Herreder, mod Syd og Sydvest af Vejle Amt og mod Vest og Nordvest af Ringkøbing Amt og Viborg Amt.

Herredets samlede Areal udgør 51,503 ha., og Indbyggerantallet var i 1921 ca. 12,000.

I Herredet findes følgende Sogne: Tem, Vrads, Ejstrup, Nørre Snede, Klovborg, Linnerup-Hammer, Aale og Tørring.

TEM SOGN omgives af Vrads Sogn, Tyrsting Herred, Gern Herred, samt Viborg Amt og Ringkøbing Amt.

I Tem Sogn findes Byerne: Tem med Kirke, Præstegaard, Skole og Forskole, Alderdomshjem med Fattiggård, Tem Sogns Spare- og Laanekasse, Andelsmejeri, Kro, Brugsforening, Salten med Skole og Brugsforening, Tømmerby med Skole og Brugsforening, Vorret, Fogstrup, Sebstrup med Skole og Brugsforening, Asklev, Hjortsballe, Rudstrup, Gedsø med Skole og Brugsforening, Virklund med Skole og Brugsforening, Bakbjerg med Skole, Rødelund med Savværk, Skeldal, Engelved, Paarup, Tolstrup, Hedegaarde, Lovdal, Brande med Fialkirke, Bøgskov, Løager med Skole, Stenhule, Them Skov, Voldbygaard, Svejbæk med Kro og Færgested, Salten Skov med Brugsforening.

Tem Sogn har Tingsted i Silkeborg og hører under Silkeborg Købstads Rets- og Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Silkeborg Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Gamle Skanderborg Amts 4. Folketingskreds, 4. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 209. vestre og 210. østre Lægd.

Tem Kirke bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid samt Taarn mod Vest, Korsfløj mod Nord og Vaabehus mod Syd. De oprindelige Mure er af Granitkvadre paa Skraakantsokkel; et enkelt romansk Vindue spores. I sentgotisk Tid opførtes et Taarn af Munkesten, hvis øverste Del senere nedtoges i Højde med Skibets Taarn; i 1863 opførtes et nyt, foroven ottekantet Taarn med Spir, til Dels over det ældre Taarns Vestgavl. — Korsfløjen og Vaabehuset af røde Mursten er opført 1874. Paa Taarnets nordlige Side skal have ligget et nu nedrevet Kapel for Landsdommer Hoff. Kirken, hvis Indre er sentgotisk hvælvet, er flere Gange restaureret i nyeste Tid, sidst indvendig 1893. Rester af Kalkmalerier fra Tiden ca. 1500. — Altertavle fra Begyndelsen af det 17. Aarhundrede, senere noget omdannet og med et nyere Maleri. Alterbord fra 1893. Nymodens Font af Cement. Prædikestol fra samme Tid som Altertavlen. Stolestadegavle fra 1585. I Taarnrummet et sentgotisk Krucifiks.

Parti fra Tem.

Nielsen,
Sognepræst.

Brande Kirke er opført 1900 i gotisk Stil og bestaar af Kor og Skib med fladt Bjælkeloft. Sandstensdøbefont. Den er bygget paa en Plads, hvor der forlængst har staaet en nedbrudt Kirke. Før Opførelsen af den nye Kirke saas tydelige Spor af den gamle Grund — den har været af hugget Granit, 19 m lang og 9 m bred — og af Kirkegaarden, der var omgivet af et stort Stendige.

Ogsaa i Virklund og Tømmerby har der været Kirker. Virklund Kirke, der helt er opbrudt, har været væsentlig af Al, uden Taarn, ca. 16 m lang. Tømmerby Kirke er ligeledes helt opbrudt; paa Tomten er der fundet Granitkvadre. Man har ment, at Materialer af disse Kirker er blevet benyttet ved Silkeborg Slot.

Tem Skole er bygget 1829. Skolen er 4-klasset med ca. 100 Børn.

Tømmerby Skole er bygget 1869. Skolen begyndte som en Privatskole paa en Gaard i Byen. Skolen er 2-klasset med ca. 65 Børn.

Sebstrup Skole er bygget 1895. Før 1895 var der kun en Skole, nemlig Gedsø Skole, men i 1895 blev den delt i 2 Skoler: Sebstrup og Gedsø Skoler. Og i 1906 blev der oprettet en Skole i Løgager.

Gedsø Skole er bygget 1863 og den nuværende 1895. Den første fastansatte Lærer var H. Petersen.

Virklund Skole er bygget 1850. Skolen er 2-klasset med ca. 65 Børn.

Bakbjerg Skole er bygget 1871. Skolen er 2-klasset med ca. 65 Børn.

Salten Skole er bygget 1895. Skolen er 2-klasset med ca. 60 Børn.

Løgager Skole er bygget 1906. Skolen er 2-klasset med ca. 35 Børn.

Joh. E. Fog,
Førstelærer.

G. V. Pedersen,
Lærer.

J. K. Olesen,
Lærer.

M. A. Sørensen Isen,
Lærer.

JOHANNES EVALD FOG, Førstelærer, er født den 17. August 1887 i Fredericia. — Dimmitteret fra Jelling Seminarium 1909, ansat som Førstelærer ved Tem Skole siden 1922.

J. P. CHRISTENSEN, Lærer, er født 1878 i Sønder-Vissing, Skanderborg Amt. Dimmitteret fra Gedved Seminarium 1907, ansat som Lærer ved Tømmerby Skole siden 1922.

JENS B. JENSEN, Lærer, er født den 20. Oktober 1869 i Nim Sogn. Dimmitteret fra Gedved Seminarium 1897, ansat som Lærer ved Sebstrup Skole siden 1898.

S. P. PETERSEN, Lærer, er født den 24. April 1868 i Tamdrup Sogn, Aarhus Amt. Dimmitteret fra Gedved Seminarium 1888, ansat som Lærer ved Gedsø Skole siden 1894.

GEORG V. PEDERSEN, Lærer, er født 1888 i Ranum, Aalborg Amt. Dimmitteret fra Ranum Seminarium 1909, ansat som Lærer ved Virklund Skole siden 1921.

J. K. OLESEN, Lærer, er født d. 29. Januar 1894 i Tolstrup Sogn, Skanderborg Amt. Dimmitteret fra Gedved Seminarium 1925, ansat som Lærer ved Bakbjerg Skole siden 1928.

J. L. K. SVENNESEN, Lærer, er født den 8. April 1889 i Lejrskov, Ribe Amt. Dimmitteret fra Ribe 1913, ansat som Lærer ved Salten Skole siden 1917.

MARTIN ANDREAS SØRENSEN ISEN, Lærer, er født den 18. April 1881 i Viborg Amt. Dimmitteret fra Ribe 1906, ansat som Lærer ved Løgager Skole siden 1921.

Løgager Skole.

A. Hansen,
Bestyrer.

De gamles Hjem er startet 1919 af Tem Kommune; der er Plads til 21 Beboere. Hjemmet er moderne indrettet. Det ledes af en Bestyrer.

ANDREAS HANSEN, Bestyrer, er født den 6. Marts 1866 i Viborg Amt. Ansat som Bestyrer af Tem Alderdomshjem siden 1923.

Tømmerby Brugsforening er startet 1902. Der er ca. 50 Medlemmer. Omsætningen er ca. 160,000 Kr. Formand er Gaardejer L. Lauersen. — Foreningens Uddeler er Regnar Nielsen, der har været der siden 1932.

Gedsø Brugsforening er startet 1896. Der er ca. 70 Medlemmer. Omsætningen var 1931 ca. 60,000 Kr. Formand er Gaardejer J. Pedersen. Foreningens Uddeler er Alfred Sogaard, der har været der siden Oprettelsen.

Virklund Brugsforening er startet 1888. Der er ca. 90 Medlemmer. Omsætningen var i 1931 ca. 75,000 Kr. Formand er Gaardejer J. Davidsen. Foreningens Uddeler er P. Christensen, der har været der siden 1926.

Salten Brugsforening er startet 1898. Der er ca. 100 Medlemmer. Formand er J. M. Andersen.

Velling Brugsforening er startet 1874. Der er ca. 100 Medlemmer. Omsætningen var i 1931 ca. 100,000 Kr. Formand er Mejeribestyrer Schou. Foreningens Uddeler er P. Hørlykke, der har været der siden 1917.

D. Kjeldsen,
Uddeler.

Medlemmer af Tem Sogns Sogneraad er: Gaardejer J. M. Nielsen, Boelsmand H. Sørensen, Skovløber J. P. Sørensen, Boelsmand V. Andersen, Boelsmand L. A. Laurssen, Boelsmand K. Petersen, Gaardejer Kr. Andersen, Boelsmand A. Hansen og Maler A. Kaae.

VRADS SOGN omgives af Tyrsting Herred, Nørre-Snede Sogn, Ejstrup Sogn, Ringkøbing Amt samt Tem Sogn.

I Vrads Sogn findes Byerne: Vrads med Kirke, Præstegaard, Skole og Brugsforening, Taarup, Bredlund, Hjøllund med Skole, Kro, Jernbanestation, Kærshoved med Optagelses- og Redningshjemmet „Kærshovedgaard“, Godrum med Landsforeningen „Arbejde adler“s Arbejderkoloni, Kolpensig Skovfogedbolig samt en Samling af Gaarde og Huse.

Vrads Sogn har Tingsted i Brædstrup og hører under Tyrsting Herreds Retskreds, Voer Herreds Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Tyrsting-Vrads Lægekreds, Silkeborg Skattekreds, Tyrsting Herreds Vurderingskreds, Gamle-Skanderborg Amts 4. Folketingskreds, 3. Forligskreds, 4. Udskrivningskreds, 183. Lægd.

Vrads Kirke bestaar af Kor og Skib samt Vaabehus mod Nord. Murene i Kor og Skib er af raa Kamp, rimeligvis fra romansk Tid; men af stilprægede Enkeltheder er der næppe bevaret andet end Korbuen. I Vestgavlen findes Hjørnekvadre og skraakantede Sokkelsten fra den ældre Middelalder, men disse kan være tilførte fra andre

Kirker, som det synes at fremgaa af et Kongebrev af 14. Marts 1592. Vaabenhuset er fra nyere Tid. Kirkens Indre har fladt Loft. Udskaaren Altertavle fra 1654, som i Skorup Kirke, med Adelsvaaben, der henviser til Lensmanden paa Silkeborg, Mogens Høg, og med et 1908 genfremdraget vistnok oprindeligt Maleri. Kalken er 1754 skænket af Christen og Rasmus Langballe, Alterstagerne 1653 af Kirstine Munk. Font af gullandsk Kalksten, i gotisk Stil, men senere delvis omhugget, Foden er nyere. Prædikestol fra Tiden ca. 1600, dekoreret med figurligt Snitværk fra samme Tid som Altertavlen.

HANS PETER WAAGE BECK, Sognepræst, er født den 4. April 1900 i Stenmagle Sogn. Gift 1930 med Ebba Tindborg. Student fra Sorø 1918, Kandidat 1924, ansat som Sognepræst i Vrads siden 1928.

H. P. Waage Beck,
Sognepræst.

Vrads Skole er bygget 1901. Skolen er 2-klasset med ca. 38 Børn.

Hjöllund Skole er oprettet 1924. Den gamle Skole var bygget 1874, men blev paa Grund af større Tilgang til Skolen ombygget. Skolen er 2-klasset med ca. 47 Børn.

CARL CHR. PEDERSEN, Førstelærer, er født den 27. Maj 1867 i Uby ved Kalundborg. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium 1894, ansat som Førstelærer ved Vrads Skole siden 1896.

MARTINUS HANSEN, Førstelærer, er født den 24. August 1893 i Vinding. Dimitteret fra Nørre-Nissum Seminarium 1916, ansat som Førstelærer ved Hjöllund Skole siden 1920.

SØREN NIELSEN RASMUSSEN, Skovfoged, er født den 3. December 1892 som Søn af Skovfoged Johan Rasmussen og Hustru Jensine, født Mortensen. Gift 1923 med Agnes Petersen-Smed, ansat som Forstvæsenselev paa Frijsenborg 2 Aar, 2 Aar paa Grevskabet „Tranekær“ paa Langeland.

C. Chr. Pedersen,
Førstelærer.

M. Hansen,
Lærer.

S. Nielsen Rasmussen,
Skovfoged.

A. Nielsen,
Uddeler.

Vrads Brugsforening er oprettet 1889. Der er ca. 70 Medlemmer. Formand er K. K. Petersen, Omsætningen er 48,000 Kr. Foreningens Uddeler er Axel Nielsen.

Medlemmer af Vinding-Bryrup-Vrads Sogns Sogneraad er: Husejer Anders Fonager, Gaardejer Chr. Hedegaard, Gaardejer K. Kirkegaard, Husmand M. Kleinstrup, Husmand Kr. Vennevold, Gaardejer J. B. Poulsen, Gaardejer N. Chr. Hoffmann, Gaardejer N. Offersen jun. og Husmand J. Kr. Jensen.

EJSTRUP NØRRE SNEDE KOMMUNE bestaar af Ejstrup Sogn og Nørre-Snedede Sogn. Ejstrup Sogn omgives af Vrads og Nøre-Snedede Sogne, Vejle Amt og Ringkøbing Amt. —

Nørre-Snedede Sogn omgives af Vrads Sogn, Ejstrup Sogn, Vejle Amt, Hammer og Klovborg Sogne samt Tyrsting Herred.

Parti fra Nørre-Snede.

I Nørre-Snede Sogn findes Byerne: Nørre-Snede med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Privatskole, Apotek, Elektricitetsværk, Spare- og Laanekasse for Nørre-Snede og Ejstrup Sogne, Filial af Horsens Bank, Andelsmejeri, Brugsforening, Afholdshotel, Kro og Postkontor, Leret, Nortvig med Skole, Hundshoved, Grættrup, Bjørnskov, Nørhoved med Brugsforening, Hampen med Friskole og Jernbane, Boest med Skole, Ibsgaarde, N.- og S.-Kejlstrup, Frisbæk med Skole, samt Skovridergaarden Vester-Palsgaard samt en Del Gaarde og Huse.

I Ejstrup Sogn findes Byerne: Ejstrup med Kirke, Præstebolig, Skole og Forskole, Banken for Ejstrup og Omegn, Andelsmejeri, Jernbanestation, Kro, Afholdshotel, Store-Torlund med Skole, Lille-Torlund, Krejbjerg, Groest, Røns-lunde med Skole, Hedegaard med Andelsmejeri, Tykskov og Lille-Tykskov m. Friskole, Nybygget, Hygild med Skole, Har-

rild, Bjerregaard, Hallundbæk, Fruergaard med Skole, Store-Nørlund, Nygaarde, Hvilum, Brejl, Nørre-Gludsted med Fialkirke og Skole, Andelsmejeri og Afholdshotel, Sønder-Gludsted, Holm, Storegaarde, Siggaarde, Kidmose, Smedebæk med Skole, 2 Mejerier, Virkelyst, Øster Hvilum, Dyringhave, samt en Del Gaarde og Huse.

Nørre-Snede Sogn har Tingsted i Brædstrup og hører under Tyrsting Herreds Retskreds, Voer Herreds Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Tyrsting-Vrads Lægekreds, Silkeborg Skatte-kreds, Tyrsting Herreds Vurderingskreds, Gamle Skanderborg Amts 3. Folketingskreds, 6. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 169. Lægd.

Parti fra Nørre Snede.

Ejstrup Kirke består af Kor og Skib fra romansk Tid samt Taarn mod Vest, Korsfløj mod Nord og Vaabenhus mod Syd. De oprindelige Mure er af Granitkvadre paa Skraakantsokkel. Begge Døre, flere Vinduer og Korbuen er bevarede. — Sentmiddelalderlige Tilbygninger er Munkestenstaar-net, af hvis Gavle den østre er blindingsprydet, og Vaabenhuset. Korsfløjen, med fladt Loft, er opført 1626, til Dels af Kvadre fra den nedbrudte Nordmur. Kirkens Indre, ogsaa Taarnrummet, er sentgotisk hvælvet. Ny Altertavle fra 1892 med et Maleri. Romansk Granitfont med Dobbeltløver. Prædikestol fra Slutningen af det 17. Aarhundrede med Staffering fra 1789. I Vaabenhuset er opstillet to Egetræs Gravrammer fra 1685 over Herredsskriver Niels Jensen i „Lidtorlund“ og Hustru.

Ejstrupholm Mølle.

Filialkirken i Gludsted er opført 1891—92 i romansk Stil af røde Mursten og består af Kor og Skib ud i eet med fladt Bjælkeloft samt Taarn, med Spir, mod Vest. Altartavle, med Krucifiks, af Egetræ ligesom Prædikestolen. Granitfont. Orgel fra 1924.

Nørre-Snede Kirke er ifølge D. Atl. indviet til Skt. Mikkel og består af Apsis, Kor og Skib fra romansk Tid samt Taarn mod Vest og Vaabenhus mod Syd. De oprindelige Bygningsdele er af Granitkvadre paa Skraakantsokkel. Norddøren og flere Vinduer er bevarede. Apsis er ved Halvsøjler delt i tre Blindingsfag, og dens Gesims er formet som en Rundbuefrise. Paa flere af Kvadrene i Skibets Syd- og Nordmur findes Skulpturer, og Sydportalens Tympanon bærer to Løvefigurer. Fra sent gotisk Tid stammer Taarnet, medens Vaabenhuset er en nyere Tilbygning, og omtrent samtidig med Taarnets Opførelse indbyggedes der i Kirkens Indre sentgotisk Hvælv (ogsaa i Taarnrummet), medens Apsis, hvis oprindel. Kuppelhvælv er erstattet med et fladt Loft, afskildre-

Nørre-Snede Mølle.

P. Jessen,
Sognepræst.

des fra Koret som Sakristi. Altertavlen er et Maleri af C. Schleisner fra 1860 i samtidig Ramme, hvori der er brugt fire Søjler af en Renæssancetavle fra Tiden ved Aar 1600. Romansk Granitfont med Dobbeltløver. Prædikestol med Akantussnitværk i Felterne fra Tiden henimod 1600. Rester af Stolestader med lignende Snitværk fra 1588. Jernbeslaaet Kirkedør fra 1604. Klokke med Minuskelindskrift fra det 15. Aarhundrede. Udslidt Gravsten med Portrætfigurer fra Christian den Fjerdes Tid.

P. JESSEN, Sognepræst, er født den 3. Juni 1887 i Haderslev Amt som Søn af Gaardejer L. Jessen og Hustru Kathrine, født Dahl. Gift 1913 med Bøthilde Vibe, ansat som Sognepræst i Ejstrup Nørre-Snede Kommune.

Palsgaard Skovdistrikt tilhører Staten og omfatter Palsgaard, Snabegaard og Velling Skove, Hampen, Langbjerg, Fruergaard, Gludsted og Nørlund Plantager. Det meste af Arealet ligger i Ejstrup Sogn, men en Del af Gludsted og Nørlund Plantager breder sig ind i Ringkøbing Amt. I nogle af Skovene findes Kronvildt og i den store Gludsted Plantage yngler Skovsneppen.

P. Eriksen,
Førstelærer.

A. Poulsen,
Lærer.

J. P. Nielsen,
Lærer.

K. A. Bitsch,
Førstelærer.

Ejstrupholm Skole er bygget 1906, er udvidet 1914 og 1922. Skolen er 5-klasset med ca. 140 Børn.

Thorlund Skole er bygget 1902. Skolen er 2-klasset med ca. 60 Børn.

Rønslunde Skole er bygget 1871, senere udvidet. Skolen er 2-klasset med ca. 40 Børn.

Tykskov Friskole er oprettet 1911. Skolen er 2-klasset med ca. 35 Børn.

Hygild Skole er bygget 1890. Skolen er 2-klasset med ca. 40 Børn.

Gludsted Skole er bygget 1873 og udvidet 1928 med en Forskole. Skolen er 4-klasset med ca. 100 Børn.

Smedebæk Skole er bygget 1902. Skolen er 2-klasset med ca. 60 Børn.

Nørre-Snede Hovedskole er bygget 1868 og udvidet med en Forskole, der er oprettet 1901. Skolen er 4-klasset med ca. 130 Børn.

Nørre-Snede Privatskole er oprettet 1919 og er statsanerkendt. Kommunen giver aarligt et fast Tilskud. Skolen er 2-klasset med ca. 30 Børn.

Nortvig Skole er bygget 1873 og udvidet 1901. Skolen er 2-klasset med ca. 40 Børn. I 1896 blev Skolen et selvstændigt Embede. Før havde den været Biskole.

Hampen Skole blev i 1923 oprettet som Friskole, men i 1928 overtog Kommunen den, og den blev da samtidig udvidet til en fuldt moderne Skole. Skolen er 2-klasset med ca. 70 Børn.

Boest Skole er bygget 1891. Skolen er 2-klasset med ca. 50 Børn.
 Frisbæk Skole er bygget 1867, er senere udvidet. Skolen er 2-klasset med 40 Børn.

S. Pedersen,
Lærer.

O. Andersen,
Lærer.

Joh. Dyhrberg Sparsø,
Lærer.

E. Steensgaard,
Lærer.

P. ERIKSEN, Førstelærer, er født den 11. Juni 1880 i Rom, Ringkøbing Amt. Dimitteret fra Nørre-Nissum 1907, ansat som Førstelærer ved Ejstrupholm Skole siden 1921.

VAGN NIELSEN, Lærer, er født den 1. Oktober 1903 i Skjald Sogn. Dimitteret fra Gedved 1930, ansat som Lærer ved Ejstrupholm Skole siden 1932.

DORTHEA HUNSDAHL, Lærerinde, er født den 22. April 1895 i Staby Sogn, Ringkøbing Amt. Dimitteret fra Varde 1915, ansat som Lærerinde ved Ejstrupholm Skole siden 1922.

HOLGER JENSEN, Lærer, er født 1901 i Jelling. Dimitteret fra Jelling 1924, ansat som Lærer ved Thorlund Skole siden 1928.

ANDERS POULSEN, Lærer, er født den 30. Oktober 1891 i Taastrup, Randers Amt. Dimitteret fra Jelling 1923, ansat som Lærer ved Rønslunde Skole siden 1926.

M. SØNDERGAARD, Lærerinde, er født den 15. Januar 1901 i Arrild Sogn, Tønder Amt. Dimitteret fra Gedved 1923, ansat som Lærerinde ved Tykskov Skole siden 1928.

JENS PETER NIELSEN, Lærer, er født den 21. December 1886 i København. Dimitteret fra Gedved 1914, ansat som Lærer ved Hygild Skole siden 1917.

K. A. BITSCH, Førstelærer, er født den 6. April 1887 i Viborg Amt. Dimitteret fra Nørre-Nissum 1913, ansat som Enelærer ved Gludsted Skole 1913 og siden 1928 som Førstelærer.

LAURA JENSEN, Lærerinde, er født den 25. December 1893 i Raarup Sogn, Vejle Amt. Dimitteret fra Silkeborg 1925, ansat som Lærerinde ved Gludsted Skole siden 1928.

L. C. LARSEN, Lærer, er født den 21. November 1895 i Odense Amt. Dimitteret fra Haslev 1919, ansat som Lærer ved Smedebæk Skole siden 1924.

P. K. GREJS, Førstelærer, er født den 29. Januar 1879 i Grejs Sogn, Vejle Amt. Dimitteret fra Gedved 1902, ansat som Førstelærer ved Nørre Snede Skole siden 1909.

GUDRUN KAMP PETERSEN, Lærerinde, er født den 28. Oktober 1885 i Ribe Amt. Privat Uddannelse, ansat som Lærerinde ved Nørre-Snede Skole siden 1921.

SIGVALD PEDERSEN, Lærer, er født den 22. Maj 1907 i Øster-Nykirke Sogn, Vejle Amt. Dimitteret fra Jelling 1930, ansat som Lærer ved Nørre-Snede Privatskole siden 1930.

O. ANDERSEN, Lærer, er født den 17. Maj 1892 i Haslund, Randers Amt. Dimitteret fra Haslev 1914, ansat som Lærer ved Nortvig Skole siden 1924.

JOHANNES DYHRBERG SPARSØ, Lærer, er født den 2. September 1904 i Randers Amt. Dimitteret fra Haderslev 1926, ansat som Lærer ved Hampen Skole siden 1930.

E. STEENSGAARD, Lærer, er født den 17. November 1891 i Skive. Dimitteret fra Vordingborg 1914, ansat som Lærer ved Boest Skole siden 1923.

J. E. J. ULNITS, Lærer, er født d. 27. Juli 1899 i Skanderborg. Dimitteret fra K. F. U. M. 1926, ansat som Lærer ved Frisbæk Skole siden 1929.

J. E. J. Ulnits,
Lærer.

Nørre-Snedede Apotek.

Nørre-Snedede Apotek er oprettet den 7. November 1906 og blev aabnet den 7. November 1907.

Den første Apoteker var Lehmann, der drev Apoteket fra den 7. November 1907 til den 15. November 1916; det blev da overtaget af M. S. Krogh, der havde Apoteket til den 1. April 1925, og siden da Apoteker L. A. Krogh.

Kramdal Brugsforening er startet den 29. Maj 1903. Medlemsantallet er ca. 60. Omsætningen var i 1931 ca. 110,000 Kr. Formand er Boelsmand L. Kristensen. Foreningens Uddeler er S. Petersen, der har været der siden 1911.

Nørhoved Brugsforening er startet 1921. Medlemsantallet er ca. 35. Omsætningen var 1931 ca. 60,000 Kr. Formand er Husmand K. Madsen. Foreningens Uddeler er Anders Andersen, der har været der siden 1923.

Nørre-Snedede Brugsforening er startet 1921. Medlemsantallet er ca. 65. Omsætningen i 1931 var ca. 94,000 Kr. Formand er Gaardejer M. Jensen. Foreningens Uddeler er B. Gødsvang, der har været der siden 1927.

Ejstrupholm Mølle er oprettet 1897 af S. P. Nielsen. Til Møllen hører en 22 HK Motor. Der drives tillige Foderstofforretning.

Nørre-Snedede Mølle er bygget 1866. Møllen ejes nu af Chr. Vestergaard, der har haft Møllen siden 1913. Til Møllen hører et Elektricitetsværk, der forsyner Byen og Omegnen med Lys & Kraft.

THOMAS PETERSEN, Politibetjent, er født d. 20. Juni 1893 i Starup som Søn af Boelsmand N. P. Petersen og Hustru Kathrine, født Andersen. Gift 1918 med Hansine Larsen. Uddannet ved Landvæsenet, ansat ved Københavns Politi 1916, tjenestegørende i Rødby 1917—19, i Bækmarksbro 1919—25, siden 1925 i Nørre Snede.

L. A. Krogh,
Apoteker.

S. P. Nielsen,
Mølle ejer.

Chr. Vestergaard,
Mølle ejer.

B. Gødsvang,
Uddeler.

S. Petersen,
Uddeler.

MARTIN CHRISTENSEN, Sognefoged, er født den 29. Oktober 1866 i Nørre-Kollemorten som Søn af Gaardejer J. Christensen og Hustru Mette, født Nielsen. Gift 1896 med Christina Eriksen, ansat som Sognefoged i Nørre-Snede siden 1911.

FRANTZ PETER OLSEN, Læge, er født den 28. December 1902 i Horsens som Søn af Bogholder L. Olsen og Hustru Sophie, født Kraul. Gift 1931 med Lydia Starup. Student fra Horsens 1921, cand. med. 1928, Kandidat ved Statshospitalets medicinske Afdeling i Sønderborg 1928—29, ved Vejle Amts-sygehus' medicinske Afdeling 1929—31, ved kirurgiske Afdeling samme Sted 1931, siden Oktober 1931 praktiserende Læge i Ejstrupholm.

POUL MALMSRØM, Læge, er født den 21. Oktober 1896 som Søn af Carl Julius Malmstrøm og Hustru Clara, født Mørch. Gift 1924 med Helvig Margrethe Ottosen. Som Student 1 Aars Hospitalslægegerning (væsentligst Børne-Tuberkulose), med. Eksamen 1924, fra 1924 -29 forskelligartede Hospitalslægestillinger, afbrudt af adskillige Vikariater i Praksis, heraf Juli 1927 og Juli 1929 konstitueret Kredslege og Leder af Epidemisygehuset i Nakskov, fra Oktober 1926 til Februar 1927 Studierejse til Wien, fra Oktober 1929 praktiserende Læge i Nørre-Snede.

KAREN JENSEN, Distriktsjordemoder, er født den 29. Juli 1893 i Aarhus. Jordmodereksamen 1917, Distriktsjordemoder i Ry 1918-21, siden i Nørre-Snede.

Karen Jensen,
Distriktsjordemoder.

Medlemmer af Nørre-Snede Ejstrup Sogns Sogneraad er: Gaardejer Kr. Rasmussen, Tømmerhandler S. A. Svendsen, Købmand H. J. Dalhoff, Barber A. J. Jensen, Husmand T. Knudsen, Husmand J. Helms, Husmand P. FASTERHOLDT, Gaardejer K. Nissen, Gaardejer J. Jonassen, Husmand E. Schultz, Gaardejer L. Sørensen og Træskohandler H. F. Schmidt.

KLOVBORG SOGN omgives af Tyrsting Herred, Aale, Linnerup, Hammer og Nørre-Snede Sogne.

I Klovborg Sogn findes Byerne: Klovborg med Kirke, Skole, Elektricitetsværk, Spare- og Laanekasse, Andelsmejeri, Teglværk, Brugsforening, Skade med Præstegaard, Gribstrup med Skole, Velgaarde, Tranholm, Nørskov, Flaaris, Tirsvad, Matstrup Ladegaard med Skole, samt en Del Gaarde og Huse.

Klovborg Sogn har Tingsted i Brædstrup og hører under Tyrsting Herreds Retskreds, Voer Herreds Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Tyrsting-Vrads Lægekreds, Silkeborg Skattekreds, Tyrsting Herreds Vurderingskreds, Gamle Skanderborg Amts 3. Folketingskreds, 6. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 184. Lægd.

Klovborg Kirke bestaar af et udelt Langhus med Apsis mod Øst, Taarn mod Vest og Vaabehus mod Syd. — Langhusets vestre Del er Skibet af en romansk Granitkvaderkirke m. Skraakantsokkel. —

Klovborg Kirke.

Syddøren og et Par Vinduer er bevarede. Ved Middelalderens Slutning tilbyggedes Taarnet af Munkesten, hvis hvælvede Underrum fik Rundbue ind til Skibet, og selve dette fik Krydshvælvinger. 1591 lod Rigsraad Erik Hardenberg det oprindelige Kor nedbryde og Skibets Mure forlænge mod Øst, hvor de afsluttedes med en halvrunder Apsis. — Senere fik Koret en Tøndehvælving af Brædder, Vaabehuset opførtes, og Taarnet, hvis øverste Del nu delvis er af Bindingsværk, gjordes lavere. Ny Altertavle med et Trækors og Thorvaldsens Christus. Kalken er skænket 1706 af Tyge Jespersen og Ane Mikkelsdatter. Romansk Granitfond. Prædikestol af Murværk hvilende paa en rund, muret Søjle og en Stenplade. — Stolelestader fra 1591 med Erik Hardenberg og Hustrus Navnetræk og Vaaben; samme Aarstal findes paa Klokkeren. I Koret et anseligt Epitafium af Kalksten med Portrætfigur over Righofmester Ejler Hardenberg, død 1565, hans Sønner Stygge, Korfitz og Erik, af forskelligt farvet Marmor og med den afdødes Buste. Under Koret staar i en tilmuret Gravhvælving 37 Kister med Lig af Slægterne Hardenberg og Thygeson.

NYGAARD ANDERSEN, Sognepræst, er født den 26. Juli 1898 som Søn af Rentier Ole Andersen og Hustru Ane Kathrine født Nygaard. Gift 1924 med Ingeborg Johansen, kaldet til Sognepræst i Klovborg.

Nygaard Andersen,
Sognepræst.

Klovborg Skole er bygget 1879, er udvidet 1902 med en Forskole. Skolen er 4-klasset med ca. 110 Børn.

Gribstrup Skole er bygget 1924. Skolen er 2-klasset med ca. 65 Børn.

Mattrup Ladegaard Skole er bygget 1930. Skolen er 2-klasset med ca. 40 Børn

G. Bitsch,
Førstelærer.

M. Kæmsgaard,
Lærer.

Aa. Scriver,
Lærer.

Kr. Laursen,
Uddeler.

GEORG BENJAMIN BITSCH, Førstelærer, er født d. 27. April 1892 i Vinderslev Sogn, Viborg Amt. Dimmitteret fra Nørre-Nissum Seminarium 1915, ansat som Førstelærer ved Klovborg Skole siden 1924.

SIGNE MØNSTED ANDERSEN, Lærerinde, er født den 13. April 1881 i Aarhus Amt. Dimmitteret fra Vejle 1905, ansat som Lærerinde ved Klovborg Skole siden 1913.

AAGE SCRIVER, Lærer, er født den 23. Marts 1895 i Aarhus Amt. Dimmitteret fra Nørre-Nissum 1922, ansat som Lærer ved Gribstrup Skole siden 1925.

M. KÆMSGAARD, Lærer, er født den 7. Marts 1883 i Asmilgaard Skole, Viborg Amt. Dimmitteret fra Gedved Seminarium 1907, Lærer i Nr. Omme 1907-12, ansat som Lærer ved Mattrup Ladegaard Skole.

Klovborg Brugsforening er oprettet 1897 og har ca. 115 Medlemmer. Omsætningen er ca. 147,000 Kr. Formand er Sogneraadformand Kr. Kristensen, Gribstrup. Foreningens Uddeler er Kristian Laursen, der har været der siden 1930.

Alderdomshjemmet i Klovborg er oprettet 1931. For Øjeblikket har Hjemmet 4

Beboere, men der er Plads til 10. Hjemmets Ejer er S. Laursen, som har oprettet Hjemmet for egen Regning.

Kløvborg Elektricitetsværk er oprettet 1923. Værket har 2 Motorer med en Kraft af 20 & 50 HK. Værkets Bestyrer er Kr. Petersen.

KRISTIAN KRISTENSEN, Sogneraadformand, er født d. 25. Juli 1871 som Søn af Gaardejer Niels Kristian Kristensen og Hustru Birgitte, født Jensen. Gift 1905 med Anna Veiby. Elev paa Børkop Højskole 1894—95.

CARL STOUSTRUP, Sognefoged, er født d. 29. September 1870 som Søn af Sognefoged Jens Peter Stoustrup og Hustru Nielsine, født Carlsen. Gift 1898 med Maren-Kristensen. Uddannet ved Landvæsenet, Kasserer i Sparekassen, Medlem af Værgeraadet.

Medlemmer af Kløvborg-Tyrsting Sogns Sogneraad er: Landmand Kr. Kristensen, Landmand Kr. P. Kristensen, Landmand J. P. Hertz, Landmand S. Nygaard, Murermester A. Nielsen, Landmand J. N. Jensen og Landmand O. Jeppesen.

LINNERUP HAMMER KOMMUNE bestaar af Linnerup Sogn og Hammer Sogn. Linnerup Sogn omgives af Aale, Kløvborg, Hammer og Tørring Sogne.

Hammer Sogn omgives af Tørring, Linnerup, Kløvborg og Nørre-Suede Sogne samt Vejle Amt.

I Linnerup Sogn findes Byerne: Linnerup, Hjortsvang med Kirke, Skole, Brugsforening samt en Del Gaarde og Huse.

I Hammer Sogn findes Kirke, Skole, Forskole samt Byerne: Møllerup, Hage, Kovtrup samt en Samling af Gaarde og Huse.

Linnerup Sogn har Tingsted i Brædstrup og hører under Tyrsting Herreds Retskreds, Voer Herreds Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Tyrsting-Vrads Lægekreds, Silkeborg Skattekreds, Tyrsting Herreds Vurderingskreds, Gamle Skanderborg Amts 3. Folketingskreds, 3. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 172. Lægd.

Hammer Sogn har samme Tingsted og hører under de samme Kredse som Hovedsognet samt 4. Udskrivningskreds, 174. Lægd.

Linnerup Kirke er ifølge Klokkens Indskrift viet til Skt. Peter og bestaar af Kor og Skib samt Taarn mod Vest. Den oprindelige, romanske Granitkvadrebbygning er i Tidens Løb stærkt ændret, saa at kun Koret delvis er bevaret. Det brøstfældige Skib blev nedbrudt 1866 og paany opført af det gamle Materiale, men forlængedes noget mod Vest, og samtidig tilbyggedes Taarnet af Granitkvadre og røde Mursten med lavt, firesidet Spir og med Indgang i Vestmuren til Taarnrummet, der nu er Forhal. Korgavlen ombyggedes 1880 af Mursten. I Korets Indre er et sentgotisk Krydshvælv med samtidige, kalkmalede Dekorationer. Skibet har bræddeklædt Tagstol. Triumfvæggen er 1924 dekoreret med moderne Kalkmalerier af J. Th. Skovgaard. Alterbordspanel fra Renæssancetiden. Altertavlen er fra 1893. Romansk Granitfont. Prædikestol fra Tiden omkring 1600. To sentkatolske Figurer: Christus og Jomfru Maria.

Hammer Kirke, indviet til Marie Magdalene, bestaar af Kor og Skib samt Vaabenhus mod Syd. Koret og Skibets østlige Del er opført af Fraadsten i romansk Tid. Korbuen og Syddøren er bevarede, Norddøren og et Par Vinduer tilmurede. Skibets vestlige Del, af Munkesten med blindingsprydet Vestgavl, er opført i 2. Halvdel af

Hjortsvang Skole.

Handlinger. I 1743 blev Degnen tillige Skoleholder i Hjortsvang og for Linnerup Sogn. Der blev dette Aar „indmuret en Skolestue paa to Fag i Degnens Hus“. Skolen har siden været paa omtrent samme Sted paa højre Side af Linnerupvejen fra Hjortsvang By. 1897 opførtes en ny Skole paa venstre Side af samme Vej. Af Degne og Skolelærere har der i Hjortsvang været følgende siden 1743: Christen Jespersen til ca. 1765, Daniel A. Been til ca. 1800, Peder Egens til 1808, Kragh 1808—1811, Holger Schou 1811—1813, Christen Christensen Trankjær 1813—1821, Morten Nielsen Bache 1821—1827, Laurids Rasmussen 1827—1840, Weiersøe 1840—1850, Knud Svenstrup 1850—1885, Jørgen Svenstrup 1885—1917, Jens Kristensen siden 1917. Skolen er 4-klasset med ca. 75 Børn.

Hammer Sogns Kommuneskole er oprettet 1841. I 1922 oprettedes der en Forskole. Kommuneskolen er 3-klasset med ca. 75 Børn. Ved Skolen er ansat en Førstelærer og en Forskolelærerinde.

J. Kristensen,
Førstelærer.

JENS KRISTENSEN, Førstelærer, er født d. 14. Marts 1886 paa Mors som Søn af Boelsmand Lars Kr. Kristensen og Hustru Maren, født Enoksdatter. — Gift 1915 med Kirsten Lykke. — Ansat som Førstelærer ved Hjortsvang Skole siden 1917.

MAREN BEENFELDT, Lærerinde, er født den 11. Januar 1884 i Uldum. Ansat som Lærerinde ved Hjortsvang Skole siden 1924.

KRISTEN SKOV, Førstelærer, er født den 14. September 1884 i Give. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1913, ansat som Førstelærer v. Hammer Skole.

DAGMAR CHRISTENSEN, Lærerinde, er født den 24. Oktober 1891 i Døstrup. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium 1913, ansat som Lærerinde ved Hammer Skole siden 1925.

MADS MADSEN NYGAARD, Sogneraadformand, er født den 29. Juli 1870 som Søn af Gaardejer Niels Madsen Nygaard og Hustru Magdalene, født Andersen. — Gift 1896 med Maren Østerlund. — Elev paa Vestbirk Højskole 1891—92, Medlem af Sogneraadet 1925.

PETER CHR. LAURSEN VESTERGAARD, Sognefoged, er født den 11. December 1891 som Søn af forh. Sognefoged, Partikulier Andreas Laursen og Hustru Ane, født Madsen. Gift 1917 m. Rigmor Jørgensen.

JØRGEN MARKUSSEN, Sognefoged, er født den 21. April 1875 som Søn af Gaardejer Jens Markussen og Hustru Ane Johanne, født Poulsen. Gift 1907 med Karen Sofie Jacobsen. Elev paa Vestbirk Høj-

det 15. Aarhundrede, Vaabehuset er nyere. Kirkens Indre har fladt Loft. Ny Altertavle med Thorvaldsens Christus. Romansk Granitfont. — Prædikestol fra 1892.

Degne- og Lærerembedet i Hjortsvang er meget gammelt og omfattede til det Færd 1821 baade Linnerup og Hammer Sogne, men Degnens Bestilling var kun kirkelige

skole 1895—96 og paa Ladelund Landbrugsskole 1903—04, Medlem af Bestyrelsen for Vestbirk og Op-lands Højspændingsværk 1923, Medlem af Bestyrelsen for Tørring og Omegns Sparekasse.

WILHELMINE ØSTERGAARD, Distriktsjordemoder, er født den 28. Maj 1878. Eksamen 1902.

Medlemmer af Linnerup-Hammer Sogns Sogneraad er: Landmand M. Nygaard, Landmand H. S. Laursen, Landmand M. Pedersen, Landmand J. Markussen, Landmand A. Frederiksen, Landmand F. Jensen og Landmand P. Marcussen.

AALE SOGN omgives af Linnerup, Tørring og Klovborg Sogne, Tyrsting Herred samt Nim Herred og Vejle Amt.

I Sognet Aale findes Byen Aale med Kirke, Præstegaard, Skole, 2 Forskoler, Efterskole, Elektricitetsværk, Andelsmejeri, Brugsforening samt Hovedgaarden Bjerregaard.

Aale Sogn har Tingsted i Brødstrup og hører under Tyrsting Herreds Retskreds, Voer Herreds Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Tyrsting-Vrads Lægekreds, Silkeborg Skattekreds, Tyrsting Herreds Vurderingskreds, Gamle-Skanderborg Amts 3. Folketingskreds, 3. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 173. Lægd.

Aale Kirke bestaar af Kor og Skib samt Vaabenhus og Kapel mod Nord. Korets og Skibets østlige Del er opført i romansk Tid af Granitkvadre paa Skraakantsokkel. Syddøren og Korbuen er bevarede, Norddøren og et Par Vinduer ses tilmurede. Paa Reformationstiden fik Kor og Skib Hvælvinger; i Slutningen af det 18. Aarhundrede forlængedes Skibet mod Vest. I ny Tid ommuredes Korets Gavl, og Vaabenhuset opførtes. I Korbuen ved Opgangen til Prædikestolen sidder en Stentavle med Indskrift til Minde om, at den 11. Juli 1627 faldt Hvælvingen paa dette Sted ned over Morten Pachs til Bjerre uden at gøre ham Skade. Kalkmalerier fra Begyndelsen af det 16. Aarhundrede, i Korbuen Maria i Solgisel og Helgeninder, andetsteds Scener af Lidelseshistorien og Skt. Georg. Altertavle fra 1894. Romansk Granitfont med Hoveder paa Kummen. Prædikestol fra Tiden henimod Aar 1700. Kirkens nyere vestlige Parti var et ved en Gitterdør afskilt, 1774 indrettet, Gravkapel, hvori stod Marmorsarkofager med Ligene af Kammerherre Holger Sehested, død 1806, og Hustru Margrethe Gersdorff, død 1778, men 1894 blev Kapellet inddraget i Kirken og Kisterne hensatte i det da opførte Kapel mod Nord. Under Gulvet findes en Gravkælder med Kister med Lig af Familierne Krabbe og Unger.

Bjerregaard ejedes 1489 af Brødrene Erik og Søren Gjødese, der begge førte adeligt Vaaben, men rigtignok hver sit. Førstnævntes Søn, Gjøde Eriksen, boede 1552 i Bjerre, men kun i Bondestand, hvorimod Søren Gjødese Datter ægtede Adelsmanden Niels Glambek, hvis Søn, Claus Glambek, 1578 ved Mageskifte erhvervede Kronens Rettighed i Bjerregaard, tilkøbte sig Bonderettigheden og oprettede Gaarden til en Hovedgaard. Hovedbygningen er af Grundmur i 2 Stokværk og opført 1857.

Aale Hovedskole er 5-klasset, 3 i Hovedskolen og 2 i hver Forskole, som ligger Øst og Vest for Aale By.

Aale Brugsforening er oprettet 1897 og har 250 Medlemmer. Formand er Carl Hansen. Omsætningen er ca. 187,000 Kr.

Aale Mølle er bygget 1880. I 1930 blev der indlagt Motorkraft samt Petroleums- motor. Møllens Ejer er Peter Christensen.

Aale Foderstofforening er oprettet 1899. Medlemsantallet er ca. 160. Omsætning ca. 215,000 Kr. Første Formand var Gaardejer Ole Truelsen, den nuværende er Gaardejer C. Hansen. Foreningens Uddeler er Chr. Simonsen.

CHRISTIAN SIMONSEN, Uddeler, er født den 8. Oktober 1895 i Aale som Søn af Uddeler N. Simonsen og Hustru Else, født Thomsen. Gift 1927 med Olga Sørensen. Ansat som Uddeler ved Aale Foderstofforening siden 1932.

Medlemmer af Aale Sogns Sogneraad er: Gaardejer K. Juul, Boelsmand H. Madsen, Karetmager S. Jensen, Gaardejer Th. Jensen, Boelsmand J. Jensen, Mejeribestyrer P. Nielsen og Elektriker Chr. Hansen.

TØRRING SOGN omgives af Hammer, Linnerup og Aale Sogne, samt Vejle Amt. I Tørring Sogn findes Byerne: Tørring Kirkeby med Kirke, Præstebolig, Skole, Tørring og Omegns Spare- og Laanekasse, Afholdshotel, Andelsmejeri, Brugsforening, Tørring Stationsby med Realskole, Teknisk Skole, Elektricitetsværk, Vandværk, Filial af Horsens Bank, Hotel, Afholdshotel, Brugsforening, Jernbanestation, Postkontor, Plovstrup, Tørringskov, Tørring Mark, Tørring Fæled, Overhede, Melhede, Stovgaards Mark med Teglværk, Hovedgaarden Stovgaard samt en Del Gaarde og Huse.

Tørring Sogn har Tingsted i Brædstrup og hører under Tyrsting Herreds Retskreds, Voer Herreds Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Tyrsting-Vrads Lægekreds, Silkeborg Skattekreds, Tyrsting Herreds Vurderingskreds, Gamle-Skanderborg Amts 3. Folketingskreds, 6. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 174. Lægd.

Tørring Kirke bestaar af Kor og Skib, Taarn mod Vest og Vaabenhus mod Nord. Koret og den østlige Del af Skibet er fra romansk Tid af Granitkvadre paa Skraakant-sokkel. Ved Aar 1500 blev Kirken forlænget mod Vest og overhvælvet; omtrent samtidig tilbyggedes Vaabenhuset og Taarnet, af Mursten, Taarnet med senere Aarstal

Tørring Kirke.

1636 og 1694 og med et yngre, lavt, kuppelagtigt, kobberklædt Laternespir. Endelig foretoges 1916 en betydelig Ombygning, idet Kirken udvidedes mod Syd i hele Skibets Længde. Paa de sent gotiske Hvælv og paa Nordvæggen er der Kalkmalerier fra Tiden ca. 1500, forestillende Christus og Apostlene samt Helgener. Allertavlen er

et Maleri fra 1863. Paa Alterkalken Navnene Axel Sehested og Øllegaard Thott, deres Vaaben og Aarstal 1661. Romansk Granitfont. Prædikestol fra omtrent 1625. Sentkatolsk Figur, Gud Fader holdende Christi Kors. Taarnrummet var indtil 1867 Ligkapel, hvori bl. a. henstod Ligene af Kaptajn P. F. v. Haugwitz til Stovgaard, død 1695, og Hustru, og Oberst Henning v. Arenstorff og Hustru.

RASMUS HØGILD, Provst, er født d. 15. Februar 1881, Embedseksamen fra Københavns Universitet Sommeren 1910, Sekretær i Horsens K. F. U. M. 1911—13, Præst i København 1913—19, Sognepræst i Tørring og Provst for Tyrsting-Vrads Herreder.

R. Høgild,
Provst.

Stovgaard skal ved Midten af det 15. Aarhundrede have tilhørt Hr. Peder Skram til Urup. Af den trefløjede, 1 Stokværk høje Hovedbygning er Midtfløjen med Frontespice og den ene Sidefløj af Grundmur, opført 1844—46, mens den anden Sidefløj, af Bindingsværk, er meget ældre; i den store gamle Have findes store Fiskeparker. Ladegaarden er opført 1863.

Ca. 400 m Øst for Gaarden sløjfedes i 1875 Voldstedet „Røverkulen“ af den ældre Gaard. Det var indgravet i Vestenden af en langstrakt, flad Banke; beliggende i et Kær. Den runde Borgbanke var omgivet af en Grav, der adskilte den fra Banken og udenfor i Vest begrænsedes af en Halvkredsvold. Ved Sløjfningen fandtes blot løse Munkesten og Kamp.

Tørring Kommuneskole er oprettet 1916 med Tilbygning 1919. — Skolen bestaar af 10 Klasser med ca. 300 Børn. Lærerpersonalet bestaar af 1 Overlærer, 4 Lærere, 2 Lærerinder.

A. M. SUNESEN, Overlærer, er født den 5. Marts 1880. — Dimitteret fra Vesterbro Seminarium, ansat som Overlærer ved Tørring Kommuneskole siden 1901.

AAGE DYMBERG SPARSØ, Lærer, er født den 17. Oktober 1893. Dimitteret fra Jellinge Seminarium 1918, Realskolelærer i Hadsund private Realskole 1918—25, ansat som Lærer ved Tørring Kommuneskole siden 1925.

Aa. D. Sparsø,
Lærer.

A. Mikkelsen,
Lærerinde.

I. KLEMEN HOLDGAARD, Lærer, er født den 24. Juli 1898 i Bording. Dimitteret fra Nørre-Nissum Seminarium 1920, Lærer ved Bjerringbro Realskole 1920—23, Lærer ved Skagen kommunale Skolevæsen 1923—27, ansat som Lærer ved Tørring Kommuneskole siden 1927.

ALFRED HENRIKSEN, Lærer, er født den 12. September 1900 i Vejen. Dimitteret fra Jellinge Seminarium 1928, ansat som Lærer ved Tørring Kommuneskole siden 1932.

ANNA MIKKELSEN, Lærerinde, er født den 17. December 1893. Dimitteret fra Varde Seminarium 1915, ansat som Lærerinde ved Tørring Kommuneskole siden 1917.

ANNEMARIE JESPERSEN, Lærerinde, er født den 4. Februar 1890. Dimitteret fra Winthers Seminarium 1912, ansat som Lærerinde ved Tørring Kommuneskole siden 1922.

Tørring Mølle er bygget 1882. Der blev i 1907 indlagt Motorkraft. Møllens Ejer er Hans Madsen.

Tørring Alderdomshjem er oprettet i Aaret 1930. Hjemmet ejes af Frk. Martha Nissen, og Kommunen har bistaaet med Kautioen for et Laan til Restaurering af Hjemmet. Der er Plads til 12 Beboere, men der er for Tiden 8. En Del er Aldersrentenydere, Resten betaler selv alt. Hjemmet ledes af Ejeren selv.

MARTHA NISSEN, Bestyrerinde, er født den 15. Februar 1897 i Brande som Datter af Gaardejer Chr. Nissen og Hustru Mette født Madsen. Ejer af Tørring Alderdomshjem.

Tørring Elektricitetsværk er oprettet 1906. Værket drives af 3 Maskiner med en Kraft af: 10—80—150. Forbruget er 240,000 Kw.t. Værket ledes af en Bestyrer.

Aa. Hartmann,
Postmester.

O. Holm-Nielsen,
Læge.

J. C. Poulsen,
Læge.

L. Myllerup Laursen,
Sognefoged.

AAGE HARTMANN, Postmester, er født den 6. Oktober 1872 i Ulstrup som Søn af Proprietær David Hartmann og Hustru Else født Smidt. Gift 1905 med Anna Kirstine Møller. Elev i Postvæsenet i Hjørring 1888, Expedient i Faaborg 1898, Postmester i Tørring siden 1921.

OLE HOLM-NIELSEN, Læge, er født den 20. April 1886 i København som Søn af Røngermester Chr. Nielsen og Hustru Ane Marie født Holm. Gift 1916 med Lilli Ida Agnes Ratjen. Student fra Døckers Kursus 1905, cand. med. 1913, Reservelæge i Søværnet, herunder Togt til Island 1913, Reservelæge i Eskadren 1914—15, vagthavende Læge paa Orlogsværftet, Kandidat ved Frederiksberg Hospital, Kandidat ved Baldersgades Hospital, Kandidat ved Sundby Hospital 1916, siden 1916 praktiserende Læge i Tørring, Medlem af Sundhedskommissionen i 12 Aar, Formand for Tørring Realskoles Forældreforening.

JACOB CARL POULSEN, Læge, er født d. 2. November 1882 i Vejle som Søn af Bagermester Martin Carl Poulsen og Hustru Mathilde født Hansen. Gift 1914 med Valborg Jensen. Student fra Universitetet, gjort Tjeneste ved Odense Sygehus, praktiserende Læge i Tørring, Formand for Sundhedskommissionen.

J. P. NIELSEN, Dyrlæge, er født den 3. April 1890 i Sønder-Bjært som Søn af Gaardejer Poul Nielsen og Hustru A. Kirstine født Christensen. Gift 1922 med A. Dorthea Petersen. Eksamen fra den kgl. Veterinærskole i København 1918, nedsat sig som Dyrlæge i Tørring 1928, Formand for Haandværker Borgerforeningen, Kasserer for Forsamlingshuset.

LAUST MYLLERUP LAURSEN, Sognefoged, er født d. 20. August 1875 som Søn af Gaardejer Jens Laursen og Hustru Ane, født Nielsen. Gift 1903 med Ane Johanne Lassen. Uddannet ved Landvæsenet 1900—01, paa Ryslinge Seminarium, Formand for Brugsforeningen.

J. WIGGO JUUL, Sogneraadformand, er født d. 16. September 1884 som Søn af Gaardejer Jørgen Juul og Hustru. Gift 1911. Bestyrelsesmedlem for Horsens Vestbaner, i Repræsentantskabet for Horsens Bank.

Medlemmer af Tørring Sogns Sogneraad er: Købmand J. W. Juul, Skolebestyrer M. Buhl, Snedker Chr. Henriksen, Boelsmand A. Anthonsen, Gaardejer H. Chr. Christiansen, Mejeribestyrer S. Hansen, Gaardejer J. Hauge, Gaardejer P. Skrubbeltrang og Murer C. Jensen.

TYRSTING HERRED

TYRSTING HERRED omgives mod Nord af Gern Herred, fra hvilken det skilles ved Julsø og Gudena, mod Øst af Hjemsløv, Voer og Nim Herreder, hvor Grænsen ogsaa for Størstedelen dannes af Gudena mod Sydvest, Vest og Nordvest af Vrads Herred.

Herredets samlede Areal udgør 27,416 ha, og Indbyggerantallet var i 1921 ca. 9500.

I Herredet findes følgende Sogne: Ry, Sønder-Vissing-Voerladegaard, Vinding-Bryrup, Græstrup, Tyrsting, Ring-Føvling, Tønning-Træden.

Parti fra Ry med Hovedskolen i Forgrunden.

RY SOGN omgives af Sønder Vissing og Voerladegaard Sogne, Hjermslev Herred, Gern Herred samt Vrads Herred.

I Sognet findes Byerne Ry med Kirke, Præstegaard, Hovedskole, Forskole, Vandværk, Ry Sogns Spare- og Laanekasse, Andelsmejeri, Mølle, Kro, Købmandshandel og Brugsforening, Emborg med Skole, Forsamlingshus og Købmandshandel. Desuden findes der Opdragelsesanstalten Himmelbjerggaarden samt en Del Gaarde og Huse.

Ry Sogn har Tingsted i Silkeborg og hører under Silkeborg Købstads Rets- og Politikreds, Skanderborg Amtsstuedistrikt, Silkeborg Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Gl. Skanderborg Amts 2. Folketingskreds, 4. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 217. Lægd.

Ry Kirke, der er indviet til St. Søren, består nu af udelt Langhus med Vaabenhushus mod Nord samt et nyt fritstaaende Taarn noget Øst for Langhuset. Langhuset, der er en Bygning fra den sentgotiske Tid, er opført af store røde Munkesten i Munke-

skifte. Den ældste Del af Bygningen er Langhusets østlige Halvdel, der har Sokkel af Granitkvadre og under Gesimsen en Frise med Firkløvermønster, muret af sort-glaserede Formsten. Den vestre Halvdel er noget yngre og mangler baade Sokkel og Gesimsfrise. Ligeledes i Viduesformerne, der før har været større, er der ogsaa Forskel paa de to Bygningsafsnit. I Østpartiet findes der nu to tilmurede Dørsteder, i Vestpartiet findes der kun en Dør bag det lille i nyere Tid opførte Vaabenhus. Man kan i den nuværende Bygning spore, at der tidligere har staaet en Kirke af Kamp og Al, og det menes, at en Del af dennes Granitkvadre har fundet Anvendelse ved Opførelsen af Langhusets sammenflikkede Østgavl. Den romanske Kirke har staaet i østlig Forlængelse af den nuværende; men den er senere blevet stærkt ombygget og ændret. Saaledes har der til det Hvælvingsfag, der sluttede sig til det østligste af det nu bevarede, været tilføjet et Par Korsarmskapeller og det allerøstligste Fag var et anseligt Taarn under hvis Hvælvning Hovedaltret stod. I Slutningen af det 16. Aarhundrede klagedes der flere Gange over Bygningens Forfald. Korsarmene blev nedbrudt 1637, og da Taarnets øverste Del led en Del Skade ved en Brand i 1660, blev det nedrevet 1699 sammen med Kirkens østre Del, hvorefter den nuværende Østgavl blev opmuret. I 1912 opførtes paa de gamle Taarnfundamenter et nyt Taarn af Munkesten med Pyramidetag. Taarnet skænkedes af Sogneraadsformand Jens Sørensen og opførtes efter Tegning af Arkitekt H. Kampmann. Prædikestolen er fra 1632. Altertavlen, der er i Renæssancestil, er opsat 1630 af Herman Hausen af Rye Mølle. Alterbilledet, forestillende den Korsfæstede, er fra 1882. Alterkalken fra 1686 er forsynet med Ahlefeldternes og Urnernes Vaaben. I Skibet er ophængt et stort Krucifiks fra Slutningen af Middelalderen, samt et Epitafium fra 1628 bekostet af Morten Sørensen og Hustru.

Øm Kloster blev oprettet af det berømte Cistercienserabbedi, og om dets Oprindelse foreligger der meget udførlige Oplysninger hentet fra en interessant Mindebog, forfattet af to Munke. Dette berømte Abbedi blev oprettet under Valdemar den Stores Regeringstid, hvilken var Cisterciensernes gyldne Tid. Munkene havde dog flyttet rundt længe, før de fandt Øm Kloster, idet Begyndelsen gjordes allerede 1160, da Aarhusbispens Eskil traf Aftale med Abbed Henrik af Vitskøl om Oprettelse af et Cistercienserkloster i sit Bispedømme. — Efter at have flyttet fra Sted til Sted i 12

Aar flyttede Munkene over paa den Tange, der skiller Gudensø fra Mossø, og her grundlagdes Øm Kloster, der blev indviet til Jomfru Maria. Efter 1250 blev Klostret bygget større paa et andet Sted i Øm, og 1257 indviedes den ny Kirke. Imidlertid opstod der kort efter store Tvistigheder mellem Abbeden Bo og Aarhusbispens Thyge angaaende dennes

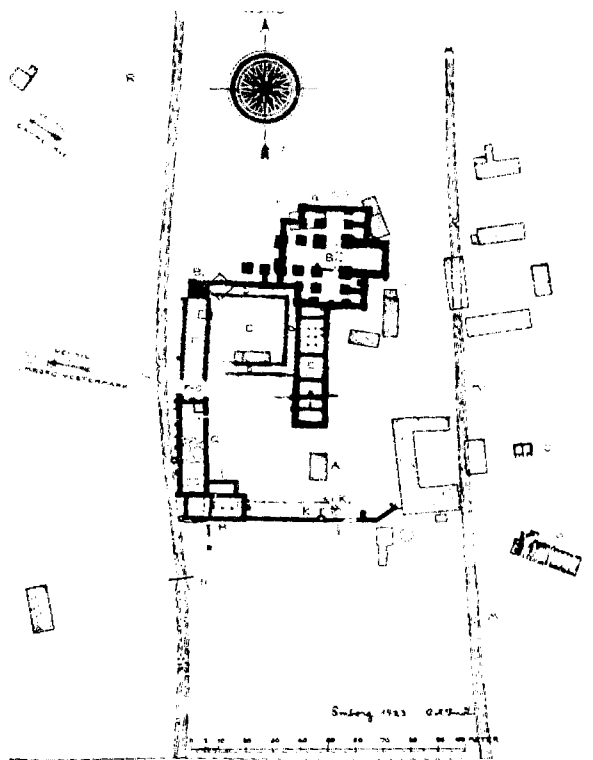

Udgravning fra Øm Klosterkirke.

Gæsteri af Klosteret. — Striden fortsattes under den følgende Abbed Thure. — Denne Strid afspejler tydeligt Landets daværende retsløse Tilstand, og i nogle Aar truedes Klostret med at gaa til Grunde. Striden blev ogsaa ført med umaadelig Voldsomhed, idet det berettes, at Bispen med Magt brød ind i Klostret, da Abbeden nægtede ham Adgang dertil. Munke og Lægbrødre mishandlede, naar de kom udenfor Klosterets Mure, ligesom Klosterets Bønder fortrædagedes paa enhver Maade. I 1267 stævnedes Abbeden for Kongen, men Striden blev sikkert ikke endt til Fordel for Klostret.

Fra de følgende Aar foreligger der væsentlig kun Oplysninger om Øm Godshistorie og dets Abbeder. I April 1560 lagdes Øm Gods til Bygholm, og den gamle Munkebolig omdannedes til kongeligt Slot og fik Navnet Emborg. Her opholdt Fr. II. sig hele Vinteren 1559-60 og med en mindre Afbrydelse til 1561, men efter at have opgivet Tanken om at gøre Øm til sit Hovedresidens for Jylland, kastede han sin Kærlighed paa Skanderborg, og dermed var Godssets Rolle udspillet, idet det blev lagt under Skanderborg. 1561 befalede Kongen, at „Emborg Kirke med Søvnlus, Omgang og andre unyttige Huse“ skulde nedrives og Materialerne anvendes ved Ombygningen af Skanderborg Slot. Fra 1911-21 og videre foretoges store Udgravninger paa Stedet, ledet af Arkitekt C. M. Schmidt, og Klosterkomplekset fandtes bevaret og kunde afdækkes saaledes, at der fremkom en fuldstændig Grundplan.

Den af Arkitekt C. M. Schmidt udarbejdede Grundplan viser det fra 13. Aarhundredes Midte stammende Klosteranlæg, idet der ikke konstateredes Rester af de ældre Bygninger fra 1172. Bevaret er dog kun Kampestensfundamenter med Rester af Mure og Mureværk. Anlægget omslutter to Gaarde, hvoraf den nordligste er Fratergaarden (se Planen: 22 × 23 m), der i alt Fald i Øst, Nord og Syd har været omgivet af den aabne Klostergang D. Nordligst laa Kirken B, en treskibet Korskirke med lige afsluttet Højkor (indviet 1257) og afdækket med Krydshvælv. Begge Korsarme har i Øst haft to Kapeller, i Vest et enkelt. I Skibets Forlængelse mod Vest fandtes ufuldstændige Fundamenter, der viser, at Kirken ikke fuldførtes i det paatænkte Omfang. Syd for det tænkte Sydvesthjørne ses et svært Fundament B₁, formentlig et Taarn, idet Kirken saavel som dens Forgænger paa Trods af Cisterciensernes Byggeregler har haft et saadant. I Kirken fandtes 12 murede, middelalderlige Grave, saaledes i søndre Korsarm Aarhusbisp Peder Elafson (død 1246) samt en Grav, der tilskrives den fra Krøniken bekendte Jens, Abbed 1246—49. Østfløjen E har nordligst rummet Sakristiet, Syd der for Kapitelsalen, hvis Krydshvælv bares af 2 Rækker Granitsøjler, sydligst flere Rum, vistnok ogsaa en Port. I det øvre Stokværk laa Dormitoriet (Sovesalen). Vestfløjen F har Kælder, og var formentlig overladt Lægdsbrødrene. En Port F-G skilte denne Bygning fra den sydlige Gaards Vestfløj, en Økonomibygning, hvis

Grundplan af Øm Kloster.
Opmaalt af C. M. Schmidt (efter Trap).

Indretning til Køkken og Baggers sporedes. Sydfløjen H har rummet Refektorium (Spisesal) og fortsattes mod Øst af en Hegnsmur med indbygget Brønd. I Forbindelse med søndre Klostergaards Bygninger er der ialt fremdraget 4 Brønde. Udenfor Kanalerne er fundet Rester af forskellige Udbygninger, saaledes i Sydøst af en Teglovn O og et større Hus. Til Opbevaring af de forefundne løse Bygningsdele m.m. opførte Hist. Samfund 1922—23 et Hus A, der er tilgængeligt for Besøgende. Den herværende Samling har fra Alken og Skanderborg modtaget flere værdifulde Granitfragmenter, der stammer fra Øm Kloster, men ved Klosters Nedbrydning var ført til Skanderborg.

I Øm Kloster har der været holdt en, som det synes, blomstrende Skole. Da Skolen ophævedes i 1560, henlagde Fr. II „paa det at Religionen ikke derved skulde have Afbræk“ Kronens Korntiende af 10 Sogne i Hads Herred til Aarhus Skole, for at 24 fattige Disciple deraf kunde have deres Underhold.

Himmelbjerget, der dels er bevokset med Skov, dels med Lyng, hæver sig temmeligt stejlt fra Øst og Nord, saaledes at Opstigningen fra Landingsstedet ved Julsø er noget vanskelig. „Himmelbjerget“ er meget besøgt af Turister paa Grund af sin vide Udsigt over Silkeborgegnen med dens Søer, Skove og smukke Lyngbakker, og man ansaa i lang Tid Kollen for det højeste Sted i Danmark selv efter 1847, da Generalstabens Maalinger havde vist, at Ejer Bavnehøj var det højeste. Paa Toppen er der ved frivillige Bidrag rejst et Mindesmærke for Fr. VII., bestaaende af et 24 m højt Udsigtstaarn, der er opført efter Tegning af Arkitekt L. P. Fenger. Ligeledes er der rejst et Mindesmærke for St. St. Blicher, der her første Gang afholdt et Dansk Folkemøde. Desuden findes der Mindesmærker for A. F. Tscherning og L. Budde.

Himmelbjerget.

I Middelalderen var Ry en betydelig By, og den skyldte vel nok Øm Kloster sin Anseelse, som forøgedes ved de hellige Kilder, St. Søren's Kilde i Ry Sønderkov, Helligkilden i Ry og Præstekilden i Ry Nørreskov. Allerede 1405 nævnes Ry som et Valfartssted, og i 1456 betænkes St. Søren i Ry i Testamenter. Byen er i Historien kendt ved de to store Møder i 1534. I Juni mødtes de jydskes Rigsraader i Ry og tilsagde Hertug Christian Hjælp, og i Juli samledes det jydskes Raad med den menige jydskes Adel og Udsendinge fra den fynske Adel. Det antages, at Byen i Middelalderen var Købstad, i det mindste nævnes den 1536 som saadan, og den var det Sted, hvor Bønderne kunde

købe de nødvendige Varer, og det fremgaar ogsaa heraf, at enkelte Personer fik Bevilling til at drive Købmandsskab med Hunle, Salt, Staal, Jern o. desl. Ved kgl. Brev henlagdes 2 aarlige Markeder i 1579 igen til Ry, idet de i 1578 blev henlagt under Horsens, men da det alligevel mentes, at det var mere belejligt for Indbyggerne, blev Markederne flyttet igen. Byen led flere Gange ved større Ildebrande stor Skade, saaledes 1613, 1628 og 1660.

Ry Nørskov. Ejendommen købtes i 1902 af Fru A. D. Nørgaard, født Suhr, der købte den af Etatsraad Mourier Petersen og har siden tilkøbt ca. 80 større og mindre Ejendomme, saaledes købtes Ry Mølle og Glarbogaard 1915. Hovedbygningen er i to Fløje med to Etager og opførtes 1904—06 af Arkitekt, Bygningsinspektør H. Kampmann. Bygningen er beliggende i Ry Nørskov paa Bakkekammen, hvorfra der er en glimrende Udsigt.

Ry Mølle nævnes allerede 1578, og dens berømte Aalefiskeri omtales allerede paa denne Tid. Melmøllen nedlagdes 1881, og der oprettedes Træsliberi. Den fik da Navnet Glentholm, hvilket dog ændredes til Ry Mølle i 1915. Senere omdannedes den til Træskofabrik, der dog senere flyttedes til Ry Station. Nu bruges Møllens Vandkraft til Driften af et Elektricitetsværk. Den nuværende Hovedbygning er opført af Chr. Hollesen (død 1854). Hans Søn, P. Chr. Hollesen, ejede den efter ham. Af senere Ejere nævnes: H. V. v. Deurs, hvis Enke, Marie Elisa født Bodenhoff, 1915 solgte Ejendommen til Fru Nørgaard til Ry Nørskov. I Aalekisten fanges aarligt 8—9000 kg Aal. I Ry Mølle og Juulsø fiskes aarligt ca. 1600 kg Gedder, 1200 kg Aborrer, 3—500 kg Brasen, 30 kg Ørred og 5—600 kg Knude. — I Salten Langsø fanges 6—900 kg Gedder, 4—6000 kg Brasen, 30 kg Aborrer og 20 kg Ørred aarligt.

I Ry Sogn kendes ca. 120 jordfaste Oldtidsmindesmærker, der vidner om, at dette maa have frembudt gode Livsvilkaar for Datidens Befolkning. Hovedparten af Mindesmærkerne er Gravhøje, hvoraf en Del endnu er bevarede. Højene er jævnt fordelt over Sognet, men optræder dog hist og her i mindre Grupper, saaledes vest for Emborg og nord for Ry i Nørskov. I flere af Højene er der gjort flere Fund fra Sten- og Broncealderen. Af store Stengrave findes 5. Et enkelt Fund fra Jernalderen kendes.

Himmelbjerggaardens nuværende Hovedbygning er opført af Forstander L. Budde i Sommeren 1897. Forstander Budde havde i mange Aar ledet et lignende Hjem: Holstejnsminde ved Fuglebjerg (Sjælland). Paa dette Hjem blev der søgt Optagelse af saa mange Børn, at det var umuligt at modtage dem alle, hvorfor det i lang Tid havde været Buddes Ønske at faa oprettet et lignende Hjem i Jylland. Da Budde 1896 blev opsagt til at fratræde sin Stilling, kom Tanken til Udførelse. I Sommeren samme Aar købte Budde den gamle Bondegaard Himmelbjerggaarden, og da det blev offentligt bekendt, at han var blevet opsagt til at fratræde sin Stilling, blev der blandt hans mange Venner sat en Indsamling i Gang, for at han kunde fortsætte sit Arbejde for hjemløse og forsømte Børn. Der indkom ca. 24,000 Kr., der sammen med et rentefrit Statslaan paa 40,000 Kr. blev anvendt til Opførelse af den nuværende Hovedbygning, hvor der var Plads til 50 Børn. Da Budde forlod Holstejnsminde rejste 42 Børn med ham, idet Børnenes Forsørgere og Forældre ønskede, at han skulde opdrage dem, og da det stadig strømmede ind med nye Elever, varede det kun et Aar, før der blev oprettet en Afdeling til med Plads til yderligere 50 Børn. Paa samme Maade gik det det følgende Aar, saaledes at der i Løbet af 3 Aar var skaffet Plads til 150 Børn. Imidlertid var der mange Ting, Budde ønskede indført. Saaledes naaede han i 1900 og 1901 at faa opført Skole og Gymnastiksal, men allerede 1902 døde Budde, saaledes at han ikke fik Lov til yderligere at udvide den Institution, der værnede om de Børn, han holdt af. Den 1. April 1903 overgik Himmelbjerggaarden til en selvejende Institution under en Forstander og et af Ministeriet valgt Tilsyn paa 3 Medlemmer.

Himmelbjerggaarden er i Henhold til Lov af 12. Juni 1922 anerkendt som Skolehjem og modtager Drengene i Alderen 7—14 Aar. Børnene deles i fire Hjem. De tre af

Himmelbjerggaarden (Hovedbygningen).

disse ledes af gifte Bestyrere med en Pige til Medhjælp, og det fjerde for de 14 mindste ledes af en Lærerinde med en ung Pige til Medhjælp. Maden tilberedes i Køkkenet paa Hovedbygningen og bringes derfra rundt til Hjemmene. Hvert Hjem har sin Legeplads, hvor Børnene kan spille Fodbold m.m., og der er udlagt Jord, saaledes at hver Dreng kan faa sin egen lille Have, hvilket de allerfleste sætter stor Pris paa, og undertiden sender de nogle af de avlede Grøntsager til deres Hjem. Om Sommeren foretages der ofte Udflugter i den skønne Omegn, og desuden ejer Hjemmet nu et Hus, som er beliggende tæt ved Juulsø, hvor det ejer en stor Baad, der bliver flittigt benyttet, naturligvis under Ledsagelse af en Lærer. Hvert Aar foretages en Heldagstur, hvor Hjemmet lejer Dampskibet „Hjejlen“ for en hel Dag til at sejle rundt i Himmelbjergsøerne. En saadan Dag maa Hjemmets eget Musikkorps (14 Mand) anstrenge sig, men gør det gerne. Skolen har 4 Klasser, og der undervises foruden i de almindelige Skolefag i Naturfagene, Tegning og Sløjd.

N. P. Hansen,
Forstander.

I 1932 bestod den faste Medarbejderstab af: Forstander N. P. Hansen og Hustru, Førstelærer Orla Jensen, Lærer F. Behrendt, Lærer G. Nielsen, Lærerinde Frk. Hauberg, Plejemoder Frk. Rasmussen, Bestyrer F. Henriksen, Bestyrer Wiwe og Gartner Christensen. Forstanderen har virket som Lærer paa Holstejsminde fra 1888—1903 og udnævntes 16. Marts 1903 til Forstander for Opdragelseshjemmet Himmelbjerggaarden.

I Sognet findes 3 Skoler: Ry Kommuneskole med Forskole, Emborg Skole og Glarbo Skole.

Ry Kommuneskole er bygget 1865. Den er 4-klasset, og der undervises ca. 90 Børn. Førstelærer er M. M. Mortensen. Forskolelærerinde er Frk. A. S. Petersen.

Emborg Skole er bygget 1868. I 1901 blev Skolen ombygget og udvidet, saaledes at der blev Lejlighed til Læreren. Skolen er 2-klasset, og der undervises ca. 30 Børn. Enelærer er N. H. Elling.

Glarbo Skole er bygget 1863. Skolen er 2-klasset, og der undervises ca. 54 Elever. Skolen blev ombygget i 1901. Førstelærer er Jul. Jensen.

M. M. Mortensen,
Førstelærer.

N. H. Elling,
Enelærer.

Jul. Jensen,
Førstelærer.

M. Nielsen,
Brugsforeningsuddeler.

MARTINUS MORTENSEN, Førstelærer, er født den 4. December 1866 i Østbirk, Skanderborg Amt. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1888, Timelærer i Horsens 1888—89, Højskolelærer 1890, Lærer ved Skern private Skole 1. Oktober 1890—1. Oktober 1891, Lærer i Sdr. Ravndrup Skole, Dronninglund 1891—94, Lærer ved Spaanhede Skole 1894—1901, siden 27. Septbr. 1901 ansat ved Ry Kommuneskole.

N. H. N. ELLING, Enelærer, er født den 2. September 1883 i Løsbrog Sogn, Viborg Amt. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium 1912, siden 1. August 1914 ansat som Lærer ved Emborg Skole.

JUL. JENSEN, Førstelærer, er født den 2. Juli 1890 i Skelund Sogn, Aalborg Amt. Dimitteret fra Ranum Seminarium 1912, siden 1917 ansat som Lærer ved Glarbo Skole.

ANNA KATRINE STRUNGE PETERSEN, Forskolelærerinde, er født den 20. December 1900 i Dalrerup Sogn. Dimitteret fra Vejle Forskoles Seminarium 1929, ansat som Lærerinde ved Ry Skole fra 1. November 1932.

Ry Brugsforening er stiftet 1884. Foreningen har nu ca. 150 Medlemmer, og Omsætningen i 1931 var ca. 135,000 Kr. — Brugsforeningens Formand er Husmand A. Svendsen. Foreningens Uddeler har siden 1923 været Marinus Nielsen.

Glarbo Brugsforening er stiftet 1905, den har ca. 65 Medlemmer. Omsætningen i 1931 var ca. 43,000 Kr. Foreningens Formand er Lærer J. Jensen, og dens Uddeler siden 1924 har været M. Madsen.

Medlemmer af Ry Sogns Sogneraad er: Husmand N. N. Gedsø, Murer M. Jensen, Gaardejer A. Rasmussen, Husmand A. Enevoldsen, Husmand J. Svendsen, Husmand M. P. Jensen og Bestyrer F. Henriksen.

SØNDER-VISSING-VORLADEGAARD KOMMUNE består af Sønder-Vissing Sogn og Vorladegaard Sogn.

Sønder-Vissing Sogn omgives af Vorladegaard Sogn og Voer Herred, Tønning, Grædstrup og Vinding Sogne, Vrads Herred samt Ry Sogn.

Voerladegaard Sogn omgives af Sønder-Vissing, Voer Herred og Mossø.

I Sønder-Vissing Sogn findes Byerne: Sønder-Vissing med Kirke, Præstegaard og Brugsforening, Addit med Skole, Brugsforening samt en Samling af Gaarde og Huse.

I Vorladegaard Sogn findes Byerne: Vorladegaard med Kirke og Brugsforening, Møldrup med Skole, Gantrup, Dørup med Skole, Hem med Skole, Højlund Huse med Skole, Vovadsbro med Brugsforening samt en Del Gaarde og Huse.

Sønder-Vissing Sogn har Tingsted i Brædstrup og hører under Tyrsting Herreds Retskreds, Voer Herreds Politikreds, Skanderborg Amtsstuedistrikt, Tyrsting-Vrads Lægekreds, Silkeborg Skattekreds, Tyrsting Herreds Vurderingskreds, Gl. Skanderborg Amts 2. Folketingskreds, 3. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 179. Lægd.

Vorladegaard Sogn har samme Tingsted og hører under de samme Kredse som Hovedsognet, samt 4. Udskrivningskreds, 180. Lægd.

Sønder-Vissing Kirke, som er indviet til St. Nikolaus, bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid samt Taarn mod Vest og Vaabehus mod Syd. De oprindelige Mure er af raa Granit, Fraadsten og Al; Syddøren er bevaret, et enkelt Vindue og Norddøren spores. Det lille Taarn, der nu har Pyramidetag, er en Tilbygning fra sentgotisk Tid; om en Hovedreparation 1795 vidner Murankerbogstaver: FIF. SCF. Vaabehuset skal være tilføjet paa Christian IV.s Tid. Kirkens Indre har sentgotiske Hvælvinger, paa hvilke der er fremdraget samtidige, kalkmalede Ornamente, deriblandt et enkelt Figurbillede, Sct. Jørgen med Dragen. I Koret er indsat et Glasmosaikvindue, udført 1910 ved Johs. Kragh og skænket af Konferensraadinde Anna Pløenge Jørgensen; 1911 blev Alteret ombygget efter Tegning af Johs. Kragh. Den gamle Altertavle fra Tiden ca. 1600, med et Maleri fra det 19. Aarhundrede, er 1911 ophængt paa Korvæggen. Døbefont af Cement. Prædikestol fra 1585. To Lysekroner, skænket 1900 af Fabrik-ejer V. Jørgensen til Løndal.

Vorladegaard Kirke bestaar af Apsis, Kor og Skib fra romansk Tid samt Taarn mod Vest og Vaabehus mod Syd. De oprindelige Bygningsdele er af Fraadsten med indblandet Al og raa Granit. Baade Koret og Skibet har Rundbuefrise under Gesin-sen; Syddøren er bevaret, Norddøren og flere Vinduer ses tilmurede. Det lille sentgotiske Taarn, som nu har Pyramidetag, er ejendommeligt placeret over det gamle Skibs sydvestre Hjørne og sammenbygget med den kamtrappede Vestgavl. Vaabehuset er fra nyere Tid. I det indre har Apsis oprindeligt Halvkuppelhvælv, Kor og Skib sentgotiske Hvælvinger, vistnok indbyggede før Taarnets Opførelse. Altertavle fra 1752, senere delvis forandret med et nyere Maleri. Alterstagerne er 1593 skænkede af Peder Fisk og Johanne Madsdatter. Romansk Granitfont med Dyrefigurer. Prædike-stol fra Tiden henimod 1600, af Type som Stolen i Falling.

Vissing Kloster har ligget mod Nord i Sognet ved Gudena, og var et Nonnekloster formentlig af Benediktinerordenen; der vides dog meget lidt om dette. Klosteret nævnes første Gang sidst i 1240erne, da Kong Abel paa sit Strejftog i Jylland afbrændte Nonnernes By, Gammel-Vissing, undtagen Sognekirken der. Klosteret besad Jordegods, bl. a. i Nødlev, Burgaarde og Langballe samt Addit Skov og Fiskegaarde i Vosgaard Aa. I 1. Halvdel af 15. Aarhundrede var Klosteret omtrent øde, hvorfor Aarhusbispen, Ulrik, ophævede det og henlagde dets Besiddelser til det nærliggende Voer Kloster; Overdragelsen stadfæstedes 1846. Klostersomtten findes Nord for Pinds Mølle, paa en tidligere Halvø, der i Øst begrænses af Gudena. Den Gaard, hvortil Stedet hører, har tidligere ligget paa selve Tomten.

Ved det skanderborgske Rytterdistrikts Ophævelse 1767 bestemtes det, at der af de 2 Bøndergaarde, Nedenskov og Vilholt, skulde oprettes en Hovedgaard; 1768 skø-

dede Kongen denne med 204 Td. H. Gods samt Vaabensholm og Tiender til begge for 48,940 Rdl. til Justitsraad T. J. Thygesen til Stamhuset Matrup, som 1798 fik kgl. Bevilning paa at lægge V. og N.-V. under Stamhuset. Ved dettes Ophævelse købtes 1829 ved Tvangsauktion N.-V. for 27,350 Rbd. af J. P. Chr. Holst, som udstykkede Gaardene, der stadig havde været fæstede til Bønder og aldrig udgjort en samlet Ejendom.

Løndal, der i Begyndelsen af 19. Aarhundrede kaldes Addit Teglværk, hørte da under Bygholm. Tegloven er nu omdannet til Billedhuggeratelier. Omkring 1840 kom Wohusen dertil som Bestyrer og solgte 1887 Gaarden til Skovrider Lorentzen, der 1898 solgte den til Konferensraad Vilh. Jørgensen, hvis Enke, Fru Anna Plenge Jørgensen, nu ejer den. Ved Tilkøb af flere Ejendomme forøgedes Arealet betydeligt. Den monumentale Hovedbygning, i to Fløje, er i to Etager, til Gaardsiden findes et rundt Taarn. Hovedbygningen er opført 1911-14 af Arkitekt G. Tvede.

Vissinggaard i Nedenskov er 1915-20 samlet af Godsejer E. Schou, Palsgaard. Den trefløjede Hovedbygning med fremspringende Frontespice paa Midtfløjen er opført 1920. — 1926 rejstes en Mindesten for E. Schou.

Addithus. 1870 købte Kammerherre N. F. B. Sehested til Broholm Addit Skov, der i det 18. Aarhundrede havde hørt under Matrup. 1883 overtoges den af hans Søn, den senere Landbrugsminister, Kammerherre Knud Sehested, der ved Køb af mindre Ejendomme samlede den nuværende Besiddelse under Navnet Addithus. Han byggede i 1890'erne den toetages Hovedbygning, der ligger langt inde i Skoven, med Udsigt over Salten Langsø og Ry Sønderskov. Foruden Avlsgaarden og Skovfogedgaarden hører 19 mindre Ejendomme under Addithus.

Den skovrige og stærkt kuperede Egn vidner om tidligere Tidens mere udstrakte Skove. I Løndal-Skovene findes saaledes nogle ejendommelige, flerehundredeaarige Bøge. Desuden findes nogle mærkelige „krybende“ Bøge. Kristtorn og Enebærbuske opnaar her en betydelig Størrelse. Endvidere findes anselige Eksemplarer af Rødgran, Ædelgran, Skovfyr og Lærk fra ca. 1850.

Sønder Vissing Sogn har været meget rig paa Oldtidsmærker. Der kendes saaledes ialt 130 Høje, hvoraf de fleste dog nu er sløjfede eller mere eller mindre forstyrrede ved Gravninger. Kun 2 Mindesmærker, en Høj og et firesidet Dyssekammer med Dæksten er nu fredet; begge er beliggende Syd for Sønder-Vissing. Nordøstligt i Sognet findes en lille Gruppe Høje, der saa vidt vides dækker Enkeltgrave fra Stenalderen. De øvrige Høje ligger i et bredt Parti i Retning Nord-Syd fra Addit til Sdr. Vissing. Navnlig omkring Addit har de været samlet i en anelig Gruppe, der efter N. F. B. Sehesteds Undersøgelse hovedsagelig hidrører fra Bronzealderen. Ved flere af Højene ved Sdr. Vissing er gjort Fund fra Stenalderen. Som Vidnesbyrd om Sognets ældste Bebyggelse, ved hvilken Gudenaas maa have spillet en stor Rolle, er der fundet flere smaa Affaldspletter med Flintaffald og lign. I en Mose i Sognet er fundet en Økse dannet af Urokseben.

Vorladegaard By hed oprindeligt Vore og fik den nye Betegnelse efter en Ladegaard, som hørte til Vore Kloster, en Munkebolig af Benediktinerordenens, der allerede fandtes før Grundlæggelsen af Øm Kloster 1172. Navnet skreves i Middelalderen hyppigt Ore eller Wore; paa Latin omdannedes det til Oratorium. Klostret nævnes endvidere 1183, da dets Abbed optræder som Underskriver af et Dokument. I Tidens

Løb samlede det sig et betydeligt Jordtilliggende, ikke alene i den nærmeste Omegn, Vore, Tyrsting, Vrads og Nim Herred, men ogsaa paa Mors, i Hatting og Bjerge Herreder samt i Sønderjylland. Det ejede de 5 Sognekirker: Vore, Sdr. Vissing, Yding, Bryrup og Østbirk, endvidere Fiskegaard i Mossø m. m. En Del af disse Besiddelser havde det faaet ved Vissing Klosters Nedlæggelse. Som flere andre Benediktinerklostre blev Vore i 15. Aarhundrede reformert; det var Cismarmunken Broder Johannes, der paa Aarhusbispens Jens Iversen Vegne her indførte den strengere Ordensregel. — Aar 1486 fik Abbeden og Munkene i Vore pavelig Tilladelse til at leve ikke som før efter Benediktinerordenen og Chiniacensermunkenes Regler, men efter de Regler, der fulgte i den Kongregation af reformerede Benediktinerklostre, der efter Klosters Bursfelde ved Weser kaldes Bursfelde-Kongregationen. I dette Pavebrev nævnes, at Vore Kloster var afbrændt 3 Gange. En Munk fra Vore Kloster Kl. Mads Knudsen udnævntes 1492 til Biskop af Gardar i Grønland, der i 80 Aar ikke havde haft Forbindelse med den øvrige Verden. Munken naaede dog aldrig derop. I Aaret 1522 husede Klostret 20 Munke foruden Abbeden; i Aaret 1532 gav Abbed og Konvent Aarhusbispens Ove Bille Klostret i en Slags Forlening. Ved Reformationens Indførelse tillodes det Vore fremdeles at bestaa, og 1538 blev Officialen i Aarhus Mourids Mortensen Forstander, idet han valgtes dertil af Konventet. 4 Aar efter blev Klostret en verdslig Forlening, men havde indtil 1552 Munke, der da overflyttedes til Øm, og omtrent samtidig henlagdes Klosters Gods under Skanderborg, og samtidig dermed „ødelagdes Vore Kloster“. To Altertavler fra Klostret sendtes til Ejsing Kirke og Dronningborg Slot. Endnu i 19. Aarhundrede saas Ruiner af Klostret, der laa ved Klostermølle. Da Klostermøllens Staldlængde byggedes 1874 fandtes saaledes en ca. 40 m lang Mur i Retning Ø.—V. og ved denne Fundamentet til et Taarn ca. 10 m i Kvadrat, og med ca. 1,3 m tykke Mure af Munkesten. I Haven er der senere udgravet Murrester.

Klostermølle, nu Vore Klostermølle, var efter Reformationen beboet af Fæstere under Kronen. Den tilhørte 1829 Stiftamtmand de Thygeson, og i 1889 købte F. Bodenhoff og H. E. Brühl Møllen samt Vilholt Træmassefabrik. 1896 blev Bodenhoff Enejær. Han byggede nye Turbineanlæg m.m. Møllen overtoges af hans Søn E. Bodenhoff.

I Sognet findes 75 jordfaste Oldtidsmindesmærker. 2 af disse, der findes N. V. for Dørup By, er Dysser, men er nu stærkt forstyrrede. Resten er Jordhøje, der nu ogsaa er mere eller mindre beskadigede ved Gravninger. Højene er ret jævnt fordelt over hele Sognet, men samler sig dog enkelte Steder i mindre Grupper; i flere af dem er der gjort Fund fra Sten- og Bronzealderen. To anseelige Bavnehøje og en af Trehøje, alle Syd for Dørup, er fredlyste.

Sønder-Vissing Skole er oprindelig en af de gamle Rytterskoler, oprettet 1721, og ombygget 1893 og senere udvidet 1910. Skolen er 4-klasset. Der er ca. 85 Børn.

Addit Skole er bygget 1860. Den er en 2-klasset Skole. Der er for Tiden ca. 50 Børn.

Vorladegaard Skole er bygget 1908. Skolen er 2-klasset. Der er ca. 50 Børn.

Møldrup Skole er bygget 1866. Skolen er 2-klasset med ca. 50 Børn.

Dørup Skole er 2-klasset med ca. 28 Børn.

Højlund Skole var til at begynde med en Privatskole med Understøttelse af Kommunen. I 1885 blev den nuværende Skole bygget, og Embedet blev oprettet for en ugift Lærer. I 1911 blev der tilbygget en Fløj paa 6 Alen, idet Boligen ikke var anordningsmæssig for en udnævnt gift Lærer, og som var beordret ifølge Lov 1899.

Th. Møller,
Lærer.

K. G. J. Bech,
Lærer.

A. A. Rasmussen,
Lærer.

KJARTAN KRISTJAN MØLLER, Førstelærer, er født den 20. Februar 1895 i Taars Sogn, Hjørring Amt. Dimitteret fra Ranum Seminarium 1916, ansat som Førstelærer i Sønder-Vissing Skole 1927.

BOTHILDE KLEIS, Lærerinde, er født den 4. Oktober 1894 i Koldby Sogn, Samso. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium 1923, ansat som Lærerinde ved Sønder-Vissing Skole siden 1927.

K. G. J. BECH, Lærer, er født den 4. Februar 1881. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium 1903. Ansat som Lærer ved Addit Skole siden 1905.

TH. MØLLER, Lærer, er født den 4. November 1877 i Harlev, Aarhus Amt. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium 1901, ansat som Lærer ved Vorladegaard Skole siden 1908.

ANDERS ANDREAS RASMUSSEN, Lærer, er født den 12. Februar 1866. Dimitteret 1887 fra Gedved Seminarium, ansat som Lærer ved Møldrup Skole siden 1890.

JENS KRISTIAN ANDERSEN, Førstelærer, er født den 12. Januar 1878 i Tvingstrup. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1900, ansat som Førstelærer ved Dørup Skole siden 1908.

A. KOLSTRUP, Lærer, er født den 24. Februar 1869 i Pjedsted. Dimitteret 1891, ansat som Lærer ved Højslund Skole siden 1907.

Vorladegaard Mølle ligger paa en meget smuk Plads. Den første Mølle var en Holandsk Mølle, som blev opført 1875 af Hans Udby; i 1919 ejedes Møllen af Hans Pilegaard, som opførte den nuværende Mølle, og som benyttede den til Savskæreri. Det er vist den eneste Mølle i hele Landet, som er bygget paa den Maade. Den gamle hollandske Mølle nedbrændte i Aaret 1926 den 11. Juni, og i den Tid har Møllen haft 12 Ejere. —

Og efter Branden, den 22. Juni samme Aar, købte den nuværende Ejer Møllen, som saa lavede det hele om til Mølleri og anlagde et helt nyt Savskæreri og indlagde Petroleums Motor.

Vorladegaard Mølle.

Lund Kirkedal,
Mølle ejer.

LUND KIRKEDAL, Møller, er født den 31. Oktober 1888 som Søn af Kirkebetjent Mathias Kristensen og Hustru Kirstine Kristensen.

J. SIMONSEN, Distriktsjordemoder, er født den 29. Oktober 1889 i Illenhuse pr. Kellerup som Datter af Gaardejer B. Simonsen og Hustru Larsine, f. Christensen Degn. Jordemodereksamen 1919-20, ansat som Distriktsjordemoder i Sdr. Vissing-Vorladegaard og Yding Sogne siden 1920.

Sdr. Vissing Brugsforening er startet d. 14. Sept. 1894. Formand er Grd. Carl Sørensen. Der er ca. 185 Medlemmer. Omsætningen var 1931 ca. 125,000 Kr. Foreningens Uddeler er P. Pedersen, der har været der siden 1919.

J. Simonsen,
Distriktsjordemoder.

Medlemmer af Sønder-Vissing-Vorladegaard Sogns Sogneraad er: Husmand S. Bech, Husmand A. Jacobsen, Gaardejer A. Mortensen, Gaardejer N. Chr. Sørensen, Smedemester R. Pedersen, Gaardejer J. Chr. Sørensen, Gaardejer S. P. Sørensen, Inspektør J. Petersen og Gaardejer N. Jensen Godrum.

VINDING-BRYRUP KOMMUNE bestaar af Vinding og Bryrup Sogne.

Vinding Sogn omgives af Bryrup, Grædstrup og S. Vissing Sogne, samt Vrads Herred.

Bryrup Sogn omgives af Vinding og Grædstrup Sogne samt Vrads Herred.

I Vinding Sogn findes Byen Vinding med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, Elektricitetsværk, Mølle, Afholdshjem, Brugsforening, Købmandshandel samt Jernbanestation, desuden findes i Sognet Samlinger af Gaarde og Huse.

I Bryrup Sogn findes Bryrup Kirke og i Nærheden Alderdomshjemmet samt Byerne: Bryrup Stationsby med Forsamlingshus, Missionshus, Elektricitetsværk, Spare- og Laanekasse, Filial af Silkeborg Bank, Imprægneringsanstalt, 4 Købmandshandeler, Kro og Jernbanestation, Velling med Skole og Brugsforening, Løve med Skole, Mølle og Købmandshandel, Sejt samt Samlinger af Gaarde og Huse.

Vinding Sogn har Tingsted i Brædstrup og hører under Tyrsting Herred m.m.'s Rets-

Vinding Kirke.

kreds, Voer Herred m.m. Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Tyrsting-Vrads Lægekreds, Silkeborg Skatte-kreds, Tyrsting Herreds Vurderingskreds, Gl. Skanderborg Amts 4. Folketingskreds, 3. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 181. Lægd.

Bryrup Sogn har samme Tingsted og hører under samme Kredse som Hovedsognet samt 4. Udskrivningskreds, 182. Lægd.

Vinding Kirke bestaar af Kor og Skib samt Vaabehus mod Syd. Kor og Skib er fra romansk Tid, og man kan spore flere romanske Vinduer. I sentgotisk Tid fik Koret Krydshvælv, og en Del af Skibets Vestgavl ommuredes. I nyere Tid ommuredes Skibets Sydside, og det lille Vaabehus opførtes samtidig. Altertavlen er snedkret ca. 1600 og er smykket med et Maleri fra det 18. Aarhundrede forestillende Christus paa Korset. Prædikestolen er fra omkring 1700 og er prydet med snoede Søjler paa Hjørnerne. Alterkalken er fra 1742 og skænket af Chr. VI. Kirkens Klokker med Majuskelindskrift stammer fra ca. 1300.

Bryrup Kirke bestaar af Kor og Skib samt Vaabehus mod Syd. Koret og den østlige Del af Skibet er opført i romansk Tid af Fraadsten, delvis paa Granitsokkel med Skraakant. I Slutningen af Middelalderen forlængedes Skibet betydeligt mod Vest, og Kor og Skib fik Hvælvinger. Vaabehuset er af nyere Dato. Altertavlen, hvis ældste Del er fra Chr. VI.s Tid, er med Maleri forestillende Christus i Getsemane, malet 1868 af Alexandersen i Horsens. Prædikestolen er ny.

Sognepræst for Vinding-Bryrup Sogne er F. Hansen Beck.

F. HANSEN BECK, Sognepræst, er født den 8. September 1893 som Søn af Gaardejer Hans Frederiksen Beck og Hustru Elisabeth Eleonora Beck. Cand. theol. 1929, kaldet til Sognepræst for Vinding-Bryrup Menigheder Maj 1929.

F. H. Beck,
Sognepræst.

I Kommunen findes 3 Skoler, Vinding Skole, Velling Skole og Løve Skole.

Lærerkræfterne ved Skolerne er: Førstelærer N. F. Sørensen, Vinding, og Lærerinde Maren Esgaard ved Vinding Skole Førstelærer Aage Marcussen og Lærerinde Frk. J. Berg ved Velling Skole.

Vinding Skole er bygget 1852, udvidet 1877 og 1902. -- Skolen er 4-klasset, og der undervises ca. 70 Børn.

Velling Skole er bygget 1885, hvorimod Forskolen først er opført 1901. Skolen er med 4 Klasser, og der undervises ca. 140 Børn.

Bryrup Alderdomshjem var oprindelig Fattiggaard, der var oprettet 1889, men omdannedes 1906 til Alderdomshjem. Hjemmet har Plads til 10 ældre Mennesker og ledes af Bestyrer Niels Junker, der har virket som saadan siden 1923.

Velling Skole.

N. F. Sørensen,
Førstelærer.

Aage Marcussen,
Førstelærer.

J. Berg,
Lærerinde.

P. Hørlykke,
Brugsforeningsuddeler.

Medlemmer af Vinding Bryrup Sogns Sogneraad er: Gaardejer S. Christensen, Boelsmand J. P. Jensen, Gaardejer M. Laursen, Husmand L. Sørensen, Købmand S. B. Pedersen, Gaardejer A. Jensen, Boelsmand S. P. Mikkelsen, Boelsmand P. P. Naldal og Lærer J. Winther.

GRÆDSTRUP SOGN omgives af Bryrup, Vinding, Sønder-Vissing, Tønning, Ring og Tyrsting Sogne samt Vrads Herred.

I Grædstrup Sogn findes Byerne: Grædstrup med Kirke, Præstebolig, Skole og Brugsforening, Løvet med Skole, Dauding med Skole, Nimdrup, Slagballe med Skole, Jernbanestation, Burgaarde med Brugsforening samt en Samling af Gaarde og Huse.

Grædstrup Sogn har Tingsted i Brædstrup og hører under Tyrsting Herreds Retskreds, Voer Herreds Politikreds, Skanderborg Amtsstuedistrikt, Tyrsting-Vrads Lægekreds, Silkeborg Skattekreds, Tyrsting Herreds Vurderingskreds, Gamle Skanderborg Amts 2. Folketingskreds, 3. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 186. østre og 187. vestre Lægd.

Grædstrup Kirke bestaar af Kor og Skib, Taarn mod Vest og Vaabehus mod Nord. Koret, der synes at have haft Apsis, er opført i romansk Tid af Al, raa Kamp og Fraadsten. To tilmurede Vinduer spores. Skibet, af store, røde Mursten er vistnok opført i det 14. -15. Aarhundrede. Det lave og svære, nu med Pyramidetag kronede Taarn, af samme Materiale samt raa Kamp og enkelte Kvadre, delvis paa skraakantet Granitsokkel, der ligesom en Tympanon med Løvefigurer sikkert skriver sig fra det oprindelige Skib, er noget yngre. Taarnet nedbrændte ca. 1831 ved Lynnedslag og opførtes ikke siden til sin fulde Højde. Ved Middelalderens Slutning fik Skib og Taarn Hvælvinger, og Vaabehuset opførtes. Betydelige Dele af Kirken er senere blevet ombyggede. Altertavle fra Christian IV.s Tid med et nyt Maleri. Kalken er 1716 skænket af Anna sl. Daniel Fischers til Matstrup. Romansk Granitfont med Dyrefigurer og samtidig Indskrift paa Randen med Navne. Prædikestol fra Begyndelsen af det 18. Aarhundrede.

P. Moustgaard,
Sognepræst.

POUL MOUSTGAARD, Sognepræst, er født den 31. December 1889 som Søn af Anders Poulsen Moustgaard og Hustru Johanne Severine, født Laursen. Gift 1913 med Ane Karoline Poulsen. Lærereksamen 1912, theol. Embedseksamen 1930, kaldet som Sognepræst til Grædstrup Oktober 1930.

Grødstrup Skole er bygget 1880. Skolen er 2-klasset med c. 60 Børn.

Løvet Skole er bygget 1902. Skolen er 2-klasset med ca. 30 Børn.

Dauding Skole er en 2-klasset Skole med ca. 35 Børn.

Slagballe Skole er bygget 1901. Skolen er 2-klasset med c. 40 Børn.

M. P. MIKKELSEN, Lærer, er født d. 14. April 1890. Dimitteret 1911 fra Nr. Nissum, ansat som Lærer ved Grødstrup Skole siden 1926.

K. K. HEDEGAARD LUND, Lærer, er født den 9. Januar 1885 i Flynder Sogn, Ringkøbing Amt. Dimitteret fra Ribe 1907. Ansat som Lærer ved Løvet Skole siden 1927.

ANDERS ANDERSEN, Lærer, er født den 11. December 1881 i Raarup Sogn, Vejle Amt. Dimitteret fra Gedved 1906. Ansat som Lærer ved Dauding Skole siden 1908.

CHR. ANDERSEN, Lærer, er født 1880 i Gedved. Dimitteret fra Gedved 1905. Ansat som Lærer ved Slagballe Skole siden 1910.

Grødstrup Skole.

M. P. Mikkelsen,
Lærer.

K. K. Hedegaard Lund,
Lærer.

A. Andersen,
Lærer.

Chr. Andersen,
Lærer.

Grødstrup Mølle er bygget omkring 1870erne. Møllejeren er S. Dam Sørensen, der har haft Møllen siden 1900.

S. DAM SØRENSEN, Møllejeren, er født den 7. September 1896 i Sønder Vissing Sogn.

JACOB FRANDSEN, Sognefoged, er født den 15. Marts 1887 i Grødstrup Sogn som Søn af Gaardejer Jens Frandsen og Hustru Kirsten, født Jacobsen. Gift 1913 med Ingeborg Jensen Dalgaard. Uddannet paa Lading Landbohøjskole 1905-06, Formand for Brødstrup Andelsmejeri.

M. NIELSEN, Sogneraadformand, er født i Ry som Søn af Gaardejer Søren Nielsen og Hustru Johanne, født Nielsen. Gift 1911 med Else Marie Sørensen. Uddannet paa Ry Højskole 1899-1900, Medlem af Repræsentantskabet for Horsens Landbobank, Medlem af Sogneraadet 1925, Kommunekasserer 1925-29, Formand for Fattigudvalget 1929.

Medlemmer af Grødstrup Sogns Sogneraad er: Gaardejer M. Nielsen, Gaardejer

J. Nielsen, Gaardejer F. Frandsen, Gaardejer Kr. Petersen, Gaardejer M. Olesen, Boelsmand H. Eriksen og Smedemester A. Sørensen.

TYRSTING SOGN omgives af Klovborg, Grædstrup, Ring og Føvling Sogne.

I Sognet Tyrsting findes Byen Tyrsting med Kirke, Skole, samt Hovedgaarden Matrup og en Samling af Gaarde og Huse.

Tyrsting Sogn har Tingsted i Brædstrup og hører under Tyrsting Herreds Retskreds, Voer Herreds Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Tyrsting-Vrads Lægekreds, Silkeborg Skattekreds, Tyrsting Herreds Vurderingskreds, Gl. Skanderborg Amts 3. Folketingskreds, Gl. Skanderborg Amts 3. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 185. Lægd.

Tyrsting Kirke, der er opført 1766—67 af Tyge Jesper Thygeson i Stedet for den da nedbrudte romanske Granitkvaderkirke, bestaar af Kor og Skib samt Taarn mod Vest. Forneden i Murværket findes Sokkelsten og Kvadre fra den gamle Kirke. Altertavlen bestaar af et i 1551 udført Basrelief i Alabast i en ret pompøs Ramme med Rokokoornamenter fra det 18. Aarhundrede. Disk fra 1706 med Tyge Jespersen og Anne Mikkelsdatters Navne. Vaseformet Marmordøbefont med Billeder af Evangelisterne. Prædikestol med Rokokoornamentik, samt Orgelpultur med malet Vers er fra Ombygningen.

Matrup sælges 1418 til Tord Mikkelsen, men omtrent ved samme Tid skal den have tilhørt Christiern Skram, hvis Sønner, Peder Skram til Voldbjerg og Niels Skram, henholdsvis 1429 og 1444 nævnes til Matrup. Sidstnævnte, der levede endnu i 1482, fik 1453 paa Skifte med sin Broder efter Moderen udlagt Matrup, som hans Datter Kirsten bragte til sin Mand, Erik Styggesen Rosenkrantz, som 1487 af Fru Elsebet Hartvigsdatter, Godske Barsebeks Enke, fik Afkald paa hendes Part i Matrup.

Hans Datter, Karen, bragte den til sin Mand, Rigshofmester Eiler Hardenberg, hvis Søn, Rigsraad Erik Hardenberg til Matrup, døde uden Sønner 1604, og Matrup tilfaldt da hans Datter, Kirsten, gift med Rigsraad Axel Brahe til Elved; deres Søn, Tyge Brahe, ejede 1638 Matrup, som med hans Datter, Anna Brahe, kom til hendes Mand, Oluf Daa til Borreby, der 1646 ved Mageskifte overlod den til sin Søstersøn, Corfitz Ulfeld til Bavelse, der blev forarmet i den svenske Krig og 1660 maatte pantsætte Gaarden til Justitsraad Peder Pedersen Lerche, der 1679 lod sig indføre i Gaarden. Denne Indførelse tilfaldt hans Søn, Vincent Lerche til Rygaard, men transporteredes til Henr. Nielsen Holst af København, der ogsaa 1680 havde erhvervet et Pantebrev paa Matrup af 1675 fra Corfitz Ulfeldt til Dr. Math. Broberg og 1685 lod sig indføre i Gaarden. — H. Holst tilskødede 1686 Tyge Jespersen til Skerring Munk-

Matrup.

gaard og Tøger Pedersen Nørkier paa Vosnæsgaard, Matrup og en Gaard for 2783 Rd. I 1690 blev førstnævnte Eneejer og efter ham tilhørte Matrup hans Enke, Anne Mikeldsdatter, efter hvem Matrup solgtes 1722 paa Auktion for 25,550 Rd. til hendes Stedsøn, Chr. Fischer til Allinggaard. Han skødede 1724 Matrup for 28,000 Rd. til Kancelliraad Niels Thygesen, efter hvis Enke, Helle Ammitzbølls Død 1755, Matrup købtes paa Auktion for 38,600 Rd. til Regimentskvartermester, Justitsraad og Amtsforvalter Emanuel Thygesen, der under 3. November 1759 af Matrup, Mindstrup og Skovgaard oprettede et Stamhus.

Da han døde barnløs 1764, gik Stamhuset over til hans Brodersøn, Justitsraad Tyge Jesper de Thygeson. Han udskilte iflg. kgl. Bevilling af 19. Januar 1798 Mindstrup og Skovgaard fra Stamhuset, mod at dette forøgedes med Vaabensholm og Nedenskov-Vilholt, og 1821 forøgede han Stamhuset med en Del Tiender og Gods. Efter hans Død 1822 tilfaldt Stamhuset hans Søn, Stiftamtmand N. Em. de Thygeson til Bygholm, men da det havde paadraget sig stor Gæld, blev det nedlagt 1828 og Godset solgt ved Tvangsauktion, hvorved en Del Tiender og Strøgods købtes for 42,600 Rbd. Sølv af Konsul Rasmus Secher i Horsens, medens den sidste Besidders Søn, senere Kammerherre, Landstingsm. Thyge C. C. F. de Thygeson købte Matrup og Vaabensholm, Tiender og Bøndergods for 46,100 Rbd. Sølv. Han ophjalp Ejendommen betydeligt, anlagde Engvanding, foretog Plantninger o. s. v. Efter at en Del af Godset var solgt til Fæstere, solgte han 1851 Gaarden m. m. for 125,000 Rbd. til Oliemøller F. V. Schytte, der 1853 afhændede den til fhv. Minister, Etatsraad R. Westenholz, hvis Enke, Mary L. f. Hansen, havde den, indtil den 1878 for 700,000 Kr. gik over til den ældste Søn, Th. F. Westenholz, og efter hans Død 1883 til Broderen, Grosserer R. A. Westenholz, fra hvem den 1920 kom til Sønnen, Th. E. Westenholz.

Hovedbygningen bestaar af 3 grundmurede Fløje i 1 Stokværk med Kamgavle og hvidkalkede Mure. Midtfløjen, med meget tykke Mure og til Dels hvælvede Kældere, er fra 1578. Fra Bygningens Sydside fører 3 Terrasser ned til Matrup Mølleaa. Ladebygningen er opført 1764. Stismølle er opført efter en Brand 1912.

Tyrsting Skole er oprettet 1908. Den gamle Skole laa oprindelig mere Øst paa end den nuværende.

Bjerrebo Privatskole er oprettet 1925 af Lærer L. Rasmussen, Himmerland. — Skolen er 2-klasset med ca. 25 Børn.

Bødker-Rasmussen,
Lærer.

AAGE BØDKER-RASMUSSEN, Lærer, er født den 10. September 1894 i Møldrup. Dimitteret 1915 fra Jellinge Seminarium, ansat som Lærer ved Tyrsting Skole.

NIKOLAJ FREDERIK SEVERIN PEDERSEN HØGSTED, Lærer, er født den 2. Maj 1869 som Søn af Lærer Jørgen Pedersen og Hustru. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium, Førstelærer ved Møborg nordre Skole 1901—02, Dørken Skole i Thyregod Sogn 1902—06, Løve Skole i Gierslev Sogn 1906—07, Hedegaard Skole i Give Sogn 1907—12, derefter fra April 1913 Lærer ved forskellige Privatskoler.

N. F. S. P. Høgsted,
Lærer.

Medlemmer af Tyrsting Sogns Sogneraad er: Landmand Kr. Kristensen, Landmand Kr. P. Kristensen, Landmand J. P. Hertz, Landmand S. Nygaard, Muremester A. Nielsen, Landmand J. N. Jensen og Landmand O. Jeppesen.

RING-FØVLING KOMMUNE bestaar af Ring og Føvling Sogne.

Ring Sogn omgives af Føvling, Træden, Tønning, Grædstrup og Tyrsting Sogne.

Føvling Sogn omgives af Ring og Tyrsting Sogne, Vrads Herred, Nim Herred og Træden Sogn.

I Ring Sogn findes Byerne: Ring med Kirke, Præstegaard, Skole, Missionshus, Spare- og Laanekasse og Brugsforening, Brædstrup med Ting- og Arresthus, Kommuneskole, Realskole, Folkebibliotek, Amtssygehus, Elektricitetsværk, Vandværk, Apotek, Bank, Hoteller, Andelsmejeri, 3 Møbelfabrikker, Cementstøberi, Mølle, Dampmølle, Bogtrykkeri samt Jernbanestation, desuden findes i Sognet en Del Gaarde og Huse.

I Føvling Sogn findes Byerne: Føvling med Kirke, Skole, Mølle og Brugsforening, Haarup med Skole, Forsamlingshus og Brugsforening, Aastrup med Andelsmejeri og Brugsforening, Sillebjærg Huse og Holdhuse, desuden en Samling Gaarde og Huse.

Ring Sogn har Tingsted i Brædstrup og hører under Tyrsting Herreds m.m. Retskreds, Voer Herreds m. m. Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Tyrsting-Vrads Lægekreds, Silkeborg Skattekreds, Tyrsting Herreds Vurderingskreds, Gl. Skanderborg Amts 2. Folketingskreds, 3. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 175. Lægd.

Føvling Sogn har samme Tingsted og hører under de samme Kredse som Hovedsognet samt 4. Udskrivningskreds, 176. Lægd.

Ring Kirke er opført i 1870 og bestaar af Kor og Skib med Taarn mod Vest. -- Kirken er opført af røde Mursten paa en høj Sokkel fra den tidligere Kirke, der var en romansk Granitkirke, som maatte nedrives paa Grund af Brøstfældighed. Indvendig er Kor og Skib samt de lidet fremtrædende Korsfløje forsynet med lave Tøndehvælvinger. Inventaret er nyt. Granitdøbefonten med Løvefigurer og Alterkalken fra 1797 er dog fra den gamle Kirke. Taarnets Underrum, der har Bjælkeloft, tjener som Forhal, over denne er Kirkens Orgel anbragt.

Føvling Kirke, der er indviet til Vor Frue, bestaar af Kor og Skib med Taarn mod Vest og Vaabenhus mod Syd. Kor og Skib er fra romansk Tid, og de oprinde-

Parti ved Ring Kirke.

lige Mure er opført af Fraadsten, Al og Kamp, dog er der senere foretaget Ombygninger, ved hvilke der er anvendt Mursten. Paa Skibets romanske Vestgavl findes 3 rundbuede Blindinger, der nu er skjult af Taarnet. Ved Slutningen af Middelalderen ombyggedes Korgavlen, og i samme Periode tilføjedes Taarnet, der er omtrent lige saa bredt som Kirken. Taarnet er med Saddeltag og med kamtakkede Gavle i Nord og Syd. Kirkens Indre er med sentgotiske Hvælvinger. Prædikestolen er fra ca. 1700.

Altertavlen, der er fra Begyndelsen af 17. Aarhundrede, er en snedkret Tavle med moderne Maling og med et Maleri af P. A. Lyders fra 1873. Alterkalken er i 1745 skænket af Amtsforsvalter Schandorf's Enke Charlotte Amalie. Paa Alterbordets Bagside findes Rester af Stolestadegavle fra 1571. Kirkens Klokke med de hellige tre Kongers Navne er støbt ca. 1500 af Albertus Pauli.

Sognepræst for Ring og Føvling Sogne er Pastor Niels Sørensen Rosendal.

N. S. Rosendal,
Sognepræst.

NIELS SØRENSEN ROSENDAL, Sognepræst, er født den 30. April 1883 som Søn af Partikulier, flv. Boelsmand Niels Peter Sørensen Rosendal og Hustru Marie, født Nielsen. Gift 1910 med Petra Larsen Nygaard. Theologisk Embeds-eksamen i Juni 1910, siden 1922 Sognepræst for Ring og Føvling Menigheder.

I Kommunen findes der 5 Skoler: Ring Skole, Brædstrup Kommuneskole, Brædstrup Realskole, Føvling Skole og Haarup Skole.

Brædstrup Kommuneskole er oprettet den 8. September 1890. Før den Tid var der kun Privatskole. Indtil 1901 var der i Skolen kun 1 Lærer, hvorefter der ansattes 2 Lærere. I 1925 opførtes den nuværende Bygning, og Skolen omfatter nu 7 Klasser, og der undervises ca. 180 Børn. Samtidig er Lærerkrafterne udvidet til 4.

H. HANSEN, Førstelærer, er født den 11. Maj 1889 i Eltang Sogn, Vejle Amt. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1910. Lærer ved Himmelbjerggaarden fra 1910—14, Førstelærer i Sdr. Vissing fra 1914—18, i Aagaard fra 1918—22, siden 1922 Førstelærer i Brædstrup.

Brædstrup Realskole.

Brædstrup Realskole er oprettet i 1900. I Brædstrup har der som før omtalt eksisteret en Privatskole for over 50 Aar siden, men det er dog saavidt vides ikke denne, der har dannet Realskolen. Skolens første Leder var cand. theol. Christensen, der senere blev Præst i Skanderborg. Den nuv. Realskolebygning opførtes efter en Basar i 1903, der gav et Overskud paa ca. 3000 Kr. Skolen ligger paa en smuk og velegnet Plads lige overfor Jernbanestationen. Skolen fik Eksamensret i 1907, og da der ved samme Tid blev indført den nye Ordning med Mellem- og Realskole, blev denne samtidig indført i Brædstrup Realskole.

Skolen har nu ca. 104 Elever, som er fordelt i 4 Mellemkoleklasser og 1 Realklasse. Skolens Bestyrer er Høgh Christensen.

P. F. HØEGH CHRISTENSEN, Realskolebestyrer, er født den 1. August 1898 i Humlum, Ringkøbing Amt, som Søn af Førstelærer Chr. Christensen og Hustru Dorthea Margrethe, født Frisch. Gift 1922 m. Barbara Jacobsen. Præliminæreksamen fra Kolding Realskole, Studentereksamen, Lærereksamen fra Nr. Nissum Seminarium 1919, Vikar ved Neksø Realskole 1919-20, Vikar ved Kjellerup Realskole 1920-25, Realskolebestyrer i Brødstrup siden 1925.

P. F. H. Christensen.
Realskolebestyrer.

Ring Skole er oprettet 1889. Indtil 1927 bestod Skolen kun af 2 Klasser, men 1. Januar 1927 blev der tilbygget en Forskole med 2 Klasser, saaledes at Skolen nu ialt omfatter 4 Klasser. Der undervises ca. 45. Børn. Ved Skolen er ansat en Førstelærer og en Forskolelærerinde.

ENEVOLD LAURITZ SØRENSEN, Førstelærer, er født den 18. Marts i Sneum Sogn. Dimitteret 1917 fra Ribe Seminarium, Lærer i Sønder-Sejerslev fra 1920-26, siden 1. Januar 1927 ansat som Førstelærer ved Ring Skole.

Føvling Skole er bygget 1925. Den gamle Skole var opført 1867. Skolen, der tidligere har haft 4 Klasser, har nu kun 3, og der undervises ca. 70 Børn. Lærere siden 1867 har været: N. C. Ravn fra 1867—1872, Jakob Petersen fra 1872—1906, J. Skaarup fra 1906—10 og siden 1910 den nuværende Førstelærer N. G. Kristiansen.

N. G. KRISTIANSEN, Førstelærer, er født den 7. Marts 1880 i Ousted Sogn. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1901. Ansat ved Føvling Skole siden 1910.

Haarup Skole er opført 1926. Den gamle Skole, der nu benyttes til Smedie, er meget gammel, dog kendes dens oprindelige Alder ikke. Skolen er med 4 Klasser, 2 i Forskolen og 2 i Hovedskolen, og der undervises ca. 70 Børn. Ved Skolen er ansat en Førstelærer og en Forskolelærerinde.

PETER LANGBALLE NIELSEN, Førstelærer, er født d. 4. Maj 1894 i Aulum. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium 1919. Lærer i Hedensted fra 1925-26. Siden 1926 Førstelærer ved Haarup Skole.

Brødstrup By er opstaaet omkring 1852. Omkring Aar 1800 laa der, hvor Brødstrup nu ligger, 6 Gaarde og nogle Huse, og Brødstrup Bys første Næringsdrivende kom til Byen i 1852. Det var den gamle nu afdøde Smed, Jens Andersen, der købte et gammelt Stuehus, og der indrettede sit Hjem og sin Smedie. Der var dog ikke altid noget at bestille for Smeden, og han stod tidt og filosoferede over hvilken mærkelig Skæbne, der havde drevet ham til denne øde Plads. Men Andersen holdt ud og naaede at se, hvorledes Brødstrup groede op omkring ham, og hans Søn overtog den gamle og solide Forretning.

Snart begyndte det rundt omkring at spørges, at der var ved at opstaa en ny „Plads“, og straks kom der initiativrige Haandværkere og andre Næringsdrivende til Stedet, og de blev de egentlige Grundlæggere af det Brødstrup, vi kender i Dag.

Idyllisk er Byen med sine mange gamle Træer og dens mange gamle fornemme Haandværkerhuse, hvis velholdte Facader og smukke Haver vidner om flittige Hænders Arbejde og dygtige Mænds Udholdenhed. Og det skyldes netop de dygtige Mænds Udholdenhed, at Brødstrup er det, den er i Dag.

Banen, der blev aabnet 1899, havde lige straks ingen Betydning; men blev senere af nogen Betydning ved, at den bragte nye Kunder til Byen. Det var dog først efter, at Banen blev normalsporet, at man kan sige, den fik nogen Betydning for Byen.

Hotel „Brødstrup Kro“.

Da Banen kom, ophørte imidlertid Postillonen at køre. Denne bragte Breve og Rejsende fra Horsens og Silkeborg. Det havde været en daglig tilbagevendende Begivenhed, der vakte stor Opmærksomhed, naar Postillonen kom til Byen.

Brødstrup, der nu har købstadsmæssig Bebyggelse, har som før omtalt baade Elektricitetsværk, Amtssygehus, Ting- og Arresthus, Skoler m. m., og den synes at være vel udrustet til at gaa Fremtiden i Møde, centralt beliggende ved alfar Vej i en af Landets skønneste Egne har den ogsaa Betingelser for at blive kendt og værdsat af en stigende Turiststrøm. Udenfor Byen kan man foretage herlige Udflugter, og da f. Eks. aflægge et Besøg i „Vissinggaard“s berømte Hønseri. Salten Langsødalen hører endnu til et af de smukkeste danske Landskaber, som kun et Faatal har faaet Øjnene op for.

Amtssygehuset i Brødstrup er opført 1892-93. Sygehuset bestod da af en Hovedbygning for alm. chir. og med. Patienter, af hvilke der var Plads til 12, desuden var der en Epidemiafdeling, som staar uforandr. endnu med 5 Sygestuer og Plads til 8 Patienter. Det var navnlig denne Epidemiafdeling, der blev

Parti fra Brødstrup.

Brødstrup gamle Sygehus.

benyttet i de første Aar, idet der var mange og hærgende Epidemier.

Den første Sygehuslæge var Chr. de Fine Licht, der senere kom til Vejle og blev Overlæge ved Amtssygehuset. Han efterfulgtes i 1897 af Distriktslæge Damsgaard, der senere blev Amtslæge i Nyk. F. I 1905 ansattes Kredslæge L. F. Lundgaard som Sygehuslæge, og

han virkede ved Sygehuset til sin Død 1923. I disse Aar skete der en stor Udvikling paa Sygehuset. I 1916 aabnedes saaledes en ny, moderne udstyret Tuberkuloseafdeling med Plads til 12 Patienter. Ogsaa paa den medicinske-kirurgiske Afdeling blev Pladsforholdene efterhaanden forbedrede, hvilket ogsaa var nødvendigt, idet Trangen til Indlæggelse voksede, langt over hvad Sygehuset kunde præstere. I 1919—20 blev der derfor foretaget en større Ombygning af hele Sygehuset. Den gamle Hovedbygning blev staaende, men forlængedes med et Midterparti og en ny tilsvarende Fløj, saadan at der nu blev 2 Afdelinger med Plads til 27 Patienter. Lokalerne i Midterpartiet blev indrettet til Operationsstue, Sterilisationsrum, en Opholdsstue til Patienterne, Laboratorium m. m. I Kælderen blev der indrettet Køkken, Fyrrum samt en lille Badeafdeling med Kulbade, Lysbade, medicinske Bade, Dampbade, Massagerum m. m. Desuden byggedes en hel trefløjet Gaard med Vaskeri, Garager, Vagtmesterbolig m. m. Bygningerne samledes til et Hele ved et stort Haveanlæg, og i dette er af Omegnens Befolkning rejst et smukt Mindesmærke for Kredslæge Lundgaard. Paa den ældste Del af Hovedbygningen er der indmuret en Marmortavle til Minde om Justitsraad Warthoe, som i hele sit Liv interesserede sig meget for Egnen, og som bidrog sit til, at Byen fik sit Sygehus. — Sygehusets Bestyrelse bestaar af 3 Medlemmer af Amtsraadet: Grd. Jørgensen, Nr. Snede, Formand, Grd. P. Petersen, Hjortsvang, og Grd. Th. Hansen, Vinding. Personalet bestaar nu af: 1 Overlæge, 1 Reservelæge, 5 Søstre (Lukassøstre), 1 Oversygeplejerske, 4 Afdelingsplejersker, 8 Elever, 1 Oldfrue, 1 Økonoma, 1 Massøse, 1 Vagtmester, 1 Gartner samt 10—12 Gangpiger.

CHRISTIAN JUST OLESEN, Overlæge, er født den 7. Juli 1890 som Søn af Sognefoged Jens Olsen og Hustru Elise Johanne, født Just. Gift 1924 med Carla Carlsen. Cand. med. 1919, Reservelæge ved Amtssygehuset i Varde og Herning, konst. Sygehuslæge i Brødstrup 1. Marts 1923, fast ansat samme Sted 1. April 1924.

GUNNAR SCHMIDT, Reservelæge, er født den 30. Oktober 1904 som Søn af Postm. H. P. Schmidt og Hustru Caroline, født Rasmussen, Taastrup. Ugift. 2 Aars Ansættelse som fysiurgisk Assistent v. Folkekuranstalten i Hald. Ansat som Reservelæge ved Amtssygehuset i Brødstrup.

Chr. J. Olesen,
Overlæge.

G. Schmidt,
Reservelæge.

Brødstrup Elektricitetsværk er opr. 1907, og der begyndtes med en 28 HK. Motor. Denne maatte dog allerede efter 3 Aars Forløb udvides med endnu en Motor paa 28 HK. I 1917 installeredes der yderligere en Motor paa 50 HK., og 1927 1 paa 100 HK. Dieselmotor. - Værket har nu opstillet ca. 400 Maalere.

Parti fra Brødstrup.

Formand for Elektricitetsværket er Kæremager Andersen. --- Bestyrer siden Oprettelsen har været P. Jensen.

Andelsselskabet Vestbirk Oplands Højspændingsanlæg er stiftet 1923 og udbygget i Aarene 1924—25. Selskabets Formaal er paa billigst mulig Maade at levere den fornødne Elektricitet til Andelshaverne. Angaaende Driftskapitalen oplyser Selskabets Love § 6: Den til Andelsselskabets Formaal nødvendige Kapital skaffes til Veje ved et eller flere Laan, for hvilke samtlige Andelshavere hæfter solidarisk, een for alle og alle for een. Indbyrdes hæfter de i Forhold til det installerede Antal Lampesteder og HK., idet en HK. sættes lig 4 Lampesteder. Som yderligere Sikkerhed gives Pantet i Anlægget og eventuel Kaution fra de interesserede Kommuner. Bestyrelsen har ubetinget Ret til at forpligte Selskabet i alle dets Anliggender. Den sørger for, at hele Anlægget passes, vedligeholdes og forsikres, og at alle Selskabets Midler anbringes til Forrentning i en Sparekasse eller en Bank.

PETER JENSEN, Elektricitetsværksbestyrer, er født den 12. Januar 1864. Gift 1899 med Christine Jensen. Uddannet som Maskinarbejder. Medlem af Hjelpekassens Bestyrelse i 12 Aar, siden 1907 Bestyrer af Elektricitetsværket i Brødstrup.

P. Jensen,
Elektricitetsværksbest.

ALFRED STOKHOLM, Merkantil Leder, er født den 15. Maj 1899 i Rodelund, Tem Sogn, som Søn af afdøde Grd. Stokholm og Hustru. Gift 1926 med Tinna Dalsholt. Uddannet i Kontor- og Bankfaget. Formand for Venstres Ungdom f. Brødstrup og Omegn, Hovedbestyrelsesmedlem i Venstres Ungdoms Landsorganisation, repræsenterende Midtjylland, siden 1. Okt. 1924 ansat som Forretningsfører for Andelsselskabet Vestbirk Oplands Højspændingsanlæg.

Alfr. Stokholm,
Forretningsfører.

Brødstrup Folkebibliotek er oprettet paa Initiativ af Haandværker- og Borgerforeningen, men blev straks selvejende Institution. Bibliotekets Bogbestand er 2659 Bind, heri indbefattet 705 Bind fra Børnebogsamlingen. Sidste Aars Udlaan var 7695 Bind.

Biblioteksbestyrelsens Formand er Stationsforstander A. Kongerslev, Brødstrup, og Bibliotekets ledende Bibliotekar er Lærer K. Jensen Gunhøj, Brødstrup.

K. Jensen Gunhøj,
Bibliotekar.

K. JENSEN GUNHØJ, Lærer, er født den 13. Marts 1901 som Søn af Gaardejer Steffen Jensen og Hustru Marie Jensen. Gift 1930 med Anna Jensen Gunhøj. Uddannet som Lærer, Lærer i Brødstrup, Bibliotekar ved Brødstrup Folkebibliotek.

ALBERT KONGERSLEV, Stationsforstander, er født den 1. Marts 1889 som Søn af Bogholder J. Chr. Kongerslev og Hustru Frida Kongerslev, Horsens. Gift 1913 med Dagmar Sofie Elisabeth Langballe. Præliminæreksamen 1904, Elev ved Horsens—Juelsminde Jernbane fra 1. Januar 1904, fast Ansættelse ved Horsens—Odder Jernbane fra 1905, Assistent 1910 med Tjeneste paa Horsens Privatbaners Hovedkontor, Stationsforstander i Ørting 1917, siden 1. Oktober 1920 Stationsforstander i Brødstrup. Formand for Brødstrup og Omegns Folkebibliotek siden 1927.

Haandværker- og Borgerforeningen i Brødstrup er stiftet den 8. December 1891 med et Medlemsantal af ca. 50 og med følgende Bestyrelse: Bagermester I. P. Wiborg, Formand, Malermester Carl Monrad og I. G. Møller. Der har i de ca. 40 Aar Foreningen har bestaaet været afholdt 3 store Udstillinger, nemlig i 1907, 1913 og 1931. Overskuddet ved sidste Udstilling var ca. 13,000 Kr. Dette blev uddelt til forskellige Institutioner, ligesom der blev oprettet et Fond til Byens Fremme. Foreningen har tillige oprettet et Understøttelsesfond for Medlemmerne. Der er nu ca. 150 Medlemmer og samtidig med at være til Gavn for Byen, er det ogsaa en selskabelig Forening. Foreningens Formand er Snedkermester Jens Rasmussen (født 1. Februar 1882), der blev Formand 1924.

Selskabet De danske Forsvarsbrødre for Tyrsting-Vrads Herred, der har Hovedsæde i Brødstrup, er stiftet den 27. Oktober 1878 med et Medlemstal af 47. Foreningen er siden da gaaet jævnt og støt fremad, saaledes at dets Medlemsantal nu er ca. 400, fordelt over 17 Kredse. Foreningen har i de forløbne Aar udbetalt i Sygehjælp 27,950 Kr., i Ekstrahjælp 4208 Kr. og i Begravelseshjælp 6056 Kr. Hertil kan nævnes, at over Halvdelen af nævnte Summer er udbetalt i Løbet af de sidste 10 Aar, samt at Formuefrengangen i samme Tidsrum har været fortsat. Selskabets Formænd gennem Aarene har været: Frd. V. Essen, Brødstrup, 1878-84. Førstelærer J. Petersen, Føvling, 1884-90. Gaardejer Ras. Jensen, Brødstrup, 1890-96. Bagermester P. Wiborg, Brødstrup, 1896-99. Skræddermester M. Christiansen, Brødstrup, 1902-14. Siden 1914 nuværende Formand, Muremester H. Ehlers, Brødstrup.

HENRICH EHLERS, Muremester, R. af D., er født d. 25. Marts 1873 ved Matrup som Søn af Muremester H. Ehlers og Hustru. Gift 25. Marts 1893 med Nielsine Jensen. Uddannet som Murer, Muremester i Brødstrup, Medlem af Ring-Føvling Sogneraad i 16 Aar, Formand for Hovedorganisationen for Mesterforeninger i Byggefagene i Danmark fra 1916, og for Brødstrup Haandværker- og Borgerforening fra 1910, Medlem af Bestyrelsen for Fællesrepræsentationen for Dansk Haandværk og Industri fra 1917, dens Næstformand fra 1923, Formand for Danske Grundejeres Brandforsikring fra 1923, Medlem af Bestyrelsen for Teknologisk Institut fra 1924, Medlem af Arbejdsforsikringsraadet, Formand for Bygningskommissionen i Brødstrup, Næstformand i Bestyrelsen for Dansk Forsikringsforening mod Stormskade, Medlem af Kommissionen til Bedømmelse af Svendeprøver, Vurderingsmand for Jydske Grundejeres Kreditforening, Form. for Selskabet De danske Forsvarsbrødre for Tyrsting-Vrads Herreder.

H. Ehlers,
Formand.

Købmand Martin Sørensens Forretning blev indtil 1915 drevet af Købmand S. N. Kopp, de sidste 3 Aar af hans Enke. I 1918 købtes Ejendommen af nuværende Ejer, Martin Sørensen, som flere Gange har udvidet Forretningen, der gaar godt fremad.

MARINUS MARTIN SØRENSEN, Købmand, er født den 16. Maj 1878 som Søn af Husmand Niels Jørgen Munksgaard Sørensen og Hustru Ane Marie, født Petersen. Købmand i Brædstrup siden 1918.

Købmand Johannes Nors' Forretning er oprettet i 1907. Købmand Nors har saaledes holdt 25 Aars Jubilæum som Købmand i Brædstrup. Da Købmanden for 25-26 Aar siden kom til Byen, var denne lille, men efterhaanden som Byen voksede, gik det fremad med Forretningen, som er udvidet gentagne Gange.

Føvling Brugsforening er oprettet 1. Oktober 1907. Foreningen tæller ca. 50 Medlemmer og har en Omsætning paa ca. 50,000 Kr. Foreningens Formand har siden 1928 været A. Henriksen, Føvling. Uddeler er Engelhardt Buch, der har været ansat som saadan siden 1919.

Haarup Brugsforening er ligeledes stiftet 1907. Foreningen tæller ca. 70 Medlemmer, Omsætningen i 1931 var ca. 181,000 Kr. Formand siden 1930 er Gaardejer Kr. Hald, Haarup. Uddeler er Kr. Petersen, der har virket som saadan siden 1920.

Aastruplund Brugsforening er oprettet 1. Juli 1917. Foreningen tæller ca. 290 Medlemmer, og Omsætningen er ca. 110,000 Kr. Formand i Brugsforeningen er Jørgen Randlev, Aastrup, og Uddeler siden 1922 er A. Riber Nielsen.

Johs. Jensen,
Dommer.

F. A. Warberg,
Overretssagfører.

N. J. Mogensen,
Arrestforvarer.

J. P. Wiborg,
Bagermester.

JOHANNES JENSEN, Dommer, R. af D., D. M., er født den 16. Februar 1860 som Søn af Kæmner Johs. Jensen og Hustru Johanne Marie, født Dynesen. Gift 1890 med Emilie Jensen. Dommer i Tyrsting og Vrads Herreder.

FREDERIK ANDREAS WARBERG, Overretssagfører, er født d. 1. Juli 1883 som Søn af Godsforvalter A. C. Warberg og Hustru Laura, født Brandstrup. Gift 1913 med Minna Kattung. Overretssagfører i Brædstrup, Godsforvalter paa Mattrup.

N. J. MOGENSEN, Arrestforvarer, er født d. 30. Juli 1875 som Søn af Husmand Anthonius Mogensen og Hustru Bodil Marie, født Moeslund. Gift 1904 med Karen Jonassen. Uddannet Snedker, Arrestforvarer i Brædstrup. Bestyrer af Politikontorafdelingen i Brædstrup, Formand og Kasserer for Brædstrup Bys Sygekasse, Bestyrelsesmedlem og Kasserer i Haandværker- og Borgerforeningen i Brædstrup, Bestyrelsesmedlem og Kasserer for „Julens Glæde“ i Brædstrup, Bestyrelsesmedlem og Kasserer i Dansk Arrestforvarerforening.

HANS HANSEN DAUGAARD, Politibetjent, er født den 14. Marts 1880 i Vinding som Søn af Boelsmand Hans Peter Andersen og Hustru Kirsten Marie, født Laursen. Gift 1915 med Ane Pedersen. Grænsegendarm og Sergent fra 1903 -12, siden 1. December 1912 ansat som Politibetjent i Brædstrup.

HENRICH EHLERS, Arkitekt, er født den 27. August 1900 som Søn af Bygmester H. Ehlers og Hustru Nielsine født Jensen. Gift 1927 med Helga Jensen. Uddannet som Murersvend 1918, Afgangseksamen fra Horsens tekniske Skole 1923, ansat som Tegner hos Arkitekt P. Nielsen, København, 1923, hos Ar-

H. Ehlers,
Arkitekt.

H. Sørensen,
Arkitekt.

Aa. Leth,
Restauratør.

K. F. Münster,
Musikdirektør.

kitekt Chr. Fussing, Horsens, 1924, hos Bygmester J. Schjøning 1925—26, selvstændig Arkitekt i Brædstrup 1927, antaget af Landbrugsministeriet som bygningskyndig Raadgiver for Husmandsbrugskommissionen for Skanderborg Amtsradsreds 1930, Redaktør af Blichers Lommebog.

HOLGER SØRENSEN, Arkitekt, er født den 12. August 1889 i Hundslund som Søn af Gaardejer Jacob Sørensen og Hustru Mette S. Gift 1920 med Ebba Sørensen. Teknisk Eksamen, videre Uddannelse hos Arkitekt P. V. Jensen Klint, København, selvstændig Arkitektvirksomhed i Brædstrup siden 1918.

AAGE LETH, Restauratør, Hotelejer, er født d. 31. Maj 1880 som Søn af Købmand Niels Carl Leth og Hustru Hansine Leth. Gift 1904 med Marie Jensen. Uddannet Kelner 1894, Borgerskab i Aarhus som Restauratør fra 1905—09, siden 1909 Restauratør i Brædstrup, Formand for Foreningen af privilegerede Gæstgivere i Aarhus Amt, Hovedbestyrelsesmedlem af Hotelvært- og Restauratørforeningen i Danmark.

KRISTOFFER FREDERIK HEINRICH MÜNSTER, Musikdirektør, er født den 24. Juni 1898 som Søn af flv. Regimentsmusiker Johan Münster og Hustru Sara Münster. Gift 1922 med Anna Marie Münster. Uddannet som Militærmusiker, siden 1. September 1932 Musikdirektør i Brædstrup. — Familien har gennem 3 Slægtled været ansat ved 10. Regiment i Aalborg.

J. C. Henriksen,
Distriktsmontør.

Chr. Pedersen,
Landbrugskonsulent.

K. Galle,
Distriktsjordemoder.

J. Sørensen,
Jordemoder.

JENS CHRISTIAN HENRIKSEN, Distriktsmontør, er født den 20. Juni 1888 som Søn af Murer Henrik Nielsen og Hustru Ane Marie født Jensen. Gift 1916 med Louise Marie Schmidt. Ansat ved Jydsk Telefon Aktieselskab 1913, Distriktsmontør siden 1925.

CHRISTIAN PEDERSEN, Landbrugskonsulent, er født den 26. Juli 1887 i Starup Sogn, Ribe Amt, som Søn af Niels Chr. Pedersen og Hustru. Gift 1918 med Anna Lavrens. — Landbrugskandidat 1916, Landbrugskonsulent i Aalborg Amts Husmandsforening fra 1918—1919, siden 1919 Landbrugskonsulent i Brædstrup.

KAROLINE GALLE, Distriktsjordemoder, er født d. 24. September 1872, Plejedatter af afd. Gaardejer Jakob Jakobsen og Hustru i Hindberg pr. Kjellerup. Gift 1893 med Mejeriejer P. Petersen Galle (død 1900). Uddannet paa Boelslund Mejeri ved Skelskør 1889, Mejerske paa Askov Mejeri 1890—1892, Kursus paa Askov Højskole 1893, Jordemodereksamen 1902 derefter Reservejordemoder i 7 Maaneder.

Distriktsjordemoder i Ry, og siden 15. Maj 1912 ansat som Distriktsjordemoder i Brædstrup.

JULINE SØRENSEN, Jordemoder, er født den 11. Oktober 1895 i Hatting Sogn, Vejle Amt. — Jordemodereksamen 1926, siden 15. Januar 1927 Jordemoder i Brædstrup.

RASMUS CHRISTENSEN, Muremester, Sogneraadsformand, er født den 15. November 1864 som Søn af Gaardejer Kr. Hansen og Hustru Gertrud Marie født Rasmussen. Gift 1899 med Margrethe Petersen. Uddannet som Murer, Kursus paa Dagskolen i Vestbirk 1891—94, Formand for Teknisk Skole, Formand for Mesterforeningen i Brædstrup, Bestyrelsesmedlem for Brædstrup Bank, Medlem af Bestyrelsen for Horsens-Silkeborg-Bryrup Banen, Vurderingsmand for jydsk Grundejer Kreditforening, Medlem af Bestyrelsen for Skanderborg Amts Sogneraadsforening, Sogneraadsformand i Ring-Føvling Kommune.

Rs. Christensen,
Sogneraadsformand.

Medlemmer af Ring-Føvling Sogns Sogneraad er: Muremester Rs. Christensen, Gaardejer H. C. Mikkelsen, Overretssagfører Warberg, Murer H. Hvilsted, Husmand M. Rasmussen, Gaardejer H. P. Hansen, Gaardejer A. Christensen, Gaardejer A. Madsen og Husmand A. B. Sørensen.

TØNNING-TRÆDEN KOMMUNE bestaar af Tønning Sogn og Træden Sogn.

Tønning Sogn omgives af Ring, Grædstrup, Træden og Sønder-Vissing Sogne samt Voer Herred.

Træden Sogn omgives af Tønning, Ring og Føvling Sogne samt Nim Herred.

I Tønning Sogn findes Byerne: Tønning med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Spare- og Laanekasse, Brugsforening, Jernbanestation, Gammelstrup med Jernbanestation, paa Grumsted Bjerg paa Gammelstrup Mark Bolig for Præsten for Træden Valgmenighed, Truelstrup med Forskole, Andelsmejeri, samt en Del Gaarde og Huse.

I Træden Sogn findes Byerne: Træden med Kirke, Skole, Forskole, Brugsforening, Bredvad.

Tønning Sogn har Tingsted i Brædstrup og hører under Tyrsting Herreds Retskreds, Voer Herreds Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Tyrsting-Vrads Lægekreds, Silkeborg Skattekreds, Tyrsting Herreds Vurderingskreds, Gl. Skanderborg Amts 2. Folketingskreds, 3. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 177. Lægd.

Træden Sogn har samme Tingsted og hører under de samme Kredse som Hovedsognet samt 4. Udskrivningskreds, 178. Lægd. --

Tønning Kirke bestaar af Kor og Skib

Tønning Kirke.

fra romansk Tid samt Taarn mod Vest og Vaabehus mod Nord. De oprindelige Mure er af Granitkvadre paa Skraakantsokkel. Norddøren er bevaret, Syddøren og et Vindue ses tilmurede. Taarnet, af store, røde Mursten i Munkeskifte, med Sadeltag, er fra den yngre Middelalder og senere delvis ombygget. Ved Middelalderens Slutning tilbyggedes Vaabehuset, og i samme Periode overhvælvedes hele Kirkens Indre, ogsaa Taarnrummet. Kalkmalede Dekorationer fra sentgotisk Tid istandsattes 1905. Alterbordspanel fra Tiden omkring ca. 1600. Altertavle fra Christian den IV.s Tid, som i Ry, med et Maleri fra 1875 af V. Pacht. Alterstagerne er fra 1674, forærede af Gese Heckmann. Romansk Granitfont med Dyrefigurer. Prædikestolen i Senrenæssancestil er skænket af Herredsfoged Anders Jensen og Hustru, Himlen 1643 af Martin Lauridsen i Gammelstrup og Hustru.

Det Indre af Træden Kirke.

anbragte Aarstal 1783 overflyttedes til Skibets Vestgavl, paa hvilken ogsaa Frederik den V.s Navnetræk og Bogstaverne FF findes. Vaabehuset er fra nyere Tid. Kirkens Indre har fladt Loft, Apsis dog Halvkuppelhvælvinger. Ved en Restaurering 1891 fornyedes Altertavlen og samtidig restaureredes den ejendommelige Prædikestol, der er kommet til Kirken fra et nedbrudt Kapel paa Vaabensholm og er et interessant Skulpturarbejde fra Frederik den II.s Tid, opbygget af to Sandstensplader prydet med Relieffer af Evangelisterne. Tidliggotisk Font af gullandsk Kalksten med Dyrefigurer. Snitværk fra den gamle Altertavle er brugt til en Series pastorum andetsteds i Kirken. I 1774 blev Apsiden nedrevet, men Kirkeejeren maaatte lade den opføre paa ny. Ved Kirkerne er ansat en Sognepræst, som for Tiden er P. Meyer Nielsen.

P. Meyer Nielsen,
Sognepræst.

POUL MEYER NIELSEN, Sognepræst, er født den 8. April 1904 som Son af Købmand Anton Nielsen og Hustru. Gift 1931. Dimitteret Januar 1930, cand. theol., kaldet til Tønning-Træden Sogne den 24. November 1930.

Tønning Skole er bygget 1721, og er en af Frederik den 4.s Rytterskoler. Den blev restaureret 1859, samt en Fløj blev tilbygget.

Træden Skole er bygget 1858. Den er 4-klasset, fordelt: 2 i Hovedskolen og 2 i Forskolen.

Troelstrup Skole er oprettet 1916 og er en Forskole til Tønning Skole. Den er 2-klasset. Der er for Tiden ca. 16 Børn.

P. KJELDTSEN-SØRENSEN, Førstelærer, er født den 29. December 1878 i Trige. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium 1901, ansat som Førstelærer ved Tønning Skole siden 1907.

RAFTEN RYE, Lærerinde, er født den 11. November 1900. Dimitteret 1922 fra Odense Seminarium, ansat som Forskolelærerinde ved Tønning Forskole siden 1922.

AAGE EINARD VALDEMAR PETERSEN HJELT, Førstelærer, er født den 22. November 1892 som Søn af Stabssergent Chr. Hjelt og Hustru Laura, født Olsen. Gift 1919 med Klara Højer. Lærereksamen 1913, ansat som Førstelærer ved Træden Skole siden 1922.

JOHANNE KATHRINE DAHL, Lærerinde, er født den 6. December 1889. Dimitteret 1913, ansat som Forskolelærerinde ved Træden Forskole siden 1913.

INGRID NØRGAARD, Lærerinde, er født den 21. September 1879. Dimitteret 1904 fra Vejle, ansat som Forskolelærerinde ved Troelstrup Skole siden 1925.

ANDERS FRANDSEN, Sogneraadformand, er født den 3. Januar 1864 som Søn af Grd. Frandsen og Hustru Ane, født Christensen. Gift 1896 med Marie Markussen. Elev paa Vestbirk Højskole 1884-85, Formand for Sparekassen 1920, Medlem af Menighedsraadet 1926, Medlem af Sogneraadet 1903-04, og paany 1917, Sogneraadformand 1919-21 og paany 1923.

P. Kjeldsen-Sørensen,
Førstelærer.

Aa. E. V. Petersen Hjelt,
Førstelærer.

J. Kath. Dahl,
Lærerinde.

A. Frandsen,
Sogneraadformand.

Medlemmer af Tønning-Træden Sogns Sogneraad er: Gaardejer A. Frandsen, Gaardejer A. Larsen, Rentier C. Moeskjær, Gaardejer N. Mortensen, Boelsmand R. P. Rasmussen, Gaardejer A. Knudsen og Gaardejer B. Kristensen.

GERN HERRED

GERN HERRED grænser mod Øst til Sabro og Framlev Herreder, mod Syd til Hjelmlev, Tyrsting og Vrads Herreder, mod Vest og Nord til Viborg Amt.

Herredets samlede Areal udgør 29,362 ha, og Indbyggerantallet var i 1921 ca. 13,700 Indbyggere.

I Herredet ligger Købstaden Silkeborg og følgende Sogne: Linaa, Voel-Skorup-Tvilum, Gern-Skanderup, Hammel-Søby-Voldby, Røgind-Sporup, Dallerup, Laasby og Alling-Tulstrup.

LINAA SOGN omgives af Voel, Dallerup, Laasby, Tulstrup og Alling Sogne, Tyrsting og Vrads Herred, Silkeborg Landdistrikt og Viborg Amt.

I Linaa Sogn findes Byerne: Linaa med Kirke, Præstegaard, Skole, Andelsmejeri, Brugsforening og Kro, Mollerup med Skole og Brugsforening, Laven med Skole, Forskole, Hotel, Teglværk og Jernbane, Haarup, Skellerup, Rensenbro med Kro samt en Samling af Gaarde og Huse, Skellerup Nygaarde med Skole, Bjarup, Holkenborg, Skærbæk, Sejs med Skole.

Linaa Sogn har Tingsted i Silkeborg og hører under Silkeborg Købstads Rets- og Politikreds, Skanderborg Amtsstuedistrikt, Silkeborg Læge-, Skatte- og Vurderingskreds. Gamle-Skanderborg Amts 4. Folketingskreds, 4. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 212. Lægd.

Linaa Kirke bestaar af Apsis, Kor og Skib fra romansk Tid samt Taarn mod Vest og Kapel mod Nord. De oprindelige Mure er af Granitkvadre paa Skraakantsokkel. Korbuuen, et Apsisvindue og begge de anselige sekssøjlede Portaler, med reliefsmykkede Tympanna, er bevarede. Syddøren, paa hvis Tympanon en velsignende Kristus-skikkelse, er dog nu anbragt i Taarnets Vestmur som Adgang til Kirken, medens Norddøren, hvis Tympanon er mærket med tre Kors, danner Indgangen fra Skibet til Kapellet. Efter Reformationen forlængedes Skibet mod Vest med Brug af Granitkvadre, som sikkert stammer fra Bjarup Kirke, ligesom en Tympanon, der nu er indsat over Norddørens Inderside. Nordkapellet, med ejendommeligt svunget Tag, er ifølge en Sandstenstavle med Daniel Fischers og Else Lindes Navne opført 1689; samme Aarstal staar paa dets Dørfløj ind til Kirken. Et ældre Taarn omtales som meget brøstfældigt 1679, og i sin nuværende Skikkelse er Taarnet vistnok genrejst ca. 1800; dets Underrum med Indgang fra Vest og Syd, er Forhal. Kirkens Indre har fladt Loft, Apsis et ikke oprindeligt Halvkuppelhvælv. Altertavle i Renæssansestil. Romansk Granitfont med Løvefigurer. Sølvkalk og Daabsfad. Prædikestol med en Del Vaabner.

Syd for Laven paa en i Juulsø fremspringende Odde har ligget en Borg Dynæs. Den blev af Valdemar Atterdag 1360 tilskødet Hr. Palne Jonsen, med hvis Datter, Elna, Borgen kom til Hr. Ove Hase, der 1401 pantsatte den til Hr. Elev Elevsen. Hans Søn, Palne Hase, kyndte 1433 forgæves Løsen paa Dynæs; men efter at Søsteren, Fru Ingeborg Ovesdatter, havde givet Biskop Ulrik i Aarhus Fuldmagt til at indløse den, maatte Panthaveren, Fru Thore Eriksdatter, Enke efter Hr. Laurids Hvas og hendes anden Ægtefælle, Hr. Ove Ovesen, 1435 oplade Bispem Borgen, som denne 1444 erhvervede Ejendomsretten til af Fru Ingeborg Ovesdatter's Ægtefælle, Mattis Fredbjørnsen. -- Det anselige Voldsted har malerisk Beliggenhed paa en Odde, der fra højere Land i N. skyder sig ud i Juulsø, og hvis Forbindelse med Land oprindeligt har været en smallere Tange, hvor Vejen endnu gaar. Hovedborgen har ligget paa en firesidet Borgbanke, hvis omgivende Grave endnu viser sig som Sænkninger N.V. og Syd, medens Søen muligvis har været Værn mod Øst. Snarest har der dog været Grav med Yderdæmning paa denne Side. Paa Toppen, hvor der i Tidens Løb er foretaget Smaagravninger, er fundet Munkesten og Kamp. I N. uden for Nordgraven findes et Forværk, og atter N. for dette værnedes Anlægget af en Grav tværs over Oddens Landside.

Laven blev 1401 af Hr. Ove Hase pantsat til Hr. Elev Elevsen, der havde en Datter, som nævnes til L. 1706 tilhørte Lavengaard eller Laven Hovgaard Daniel Fischer til Silkeborg, men ogsaa hans Brodersøn Chr. F. nævnes til L., som senere beboedes

af hans Svoger, Major Andr. Bornich, og dennes Enke, Margrethe Felthausen. I nyere Tid tilhørte Laven Landinspektør S. Sørensen og Overretsprokurator D. Chr. Hald. 1870 solgtes den af Klindt for 20,000 Rdl. til Kahlke, som 1872 afhændede den for 26,000 Rigsdaler til C. J. Boeck.

Skovhuset bestaar af Linaa Storskov, Katrinelund samt forskellige tilkøbte mindre Ejendomme. 1902 købtes den af Overretssagfører Chr. Kier med et Areal af 250 ha.

Lidt Nord-Øst for Mollerup, paa Toppen af et Bakkedrag, har staaet en Kirke, Bjarup Kirke, hvis Grund, dækket af lave Jordforhøjninger, endnu ses. Den har været af Granitkvadre og har bestaaet af Apsis, Kor og Skib. Ud for Vestenden ses en lav, rund Højning, mulig Spor af et Taarn. Bygningen er sikkert nedbrudt i det 16. Aarhundrede. Sognet, der har hørt ind under Linaa Pastorat, skal have bestaaet af Byerne Bjarup, Volstrup og Bottrup. Paa Tomten har Thor Lange, hvis Onkel ejede Kalbygaard i Laasby Sogn, 1915 rejst et Jernkors.

I Sognet omtales 3 Helligkilder: een Nord for Skellerup By, en anden, Tyrens Hul, ved Engen nær Mollerup By, og en tredie, Bjars Kilde ved Bjarup Kirkeruin.

I Linaa Vesterskov forekommer mange i sin Art ualmindelig store, vildtvoksende Træer og Buske, bl. a. en Røn og en Sørgopil, sidstnævnte med et Omfang af henved 3 m, vel nok Landets største i sin Art. Særlig Interesse har desuden den store Mængde fremmede, vestamerikanske Naaletræarter, der er plantede her i 1850erne af Doktor C. M. Poulsen.

Der kendes i Sognet henved 150 jordfaste Oldtidsmindesmærker, saa godt som udelukkende Høje. Med Hensyn til Mindesmærkernes Fordeling gør der sig ret stor Forskel gældende, idet der i Sognets vestlige Halvdel kun findes 10 Høje, hvoraf 6, der ligger i Statsskov, er ret vel bevarede. Resten forefindes i den østlige Halvdel, navnlig liggende omkring Linaa, mellem Haarup, Skellerup og Mollerup Byer, til Dels i store, tætte Grupper. De fleste er dog sløjfede eller forstyrrede ved Gravninger. Fire Høje er fredlyste under Haarup, Skellerup og Bjarup.

Linaa var tidligere, ligesom nu, et eget Pastorat med Dallerup som Anneks. Den 14. December 1855 blev det Anneks til Silkeborg, medens Ballerup og Laasby blev eet Pastorat for sig. Den 23. November 1898 blev Linaa atter et eget Pastorat med det nyoprettede Voel Sogn til Anneks. Den forrige Linaa Præstegaard blev solgt ved Auktion 1885 for 26,350 Rd., der anvendtes til Opførelse af de nye Præstegaarde i i Silkeborg og Laasby; den sidste flyttede senere til Dallerup.

Linaa Skole er oprindelig en af de gamle Rytterskoler, som var opført 1721. Den nuværende Skole er bygget 1905 og udvidet 1908. Skolen er 4-klasset med ca. 80 Børn.

Mollerup Skole er bygget 1893. Skolen er 2-klasset med ca. 68 Børn.

Laven Skole er bygget 1887. Skolen er 4-klasset med ca. 90 Børn.

S. Mortensen,
Forstelærer.

H. Ilum Petersen,
Forstelærer.

C. P. Rasmussen,
Lærer.

M. Petersen,
Malermester.

Skellerup Nygaarde Skole er bygget 1899. I 1917 og 1930 blev Skolen udvidet. Skolen er 2-klasset med ca. 60 Børn.

Sejs Skole er bygget 1880. I 1911 blev der bygget en Gymnastiksal og samtidig er der i Aarenes Løb foretaget flere Restaureringer og Udvidelser. Skolen er 2-klasset med ca. 75 Børn.

S. MORTENSEN, Førstelærer, er født den 21. Oktober 1867 som Søn af Morten Bentsen og Hustru. Dimitteret fra Skaarup Seminarium 1889. Ansat som Førstelærer ved Linaa Skole siden 1901.

JENS PETER PETERSEN, Lærer, er født den 18. December 1906 i Linaa. Dimitteret fra Silkeborg 1928. Ansat som Andenlærer ved Linaa Skole siden 1932.

HANS ILUM PETERSEN, Førstelærer, er født den 4. Oktober 1881 som Søn af Bødker Laurits Petersen og Hustru Else Marie, født Rasmussen. Gift 1911. Dimitteret fra Winthers Skole i Silkeborg 1907. Ansat som Førstelærer ved Mollerup Skole siden 1911.

JES THÆSSTESSEN HOLM, Førstelærer, er født den 14. Januar 1871 som Søn af Købmand Thæsten Holm og Hustru Anna, født Pedersdatter. Gift 1893. Dimitteret fra Jellinge Seminarium 1890. Ansat som Førstelærer ved Laven Skole siden 1902.

SØREN FREDERIK CHRISTIAN HAUGE, Lærer, er født den 28. April 1884 i Tørring som Søn af Gaardejer L. P. Hauge og Hustru Marie, født Sørensen. Gift 1909 med Ane Dorthæa Larsen. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1905. Ansat som Enelærer ved Skellerup Nygaarde Skole siden 1909.

C. P. RASMUSSEN, Lærer, er født den 16. December 1880 i Skaarup som Søn af Bødker H. N. Rasmussen og Hustru Maren Kirstine, født Olsen. Gift 1909 med Johanne Larsen. Dimitteret fra Skaarup Seminarium 1906. Ansat som Enelærer ved Sejs Skole siden 1909.

Sygekassen i Linaa er oprettet 1874 med ca. 100 Medlemmer. Foreningen har nu ca. 1200. Sygekassen er statsanerkendt. Formand er Malermester Mads Petersen.

MADS PETERSEN, Malermester, er født den 3. Oktober 1883 i Dejbjerg som Søn af Gaardejer K. S. Petersen og Hustru Margrethe, født Nielsen. Gift 1920 med Jette J. Kjær. Formand for Sygekassen i Linaa, samt Formand for Vandværket samme Steds.

Mollerup Brugsforening er stiftet 1896. Medlemsantallet er ca. 85. Omsætningen var sidste Aar ca. 98,000 Kr. Formand er J. C. Petersen. Foreningens Uddeler er Jens Bach, der har været der siden 1923.

JENSINE KNUDSEN, Distriktsjordemoder, er født den 4. Juli 1866 som Datter af Drejer Lars Jacobsen og Hustru Karen, f. Jensdatter. Jordemodereksamen 1892, Distriktsjordemoder i Mollerup siden 1897.

Medlemmer af Linaa Sogns Sogneraad er: Boelsmand S. P. Gaunholdt, Formand, A. P. Jepsen, Grd. J. Jacobsen, Skrædermester J. C. Nielsen, Boelsmand S. Sørensen, Johan Bloch, Boelsmand N. Nielsen, Grd. A. Hansen og Slagterm. J. P. Jørgensen.

SKORUP-TVILUM-VOEL KOMMUNE bestaar af Skorup Sogn, Tvilum Sogn og Voel Sogn. Skorup omgives af Tvilum, Gern og Søby Sogne samt Viborg Amt. Tvilum Sogn omgives af Skorup og Gern Sogne samt Viborg Amt. Voel Sogn omgives af Linaa, Dallerup, Skanderup og Gern Sogne samt Viborg Amt.

I Skorup Sogn findes Byerne: Skorup med Kirke, Præstegaard, Skole, 2 Vandværker, Spare- og Laanekasse for Skorup-Tvilum Pastorat, Grølsted Huse, Kristinesminde samt en Samling af Gaarde og Huse.

I Tvilum Sogn findes den enligt beliggende Tvilum Kirke og Byerne Horn med Skole og Brugsforening, Faarvang m. Skole, Forskole, Elektricitetsværk, Andelsmejeri, Afholdshotel og Jernbanestation, Trust med Skole, Vandværk og Andelsmejeri, Elkær, Nørskov, Ballen og en Samling af Gaarde og Huse samt Hovedgaarden Tvilungaard.

I Voel Sogn findes Byerne Voel med Kirke, Skole, Andelsmejeri, Gæstgiveri og Brugsforening, Sminge med Skole og Jernbanestation, Voel Østermarks Skole samt en Samling af Gaarde og Huse.

Skorup Kirke indvendig.

Skorup Sogn har Tingsted i Hammel og hører under Friisenborg—Favrskov Birks Retskreds, Hasle Herreds Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Silkeborg Læge og Skattekreds, Gern m. flere Herreders Vurderingskreds, Gl. Skanderborg Amts 4. Folketingskreds, 5. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 218. Lægd.

Tvilum Sogn har Tingsted i Silkeborg og hører under Silkeborg Købstads Rets- og Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Silkeborg Læge- og Skattekreds, Gern med flere Herreders Vurderingskreds, Gamle-Skanderborg Amts 4. Folketingskreds, 4. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 216. Lægd.

Voel Sogn har Tingsted i Silkeborg og hører under Silkeborg Købstads Rets- og Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Silkeborg Læge- og Skattekreds, Gern med flere Herreders Vurderingskreds, Gamle-Skanderborg Amts 4. Folketingskreds, 4. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 215. Lægd.

Skorup Kirke bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid samt Vaabenhus mod Vest. De oprindelige Mure er af Granitkvadre paa Skraakantsokkel. Ved en Restauration 1856 omsattes Murene; enkelte romanske Vinduer spores, men de oprindelige Døre er ødelagte; paa Syddørens Plads er der indsat et Par Karsten med Hjørnestave og i Vaabenhuset henstaar flere Søjlestumper samt en forslidt Tympanon med en tronende Kristusfigur, den sidstnævnte er hidflyttet fra Præstegaarden. 1856 nedbrødes ogsaa et Vaabenhus foran den gamle Syddør og erstattedes af et andet ved Skibets Vestgavl, men dette blev siden afløst af det nuværende, opført af røde Mursten i romansk Stil. Over Skibets Vestgavl rejser sig et lille, firkantet Klokkespir. Fløjen, der er fra et ældre Spir, har Indskrift H. H. R. og 1773. Kirkens Indre har fladt Loft. Den gamle Altertavle, der efter en Tid at have været ophængt i Skibet som Series pastorum nu atter er opstillet paa Alterbordet, er et Snitværk i Renæssancestil fra 1655 med Mogens Høgs og hans to Hustruers Vaaben. Alterkalken har Aarstallet 1667 og er fra Tvilum Kirke. Romansk Granitfont. Nyere Prædikestol i gotisk Stil.

Tvilum Kirke er en ret høj Kirke, der har dannet den nordligste Fløj af Tvilum Kloster. Den er en Langhusbygning uden særligt Kor, opført i gotisk Stil i sidste Halvdel af det 13. Aarhundrede, af røde Mursten i Munkeskifte uden Sokkel. Kirkens oprindelige tre og tre grupperede Vinduer er bevarede i Østgavlen, men de tilsvarende Vinduesgrupper, som fandtes i Midtfaget baade mod Nord og Syd, er for Størstedelen ødelagte ved en Istandsættelse 1872, da de erstattedes af de nuværende Spidsbuevinduer. I flere af Langsidernes andre Fag har der ikke været Vinduer, men Døre, som endnu er bevaret i tilmuret Stand. Baade østre og vestre Taggavl er blindings-

prydede, men noget tilmurede i senere Tider. Stræbepillerne er byggede eller om-murede i ret ny Tid, kun Vindeltrappen paa Sydvesthjørnet er bevaret i oprindelig Stand. Om Bygningen nogensinde har haft et Taarn er tvivlsomt; iflg. „Danske Atlas“ „har Kirken før haft et ret højt Taarn, som blev ganske nedrevet, da de Rosenørner ejede Gaard og Gods“.

Derimod har der staaet en Udbygning ved Korets Nordside, og 1872 blev der nedbrudt et Vaabenhus foran den oprindelige Syddør, der samtidig lukkedes, idet en ny Indgang blev brudt i Vestgavlen, bag hvilken der indrettedes en lille Forhal i Skibets Vestende. Kirkens Indre er overdækket med 3 ottedelte Krydshvælv, hvis Ribber er profilerede. I Korets Østvæg findes en lille Dobbelt-nische med Trekløverbuer over en Midtsøjle. Anselig sentkatolsk Fløjaltertavle fra Tiden henimod 1500; i Midtskibet Gud Fader med Christus, Maria med Barnet og Johannes Døberen; paa Sidefløjene Apostlene og fire Helgener, i Fodstykket en Pietagruppe og 8 „Nødhjæl-pere“. Romansk Granitfont med Rundbuefrise. Prædikestol i Renæssancestil med nye Malerier. Stort Krucifiks fra den senere Middelalder. I Kormuren et Sten-Epita-fium over Rosenørnernes Stamfader, Peder Rosenørn, død 1706, og Hustru Anna de Hemmer.

Voel Kirke er opført 1876 som en Korskirke i romansk Stil af røde Mursten paa Granitsokkel med et lille Spir over Vest-gavlen, hvor Indgangen er; ferniseret Bjælkeloft. Altertavlen med et af Sorø Akademi skænket Maleri.

ANDERS SKAARUP JACOBSEN SKRIVER, Sognepræst, er født den 2. Fe-bruar 1896 som Søn af Lærer J. E. J. Skriver og Hustru L., født Christensen. Gift 1921 med Maria Kirstine Madsen. cand. theol. 1921, Sognepræst i Randbøl 1921, ansat som Sognepræst i Skorup-Tvilum siden 1928.

A. S. Jacobsen Skriver,
Sognepræst.

Tvilum Kloster, bygget i et Morads tæt ved Gudena, var en Bolig for regel-bundne Kanniker af Augustinerordenen, med en Provst i Spidsen. En Supplik med pavelig Resolution af 1428 viser, at det var grundlagt af Ribebispen Gunner i 2. Fjerdedel af det 13. Aarhundrede, og at dets Moderstiftelse var Augustinerklosteret Dalby i Skaane. Værnehelgenen var Jomfru Marie. I Dokument nævnes det første Gang 1257, da Gejstligheden i sin Klage over Chr. 1. anførte, at Kongen flere Gange i et Aar havde gæstet det med sine Folk og Heste. Denne Grund til Besværing blev dog ikke helt hævet under de følgende Konger, thi i Valdemar den 3.s Haandfæst-ning af 1326 ses, at Klostret har følt sig trykket af at holde Heste og Hunde for Kongen og modtage anden Indkvartering, saa at Kannikerne endog for dets Skyld ikke kunde holde deres Regel.

Tvilum-Provsten tilkøbte sig 1513 af Chr. 2. Frihed for, at der skulde holdes Borgelejeheste i Klosteret. Som andre Herreklostre samlede det sig efterhaanden be-tydeligt Jordegods, over hvilket det fik Birkerettighed. Der nævnes Gods i Hvolbjerg, Hids, Lysgaard, Middelsom, Gern, Framlev og Sabro Herreder. Augustinerordenen holdt sine Kapitler her 1280, 1288 og 1357. Med Klostret var forbundet det kun en kort Tid bestaaende Søby Nonnekloster. Ved Reformationen blev Klostret inddraget og Godset 1537 lagt under Silkeborg Slot. Klosteret, hvoraf Fundamenter findes paa Kirkegaarden, har ligget Syd for Kirken og har antagelig sammen med denne dannet et firfløjet Komplex. Det vides ikke, hvornaar det blev nedbrudt.

Syd for Sminge Sø grundlagdes den 16. Februar 1165 et lille Cistercienserkloster

paa en Grund, som Biskop Eskil havde skænket Munkene i Stedet for en Grund i Sabro, „som ikke egnede sig“. Da dette Sted imidlertid ogsaa var fattigt og utilstrækkeligt, flyttede Munkene 1166 til Veng.

Tvilumgaard var oprindelig Ladegaard til Klostret, men kom ved Reformationen til Kronen og lagdes under Silkeborg Slot. 1586 befalede Frederik den 2., at der her skulde bygges et Jagthus, og 1622 gav Christian den 4. Ordre til, at det saakaldte „Kongens Hus“ paa Twilumgaard skulde repareres. 1661 blev Twilumgaard med Tiende, Gods og Aalegaard for 35,034 Rd. udlagt til Borgmester Mads Poulsen i Randers, hvis Søn, Assessor i Kommercekollegiet, Kancelliraad Peder Madsen, der 1679 fik Vaaben og Navn af Rosenørn, 1682 købte Sædegaards Frihed for Gaarden for 2826 Rd., og 1701 udkøbte Oluf Lassen, der var Medejer af Gaarden. Fra Peder Rosenørn kom Gaarden ved hans Død 1706 til Sønnen, Oberst Poul Rosenørn til Mejlgaard, fra hvem Kongen 1720 reluerede Twilumgaard og lagde den under det skanderborgske Rytterdistrikt. Ved dettes Ophævelse 1767 solgtes Twilumgaard ved Auktion for 43,060 Rd. til Amtmand, Konferensraad Ditlev Trappaud, efter hvis Død 1768 Skødet 1769 blev udfærdiget til hans Enke, Anna Dorthea Vieth, der samme Aar afhændede Gaarden for 46,070 Rd. til Andr. Fischer paa Gravballegaard, hvis Enke, C. A. Hansen, 1774 solgte Twilumgaard for 37,530 Rd. til Gaardens Bønder, som 1784 fik kongelig Bevilling paa, at Twilumgaard maatte beholde sin Frihed, naar Godset fraselgtes, og 1785 afhændedes den for 17,100 Rd. til 8 af Bønderne. I den følgende Tid deltes Gaarden i flere Parceller, som hyppigt skiftede Ejere. Hovedparcellen, den nuværende Twilumgaard, købtes 1839 af Villads Petersen, der solgte den til M. N. Bjørn, som tilkøbte en Parcel 1856 og solgte Gaarden 1861 for 74,000 Rd. til Chr. Rieffestahl, som ligeledes udvidede den og 1879 solgte den for 300,000 Kr. til Enkefru M. A. Busck til Sæbygaard, Holbæk Amt. Hun solgte den 1881 for 207,000 Kr. til Landvæsenskommissær N. H. E. v. Holstein, som 1909 afhændede den for 200,000 Kr. til et Interessentselskab. Derefter tilhørte den Th. Dolberg Miller og fra 1924 J. Hjort. Hovedbygningen er i Villastil i 1 Etage med Kvist, og den er opført i 1870erne. Foran Bygningen er opstillet nogle Granitskulpturer, af hvilke en Tympanon 1924 er flyttet til Twilum Kirke.

Sognet har været meget rigt paa Oldtidsmindesmærker, ialt kendes ca. 100 Høje. Disse ligger for Størstedelen i Nærheden af Gudenaen og samler sig flere Steder i større eller mindre Grupper, saaledes Nord for Trust, hvor Nationalmuseet har undersøgt 7 Høje, der viste sig at dække over Enkeltgrave fra Stenalderen. Flere af dem rummede desuden sekundære Grave fra Bronze- og Jernalder. To andre Højgrupper kendes ved Horn, den ene Nord-Vest, den anden Syd-Vest for Byen.

Skorup Skole er 2-klasset med ca. 48 Børn.

Twilum Skole er 2-klasset med ca. 21 Børn.

Faarvang Skole er 2-klasset med ca. 60 Børn.

Trust Skole er bygget 1882. Skolen er 2-klasset med ca. 36 Børn.

Voel Skole er bygget 1859. Skolen er 2-klasset med ca. 55 Børn.

Sminge Skole er bygget 1917 og udvidet 1919. Skolen var fra 1917—19 en Frikole. Den er 2-klasset med ca. 42 Børn.

Voel Østermark Skole er bygget 1918 og ombygget 1923. Skolen er 2-klasset med ca. 23 Børn.

HOLGER NIELSEN, Lærer, er født d. 12. Februar 1890 som Søn af Lærer Rasmus Nielsen og Lærerinde Karen Nielsen, f. Back. Gift 1920 med Mette M. Nielsen. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1911. Ansat som Enelærer v. Skorup Skole siden 1920.

HARALD NIELSEN DYRHOLM, Lærer, er født d. 14. September 1902 som Søn af Mejeribest. Rasmus Dyrholm og Hustru Dorthea, født Petersen. Gift 1932. Dimitteret fra Nr.-Nissum Seminarium 1927. Ansat som Enelærer ved Tvilum Skole siden 1932.

Skorup Skole.

ERIK RASMUSSEN, Lærer, er født den 25. November 1876 som Søn af Chr. Rasmussen og Hustru Bodil Marie, født Jensen. Gift 1913 med Dagmar Frederiksen. Dimitteret fra Jellinge Seminarium 1897, ansat som Lærer ved Faarvang Skole siden 1902.

MADS P. PETERSEN FINDERUP, Lærer, er født den 23. Juli 1890 som Søn af Købmand Mads Petersen og Hustru Inge Marie, født Finderup. Gift 1919 med Marie Gantzhorn. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1914, ansat som Enelærer ved Trust Skole siden 1922.

AXEL NIELSEN SKIBSTED, Lærer, er født 15. Januar 1893 som Søn af Rentier Peter Skibsted og Hustru Anine Elisabeth Pedersen Møller. Gift 1919 med Johanne Elise Nielsen. Dimitteret fra Hjørring 1914. Ansat som Enelærer ved Voel Skole siden 1923.

ANDERS KJÆR ANDERSEN, Lærer, er f. d. 19. Juli 1897 som Søn af Grd Hans Nielsen Andersen og Hustru. Gift 1922. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1919. Ansat som Enelærer v. Sminge Skole 1927.

RASMUS PETERSEN, Lærer, er født den 1. Oktober 1879 som Søn af Landmand Chr. Petersen og Hustru Ane, født Rasmussen. Gift 1919 med Marie Thaastrup. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium 1906. Ansat som Enelærer ved Voel Østermark Skole siden 1919.

CARL CHRISTIAN NIELSEN, Stationsmester, er født den 8. September 1874 i Førslev som Søn af Banearbejder V. Nielsen og Hustru Maren, født Hansen. Gift 1898 med Kirstine Nielsen. Uddannet ved Statsbanerne, Overportør i Aalborg 1918—20, Stationsmester i Bejstrup 1920—28, ansat som Stationsmester i Sminge siden 1928.

JOHAN FREDERIK ANDERSEN, Stationsmester, er f. d. 11. April 1877 som Søn af Banearbejder Lars Andersen og Hustru Dorthea Frederikke Margrethe Vildret. Gift 1899. Uddannet i Faarvang, Stationsmester i Hanbjerg, fra 1919 ansat som Stationsmester i Faarvang.

E. Rasmussen,
Lærer.

M. P. Petersen Finderup,
Lærer.

R. Petersen,
Lærer.

C. Chr. Nielsen,
Stationsmester.

Medlemmer af Skorup-Tvilum-Voel Sogns Sogneraad er: Rentier M. Lauritzen, Formand, Gaardejer T. Møller, Gaardejer N. Houlberg, Husmand J. K. Danielsen, Gaardejer P. N. Petersen, Tømrer P. K. Petersen, Boelsmand J. S. Sørensen, Boelsmand K. Schøler og Boelsmand A. M. Jensen.

GERN-SKANDERUP KOMMUNE består af Gern Sogn og Skanderup Sogn. Gern Sogn omgives af Skanderup, Sporup, Søby, Skorup og Tvilum Sogne, Viborg Amt og Voel Sogn. Skanderup Sogn omgives af Gern, Voel, Dallerup, Røgind, Sporup Sogne.

I Gern Sogn findes Byerne: Gern med Kirke, Præstegaard, Skoler, Elektricitetsværk, Spare- og Laanekasse, Andelsmejeri og Jernbanestation, Ellerup med Brugsforening, Søbyvad med Kro samt en Samling af Gaarde og Huse.

I Skanderup Sogn findes Byerne: Skanderup m. Kirke, Skole, Børnehjem, Holmstol med Brugsforening, Dalby, Vedskov og Mølhavn samt en Del Gaarde og Huse.

Gern Sogn har Tingsted i Silkeborg og hører under Silkeborg Købstads Rets- og Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Silkeborg Læge- og Skattekreds, Gern med flere Herreders Vurderingskreds, Gamle-Skanderborg Amts 4. Folketingskreds, 4. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 214. Lægd.

Skanderup Sogn har samme Tingsted og hører under de samme Kredse som Hovedsognet samt 4. Udskrivningskreds, 213. Lægd.

Gern Kirke består af Skib og Kor fra romansk Tid med moderne Apsis og Vesttaarn. De oprindelige Mure er af raa Kamp med Granitkvadre i Skraakantsokkelen, i Hjørner og i Karne; Vinduernes Buestik er af Al, som ogsaa findes rundt om i Murene, der er stærkt udflikkede med smaa Mursten. Af Søjleportaler findes ikke mindre end 3, nemlig foruden Skibets 2 Døre en Præstedør paa Korets Nordside; alle 3 har korsmærkede Tympana over tilmurede Aabninger. Det røde Murstenstaarn, der nu tjener som Forhal med Indgang fra Nord, er opført 1861, da et Vaabenhus foran den gamle Norddør blev nedbrudt. Endnu senere er Apsissen genrejst. Det Indre er sentgotisk hvælvet. Altertavle i Højrenæssancestil med ny Staffering fra 1913. Alterstager skænkede 1609 af Hendrik Meier Lønborig og Margrethe Hansdatter af Hamborig. Romansk Granitfont. Prædikestol, vistnok af samme Snedker som Altertavlen. Enkelte Stolestadegavle fra 1655.

Skanderup Kirke består af Kor og Skib fra romansk Tid samt Vaabenhus mod Vest. En oprindelig Apsis er forlængst nedrevet. De romanske Mure er af Granitkvadre med enkelte Kvadre af Fraadsten og Al, paa Skraakantsokkel. De delvis ødelagte Døre, af hvilke Syddøren har haft Halvsøjler paa Karmene, og et Par Vinduer mod Nord er tilmurede. Vaabenhuset er opført af røde Mursten i Midten af det 19. Aarhundrede, i Stedet for et ældre mod Syd. Kirkens Indre har fladt Loft. Korbuen er nogenlunde bevaret i oprindelig Stand. Alterbord i Renæssancestil fra 1895. Altertavlen er et landligt Snitværk i Bruskarokstil fra ca. 1670, nymalet 1912. Alterkalk, givet 1693 af Skipper Mikkil Sørensen Gylding og Hustru i Aarhus. Ny Granitfont. Prædikestolen, der er noget omdannet i ny Tid, har Snitværksfelter fra 1585 med Indskrifter og Vaabenfelter, henvisende til Ebbe Lauridsen til Tulstrup og Fru Kirsten Kruse. Malmlysekrone, givet 1734 af Christen Stær og Hustru.

P. Sørensen,
Sognepræst.

PETER SØRENSEN, Sognepræst, er født den 25. November 1873 som Søn af Gaardejer Hans Sørensen og Hustru Ane Marie, født Pedersen. Gift 1901 med Anna Brosen, cand. theol 1900, ordineret Medhjælper i Nørre Nissum samt Seminarie- og Højskolelærer 1901-07, Sognepræst i Assing 1908-13, Sognepræst i Gaarslev 1913-26, ansat som Sognepræst i Gern-Skanderup Kommune siden 1926.

Gern Hvilehjem.

Gern Byskole er bygget 1893 og ligger paa samme Sted som den gamle Skole, der var en af Rytterskolerne. Skolen er udvidet 1926 med et Klasseværelse. Skolen er 4-klasset med ca. 90 Børn.

Gern østre Skole er bygget 1872. Ombygget 1926, da der blev oprettet et Førskoleembede. Skolen er 4-klasset med ca. 70 Børn.

Skanderup Skole er bygget 1905. Skolen er 4-klasset med ca. 76 Børn.

KRISTEN DANIEL KRISTENSEN, Førstelærer, er født den 15. Februar 1885 i Grønbæk Sogn som Søn af Boelsmand Daniel Kristensen og Hustru Dorthea Augusta, født Kristiansen. Gift 1918 med Mary Johanne Købsgaard. Dimitteret fra Ribe Seminarium 1915, Lærer ved Gern Østre Skole 1916-27, ansat som Førstelærer ved Gern Byskole siden 1927.

ELLEN JOHANNE CHRISTIANSEN MUNCH, Lærerinde, er født den 13. Januar 1904. Dimitteret fra Ribe Seminarium 1925. Ansat ved Gern Byskole som Førskolelærerinde siden 1927.

AKSEL PETER PEDERSEN LETH, Førstelærer, er født den 25. December 1894 i Ødum Sogn som Søn af Rentier Ole P. Leth og Hustru Maren, født Rasmussen. Gift 1923 med Valborg Krarup. Dimitteret fra Ranum Seminarium 1918, forskellige Vikariater, ansat som Førstelærer ved Gern østre Skole siden 1927.

JENNY ESTER SØRENSEN, Lærerinde, er født den 11. Februar 1904 som Datter af Skom. Sørensen og Hustru Marie Kirstine, født Mogensen. Dimitteret fra Odense 1925, ansat som Førskolelærerinde ved Gern østre Skole siden 1927.

PETER ØSTERGAARD JENSEN, Førstelærer, er født den 2. Juli 1891 som Søn af Gaardejer Herman Jensen og Hustru Ane Chrestine, født Østergaard. Gift 1923 med Johanne Margrethe Jensen. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1923, ansat som Førstelærer ved Skanderup Skole siden 1925.

KIRSTINE HOFMANN FRISCH, Lærerinde, er født den 15. Oktober 1894 som Datter af Sognefoged R. Frisch og Hustru. Dimitteret fra Vejle 1925. Ansat som Førskolelærerinde ved Skanderup Skole siden 1928.

Skanderup Børnehjem er oprettet 1920. Det er en privat Institution, som er oprettet ved en Indsamling gennem Private. Hjemmet blev statsanerkendt i 1921. Der er Plads til 15 Børn.

Gern Hvilehjem er oprettet 1923 og senere udvidet tre Gange, nemlig 1925, 1926 og 1928. Hjemmet er for enligstiliede gamle og kronisk syge. Der er Plads til 52. Til Hvilehjemmet hører ogsaa et Sygehjem, hvor der specielt optages kronisk Syge. —

Hjemmets Leder og Ejer er Diakon Johan Martin Møller.

Kr. D. Kristensen,
Førstelærer.

A. P. P. Leth,
Førstelærer.

J. E. Sørensen,
Lærerinde.

E. J. C. Munch,
Lærerinde.

Gern Foderstofforretning er stiftet 1913. Har ca. 150 Medlemmer. Omsætningen var sidste Aar ca. 300,000 Kr. Formand er Sognefoged Chr. Andersen. Foreningens Uddeler er Anders Andersen Faistrup.

Holmstol Brugsforening er oprettet 1900. Medlemsantallet er ca. 65. Omsætningen var sidste Aar ca. 75,000 Kr. Formand er Magnus Nielsen, Holmstol. Foreningens Uddeler er Jens Leth, der har været der siden 1917.

ANDREAS JOHANNES RAADAL, Læge, er født den 12. Marts 1869 som Søn af Bygmester Chr. Jacobsen og Hustru Maren, født Jensen. Gift 1904 med Lone Frederikke Falcon. Embedseksamen 1904, praktiserende Læge i Gern siden 1908.

P. NYGAARD CHRISTENSEN, Dyr læge, er født den 27. August 1899 som Søn af Rentier Erik Christensen og Hustru Anna, født Petersen. Gift 1925 med Karen Mouritsen. Assistent i Sæby hos Fenger Eriksen, Assistent ved Veterinærfysikatet, Assistent hos R. Møller, Høng, praktiserende Dyr læge i Gern.

CHR. CHRISTENSEN ELLERUP, Dyr læge, er født d. 4. November 1869 som Søn af Gaardejer Johan Christensen Ellerup og Hustru Karen, født Jensen. Gift 1900. Dyr lægeeksamen 1893, Dyr læge i Gern siden 1900, men i 1925 afstaaet sin Praksis, nu ved Kødkontrollen i Gern, Skanderup, Voel Sogne.

JENSINE KIRSTINE NIELSEN, Distriktsjordemoder, er født den 9. Oktober 1881 som Datter af Gaardejer Søren Peter Jensen og Hustru Else Nikoline, født Olsen. Jordemodereksamen 1911, Distriktsjordemoder i Gern siden 1919.

Medlemmer af Gern-Skanderup Sogns Sogneraad er: Gaardejer A. P. Nielsen, Formand, Møllejejer J. Christensen, Murermester K. M. Nielsen, Gaardejer M. Nielsen, Tømmerhandler P. J. Pedersen, Husmand J. K. Brøner og Gaardejer M. Bak.

HAMMEL-SØBY-VOLDBY KOMMUNE bestaar af Hammel, Søby og Voldby Sogne. Hammel Sogn omgives af Voldby og Søby Sogne, Vibro Amt og Sabro Herred. Søby Sogn omgives af Hammel, Sporup, Gern og Skorup Sogne samt Viborg Amt. Voldby Sogn omgives af Hammel og Sporup Sogne samt Framlev Herred.

I Hammel Sogn findes Byen Hammel med Kirke, Præstegaard, Ting- og Arresthus for Frijsenborg-Favrskov Birk, privat Mellem- og Realskole, Teknisk Skole, Amtssygehus, Alderdomshjem, Elektricitetsværk, Vandværk, Apotek, Missionssal, Hammel Bank

Frijsenborg i 1767.

A/S (nu under Aarhus Privatbank), Sparekasse, Andelssvineslagteri, Mølle og Jernbanestation samt en Del industrielle Virksomheder, Frijsenborg Slot, hvorunder hører Afbyggergaarden Jernit, Avlsgaarden Fuglsang, Mosager, Overførsterboligen Kragelund samt den smukt beliggende Pøt Vandmølle, Anbæk med Købmandshandel, Andelsmejeri og Jernbanestation.

I Søby Sogn findes Søby Kirke og Byerne: Svenstrup med Skole og Forskole, Forsamlingshus og Købmandshandeler, Møgelby, Vadsted, Hovedgaarden Søbygaard samt en Del Gaarde og Huse.

I Voldby Sogn findes Byen Voldby med Kirke, Skole, Forskole, Fattiggaard, Forsamlingshus, Ølbryggeri, Mølle, Teglværk og Købmandshandeler, desuden en Del Gaarde og Huse.

Hammel Sogn har Tingsted i Hammel og hører under Frijsenborg-Favrskov Birks Retskreds, Hasle m. m. Herreds Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Silkeborg Lægekreds, Skanderborg Skattekreds, Gern m. fl. Herreders Vurderingskreds, Gl. Skanderborg Amts 4. Folketingskreds, 5. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 222. Lægd.

Søby Sogn har samme Tingsted og hører under de samme Kredse som Hovedsognet samt 4. Udskrivningskreds, 221. Lægd.

Voldby Sogn har samme Tingsted og hører under de samme Kredse som Hovedsognet samt 4. Udskrivningskreds, 223. Lægd.

Hammel Kirke bestaar af Kor og Skib med Taarn mod Vest. Korets vestligste Del samt Skibet er fra romansk Tid, og de oprindelige Mure er af Granitkvadre paa Sokkel med Skraakant. Senere forlængedes Koret mod Øst med et Gravkapel af Mursten. Kirkens Mure er i den nyeste Tid næsten helt omsatte med Mursten, dog er de to oprindelige Døre bevaret. Det nuværende Taarn er opført 1881, og dets Underrum, med Indgang fra Vest, tjener som Forhal. Taarnet, der er opført af røde Mursten, er med firsidet Spir. I det indre har Koret to Hvælvinger, og Skibet har Stukloft med Dekorationer i Rokokkostil. Prædikestolen fra 1694 er i Barokstil med Frijsernes og Reventlowernes Vaaben. Altertavlen er i gotisk Stil med Maleri fra 1848 af J. T.

Lund og forestiller Christus med Kalken. Døbefonten af Egetræ er fra 1898, ovenover er anbragt en gammel Træhimmel. I Herskabsstolen findes Levninger af Stolestader i Renæssancestil med Vald. Parsberg og Hustrus fire Anevaaben. I Koret findes en anselig Ligsten over Vald. Parsberg og hans Familie, og desuden findes over samme Familie et stort Epitafium, opsat 1610. Desuden findes der Epitafium over Provst Jens Olsen Varde og Hustru og Søn. Et tredje Epitafium er nu omdannet til Series pastorum. I Kapellet findes 8 Marmorkister indeholdende Ligene af Familiemedlemmer fra Frijsenborg.

Søby Kirke bestaar af Kor og Skib med Taarn mod Vest. Kor og Skib er fra romansk Tid, og de oprindelige Mure var af Granitkvadre paa Sokkel m. Skraakant, men de er helt omsatte i 1867, saaledes at de fleste af de romanske Enkeltheder er udslettet. Samtidig blev et Vaabenhus mod Syd nedbrudt. Taarnet er fra sentgotisk Tid og er forsynet med et spinkelt, løgsvunget Spir, der er opsat 1857. Under rummet tjener som Forhal med Indgang fra Syd. — Koret er

Søby Kirke.

med sentgotisk Hvælv, medens Skibet er med fladt Loft. Prædikestolen er i Renæssancestil, og paa den ses Aarstallet 1630 samt Chr. Gersdorffs og Else Munks Vaaben. Messinglysekronerne er skænket 1887 af Etatsraad Ditzel. — Klokkerne, uden Inskriptioner, er støbt omkring 1200.

Voldby Kirke bestaar af Kor og Skib med Taarn mod Vest. Kor og Skib er fra romansk Tid af Granitkvadre, men Murene er senere omsatte. Den over Taarnets Vestdør indsatte Tympanon med Fremstilling af Christus mellem Matthæus og Johannes' Tegn hidrører fra den sydlige Portal. Taarnet, der tidligere skal have været større, er i det 19. Aarhundrede stærkt omdannet. Taarnrummet tjener som Forhal. Kirkens Indre er med fladt Loft. Prædikestolen er i Renæssancestil og stammer oprindelig fra Nebel Kirke, Voer Herred. Altertavlen er ligeledes i Renæssancestil fra Tiden omkring 1600. — Altertavlen, der er med nyere Malerier, flyttedes omkring 1850 fra Hammel Kirke og hertil. I Kirken er opstillet en sentkatolsk Fløjaltertavle med Fremstillingen af Legenden om de 10,000 Ridders Martyrium, samt udskaarne Figurer paa Fløjene. Altertavlen fandtes sønderbrudt paa Kirkens Loft af Greve Mogens Frijs, der lod Pro-

fessor Magnus Petersen restaurere den og opsætte paa Frijsenborg, hvorfra den alt-saa nu er flyttet til Kirken.

JØRGEN NICOLAI LUNDBYE, Sognepræst, er født den 23. April 1874 som Søn af Sognepræst Andreas Lassen Lundbye og Hustru Maren Kirstine, født Jensen. Gift 1904 med Elise Ruge. Teologisk Embedseksamen, siden 22. November 1920 Sognepræst til Hammel-Søby-Voldby Menigheder, Formand for Værgeraadet og Formand for Menighedsraadet i Hammel.

Frijsenborg. Hvor man nu kan skimte Frijsenborgs Taarne over Skovbrynet, laa i Middelalderen en Landsby, Jernit, men det er dog først efter Midten af det 16. Aarhundrede, man har Oplysninger om Landsbyen. Denne syntes at have været meget lille, idet den kun bestod af 6 Gaarde foruden Hovedgaarden, og i 1558 befalede Kongen Nedbrydning af den gamle Kirke og lagde By og Gaard ind under Hammel Sogn. 25 Aar senere finder Mageskifte Sted mellem Kongen og hans „Mand og Tje-

„Frijsenborg“ set fra Haven.

ner“, Vald. Parsberg, der var Indehaver af Stadsgaard (senere Constantinsborg). Parsberg fik Jernit med Tilliggende, efter at den lille By var nedbrudt, og Jernit blev nu ene Betegnelse for Hovedgaarden, indtil den et hundrede Aar senere skiftede Navn og blev til „Frijsenborge“. Valdemar Parsberg mente ikke at kunne nøjes med det beskedne Jernit, og samtidig med at Gaardens Tilliggender udvidedes, gik man over til Stordrift, og det er sikkert ham, der har gjort Begyndelsen til det omfattende Bygningsanlæg, som nu danner „Frijsenborg“ Hovedbygning. Efter Vald. Parsbergs Død kom den i 1607 til Brodersønnen, Oluf Parsberg, der ejede den i over 50 Aar, men som iøvrigt syntes at have holdt til paa Hagsholm, der ogsaa var i hans Besiddelse, foruden de under Grevskabet nu hørende Gaarde.

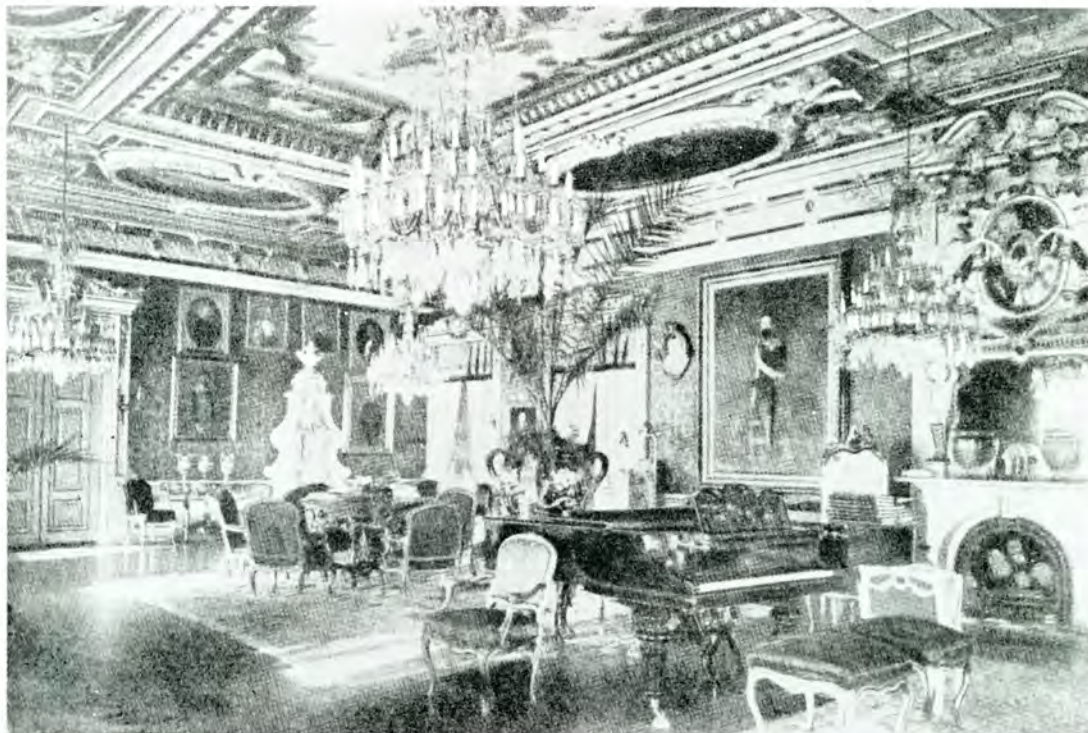
Aarene efter Svenskekrigen var Ulykkesaar for det jydsk Land, og netop paa denne Tid lukkede Oluf Parsberg sine Øjne, og Otto Pogwisch, som ægtede Oluf Parsbergs Datter, Anne Cathrine, overtog Gaarden. Men der skulde meget til at holde baade Mennesker og Jord oven Vand, og det lykkedes ikke for Pogwisch, og i 1665 solgte han Gaarden til Skatmesteren Mogens Frijs til Favrskov. Det var denne Mand,

som blev del nuværende Grevskabs Samler, idet han var en stærk og myndig, paa-passelig og nøjeregnende Mand. Mogens Frijs, der fødtes den 7. September 1623 paa Skumstrup, nød den bedste Opdragelse, Tiden kunde give en ung Adelsmand, idet han foruden at studere her i Landet blev sendt til Udlandet for yderligere at blive „po-leret“. Fra Nederlandene kaldte Krigen ham hjem, og han blev Sekretær i det danske Cancelli, og i 1645 var han med i Fredsforhandlingerne i Brømsebro. Ved sine Kund-skaber og sin Arbejdslyst syntes han selvskrevet til at blive blandt de førende, og hans Ægteskab med Kansleren Christian Thomesen Sehesteds Datter, Anne, befæstede yderligere hans Stilling. Da hans Hustru i 1661 døde, efterlod hun ham en betydelig Arv i skaansk Jordegods, og dette kom til at spille en stor Rolle for Mogens Frijs's Fremtid. Sverrige skulde i Erstatning for Bornholm have 8000 Tdr. Hartkorn i Skaane, og Mogens Frijs, der var med ved Fredsforhandlingerne havde ikke noget imod at afstaa sin Arv efter Hustruen, mod at Regeringen gav ham Vederlag i Danmark. Det Jordegods Mogens Frijs paa denne Maade erhvervede sig laa mere eller mindre i Nabolaget til Fædrenegaarden Favrskov, hvilket Mogens Frijs utvivlsomt selv har været medbestemmende om. I de nærmest følgende Aar erhvervede den foretagsomme Mand de store Gaarde: Hagsholm, Boller, Jernit og Lyngballegaard. Flere kom til og snart var den kgl. Rentemester Landets største Godsbesidder. Allerede den 9. Juli 1675 døde Mogens Frijs i sin Gaard i Hovedstaden, og hans Sarkofag blev hensat i Trinitatis Kirkes Kor, hvor hans Enke rejste ham et prægtigt Epitafium.

Efter Mogens Frijs Død overtog hans Søn, Niels Frijs, Gaarden, og han blev Skaberen af Frijsenborg Hoved-bygning, hvorfor hans Billede da ogsaa med Rette kroner Slottets Indgang. Niels Frijs ægtede Storkansleren Con-rad Reventlows ældste Datter, Chris-tine Sophie, som bragte ham en be-tydelig Medgift. Han blev Stiftsbefa-lingsmand over Aarhus Stift og gik 1698 som Gesandt til Haag. Hans eneste Søn, Christian, fuldførte den nye Hovedbygning, men var ellers hele sit Liv knyttet til Hæren, hvor han avancerede højt. I Ægteskabet havde han 5 Døtre, men ingen Søn-ner, og Christian Frijs døde som sin Slægts sidste Mand. To af disse Døtre døde barnløse, medens den tredje, Comtesse Birgitte Christine, i sit Ægteskab med Gehejmekonferens-raad, Overjægermester Carl Christian Gram, fik to Børn: en Søn, der dog tidligt døde, og en Datter, Sophie Magdalene, der blev Arving til Frijsenborg og overtog Arven 1799. Ved sit Ægteskab i 1752 med Baron Jens Krag-Juel-Vind til Baroniet Juellinge og

Vestibule.

Salen paa Frijsenborg.

Steensballegaard blev Sophie Magdalene v. Gram Stammoder til Greverne Krag-Juel-Vind-Frijs. (Se iøvrigt under Frijsenborg, i Serien „Danske Herregaarde“).

Frijsenborg Grevskab var i 1815 af et mægtigt Omfang, idet det strakte sig over et Areal af omtrent 8 Kvadrattmile med henimod 6000 Tdr. Hartkorn, 42 Kirker og henved 15000 Tdr. Land Skov. Men der var Ulempe ved al denne Herlighed, den var stærkt behæftet med Gæld, og en usikker Bestyrelse i Slutningen af det foregaaende Aarhundrede samt Statsbankerotten 1813 havde sat sine tydelige Spor.

Da Greve Frederik Carl døde i 1815, overlodes det store Grevskab til den ene af hans Sønner, Jens Christian, og under hans kyndige Styrelse gik Grevskabet en lysere Tid imøde. Han var ved Overtagelsen af Grevskabet 36 Aar og var Godsejeren og Landmanden med Liv og Sjæl, og under hans Ledelse begyndte det Bortsalg af Dele af Fæstegodset, som var nødvendigt for at consolidere det øvrige Jordegods. Hans Søn, Greve Christian Emil, forenede med en lykkelig Haand begge Siderne i Slægtens Virke: Statsmandens og Landmandens, og først nu tog Salget af Bøndergodset og dets Overgang til Selvejendom rigtig Fart og altid paa den for Køberen fordelagtigste Maade. I hans Tid gennemgik Frijsenborg Slot en gennemgribende Ombygning og Restaurering, og han indbød de bedste Haandværkere og mest kendte Kunstnere til at smykke det genopstandne Slot. I 1882 afstod han, som hans Fader havde gjort det til ham, den nordlige Del af Grevskabet til sin Søn, Greve Mogens, der tidligere havde gjort diplomatisk Tjeneste i London, og hvis Fortrolighed med engelske Standsfællers Hjem og Levevis satte sit Præg paa Frijsenborg. Greve Mogens Chr. Krag-Juel-Vind-Frijs besad Grevskabet til dets Ophævelse 1920 (dets Værdi opgjordes da til 21,400,000 Kr.), han døde 1923. Ved Overgang til fri Ejendom afgaves til Udstykning 1270 ha.

Søbygaard nævnes allerede 1323 og 1333, idet den rimeligvis var det „Seby“,

hvortil Svend Friis nævnes. 1401 ejedes Søbygaard af Thomas Vesteni, hvis Søn, Hr. Laurids Vesteni, paa Grund af Overfald paa Provsten i Tvillum, der havde fornærmel hans Moder, blev dømt fredløs i 7 Aar og sat i Band. Ved sin Tilbagekomst tvang han Biskoppen af Aarhus til at hæve Bandsættelsen og uddrev Nommerne af sin Gaard, som hans Mor havde gjort til et Jomfrukloster.

1464 og 1506 ejedes Søbygaard af hans Søn, Erik Vesteni, derefter af dennes Søn, Laurids, hvis Søn, Erik, var Slægtens sidste Mand. Derefter tilhørte Søbygaard en Tid Slægten Gersdorf. 1681 tilhørte den Kancelliassessor Jens Poulsen, hvis Enke, Maren Madsdatter, 1701 skødede Søbygaard til sin Søn, Landsdommer Matth. Poulsen, som 1719 skødede Gaarden til Kronen, som lagde den under det skanderborgske Rytterdistrikt. Ved dettes Ophævelse solgtes Søbygaard 1767 ved Auktion for 62,534 Rd. til Justitsraad Hans Henr. de Lichtenberg til Stamhuset Bidstrup. Ved Auktion i hans Dødsbo 1778 købtes Søbygaard for 110,400 Rd. af Grev Erh. Wedel Frijs til Frijsenborg, efter hvis Enkes Død Søbygaard og Vedelslund 1789 skødedes for 152,230 Rd. til Gehejmekonferensraadinde Soph. Amalie Krag-Juel-Vind til Stensballegaard, og 1802 lagdes Søbygaard under Grevskabet Frijsenborg, der ophævedes 1920. Efter Grevskabets Ophævelse afgaves ca. 110 ha af Agerjorden til Udstykning. Siden 1927 overtoges Gaarden af Forpagter, Løjtnant Troels Nicolai Ravn.

T. N. Ravn,
Godsforvalter.

Hammel Realskole.

Hammel Realskole er oprettet 1883, idel en Kreds af Forældre henvendte sig til Lensgreve Christian Emil Frijs om Støtte. Greven skænkede Grunden samt Bolig til Bestyreren og lod i Forening med Forældrekredsen Skolebygningen opføre. Forældrenes Bidrag bestod i Aktier, som efterhaanden skulde indløses af Greven, der saaledes fik den

fulde Ejendomsret over Skole, Bestyrerbolig og Grund uden at fordre nogen Lejeafgift. Skolen skulde administreres af en valgt Bestyrelse og drives for en ansat Skolebestyrers Regning.

I 1886 opnaaede Skolen, der en Tid var drevet som Kostskole, Eksamensret og forberedte indtil 1908 til Præliminæreksamen, og derefter ligesom nu til Mellemskole- og Realeksamen. I 1891 overtog A. N. Andersen Skolens Ledelse. I 1912 paabegyndtes Opførelsen af den nye, tidssvarende Gymnastiksal, der staar endnu.

Efter Lensgreve Mogens Frijs' Død i 1923 købte Skolebestyrer A. N. Andersen Skolen af Grevskabet tillige med et bagved Skolen liggende Areal, der indrettedes til

Sportsplads. I Efteraaret 1927 overtog den nuværende Ejer, N. Føns, Skolen og foretog det næste Aar en større Ombygning og Udvidelse, saaledes at Skolen nu fremtræder som en smuk, toetages Bygning med fuldt ud tidssvarende Lokaler og Samlinger. Skolen, der modtager Elever fra Elleveaarsalderen, har 4 Mellemskoleklasser og 1 Realklasse. — Elevantallet er under den nye Ejer tiltaget stærkt, saaledes at Skolen nu har 110 Elever.

NIELS ANDREAS FØNS, Realskoleejer, er født d. 16. April 1894 som Søn af Gaardejer Rasmus Mikkelsen Føns og Hustru Anna Marie f. Eeg. Gift 1931 med Anna Agathe Ingeborg Beck-Jensen. Alm. Forberedelseseksamen, Lærereksamen, deltaget i Statens eetaarige Kursus og Feriekursus, Kasserer i Hammel og Omegns „Røde Kors“, Kirkeværge, siden 1927 Leder og Ejer af Hammel Realskole.

N. A. Føns,
Realskoleejer.

Svenstrup Skole, der er en af Fr. IV.s gamle Rytterskoler, er ombygget 1907. Den nye Skole er opført, hvor den gamle Skole laa, og over Døren er indmuret en Sten fra den gamle Skole. Skolen har 2 Klasser, og der undervises ca. 35 Børn. De ved Skolen ansatte Lærere kan følges helt tilbage til 1814: Lærer Vissing fra 1814—48, Lærer Jens Sørensen fra 1848—78, Lærer Johannes Olsen fra 1878—1918, og siden 1918 den nuværende Lærer Niels Ladefoged.

Svenstrup Forskole er bygget 1880 og var oprindelig en Pigeskole indtil 1906, da Skolen omdannedes til baade Dreng- og Pigeskole. Lærerinde ved Skolen fra 1880—1906 var Frk. Ølsted. Skolen er med 2 Klasser, og der undervises ca. 30 Børn. Lærerinde er Frk. A. Nielsen.

ALMA NIELSEN, Forskolelærerinde, er født den 31. August 1880 i Jexen. Dimitteret fra Winthers Seminarium i Silkeborg 1901. Lærerinde i Harreløse 1902—06, siden 1906 Lærerinde i Svenstrup.

Voldby Skole er bygget 1817. Forskolen er bygget 1868 og var oprindelig Pigeskole. I 1904 opførtes den nuværende nye Skole, som blev Hovedskole, og i 1914 tilbyggedes en Fløj indeholdende Bolig for Andenlæreren og et ekstra Klasseværelse. Skolen har 5 Klasser, og der undervises ca. 140 Børn. Ved Skolen har været ansat: Lærer Niels Vestergaard til 1860, Lærer Rasmussen fra 1860—66, Lærer Winther fra 1866—78, Lærer N. Petersen fra 1878—90, Lærer Chr. Sørensen fra 1890—1919, Lærer L. J. Ranbek fra 1919—29, og siden 1929 har der ved Skolen været ansat: Førstelærer G. Christensen og Forskolelærerinde Frk. E. Kirkegaard. Siden 1931 uden Andenlærer Niels Westergaard.

G. Christensen,
Førstelærer.

G. CHRISTENSEN, Førstelærer, er født den 7. Maj 1895 i Sdr. Rissing. Dimitteret fra Ranum Seminarium 1917, Lærer i Sevel fra 1920—21, Førstelærer i Junget fra 1921—29, siden 1929 ansat ved Voldby Skole.

ELLEN KIRKEGAARD, Forskolelærerinde, er født den 23. December 1905. Dimitteret fra Aarhus Seminarium 1927, siden 1. April 1929 ansat ved Voldby Skole.

NIELS WESTERGAARD, Andenlærer, er født den 29. Maj 1907 i Randers. Dimitteret fra Randers Seminarium. Ansat ved Voldby Skole siden 1931.

E. Kirkegaard,
Forskolelærerinde.

Hammel Folkebogsamling er grundlagt 1914 og opretholdes af en Biblioteksforening med Tilskud fra Stat og Kommune. Endvidere modtager Biblioteket Støtte fra Legatet „Bredefeldts Minde“ og det saakaldte Spindelegat. Sidstnævnte har en ret kuriøs Oprindelse: I Hoveriets Dage havde Hovbønderne en Gang gjort Strejke og var derfor blevet idømt Bøder til Grevskabet. Af disse Bøder oprettede Grevskabet et Legat, hvis Renter skulde bruges til Understøttelse for fattige Spindekoner, men da Hjemmespindingen ophørte, henstod Legatet en Tid lang saa godt som ubenyttet, indtil afdøde Lensgreve Mogens Frijs besluttede at lade Størstedelen af Renterne tilfalde Hammel Folkebogsamling. Hammel Folkebogsamling raader over et Udlaanslokale og en Læsesal. Bogbestanden i Udlaansbiblioteket er for Tiden ca. 2300 Bind, og Udlaanet er gratis. Formand for Biblioteksforeningen er Lærer J. Bøgesen, og Bibliotekar er Chr. L. Thystrup.

CHRISTIAN L. THYSTRUP, Bibliotekar, er født den 19. April 1870 som Søn af Urmager L. Thystrup og Hustru Jensine, født Justesen. Gift 1905 med Bodil Marie Stengaard. Medlem af Bestyrelsen for Hammel Afholdsforening og Medlem af Kredsbestyrelsen for Hammel-Thorsø Afholdskreds. Bibliotekar ved Hammel Folkebogsamling.

C. L. Thystrup,
Bibliotekar.

Hammel Elektricitetsværk.

Hammel Elektricitetsværk I/S er anlagt i 1903 som et af de første Provinselektricitetsværker, samtidig med for Eks. Værket i Aarhus. Tilfældigheder var Skyld i, at Bygning af Gasværket blev fuldstændig skudt ud til Fordel for Elektricitetsværket.

Elektricitetsværket, projekteret og beregnet af afd. Ing. Bruun v. Statsbanerne, senere Formand for Elektricitetskom-

missionen, er for saavel Central som Ledningsnet og Installations Vedkommende udført af S. Frichs Eftf. i Aarhus. Det fortjener at blive bemærket, at en saa vigtig Del som Ledningsnettet er projekteret med et saadant Fremsyn, at Udvidelse ikke har været nødvendig før i 1932, efter at store Forbrugere af Motorkraft er kommet til i Værkets Periferi. Anlægsformen er, som den var fra første Begyndelse, fuldt moderne, nemlig Trelederanlæg med Spænding 2×200 Volt. — Forsyningsomraadet var ved Starten meget beskedent, idet der kun var 26 Maalersteder, hvilket Antal nu er vokset til 700 Forbrugere.

Virksomhedens første Maskinanlæg var to engelske Sugegasmaskiner paa hver 35 HK. Den nye fremkomne Dieselmotor var endnu saa uprøvet, at man ikke turde

anbefale den. Med disse to Enheder klarede Værket sig udmærket til 1909, i hvilket Aar der udvidedes med 1 Stk. Burmeister & Wain's 45-55 HK Dieselmotor. Med denne Udvidelse klarede Værket sig til 1916, da man erstattede den ene af Gasmaskinerne med en „Atlas“ Diesel af samme Størrelse og monteret paa Gasmaskinens Fundament. Kort Tid herefter kom Vanskeligheder med Fremskaffelse af Brændselsolie. Den gamle Gasmaskine maatte opmonteres igen, og nu kom i de følgende Aar Værkets mest „bevægede“ Periode. Kul til Gasværket var ogsaa meget vanskelig at fremskaffe, hvorfor man prøvede at fremstille Gas af Træ og Tørv, og man naaede lige at konstatere, at disse lette Materialer afgav en baade rigelig og god Tørvegas, inden alt i Motor og Maskiner var klistret sammen af Tjære. Snart lærte man at rense Gassen med Tjæreudskillere, og Gasværket omdannedes til et moderne, tidssvarende Gasværk.

Elektricitetsværkets B. & W. Dieselmotor omdannedes ligeledes til Gasmotor og med alle tre Enheder gaaende paa samme Gasværk etableredes upaaklagelig og sikker Drift i ca. 3½ Aar. Værkets Akkumulator var imidlertid i meget stærkt Forfald og i Stedet for at bekoste ny og større Akkumulator med tilhørende Bygning, besluttede man at søge Tilslutning til Gudenaacentralen for Levering af Suppleringsstrøm. Dette Anlæg kom, som det første i Danmark, i Drift November 1921, og Kombinationen har siden driftsmæssigt set virket tilfredsstillende. Omformningsanlægget er senere udvidet med en 75 HK roterende Omformer, der tillige virker som Spændingsudligner. Centralens egen Kraft udvidedes 1925 med 1 Stk. 120—150 HK Holeby Dieselmotor og i 1932 er afsluttet med A/S Frich's Fabrikker om Levering af 1 Stk. 300 HK Dieselmotor, hvorefter man regner med at have uddækket Værkets Kraftforbrug for mindst 10 Aar ud i Fremtiden. Værkets Driftsleder er Ole Christensen.

OLE CHRISTENSEN, Driftsleder, er født d. 9. Marts 1882 som Søn af Landmand N. C. Christensen og Hustru Maren Christensen. Gift 1910 med Sophie Amalie Christensen. Præliminæreksamen, udlært i Maskinfaget med Udmærkelse i Svendep prøve, bestaaet begge Maskinisteksamen samt elektroteknisk Tillægsprøve, Certifikat som Maskinmester, Inspektionsmester hos S. Frichs Eftf. og Værkmester paa A/S Tømremestrenes Høleværk, Aarhus, nu Driftsleder paa Hammel Elektricitetsværk. Var sikkert Danmarks første uddannede Radiotelegrafist fra Forsøgsstationerne i Oxford og Cambridge i 1907. Var med ved Afprøvningerne af Dr. Vald. Poulsens Modtager paa Cambridge-Stationen, efter at Amalgam. radiotelegraph Comp. i London havde erhvervet en Del af Patentet.

Hammel Vandværk, I/S, begyndte sin Virksomhed i 1910 med ca. 50 Interessenter paa Birkedommergaardens Mark. Af Maskiner fandtes der den Gang en Vindmotor og en Elektromotor, som drev en lille Centrifugalpumpe. Vandet blev taget fra tre Brønde. I 1922 blev Værket for lille, og det vedtoges da at tage Vandet fra Tulstrup Mølle (2 km). Til Udvidelsen anskaffedes en amerikansk Stødhævert, en 14 HK. Elektromotor samt en Centrifugalpumpe. Udvidelsen beløb sig til 55,000 Kr. I 1928 maatte Værket igen udvides, og der blev bygget en ny Pumpestation i Tulstrup, hvor der blev anlagt en dobbeltvirkende Stempelpumpe til 25 m³ Vand i Timen. Denne Udvidelse androg ca. 10,000 Kr.

I 1929 anskaffedes et Trykfilter, som kan behandle ca. 30 m³ Vand i Timen, dette kostede 7,000 Kr. I 1932 er Interessentantallet ca. 300, med 1200 Haner, og det daglige Vandforbrug er ca. 250 m³. Det største Forbrug i Sommeren 1932 var 520 m³. Værkets Bestyrer er Jens P. Jensen.

J. P. Jensen,
Vandværksbestyrer.

JENS P. JENSEN, Vandværksbestyrer, er født den 17. Juni 1886. Gift 1906 med Nielsine Marie Jensen. Uddannet som Møller, siden 1928 Vandværksbestyrer for Hammel Vandværk.

Hammel og Omegns Andelssvineslagteri.

fik kraftig Støtte fra flere Sider. Paa dette Tidspunkt havde man lige aabnet Hammelbanen, og Byens Borgere ønskede, at der blev oprettet store Virksomheder i Byen, og da Egnens Landmænd, som allerede var Interessenter i Nabolagterierne, kraftigt anbefalede Tanken, indkaldtes der til et Borgermøde paa Ortveds Hotel i Hammel den 21. Marts 1905. Paa dette Møde oprettedes et Agitationsfond paa 4—500 Kr. til Fremme af Sagen. Ved et Møde den 1. April 1905, hvor der var ca. 100 Medlemmer til Stede, var der Begejstring for Sagen. Der nedsattes et Agitationsudvalg, og det blev vedtaget at lade foretage en Tegning af leveringspligtige Svin rundt i Oplandet. Den 4. August var der tegnet over 10,000 Svin, og den stiftende Generalforsamling blev afholdt den 10. August samme Aar.

Den 21. August 1905 indmeldtes Slagteriet i „De samvirkende Andelssvineslagteriers Fællesorganisation“. Det var Meningen, at Slagteriet vilde begynde Driften den 1. August, men først efter den 9. August var Maskinerne klar til Brug. Desuden viste det sig, at Slagteriets Brønd ikke kunde yde tilstrækkeligt Vand, hvorfor der først maatte foretages omfattende Boringer, forinden det lykkedes at faa Vand nok til at begynde Slagtningerne. Den 4. September afleveredes Slagteriet til Bestyrelsen, og den 22. August 1906 fandt den første Slagtning Sted. Officielt begyndte Slagteriet sin Virksomhed den 1. September 1906. Slagteriet gik støt og roligt fremad, og den unge Direktør, Sofus Jørgensen, varetog Slagteriets Interesser med ukuelig Energi og aldrig svigtende Interesse. Han virkede som Direktør til 1925. Han afløstes af nuværende Direktør, C. P. Wilhelmsen.

CARL PREISLER WILHELMSSEN, Slagteridirektør, er født den 9. November 1894 som Søn af Toldassistent Chr. Wilhelmsen og Hustru Kirstine Wilhelmsen. Gift 1921 med Astrid Wilhelmsen. Siden 1925 Direktør for Hammel og Omegns Andelssvineslagteri.

HARALD FERDINAND LARSEN, Slagtermester, er født den 18 Maj 1891. Gift 1910 med Margrethe Larsen. Siden 1928 Slagtermester ved Hammel og Omegns Andelssvineslagteri.

Hammel og Omegns Svineslagteri. — Paa Hammelegnen var der som saa mange andre Steder omkring 1905 stærke Ønsker fremme om at faa oprettet et Andelsslagteri. Det resulterede i, at dav. Gaardejer og Brygger, Jens Borring, Hammel, den 8. Marts 1905 udsendte et Opraab i „Hammel Avis“. Dette Opraab

C. P. Wilhelmsen,
Direktør.

H. F. Larsen,
Slagtermester.

Hammel Bank, Filial af Aktieselskabet Aarhus Privatbank, er oprettet 1905. Den oprindelige Aktiekapital, der var paa 100,000 Kr., udvidedes i 1919 til 250,000 Kr. Aarhus Privatbank overtog Banken 1. Januar 1929, og Aktierne indløstes til Pari-Kurs. Banken ledes af Jens Christian Jensen.

JENS CHRISTIAN JENSEN, Bankbestyrer, er født den 14. August 1892 som Søn af Gaardejer Chr. Jensen og Hustru Charlotte Adelaide Jensen. Gift 1918 med Carla Olsen. Realeksamen 1908, derefter ansat i forskellige Banker, siden 1. September 1929 Bestyrer af Hammel Bank.

Hammel Badeanstalt er oprettet 1925 og er oprindelig bygget af en Privatmand, der drev den som almindelig Varmtvandsbadeanstalt, indtil Hammel Elektricitetsværk i 1931 overtog Bygningen og foretog en gennemgribende Ombygning af Badeanstalten, saa den nu fremtræder i en smuk og tiltalende Skikkelse med Terrassogulve, Flisevægge og Centralvarme, samt iøvrigt alle Bekvemmeligheder.

Badeanstalten giver Bade af alle Arter, herunder ogsaa Lysbade og Lysbehandlinger, elektriske Behandlinger, Massage, Sygegymnastik samt Fodpleje. Badeanstalten ledes af Bademester og Massør Th. Arbo og Hustru, som begge er uddannede ved Faget og som med mange Aars Erfaring bag sig driver Anstalten efter Skodsborg Badesanatoriums Metode.

Th. Arbo Jensen,
Bademester.

THORVALD ARBO JENSEN, Bademester & Massør, er født d. 26. Juni 1901 som Søn af Snedkermester Fr. Marius Jensen og Hustru Ane Marie Pouline. Gift 1928 med Eva Susanne J. Bademester ved Hammel Badeanstalt.

Fru Arbo Jensen,
Massøse.

CONRAD CARL FREDERIK SPLETH, Dommer, R. af D., er født den 27. November 1867 paa Skjoldnæsholm som Søn af Godsforvalter Fr. Spleth og Hustru Louise Nicoline, f. la Cour. Gift 1914 med Marie Thomsen. Student 1885, cand. jur. 1891, By- og Herredsfuldmægtig i Ringsted 1892, Fuldmægtig ved Fejø Birk 1894, ved Samsø Birk 1899, Birkedommer i Frijsenborg-Favrskov Birk 1913, siden 1919 Dommer samme Sted. Medlem af Hammel-Søby-Voldby Sogneraad fra 1921, Formand fra 1926—29.

HANS FREDERIK PLOUG, Dommerfuldmægtig, er født den 18. Februar 1893 som Søn af Husejer Jørgen Ploug og Hustru Margrethe, født Madsen. Gift 1927 med Ebba Claësson. Juridisk Embedseksamen 1917, Sagførerfuldmægtig i Maribo fra 1917-19, siden 1. Oktober 1919 Dommerfuldmægtig i Frijsenborg-Favrskov Birk.

CHRISTIAN JUL. CHRISTENSEN, Dommerfuldmægtig, er født den 15. August 1903 som Søn af Toldassistent N. Jul. Christensen og Hustru Christine, født Rasmussen. Ugift. Cand. jur., tidligere Sagførerfuldmægtig i Randers og Politifuldmægtig i Odense Herred, nu Dommerfuldmægtig i Frijsenborg-Favrskov Birk.

PEDER ANDERSEN, Landsretssagfører, er født den 10. November 1896 som Søn af Kroejer Chr. Andersen og Hustru Johanne A. Gift 1932 med Johanne A. Student 1917, cand. jur. 1923, Dommer-

H. F. Ploug,
Dommerfuldmægtig.

Chr. J. Christensen,
Dommerfuldmægtig.

P. Andersen,
Landsretssagfører.

A. L. Eriksen,
Overretssagfører.

fuldmægtig i Aalborg 1923—26, fra 1926 Sagfører i Hammel, siden 1921 Landsretssagfører, Næstformand i Hammel Haandværker- og Borgerforening.

ADOLF LAURITS ERIKSEN, Overretssagfører, er født den 20. Oktober 1884 som Søn af Styrmand R. L. Eriksen og Hustru Ane Marie, født Svart. Gift 1915 med Karen Andersen. Student 1904, cand. jur. 1910, Sagfører 1913, Overretssagførerbestalling 1916, Fuldmægtig 1912, overtog Forretning sammen med Overretssagfører Thanum 1917, Eneindehaver 1930. Formand for A/S Aarhus-Hammel-Thorsø Jernbanelsselskab, Medlem af Bevillingsnævnet, Formand for Hjælpekassen 1921—25 og Næstformand i Væрге-raadet 1921—29.

C. E. Uldall,
Overlæge.

J. Munch Ravn,
Læge.

K. M. Kristensen,
Overdyrlæge.

A. E. Madsen,
Dyr læge.

CARL EMIL ULDALL, Overlæge, R. af D., er født den 13. Oktober 1876 som Søn af Arkitekt Fritz Uldall og Hustru, Inger, født Mortensen. Gift 1927 med Lisel, født Wulff. Vikar Oktober 1901—1902, 2. Reservelæge ved Aarhus Kommunehospital Juni-Juli 1903, 1. Reservelæge 1903—04, prakt. i Silkeborg Oktober 1904, Assistent ved Silkeborg Amtssygehus 1905—11 og ved Tuberkulosesanatoriet i Silkeborg 1910—11, siden Marts 1912 Overlæge ved Hammel Amtssygehus. Medlem af Den alm. danske Lægefor-enings Udvalg for Fortsættelseskursus fra 1922.

JENS MUNCH RAVN, prakt. Læge, er født den 17. Maj 1897 som Søn af Gaardejer Kristian Ravn og Hustru Kirsten, født Munch. Gift 1928. Assistent hos Overlæge Uldall, Hammel Sygehus, 1925—26, forskellige Vikariater 1924—27, Kursus paa Kommunehospital 1927, Fuglebakkens Børnehospital i 1928, nu praktiserende Læge i Hammel.

KARL MAX KRISTENSEN, Overdyrlæge, er født den 19. September 1896 som Søn af Direktør Chr. Kristensen og Hustru. Gift 1924 med Agnes Nielsen. 1. Reservedyrlæge ved Holbæk Svineslagteri i 11 Aar, nu Overdyrlæge i Hammel.

ARNOLD EMIL MADSEN, Dyr læge, er født den 4. Juli 1901 som Søn af Lærer Troels Madsen og Hustru Jensine, født Jensen. Gift 1928 med Gudrun Rasmussen. Dyr lægeeksamen Januar 1925, flere Vikariater, Assistent ved Dyr læge J. N. Jørgensen, Hammel, siden April 1932 overtaget afdøde Dyr læge Jørgensens Praksis.

C. S. E. Klixbüll,
Postmester.

A. J. Mortensen,
Stationsforstander.

L. E. Mathiesen,
fhv. Stationsforstander.

J. K. A. Grøn bæk,
Overbetjent.

CARL SØNCKE EJNAR KLIXBÜLL, Postmester, er født den 11. Januar 1875 som Søn af Toldassistent Th. Klixbüll og Hustru Henriette, født Bergmann. Gift 1910 med Selma Marie Jessen. Uddannet ved Telegrafvæsenet, tidl. Telegrafbestyrer i Rudkøbing, nu Postmester i Hammel.

ANTHON JOHANNES MORTENSEN, Stationsforstander, er født den 31. Oktober 1895 som Søn af Ølhandler L. P. Mortensen og Hustru Birgitte Mortensen, Hadsten. Gift 1930 med Clara Mortensen. Realeksamen, Assistenteksamen i Aalborg 1916, ansat ved Hammelbanen d. 15. Maj 1914, Stationsforstander siden 1. Juli 1933. Medlem af Hovedbestyrelsen for „Danske Privatbaners Kontorforening“, Tillidsmand for Hammelbanens Kontorafdeling.

LAURITS ERIK MATTHIESEN, fhv. Stationsforstander, er født den 20. April 1882 som Søn af Portner L. P. Matthiesen og Hustru Dorothea Matthiesen. Gift 1928 med Marie Matthiesen. Indtil 1. Juli 1932 Stationsforstander i Hammel.

JENS CHRISTIAN ANDERSEN GRØNBÆK, Overbetjent, er født den 6. Juli 1886. Gift 1912 med Agnes Knudsen. Ansat ved Københavns Politi 1910, ansat ved Københavns Opdagelsespoliti 1916, ved Statspolitiet 1919, Overbetjent i Hammel siden 1922.

S. P. Knøchel,
Tandlæge.

O. S. Klem,
Apoteker.

A. Christensen,
Branddirektør.

C. S. Christensen,
Økonoma.

SVEN POUL KNØCKEL, Tandlæge, er født den 25. April 1904 som Søn af Ingeniør Poul Adolf Knøchel og Hustru Marie Knøchel. Gift 1927 med Poula Knøchel. Assistent i Norge i flere Aar, nu prakt. Tandlæge i Hammel.

OSCAR SEVERIN KLEM, Apoteker, er født den 20. April 1858 som Søn af Distriktslæge Klem og Hustru Johanne Nikoline, født Friis, Vejle. Gift 1891 med Astrid Elisabeth Friis. cand. pharm., Apoteker i Hammel.

ANDREAS CHRISTENSEN, Branddirektør, er født den 8. Marts 1868 som Søn af Skråddermester R. Christensen og Hustru Andrea, født Jacobsen. Gift 1908 med Marie Brix. Medlem af Bestyrelsen for Hammel Elektricitetsværk.

CAROLINE SOPHIE CHRISTENSEN, Økonoma, er født den 16. Januar 1887 som Datter af Skotøjs- handler H. P. Christensen og Hustru Caroline, født Nielsen. Uddannet bl. a. ved Aalborg Amtssygehus, Økonoma ved Hammel Sygehus i ca. 7 Aar.

Th. Christensen,
Mølleeejer.

R. P. Frederiksen,
Karetmagermester.

J. L. Rasmussen,
Bogholder.

L. A. Jensen,
Form. f. Brugsf.

THOMAS CHRISTENSEN, Mølleeejer, er født den 8. Februar 1888 som Søn af Mølleeejer Christensen og Hustru Christine, født Willadsen. Gift 1918 m. Kristine Christensen. Ejet Hammel Mølle i ca. 13 Aar.

RASMUS PETER FREDERIKSEN, Karetmagermester, er født den 22. September 1857 som Søn af Frederik Christian Rasmussen og Hustru Ane, født Jensen. Gift 1882 med Karoline Jensen. Formand for Hammel Kommunes Hjelpekasse fra 1898—1914.

JØRGEN LAURITS RASMUSSEN, Bogholder, er født d. 12. Februar 1879 som Søn af Husejer Rasmus Larsen og Hustru Karoline, født Jørgensen. Gift 1904 med Johanne Becher. Uddannet ved Handels- og Kontorvirksomhed. Formand og Kasserer for Hammel Sygekasse.

LAURS ANDERSEN JENSEN, Formand, er født den 4. Juli 1876 som Søn af Træskomand Jens Peter Jensen og Hustru Mette Jensen. Gift 1900 med Vilhelmine Nielsine Jensen. Formand for Hammel Brugsforening.

Telefoncentralen i Svenstrup er oprettet i 1918 og havde da 14 Abonnenter. Nu er der 21 Abonnenter. Centralen bestyres af J. Th. Jensen.

J. TH. JENSEN, Centralbestyrer, er født den 12. Maj 1885 i Svenstrup. Bestyrer af Telefoncentralen i Svenstrup siden Oprettelsen.

Telefoncentralen i Voldby er oprettet i 1916 og havde da 20 Abonnenter. Nu er der 33 Abonnenter. Centralen bestyres af Fru Julie Sørensen.

JULIE SØRENSEN, Centralbestyrer, er født den 7. Juli 1889 i Voldby. Bestyrer af Telefoncentralen i Voldby siden Oprettelsen.

MARTIN ELIAS NIELSEN, Skovfoged, er født den 20. November 1873 som Søn af Møller i Pot Mølle, Jens Nielsen og Hustru Laura, født Søby. Gift 1899 med Hansine Nielsen. Uddannet som Forstmand, nu Skovfoged.

CHARLES THØRNBLAD, Skolepedel, er født den 13. Oktober 1873 som Søn af Garver Svend Gustav Thornblad og Hustru Charlotte Marie Thørnblad. Gift 1896 med Kirstine Thørnblad. Skolepedel ved Teknisk Skole i Hammel.

JENS MARIUS PEDERSEN NOVRUP, Arrestforvarer, er født den 25. Juni 1876 som Søn af Peder Christensen Novrup og Hustru Kirstine, født Jensen. Gift 1903 med Kirstine Nielsen. Sognefoged og Gaardejer.

A. V. Christiansen,
Uddeler.

ANTON VALLERBÆK CHRISTIANSEN, Uddeler, er født den 22. Juni 1889 som Søn af Jens Christian Christiansen og Hustru Ane Kirstine, f. Nielsen Fisker. Gift 1915 med Johanne Christiansen. Uddannet ved Handel, nu Brugsforeningsuddeler.

JENS NIELSEN STRUNGE, Sognefoged, er født den 15. April 1876 som Søn af Gaardejer M. Nielsen og Hustru Kirstine, født Jensen. Gift 1901 med Ane Kathrine Strunge. Uddannet bl. a. ved Højskoleophold. Sognefoged, Medlem af Forligskommissionen.

J. N. Strunge,
Sognefoged.

Hammel Rutebilstation. Efter mange Opfordringer fra Byens og Egnens Beboere besluttede Ejerne af de Rutebiler, som havde deres Udgangspunkt fra Hammel, at oprette en Rutebilstation i Byen. Der blev nedsat et Udvalg bestaaende af Rutebilejerne N. P. Bonde og G. Rasmussen til at

Hammel Rutebilstation.

arbejde for Sagen. Det lykkedes Udvalget at faa samtlige Rutebilejere interesserede

i Planen, og den 20. December 1931 aabnedes Stationen, der havde Lokale i den af Købmand Julius Andersen nyopførte Ejendom paa Hovedgaden i Hammel.

Den officielle Aabningsfest fandt Sted ved en lille Højtidelighed, hvor Sogneraadets Formand, Lærer A. Jensen i en lille Tale til Pressen og de interesserede Rutebilejere erklærede Rutebilstationen for aabnet og udtalte Ønsket om, at den maatte blive til Gavn for Byen og for Rutebilejerne.

De Rutebilejere, der var med til at oprette Stationen, var følgende: M. P. Bonde, Hammel, G. Rasmussen, Hammel, H. Christensen, Hammel, Karl Nielsen, Hammel, P. Hansen, Viborg, og P. Rasmussen, Randers.

Voldby Fattiggaard.

Voldby Fattiggaard er bygget 1871. Gaarden købtes af en privat Mand og ombyggedes til Fattiggaard, der den Gang beboedes af 15 Mænd og Kvinder og 12 Børn. Den første Bestyrer var Poul Nielsen, der var Bestyrer i 19 Aar. Derefter Chr. Hesbeck i 14½ Aar og Bestyrer Peter Nielsen fra 1905-23. Dernæst bestyredes Gaarden fra 1923-26 af Niels Søren-

sen, og derefter igen Peter Nielsen til han døde i 1930. Siden den Tid har Gaarden været bestyret af Peter Nielsens Hustru, Dagmar Nielsen, hvis Søn, Rudolf Nielsen, leder det til Gaarden hørende Landbrug.

Gaardens Jordareal er 45 Tdr. Land, der drives som almindeligt Landbrug. Stuehuset er indrettet saaledes: til Lemmernes Beboelse findes der 2 store Samlingsstuer, 1 Soveværelse til 6 Senge, 1 Soveværelse til 2 Senge og 1 til 1 Seng. Desuden er der 4 Senge beregnet til rejsende Svende, som bor der for een eller flere Dage. Til Bestyrerinden med Familie er der 4 Værelser, og desuden findes der Køkken, Spisekammer, Kælder m. m.

For Tiden er der 6 Mænd og 1 Kvinde, som har Ophold paa Voldby Fattiggaard.

DAGMAR AUGUSTA NIELSEN, Bestyrerinde, er født den 26. August 1878 som Datter af Fattiggaardsbestyrer Jens Madsen og Hustru Karoline Madsen. Gift 1900 med afdøde Fattiggaardsbestyrer Peter Nielsen. Siden 1930 Bestyrerinde paa Voldby Fattiggaard.

D. A. Nielsen,
Bestyrerinde.

Medlemmer af Hammel-Søby-Voldby Sogns Sogneraad er: Førstelærer A. Jensen, Formand, Skomagern. R. Rasmussen, Karetnagern. Th. V. Jensen, Husmand A. Martinussen, Grd. A. Sørensen, Grd. J. Andersen-Bak, Dommer C. Spleth, R. af D., og Husmand M. Truust.

RØGIND-SPORUP KOMMUNE bestaar af Røgind Sogn og Sporup Sogn. Røgind Sogn omgives af Sporup, Skanderup og Dallerup Sogne. Sporup Sogn omgives af Røgind, Skanderup, Gern og Søby Sogne, Hammel Sogn og Voldby, Framlev Herred samt Dallerup Sogn.

I Røgind Sogn findes Byerne: Røgind med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Fattighus, Brugsforening, Klintrup, Ovstrupgaard samt en Samling af Gaarde og Huse.

I Sporup Sogn findes Sporup med Kirke, Jernbanestation og Byerne: Farre med Skole, Fattighus, Andelsmejeri, Lyngby, Farrehede med Skole samt en Del Gaarde og Huse.

Røgind Sogn har Tingsted i Hammel og hører under Frijsenborg-Favrskov Birks Retskreds, Hasle Herreds Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Silkeborg Lægekreds, Skanderborg Skattekreds, Gern med flere Herreders Vurderingskreds, Gamle Skanderborg Amts 4. Folketingskreds, 5. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 219. Lægd.

Sporup Sogn har samme Tingsted og hører under de samme Kredse som Hovedsognet samt 4. Udskrivningskreds, 220. Lægd.

Røgind Kirke bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid samt Taarn mod Vest. De oprindelige Mure er af Granitkvadre paa Skraakantsokkel, men 1864 til Dels ombyggede med Mursten. Et tilmuret Vindue ses. Korbuen er bevaret. I Korgavlen er indmuret en Tympanon med en velsignende Christus. Ved Taarnet staar Kapitæler og Fodstykker af Portalsøjler. Koret har haft en nu nedbrudt Apsis. Taarnet, hvis Underrum er Forhal, er opført 1864 af røde Mursten. Kirkens Indre har fladt Loft. Altertavlen er et Maleri af Lüders fra 1861. Romansk Granitfont med Dobbeltløver, Mandehoveder m. m. Prædikestol i Renæssancestil, snedkret 1650. Paa Skibets Væg Stentavle over Præsten Søren Ottesen Grønbech, død 1748, og Hustru.

Røgind Skole.

Sporup Kirke bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid samt Taarn mod Vest. De oprindelige Mure er af Granitkvadre paa Skraakantsokkel. Af romanske Enkeltheder findes flere tilmurede Vinduer, den tilmurede Norddør samt Korbuen. Murene er stærkt omsatte 1866. Samtidig opførtes Taarnet af røde Mursten. Underrummet, med fladt Loft, har Indgang fra Syd og er Forhal. Selve Kirkens Indre er sentgotisk hvælvet med kalkmalede Dekorationer fra 1900, delvis udførte efter nogle 1890 fundne, sentgotiske Motiver. Udskaaren Altertavle i Barokstil fra 1676 med Christian Fischers og Melte Harders Navnetræk. Romansk Granitfont med Dobbeltløver. Prædikestol fra 1676 med de samme Navnetræk som Altertavlen. I den nordlige, udvendige Portalblindig er indmuret en Ligsten over Mogens Nielsen fra Farre, død 16. ., og Hustru, død 1644.

Røgind Skole er bygget 1862 samt udvidet med en Forskole i 1901. Skolen er 4-klasset med ca. 70 Børn.

Farre Skole er bygget 1890. Skolen er 2-
klasset med ca. 60 Børn.

H. M. Hansen,
Lærer.

Farre Hede Skole er bygget 1890. Skolen
har to Klasser med ca. 35 Børn.

HARALD MARINUS HANSEN, Lærer, er født den
21. Maj 1902 i Kolstrup Sogn. Dimitteret fra Silkeborg.
Ansæt som Lærer ved Røgind Skole siden 1928.

M. GRAF, Lærer, er født d. 15. Juni 1901 i Vigers-
lev, Student fra Svendborg 1919, Dimitteret fra Skaarup
1922, Andenlærer i Refs 1923—26, Andenlærer i Voldby
1926—28, ansæt som Lærer ved Farre Skole siden 1928.

M. Graf,
Lærer.

MELBYE NIELSEN, Lærer, er født den 15. September 1882 i Giver Sogn. Dimitteret fra Gedved
1905. Ansæt som Lærer ved Farre Hede Skole siden 1906.

SØREN SCHIØDT THOMSEN, Sogneraadformand, er født den 8. Marts 1877 i Sporup som Son
af Gaardejer Thomas Jørgensen og Hustru Ane, født Thomassen. Gift 1905 med Kristine Kristensen.
Uddannet ved Landvæsenet, Høng Højskole 1896, Dalum Højskole 1900, Høng Landbrugsskole 1904.

CHRISTIAN VERNER LARSEN, Sognefoged, er født 17. Juni 1892 i Dannemare Sogn som Son af
Gaardejer Anders Larsen og Hustru Marie, født Christensen. Gift 1917 med Helga Petersen. Uddannet
ved Landvæsenet, Sognefoged siden 1928.

Medlemmer af Røgind-Sporup Sogns Sogneraad er: Schiødt Thomsen, Formand,
Gaardejer M. Byriel, Næstformand, Boelsmand A. P. Andersen, Gaardejer C. P. Niel-
sen, Træskofabrikant A. Mide, Gaardejer A. Krarup og Gaardejer N. Bach.

DALLERUP SOGN omgives af Laasby, Linaa, Voel, Skanderup, Røgind og Sporup
Sogne samt Framlev Herred.

I Dallerup Sogn findes Byerne: Dallerup med Kirke, Præstebolig, Tovstrup med
2 Skoler, Dallerup Sogns Spare- og Laanekasse, Jernbanestation, Sorning med Skole,
Fattiggaard, Brugsforening, Horskilde Andelsmejeri, Volstrup Mark samt en Samling
af Gaarde og Huse.

Dallerup Sogn har Tingsted i Skanderborg og hører under Skanderborg Købstads
Retskreds, Silkeborg Købstads Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Skanderborg
Læge- og Skattekreds, Gern med flere Herreders Vurderingskreds, Gamle Skanderborg
Amts 4. Folketingskreds, 1. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 207. vestre og 208.
østre Lægd.

Dallerup Kirke bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid samt Vaabehus mod
Syd. De oprindelige Mure er af Granitkvadre paa Skraakantsokkel. Bevaret er den
romanske Korbue, nogle Vinduer samt Syddøren, paa hvis Tympanon Christus troner
mellem to Mænd. Norddørens Tympanon er opsat over Indgangsdøren til Vaabehuset.
Dette er opført af smaa, røde Mursten, vistnok i det 18tende Aarhundrede, med
hvælvet Træloft fra Nutiden. Skibets og Korets Spidsgavle er ommurede med Mursten.
Kirkens Indre har fladt Loft. Altertavle i Renæssancestil med et nyere Maleri. Ro-
mansk Granitfont. Prædikestol i Renæssancestil, omtrent samtidigt med Altertavlen.
Den noget yngre Himmel har ganske rigt Snitværk i Bruskarokstil. Sentkatolsk
Krucifiks, restaureret og opsat paa et nyt Kors.

KARL KNUDSEN, Sognepræst, er født den 4. November 1874 som Søn af Gaardejer Knud Nielsen og Hustru Ane Marie, født Larsen. Gift 1925 med Ingeborg Rendal. theol. Kandidat 1905, Sognepræst for Dallerup siden 1921.

Tovstrup Mark Skole er bygget 1903. Den er moderne indrettet baade med indlagt Vand, Gas og Lys. Skolen er 2-klasset med ca. 40 Børn.

Sorring Skole er bygget 1901. Skolen er 2-klasset med ca. 135 Børn.

SVEND HØYER SVENDSEN, Lærer, er født den 14. September 1884. Dimitteret fra Silkeborg 1907. Ansat som Lærer ved Tovstrup Skole siden 1908.

NIELS ASBÆK, Førstelærer, er født den 7. Februar 1869. Dimitteret fra Silkeborg 1900. Ansat som Førstelærer ved Sorring Skole siden 1907.

S. KIRSTINE SØRENSEN, Lærerinde, er født den 23. Januar 1889 i Raarup Sogn. Dimitteret fra Silkeborg 1909. Ansat som Forskolelærerinde ved Sorring Skole siden 1909.

N. Asbæk,
Førstelærer.

O. Gerlach Simesen,
Dylæge.

K. Rasmussen,
Forpagter.

INGVAR ANTHON CHRISTENSEN, Læge, er født d. 16. Juli 1898 i Aarhus som Søn af Fabrikant Anthon Christensen og Hustru Marie Louise, født Lundholm. Gift 1929 med exam. pharm. Aagot Holst. Student 1916 med 1. Karakter, som Student gentagne Gange konst. Kandidat paa Aarhus Kommunehospital med. Afdeling, Embedseksamen Vinteren 1924, Kandidat i 1 Aar paa Kommunehospitalets med. Afdeling (deraf 4 Maaneder fungerende Reservelæge), Reservelæge i 1 Aar paa Amtssygehuset i Odder. Turnustjeneste i 1 Aar paa Kommunehospitalet i København paa 2.—5. Afd., dernæst 1/2 Aars Ansættelse paa Øresundshospitalet, derefter 1/2 Aar konst. Overlæge paa Sæby Sygehus, Sjælland, og herefter konst. Sygehuslæge i 3/4 Aar ved Sygehuset i Terndrup, praktiserende Læge i Sorring siden 1930. Medaktionær i A/S Anton Christensen, Aarhus.

OSCAR GERLACH SIMESSEN, Dylæge, er født den 11. Marts 1899 i Randers som Søn af afdøde Kunstmaler og Adjunkt Viggo Simesen og Hustru Else Marie, født Hansen. Gift 1922 med Ruth G. Datter af Forstander A. F. Geismar, København. Dimitteret fra Randers Latinskole 1917, Dylægeeksamen i Foraaret 1922, overtog Dylæge C. E. Hedelunds Praksis i Sorring i Efteraaret 1922.

Sorring Fattiggaard er oprettet 1869. Den blev oprettet af Sognet. I 1927 blev Gaarden forpagtet ud til den nuværende Bestyrer. Der er Plads til ca. 20 Lemmer. Den første Bestyrer var Hans Peter Jensen og derefter Niels Peter Mortensen og fra 1883-97 Anders Nielsen.

KARL RASMUSSEN, Forpagter, er født den 20. April 1869 i Linåa, som Søn af Handelsmand Niels Rasmussen og Hustru Dorthea, født Christensen Strunge. Gift 1894 med Kathrine Christensen. Forpagter af Sorring Fattiggaard siden 1927.

Medlemmer af Dallerup Sogns Sogneraad er: Gaardejer Johannes Jensen, Formand, Gaardejer Rasmus Knudsen, Næstformand, Vurderingsmand Th. P. Eriksen, Gaardejer N. P. Poulsen, Gaardejer A. J. Pedersen, Gaardejer J. Jensen og Gaardejer L. P. Laursen.

LAASBY SOGN omgives af Dallerup, Linaa, Tulstrup Sogne samt Hjemslev Herred og Framlev Herred.

I Laasby Sogn findes Byerne: Laasby med Skole, Kirke, Forskole, Margarinefabrik, Kro, Brugsforening, Jernbanestation, Flensted med Skole, Elleskovhuse, Korsvej Huse med Brugsforening og en Del Gaarde og Huse samt Hovedgaarden Kalbygaard.

Laasby Sogn har Tingsted i Skanderborg og hører under Skanderborg Købstads Retskreds, Silkeborg Købstads Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Skanderborg Læge- og Skattekreds, Gern med flere Herreders Vurderingskreds, Gamle Skanderborg Amts 2. Folketingskreds, 1. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 206. Lægd.

Laasby Kirke bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid samt Forlængelse mod Vest og Vaabenhus mod Syd. Den oprindelige Bygning er af Granitkvadre paa Skraakantsokkel. Korbuen, med Dyrefigurer paa Kragestene, og Syddøren, med figurlige Fremstillinger paa Tympanon og Karmsten, er bevarede. Norddøren er tilmuret ligesom flere Vinduer. Skibets vestre Forlængelse, der sikkert har baaret et sentgotisk Taarn, er af Granitkvadre og Munkesten, med store Spidsbuer ind til Skibet. Det ligeledes sentgotiske Vaabenhus er af Munkesten. I nyere Tid er Taarnets Overdel nedbrudt og et lille Spir af Mur og Egebindingsværk er opført paa Vestenden. Kirkens Indre har fladt Loft. Alterbordspanel fra Renæssancetiden. Sentkatolsk Fløjaltertavle fra Begyndelsen af det 16. Aarhundrede med 14 smaa Helgenfigurer. De større Figurer i Midtskabet er forsvundne og erstattede af et nyt Maleri af den russiske Kunstner, S. Gribkov, skænket af Thor Lange, som ogsaa har givet et Broncekrucifiks til Alterbordet samt Alterkalken. Romansk Granitfont med Dobbeltløver. Enkelt snedkret Prædikestol fra Renæssancetiden. Over Korbuen et sentkatolsk Krucifiks. I Koret tre Malerier fra Tiden ca. 1800.

Kalbygaard nævnes allerede 1457, da den ejedes af Væbneren Mads Nielsen, og 1489. 1601 var Kalbygaard 2 Bøndergaarde under Skanderborg Slot, og før 1696 udlagdes de til Ryttergods. Ved Skanderborg Rytterdistrikts Nedlæggelse 1767 oprettedes Kalbygaard til en Hovedgaard, der samme Aar købtes for 30,730 Rd. af Generalkrigskommissær M. Beringssskjold. 1769-70 ejedes den af Justitsraad Hans Henrik de Lichtenberg til Stamhuset Bidstrup, fra 1771 af Jacob Jensen Rosborg, der 1800 testamenterede den til sin umyndige Slægtning, Mads Anthony Rosborg. Senere solgtes Gaard og Gods til Fæstebønderne i Laasby, Flensted, Dallerup og Sorring Byer, der udstykkede Godset, saaledes at det 1814 blev ukomplet og skattepligtigt. Derefter ejedes den af Rosenørn, Inspektør E. J. Hepke, Kaptajn T. N. H. Lange og dennes Søn, Kammeraad A. E. F. C. Lange. I hans Tid var Kalbygaard med Afbyggergaarden Torsminde 34 Tdr. H. 1872 solgte Lange Gaarden for 145,000 Rd. til Forpagter A. M. Jensen fra Brahesborg, fra hvem den 1896 ved Tvangsauktion gik over til Livsforsikringselskabet „Hafnia“, som samme Aar solgte den til Forpagter Rud. Heilmann fra Møllerup for 215,000 Kr. Han mageskiftede den 1906 til Landbrugskandidat, Kaptajn I. H. Dohlmann. En Del af Jorden er frasolgt, og paa en større Parcel er bygget Gaarden Kalbylund.

Torsminde var som før nævnt en Afbyggergaard fra Kalbygaard. Torsminde købtes 1877 paa Auktion for 110,500 Kr. af Kasserer Jespersen fra Aarhus, som 1884 solgte den for 160,000 Kr. til W. Kocken, som 1897 afhændede den til Johs. Frich. 1917 købte J. P. Madsen den for 180,000 Kr., senere solgtes den til R. Vester.

Nord for Kalbygaard ligger højt den meget anselige, men nu stærkt ødelagte

Gravhøj, „Storhøj“, i hvilken er gjort Fund fra Sten- og Broncealderen. Tæt ved har ligget 2 andre Høje. Iøvrigt kendes ikke jordfaste Oldtidsmindesmærker i Sognet.

Laasby Skole er bygget 1903. Skolens første Lærer var Andersen fra 1900--08, derefter Lærer Juler fra 1908 --25, og fra 1925 --27 Lærer Agger. Skolen er 4-klaset med ca. 120 Børn.

Flensted Skole er bygget 1924--25, og blev indviet den 1. September 1925 af Provst H. Wistoft, samtidigt blev den gamle Skole omdannet til Forskole. Skolen er 4-klaset med ca. 70 Børn.

HOLGER EMIL JENSEN, Førstelærer, er født den 15. November 1895 i Grønbæk Sogn. Dimitteret fra Silkeborg 1920. Ansat som Førstelærer ved Laasby Skole siden 1927.

K. THYSSEN, Lærerinde, er født den 15. Juli 1905. Dimitteret fra Silkeborg 1928. Ansat som Forskolelærerinde ved Laasby Skole siden 1930.

EJNAR VALDEMAR HARLOU, Førstelærer, er født den 4. April 1892 i Linaa Sogn. Dimitteret fra Jelling 1913. Lærer ved Galtrup Højskole paa Mors 1913--14, Vakancelærer i Høver-Venge-Skovby, Andenlærer i Skovby paa Falster 1916, ansat som Førstelærer ved Flensted Skole siden 1919.

AAGE BUSCH, Læge, er født den 5. Marts 1899 som Søn af Sygehuslæge E. Busch og Hustru Charlotte, født Becher. Gift 1927 med Ellen Hoffgaard. Eksamen 1925, prakt. Læge i Laasby siden 1929.

H. E. Jensen,
Førstelærer.

E. V. Harlou,
Førstelærer.

K. Hansen Lopdrup,
Dyrlæge.

S. Møller,
Sogneraadsformand.

KRISTEN HANSEN LOPDRUP, Dyrlæge, er født den 28. Juni 1892 som Søn af Gaardejer Laurs Hansen Lopdrup og Hustru Ane, født Nielsen. Gift 1923 med Ellen Eleonora Nielsson. Dyrlægeeksamen 1923, praktiserende Dyrlæge i Jægerspris 1923--28, praktiserende Dyrlæge i Laasby siden 1928.

SØREN MØLLER, Sogneraadsformand, er født den 15. Maj 1874 i Laasby som Søn af Gaardejer Niels Møller og Hustru Sidsel, født Sørensen. Gift 1901 med Dorthea Jensen. Medlem af Sogneraadsforeningen for Skanderborg Amt m. m.

Laasby Brugsforening er stiftet 1900. Medlemsantallet er ca. 40. Omsætningen er ca. 40,000 Kr. Formand er A. Nielsen. Foreningens Uddeler er Anders Sørensen, der har været der siden 1927.

Korsvej Brugsforening er stiftet 1905. Medlemsantallet er ca. 50. Sidste Aars Omsætning var 54,000 Kr. Formand er B. Christensen. Foreningens Uddeler er Ejler Petersen, der har været der siden 1931.

Medlemmer af Laasby Sogns Sogneraad er: Gaardejer S. Møller, Formand, Tømrer J. C. Jensen, Gaardejer A. P. Pedersen, Boelsmand M. M. Nielsen, Handelsmand P. Andersen, Husmand J. Rix og Bankdirektør C. Baastrup.

ALLING-TULSTRUP KOMMUNE bestaar af Alling Sogn og Tulstrup Sogn. Alling Sogn omgives af Tulstrup og Linaa Sogn samt Tyrsting Herred og Hjelmslev Herred. Tulstrup Sogn omgives af Alling, Linaa og Laasby Sogne samt Hjelmslev Herred.

I Alling Sogn findes Byen Alling med Kirke, Skole, Birkhede Huse, Bomholt samt en Samling af Gaarde og Huse.

I Tulstrup Sogn findes Byerne Tulstrup med Kirke, Præstegaard, Alling-Tulstrup Sognes Spare- og Laanekasse, Brugsforening, Tørring med Skole, Javngyde med Skole, Brugsforening, Javngyde Markskole, Skovsrod samt en Samling af Gaarde og Huse.

Alling Sogn har Tingsted i Skanderborg og hører under Skanderborg Købstads Retskreds, Silkeborg Købstads Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Skanderborg Læge- og Skattekreds, Gern med flere Herreders Vurderingskreds, Gamle Skanderborg Amts 2. Folketingskreds, 1. Forligskreds, 4. Udskrivningskreds, 205. Lægd.

Tulstrup Sogn har samme Tingsted og hører under de samme Kredse som Hovedsognet samt 4. Udskrivningskreds, 204. Lægd.

Alling Kirke bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid samt Vaabenhus mod Syd. De oprindelige Mure er af Granitkvadre. Koret har profileret, Skibet skraakantet Sokkel. Korbuen, nogle Vinduer samt Dørene er bevarede. Vaabenhuset, af røde Mursten, er fra den seneste Middelalder. Kirkens Indre har Bjælkeloft. Alterbordspanel fra 1643. Allertavlen er en i det 18. Aarhundrede omdannet Fløjaltertavle fra Tiden henimod Aar 1600. Under et Maleri fra 1850erne sidder et oprindeligt, malet Indskriftfelt. Knæfaldsskranke fra det 18. Aarhundrede. Alterstager af Tin, skænkede 1682 af Anne Jensdatter, Enevold Rasmussens Efterleverske i Bomholt. Romansk Granitfont med Dobbeltløver. Enkelt, snedkret Prædikestol og Stolestader fra Renæssancetiden.

Tulstrup Kirke bestaar af Apsis, Kor og Skib samt Vaabenhus mod Syd. Apsis, der er af Fraadsten og raa Kamp, samt Koret og den østlige Del af Skibet, der er af Granitkvadre, er alle fra romansk Tid og har ensartet Skraakantsokkel. Begge Por-

taler, med figurlige Fremstillinger paa Tympana og Karmsten, er bevarede, ligesom ogsaa Korbuen. Flere tilmurede Vinduer ses. I den seneste Middelalder forlængedes Skibet mod Vest, af Granitkvadre og Munkesten. Vaabenhuset, af smaa, røde Mursten, er fra nyere Tid. Kor og Skib har fladt Bjælkeloft, Apsis Halvkuppelhvælvning. Der har været fremdraget Rester af romanske Kalkmalerier.

Tørring Mølle.

Paa Alterbordet staar Thorvaldsens Christusfigur, af Zink. Den gamle Renæssancetavle opbevares i Kirken. Granitfont med Dobbeltløver og en Englefigur. Prædikestol med Foldeværksfelter i sentgotisk Stil. Stolestader fra 1587. Sentmiddelalderlig, jernbunden Egekiste.

Alling Skole er bygget 1878. Skolen er 2-klasset med ca. 55 Børn.

Tørring Skole er oprindelig en af de gamle Rytterskoler. Den nuværende Skolebygning er bygget 1834. Skolen er 2-klasset med ca. 33 Børn.

Javngyde Skole er bygget 1861. Skolen er 2-klasset med ca. 58 Børn.

Javngyde vestre Skole er bygget 1891 med Bolig for en ugift Lærer. I 1901 blev der tilbygget en Fløj til Bolig for en gift Lærer. Skolen er 2-klasset med ca. 45 Børn.

Kr. P. E. Christensen,
Lærer.

A. Chr. Larsen,
Lærer.

L. R. Lassen,
Lærer.

A. E. Christensen,
Førstelærer.

KRISTIAN PETER EDSLEV-CHRISTENSEN, Lærer, er født den 4. December 1884 som Søn af Gfdr. Rasmus Christensen og Hustru Ane, født Edslev. Gift 1916 med Agnes O. Petersen. Dimitteret fra Blaagaards Seminarium 1911. Ansat som Enelærer ved Alling Skole siden 1913.

ANDERS CHR. LARSEN, Lærer, er født den 11. April 1894 som Søn af Husmand Niels Larsen og Hustru. Dimitteret fra Jelling Seminarium 1919, ansat som Lærer ved Tørring Skole siden 1924.

LARS RASMUS LASSEN, Lærer, er født den 1. September 1865 i Blegind som Søn af Lærer Jens Lassen og Hustru Maren, født Rasmussen Basse. Gift 1888 med Anna Marie Rasmussen. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1885, Lærer ved Laven Skole 1886—1894, ansat som Enelærer ved Javngyde Skole siden 1894.

A. E. CHRISTENSEN, Førstelærer, er født den 15. December 1898 i Trandum. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium 1925, ansat som Førstelærer ved Javngyde vestre Skole siden 1928.

Tørring Mølle er bygget i 1874. I 1920 blev der indlagt Motor i Møllen. Ejeren er S. S. Sørensen.

Medlemmer af Alling-Tulstrup Sogns Sogneraad er: Gaardejer A. Damm, Formand, Gaardejer H. P. Christiansen, Gaardejer N. Elsborg, Gaardejer J. Jensen, Gaardejer M. Mikkelsen, Smed A. Christensen og Gaardejer N. P. Pedersen.

HJELMSLEV HERRED

HJELMSLEV HERRED grænser mod Øst til Hads og Ning Herred, mod Nord til Framlev og Gern Herreder, mod Vest til Tyrsting Herred og mod Syd til Voer Herred.

Herredets samlede Areal udgør 19,492 ha, og Indbyggerantallet var i 1921 ca. 9,800. I Herredet ligger Skanderborg Købstad og følgende Sogne: Skanderup—Stilling, Frue Ring—Vitved, Blegind—Sønder Hørning, Adslev—Mesing, Dover og Veng.

SKANDERUP-STILLING KOMMUNE består af Skanderup Sogn og Stilling Sogn. Skanderup Sogn omgives af Skanderborgs Købstadsjorder, Stilling, Vitved og Frue Ring Sogne, Voer Herred, Dover, Veng og Mesing Sogne.

Stilling Sogn omgives af Skanderup og Vitved Sogne, Sdr. Hørning, Adslev og Mesing Sogne.

I Skanderup Sogn findes Byerne: Skanderup med Kirke, Forlev med Skole, Brugsforening, Vrold med Skole og Brugsforening, Gram med Skole, Skanderborg Jernbanestation, Forskole, Skanderborg Ladegaarde og Hømose med Skole og Mejeri samt en Del Gaarde og Huse.

I Stilling Sogn findes Byerne: Stilling med Kirke og Skole, Andelsmejeri, Stilling Teglværk og Lyngshøj Teglværk.

Skanderup Sogn har Tingsted i Skanderborg og hører under Skanderborg Købstads Retskreds og Silkeborg Købstads Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Skanderborg Læge-, Skatte- og Vurderingskredse, Gamle Skanderborg Amts 2. Folketingskreds, 1. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 189., 190. og 191. Lægd.

Stilling Sogn har samme Tingsted og hører under de samme Kredse som Hovedsognet, samt 4. Udskrivningskreds, 192. Lægd.

Skanderup Kirke.

Skanderup Kirke består af Apsis, Kor og Skib samt Taarn mod Vest og Vaabenhus mod Syd. Koret med Apsissen og Skibets østre Del er fra romansk Tid, af Fraadsten, mens senere meget ombyggede m. Mursten. Den mere end halvrunde Apsis, paa Sokkel med Skraakant, er smykket med Pilastre, foroven forbundne med Rundbuer og 3 smaa runde Lysaabninger. I sentgotisk Tid forlænges

des Skibet mod Vest af Munkesten. Dernæst tilbyggedes af samme Materiale Taarnet, der har et 1741 opført løgformet Spir, og Vaabenhuset, begge i gotisk Stil, og Skibet

fik Krydshvælvinger, Koret Tøndehvælv. I en Synsforretning 1646 omtales Kirken som meget brøstfældig, men Plan om at bygge Korsarme blev opgivet. Aar 1849 blev den istandsat, da den havde lidt meget under Fjendens Ophold. Allertavle fra 1650 i Barokstil med et nyere Maleri. Det gamle Billede hænger bag paa Tavlen. Rigt udskaaren Prædikestol fra 1653 i samme Stil, skænket af Cl. Clemmensen. Romansk Granitfont. I Skibet en Malmlysekrone og 3 store Epitafier.

Stilling Kirke bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid samt Vaabehus mod Syd. De oprindelige Mure er af Granitkvadre paa Skraakantsokkel. Begge Døre, med Tympana med Dyrefigurer, er bevarede. De ældste Vinduer er delvis genaabnede. 1886 ombyggedes Skibets Vestende og fik et lille Spir, og Vaabehuset opførtes i romansk Stil af røde Mursten, i Stedet for det ældre. Kirkens Indre er sentgotisk hvælvet. Paa Skibets østlige Hvælvings Kappe er malet Aarhusbispens Niels Clausen Skades Vaaben. Ny Allertavle med et Maleri. Alterkalk, forfærdiget 1519 paa Foranstaltning af Priorissen Maren Christiernsdatter til Brug ved Jomfru Marias Alter i Ring Kloster og af Kongen skænket til Stilling Kirke 1593. Romansk Granitfont med Dobbeltløver. Ny Prædikestol. Stolestader fra 1583. I Skibets Vestende Pulpitur med Orgel.

Da Skanderborg Rytterdistrikt solgtes 1767 blev Skanderborg Slots Ladegaard i flere Parceller afhændet for 48,365 Rd. Blandt de nye Gaarde, der da opstod, var Edelsborg og Mallinggaard. Denne tilhørte Borgmester i Viborg, Peder Pedersen Malling, hvis Enke, Charl. Hilleborg Storm, 1780 solgte den for 6450 Rd. til Gæstgiver Johs. Møller Flechtner af København, hvis Søn, Student Knud Ludv. F., afhændede den 1803 til Postmester Søren Jespersen i Skanderborg, hvis Enke, Soph. Magdalene, født Schmidt, solgte den til Prokurist Jens Schougaard, som 1840 afhændede den til Ex. jur. Chr. Fr. J. Risom, fra hvem den samme Aar kom til et Aktieselskab. 1845 tilhørte den Ludvig Warburg og 1867 Kammerraad Rasmussen, som samme Aar fraskilte nogle Parceller og 1867 solgte Mallinggaard og Vester Mølle for 116,000 Rd. til cand. phil. H. P. A. Siboni. 1869 tilhørte den Chr. L. Walther, som 1882 solgte den for 200,000 Kr. til Poul Langballe, hvis Enke Cecilie, født Thomsen, samme Aar afhændede den for 165,000 Kr. til Th. V. Neergaard, der 1913 solgte den for 199,000 Kr. til Partikulier Bech, Horsens. Samme Aar solgtes den til J. A. Sørensen, som bortsolgte en Del Jord og 1916 afhændede den for 180,000 Kr. til N. Krarup. Fra 1917 tilhørte den A. P. M. Eriksen og fra 1918 A. Cappel, der 1924 solgte den for 225,000 Kr. til Chr. Højgaard. Hovedbygningen, i een Etage, er opført ved Midten af 19. Aarhundrede.

Edelsborg solgte Kammerherre M. P. O. Rosenørn til Katholm 1806 til P. J. Fønns, hvis Enke Anna Margrethe derefter ejede den. Senere tilhørte den deres Svigersøn, Prokurator A. T. Warthoe, og 1834 kgl. Godsinspektør, Justitsraad J. H. Bindsbøll, P. U. E. Tøttrup og 1863 Rasmus Schmidt, hvorefter Gaarden 1867 solgtes for 33,700 Rd. til Amtsrevisor C. T. Herschend, som forøgede dens Tilliggende. 1894 afhændedes den for 65,000 Kr. til Etatsraad A. T. H. Mourier-Petersen, hvis Enke 1912 solgte den til Ejendomshandler Bech i Horsens. Derefter har den tilhørt C. E. Lorentzen og Sermann.

Vederslund blev 1837 solgt til Forpagter paa Viskum, A. Hulbech, og tilhørte 1845 F. V. Strange, som 1874 solgte den for 54,000 Rd. til Forpagter A. N. F. Thomsen, der 1897 afhændede den for 77,000 Kr. til Forpagter Koch, fra hvem den 1901 kom til Grosserer N. Fischer, som 1904 solgte den for 90,000 Kr. til J. Chr. Jensen.

Fuldbro Mølle blev erhvervet af Kronen paa Valdemar Atterdags Tid. Ved Auktionen 1767 købte Fæsteren Peder Jørgensen den til Selvejendom for 3614 Rd. S. Jørgensen, der købte den 1898, oparbejdede en betydelig Virksomhed (Træskæreri, Handelsmølle, Aalefiskeri), byggede Stuehus, Pakhus m. m. Hans Svigersøn, Chr. E. Jensen, ejer den nu. Ved Fuldbro Mølle fanges aarlig i Aalekiste 5-6000 kg Aal; i Mossø, væsenligst paa Kroge og i Ruser, 4-5000 kg Aal, 500 kg Gedder, 4000 kg Aborrer, 4000 kg Brasen, 2000 kg Skaller, 3-400 kg Knude og ca. 20 kg Sandart.

Forlev Nymølle, der anlagdes 1840, blev en Aarrække drevet som Stampe- og Oliemølle, hvor der bl. a. fremstilledes Oliekager. Senere omdannedes den til Kornmølle, men nedlagdes kort efter i 1900.

I Sognet fandtes tidligere en By, Nyby, der nedlagdes 1573, og dens Jorder lagdes da ind under Skanderborg Ladegaard. Til Erstatning for Byens Tiende fik Sognepræsten Kronens Part af Tiende af Gram.

Øst for Skanderborg Sø findes et lille Højdedrag, Nonnebjerg, der tidligere blev antaget for det Sted, hvor Niels Ebbesen faldt den 2. November 1340. Sandsynligvis har Kampen dog staaet mellem Skanderborg Ladegaard og Skanderup Kirke ved Søens Nordvestkyst paa Manbjerg. Udenfor Skanderup Kirkegaardsmur fandtes 1921 en stor Fællesgrav, hvori Skeletterne laa Side om Side i 3 Lag i en Længde af 25 m samt 2 Hesteskeletter, og man antager, at det er de i dette Slag faldne Krigere, der er jordet her.

I Vrold har der været en Kirke, som nævnedes endnu i 1524; efter Reformationen brugtes den ikke længere. I 1585 stod Taarnet og noget Murværk, som Fr. II. da skænkede til Niels Skram til Urup til Hjælp til Forbedring af hans Kirke i Urup: (Østbirk Kirke). Kirken har ligget mod Nordøst i Byen, hvor Pladsen endnu ses. Der er fundet formentlige Murfundamenter og Skeletter.

Ved Skvætmølle er der en tidligere Hellig-Kilde, der var meget søgt Valborg- og St. Hansaften helt op i 2. Halvdel af 19. Aarhundrede. Ved Kilden stod en Pengeblok, og Indtægten ved Besøgene tilfaldt Møllersvenden, der holdt Kilden i Stand. Bassinet er nu omgivet af en Træramme.

Af jordfaste Oldtidsmindesmærker kendes henved 25. Nordvest for Vrold By ses en nu stærkt forstyrret, men oprindelig ganske anselig, tokamret Langdysse. De øvrige Mindesmærker er runde Jordhøje, nu dog for Størstedelen sløjfede eller stærkt ødelagte ved Gravninger. I enkelte af dem er fundet Redskaber m. m. fra Sten- og Bronzealderen. Fra Jernalderen findes et mindre Antal Urnegrave fremdragne under flad Mark samt enkelte Fund af Lerkar fra Moser.

Stilling Kommuneskole er oprindelig en af de gamle Rytterskoler, som var oprettet 1721, den nuværende er bygget 1910. Den er 4-klasset med ca. 115 Børn.

Gram Skole er bygget 1866. Den er 2-klasset med ca. 60 Børn.

Ladegaarde Skole er bygget 1931. Den er 4-klasset med ca. 90 Børn. Ved Skolen er ansat en Førstelærer.

J. P. MØLLER, Førstelærer, er født den 24. Januar 1896 i Draaby Sogn, Randers Amt. Dimitteret fra Gedved 1919, ansat som Førstelærer ved Ladegaarde Skole siden 1931.

RASMUS HANSEN, Førstelærer, er født den 31. Juli 1883 i Herskind, Aarhus Amt. Dimitteret fra Vordingborg 1905. Ansat som Førstelærer ved Stilling Kommuneskole siden 1923.

FREDERIK JACOBSEN, Lærer, er født den 7. Juni 1886. Dimitteret fra Ranum 1910. Ansat som Lærer ved Gram Skole siden 1913.

Forlev Brugsforening er startet 1911. Der er ca. 65 Medlemmer. Omsætningen var 1931 ca. 40,000 Kr. Formand er Lærer Lundgaard, og Uddeler er Hedvig Dam.

Vrold Brugsforening er startet 1898. Der er ca. 120 Medlemmer. Omsætningen var 1931 ca. 100,000 Kr. Formand er Grd. St. Steffesen. Uddeler er S. Jensen Sørensen.

S. JENSEN SØRENSEN, Uddeler, er født den 11. Maj 1900 i Venge Sogn, Skanderborg Amt. Ansat som Uddeler ved Vrold Brugsforening siden 1927.

J. P. Møller,
Forstelærer.

Fr. Jacobsen,
Lærer.

S. Jensen Sørensen,
Uddeler.

J. P. Frandsen,
Centralbestyrer.

Medlemmer af Skanderup-Stilling Sogns Sogneraad: Grd. Karl Jensen, Formand, Murerm. A. P. Rosendal, Johannes Pedersen, Rentier A. Christensen, Grd. A. Svendsen, Overbanemester O. Michaelsen, Togbetjent H. Vestentoft, Overportør M. Villumsen og Grd. Frits Blok.

FRUE-RING VITVED KOMMUNE består af Frue-Ring Sogn og Vitved Sogn. Frue-Ring Sogn omgives af Vitved og Skanderup Sogne, Voer Herred, Hads Herred. Vitved Sogn omgives af Frue-Ring Sogn og Skanderup Sogns østlige Del, samt Ning Herred og Hads Herred.

I Frue-Ring Sogn findes Byerne: Frue-Ring med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Virring — Dele af den hedder Nedergaarde, Lille-Virring, Virring Hede — med Skole, Forskole, Andelsmejeri, Brugsforening, Svinsager, Hvolbæk med Forsamlingshus og Brugsforening. Skaarup, Gesing med Skole, Forskole, Andelsmejeri, Brugsforening samt Hovedgaarden Sofienlund og Hovedgaarden Herschendsgave og en Del Gaarde og Huse.

I Vitved Sogn findes Byerne: Vitved med Kirke, Skole, Forskole, Brugsforening, Fastrup med Missionshus og Mølle, Fastrup Mark samt en Del Huse.

Frue-Ring Sogn har Tingsted i Skanderborg og hører under Skanderborg Købstads Retskreds og Silkeborg Købstads Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Skanderborg Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Gamle-Skanderborg Amts 2. Folketingskreds, 1. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 193. Lægd.

Vitved Sogn har samme Tingsted og hører under de samme Kredse som Hovedsognet samt 4. Udskrivningskreds, 195. Lægd.

Frue-Ring Kirke består af Kor og Skib, Taarn mod Vest og Vaabehus mod Syd. Kor og Skib er fra romansk Tid af Fraadsten, i Nutiden til Dels ombyggede af Mursten. En Del af Koret har Granitsokkel med Skraakant. Syddøren benyttes endnu. I den seneste Middelalder tilbyggedes Taarn og Vaabehus af Munkesten, senere delvis ombyggede med smaa Mursten. Kirkens Indre er hvælvet. Altertavle i Renæssancestil med et Maleri. Romansk Granitfont med Dyrefigurer. Prædikestol i Renæssancestil. Alterstager og Daabsfad skænkede af Sognepræst, Mag. H. Lønborg.

Vitved Kirke bestaar af Kor og Skib samt Taarn mod Vest og Vaabenhus mod Syd. Kor og Skib er fra romansk Tid af Granitkvadre paa Skraakantsokkel. Syddøren, hvis Karmsten er rigt prydede med Ornamenten og Dyrefigurer, benyttes endnu. En oprindelig Tympanon med en Krucifiksgruppe er nu indsat over Vaabenhusdøren og andre Reliefkvadere i Taarnet. Sidst i Middelalderen tilbyggedes Vaabenhuset og Taarnet af Munkesten, men Taarnet er senere nedbrudt i Højde med Skibet. Over Tagryggen hæver sig kun et lille Klokketårn ved Vestgavlen. I det Indre er Koret og Taarnrummet sentgotisk hvælvet, medens Skibet har fladt Stukloft. Altertavle fra det 18. Aarhundrede med et Olietryk efter Carl Bloch. Romansk Granitfont med Dobbeltløver. Prædikestol i Renæssancestil, bekostet 1639 af Povl Sørensen.

Slægthuset Herschendsgave er oprettet ifølge Bevilling af 11. April 1788 af Landvæsenskommissær, Kammerraad Peder Herschend, som ved det Skanderborgske Rytterdistrikts Salg 1767 havde faaet tilskødet 168 $\frac{1}{4}$ Tdr. A. og E. Hrtk., 3 Tdr. Skovsk. og 12 $\frac{1}{2}$ Tdr. Mølleesk. for 14,845 Rd., og 1785 havde forøget dette Gods ved af Grev Jørgen Ditlev Trampe at købe Assendrup By, Vedslet Sogn. Da han var barnløs, gik Slægthuset ifølge Testamente over til hans Søstersøn, Peter, som antog Navnet Herschend, derefter til dennes Søn, Landvæsenskommissær, Kammerraad P. Herschend, dernæst til dennes Søn, Peter Herschend, dennes Broder, Chr. Fr. Herschend, og hans Søn, Fritz A. Herschend. Den nuværende Hovedbygning af gule Mursten i to Stokværk med Taarn med kobbertækket, gennembrudt Spir, er opført 1868.

Virring Mølle. Ved Navnet „Virring Mølle“ henføres Tanken ikke til en af de idyllisk beliggende gamle Vandmøller, der i skov- og vandrige Egne af vort skønne Land er af betagende Naturskønhed. Ikke de klaprende Vandhjul, hvis Knirken er de eneste Lyde i den stille Skov, der spiller sine Træer i Mølledammens stille Vand. Et Natursceneri saa ægte dansk og stemningsfuldt, hyppig Motiv for vore bedste Malere og kan ogsaa virke inspirerende paa manganen en Digter til lyriske Digte og Noveller, som altid vil være meget yndede. Nej, Virring Mølle har ikke gemt sig lunt i en Dal ved en stille Aa. Den har taget Plads paa en Højde Vest for Virring By, i det højtliggende Frue-Ring Sogn og kan ses viden om. Fra en Mil Syd for Aarhus, og naar man kommer ud af Hovedgaard Skov, faar man Øje paa Møllen, der i ca. firsindstyve Aar har trodset Storm og Uvej, flittigt drejende sine Vinger ved Sommertid, saavel som under Vinterstormens haarde Pres. Den maa siges at være Egnens paalideligste Vejrhan, idet den altid retter sig efter den stive jyske Kuling, som den udnytter til sit Arbejde. Et Kendingsmærke for Fremmede, et typisk Billede paa gammel dansk Virksomhed, og endnu trodsende Elektricitetens Konkurrence og anden mere moderne Drivkraft.

Virring Mølle er opført ca. 1852 af Carl Møller fra Hørning, der i 1868 afstod den til sin Svigersøn, Niels Poulsen Fuglsang, en Søn af en sønderjysk Kræmmer fra Styding ved Haderslev. Denne Ejer benyttede Møllen meget stærkt. Baade ved Dag og Nat arbejdedes der i disse Tider med Tilvirkning af Gryn og Mel. Medens Møllen var i Niels Poulsens Eje nedblæste begge Vingerne en Juleaftensdag og forvoldte ham et betydeligt Tab. I Efteraaret 1863 indkaldtes Niels Poulsen som Konstabel til Krigstjeneste og gjorde Feltoget i 1864, men blev den 18. April taget til Fange under Stormen paa Dybbøl og førtes til Østrig og indsattes i Fæstningen Komoru som Krigsfange, hvor han forblev indtil Krigens Slutning. Under hans Fraværelse bestyrede hans Hustru, Rasmine Müller, sammen med sin yngre Broder Møllen, og i angstfuld Spænding afventede man de sparsomme Efterretninger fra Armeen. Dobbelt stor var

Glæden ved Gensynet, da den Savnede vendte uskadt tilbage og kunde optage sin vante Gerning.

I Slutningen af Firserne bortbyttede N. Poulsen Møllen med en af Virring Nede-gaarde tilhørende Mads Friis, der saaledes blev Ejer af Møllen, for kort Tid efter at afstaa den til sin Søn, P. Friis, i hvis Besiddelse den forblev indtil 1911. I dette Tidsrum forbedredes navnlig den til Møllen hørende Jordlod, ca. 9 Tdr. Land, og var i det hele taget i god Stand. Efter flere forskellige Ejere blev Møllen i 1922 solgt til den nuværende Ejer, Kr. Skov Sørensen. Som et mærkeligt Tilfælde kan fremhæves. Kort Tid efter Skov Sørensens Overtagelse styrtede den ene Møllevinge ned, og da kom det unge Ægtepars første Barn til Verden, men 7 Aar efter mistede de dette Barn, og underligt nok mistede Møllen igen en Vinge. Imidlertid blev den igen istandsat og er i saa god Stand som nogensinde. Den gamle Mølle staar endnu som en Skildvagt ved den ældgamle Kirkesti fra Virring By over Heden til Frue-Ring Kirke.

Sofienlund hed til omtrent 1774 Rindelevgaard. Erik Østensen mageskiftede 1313 sit Gods i Rindeløff til Øm Kloster, som 1334 fik mere Gods samme Steds af Brune Eriksen. 1429 gav Peder Kabbe og Jutte Pedersdatter Rindelevgaard til samme Kloster. Niels Mortensen i Rindeløff 1520 var vel kun en Bonde. I den følgende Tid laa Rindelevgaard først under Skanderborg Slot, derefter, fra 1717, under Skanderborg Rytterdistrikt. Da dettes Gods solgtes 1767, købte Gehejmerraadinde Dorothea Soph. Rathlou, født Schack, Rindelevgaard m. m. Gods. Derefter gjordes Rindelevgaard under Navnet Sofienlund til en Avlsgaard under Rathlousdal.

Frue-Ring Skole er oprettet 1874 og ombygget 1913. Den er 4-klasset med 75 Børn.

Virring Skole er oprettet af en af de gamle Rytterskoler 1721. Den er 4-klasset med ca. 70 Børn.

Gjesing Skole er bygget 1848, samt en Tilbygning i 1909. Den er 4-klasset med ca. 40 Børn.

Vitved Skole er bygget 1914. Skolen er 4-klasset. 2 i Hovedskolen og 2 i Forskolen med ca. 55 Børn.

A. J. Nielsen,
Førstelærer.

Høgsbro Hansen,
Førstelærer.

J. A. K. Jensen,
Førstelærer.

G. Ravn Klausen,
Førstelærer.

A. J. NIELSEN, Førstelærer, er født den 6. Juli 1869 i Varde. Dimitteret fra Vesterbro 1902, ansat som Førstelærer ved Frue-Ring Skole siden 1910.

HØGSBRO HANSEN, Førstelærer, er født den 1. December 1880 i Helgenæs Sogn, Randers Amt. Dimitteret fra Gedved 1902, ansat som Førstelærer ved Virring Skole siden 1914.

DAGMAR JENSEN, Lærerinde, er født 1885 i Aaby Sogn, Aarhus Amt. Dimitteret fra Varde 1909, ansat som Lærerinde ved Virring Skole siden 1916.

J. A. K. JENSEN, Førstelærer, er født den 14. April 1876 i Aarhus Amt. Dimitteret fra Ranum 1897, ansat som Førstelærer ved Gjesing Skole siden 1898.

ASTRID JENSEN, Lærerinde, er født den 25. Juli 1897 i Alling-Tulstrup Sogn, Skanderborg Amt. Dimitteret fra Silkeborg 1922, ansat som Lærerinde ved Gjesing Skole siden 1926.

A. Jensen,
Lærerinde.

GUNNAR RAVN KLAUSEN, Førstelærer, er født den 12. Maj 1905 i Jellinge. Dimitteret fra Jellinge 1927, ansat som Førstelærer ved Vitved Skole siden 1931.

MARY LARSEN, Lærerinde, er født den 14. December 1888. Dimitteret fra Silkeborg 1910, ansat som Lærerinde ved Vitved Skole siden 1916.

AGNES VINThER, Lærerinde, er født den 28. November 1888 i Torrild Sogn, Aarhus Amt. Dimitteret fra Sorø 1918, ansat som Lærerinde ved Frue-Ring Skole siden 1918.

CARLA GRÜNVALD, Distriktsjordemoder, er født den 28. April 1892 i København, Jordmodereksamen 1923, Distriktsjordemoder i Frue-Ring og Vitved siden 1923.

A. Vinther,
Lærerinde.

Gjesing Brugsforening er startet 1896. Foreningen har ca. 130 Medlemmer. Omsætningen var 1931 ca. 105,000 Kr. Formand er Rentier M. P. Madsen. Uddeler er P. Bruun, der har været Uddeler ved Brugsforeningen siden 1928.

Hvorbæk Brugsforening er startet 1887. Foreningen har ca. 75 Medlemmer. Omsætningen var 1931 ca. 60,000 Kr. Formand er Lærer Nielsen, og Uddeler er Frederik Knudsen, der har været Uddeler ved Brugsforeningen siden 1922.

P. Bruun,
Uddeler.

Fr. Knudsen,
Uddeler.

J. Nielsen,
Uddeler.

Skov Sørensen,
Molleerjer.

Virring Brugsforening er startet 1887. Foreningen har ca. 135 Medlemmer. Omsætningen var 1931 ca. 104,000 Kr. Formand er C. Hjorth, og Uddeler er Johannes Nielsen, der har været Uddeler ved Brugsforeningen siden 1918.

Vitved Brugsforening er oprettet 1911. Foreningen har ca. 70 Medlemmer. Omsætningen er ca. 55,000 Kr. Formand er L. Jacobsen, Vitved, og Uddeler er N. P. Madsen, der har været Uddeler ved Brugsforeningen siden 1911.

Chr. Hjort,
Gaardejer.

Frue-Ring Vitved Sognes Spare- og Laanekasse er startet 1871. Den har ca. 498 Konti. Indskudskapitalen var 1931 446,017,28 Kr. Reservefondet er paa 58,575,46 Kr., foruden er der tegnet en Garantikapital paa 9,300,00 Kr. Formand er Chr. Hjort, der har været Formand siden 1904, Formand for Virring Brugsforening.

Medlemmer af Frue-Ring Vitved Sognes Sogneraad: Søren M. Rasmussen, Formand, Søren Jacobsen, Næstformand, S. P. Rasmussen, Rakjær Kragh, Jens Møller Frederiksen, A. Niels Christoffersen, Marinus Vilstrup, Marinus Jensen, Thorvald Sørensen, Søren G. Olsen og Alfred Poulsen.

BLEGINN SØNDER-HØRNING KOMMUNE bestaar af Blegind Sogn og Sønder-Hørning Sogn. Blegind Sogn omgives af Sønder-Hørning Sogn og Stilling-Solbjerg Sø samt Ning Herred. Sønder-Hørning Sogn omgives af Blegind Sogn og Stilling-Solbjerg Sø, Stilling og Adslev Sogne samt Ning Herred.

I Blegind Sogn findes Byen Blegind med Kirke, Skole, Brugsforening, Ravnskov Huse, Aldrup.

I Sønder-Hørning Sogn findes Byerne Hørning med Kirke, Præstegaard, Skole, Vandværk, Blegind Sønder-Hørning Sognes Spare- og Laanekasse, Kro, Andelsmejeri, Jysk Haveselskabs Forsøgsstation, Brugsforening, Jernbanestation, Fregerlev, Bjertrup, Dørup, Skovsgaarde samt en Samling af Gaarde og Huse.

Blegind Sogn har Tingsted i Skanderborg og hører under Skanderborg Købstads Retskreds og Silkeborg Købstads Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Skanderborg Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Gamle-Skanderborg Amts 2. Folketingskreds, 1. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 196. Lægd.

Sønder-Hørning Sogn har samme Tingsted og hører under de samme Kredse som Hovedsognet samt 4. Udskrivningskreds, 197. Lægd.

Blegind Kirke bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid samt Taarn mod Vest og Vaabehus mod Syd. De oprindelige Mure er af Granitkvadre og raa Granit. Senere Ombygninger er af Mursten. Syddøren, med Tympanon m. Løver, benyttes endnu. — Norddøren og enkelte Vinduer ses tilmurede. - I Skibets Mur nogle Billedkvadre m. Løvværk og Dyrefigurer. I sentgotisk Tid opførtes Taarn og Vaabehus af Munkesten. Kirkens Indre har fladt Loft. Altertavle i senere Renæssancestil med et Maleri af A. Dorph, fra 1895. Romansk Granitfont med Dobbeltløver. Prædikestol i senere Renæssancestil fra Tiden ca. 1640. Desuden findes i Kirken en udskaaren Epitafieramme, vistnok fra en Mindetavle over Præsten Esbern Rasmussen Malling med hans første Hustru, samt et sentkatolsk Relief.

Blegind Kirke.

Sønder-Hørning Kirke bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid samt Taarn mod Vest og Vaabehus mod Syd. Korets Mure er af Kalkstenskvadre, med høj Skraakantsokkel, Rundbuefrise under Gesimsen og paa Østgavlen tre rundbuede Lisenfelter. Indvendig i Korgavlen sidder en oprindelig Egetræsramme i et tilmuret Vindue. Taar-

net, der ikke har indvendig Forbindelse med Skibet, og Vaabenhuset er af Mursten i Renæssanceskifte.

Kirkens Indre er sentgotisk hvælvet. Altertavle i Renæssancestil med et Maleri. Alterstagerne er 1598 skænket af Terkel Hansen Borumholm. Romansk Granitfont. Prædikestol i Renæssancestil, med en fragm. Indskrift, der vistnok har indeholdt samme Navne, som findes paa Alterstagerne. Nyt Pulpitur med Orgel. I Vaabenhuset er indmuret flere Ligsten.

HANS PETER BRUN SIMONSEN, Sognepræst, er født den 28. April 1899 som Son af Postpakmester L. M. Simonsen og Hustru, født Bruun. Gift 1927 med Elna Haltoft. Ansat som Sognepræst for Blegind Sønder-Hørning.

H. P. Bruun Simonsen,
Sognepræst.

Blegind Skole.

Blegind Skole er bygget 1856. Skolen er 2-klasset med ca. 55 Børn.

Hørning Skole er en af de gamle Rytterskoler. Den er 5-klasset med 160 Børn. Skolen er et Førstelærerebende.

JØRGEN KLEJS, Lærer, er født den 5. Sept. 1903 paa Samsø. Dimitteret fra Silkeborg 1926, Lærer ved Thorsager Skole 1930, ansat som Lærer v. Blegind Skole fra 1933.

KRISTIAN SAMUEL REINHOLTZ, Førstelærer, er født den 1. Dec. 1889

som Son af Gaardejer Johannes Samuel Reinholtz og Hustru Inger Kirstine, født Boesen. Gift 1921 med Martha Kirstine Østergaard. Ansat som Førstelærer ved Hørning Skole.

FREDERIK SØGAARD, Lærer, er født den 14. Januar 1891 som Son af Kroejer Anders Sogaard og Hustru Ane Kathrine, født Laursen. Ansat som Lærer ved Hørning Skole siden 1920.

ELLEN KATHRINE RIISBERG ANDERSEN, Lærerinde, er født den 29. Juli 1899 som Datter af Afdelingschef Lauvs Anton Højriis Riisberg Andersen og Hustru Julie Rebekka, født Larsen. Ansat som Lærerinde ved Hørning Skole.

J. Kleis,
Lærer.

Fr. Sogaard,
Lærer.

H. C. Jeppesen,
Uddeler.

P. Chr. N. Ostenfeldt,
Kroejer.

H. C. JEPPESEN, Uddeler, er født den 25. September 1904 i Sjelle som Søn af Uddeler E. Chr. Jeppesen og Hustru. Gift 1931 med Tekla Birkeholm. Uddannelse ved forskellige Brugsforeninger samt paa Stavning Høj- og Uddelerskole 1926—27. Ansat som Uddeler ved Blegind Brugsforening siden 1927.

PETER CHRISTIAN NIELSEN OSTENFELDT, Kroejer, er født den 23. Juli 1881 som Søn af Anders Nielsen Ostenfeldt og Hustru Birta Sofie, født Pedersen. Gift 1924 med Alma Bjerregaard. Ejer af Høring Kro.

ALFRED PETER LARS BØRRESEN, Stationsforstander, er født den 30. August 1879 som Søn af Overportor F. V. C. Børresen og Hustru Ane Kirstine, født Pedersen. Gift 1913 med Elise Rasmussen.

JENS PETER JENSEN, Centralbestyrer, er født d. 30. Juni 1889 som Søn af Landpost N. P. Jensen og Hustru Marie, født Petersen. Gift 1925 med Thora Jensen.

Medlemmer af Blegind Sønder-Høring Sognes Sogneraad er: Gaardejer R. Andersen, Formand, Gaardejer P. Møller, Næstformand, Husmand Kr. Thomsen, Gaardejer S. Jacobsen, Tømrer P. Pilgaard, Husmand J. P. Hansen og K. Nielsen.

ADSLEV-MESING KOMMUNE bestaar af Adslev Sogn og Mesing Sogn. — Adslev Sogn omgives af Mesing og Veng Sogne, Framlev Herred, Ning Herred, Sønder-Høring og Stilling Sogne. — Mesing Sogn omgives af Adslev, Veng og Skanderup Sogne og Skanderborg Købstadsjorder.

I Adslev Sogn findes Byerne: Adslev med Kirke, Præstegaard, Skole og Brugsforening, Jeksen med Skole, Afholdshotel, Brugsforening, samt en Sauling af Gaarde og Huse.

I Mesing Sogn findes Byen Mesing med Kirke, Skole og Brugsforening, samt et Par Gaarde.

Adslev Sogn har Tingsted i Skanderborg og hører under Skanderborg Købstads Retskreds og Silkeborg Købstads Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Skanderborg Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Gamle-Skanderborg Amts 2. Folketingskreds og 4. Udskrivningskreds, 198. Lægd.

Mesing Sogn har samme Tingsted og hører under de samme Kredse som Hovedsognet samt 4. Udskrivningskreds, 199. Lægd.

Adslev Kirke bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid samt Vaabenhus mod Syd. De oprindelige Mure er af Granitkvadre paa Skraakantsokkel. Syddøren benyttes endnu, enkelte Vinduer spores. Vaabenhuset er fra Nutiden, af Mursten. Kirken har haft et Taarn, der skal være styrtet ned for omtrent 150 Aar siden. — Det Indre er sentgotisk hvælvet. Paa Korhvælvingen er fundet et kalkmalet Aarstal 1498. Altertavlen, fra 1916, er et Maleri af Rud. Petersen, i Ramme efter Tegning af Arkitekt Mørk Hansen; foroven er opstillet tre Figurer fra en sentkatolsk Tavle, Maria, Johannes Døber og Sct. Barbara. Kalk og Disk fra 1691, skænkede af Præsten Chrf. Davidsen Walther og Hustru. Alterstager fra 1622. Romansk Granitfont med Dobbeltløver, Mandehoveder og Løvværk. Snedkret Prædikestol fra Midten af det 19. Aarhundrede. Den tidligere, ravelige Renæssancetavle med et nymodens Nadvermaleri er opstillet paa Kirkens Sydvæg.

Mesing Kirke bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid samt Taarn mod Vest og Vaabenhus mod Syd. De oprindelige Mure er af Granitkvadre paa Skraakantsokkel.

Syddøren benyttes endnu. I den seneste Middelalder tilbyggedes det lille, spinkle Taarn, der aabner sig med en stor Bue mod Vest og har smaa Trappegavle i Nord og Syd, samt Vaabehuset, begge af røde Munkesten. Kirkens Indre er sentgotisk hvælvet. Altertavle i Renæssancestil med et nyere Maleri af Aarup i Skanderborg. Kalk skænket af Overførster Peter Ziebrigh og Hustru. Romansk Granitfont med Løvefigurer. Prædikestol fra 1613.

HANS PETER KLINKE, Sognepræst, er født den 10. August 1867 i Birket Sogn paa Lolland som Søn af Gaardejer R. H. Klinke og Hustru Inger Kirstine Hansen. Gift 1905 med Kristine Frederikke Sørensen. Theologisk Kandidat 1891, ansat som Sognepræst for Adslev-Mesing siden den 7. Oktober 1898.

H. P. Klinke,
Sognepræst.

Jeksen Skole er bygget 1856. Skolen er 2-klasset med 50 Børn.

Mesing Skole er bygget 1853. I 1912 blev der bygget en ny Skolestue. Skolen er 2-klasset med ca. 62 Børn.

ESKILD JENSEN, Lærer, er født den 3. April 1887 som Søn af Gaardejer A. P. Jensen og Hustru Kirstine, født Johansen. Gift 1915 med Marie Sørensen. Ansat som Enelærer ved Adslev Skole.

RASMUS NIELSEN, Lærer, er født den 15. December 1881 i Egebjerg. — Gift 1908 med Jorgine Aase Østbirk. Dimitteret 1902 fra Gedved, Lærer i Hesusum fra 1902-05, Lærer i Ravnkilde 1905-07, ansat som Lærer ved Jeksen Skole.

ERLING ALLERSLEV JENSEN, Lærer, er født den 16. August 1904 i Riis. Dimitteret fra Jellinge 1925, ansat som Lærer ved Mesing Skole siden 1930.

R. Nielsen,
Lærer.

Adslev Brugsforening er oprettet 1896. Formand er Henry Petersen. Medlemsantallet er 78. Om sætningen 50,000 Kr. — Uddeler er Alfred Jepsen.

ALFRED JEPSEN, Uddeler, er født den 6. Okt. 1902 i København. Ansat som Uddeler ved Adslev Brugsforening siden 1927.

LARS CHRISTIAN LARSEN MØLGAARD, Sognefoged, er født d. 4. Aug. 1867 i Mølgaard som Søn af Gaardejer Poul Larsen Mølgaard og Hustru Dorthea født Norskov. Gift 1897 med Dorthea Kirstine Jensen. Ansat som Sognefoged siden 1920.

ERIK LUND CHRISTIANSEN, Sognefoged, er født den 23. September 1876 som Søn af Gaardejer Jens Christiansen og Hustru Kirstine, født Lund. Gift 1902 med Laura Melballe. Ansat som Sognefoged i Mesing siden 1914.

Medlemmer af Adslev-Mesing Sogns Sogneraad er: Grd. S. Sørensen, Formand, Grd. C. Mølgaard, Næstformand, Husmand A. Haugaard, Husmand N. P. Bengtzen, Grd. P. Andersen, Husmand Chr. H. Christensen og Grd. H. Pedersen.

Mesing Skole.

DOVER SOGN omgives af Veng og Skanderup Sogne, Skanderborg Købstadsjorder, Tyrsting Herred og Gern Herred.

I Sognet findes Dover Kirke og Byerne: Svejstrup med Præstegaard, Bjedstrup med Skole og Brugsforening, Illerup med Mølle, Alken med Andelsmejeri, Brugsforening og Jernbanestation, Boes med Skole og Brugsforening, Rye Stationsby med Filialkirke, Skole, Folkehøjskole, Husholdningsskole, Nationalforeningens Sanatorium, Plejehjem for uhelbredelige Tuberkulosepatienter, Vandværk, Filial af Banken for Skanderborg og Omegn, Rye Stations og Omegns Spare- og Laanekasse, 2 Hoteller, Elektricitetsværk, Brugsforening, Jernbanestation, Siem, Firgaarde med Skole, Børnehjem og Brugsforening, Nygaarde med Andelsmejeri, Hemstok.

Dover Sogn har Tingsted i Skanderborg og hører under Skanderborg Købstads Retskreds, Silkeborg Købstads Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Skanderborg Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Gamle Skanderborg Amts 2. Folketingskreds, 1. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 200. og 201. Lægd.

Dover Kirke bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid samt Taarn mod Vest og Vaabenhus mod Syd. De oprindelige, nu kalkede Mure, er vistnok særlig af Al. Syddøren er bevaret, et Vindue ses. I den seneste Middelalder tilbyggedes det lille Taarn, med smaa, kamtrappede Gavle i Nord og Syd, og Vaabenhuset, begge af Munkesten. Taarnet havde oprindelig høj Spidsbue mod Vest, men denne lukkedes, og Taarnrummet er nu Materialhus. 1863 blev Korgavlen skalmuret med smaa røde Mursten, og Stræbepiller opførtes. Kirkens Indre er seutgotisk hvælvet. Altertavle i Renæssancestil med et nyere Maleri. Alterstager, skænkede 1592 af senere Borgmester i Randers, Niels Jacobsen i Nygaard og Hustru Margrethe Christoffersdatter Udsøn. — Romansk Granitfont med Dobbeltløver. Prædikestol i Renæssancestil, som i Blegind, fra 1643. I Koret Epitafium over Præsten Niels Andersen Svejstrup med 2 Hustruer og Børn.

Filialkirken i Rye Stationsby er opført 1909 af Arkitekt Kühnel, Aarhus, og bestaar af Kor, Skib og Taarn. Kirken er udvendig hvidkalket og har rødt Tegltag, Taarnet Saddeltag. Kirkerummet har fladt Bjælkeloft. Altertavle med Maleri af Poul Steffensen. Paa Kirkegaarden et Ligkapel. Til Kirkens Opførelse bidrog Staten med 18,500 Kroner.

Dovergaard blev samlet 1845 af Niels Hviid, der gav den Navnet Hvidsminde, hvorefter den tilhørte Hans Jensen. Efter ham tilhørte Gaarden J. E. Weigelt og fra 1873 cand. jur. C. P. Govertz Jensen, der købte den for 75,000 Rd. Fra ham kom den 1888 til Landbrugskandidat J. C. Jensen, der gav den Navnet Dovergaard. Hans Dødsbo afhændede den 1913 til Proprietærene L. og C. Jørgensen, hvorefter den overgik til S. Sørensen.

Nygaard fik Niels Jensen 1343 Livbrev paa af Øm Kloster. I 16. og 17. Aarhundrede laa den under Skanderborg Slot, senere under Skanderborg Rytterdistrikt og beboedes af Jægermester i Nørrejylland, Rehnert Gallichen de la Roche. 1767 købtes den for 9561 Rd. af Oluf Mandix paa Tamdrup Bisgaard, som 1775 skødede den m. m. til Just Rasmussen i Vrold. 1776 blev den af Sognepræst H. P. Lund skødet til Ridefoged ved Silkeborg, Jens Grønbech. Snart efter deltes den i flere Gaarde.

I Nygaarde Skov Syd for Ravnsø skal have ligget en Gaard, Karlsgaard. Stedet vises ved vestre Fod af en isoleret Banke, hvor der skal være gammel Brolægning.

Dover Birk har udgjort et eget Birk, Dover Birk, stadfæstet af Kong Hans 1490

og Christian III. 1546. Aar 1560 udgik Kongebrev om, at Birkerne Dover, Ry, Tørring, Voer og Vissing fremtidig skulde danne eet Birk med Ting udenfor Øm Kloster. Dette ændredes 1573 til, at Dover, Ry og Vissing Sogne samt Salten skulde søge eet Birke-ting, der lagdes ved Ry. Dette ophævedes 1687.

Illerup havde udgjort et eget Sogn, allerede nævnt 1317. Kirken var indviet til Sct. Crispinus og Sct. Crispinianus, og stod endnu 1524, men nedlagdes 1552. 16. Januar 1573 nævnes Illerup Sogn dog endnu, men 27. Juni s. A. nævnes „Illerup i Dover Sogn“. Kirken var fuldstændig forsvundet 1623. Den har sikkert staaet Vest for Skanderborgvejen mod Syd i Illerup By paa „Kirkebakken“, hvor der er fundet Skeletter. Ogsaa i Boes skal der have ligget en Kirke eller et Kapel. Kirken har vistnok ligget paa Højderne i den vestlige Udkant af Byen, hvor der er fundet Kalk- og Murbrokker samt Menneskeben.

Nationalforeningens Sanatorium, der ligger Syd for Ry Stationsby, omgivet af en Granplantage, er opført 1903. Bygningen er i 2 Etager og har Plads til 38 Patienter (kvindelige). Det er Foreningens første Kvindesanatorium. 1912 opførte Foreningen efter Tegning af Arkitekt Bernhardt Ingemann sit første Plejehjem for haardt angrebne Tuberkulosepatienter. Driften bekostes af Dover, Ry og Alling-Tulstrup Kommuner. Hjemmet har Plads til 12 Patienter.

Museet „Det gamle Hus“ i Ry Stationsby er en 1912 fra Emborg flyttet Bindingsværksbygning, hvori der sidder Munkesten fra Øm Kloster. Den er indrettet med gamle Bondestuer, alt paa Bekostning af Postbud Julius Christensen.

Paa en Bakke ved Lynghoved er 28. August 1910 afsløret et Mindesmærke for Maleren Vilh. Kym, en Stendysse med Bautasten og Portrætmedaillon efter Tegning af Billedhugger Brandstrup, og ved Landevejen nær Ry Stationsbys Kirke er rejst en Genforeningssten.

Ved Dover har der været en hellig Kilde, Hjelmslev Kilde og ved Ravnsø, Karlskilden.

Ry Stationsby er helt opstaaet ved Jernbanens Anlæg. Det første Hus var den gamle Gæstgivergaard, opført 1870. I 1900 flyttedes de store Markeder fra Gl. Ry til Ry Stationsby. Byen har om Sommeren betydeligt Turistbesøg.

I arkæologisk Henseende frembyder Sognet stor Interesse. Ved sin Beliggenhed mellem Ravnsø, Knudsø, Ry Møllesø og Mossø maa det have frembudt gode Vilkaar for Bebyggelse i Oldtiden. Bopladsen for dennes tidligere Perioder er dog ikke kendt, men enkelte Steder i Nærheden af Søerne er fundet Lag af Flint.

Mere betydelig er dog Gravminderne, der tyder paa, at Sognet i Oldtiden maa have huset en talrig Befolkning. Henved 180 jordfaste Mindesmærker fra forskellige af Oldtidens Perioder kendes. Stenalderens Stengrave er dog mindre rigt repræsenterede, men Fund af Enkeltgrave fra denne Tid er hyppigt fremdraget. Hovedmængden af Højene synes inidertid at skrive sig fra Bronzealderen. De findes flere Steder samlet i anselige Grupper, der dog for Størstedelen er sløjfede eller forstyrrede ved Gravninger. Dog er 17 saa velbevarede, at de har kunnet fredes. En Gruppe paa 4 Høje, af hvilke een indeholdt et større Stenkammer, fandtes S. V. for Alken By; en anden Gruppe paa 5 Høje, hvoraf den ene dækkede en Dysse, laa N.V. for Byen. Den ene af Højene er fredlyst. Øst for Boes laa en ret anselig Højgruppe, hvoraf en af Højene er fredlyst; i flere af Højene er fremdraget Fund fra Jernalderen. Syd for Bjedstrup By er sløjfet et polygonalt Dyssekammer, formentlig det „hedenske Alter“, kaldet Jynovnene, som nævnes i „Danske Atlas“. Nord for Byen ses en mindre Højgruppe, der udgør en Del af en stor Samling Høje, der fra Illerup strækker sig gennem Sog-

nets østre Del mod Nord til Hemstok og mod N. V. til Nygaarde. Flere af disse er fredlyste, saaledes Illeruphøj ved Bjedstrup, 7 i en Gruppe liggende Høje Øst for Hemstok By og ikke langt derfra 2 andre Høje. En anden stor Samling Høje strækker sig fra Svejstrup By mod Nordvest til Siem og samler sig S. Ø. for Siem til en anselig Gruppe, hvoraf 5 Høje er fredlyste, deriblandt Maglehøj, Tippelhøj, en af Skephøjene og en af Alkenhøjene. Fra Jernalderen kendes enkelte Grave og Urnefund dels fra Høje, dels fra Moser; derimod er større Gravpladser aldrig fremdragne.

Bjedstrup Skole er oprindelig en af de gamle Rytterskoler (opført 1721). Det er en 4-klasset Skole med ca. 90 Børn.

Firgaarde Skole er bygget 1857 og bestaar af 2 Klasser. Der er for Tiden ca. 50 Børn.

Ry Folkeskole. Oprindelig hørte de Beboere, der bosatte sig i den fremvoksende By, til Firgaarde Skoledistrikt, men da der var $\frac{1}{2}$ Mil til Skolen, opstod allerede først i 80-erne Tanken om en Privatskole, og 1884 oprettede A. Grand (senere Forstander v. Holsteds Efterskole) sin Privatskole, som bestod til 1899. Grand byggede Skole paa Klostervej (nu Højskolehjemmet) og senere paa Skanderborgvej.

Omkring 1899 blev Kravet om en kommunal Skole i Byen stedse stærkere, og i 1899 overlod Lærer Grand sin Privatskole til Beboerne, som 1. Maj 1899 ansatte Lærer P. K. Fjeldsted, Flemming Efterskole, som Skolebestyrer, og Lærerinde Frk. A. Valsted, Ry, som Lærerinde. — Efter lange Forhandlinger købte Dover Kommune Skolebygningen for Kr. 11,000, til Overtagelse 1. Januar 1901, og de to førnævnte Lærerkrafter ansattes henholdsvis som Førstelærer og Lærerinde. Skolen havde da ca. 85 Børn.

Ry Folkeskole (Børnenes Indgang).

I 1907 var Børneantallet vokset saa stærkt, at en Udvidelse var nødvendig, men Sogneraadet trak Sagen ud og ansatte en ung Pige til at undervise de mindre Børn. Saaledes gik det til 1909, da Børneantallet var vokset til 185, og Førstelærer Fjeldsted blev indvalgt i Sogneraadet. Det blev nu til Alvor med Udvidelserne, og der ansattes en Andenlærer, Frede Bertelsen, (nu Aarhus), som underviste i lejede Lokaler, indtil Skolen var færdig i 1910.

Angaaende Opførelsen af Skolen vakte denne stærkt paakrævede Udvidelse megen Modstand i det øvrige Sogn, dog gik det nogenlunde med selve Skolebygningen, men da det vedtoges at bygge en Gymnastiksal, brød Modstanden løs for Alvor, idet der

udfærdigedes Protestadresse i hele Sognet udenfor Ry, og Resultatet blev, at Arbejdet maatte standses. Først efter at Førstelærer Fjeldsted havde tegnet hele Opførelsessummen hos Sognets Beboere, og Pengene var indbetalt kontant til Kommunen, blev Gymnastiksalen opført — kommunalt — men uden Udgift for Kommunen.

I Aaret 1930 fremstod i Byen en stærk Bevægelse for en Skoleudvidelse med udvidet Undervisning. Skolen skulde omfatte 7 Klasser og om muligt et Par Realklasser. Resultatet blev, at der ansattes en Lærer mere, saaledes at Skolen nu har 3 Lærere og 1 Lærerinde. Skolen omfatter 6 Klasser, og der undervises ca. 170 Børn. Det bør nævnes, at Ry Folkeskole har en usædvanlig stor og smuk Legeplads. Førstelærer Fjeldsted interesserede sig stærkt for Børnenes Leg og Idræt og lejede med Støtte af interesserede Beboere et Areal paa $\frac{1}{2}$ Td. Land ved Skolen. Og i 1904 blev 1 Hkt. udlagt til Lege- og Idrætsplads for Skolens Børn og Byens Ungdom. Arealet er desuden baandlagt saaledes, at det ikke kan pantsættes eller bebygges. Ved Skoleudvidelsen i 1910 var de indkøbte Jordarealer saa rigelige, at der kunde indrettes Lærerehaver, Skolehaver for Børn og en Sandlegeplads for de mindre Børn.

PEDER KRISTIAN FJELDSTED, Førstelærer, er født den 27. Marts 1875 som Søn af Landmand Karl Petersen og Hustru Katrine født Jepsen. — Gift 1908 med Agnete Nielsen. Lærereksamen og Aarskursus paa Statens Lærerehøjskole, Formand for Lærerkredsen i ca. 20 Aar, Formand for Ry Haandværker- og Borgerforening fra 1904—12, Medlem af Dover Sogneraad fra 1909—21, Formand for Ry Turistforening fra 1915, Formand for Ry Menighedsraad fra 1931, Medlem af Afholdssamfundets Hovedbestyrelse siden 1914.

HANS PETER NIELSEN, Lærer, er født den 2. Juli 1896. — Dimitteret fra Jelling 1917, siden 1. Marts 1921 ansat som Lærer ved Ry Folkeskole.

AAGE RASMUSSEN, Lærer, er født den 26. Juni 1910 i Mesing Sogn, Skanderborg Amt. Dimitteret fra Silkeborg 1931, siden 1. November 1931 ansat som Lærer ved Ry Folkeskole.

Boes Skole er bygget 1901. Den gamle Skole er den nuværende Brugsforeningsbygning. Den er 2-klasset. Der er for Tiden ca. 40 Børn.

P. K. Fjeldsted,
Førstelærer.

Aage Rasmussen,
Lærer.

Aa. Damgaard,
Førstelærer.

A. Hillgaard,
Lærer.

J. Olsen,
Lærer.

AAGE DAMGAAD, Førstelærer, er født den 13. Marts 1880 i Højby Sogn, Odense Amt. Dimitteret fra Odense 1902. Ansat som Førstelærer ved Bjedstrup Skole siden 1912.

ANKER HILLGAARD, Lærer, er født den 20. December 1898 i Aalsrode Sogn, Randers Amt. Dimitteret fra Jellinge Seminarium 1919. Ansat som Lærer ved Firgaarde Skole siden 1926.

JOHANNES OLSEN, Lærer, er født den 4. August 1889 i Sorterup Sogn, Sorø Amt. Dimitteret fra Blaagaard 1911. Ansat som Lærer ved Boes Skole siden 1911. Organist ved Dover Kirke.

K. M. ERIKSEN, Lærerinde, er født den 10. September 1905 i Gronbæk Sogn. Dimitteret fra Norre Nissum Seminarium 1926. Lærerinde ved Bjedstrup Skole siden 1928.

Ry Folkehøjskole.

Ry Folkehøjskole. Det var Digteren C. Hostrups Søn, den unge Helge Hostrup, der stiftede Højskolen. Uden egentlig at have noget Kendskab til Højskolens Arbejde og Væsen havde han følt sig tiltrukket af Højskolegerningen og var blevet antaget som Lærer ved Højskolen i Sorø. Her fik han Kærlighed til Højskolens Arbejde. Efter at han var blevet forlovet med Peter Bojsens

Datter, Astrid Bojsen, besluttede de to Unge sig til at gaa i Højskolens Tjeneste. De spejdede efter Højskolearbejde. Der tænkte paa forskellige ældre Højskoler, som manglede en Forstander, men Resultatet blev, at de ønskede at begynde paa et nyt Sted. En Augustdag i Sommeren 1891 var det unge Par paa Himmelbjerget, og efter at de havde set den lille By i sin Sommerpragt, fandt de, at det var et yndigt Sted. Og da P. Bojsen fattede den Ide, at de skulde bygge en Højskole i Ry, saa greb de Tanken med Glæde. I Slutningen af August stod Bygningen færdig, og den 30. August holdt Helge Hostrup og Astrid Bojsen Bryllup. Det første Aar førte mange Udvidelser med sig. Den 1. Oktober 1907 overtog Rasmus Bording Skolen, da Hostrup i 1905 havde forladt Skolen af politiske Interesser. I 1928 skiftede Højskolen atter Forstander, idet den blev overdraget til Johannes Terkelsen, og da begyndte en større Udvidelse og Modernisering af Højskolen. Undervisningen omfatter de almindelige Skolefag. Menneskeslægtenes Historie — i og udenfor Danmark — søger man at komme i levende Forbindelse med gennem Foredrag og Selvarbejde. Dansk lægges der megen Vægt paa. Sang og Gymnastik hører til daglig Kost. I Litteraturlimerne samles man om noget af det bedste. Desuden arbejdes der med Regning, Sundhedslære, Samfundslære, Landbrugslære, Landmaaling, Tegn. og Regnskabsføring, — samt Haandarbejde.

Skolens Forstander er som ovenført Johs. Terkelsen. I Tilknyt-

Ry Husholdningsskole.

ning til Højskolen er der en Haandværker-skole, som er oprettet 1895.

Ry Husholdnings-skole, som er oprettet af Forstanderparret Elise og Karl Skaftø, begyndtes i Virksomhed den 15. Maj 1919. Et Skolehus var bleven bygget samme Foraar. - Sommeren 1918 blev der købt et Hus af en davæ-

Firgaarde Børnehjem.

rende Pottemager. Dette fik en grundig Omkalfatring det følgende Efteraar. Der begyndtes med 34 unge Piger, og siden er det gaaet stærkt fremad, saaledes at Skolen har været besøgt af over 1000 Elever.

I Vinterhalvaaret 1927—28 blev der opført en ny Bygning i Tilknytning til det øvrige, saaledes at Rammen om Skolen er forment saaledes som Forstanderparret har ønsket sig det. Det hele er indrettet godt, saadan at Skolen kan byde sine Elever lyse og smukke Lokaler. Der er Plads til 60 Elever. Skolens Formaal er at dygtiggøre unge Kvinder til al huslig Gerning, saaledes at de kan være Hjemmet en god Hjælp og senere som Husmødre fylde et Hjem.

J. Therkelsen,
Forstander.

K. Skaftø,
Forstander.

E. Skaftø,
Forstanderinde.

Firgaarde Børnehjem blev oprettet i Aaret 1887. Sogneraadets daværende Formand, senere Landstingsmand, Ole Jensen, Nygaard, saa det mislige i, at de mange fattige Børn, som var i Kommunen, skulde henvises til Fattiggaarden. Sognet ejede dengang et Par gamle Bygninger, der blev indrettet til Børnehjem. Der begyndtes med 9 Børn under Lærerinde Frk. Therese Eriksens Ledelse indtil 1890, da Frk. N. Pedersen blev hendes Efterfølger. I 10 Aar ledede Frk. Pedersen Hjemmet for Sogneraadet. Da saa Dover og Venge Kommune i Aaret 1900 blev skilte, købte Frk. Pedersen ved Venners Hjælp Børnehjemmet med alt Tilbehør for 1500 Kr. med Forpligtelse til, saafremt der var Plads i Hjemmet, at modtage Kommunens Børn. Bygningerne var daarlige og lidet tidssvarende. 1901 naede Hjemmet, dels ved Gaver, dels ved Indsamling i Kommunen, at faa bygget et lille godt Hus, saa der var Plads til

22 Børn. — Om Sommeren undervises alle Børnene i en Klasse om Formiddagen i 4 Timer. Om Vinteren 2 Klasser, saaledes at de ældste gaar i Skole 4 Timer daglig om Formiddagen og de yngste 3 Timer daglig om Eftermiddagen. Der undervises i de lovbefalede Fag samt Husflid og Tegning. Hjemmet blev udvidet i 1931. Til Hjemmet hører en Avlsgaard paa 28 Tdr. Land, der ejes af Lærer K. O. Hansen. Gaarden er indkøbt for at Børnene kunde blive oplært til Landbrug, idet de fleste Børn kommer paa Landet efter Opholdet paa Hjemmet. Til Hjemmet hører endvidere 1 Td. Land Have med Drivhus og Gartneri m.m.

N. Pedersen,
Forstanderinde.

NIELSINE PEDERSEN, Forstanderinde, er født den 9. Februar 1854 i Øster Starup, Vejle Amt. De første 10 Aar som Forstanderinde, og fra 1910 baade Forstanderinde og Ejer af Børnehjemmet i Firgaarde.

KAJ OLUF HANSEN, Lærer, er født den 21. Januar 1902 i Kbhvn. Lærer ved Firgaarde Børnehjem siden 1924.

K. O. Hansen,
Lærer.

De gamles Hjem er bygget 1928. — Der er Plads til 12 Beboere, som er saavel mandlige som kvindelige. Hjemmet er fuldstændig indrettet efter alle Nutidens Krav med saavel Centralvarme som Bad m.m. Hjemmet ledes af en Bestyrerinde, som for Tiden er Frk. Rydahl Pedersen.

KRISTINE RYDAHL PEDERSEN, Bestyrerinde, ansat som Bestyrerinde ved Ry Alderdomshjem siden dets Oprettelse.

Hotel Ry.

Hotel Ry, som er beliggende i Ry Stationsby, er en stor Bygning i 2 Etager med 30 Værelser, der alle er indrettet med Nutidens moderne Bekvemmeligheder.

Hotellets Forpagter er A. Bisgaard Sørensen, der har været Forpagter af Hotel Ry siden 1932.

Boes Brugsforening er startet 1901. — Der er ca. 35 Medlemmer. — Formand er Gaardejer A. Andersen. Brugsforeningens Uddeler er Vilhelm Laursen, der har været der siden 1919.

K. Rydahl Pedersen,
Bestyrerinde.

Tryk Brugsforening er startet den 15. Februar 1915. Der er ca. 375 Medlemmer. Formand er Skovrider Weismann. — Brugsforeningens Uddeler er Thura Obel, der har været der siden 1931.

T. HENRIKSEN, Overportør, er født den 16. Februar 1892 i Bjerstrup pr. Hørning. Ansat i Kibæk som Portør 1917—21, Overportør i Studsgaard fra 1921—28, Overportør i Alken 1928, Bestyrer af Stationen og Postekspeditionen siden 1932.

T. Henriksen,
Overportør.

Medlemmer af Dover Sogns Sogneraad er: Gaardejer Søren Laursen, Formand, Murermester O. Mikkelsen, Skomagermester E. Mathiasen, Gaardejer Chr. Veigelt, Gaardejer Poul Andersen, Gaardejer Erik Isager, Savskærer Marius Nielsen, Baneformand P. G. Rasmussen og Husmand Jørgen Nielsen.

VENGE SOGN omgives af Dover Sogn, Skanderups Sogns nordlige Del, Mesing og Adslev Sogn, Framlev Herred og Gern Herred.

I Sognet findes Byerne: Venge med Kirke, Præstebolig, Skole, Privatskole, Venge Sogns Spare- og Laanekasse, Brugsforening, Søballe med Forskole, Haarby med Skole, privat Forskole, Andelsmejeri, Brugsforening, Nørre-Vissing med Skole, Kro, Brugsforening, samt Hovedgaarden Sofiendal.

Venge Sogn har Tingsted i Skanderborg og hører under Skanderborg Købstads Retskreds og Silkeborg Købstads Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Skanderborg Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, Gamle-Skanderborg Amts 2. Folketingskreds, 1. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 202. og 203. Lægd.

Venge Kirke, der før var Kirke til Veng Kloster og kaldtes Sct. Trinitatis Kirke, er en i Begyndelsen af det 12. Aarhundrede opført Bygning af ejendommelig Grundplan, bestaaende af Apsis, Kor og Skib, hvortil der i Nord og Syd slutter sig to Stokværk høje Korsarmkapeller med Apsider, og i Vest Underdelen af et oprindeligt Taarn, hvis øvre Dele forlængst er forsvundne. — I sentgotisk er der over søndre Korsarm rejst et Taarn og foran Syddøren tilbygget et Vaabenhuse, begge af Munkesten, ligesom der i det Indre er indbygget Krydshvælv, som delvis har lukket for de oprindelige Vinduer. Kun den nordre Korsarm har endnu Bjælkeloft.

De oprindelige Mure er væsentlig af Fraadstenskvadre paa et enkelt Sokkelskifte dels af Fraadsten, dels af Al. Saavel i det ydre som i det indre har Stenene sikkert fra første Færd været dækket med Mørtelpuds.

Af romanske Enkeltheder er i det ydre bevaret Hovedapsidens Østvindue og dets ejendommelige Gesims, forskellige Vinduer og begge Døre, af hvilke Norddøren er den bedst bevarede, men nu tilmuret. Det gamle Vesttaarn har paa Nord- og Syd-siden svære Lisener, paa Vestsiden et oprindeligt Trappehus, hvis øverste Parti er halvrundt, medens Udbygningen forneden omfatter en ligeledes oprindelig Vestdør. I det Indre har Koret den rigeste Udsmykning. — Korbuen er formet som en Portal, idet der paa hver Side staar tre Trekvartsøjler med Terningkapitæler, som støtter selve Buens Rundstavled. Paa lignende Maade smykkes Apsisbuen af enkelte Søjler,

hvis Skafter er snoede. — Korets indre Vægge er forneden prydet med et Galleri af dybe, rundbuede Blindinger, der bæres af smaa, næsten fritstaaende Søjler, og oven over dette er der et andet Galleri af kun lidt fordybede Blindinger. En høj, smal Rundbue fører fra Skibet ind til hver af Korsarmene, af hvilke den nordlige er bedst bevaret. - Bjælkeloftet deler det i to Stokværk, som hvert har en lille hvælvet Alterniche, der gør, at Apsiden udefra ligner et Halvtaarn. Det øvre Stokværk har, før Skibet fik Hvælvinger, aabnet sig ud til dette med et Dobbeltvindue med Halvsøjler. Den sydlige Korsarm har været udstyret paa samme Maade, men er nu forandret ved Opførelsen af Hvælvning og Taarn. Ogsaa det gamle Vesttaarns øvre Stokværk har været aabent ind til Skibet med en anselig, profileret Rundbue. Saavel Planen som en Række af Enkelthederne vidner om Indflydelse fra engelsknormansk Arkitektur, og alt tyder paa, at Kirken er opført af Benediktinermunkene.

Paa Indervæggens fint glittede Mørtelpuds har der været romanske Kalkmalerier fra omtrent 1200 saavel paa Apsis Hvælvning som paa Apsisbuen og paa Blindingerne i Korets Vægge, men hverken denne ældre Udsmykning eller sentgotiske Hvælvingsdekorationer kunde restaureres. Altertavlen, fra 1655, med et paa Træ malet Billede, og Prædikestolen er i Senrenæssancestil. Et ejendommeligt, udsyet Altertæppe fra Tiden omkring 1550 med naive bibelske Scener, er nu ophængt under Glas paa en af Væggene i den sydlige Korsarm. Romansk Granitfont med Dobbeltløver. I sydlige Korsarm findes en 1888 opsat Mindetavle af sort Marmor over Amtmand Fr. L. v. Woyda og Hustru Frederikka Sophie, født Adler, og deres Kister. Den sidste har ifølge en Sandstenstavle over Vaabenhusdøren ladet Kirken istandsætte 1792, og fra denne Tid stammer bl. a. Prædikestolshimmelen og en Trægitterdør.

Ved Venge Kirke har ligget Veng Kloster, et Benediktinerkloster, grundlagt af Valdemar 1.s Forgængere. Paa Kong Valdemars Tid var Klosteret dog allerede i Forfald, Konventet bestod kun af 3 Munke, og Abbeden førte et uordentligt Levned. Aarhusbispen Svend, som havde lovet Cistercienserne at oprette et Kloster for dem i sit Stift, anmodede derfor Kongen om, at Veng Kloster maatte overlades til de med

Det indvendige af Venge Kirke.

Forholdene i Sminge misfornøjede Cisterciensere. Kongen indvilligede heri 1166, og Abbeden Briennus fik Pave Alex. III.s Stadfæstelse paa Flytningen. Kun to Aar blev dog Munkene i Veng, idelig plagede af en adelig Dame, Margrethe, der vilde have Veng Kloster omdannet til et Nonnekloster. 1168 flyttede de til Kalvø. Om Bygningen vides intet.

Sofiendal hed til 1768 Venggaard og nævnes 1236, da Niels Mogensens Sønner mageskiftede en Tredjedel deri til Øm Kloster. Venggaard laa senere under Slot og derefter under Skanderborg Rytterdistrikt, længe beboet af Overførsterne i Nørrejylland's nordlige Del. Hovedbygningen, der ligger omtrent 65 m Vest for Kirken, og i hvis Fundamenter, der er fundet Bjælker, som har været angrebne af Ild, og en Mængde Trækul, er opført 1876-79, udvidet 1884 og bestaar af 3 Fløje i et Stokværk med Kælder og Kviste samt Gavle og et Taarn. I Haven nogle ret anselige Træer, bl. a. en Lind, der er 3,5 m, og en Douglasie, der er 2 m i største Omfang.

Venge Skole er bygget 1870 og er Efterfølger af en af de gamle Rytterskoler. Den gamle Skole anvendes nu til Skovriderbolig. Skolen er 2-klasset med ca. 50 Børn.

Venge Forskole er oprettet 1918 og undervises paa samme Maade som Skolen i Haarby og af samme Lærerinde.

Søballe Forskole er bygget 1896 og har Tilknytning til Venge Hovedskole.

Haarby Skole stammer fra Begyndelsen af det forrige Aarhundrede. Skolen er 3-klasset med ca. 50 Børn.

Nørre-Vissing Skole er bygget 1873. Skolen er 4-klasset med ca. 70 Børn.

Haarby private Forskole er oprettet 1918 og har Tilknytning til Hovedskolen. Skolen faar et aarligt Tilskud fra Kommunen paa 800 Kr., men drives ellers som privat Skole. Lærerinden, som underviser i Privatskolen, har tillige Tilknytning til Venge Forskole, idet hun ogsaa underviser i denne.

F. J. J. Valbjørn,
Lærer.

Math. Andersen,
Lærerinde.

A. J. Andersen,
Lærerinde.

N. Nielsen,
Uddeler.

F. J. J. VALBJØRN, Lærer, er født den 5. Juli 1890 i Sahl. Dimitteret 1912 fra Silkeborg. Andenlærer i Jebjerg i Salling 1915, ansat som Lærer ved Venge Skole siden 1915.

MATHILDE ANDERSEN, Lærerinde, er født den 5. April 1871. Dimitteret 1905 fra Varde. Ansat som Lærerinde ved Søballe Forskole siden 1908.

ANNA JOHANNE ANDERSEN, Lærerinde, er født 18. Juli 1899 i Austed Sogn. Dimitteret 1923. Lærerinde ved Aaes ved Tvingstrup, paa Askov Højskole 1928-29, Lærerinde ved Haarby Privatskole.

ADOLF NIELSEN, Lærer, er født den 16. April 1888 i Bredstrup. Dimitteret fra Gedved 1909, Andenlærer ved Hvejsel Skole 1909-13, ansat som Lærer ved Haarby Skole siden 1915.

N. JENSEN, Lærer, er født den 16. Juni 1888 i Sabro. Dimitteret fra Jelling 1910. Lærer i Hover fra 1913-19, ansat som Lærer ved Nørre-Vissing Skole siden 1919.

JOHANNE HOVSTED, Lærerinde, er født den 6. Februar 1895 i Skanderborg. Dimitteret 1922 fra Silkeborg. Ansat som Lærerinde ved Nørre-Vissing Forskole siden 1925.

Venge Brugsforening er oprettet 1884. Medlemsantallet er ca. 120. Omsætningen Kr. 84,000. Formand Jens Jensen. Uddeler er Niels Nielsen.

NIELS NIELSEN, Uddeler, er født den 15. Januar 1903 i Vejgaard, ansat som Uddeler ved Venge Brugsforening siden 1929.

Nørre-Vissing Brugsforening er oprettet 1878. Medlemsantallet er 90 og Omsætningen Kr. 50,000. Formand er Johannes Roldskov. Uddeler er Anine Nielsen.

ANINE NIELSEN, Uddeler, er født den 11. Februar 1881 i Lemming Sogn. Ansat som Uddeler ved Nørre-Vissing Brugsforening siden 1911.

Nørre-Vissing Kro er oprettet omkring 1800 og laa før paa den gamle Landevej mellem Ry—Aarhus, men blev senere flyttet til Skanderborg—Randers Landevej.

J. M. JØRGENSEN, Kroejer, er født den 14. August 1878 i Løve, som Søn af Landmand Jens Jørgensen og Hustru Karoline. Gift 1930 med Mathilde Hansen. Ejer af Nørre-Vissing Kro.

JOHANNES ANDERSEN, Sognefoged, er født den 7. Juli 1888 som Søn af Gaardejer Laus Andersen og Hustru Ane Kathrine, født Rasmussen. Gift 1913 med A. Rasmine Birgitte Andersen. Sognefoged siden 1933.

ANNA KAROLINE FRIIS NIELSEN, Distriktsjordemoder, er født den 29. August 1874 i Helgenæs Sogn, Jordemodereksamen 1896, Privatjordemoder i Aars 1896—1901, ansat som Distriktsjordemoder i Venge Sogn siden 1901.

Medlemmer af Venge Sogns Sogneraad er: Rentier K. Munk Nielsen, Formand, Cyklehandler K. N. Fisker, Gaardejer K. K. Ørbæk, Gaardejer N. Henning Nielsen, Boelsmand A. J. Ernstsen, Arbejdsmand J. B. V. Knudsen og Gaardejer J. Eriksen.

VORE HERRED

VORE HERRED grænser mod Sydvest til Nim Herred, fra hvilket det tildels skilles ved Hansted Aa, mod Vest og Nordvest til Tyrsting Herred, hvor Grænsen paa et Stykke dannes af Gudena, mod Nord til Hjelmslev Herred, mod Øst til Hads Herred og mod Syd til Horsens Fjord og Vejle Amt.

Herredets samlede Areal udgør 27035 ha., og Indbyggerantallet var i 1921 ca. 13500.

I Herredet findes følgende Sogne: Østbirk-Yding, Ousted-Taanning, Hylke, Vedslet, Kattrup-Tolstrup, Ørridslev, Lundum-Hansted, Være-Vester-Nebel og Gangsted-Søvind.

GANGSTED-SØVIND KOMMUNE bestaar af Gangsted Sogn og Søvind Sogn. Gangsted Sogn omgives af Søvind, Ørridslev og Vedslet Sogne samt Hads Herred. — Søvind Sogn omgives af Gangsted, Ørridslev og Være Sogne og Hads Herred.

I Gangsted Sogn findes Byerne: Gangsted med Kirke, Skole, Gangsted Søvind's Sparekasse, Brugsforening, Andelsmejeri, Elbæk med Præstegaard, Friskole, Følkehøjskole, Optagelseshjem, Aggestrup, Ballebo, Krørup, samt en Del Gaarde og Huse.

I Søvind Sogn findes Byerne: Søvind med Kirke, Skole, Andelsmejeri, Kro, Afholdshotel, Brugsforening, Jernbanestation, Brigsted med Forskole, Toftum, Ørbæk, Aaes, med Skole, Brugsforening, og en Del Gaarde og Huse samt Hovedgaarden Tyrrestrup.

Gangsted Sogn har Tingsted i Horsens og hører under Bjerge Herreds Retskreds, Vore Herreds Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Horsens Lægekreds, Skanderborg Skattekreds, Vore Nim Herreders Vurderingskreds, Gamle-Skanderborg Amts 3. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 149. Lægd.

Søvind Sogn har samme Tingsted og hører under de samme Kredse som Hovedsognet samt 4. Udskrivningskreds, 148. Lægd.

Gangsted Kirke bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid samt Taarn mod Vest og Vaabenhus mod Syd. Den romanske Bygning er af Granitkvadre paa Skraakantsokkel. Norddøren og flere Vinduer ses tilmurede. Syddøren anvendes endnu. I den seneste Middelalder tilbyggedes Taarnet, af Munkesten og ældre Kvadre, nu med Pyramidetag. Vaabenhuset, af raa Granit og Bindingsværk, er ogsaa senere. I det Indre er Koret og Taarnrummet sentgotisk hvælvet. Skibet har fladt Loft. Altartavle i Barokstil, skænket af nedennævnte Gedske Lucasd., med Snitværk og Maleri fra 1895. Romansk Granitfont med Løvefigurer og Løvværk. Nyere Prædikestol. En Indskrift-

tavle fra 1695 over Bertel Fædder og Laurits Friis, død 1699, med deres Hustru Gedske Lucasd., død 1705, har tidligere siddet i et Gravkammer under Kirkegulvet.

Søvind Kirke bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid samt Taarn mod Vest og Vaabenhus mod Syd. De oprindelige Mure er af Granitkvadre paa Skraakantsokkel. Norddøren og flere Vinduer ses tilmurede. Syddøren, delvis ødelagt, benyttes endnu. Korgavlen er ombygget i Renæssanceliden. I den seneste Middelalder tilbyggedes Taarnet, af Munkesten med glatte Gavle, og Vaabenhuset af raa Granit. Et af Gjord Pedersen Galt opført Gravkapel ved Korets Sydside, med 9 Kister, blev nedbrudt ved Midten af det 18. Aarhundrede af Hans Juul. Kirkens Indre er sentgotisk hvælvet. Altartavle i Barokstil med Snitværk og et Maleri er skænket 1723 af Major Chr. C. Müller til Tyrrestrup og Hustru, Anna Lasson. Romansk Granitfont.

Interiør fra Søvind Kirke.

Prædikestol i Ungrenæssancestil fra 1575. Gravsten, den ene endnu liggende paa sin oprindelige Plads i Korgulvet, med legemsstore Portrætfigurer over Peder Ebbesen Galt med Hustru Ingeborg Gjordsdatter Drefeld og Søn Mogens Galt, den anden over Rasmus Knudsen til Vaarsø, død 1608.

HANS DAHL ENEVOLDSEN, Sognepræst, er født den 23. Februar 1893 som Søn af Førstelærer Niels Enevoldsen og Hustru K. M. Lucassen. Gift 1919 med Ingeborg Buhl. Ansat som Sognepræst for Gangsted-Søvind Kommune.

Tyrrestrup ejedes 1438 af Anders Hop, men kom siden til Slægten Galt, formodentlig til Rigsraad Hr. Mogens Ebbesen, og tilhørte derefter dennes Datter Ide, gift med Niels Thomesen, der skrev sig til T., og Sønnen Ebbe Mogensen, falden 1500 i Ditmarsken, dennes Søn Rigsraad Peder Ebbesen, hans Søner Mogens, død 1575, Anders, død 1585, og Gjord, død 1591, sidstnævntes Søner Peder og Axel Galt, og efter sidstnævnte gik Arvingerne fra Arv og Gæld. Gaarden kom saa til Laxmand Gyldenstjerne og dennes Søn Ebbe G. 1648, der ca. 1662 solgte den til Herman Stochman, men denne Handel gik overstyr, da Køberen forlod Landet. Derefter kom den til Gehejmeraad Otte Pogwisch, som 1668 mageskiftede den med en Del Gods til Kronen, som samme Aar skødede den med Gods til Rentemester Henr. Müller, som 1673 fik den lagt under Stensballegaard Birk og 1685 fik tillagt den Sædegaardsfrihed. Efter Müllers Død 1692 skal hans Svigersøn Kommerceraad Johs. Fincke paa uredelig Vis have tilegnet sig T., men senere have afstaaet den til Müllers Svigerdatter, Fru Karen Pogwitsh, hvis Søn Major Chr. C. Müller 1720 af Onklen Amtmand Chr. M. fik tilskødet halve T. med Gods. Da hans Enke Anna Bendixdatter Lassen var død 1735, solgtes ved Auktion 1736 T. for 20,000 Rd. til Hans Christensen Juul, der 1737 med kgl. Bevilling afbrød en Gaard i Aas og lagde dens Jorder under T., hans Arvinger skødede 1770 i Henhold til hans Testamente T. for 36,000 Rd. til Datteren Cecilie Marie J., der s. A. ægtede Kammerraad Ole Joh. Søltoft, som 1800 fik Bevilling paa at sælge Godset med Forbehold af Hovedgaardens Frihed. — Hans Søn Kancellisekretær Chr. S. døde 1825, og ved Auktionen 1827 solgtes T. med Tiender og Gods for 32,000 Rbd. Sølv til hans Søn Ole Joh. Søltoft. Da hans Enke C. E. f. Fischer var død 1883, overdroges T. 1884 for 350,000 Kr. til Sønnen, Amtsraadsmedlem, Landbrugskandidat V. Søltoft, som 1914 solgte den for 380,000 Kr. til L. P. Horn. — Hovedbygningen er opført af Chr. C. Müller i 1720 og bestaar af 3 Fløje i en Etage med høj Kælder.

Glibinggaard er samlet af 4 Gaarde. Chr. Søltoft, der 1857 havde overtaget den efter sin Fader O. J. S. til Tyrrestrup, solgte den 1906 for 130,000 Kr. til Proprietær Munkedal. — 1913 solgtes den for ca. 250,000 Kr. af Landbrugskandidat B. Sommer til Inspektør C. Christiansen og 1918 af J. P. Jensen til Nøruplund afhændet for 485,000 Kr. til et Konsortium. Den kom derefter til Kaptajn J. Th. Færch, som 1922 solgte den til J. L. Saudager, tidl. til Drenderup. — Bygningerne paa Gaarden er opført efter en Brand i 1879.

Paa Øen Vaarsø findes Rester af Køkkenmødding fra Stenalderen. Af store Stenalders Stengrave kendes tre, en N.Ø. for Brigsted, en V. for Søvind og en N. for Ørbæk. De er dog alle forlængst sløjfede. Ogsaa de fleste af Gravhøjene, hvoraf der spredt i Sognet kendes ca. 20, er forstyrrede ved Gravninger eller helt sløjfede. De synes hovedsagelig at stamme fra Stenalderen. Øst for Tyrrestrup er fredlyst en Høj og i Smalskoven 3 mindre Høje. Under flad Mark er der jævnlgt fundet Grave fra Jernalderen.

Elbæk Lærerskole.

vende dem til Højskole alene. Der kom aldrig rigtig Trivsel i Højskolen, og 1917 fik den en Afdeling til Uddannelse af Lærer og Lærerinder i Friskolen. Denne Afdeling voksede sig stærk, og Højskolen blev svagere Aar for Aar, saa den i 1922 blev nedlagt og nu kaldes Elbæk Lærerskole.

I 1928 blev Hattinger Jacobsen dens Leder.

JOHANNES ELBEK, Forstander, er født 1860 i Ørskov som Søn af Gaardejer Rasmus Elbek og Hustru Maren født Jensen. Gift 1922 med Birgitte Varmdal. Dimitteret 1884 fra Gedved, var Lærer hos Valgmenighedspræst Tejlmann i Bering i to Aar, tog derfra til Askov Højskole, kom derefter til Elbæk, hvor han har virket siden.

JACOB MARIUS HATTINGER JACOBSEN, Forstander, er født den 22. September 1895 som Søn af Gaardejer Thomas Jacobsen og Hustru Maren Risbjerg Jacobsen. Gift 1928 med Mette Marie Kaastrup. — Forstander ved Elbæk Lærerskole.

Elbæk Højskole blev oprettet 1894 af Johs. Elbek, der i 1887 havde overtaget Fri- og Efterskole. Til denne knyttedes en Højskoleafdeling, der fik Anerkendelse i 1896 og blev selvstændig i 1905, da Forfatter Kr. Jensen overtog Friskolen og Efterskolen, der Aaret efter fik sin egen Bygning, idet Johs. Elbek købte de gamle Bygninger for at an-

Johs Elbek,
Forstander.

J. M. H. Jacobsen,
Forstander.

Elbæk Fri- og Efterskole er oprettet 1872 som Børneskole, og fra 1887 knyttedes en Efterskole til under Ledelse af forhenværende Højskoleforstander Johs. Elbek. — 1906 opførtes den nuværende Skolebygning, og Forfatter Kristian Jensen blev Skolens Forstander og var det til 1929, da han afløstes af Hans Hansen, som er Skolens nuværende Leder. — Skolen har en smuk Beliggenhed i den sydlige Udkant af Byen, med Udsigt over et rigt vekslende Landskab og Horsens Fjord.

Elbæk Fri- og Efterskole er en Frugt af den aandelige Vækelse, den unge Kapellan Anton Kirkeby fremkaldte ved sin vækkende Forkyndelse i Aarene 1866—70.

HANS ALFRED HANSEN, Forstander, er født den 20. Februar 1894 som Søn af Gaardejer Rasmus Hansen og Hustru Anna Mimi født Sørensen. — Gift 1929 med Marie Skovbølling (død 1931). Uddannet paa Askov Højskole m. m., Forstander ved Elbæk Fri- og Efterskole siden 1929.

H. A. Hansen,
Forstander.

Søvind Skole. Hovedskolen er en 3-fløjet Bygning med Skolestuer i Midtfløjen. Lærerboligen og Gymnastiksal i Sidefløjene. Bygningen er opført 1906 af røde Mursten med graat Cementstenstag. Ved Skolen findes en stor Lege- og Sportsplads samt gode Haver til Lærerpersonalet. Bygningen er beliggende paa en Bakke Nord for Byen med smuk Udsigt over Søvind By og Horsens Fjord. Forskolen er en særskilt Bygning, der ligger i Byens sydlige Udkant. Den er opført 1892 af røde Mursten. Søvind Skole har tidligere ligget midt i Søvind By, Vest for Kirken. Den tidligere Skolebygning var opført 1857 (brændte 1920). En forgaaende Bygning blev flyttet ud paa Marken som Beboelseshus, den var opført i 1815. Skolen er 5-klasset med ca. 105 Børn. Ved Skolen har følgende Lærere været: A. Christensen, 1662, Chr. Axelsen, død 1720, Chr. Rodhvidt, 1720—30, N. Krarup, 1730—75, S. Thorsen Rørby, 1775—89, S. Christensen, 1789—1809, R. Nielsen, 1812—13, R. Rasmussen Ørting 1813—30, P. Lauridsen, 1830—44, Chr. Lyngby, 1844—56, C. S. Nielsen, 1856—86, L. P. Rasmussen Lidemark, 1886—1905, Aa. Jørgensen, 1905—27, M. R. Mikkelsen, 1927.

Aaes Skole er „funderet og opbyggt af Proprietær Hans Christensen Juel til Tyrrestrup og Provst Lars Jordhøj af Gangsted-Søvind i Aaret 1780“. Hvordan Skolegaugen var før den Tid, fremgaar af en Indberetning af 22. Marts 1739 til Biskoppen i Aarhus. Her anføres følgende af Præstens Indberetning: „Imod Ungdommen af ganske Søvind kan Degnen i Søvind ikke tage, da Aaes By, som hører til bemeldte By Sogn, er ret for langt bortliggende, og til Hansted Skole kan bemeldte Aaes Byes Børn heller ikke komme. Men at oprette en ordentlig Skole for denne ene By kan Skolekassen ikke tilstrække. Af disse Aarsager har disse Bønders Husbond, som er Hr. Hans Juel til Tyrrestrup, tilbudt sig at ville lade oprejse et lidet Skolehus“. I 1834 blev en ny Skolestue paa 4 Fag opført i Aaes, og den gamle Bygning indrettedes til en Bolig for Skolelæreren. 1863 blev Skolen opbygget paany paa den gamle Plads, kun rykket noget længere fra Gaden.

I April 1927 oprettedes ved Aaes Skole en Forskole. Den havde til dette Tidspunkt været en privat Pogeskole. Skolen er 3-klasset.

Af Lærere ved Skolen kendes følgende: Niels Nielsen, 1730—44, Jakob Fugl, 1744—52, Morten Rasmussen, 1752—58, Urbanus Thorenfeldt, 1759—62, Jens Thoermann, 1762—64, Niels Knudsen, død 1772, Lars Rasmussen, 1772—74, Søren Christensen, 1774—89, Anders Rasmussen, 1789—1833, Claus Hjeronymus Brandt, 1833—59, Søren Jakobsen, 1859—80, Søren Peter Rasmussen, 1880—1906, Møller, 1906—08, S. C. Bagger, 1908—14, A. Petersen, 1914—16, N. A. Thøgersen, 1917—26, Georg Marius Juel siden 1926.

M. R. Mikkelsen,
Forstælærer.

C. Hansen,
Lærerinde.

G. M. Juel,
Forstælærer.

Joh. C. Kristensen,
Lærerinde.

MIKKEL RASMUS MIKKELSEN, Førstelærer, er født den 6. Marts 1895 som Søn af Gaardejer Laus Mikkelsen og Hustru Kristine, født Kristiansen. Gift 1925 med Mette Kathrine Viuf. Ansat som Førstelærer ved Søvind Skole, Kirkesanger.

KIRSTINE TARP, Lærerinde, er født den 10. November 1878 som Datter af Gaardejer K. Tarp og Hustru. Dimitteret 1906 fra Gedved Seminarium. Ansat som Lærerinde ved Søvind Skole siden 1911.

CLARA HANSINE HANSEN, Lærerinde, er født den 27. Juli 1893 som Datter af Husmand Martin Chr. Hansen og Hustru. Dimitteret 1920 fra Vejle. Lærerinde ved Nr. Aaby Fri- og Efterskole 1920-21, ansat som Forskolelærerinde ved Søvind Forskole siden 1925.

GEORG MARIUS JUEL, Førstelærer, er født den 31. November 1894 som Søn af Niels Juel og Hustru Cecilie Kathrine, født Tappersen. Gift 1920. Dimitteret 1919 fra Gedved Seminarium. Ansat som Førstelærer ved Aaes Skole.

JOHANNE CECILIE KRISTENSEN, Lærerinde, er født 1894 som Datter af Gaardejer Chr. Kristensen og Hustru. Ansat som Forskolelærerinde ved Aas Forskole.

Elbæk Børnehjem er oprettet 1908, først som en Afdeling paa det nyoprettede Bjerre Børnehjem, en Slags Vuggestue med Plads til 6 Børn. Siden fik det sin særlige Bygning paa Bjerre Børnehjems Grund og var nu et Optagelseshjem for Spædbørn med Plads til 12 Børn. Men 1919 blev der Trang til at tage Bygningen i Brug til Skole for Bjerre Børnehjem, og Spædbørnehjemmet blev da flyttet helt bort fra Bjerre til Elbæk. Her erhvervede Foreningen en Haandværkerskole, der med smaa Ændringer lod sig indrette til Spædbørnehjem. Hjemmet blev i 1925 udvidet med en Fløjbygning og er anerkendt med Plads til 15 Børn. Hjemmet ledes af en Bestyrerinde.

Medlemmer af Gangsted Søvind Sogns Sogneraad er: Gaardejer Anton Sørensen, Formand, Frode Jørgensen, Rasmus P. Rasmussen, Søren P. Sørensen, Søren Nielsen, Gaardejer Jens Eriksen, Sadelmager C. Olsen, Rasmus Pedersen, Laura Pedersen, Anders Sangfeldt og Niels Jørgensen.

VÆRE NEBEL KOMMUNE bestaar af Være Sogn og Nebel Sogn. Være Sogn omgives af Nebel, Ørridslev og Søvind Sogne samt Horsens Fjord. Nebel Sogn omgives af Være, Ørridslev, Tolstrup og Hansted Sogne.

I Sognet Være findes Kirke med Præstegaard og Byerne Stensballe med Skole, Restauration og Brugsforening, Haldrup med Skole, Brugsforening, Jernbanestation, Meldrup, Blistrup, Væhrholm og Hovedgaarden Stensballegaard samt en Del Gaarde og Huse.

I Nebel Sogn findes Byerne Nebel, Serridslev med Kirke, Skole, Brugsforening, Bled, Vesterskov, og Hovedgaarden Serridslevgaard samt en Samling af Gaarde og Huse.

Være Sogn har Tingsted i Horsens og hører under Bjerre Retskreds, Voer Herreds Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Horsens Lægekreds, Skanderborg Skatte-kreds, Vore-Nim Herreders Vurderingskreds, Gamle-Skanderborg Amts 3. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 145. Lægd.

Nebel Sogn har samme Tingsted og hører under de samme Kredse som Hovedsognet samt 4. Udskrivningskreds, 156. Lægd.

Være Kirke bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid samt Taarn mod Vest. Vaabenhus mod Syd og en lille Udbygning mod Nord. Den romanske Bygning er af Granitkvadre paa Skraakantsokkel. Taarnet og Vaabenhuset er sentgotiske Tilbygninger. Hele Kirken er stærkt restaureret i det 18. Aarhundrede, fra hvilken Tid hid-

rører Taarnets indadvungne Pyramidetag, Vaabenhusets Sydfacade og Udbygningen mod Nord. I det Indre har Koret sentgotisk Hvælv, Skibet fladt Loft og det til Gravkapel indrettede Taarnrum Tøndehvælv fra det 18. Aarhundrede. Paa en Tavle over Taarnbuen staar: „Her lagdes Kragh og Griffenfeld, og her hædres dansk Blod og Dyd af Efterslægten“. Lille Altertavle, ifølge en Inskription paa Bagsiden opsat 1699 af Baron og Baronesse Kragh, men vistnok senere fornyet med et Maleri af S. Storch fra 1873. Romansk Granitfont med Relieffer. Prædikestol i Ungrenæssancestil fra 1587 med Rosenkrantzernes Vaaben. I Skibet Pulpiturer med Malerier fra Tiden ca. 1800. I Vaabenhuset er opsat en Gravsten med Portrætfigur over Folmer Rosenkrantz til Stensballegaard, Hustru Fru Margrethe Gyldenstjerne til Tim og to Sønner. I Kapellet findes fire Trækister med Ligene af Rigskansler Peder Griffenfeld, død 1699, og Hustru Catr. Nansen, død 1672, hvis Kiste indtil 1907 stod i Gravkælderens, Charl. Am. Griffenfeld, død 1703, og hendes Mand, Baron Fr. Krag, død 1728. Paa Griffenfeldts Kiste findes en dobbelt Metalplade. Paa den øverste staar en kort Indskrift. Den dækker over den anden, paa hvilken en lang, sympatisk Indskrift om hans sørgelige Skæbne.

Nebel Kirke er opført af Stamhuset Stensballegaard 1878 i Stedet for den nedbrudte Nebel Kirke. Bygningen er i gotisk Stil af røde Sten paa Granitsokkel og bestaar af et udelt Langhus med tresidet Afslutning mod Øst samt Taarn med Spir mod Vest. Taarnets Underrum er Forhal. Kirken har dels aaben Tagkonstruktion, dels Bjælkeloft. Stor Spidsbue mellem Kor og Korafslutning. Altertavle og Alterbord, i rig Barokstil, er fra den gamle Kirke, skænkede 1656 af Henrik Mund og Hustru, med et ældre Maleri. Et Maleri af F. Storch fra 1874, Christus i Emaus, der en Tid har tjent som Alterbillede, hænger i Kirken. Romansk Granitfont med Relieffer. Smuk 18-armet Messinglysekroner. Det øvrige Inventar er nyt.

Stensballegaard, der i 1341 og 1361 ejedes af Truels Jensen, bestaar af en Hovedbygning, der ligger smukt og fremtrædende i Landskabet, samt af en dominerende Vestfløj og to lave Sidefløje i Nord og Syd. Murene er hvidkalkede. Hovedfløjen, som er 2 Stokværk høj over Kælderen og har Midtriselit med Kvistgavl, er ifølge Jernankrene under Gesimsen opført 1692 af Baron Fr. Krag, Sidefløjene 1693. I Sydfløjen, der muligvis indeholder ældre Mure, sidder en Sten med Indskrift om, at Folmer Rosenkrantz 1582 lod „det sidste Hus bygge paa denne Gaard“ samt Vaaben fra samme Tid. Bygningen har været omgivet af Grave, der nu er erstattede af en Dam i Ladegaarden, hvis Bindingsværksslænger blev fuldførte 1694. Trods den enkle Arkitektur danner Baroktidens Gaardanlæg en imponerende Helhed, idet Husene, Haven og en lang Allé østen for denne er ordnede efter en fast Hovedakse.

Serridslevgaard blev skænket 1424 til Maribo Kloster af Karine Klausdatter Krumpen og var derefter bortlejet. I 1599 tilbyttede Claus Mund sig Ejendomsretten til Gaarden af Maribo Kloster mod Vorninggaard i Hillerslev Herred. Den har siden hen tilhørt flere Slægter. Hovedbygningen, der er af Grundmur, bestaar af 3 Fløje, 1 Stokværk, med høj Kælder, er opført 1777. Den store, smukke Have er anlagt i Terrasser og gaar over i Park og Skov.

Væhrholm var 1485 en Bondegaard, som tidligere havde tilhørt Kronen, men da ved et Mageskifte var kommet til Rosenkrantz'erne og forbandtes med Stensballegaard. 100 Aar efter blev den oprettet til Hovedgaard, da den ved Skiftet efter Folmer Rosenkrantz tilfaldt hans Datter Birgitte R. g. m. Claus Nielsen Glambek til Rask. Deres

Datter Sidsel, gift med Morten Pachs, solgte den 1648 til Chrf. Pachs til Stensballegaard, hvis Enke, Hilleborg Bille, 1656 solgte den til Jomfru Dorte Urne. Senere kom den til Rentemester Henr. Müller og blev 1685 med Gods udlagt fra ham til Borgmester Jørgen Nielsen i København, men 1691 overdrog Thom. Finckes Enke, Drude Müller, Johs. Fincke og Frans Müller for Gæld Væhrholm til Fr. Krag til Stensballegaard. Ved Stamhusets Oprettelse 1748 hørte Væhrholm til det, omtrent ved samme Tid blev dens Bygninger nedbrudt og de fleste af dens Jorder lagt under Sognet.

Langs Kysten af Horsens Fjord, særlig ved Stensballesund, findes mange Køkkenmøddinger fra Stenalderen. Ialt kendes ca. 15, alle dog af temmelig ringe Udstrækning. I Sognet har endvidere været 4 store Stenalders Stengrave, nu forstyrrede eller sløjfede. De to fandtes Sydvest for Haldrup By, den tredie Øst for denne, den fjerde Nord for Være blev undersøgt af Nationalmuseet. Det er formentlig disse Dysser, der omtales i „Danske Atlas“ som Offersteder fra hedenske Tider. Ogsaa en Del Gravhøje nævner „Danske Atlas“ i Være Sogn. Nu kendes henved 10, de fleste dog forstyrrede eller helt sløjfede. Sydøst for Meldrup ligger højt den anselige Galgehøj. Fund fra Jernalderen er fremdraget flere Steder, saaledes et mindre Bopladslag Vest for Være By.

Serridslev Skole er oprettet 1730 af Assessor Henrik Muhle til Serridslevgaard. Bygningen blev i 1799 fornyet. I 1906 blev der i den sydlige Del af Byen opført en ny Skolebygning, der i 1931 udvidedes med 1 Klasseværelse.

N. J. Nielsen,
Førstelærer.

S. Ring Christensen,
Førstelærer.

K. M. K. Andersen,
Lærerinde.

E. Bang,
Uddeler.

NIELS JAKOB NIELSEN, Førstelærer, er født d. 18. Januar 1889 i Nørre-Vissing som Son af Gaardejer J. Nielsen og Hustru Kirsten, født Jacobsen. Gift 1912 med Birthe Sørensen. Dimitteret 1910 fra Gedved Seminarium. Ansat som Førstelærer ved Serridslev Skole siden 1920.

SIGURD RING CHRISTENSEN, Førstelærer, er født den 17. November 1905 som Søn af Lærer Ejnar Christensen og Hustru. Gift 1930 med M., født Hyldegaard Hansen. Dimitteret 1928 fra Jellinge Seminarium. Ansat som Førstelærer ved Haldrup Skole.

K. M. K. ANDERSEN, Lærerinde. Lærerinde ved Børnehjem og Skoler i Horsens i 10 Aar. Ansat som Lærerinde ved Haldrup-Stensballe Forskole.

KIRSTEN MARIE ANDERSEN, Lærerinde, er født den 15. December 1905 i Resebro som Datter af fhv. Købmand A. Andersen og Hustru. Dimitteret 1928 fra Silkeborg. Ansat som Lærerinde ved Serridslev Skole siden 1931.

Th. Hansen,
Skovfoged.

Serridslev Brugsforening er oprettet 1908. Medlemsantallet er ca. 90. Omsætningen var sidste Aar ca. 66,000 Kr. Formand er Grd. A. Sørensen. Foreningens Uddeler er E. Bang.

ERHARDT BANG, Uddeler, er født den 27. April 1883 som Søn af Skovfoged J. L. Bang og Hustru Anna Cecilie, født Poulsen. Gift 1908 med Anna Marie Laursen. Ansat som Uddeler ved Serridslev Brugsforening siden 1915.

THEODOR HANSEN, Skovfoged, er født den 11. April 1902 som Søn af Gaardejer N. Hansen og Hustru Anna Kathrine, født Simonsen. Gift 1930 med Aase Høj Madsen. Ansat som Skovfoged i Stensballegaard Skovdistrikt siden 1928. Forhen Assistent paa Aabenraa Skovdistrikt og Hvidkilde, Ulriksdal.

Medlemmer af Være Nebel Sogns Sogneraad er: Gaardejer P. A. Pedersen, Formand, Gartner H. J. Porskjær, Gaardejer Jørgen V. Jørgensen, Gaardejer M. Laursen, Gaardejer Laurs Karlsen, Gaardejer Mads Lindstrøm, Fabrikant C. J. Meyer, Anders Madsen Høj og Niels Hansen.

LUNDUM HANSTED KOMMUNE bestaar af Lundum og Hansted Sogne. — Lundum Sogn omgives af Hansted, Tolstrup og Østbirk Sogne samt Nim Herred. — Hansted Sogn omgives af Lundum, Tolstrup og Nebel Sogne, Horsens Købstadsjorder, Vejle Amt og Nim Herred.

I Lundum Sogn findes Byerne: Lundum med Kirke, Præstegaard, Friskole, Elektricitetsværk, Brugsforening og Jernbanestation, Lundumskov med Skole og Forskole, samt en Del Gaarde og Huse.

I Hansted Sogn findes Byerne: Hansted med Kirke, Skole, Hansted Hospital, Brugsforening, Egebjerg med Skole og Brugsforening, Raadved med Skole, Kannerup, og en Samling af Gaarde og Huse samt Hovedgaarden Hanstedgaard.

Lundum Sogn har Tingsted i Horsens og hører under Bjerge Herreds Retskreds, Vore Herreds Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Horsens Læge- og Skattekreds, Vore-Nim Herreders Vurderingskreds, Gamle-Skanderborg Amts 3. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 158. Lægd.

Hansted Sogn har samme Tingsted og hører under de samme Kredse som Hovedsognet samt 4. Udskrivningskreds, 154. Lægd.

Lundum Kirke bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid samt Taarn mod Vest og Vaabenhus mod Syd. — De oprindelige Mure er af Granitkvadre og Fraadsten paa Skraakantsokkel. Norddøren og flere Vinduer er bevarede. Syddøren benyttes endnu. I den seneste Middelalder tilbyggedes Taarnet, af Munkesten og ældre Kvadre, med blindingsprydet Gavle. Vaabenhuset, af Munkesten, er yngre. — 1886 tilbyggedes et Trappetaarn af store, røde Mursten i Munkeskifte paa Granitsokkel. I det Indre har Koret og Taarnrummet sentgotisk Hvælving, Skibet er langt yngre, buet Træloft. — Altertavle i Renæssancestil med et indridset Billede af Billedhugger Fjeldskov. Romansk Granitfont. Prædikestol i Renæssancestil. Gammelt Krucifiks.

Hansted Kirke bestaar af Apsis, Kor og Skib fra romansk Tid samt Taarn mod Vest og Vaabenhus mod Nord. De oprindelige Mure er af Fraadsten. Syddøren og flere Vinduer sesilmurede. Norddøren benyttes endnu. — Munkestenstaarnet, med glatte Gavle, er en sentmiddelalderlig Tilbygning. Et Trappetaarn mod Nord er opført 1873. Vaabenhuset, i Spidsbuestil, er fra Nutiden. Hele Kirkens Indre er sentgotisk hvælvet. Altertavle i Renæssancestil med et Maleri, restaureret 1894. Romansk Granitfont med Dyrefigurer og Løvværk. Prædikestol i Renæssancestil. En Korsranke fra 1721 er opsat ved Skibets Nordmur. I Taarnrummet Pulpitur med Orgel.

Lundum Skole er oprettet 1854 af Kommunen. Skolen er 4-klasset. Forskolen er bygget 1923.

Egebjerg Skole er oprettet 1881 af Kommunen, oprindeligt en Biskole til Hansted. Den blev ombygget 1901. Skolen er 2-klasset med ca. 50 Børn.

Bodker Rasmussen,
Førstelærer.

Chr. Konrad Fischer,
Lærer.

Frk. Mathiasen,
Lærerinde.

CHRISTOFFER KONRAD FISCHER, Enelærer, er født den 7. November 1874 som Søn af Bager Fischer og Hustru. — Gift 1902. — Dimitteret fra Gedved Seminarium 1896, ansat som Enelærer ved Egebjerg Skole.

Hansted Hospital eller Hanstedgaard, som det kaldtes før i Tiden, nævnes i Valdemar Jordebog som Krongods; siden maa den have tilhørt Rane Jonsen, med hvis Gods den kom til Kronen, som 1577 gav Borgmester Adser Sørensen Livsbrev paa Hansted Hovedgaard, men 1585 mageskiftede den og en Del andet Gods til Kjeld Brockenhuus. — Efter hans Død ejedes den af Enken Edel Ulfeld og Sønnen Johan Brockenhuus, hvis Enke Helvig Bille ægtede Henning Pogwisch, der 1662 nævnes som Ejer af Hanstedgaard. Hans Stifsøn Erik Brockenhuus maatte sælge den. 1684 skødede Arvingerne efter Peder Hansen Hanstedgaard og Gods til Borger i Horsens Anders Jensen Thonboe, hvis Enke Dorthe Hansdatter Lottrup, der efter at havde mistet sin Søn 1704, 1705 skænkede Gaard og Gods, med Lundum og Hansted Kirker, til det af hende i Hansted By oprettede Hospital for 24 fattige, gamle, husarme og vanføre Mennesker. Senere er Stiftelsen udvidet. I 1850 laa endnu til Hansted 48 Gaarde og 28 Huse, men i den følgende Tid solgtes Godset, og 1904 afhændede Stiftelsen Hovedgaarden for 100,000 Kr. til Forpagter T. O. Harries, som senere solgte den til Stef. Svendsen, hvis Enke havde den til 1924, da den kom til N. A. Have. I Stiftelsen optages nu 60 trængende Folk. Hospitalsbygningen, der ligger ved Kirken ud til Landevejen, er opført 1712, ombygget 1867—68 og udvidet 1881—82 ved Paabygning af et Stokværk. Den bestaar af en Hovedfløj i 2 Stokværk og to Sidefløje i 1 Stokværk, alt af Grundmur, med Kælder under Hovedfløjen. I Bygningen findes Bolig for de 60 Beboere og for Økonomen samt en fælles Forsamlingsstue, to Sygestuer, en Ligstue, og i den sydlige Ende af Hovedfløjen et lille Kapel, hvori der holdes Morgen- og Aftenandagt. Stiftelsen ledes af en Forstander, som for Tiden er Forstander Ibsen, som bor i Horsens, og en Økonoma.

MARIE JENSEN, Økonoma, er født den 22. November 1876 som Datter af Niels Jensen og Hustru. Ansat som Økonoma ved Hansted Hospital.

Egebjerggaard blev samlet 1860 af J. H. Møller, senere Justitsraad, hvis Søn, J. M. Møller, overtog den 1906. 1910 kom den til C. Friis.

Raadved Kjærsgaard fik Major Gersdorff Skøde paa 1821. Den kom senere til

Fabrikant, Folketingsmand H. P. Heide, der forøgede og forbedrede Gaarden og 1884 solgte den for 190,000 Kr. til Mozart Jensen, fra hvis Enke, Elisabeth, f. Wengel, den 1913 kom til Landmandsbanken i København, og derefter til Greve U. H. C. Scheel, som 1919 solgte den for 450,000 Kr. til Proprietær Chr. Lund og Købmand Bentzen i Odder. Disse mageskiftede den samme Aar til Kursusforstander C. A. Søegaard fra Aarhus, der indrettede Skolekursus paa Raadved Kjærsgaard, men snart efter solgte den til S. P. Christensen, København, der $\frac{1}{2}$ Aar senere solgte den til S. Bach for 365,000 Kr.

Petersholm blev 1814 af Kammerjunker Chr. Gersdorff solgt til Kammerherre C. S. Bülow og Kammerjunker F. F. V. Bülow, men efter Gersdorffs Død 1826 solgtes den ved Auktion i hans Bo 1827 til Landinspektør A. L. Hastrup. Gaarden kom derefter til Ritmester C. J. Crone og solgtes 1856 af Hansen for 60,000 Rd. til cand. jur. C. L. Monberg, som 1875 afhændede den for 164,000 Kr. til C. R. S. Krøyer. Han solgte den 1884 til Mælkeriforpagter H. V. Kayser, hvis Enke 1912 afhændede den for 152,000 Kr. til Forpagter H. Berg. Efter at have fraskilt nogle af Jorderne, solgte han den 1917 for 171,000 Kr. til C. Grandjean, der 1924 solgte den til H. Davidsen.

Af de 65 Høje, der findes i Hansted Sogn, er de fleste forstyrrede ved Gravnin-ger og lignende. 10 smukke Høje i Hansted Skov er fredlyste. En Del af Højene ligger i Sognets sydvestlige Del paa Bakkerne mod Hansted Aa, andre Nordøst og Øst for Hansted. I flere af Højene er gjort Fund fra Sten- og Broncealderen. Et Par Steder er fundet Lerkar under flad Mark. Paa Marken ved Lærkenfeldt er af National-museet undersøgt 2 dybtliggende og rigt udstyrede Grave fra Folkevandringstiden, begge med Glaskar, Lerkar, Benkam og Jernvaaben m. m.

Lundum Brugsforening er oprettet den 3. December 1886. Medlemsantallet er ca. 100. Omsætningen var sidste Aar ca. 70,000 Kr. Formand er Gaardejer Kr. Jensen, Lundumgaard. Foreningens Uddeler er Hans Jensen, som har været der siden 1911.

Egebjerg Brugsforening er oprettet 1897. Medlemsantallet er ca. 200. Omsætning-
gen var sidste Aar ca. 140,000 Kr. Formand er Gaardejer F. Mikkelsen. Foreningens
Uddeler er Albert Svendsen, der har været der siden 1925.

Medlemmer af Lundum Hansted Sogns Sogneraad er: Gaardejer P. Petersen, For-
mand, Arbejdsmand E. Falk, Gaardejer N. Carlsen, Vandværksassistent P. Glud, Gaard-
ejer Th. Andersen, Arbejdsmand Otto Munck, Murerimester K. P. Siig, Gaardejer Sofus
Jensen, Gaardejer Jens Jensen, Gaardejer Ejner Hougard og Jakob Andersen.

ØRRIDSLEV SOGN omgives af Katstrup, Tolstrup, Nebel, Være, Søvind, Gangsted og Vedslet Sogne. I Ørridslev Sogn findes Byerne: Ørridslev med Kirke og Skole, Tvingstrup med Skole, Andelsmejeri, Jernbanestation, Ørskov med Skole, Brugsfor-
ening, Hovedgaard med Skole, Mellem- og Realskole, Højspændingsværk, Filial af
Horsens Bank, Apotek, Mejeri, Jernbanestation samt en Samling af Gaarde og Huse.

Ørridslev Sogn har Tingsted i Horsens og hører under Bjerge Herreds Retskreds, Voer Herreds Politikreds, Skanderborg Amtstuedistrikt, Horsens Lægekreds, Skander-
borg Skattekreds, Voer-Nim Herreders Vurderingskreds, Gamle Skanderborg Amts 3.
Folketingskreds, 2. Forligskreds og 4. Udskrivingskreds, 157. Lægd.

Ørridslev Kirke bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid samt Taarn mod Vest og Vaabenhus mod Nord. De romanske Mure er af Fraadsten. Korbuen er bevaret, Syddøren og flere højtsiddende Vinduer ses tilnærede. I den seneste Middelalder tilbyggedes Taarnet, som senere er stærkt skalmuret, og Vaabenhuset, der er to Stokværk højt, begge af Munkesten. Kirkens Indre har sentgotiske Hvælvinger, hvorpaa der findes kalkmalede Dekorationer fra Tiden ca. 1500. I Korbuen er der fremdraget værdifulde romanske Kalkmalerier. Ny Altertavle med et Maleri af Th. Jensen fra 1867. Alterstagerne er givne 1596 af Niels Grøn i Borup for hans Faders, Jens Grøn i Hoved, og Moders, Ane Nielsdatters, Begravelse i Allergulvet. Romansk Granitfont med firkantet Kumme. Prædikestol i Barokstil.

Hovedgaard eller Store-Hovedgaard var oprindelig en By eller Samling af Gaarde ved Navn Hoved. 1417 solgte Joh. Gundersen sin Gaard og Enemærke i Huffuit til Mikkell Olufsen, hvis Søn, Eske Mikkelsen, 1453 solgte sin Andel i Hovedgaard til Søren Jensen. Dennes Søn, Niels Sørensen Juul, udkøbte 1457 sine Brødre og ligeledes Mikkell Olufsens øvrige Arvinger, og hans Søn, Søren Juul, ejede siden Hovedgaard ind i det følgende Aarhundrede. 1587—90 nævnes Jens Grøn i Hovedgaard. (Se endvidere under Kattrup og Ørridslev Kirker). 1610 og senere laa Hovedgaard under Skanderborg Slot, derefter under Skanderborg Rytterdistrikt, ved hvis Salg 1767 den ene Gaard og Hoved Kro købtes for 2202 Rd. af Hofjægermester Chr. Fr. Røders Enke, Ingeborg Marie Thomsen, som 1769 skødede den til Oberst Fr. Chr. Grev Trampe, hvis Enke, Clara Hedevig Grabov, 1781 skødede den m. m. for 12,084 Rd. til Sønnen, Kammerherre, Grev Jørgen Dtl. Trampe til Staarupgaard, fra hvem den 1786 ved Auktion for 11,841 Rd. kom til Kammerjunker Chr. Wormskjold. 1800 solgte P. Skandorff Hovedgaard til Kaptajn C. H. Secher, som 1803 solgte den til sin Broder, J. M. Secher til Williamsborg, der 1810 skødede den til Heinr. Erichsen. Han afhændede 1819 Gaarden for 17,600 Rbd. til Rigs greve C. C. Baudissin. 1821 kom den for 20,000 Rbd. til Baron Preben Krag-Juel-Vind-Arenfeldt, men 1854 tilhørte den Ch. Mitchell, som 1862 solgte den for 47,000 Rd. til Løjtnant A. Nyholm, der 1875 afhændede den for 73,000 Rd. til T. E. Hansen, af hvem den 1891 solgtes for 120,000 Kr. til P. H. E. Madsen, som 1895 solgte den til Hartv. Hartvigsen. 1913 blev den af Heide Jørgensen afhændet for 160,000 Kr. til P. Winther, som 1919 solgte den for 300,000 Kr. til Kammerjunker L. H. F. H. Castenskjold-Benzon, der samme Aar afhændede den til P. A. Glud.

Ørskovgaard tilhørte 1817 J. L. Wielandt, men købtes 1833 af Baron Preben Krag-Juel-Vind-Arenfeldt, som 1840 skødede den for 17,500 Rbd. Sølv til A. H. F. Holck. 1850 tilhørte den Carl Rieper, derefter H. G. T., og 1859 blev den ved Tvangsauktion solgt for 33,000 Rd. til H. P. Petersen, hvis Enke, Villhelmine, f. Jordy, 1868 afhændede den for 51,000 Rd. til J. C. Petersen. Derefter tilhørte den J. C. Brøndum og C. J. A. Brøndum, som 1906 solgte den for 132,100 Kr. til caud. phil. E. Henningsen, fra hvem den 1918 for 207,000 Kr. kom til N. Baatrup.

Ørridslevgaard tilhørte 1814 Forvalter, senere Kammerraad M. H. Risom, ca. 1842 Generalmajor, Baron J. C. Krag-Juel-Vind-Arenfeldt til Stensballegaard, der 1853 solgte den for 20,000 Rd. til A. Holck, som 1872 forøgede den med 9 Tdr. H. og samme Aar solgte den for 75,000 Rd. til Forpagter J. O. Lauritzens Enke, hvis Søn, J. F. Lauritzen, 1887 overtog den. Ved samme Tid deltes Gaarden i Ørridslevgaard og Havgaard. J. F. Lauritzen solgte denne 1915 for 200,000 Kr. til J. Munkedal-Petersen, senere er den overgaaet til A. Overgaard.

Hovedgaard Mellem- og Realskole er oprettet 1900 af en Kreds af Forældre, der ønskede at give deres Børn Del i den højere Undervisning. Skolen gik senere over til privat Eje. Dens første Bestyrer var afdøde kgl. Translatør Bertelsen, derefter Skolebestyrer Hanssen, der døde 1913. Skolen overtoges derefter af Skolebestyrer Blauder (nu ansat ved den kommunale Realskole i Køge), der solgte den til nuværende Ejer og Bestyrer, V. Munch. Skolen fik Eksamensret til Mellemskoleeksamen 1909 og til Realeksamen 1910. Den er støttet af Stat, Amt og Kommune og har Elever fra hele Landet. Skolen har normalt 1 Realklasse, 4 Mellemskoleklasser og 2 Underklasser. Disse undervises af 3 Lærere og 2 Lærerinder. En Del Elever kommer ind til Skolen, dels med Tog, dels med Rutebiler.

Ørridslev Skole blev bygget i 1830. I 1891 flyttedes den til en nyopført Skolebygning i selve Byen. Skolen er 2-klasset med ca. 37 Børn.

Tvingstrup Skole er opført 1860. Af Lærere ved Skolen har følgende været: Chr. Bojesen 1829—59, Mogens Andersen 1859—1902, K.S. Rasmussen fra 1902—13.

Tvingstrup Skole.

Ørskov Skole er oprettet omkring 1815. Den oprindelige Bygning blev flyttet 1881. I 1901 blev Skolen udvidet med en Skolestue. Skolen er 2-klasset med ca. 25 Børn.

Hovedgaard Skole er oprettet 1886 og udvidet i 1901. Oprindeligt var det et Ene-lærerembede for en ugift Lærer uden Jordlod. — I 1921 udvidedes Skolen til et Førstelærerembede samt med en Forskole. Senere blev Lærerindeembedet omdannet til Andenlærerembede og besat med Andenlærere. Skolen har ca. 60—70 Børn.

GUSTAV STIG AALSTRUP-POULSEN, Lærer, er født den 24. Februar 1901 i Rygaardstrand Skole som Søn af Lærer J. R. Aalstrup-Poulsen og Hustru Marie Jensine Petrine, født Jensen. Gift 1923 med Karen Pedersen Ballisager. Dimitteret fra Gedved 1922, ansat ved Horsens Statsskoles Forberedelsesskole 1922—24, ansat som Lærer ved Ørridslev Skole siden 1926.

RICARD FREDERIKSEN, Lærer, er født den 26. Januar 1898 som Søn af Peder Frederiksen og Hustru. Gift 1923. Ansat som Lærer ved Tvingstrup Skole.

JENS PEDERSEN, Lærer, er født den 12. Februar 1891 som Søn af Gaard- og Møllejer P. Pedersen og Hustru Kirstine, født Willumsen. Gift 1916 med Eleonora Nielsen. Dimitteret fra Hjørring 1914, Vikariat 1914—15, ansat som Lærer ved Ørskov Skole siden 1915. Formand for Menighedsrådet, Formand for Brugsforeningen, Kasserer for Hovedgaard og Omegns Højspændingsværk.

PEDER AKSEL MARIUS LUNDBYE, Førstelærer, er født den 26. Oktober 1881 i Lund som Søn af Overbetjent N. Lundbye (Statsfængslet i Horsens) og Hustru Ane Sørine, født Pedersen. Gift 1926 med Juliane Jensen. Dimitteret 1912 fra Jellinge Seminarium. Lærer ved Kolding Realskole 1909—13, ved Aarhus Skolevæsen 1914—27, ansat som Førstelærer ved Hovedgaard Skole siden 1927.

V. Munch,
Realskolebestyrer.

P. A. M. Lundbye,
Førstelærer.

J. Pedersen,
Lærer.

J. C. Rasmussen,
Snedkermester.

ELINE PETREA NIELSEN, Lærerinde, er født den 6. Juni 1889 i Hostrup som Datter af Lærer H. P. Nielsen og Hustru Kirsten Marie, født Pedersen. Dimitteret 1920 fra Ribe. Lærerinde ved Gausager Skole 1920—23, i Nøraa 1923—25, ansat som Lærerinde ved Hovedgaard Forskole siden 1925.

Hovedgaard Avis. I Aaret 1929 fik Hovedgaard sin egen Avis. Avisen, der nærmest er et Annonceblad, udgaar en Gang om Ugen til enhver Husstand i Hovedgaard og omliggende Kommuner og har i den korte Tid, den har bestaaet, indarbejdet sig til at være en fast Institution, som man regner med. Avisen er startet af Bogtrykker Johs. Nielsen, der ogsaa er dens Redaktør og Ud giver.

Hovedgaard Borgerforening er stiftet 1916. Foreningens Formaal er at varetage Byens og Borgernes Interesse og samle Medlemmerne til selskabelige Former. Den første Formand, Foreningen havde, var Tømmerhandler L. Christensen. Medlemsantallet er ca. 95 aktive og ca. 40 passive. Bestyrelsen bestaar af følgende: Slagtermester Urban T. Andersen, Formand, Dyrlæge Brigsted, Næstformand, Ølhandler Jensen, Kasserer, Gaardejer Svendsen, Installatør Kjeldsen, Kabelmester Knudsen, Mejeri-ejer Christensen, Sekretær.

URBAN TEGLIUS ANDERSEN, Slagtermester, er født den 26. Juli 1904 i Hovedgaard som Son af Slagtermester J. L. Andersen og Hustru Anna Marie, født Jensen. Gift 1932 med Erna Jensen. Formand for Hovedgaard Borgerforening siden 1933. Vurderingsmand for Husmandskreditforeningen, Medlem af Bestyrelsen for Hovedgaard Vandværk.

Tvingstrup Lokalforening er oprettet 1910. Medlemsantallet er ca. 62. Omsætningen var sidste Aar ca. 130,000 Kr. Foreningens første Formand var Gaardejer A. Jacobsen, nuværende er Gaardejer H. Hansen Halding. Uddeler er S. E. Laursen.

SØREN ELISHUS LAURSEN, Uddeler, er født den 26. September 1887 i Bleld som Son af Gaard-ejer N. Laursen og Hustru M. født Sorensen. Gift 1924 med Kirstine Pedersen. Ansat som Uddeler ved Tvingstrup Lokalforening siden 1924.

U. Teghthus Andersen,
Slagtermester.

S. E. Laursen,
Uddeler.

A. Chr. Hansen,
Uddeler.

Chr. Sorensen,
Uddeler.

Tvingstrup Brugsforening er oprettet 1898. Medlemsantallet er ca. 180. Omsætningen var sidste Aar ca. 120,000 Kr. — Første Formand var Tømrer P. Andersen, nuværende er Gaardejer Hans Hansen. Foreningens Uddeler er A. Chr. Hansen.

ALFRED CHRISTIAN HANSEN, Uddeler, er født den 19. December 1898 i Tvingstrup som Søn af Gaardejer Jens Hansen og Hustru Maren, født Rasksen. Gift 1925 med Ellen Elise Jacobsen. Ansat som Uddeler ved Tvingstrup Brugsforening siden 1926.

Hovedgaard Andels-Foderstofforretning er oprettet 1903. Medlemsantallet er ca. 400. Omsætningen var sidste Aar ca. 506,695 Kr. Første Formand var Partikulier J. Bislund, nuværende er Gaardejer N. J. Hansen. Foreningens Uddeler er Chr. Sørensen.

CHRISTEN SØRENSEN, Uddeler, er født den 29. August 1876 i Tørring som Søn af Skraeder M. Sørensen og Hustru Mette Marie født Laursen. Gift 1909 med Kirstine Bech. Ansat som Uddeler ved Hovedgaard Andels-Foderstofforretning siden 1903.

NIELS SØRENSEN SCHMIDT, Stationsmester, er født den 26. Juni 1872 som Søn af pens. Stationsbud S. N. Schmidt og Hustru Kirsten Marie, født Christensen. Gift 1898. Ansat som Stationsmester ved Tvingstrup Station.

E. E. Lyager Hansen,
Læge.

P. Jensen Lyngsøe,
Læge.

J. Johs. Brigsted,
Dyrlæge.

Anna M. Jepsen,
Distriktsjordemoder.

EVALD ELMER LYAGER HANSEN, Læge, er født den 27. Juli 1885 i Randers som Søn af Sergeant N. Th. Hansen og Hustru Anna Marie, født Lyager. Gift 1921 med Agathe Knudsen. Student fra København 1908, cand. med. 1914, Turnus paa Frederiksberg Hospital og Rudolph Bergs Hospital, 1. Reserve-læge ved Statshospitalet i Sønderborg 1920—21, praktiserende Læge i Thisted 1922—29, praktiserende Læge i Hovedgaard siden 1929, udsendt Delegeret for Dansk Røde Kors til Rusland 1917—19, Dansk Røde Kors Hæderstegn.

PETER JENSEN LYNGSØE, Læge, er født den 26. August 1893 som Søn af Gaardejer Jens Lyngsøe og Hustru. Gift 1926. Læge ved Julemærkesanatoriet 1921, Reserve-læge paa Amtssygehuset i Skanderborg 1922, Reserve-læge paa Amtssygehuset i Fredericia 1923—24, Kandidat paa Kommunehospitalet i København 1925, Reserve-læge paa Amtssygehuset i Grenaa 1926—27, praktiserende Læge i Hovedgaard siden 1927.

JENS JOHANNES BRIGSTED, Dyrlæge, er født d. 7. Juni 1897 i Hovedgaard som Søn af Proprietær J. J. Brigsted og Hustru Else, født Winther. Gift 1922 med Marie Mikkelsen. Realeksamen fra Skanderborg Realskole 1913, Dyrlægeeksamen 1921, praktiserende Dyrlæge i Hinnerup 1922—24, i Hovedgaard siden 1924.

JENS PETERSEN, Dyrlæge, er født den 5. Marts 1854 som Søn af Peter Christian Petersen og Hustru Jensine, født Poulsen. Gift 1884 med Amalie Præunthun. Praktiserende Dyrlæge i Hovedgaard, har gennem 20 Aar været i Sogneraadet.

ANNA MARIE JEPSEN, Distriktsjordemoder, er født den 9. April 1885 i Sdr. Aldum som Datter af Avlsbruger Jacob Rasmussen og Hustru. Gift 1920 med Lagerforvalter J. M. Jepsen. Jordemodereksamen 1915. Distriktsjordemoder i Tebstrup 1916—21, siden 1921 i Hovedgaard.

Hovedgaard Biograf.

JACOB CARL RASMUSSEN, Snedkermester, er født den 29. Februar 1870 som Søn af Rasmus Rasmussen og Hustru Christine, født Petersen. Gift 1897 med Karen Marie Rasmussen. Uddannet som Snedker, Snedkermester i Odder fra 1896—1913, Snedkermester i Hovedgaard siden Novbr. 1913 og Ejer af Hovedgaard Biograf siden 1919.

HAKON MORTENSEN, Skrædder, er født den 17. Marts 1910 i Hovedgaard som Søn af Skrædder Jørgen Mortensen og Hustru Caroline, født Jensen. Formand for Hovedgaard Idrætsforening.

C. Lorenzen,
Skovrider.

CARL HENRIK LORENZEN, Skovrider, er født den 19. Februar 1888 paa Løndal som Søn af Skovrider F. P. V. Lorenzen og Hustru Kristiane, født Koch. Gift 1922 med Gerda Nannestad. Skovrider i Hovedgaard for Skovdyrkerforeningen for Aarhus og Skanderborg Amtsrads-kredse siden 1932, Medlem af Ørridslev Sogneraad siden 1933, Formand for konservativ Vælgerforening for Østbirkkredsen.

HERLUF VIALE JENSEN LÜN, Skovfoged, er født den 12. Maj 1896 i Møllerup som Søn af Gaardejer A. Lün og Hustru Thomine, født Pedersen. Gift 1925 med Boline Sørensen. Skovfoged i Hovedgaard siden 1930.

H. V. Jensen Lün,
Skovfoged.

Medlemmer af Ørridslev Sogns Sogneraad er: Gaardejer E. Hansen, Formand, Proprietær A. J. Overgaard, Skovrider C. H. Lorenzen, Husmand K. Bentzen, Gaardejer H. Hansen, Landpostbud A. Enevold og Banearbejder K. Nielsen.

KATTRUP-TOLSTRUP KOMMUNES tilstødende Sogne er: Ørridslev, Ovsted, Hylke, Vedslet, Nebel, Hansted, Lundum og Østbirk.

I Katstrup Sogn ligger Katstrup Kirke og i Tolstrup Sogn Tolstrup Kirke. Begge Kirker har Kor og Skib, Taarn, der ligger mod Vest samt et Vaabenhus. Ved Katstrup Kirke ligger Vaabenhuset mod Nord, men ved Tolstrup Kirke vender det mod Syd. Ved begge Kirker er Taarn og Vaabenhus senere Tilbygninger. Katstrup Kirke ombyggedes i 1850, i Tolstrup Kirke indlagdes Bjælkeloft i 1900. Altertavlen i Katstrup Kirke er et Maleri og Prædikestolen er fra Aar 1600. I Tolstrup Kirke er Prædikestolen i Renæssancestil og Altertavlen et Egetræsrelief.

Sognepræst er Provst P. Clausen.

Skolevæsenet i Kommunen bestaar af Katstrup og Gedved Skoler.

Endvidere findes i Kommunen: en Præstegaard, en Fattiggaard med Alderdomshjem, et Par Brugsforeninger, et Par Mejerier, et Afholdshotel m. m.

Kattrup-Tolstrup Sogns Tingsted er i Horsens og det henhører under Bjerge Herreds Retskreds og Vore Herreds Politikreds samt Skanderborg Amtstuedistrikt. Endvidere tilhører det Horsens Lægekreds, Skanderborg Skattekreds, Vore-Nim Herreds Vurderingskreds, Gl. Skanderborg Amts 3. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds Lægd 152 og 153.

Gedved 1887.

Gedved Seminarium. I Gedved oprettedes 1854 af et Aktieselskab en Folkehøjskole med Politikeren Lucianus Kofod som Forstander. I 1859 blev den købt af Landstingsmand L. P. Bojsen. — Højskolen var i nogle Aar forenet med en Friskole, og den 1. Oktober aabnedes Seminariet, som efterhaanden fik saa stor Tilgang, at Højskolen nedlagdes 1881.

Seminariet begyndte med 12 Elever. Man kunde gerne undres over, at der overhovedet meldte sig Elever. Det var nemlig den Gang ikke nogen let Sag for et privat Seminarium at hævde sig ved Siden af „de kongelige Seminarier“. Det var ganske vist ved en Bestemmelse af 15. Februar 1857 blevet bestemt, at der aarlig skulde holdes en Skolelærereksamen for Folk, der havde søgt Uddannelse ad privat Vej, og denne Eksamen skulde give samme Ret som den, der afholdtes som Afgangseksamen fra de kgl. Seminarier. Men denne Eksamen for Privatister afholdtes af en Kommission, medens Statsseminarierne selv holdt deres Eksamen, og det var i alt Fald den almindelige Mening, at det var meget lettere at faa Eksamen fra Statens Seminarier end ved Kommissionen.

Fra den ret beskedne Begyndelse — 12 Elever i 1862 — gik Seminariet støt og sikkert fremad. Gjedved-Seminaristerne fik efterhaanden et godt Lov paa sig, og i Firserne var Elevantallet oppe paa indtil 100 Elever i en Klasse. Men ved 25 Aars Jubilæet i 1887 var Elevantallet allerede begyndt at gaa ned, og i Løbet af de kommende Aar gik det saa stærkt tilbage, at det midt i 90erne saa ud til, at Skolen ikke mere kunde drives som Seminarium. I 1895 mødte der til Optagelsesprøven kun 1 Mand. Nedgangen skyldtes for en stor Del det, at der i det hele var ringere Tilgang til Seminarierne. Der var blevet Overproduktion af Lærere, og det var ret vanskeligt for

dem, der fik Eksamen, at faa noget at bestille. Det vilde dog ikke være rigtigt at søge Grunden til Seminariets Tilbagegang alene i disse ydre Forhold; thi andre Privatseminarier holdt netop i de Aar Elevantallet godt oppe. Det er da heller ikke saa vanskeligt at finde indre Grunde, eller navnlig een Grund. Bojsen var efterhaanden kommet ind paa at arbejde med mange andre Ting end Seminariet. Han var meget optaget af landøkonomiske Sager. Politiken havde altid haft en stor Del af hans Interesse, og i 1894 blev han valgt til Medlem af Landstinget. Under alt dette traadte hans Interesse for Seminariet naturligvis i Baggrunden, og tilsidst var der mange, endog af Seminariets Venner, der troede, at Skolen var nedlagt. Under disse Forhold maatte der en Forandring til, og Forandringen kom til at bestaa i, at Byskov og Martin Kristensen overtog Skolen i Forpagtning i Sommeren 1896. Det var endnu i nogle Aar smaat med Tilgangen, men der var dog Fremgang, og siden da har Seminariet stadig været fyldt. Den Ordning, der var truffen ved Forpagtningen i 1896, viste sig efterhaanden, da Elevantallet steg stærkt, at være uheldig. Lokalerne var vel smaa, Seminariets Udstyrelse lod i det hele en Del tilbage at ønske. I 1903 købte da den ene af de nye Forstandere, Byskov, Seminariet af Bojsen, og samme Aar blev den nye Hovedbygning opført. Siden er der hvert Aar bygget betydeligt ved Seminariet.

J. Byskov,
Forstander.

J. BYSKOV, fhv. Minister, Seminarieforstander, K.2., er født den 1. Juni 1867 i Nørre-Nissum som Søn af Husmand A. Futtrup og Hustru Ellen, født Nielsen. Gift 1900 med Line Rasmussen. Højskoleelev i Somrene 1882—85, Lærereksamen 1887, Lærer ved Klank Landboskole 1888—89, ved Gedved Seminarium 1889, siden 1896 Forstander, siden 1903 Ejer af Skolen, Undervisningsminister i Ministeriet Madsen Mygdal 1926—29.

TAGE BYSKOV, Seminarielærer, er født den 18. Juni 1901 som Søn af fhv. Undervisningsminister, Forstander J. Byskov og Hustru Line, f. Rasmussen. Gift 1924 med Dagny Wester-Andersen. Student 1919, cand. phil. 1920, Lærereksamen fra Gedved Seminarium 1922, Seminarielærer ved Gedved Seminarium.

CARL CHRISTIAN THORESEN GJØDESEN, Seminarielærer, er født den 8. September 1867 som Søn af Gaardejer J. Gjødesen og Hustru. Gift 1907 med Mathilde Marie Thyssen. Eksamen fra Gedved Seminarium 1889, Lærer i Aarhus til 1891, ved Malling Landbrugsskole 1891—95, siden da Lærer ved Gedved Seminarium.

HELGE DAM JEPPESEN, cand. phil., Seminarielærer, er født den 31. December 1894 som Søn af Seminarielærer Jens Jeppesen og Hustru Petrea, født Dam. Gift 1921 med Kristine Kappel. Lærereksamen, cand. phil., ansat som Lærer ved Gedved Seminarium.

ANDERS HJORTH NIELSEN HALD, Førstelærer, er født d. 11. Marts 1889 som Søn af Gaardejer Anders Nielsen Hald og Hustru Kristine, født Hjorth. Gift 1912 med Marie Jensen. Dimitteret fra Gedved Seminarium, Leder af Seminariets Øvelsesskole, ansat som Førstelærer ved Gedved Skole.

JØRGEN PETER JØRGENSEN, Lærer, er født den 11. April 1873 som Søn af Gaardejer P. Christian Jørgensen og Hustru Karen, f. Rasmussen. Gift 1908 med Kristine Marie Sørensen. Sekretar i Sogneraadet i 25 Aar, ansat som Lærer ved Gedved Skole.

J. P. Jørgensen,
Lærer.

Kattrup Skole er oprindelig en af de gamle Rytterskoler fra 1721. Den gamle Skolebygning findes endnu i Overby. I 1909 blev Skolen flyttet til Kattrup. Skolen er 4-klasset med ca. 108 Børn.

PETER EMANUEL GYDESEN, Førstelærer er født d. 17. Oktober 1879 i Barrit som Søn af Førstelærer H. K. Gydesen, og Hustru Sophie, født Sørensen. Gift 1902 med Nielsine Nielsen. Dimitteret 1900 fra Gedved Seminarium, ansat som Førstelærer ved Kattrup Skole siden 1920, Formand for Værgeraadet.

Kattrup Fattiggaard er oprettet 1863—64. Der er Plads til ca. 50 Lemmer. Gaarden ledes af en Bestyrer.

CHRISTIAN DOLMER, Bestyrer, er født den 15. August 1873 i Hoed som Søn af Jacob Rasmussen og Hustru Christiane, født Jensen. Gift 1930 med Jørgine Hansen. Ansat som Bestyrer af Kattrup Fattiggaard, Medlem af Bestyrelsen for Hylke Sygekasse 1910 - 13.

JENS SØRENSEN JENSEN, Uddeler, er født den 26. Marts 1896 som Søn af Boelsmand P. Jensen og Hustru Kirsten, født Rasmussen. Gift 1926 med Julie Jacobsen. Ansat som Uddeler ved Kattrup Brugsforening siden 1921.

Medlemmer af Kattrup Tolstrup Sogns Sogneraad er: Gaardejer Johs. A. Jensen, Formand, Gaardejer Chr. Th. Thomsen, Skrædermester J. Jørgensen, Boelsmand J. A. Petersen, Arbejdsmand N. M. Rasmussen, Boelsmand M. Hansen, Gaardejer A. Rasmussen, Seminarielærer H. Dam Jeppesen og Gaardejer Chr. Christensen.

VEDSLET SOGNS tilstødende Sogne er: Torrild, Hundslund, Gangsted, Ørridslev, Kattrup og Hylke.

I Sognet ligger Vedslet Kirke, der bestaar af Apsis, Kor, Skib, Taarn og Vaabehus. Taarnet vender mod Vest og Vaabehuset mod Nord. Skibet har fladt Loft. Altertavle og Prædikestol er i Renæssancestil. Over Prædikestolen er der Himmel. Døbefonten er af Granit.

Sognepræst er Sparre Petersen.

Skolevæsenet i Kommunen bestaar af: Vedslet Skole, Vedslet Forskole samt Grumstrup Skole.

Endvidere findes i Kommunen: Vedslet og Grumstrup Brugsforeninger samt et Andelsmejeri.

Vedslet Sogns Tingsted er i Horsens og det henhører under Bjerge Herreds Retskreds og Vore Herreds Politikreds samt Skanderborg Amtstuedistrikt. Endvidere tilhører det Horsens Lægekreds, Skanderborg Skatte- og Vurderingskreds, Gl. Skanderborg Amts 3. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds 155. Lægd.

Vedslet Skole er opført 1847. Skolen er 4-klasset med ca. 33 Børn. I 1920 udvidedes Skolen med en Forskole, som er beliggende i selve Vedslet By.

Grumstrup Skole er oprindelig en af de gamle Rytterskoler fra 1721. Den nuværende Skolebygning er bygget 1910—11 og taget i Brug 1911. Skolen er 3-klasset med ca. 45 Børn.

JENS KRISTIAN ANDRESEN, Førstelærer, er født den 6. Marts 1880 i Herskindhede som Søn af Lærer F. E. Andresen og Hustru K. Mathilde, født Andersen. Gift 1902 med Th. Marie Rasmussen Færgemann. Dimitteret 1901 fra Jellinge Seminarium, Andenlærer i Aarestrup 1902 - 05, ansat som Førstelærer ved Vedslet Skole siden 1905, Formand for Menighedsraadet, Næstformand for Danmarks Fjerkræavlsforening, tildelt den norske og svenske Fortjenstmedalje i Guld for sit Arbejde i Fjerkræavlsforeningens Tjeneste.

MARIE RASMUSSEN, Lærerinde, er født d. 10. Februar 1898 i Them som Datter af N. P. Rasmussen og Hustru Else, født Christensen. Dimitteret 1918 fra Th. Langs Seminarium, ansat som Lærerinde v. Vedslet Skole 1921.

J. Kr. Andresen,
Førstelærer.

Joh. Lund,
Førstelærer.

JOHANNES LUND, Førstelærer er født den 6. Oktober 1890 i Brenderup som Søn af Slagter N. P. Lund og Hustru Dorthæa, født Pedersen. Gift 1915 med Julie Rydinger. Dimitteret 1912 fra Hjørring, ansat som Førstelærer ved Grumstrup Skole.

DAGMAR DORTHEA BJERREGAARD, Lærerinde, er født den 28. Juni 1886 i Højbjerg som Datter af Friskolelærer J. Hansen og Hustru Marie, født Jensen. Gift 1911 med Lærer A. C. A. Bjerregaard (død 1912). Dimitteret 1907 fra Horsens, ansat som Lærerinde ved Grumstrup Skole siden 1914.

Vedslet Brugsforening er oprettet 1896. Medlemsantallet er ca. 58. Omsætningen var sidste Aar ca. 54,000 Kr. Formand er H. J. Rasmussen. Foreningens Uddeler er A. E. Andersen.

ALFRED EMIL ANDERSEN, Uddeler, er født den 17. December 1901 i Funder som Søn af Smed P. Andersen og Hustru Ane Marie, født Bøjlesen. Gift 1928 med Astrid Madsen. Ansat som Uddeler ved Vedslet Brugsforening siden 1928.

Grumstrup Brugsforening er oprettet 1901. Medlemsantallet er ca. 90. Omsætningen var sidste Aar ca. 60,000 Kr. Første Formand var Gaardejer R. Rasmussen, nuværende er Lærer Lund, Grumstrup. Foreningens Uddeler er N. Chr. Christensen.

NIELS CHRISTIAN CHRISTENSEN, Uddeler, er født den 27. August 1895 i Hestehave som Søn af S. Chr. Christensen og Hustru Gertrud Marie, født Buus. Ansat som Uddeler ved Grumstrup Brugsforening siden 1924.

Medlemmer af Vedslet Sogns Sogneraad er: Gaardejer A. Jørgensen, Formand, Lærer J. Lund, Tømrer K. Hedevang, Gaardejer A. Nielsen, Gaardejer P. Rasmussen, Gaardejer E. Møller Knudsen og Boelsmand Jens Jensen.

HYLKE SOGNS tilstødende Sogne er: Taaning, Ovsted, Kattrup og Vedslet. I Sognet ligger Hylke Kirke, der bestaar af Kor, Skib, Taarn og Vaabenhus. Taarnet ligger mod Vest, Vaabenhuset mod Syd. Kirkens Skib og Kor har Hvælvinger. Altertavlen bærer et Maleri, Prædikestolen er fra det 17. Aarhundrede og Døbefonten er af Granit. Sognepræst er Laurits Skov.

Skolevæsenet i Kommunen bestaar af: Hylke Skole, Brørup Skole og Ringkloster Skole. -- Endvidere findes i Kommunen: Præstegaard, Vandværk, Andelsmejeri, Jernbanestation, Fattiggaard, Hylke og Brørup Brugsforeninger m. m.

Hylke Sogns Tingsted er i Skanderborg, og det henhører under Skanderborg Købstads Retskreds og Vore Herreds Politikreds samt Skanderborg Amtstuedistrikt. Endvidere tilhører det Horsens Lægekreds, Skanderborg Skatte- og Vurderingskreds, Gl. Skanderborg Amts 2. Folketingskreds, 1. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds 147. Lægd.

Hylke Skole er oprindelig en af de gamle Rytterskoler fra 1721, men blev senere udvidet ved Nordenden og Sydenden. I 1909 blev der opført en stor og smuk Skolebygning. Skolen er 2-klasset med ca. 80 Børn.

Brørup Skole er meget gammel, hvornaar den er oprettet vides ikke med Bestemthed. I 1904 flyttedes Skolen fra Brørup Brugsforening til den nyopførte Skolebygning. Skolen er 2-klasset med ca. 45 Børn.

VIGGO CHRISTIAN LASSEN, Førstelærer, er født den 7. Maj 1872 i Venge som Søn af Lærer J. Lassen og Hustru Maren, født Rasmussen Basse. Gift 1896 med Ane Kathrine Pedersen. Dimitteret 1893 fra Jellinge Seminarium, Lærer i Gram 1895—98, ansat som Førstelærer ved Hylke Skole siden 1910.

V. Lassen,
Førstelærer.

R. Eriksen,
Lærerinde.

A. Jørgensen Hass,
Uddeler.

RASMINE ERIKSEN, Lærerinde, er født den 3. September 1881 i Taaning som Datter af Gaardejer A. Eriksen og Hustru Maren, født Rasmussen. Dimitteret 1908 fra Gedved Seminarium, forskellige Vikariater, bl. a. i Brørup, ansat som Lærerinde ved Hylke Skole siden 1910. Form. for Sygeplejeforeningen.

ANDERS KARL RASMUSSEN, Lærer, er født den 11. December 1889 i Balle som Søn af Gaardejer Kristen Rasmussen og Hustru Birthe, født Pedersen. Gift 1916 med Kristine Nørregaard. Præliminæreksamen 1908 fra „Kornmod“, Silkeborg. Dimitteret 1913 fra Silkeborg, Andenlærer i Branderup 1915 -17, ansat som Lærer ved Brørup Skole siden 1917.

Hylke Brugsforening er oprettet 1897. Medlemsantallet er ca. 110. Omsætningen var sidste Aar ca. 80,000 Kroner. Foreningens første Formand var Gartner O. Lund, nuværende er Gaardejer Kr. Kristensen. Uddeler er A. J. Hass.

ANDERS JØRGENSEN HASS, Uddeler, er født den 5. Februar 1866 i Tyrsted Sogn som Søn af Snedker A. J. Hass og Hustru Johanne, født Nielsen. Gift 1900 med Martha Andersen. Ansat som Uddeler ved Hylke Brugsforening siden 1897, kommunal Revisor.

Brørup Brugsforening er oprettet 1896. Medlemsantallet er ca. 60. Omsætningen var sidste Aar ca. 55,000 Kr. Foreningens Formand er Gaardejer V. Knudsen. Uddeler er Marie Hansen, der har været ved Brugsforeningen siden 1919.

Hylke Fattiggaard er oprettet 1882 af Hylke Sogneraad. Fattiggaarden er kun for Hylke Sogn. Der er Plads til ca. 20. Bestyrer er Jacob Rindum Madsen.

JACOB RINDUM MADSEN, Bestyrer, er født den 11. Juli 1896 i Gammel Sogn som Søn af Gaardejer P. Madsen og Hustru Kristine, født Rindum. Gift 1924 med Kristine Fredslund Jacobsen. Bestyrer af Hylke Fattiggaard siden 1932.

Hylke Borger- og Haandværkerforening er stiftet 1921 paa Initiativ af Stationsmester Lassen, Skræder Pedersen, Købmand A. N. Andersen, Bager A. S. Andersen, Snedker Th. Christensen og Gaardejer I. Rasmussen. Den nuværende Bestyrelse bestaar af følgende: Snedkermester Th. Christensen, Formand, Cyklehandler Chr. Rasmussen, Vognmand V. Pedersen, Gaardejer M. Mikkelsen, Gaardejer A. Sørensen, Gaardejer Chr. Severinsen, Gaardejer A. P. Timmermann. Medlemsantallet er ca. 150. Foreningens Formaal er at fremme Oplysning i Hylke Sogn og varetage og fremme Medlemmernes Tarv.

THORVALD CHRISTENSEN, Snedkermester, er født den 10. April 1890 i Søvind-Gangsted Kommune som Søn af Murer R. J. Christensen og Hustru Ane Margrethe, født Olsen. Gift 1918 med Dagny Mortensen. — Formand for Borger- og Haandværkerforeningen for Hylke Sogn, Revisor i Brugsforeningen. Formand for Vandværket.

Medlemmer af Hylke Sogns Sogneraad er: Handelsgartner O. Lund, Formand, Gaardejer J. Kjær, Gaardejer N. Nielsen, Sognepræst L. Skov, Murer R. Sørensen, Gaardejer V. Knudsen, Gaardejer Chr. Harboe, Gaardejer M. Mikkelsen og Husmand J. Mortensen.

OVSTED-TAANING KOMMUNES tilstødende Sogne er: Hylke, Katstrup, Tolstrup, Østbirk og Yding.

I Ovsted Sogn ligger Ovsted Kirke og i Taaning Sogn Taaning Kirke. Begge Kirker bestaar af Kor, Skib, Taarn og Vaabenhus. Ved begge Kirker ligger Taarnet mod Vest. Ovsted Kirkes Vaabenhus vender mod Nord, medens Taaning Kirkes ligger mod Syd. Begge Kirkers Indre er overhvælvet. I Ovsted Kirke er Altertavlen i Renæssancestil, og Prædikestolen har Himmel, Døbefonten er af Granit. I Taaning Kirke er Altertavlen ligeledes i Renæssancestil og bærer et Maleri, Prædikestolen er i samme Stil og har Himmel, Døbefonten er af Granit.

Sognepræst er C. J. M. Ladegaard.

Skolevæsenet i Kommunen bestaar af: Ris Skole, Ris Forskole, Bjørstrup Skole samt Taaning Skole.

Endvidere findes i Kommunen: Præstegaard, Spare- og Laanekasse, to Andelsmejerier samt Tebstrup Brugsforening, Ejer Brugsforening og Taaning Brugsforening.

Ovsted-Taaning Sogns Tingsted er i Skanderborg, og det henhører under Skanderborg Købstads Retskreds og Vore Herreds Politikreds samt Skanderborg Amtstuedistrikt. Endvidere tilhører det Horsens Lægekreds, Skanderborg Skatte- og Vurderingskreds, Gl. Skanderborg Amts 2. Folketingskreds, 2. Forligskreds (Ovsted), 1. Forligskreds (Taaning) og 4. Udskrivningskreds, 150. og 151. Lægd.

P. Skyt Pedersen,
Førstelærer.

P. Foged,
Lærerinde.

N. P. Sørensen,
Uddeler.

M. Rasmussen,
Uddeler.

CARL JOHANNES MAGNUSEN LADEGAARD, Sognepræst, er født den 14. Maj 1899 som Søn af Gaardejer Jens Ladegaard og Hustru. Gift med Petra Petersen. Sognepræst for Ovsted-Taaning Kommune.

PEDER SKYT PEDERSEN, Førstelærer, er født den 4. Oktober 1879 som Søn af Jens Pedersen og Hustru. Gift 1910 med Anna M. Nielsen. Ansat som Førstelærer ved Tebstrup Skole.

POULINE FOGED, Lærerinde, er født den 5. Juli 1881 som Datter af Landmand Christian Foged og Hustru Kirstine, født Sørensen. Ansat som Lærerinde ved Tebstrup Skole.

ANTON ELBEK RASMUSSEN, Uddeler, er født d. 27. Juni 1897 som Søn af Gdr. Jeppe Rasmussen og Hustru L., født Jensen. Gift 1930 med Ingeborg Kjærgaard. Ansat som Uddeler ved Ejer Brugsforening.

Tebstrup og Omegns Foderstofforening er oprettet 1902 og havde først til Huse i Brugsforeningen i 2 Aar. I 1904 opførte Foreningen selv en Bygning. Medlemsantallet er ca. 210. Omsætningen var sidste Aar ca. 230,000 Kr., foruden 300,000 kg Kunstgødning til en Værdi af ca. 35,000 Kr.

NIELS PETER SØRENSEN, Uddeler, er født den 9. August 1883 i Taaning som Søn af Husmand H. Sorensen og Hustru Bodil Kathrine, født Andersen. Gift 1917 med R. Marie Clausen. Ansat som Uddeler ved Tebstrup Foderstofforening siden 1916.

Tebstrup og Omegns Brugsforening er oprettet 1896. Medlemsantallet er ca. 215. Omsætningen var sidste Aar ca. 112,000 Kr. Første Formand var Gaardejer Peter Bech, nuværende er Gaardejer Rasmus Bech. Foreningen havde til at begynde med til Huse i lejede Lokaler, men opførte sin nuværende Bygning i 1902, den kostede 6000 Kr.

MAGNUS RASMUSSEN, Uddeler, er født d. 6. September 1893 i Oldrup som Son af Skræder J. P. Rasmussen og Hustru Karoline, født Frandsen. Gift 1922 med Bothilde Jacobsen. Ansat som Uddeler ved Tebstrup og Omegns Brugsforening siden 1919.

MORTEN NIELSEN, Sogneraadformand, er født d. 24. Februar 1883 som Son af Gaardejer J. Nielsen og Hustru Ane, født Mortensen. Gift 1910 med Andrea Kathrine Andersen. Sogneraadformand siden 1917.

THOMAS RASMUSSEN, D. M., Sognefoged, er født den 23. November 1858 i Riis som Son af Grd. R. Thomassen og Hustru Ane, født Christensdatter. Gift 1884 med Ane Kirstine Nielsen. Sognefoged i Ousted siden 1898.

Medlemmer af Ousted Taaning Sogns Sogneraad er: Gaardejer M. Nielsen, Formand, Husmand E. M. Jørgensen, Gaardejer V. Jakobsen, Karetmager A. Enevoldsen, Husmand L. Lund, Husmand A. R. Jørgensen, Gaardejer M. Kjær, Gaardejer A. Børgesen og Gaardejer M. Thomsen.

ØSTBIRK-YDING KOMMUNES tilstødende Sogne er: Ovsted, Tolstrup og Lundum.

I Østbirk Sogn ligger Østbirk Kirke og i Yding Sogn ligger Yding Kirke. Østbirk Kirke bestaar af Langhus, Taarn og Vaabehuset, hvilket sidste ligger mod Syd, Yding Kirke bestaar af Kor, Skib og Taarn. Østbirk Kirkes Altertavle er en Fløjtavle, der i Midtskabet har Statuer af Gud Fader og Sønnen mellem Jomfu Maria og en Abbed, og i Fløjene findes Apostlene og Helgener, Kirkens Prædikestol, der er fra omkring Aar 1600, har Himmel. Døbefonten er af Granit. Yding Kirkes Altertavle har et moderne Maleri, Prædikestolen er ny og Døbefonten, der stammer fra den gamle Kirke, er af Granit.

Sognepræst er S. A. Raagaard.

Skolevæsenet i Kommunen bestaar af: Østbirk Skole, Vestbirk Skole, Sattrup Skole, Sattrup Forskole, Yding Skole og Saaby Forskole.

Endvidere findes i Kommunen: Præstegaard, Apotek, Filial af Horsens Privatbank, Spare- og Laanekasse, Andelsmejeri, Jernbanestation, Postkontor, Folkehøjskole med Friskole, Efterskole, Teknisk Skole, Vandkraftcentral, Østbirk Brugsforening, Yding Brugsforening, Savværk, Mølle.

Østbirk Kirke.

Østbirk-Yding Sogns Tingsted er i Horsens og det henhører under Bjerge Herreds Retskreds og Vore Herreds Politikreds samt Skanderborg Amtstuedistrikt.

Endvidere tilhører det Horsens Lægekreds, Skanderborg Skattekreds, Vore—Nim Herreders Vurderingskreds, Gamle Skanderborg Amts 3. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, Lægder 146—159a, 159b.

Vestbirk Højskole.

Vestbirk Folkehøjskole ejes nu af Forstander Kr. Nørregaard, der overtog Skolen i 1920. Oprindeligt er denne stiftet af Egnens Beboere, som Aktieselskab, og dens første Ejer var Grønvald Nielsen.

Skolen er ombygget gentagne Gange. For Tiden har Skolen 8 Lærere og Lærerinder.

SVEND AAGE RAAGAARD, Sognepræst, er født den 3. August 1902 i København som Søn af Partikulier Nicolai Raagaard og Hustru Marie, født Nilson. Gift 1932 med Inger Cecilia Skovsø. Student 1922, cand. theol. Sommeren 1929, udnævnt til Sognepræst i Østbirk 1930.

KR. SVENNINGSSEN NØRGAARD, Forstander, er født den 8. September 1888 som Søn af Gaardejer Peder Nørregaard og Hustru Sissel, født Vestergaard. Gift 1930 med Maren Andersen. Forstander og Ejer af Vestbirk Folkehøjskole siden 1920, Formand i Østjydsk Højskolekreds, Kasserer for et Udvalg i Grundtvig Museet i Ydby.

S. Aa. Raagaard,
Sognepræst.

Kr. S. Nørregaard,
Forstander.

Vestbirk Efterskole er oprettet af Morits Madsen, der begyndte med en Skole for den konfirmerede Ungdom, en Skole og Undervisningsform, der senere er fortsat til Gavn og Glæde for en Mængde Unge. Efter i et Par Aar at have været Medforstander paa Særslev Højskole, kom Morits Madsen 1892 til Vestbirk som Friskolelærer. Nogle Aar efter opgav han dog Friskolen, men i 1907 overtog han atter Friskolen for saa samme Aar at købe et Beboelseshus i Vestbirk og her begynde med Efterskole. Man begyndte under beskedne Former. Først byggedes et to Etagers Hus, men siden er der Gang paa Gang bygget til for at skaffe mere Plads, ligesom der er bygget Sløjdsal o.s.v. Allerede 1909 overdrog M. Madsen Skolen til sin Søn, A. Plovgaard. Han ledede Skolen til 1922 baade som Sommer- og Vinterskole. — Da han det Aar overtog en anden Efterskole i Nordborg paa Als, blev Skolen solgt til daværende Lærer i Kalundborg-Egnen, O. Madsen. I 1928 blev Skolen overtaget af den nuværende Forstander, C. Ross-Petersen. Støt og roligt har Skolen — til Trods for Krigen og dens Eftervirkninger — udfoldet sig i de Aar, den har bestaaet. I udpræget Grad har Efterskolen været en Skole for „Egnen“. Skønt der hvert Aar er Elever saa at

Vestbirk Efterskole.

som hvert Aar til Jul udsender et Aarsskrift, har bestaaet siden 1918.

Vestbirk Friskole. Omtrent i Centrum af den hyggelige, lunt liggende Landsby, Vestbirk, ligger Friskolen med Højskolen til den ene Side og Efterskolen til den anden. Enkelte af de yngre Folk, der omkring 1890erne stiftede Hjem, havde som Børn ikke søgt den offentlige Skole, men var bleven undervist hjemme eller i privat Skole. Da de nu tilmed ikke havde Sympati for den daværende Lærer i Vestbirk Kommuneskole, vaagnede naturligt Tanken om Muligheden af at faa dannet en fri Forældreskole for deres Børn. En Del i Vestbirk og Omegn sluttede sig til, saa der blev en Kreds paa ca. 15 Medlemmer. I Aaret 1892 antog de da den unge Seminarist, Morits Madsen, som begyndte Undervisningen af deres Børn i en almindelig Stue. Men allerede det første Aar byggedes — takket være Arkitekt A. Hansen, som var blandt Medlemmerne — en efter den Tids Forhold ret anselig og rummelig Skolebygning

med to Skolestuer og en god Lejlighed til en Lærerfamilie. Under M. Madsens dygtige Ledelse og Lærergerning vandt Skolen Anerkendelse og god Tilgang, saa der blev en ret stor Børneflokk til Skolen. Efter ca. 12 Aars Virksomhed forlod M. Madsen Vestbirk. I de følgende Aar kom Friskolen ud for hyppig

Vestbirk Friskole.

Skiftning af Lærere og Lærerinder, hvad der voldte nogen Tilbagegang for Skolen og Nedgang i Børnetallet. I Efteraaret 1922 overtog den nuværende Skolebestyrer, Karl Jacobsen, der i 11 Aar havde virket ved to fynske Friskoler, Ledelsen af Vestbirk Friskole. Hans Hustru, Ellen K. Jacobsen, der tidligere havde været Lærerinde paa Sjælland, blev fra det følgende Aar Medhjælper som Lærerinde for de mindre Børn. I de siden 1922 svundne Aar er Skolen atter gaaet jævnt frem. Børneantallet var nu i Sommeren 1933 nær 60, fordelt i 3 Klasser. Den 21. September 1932 fejrede Skolen sit 40-Aars Jubilæum.

C. Ross-Petersen,
Forstander.

CHRISTIAN ROSS-PETERSEN, Forstander, er født den 17. September 1891 som Søn af Husmand Ross-Petersen og Hustru Kristine, født Sørensen. Gift 1923 med Elise Pedersen. Forstander og Ejer af Vestbirk Efterskole siden 1928.

KARL JACOBSEN, Skolebestyrer, er født den 16. Marts 1880 som Søn af K. Jacobsen og Hustru Karen, født Andersen. Gift 1918 med Ellen K. A. Jensen. Dimmitteret fra Staby Vinterlærer Seminarium samt 2 Kursus paa Askov Højskole m. m., ansat som Skolebestyrer ved Vestbirk Friskole siden 1922.

K. Jacobsen,
Skolebestyrer.

Østbirk Skole er bygget 1904. Skolens første Lærer var Lærer Petersen, 1904-31, og fra 1931 Lærer Augustesen.

Sattrup Skole er opført 1855. Skolen er 4-klaset med ca. 100 Børn.

S. A. Bundgaard,
Førstelærer.

J. Chr. P. M. Poulsen,
Førstelærer.

A. I. Augustesen,
Førstelærer

M. Madsen,
Lærerinde.

AUGUST INGVARDT AUGUSTESEN, Førstelærer, er født den 31. Marts 1887 som Søn af Boelsmand Peder Christian Augustesen og Hustru Ane Kirstine, født Pedersen. Gift 1915 med Alma Madsen. Ansat som Førstelærer ved Østbirk Skole. Kasserer i Menighedsraadet, Medlem af Sogneraadet.

MAGDA MADSEN, Lærerinde, er født den 12. April 1888 som Datter af Fængselsbetjent N. Madsen og Hustru Else, født Krumhøj. Ansat som Forskolelærerinde ved Østbirk Skole siden 1911.

JOHANNES MARIUS HANSEN, Lærer, er født den 16. Marts 1898 som Søn af Lærer N. J. Hansen og Hustru Bodil, født Mikkelsen. Gift 1924 med Rosa Buch. Ansat som Lærer ved Vestbirk Skole.

SØREN AUGUST BUNDGAARD, Førstelærer, er født den 9. Maj 1906 som Søn af Skræder H. Bundgaard og Hustru Anna, født Hansen. Gift 1932 med Elna Jørgensen. Ansat som Førstelærer ved Sattrup Skole.

Christine Sodring,
Lærerinde.

Ane Jensen,
Lærerinde.

JOHAN CHRISTIAN PAULI MARIUS POULSEN, Førstelærer, er født den 15. Maj 1873 som Son af Rentier Peder Poulsen og Hustru Kirsten, født Gregersen. Gift 1914 med Sigrid Hjortshøj Mogensen. Ansat som Førstelærer ved Yding Skole.

CHRISTINE SØDRING, Lærerinde, er født den 9. Juli 1876 som Datter af Landmand S. Sødring og Hustru Ellen, født Rasmusdatter. Ansat som Lærerinde ved Yding Skole, Medlem af Menighedsrådet, Medlem af Hjelpekassens Bestyrelse, Regnskabsfører for Brugforeningen.

ANE JENSEN, Lærerinde, er født den 15. September 1876 som Datter af Jacob Jensen og Hustru Birthe Marie født Hansen. Dimitteret fra Varde Forskole. Ansat som Lærerinde ved Saaby Forskole.

Horsens Omegns forenede Vandkraftanlæg i Vestbirk. Efter en Del siden Sommeren 1918 førte Forhandlinger og paa Initiativ af Ingeniør M. Thomsen, Kolding, og Landstingsmand, Amsraadsmedlem, R. af D., Karl Pedersen, Ørskov, blev Horsens Omegns forenede Vandkraftanlæg stiftet den 12. Marts 1923 af Bestyrelserne for Andelselskaberne Hovedgaard & Omegns Højspændingsværk, Formand ovennævnte Landstingsmand K. Pedersen, Ørskov, Bjerge Hatting Herreders Højspændingsanlæg, Formand Fabrikant N. P. Bech, Stenderup, samt Vestbirk Oplands Højspændingsanlæg, Formand afdøde, fhv. Landstingsmand Mikael Mikkelsen, Brædstrup. Forudsætning var, at ovennævnte tre Selskabsers Generalforsamlinger tiltraadte Planen: Erhvervelse af det allerede eksisterende Vandkraftanlæg ved Bygholm samt Udbygning af et Vandkraftanlæg ved den gamle Garn og Trikotagefabrik ved Gudenaå i Vestbirk. For at kunne udbygge sidstnævnte Anlæg maatte man erhverve Vestbirk Garn- og Trikotagefabrik, der var opført 1847 af afdøde Fabrikant C. Fischer, samt den mere end 100 Aar gamle Bredvad Vandmølle. De to Virksomheder laa med en Afstand paa ca. 4 km fra hinanden, en Strækning, hvorover Gudenaå har et Fald paa 10 m. Ved at anlægge en Hoveddæmning 1,5 Kilometer nordøst for Bredvad Vandmølle kunde man opstemme Vandet til Kote 42,5 Meter, som var Bredvad Vandmøllens Flodemaal, og som herefter er Vestbirk Vandkraftanlægs Flodemaal. I den mellem Bredvad Vandmølle og Hoveddæmningen liggende Del af Gudenaå er der ved Opstemning dannet et Bassin af Størrelse 25 ha. I Hoveddæmningen er indbygget en Frisluse, der kan tage Gudenaåens Maksimalvandføring; endvidere føres de Vandmængder, som Kraftstationen ikke kan forbruge gennem Frislusen ud i det gamle Aaleje.

Fra Bassinet i Gudenaå dalen ledes Vandet over til de ca. 300 Meter længere mod Øst liggende lave Arealer, som strækker sig umiddelbart Nord og Syd for Horsens-Bryrup Banen. Dette sker gennem en Kanal, Hovedkanalen, der begynder umiddelbart ved Hoveddæmningen og gaar mod Øst gennem den mellem liggende Bakke. Øst for Hovedkanalen er der ved Op-

Vandkraftanlægget i Vestbirk.

Østbirk Mølle før Ombygningen.

stemning dannet et 27 ha stort Bassin, som strækker sig mod Nord indtil Dæmningen for Vestbirk-Gammelstrup Vejen, der dog var for lav og derfor er blevet forstærket. De to Reguleringsbassiner, der ialt er 52 ha, kan pr. 10 cm Vandspejls-sænkning afgive ca. 800 Kilovattimer. Fra sidstnævnte Bassin føres Vandet gennem en Vejbro under Vejdæmningen ind i Tilløbskanalen til Kraftstationen. Denne Tilløbskanal strækker sig 500 Meter i nordlig Retning og afsluttes ved en Betonkanal i Kraftstationens 2 Turbinekamre.

I hvert af Turbinekamrene er monteret et horisontalt Turbineaggregat paa 900 HK ved 9 m Nettofaldhøjde og 375 Omdrejninger pr. Minut. Hvert Aggregat bestaar af to dobbelte Francis-turbiner med fælles Aksel og har saaledes fire Løbehjul. Hvert Turbineaggregat er direkte koblet til en trefaset Vekselstrømsgenerator paa 800 Kilovoltampere ved 10,000 Volt med direkte koblet Magnetiseringsmaskine.

Generatorerne er af A/S Titans Fabrikat, Turbinerne med tilhørende Regulatorer fra Aktiebolaget Karlstads Mekaniske Verksted, Verkstaden Kristineham, monteret sammen med den elektriske Installation af A/S Frichs, Aarhus.

Det elektriske Fordelingsanlæg er anbragt over Maskinsalen. Det er indrettet med dobbelt Samleskinnesystem. Fra Centralen afgaar 5 Linier, nemlig en direkte 35 m Fødeledning til Bygholm Vandkraftanlæg samt 4 Ledninger til Forsyning af det lokale Opland. Den ene af de sidstnævnte Ledninger, der har en Forbindelse med Bygholm Vandkraftanlæg, leverer sammen med Horsens kommunale Elektricitetsværk, med hvilket der samarbejdes, Strøm til de tre Andelsselskaber, der som før nævnt har bygget og ejer Vandkraftanlægene.

Paa Horsens Elektricitetsværk er af Vandkraftanlægene opstillet en synkron Motorgenerator af Thriges Fabrikat, der kan afgive 450 Kilowatt ved 440 Volt Jævnstrøm. Omformerer er tillige beregnet paa at levere 700 Kilovoltampere watløs Strøm for at formindske Spændingsfaldet i Linien Vestbirk-Bygholm.

Forsyningsomraadet er ca. 1600 km² stort og omfatter ca. 50 Kommuner. Vandkraftanlægget ved Vestbirk afgiver gennemsnitlig 2,3 Millioner Kilowatttimer aarlig, Anlægget ved Bygholm gennemsnitlig 400,000 Kilowatttimer aarlig. Den samlede Anlægssum for Anlægene har været med Erstatninger og alt indbefattet Kr. 3,288,615. Værkernes Driftsbestyrer er N. Chr. Skodsborg-Nielsen.

N. Chr. Skodsborg-Nielsen,
Driftsbestyrer.

NIELS CHR. SKODSBORG-NIELSEN, Driftsbestyrer, er født den 15. Maj 1877 i Skodsborg, Søllerød Sogn, som Søn af Vognmand Chr. E. Nielsen og Hustru, født Petersen. Gift med Emma Olivia Jensen. Udlært som Maskinarbejder, ansat hos Siemens & Halske og Union i 3 Aar, aftjent Værnepligten som Marinesoldat, fra da af og indtil November 1911 Ansættelse hos Frichs Efterfølger i Aarhus, herefter ansat som Driftsbestyrer ved Hovedgaard & Omegns Højspændingsværk indtil 1. Juli 1924, da nævnte Selskabs Kraftstation overtoges af Horsens & Omegns forenede Vandkraftanlæg og fra hvilken Dato Driftsbestyreren ansattes ved Vandkraftanlægene.

„Birk“ Elektricitetsværk er et Andelselskab, som leverer Elektricitet til Øst- og Vestbirk. Selskabet blev stiftet 1911 og ledes af en Bestyrelse paa 4 Medlemmer, der skal vælges med to Medlemmer i Østbirk og to i Vestbirk. Værket blev sat i Drift d. 1. November 1911 og er siden da gaaet jævnt fremad, allerede i 1913 maatte Maskinkraften fordobles; i Krigsaarene blev der kostet en Del paa Vindmotorer; men først da Dieselmotorerne blev omdannet til Gasmotorer drevet med Tørv kunde den normale Produktion opretholdes. Den store Bekostning ved Bygning af Vindmotorer og Omforandring af Maskinerne bevirkede naturligvis en Stigning af Strømpriserne. Den var saaledes en Overgang oppe paa 150 Øre pr. Kw., men heldigvis kom der Olie igen, og Prisen er nu nede paa 50 Øre for Lys og 25 Øre for Kraft pr. Kw. Værket ledes af en Bestyrer.

AXEL OTTO SCHUMANN, Elektricitetsværksbestyrer, er født d. 23. April 1900 i Borup, Sjælland, som Søn af Bagermester Otto Schumann og Hustru Marie, født Burche. Gift med Josephine Rønsholdt. Udlært i Maskinfaget, Maskinisteksamen. Ansat som Bestyrer ved „Birk“ Elektricitetsværk.

A. O. Schumann,
Bestyrer.

Østbirk Avis. I 1924 startedes Østbirk Avis med Stougaard som Redaktør. Bladet blev hurtigt populært, men det var af lille Format, og der var mange Børnesygdomme at komme igennem. Trykningen foregik i Horsens, hvilket ogsaa voldte Besvær. Stougaard, der i Bladet saa et godt Middel til at fremme Byens Trivsel og Forretningsliv, tog da, støttet af sin energiske Hustru, en rask Beslutning for at bevare Avisen for Byen og Oplandet. Han købte en Hurtigpresse, nye Skrifter og hvad der hørte til, indrettede sig i nye Lokaler og begyndte for egen Regning at trykke og udgive Østbirk Avis i betydeligt udvidet Format. Samtidigt blev Oplaget sat betydeligt op, saaledes at Avisen nu spænder over et meget stort Omraade.

Alt dette blev gjort med store økonomiske Ofre og en god Tro paa det sunde i Foretagendet. I Dag staar Østbirk Avis som et smukt Eksempel paa en lokal Avis og har været Forbilledet for adskillige andre lignende Blade, hvor Stougaard altid med Kendskab og Indsigt beredvilligt har været medvirkende. Sammen med Bladet har Stougaard oparbejdet et betydeligt Bogtrykkeri med en stor, fast Kundekreds.

P. Stougaard,
Redaktør.

PETER STOUGAARD, Redaktør, er født den 27. Januar 1883 i Vemb som Søn af Teglmester Søren Stougaard og Hustru Kathrine, født Knudsen. Gift 1926 med Marion Laursen. Uddannet som Boghandler, begyndte Boghandel i 1921. Ejer og Redaktør af Østbirk Avis.

JOHANNES NIELSEN, Redaktør, er født d. 11. Juni 1897 som Søn af Møller Rasmus Nielsen og Hustru Kirstine, født Nielsen. Gift 1923 med Karen Sørensen. Indehaver af Gyldendals Boghandel i Østbirk. Redaktør af Hovedgaard Avis.

Johs. Nielsen,
Redaktør.

Østbirk-Yding Sognes statsanerkendte Sygekasse er stiftet den 25. April 1866, statsanerkendt den 1. Januar 1893. Sygekassens Medlemsantal var ved Starten meget lille, men er Aar for Aar steget betydeligt. Medlemsantallet var 1. Januar 1932 1267. Sygekassen har siden 1925 ydet sine Medlemmer gratis Hjemmesygepleje ved en fast ansat, fuldt uddannet Sygeplejerske. Til Sygekassen er knyttet en genforsikret Begravelseskasse, hvis Medlemsantal den 1. Januar 1932 var 1352. Sygekassens Formand er Repræsentant Gustav Adolf Hansen, og Kasserer er Musiker Rasmus Hansen.

Østbirk Handelsgartneri. --

I Efteraaret 1923 købte nuværende Ejer, Sig. Jonsson, Gartneriet af Plantør Kr. Strunge, som havde startet Garneriet og drevet det i ca. 40 Aar som Naaletræsplanteskole, der oprindeligt var paa 12 Tdr. Land, men i Aarens Løb havde Strunge realiseret Arealet og solgt til Byggegrunde, hvor der nu staar en Del af Byen paa Planteskolens Jorder og bl. a. den ny Kommuneskole. Resten af Planteskolens Jord var nu kun paa

2 $\frac{1}{2}$ Tdr. Land, som Jonsson købte med Drivhuse for 18000 Kr., uden Beboelse.

Gartneriet var fuldstændig ude af Drift. Vand til Gartneriet var det meget smaat med, idet dette maatte hentes fra en Mergelgrav ude paa Markerne Syd for Horsens Landevej og gennem en Rørledning føres til Gartneriet. Der var imidlertid den Ulempe herved, at denne Mergelgrav altid tømtes om Sommeren, naar der rigtig skulde vandes, og Følgen deraf blev, at Resten af det fornødne Vand til Kulturerne maatte hentes pr. Hestevogn ca. 2 km udenfor Byen. Saadan drev Jonsson Gartneriet videre i to Aar, i hvilken Tid han havde faaet Gartneriet i godt Skub. I 1928 foretog Jonsson en artisk Boring efter Vand midt i Gartneriet, hvor der blev boret ca. 40 Meter ned i Jorden, hvorfra han nu pumper Vand op til hele Gartneriet. I 1929 byggede Jonsson en Villa ved Siden af Drivhusene.

Østbirk Handelsgartneri.

Sigm. Jonsson,
Handelsgartner.

S. J. Sandmann,
Snedkermester.

A. K. Poulsen,
Maskinsmed.

H. J. Jensen,
Bagermester.

SIGMUNDUR JONSSON, Handelsgartner, er født den 5. Marts 1895 i Bæ i Lou Sogn, Island, som Søn af Snedkermester Jon Antonyussen og Hustru, Vilborg Jonsdotter. Gift 1925 med Karen Kirstine Kristensen. Gennemgaaet Landbrugsskolen i 2 Aar paa Island. Ejer af Østbirk Handelsgartneri.

CHRISTIAN ANDERSEN, Læge, er født d. 14. Juli 1895 som Søn af Mejeribestyrer A. C. Andersen og Hustru, født Jørgensen. Gift 1921 med Magda Nielsen. Praktiserende Læge i Østbirk siden 1923.

ESKILD GLAVIND, Dyrslæge, er født den 23. Marts 1896 som Søn af Gaardejer Anders Glavind og Hustru K., født Sørensen. Gift 1925 med Signe Laursen. Dyrslægeeksamen 1920. Praktiserende Dyrslæge i Østbirk siden 1925.

NIELS ALFRED NIELSEN, Stationsforstander, er født den 16. Februar 1890 som Søn af Tomrermester J. Nielsen og Hustru E., født Jensen. Gift 1919 med A. Clausen. Ansat som Stationsforstander i Østbirk. Bestyrelsesmedlem i Borgerforeningen.

S. JENSEN, Sognefoged, er født den 21. September 1881 som Søn af Gaardejer Knud Jensen og Hustru Bodil Marie, født Pedersen. Gift 1906 med Ane Hansen. Sognefoged siden 1923.

JØRGEN M. WINTHER, Sognefoged, er født den 6. Maj 1885 som Søn af Sognefoged og Gaardejer Jens Winther og Hustru Kathrine, f. Møller. Gift 1909 med Gerda M. Jensen. Sognefoged siden 1918.

EVALD RASMUSSEN, Centralbestyrer, er født den 30. Juli 1907 som Søn af Centralbestyrer A. Rasmussen og Hustru Karen Marie, født Jørgensen. Kasserer i Salonskytteforeningen.

ANNA PETREA JENSEN, fhv. Distriktsjordemoder, er født den 21. Maj 1868 som Datter af Forpagter Jørgen Sørensen og Hustru Cecilie, født Nielsen. Gift 1892 med Erik Jensen. Uddannet som Jordemoder. Fhv. Distriktsjordemoder i Østbirk.

SØREN JENSEN SANDMANN, Snedkermester, er født den 13. November 1885 som Søn af Niels Peter Jensen Sandmann og Hustru Marie, født Sørensen. Gift 1919 med Kirstine Nielsen. Uddannet som Snedker. Indehaver af Østbirk Maskinsnedkeri.

ARNE KJERTAN POULSEN, Maskinsmed, er født den 15. Februar 1910 som Søn af Uddeler Chr. Poulsen og Hustru Henriette, født Bojsen. Gift 1932 med Anna Christensen. Uddannet som Smed. Indehaver af Østbirk Maskinværksted.

HANS JEPPEN JENSEN, Bagermester, er født d. 3. Januar 1897 som Søn af Landmand Frederik Jensen og Hustru Dorthea, født Kromann. Gift 1923 med Helga Christensen. Uddannet som Bager og Konditor. Indehaver af Østbirk Konditori.

PETER JENSEN, Mølle ejer, er født den 3. September 1871 i Sønder-Vissing Sogn som Søn af Mølle ejer af Pinds Mølle ved Ry Jens Møller Christensen og Hustru Maren, født Petersen. Gift 1900 med Cecilie Jensen. Uddannet som Møller. Indehaver af Østbirk Mølle og Savværk.

Medlemmer af Østbirk Yding Sogns Sogneraad er: Gaardejer L. Levisen, Formand, Lærer A. Augustesen, Arbejdsmand J. Jensen, Slagter A. P. Andersen, Købmand C. M. Rasmussen, Gaardejer J. P. Jensen, M. Hansen, Landbrugskandidat B. Bertelsen, Gaardejer Aase Jensen, V. R. Maach og Gaardejer J. Laursen.

Østbirk Maskinsnedkeri.

NIM HERRED

NIM HERRED grænser mod Nordøst, Nord og Nordvest til Vore, Tyrsting og Vrads Herreder, mod Sydvest og Syd til Vejle Amt, mod Sydøst berører det det inderste af Horsens Fjord. Til Herredet hører Øen Endelave i Kattegat.

Herredets samlede Areal udgør 12,897 ha, og Indbyggerantallet var i 1921 ca. 6100 Indbyggere.

I Herredet ligger Horsens Købstad og følgende Sogne: Tamdrup, Nim-Underup, Hvirring-Hornborg og Endelave.

TAMDRUP SOGNS tilstødende Sogne er: Hornborg, Hvirring, Nim og Underup. I Tamdrup Sogn ligger Tamdrup Kirke, der sikkert er en af Landets ældste Stenkirker. Den bestaar af Kor, Langhus, Taarn og Vaabehus. Koret ligger mod Øst, Taarnet mod Vest og Vaabehuset mod Nord. Altertavle og Prædikestol er i Renæssancestil, og Døbefonten er af Granit.

Sognepræst er E. Olesen.

Skolevæsenet i Kommunen bestaar af: Vrønding Skole, Vrønding Forskole, Lund Skole og Vinten Skole.

Endvidere findes i Kommunen: Præstegaard, Jernbanestation, Vrønding Brugsforening, Andelsmejeri, Vinten Brugsforening, Fattiggaard m. m.

Tamdrup Sogns Tingsted er i Horsens, og det hører under Bjerge Herreds Retskreds, Vore Herreds Politikreds samt Skanderborg Amtstuedistrikt. Endvidere tilhører det Horsens Læge- og Skattekreds, Vore-Nim Herreders Vurderingskreds, Gl. Skanderborg Amts 3. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds Lægd 161 og 162.

Neder-Vrønding Forskole er bygget 1901. Den har ca. 25 Børn.

Lund Skole. Den nuværende Bygning er fra 1907. Skolen er 4-klasset med ca. 100 Børn. I Haven, der hører til Skolen, staar, omgivet af en nu stærkt omdannet Jordhøjning, en stor og anselig Stenaldergrav af oval Form (som en lille Jættestue), sat af 9 Sidesten, men forlængst berøvet sin Dæksten. Det er den eneste bevarede Stengrav i Sognet, eller rettere i hele Nim Herred.

Vinten-Enner Skole. - Den nuværende

Lund Skole.

Skolebygning er fra 1905. Skolen har tidligere ligget i Vinten By og var da Skole for Lund, Vinten, Enner og Kørup, men dette ophævedes i 1850erne. Skolen er 4-klasset med ca. 70 Børn. Den gamle Skole i Vinten By stammer formentlig fra det 18. Aarhundrede.

E. Eilskov Jensen,
Førstelærer.

Friis Sørensen,
Førstelærer.

K. Søby,
Lærerinde.

R. Lund,
Lærerinde.

EJNAR EILSKOV JENSEN, Førstelærer, er født den 14. Januar 1885 som Søn af Fattiggaaardsbestyrer Jensen og Hustru. Gift 1923. Dimitteret fra Ribe 1910. Ansat som Førstelærer ved Lund Skole, Formand for Værgeraadet samt Medlem af Børnetylsynet.

NIELS FRIIS SØRENSEN, Førstelærer, er født d. 8. November 1893 som Søn af S. Friis Sørensen og Hustru. Gift 1922. Dimitteret 1915 fra Ranum Seminarium, ansat som Førstelærer ved Vinten-Enner Skole, Revisor for Brugsforeningen, Bibliotekar for den stedlige Folkebogsamling. Formand for Sygeplejerforeningen.

KRISTINE SØBY, Lærerinde, er født den 30. Januar 1871 som Datter af Lærer Søby og Hustru. Dimitteret 1897 fra Vejle Forskoleseminarium, ansat som Forskolelærerinde ved Neder-Vrønding Skole. Formand for K. F. U. K.

RIGMOR LUND, Lærerinde, er født 1893. Dimitteret 1914 fra Odense. Ansat som Forskolelærerinde ved Vinten-Enner Skole.

Vinten Brugsforening er stiftet 1901. Foreningen begyndte med 60 Medlemmer, nu tæller den ca. 180 Medlemmer. Nuværende Uddeler er Andreas E. S. Andreasen.

Medlemmer af Tamdrup Sogns Sogneraad er: Gaardejer H. M. Jensen, Formand, Gaardejer J. A. Hansen, Gaardejer Marius Pedersen, Gaardejer Kristian Nielsen, Gaardejer Jens Kjær Laurberg, Jordemoder Anna Herlevsen, Gaardejer Iver Mikkelsen, Husmand Peder Jørgensen og Amtsvejmand Niels Jensen.

NIM-UNDERUP KOMMUNES tilstødende Sogne er: Tamdrup og Hvirring. I Nim Sogn ligger Nim Kirke og i Underup Sogn ligger Underup Kirke. Begge Kirker bestaar af Kor, Skib, Taarn og Vaabenhus. Begge Kirkers Taarn vender mod Vest, og Vaabenhusene vender mod Syd. I Kirkerne er der fladt Loft. Nim Kirkes Altertavle er et Maleri i ny Ramme, Prædikestolen er i Renæssancestil, og Døbefonten er af Granit. Underup Kirkes Altertavle er ligeledes et Maleri, Prædikestolen er i yngre Renæssancestil, og Døbefonten er af Granit.

Sognepræst er E. Fonager.

Skolevæsenet i Kommunen bestaar af: Nim Skole, Underup Skole og Torp Skole. Endvidere findes i Kommunen: Præstegaard, Spare- og Laanekasse, Nim Brugsforening, Andelsmejeri, Underup Brugsforening m. m.

Nim-Underup Sogns Tingsted er i Horsens, og det henhører under Bjerge Herreds Retskreds og Vore Herreds Politikreds samt Skanderborg Amtstuedistrikt. Endvidere tilhører det Horsens Læge- og Skattekreds, Vore-Nim Herreders Vurderingskreds, Gl. Skanderborg Amts 3. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 160. og 163. Lægd.

Nim Skole er bygget ca. 1887. Den tidligere Skole, som stadig benyttes, er bygget ca. 1835. Skolen er 4-klasset med ca. 100 Børn.

Underup Skole er bygget 1861 af Kommunen. Den oprindelige Skole laa længere Øst for den nuværende. Skolen har for Tiden ca. 35 Børn.

Torp Skole er bygget 1880 af Kommunen, for at aflaste Underup Skole. I 1901 tilbyggedes en Lejlighed til Enelæreren. Skolen har for Tiden ca. 32 Børn.

H. Chr. Nielsen,
Lærer.

M. Andersen,
Lærer.

J. Chr. Jacobsen Degn,
Uddeler.

SOFUS HANSEN, Førstelærer, er født d. 24. November 1897 som Søn af Gasværksformand Hansen og Hustru. Dimitteret 1904. Ansat som Førstelærer ved Nim Skole.

E. JENSEN, Lærerinde. Dimitteret fra Frk. Zahles Seminarium 1896. Ansat som Forskolelærerinde ved Nim Skole siden 1898.

HANS CHR. NIELSEN, Lærer, er født 1892. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1914, ansat som Enelærer ved Torp Skole siden 1921.

MARTIN ANDERSEN, Lærer, er født den 16. Oktober 1869. Dimitteret 1892 fra Jellinge Seminarium, ansat som Enelærer ved Underup Skole siden 1899.

Nim Brugsforening er stiftet 1908 af Amdsraadsmedlem Peder Secher og fl. a. Til at begynde med havde man 60 Medlemmer, og nu er der 170. Foreningens Uddeler er J. Chr. Jacobsen Degn.

JØRGEN CHR. JACOBSEN DEGN, Uddeler, er født 1880 som Søn af Husmand S. Jacobsen og Hustru. Gift 1903 med Sine Søndergaard. Uddeler i Højbjerg i 3 Aar, Gaardejer fra 1906 -10, derefter ansat som Uddeler ved Nim Brugsforening, Medlem af Menighedsraadet, Formand for Nim-Underup Sparekasse.

Medlemmer af Nim-Underup Sogns Sogneraad er: Gaardejer J. P. Jensen, Formand, Boelsmand Sigvald Pedersen, Gaardejer Søren Kjeldsen, Arbejdsmand J. P. Andersen, Fru Frida Sørensen, Gaardejer Anders Laursen, Boelsmand Laust Laustsen, Landpostbud Søren M. Sørensen og Gaardejer P. Laustsen.

HVIRRING HORNBERG KOMMUNES tilstødende Sogne er: Tamdrup og Nim. I Hvirring Sogn ligger Hvirring Kirke og i Hornborg Sogn ligger Hornborg Kirke. Hvirring Kirke, der er en ret storslaet Bygning, bestaar af Apsis, Kor, Skib, Taarn og Vaabenhus. Taarnet vender mod Vest, Vaabenhuset mod Syd. Hornborg Kirke bestaar af Kor, Skib og Vaabenhus.

Sidstnævnte ligger mod Syd. Ved en Restaurering i 1917-19 fik Hvirring Kirke indsat blyindfattede, rundbuede Vinduer. Dens Indre er hvælvet. Som Altertavle benyttes et Vægmaleri af Joakim Skovgaard, Prædikestolen er i Renæssancestil, og Døbefonten er af Granit. Hornborg Kirkes Altertavle er et Maleri, der forestiller „Den gode Hyrde, Prædikestolen er meget enkel, Døbefonten er af Granit.

Sognepræst er K. Andersen Grøn.

Skolevæsenet i Kommunen består af: Hvirring Hovedskole, 2 Forskoler, Honum Skole, Honum Forskole, Honum Friskole, Boring Skole, Boring Forskole, Tjaase Privatskole, Hornborg Skole, Hornborg Forskole, Havrum Skole, Kalhave Skole og Flemming Privatskole.

Endvidere findes i Kommunen: Præstegaard, Hvirring Brugsforening, Honum Fattiggård, Honum Brugsforening, Rask Mølle Kro, Andelsmejeri, Andelselektricitetsværk, Jernbanestation, Hornborg Brugsforening, Rask Brugsforening, Flemming Efterskole, Andelsmejeri og Jernbanestation.

Hvirring Hornborg Sogns Tingsted er i Horsens og det henhører under Bjerge Herreds Retskreds og Vore Herreds Politikreds samt Skanderborg Amtstuedistrikt. Endvidere tilhører det Horsens Læge- og Skattekreds, Vore-Nim Herreders Vurderingskreds, Gl. Skanderborg Amts 3. Folketingskreds. 2. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds Lægd 164—165—166 og 167.

KRISTEN ANDERSEN GRØN, Sognepræst, er født den 13. December 1895 i Dalbyneder som Søn af Gaardejer A. Grøn og Hustru Kirsten, født Kristensdatter. Gift 1923 med Agnes Holst. Student fra Hjørring 1917, cand. theol. Januar 1923, kaldet til Sognepræst for Hvirring Hornborg Kommune siden 1927.

K. Andersen, Grøn,
Sognepræst.

Hvirring Hovedskole er oprettet i Tiden 1720—40 af Herremanden paa Bjerre. — Den nuværende Skolebygning er bygget 1865 og udvidet med en Forskole i 1925. Skolen er 2-klasset med ca. 90 Børn.

Honum Skole er bygget i 1903 af Kommunen. Skolen begyndte med ca. 30 Børn. Boring Skole er opført 1878. Skolen er 4-klasset med ca. 75 Børn.

Hornborg Skole formodes at være oprettet omkring 1680-1700. — Laa først ved Kirken, men blev senere flyttet og nedlagt. Den nuværende Skolebygning er opført 1898 og udvidet med en Forskole 1930.

Kalhave Skole er opført 1923 af Hvirring Hornborg Kommune. Den ligger paa et Stykke af det gamle Skovlod, som først 1923 blev bortsolgt. - Skolebygningen afløste en Bygning fra 1874 og ligger nær det Sted, hvor der

Kalhave Skole.

allerede 1819 vides at have været holdt Skole. Bygningen, hvis Arkitekt var N. G. Jensen, Horsens, rummer to Skolestuer og Bolig for Lærer og Lærerinde. Lærer ved Skolen er for Tiden E. Karstensen.

JENS RASMUSSEN MØLLER, Førstelærer, er født 1867 som Søn af Gaardejer Rasmus Møller og Hustru. Gift 1895 med E., født Pedersen. Dimitteret 1889 fra Gedved, ansat som Førstelærer ved Hvirring Hovedskole siden 1896.

ELISE JENSEN, Lærerinde, Datter af Chr. Jensen og Hustru. Dimitteret fra Gedved 1916, ansat som Forskolelærerinde ved Hvirring Forskole siden 1918.

LAURITS LAURITSEN BALLING, Førstelærer, er født 1885 som Søn af Møller Chr. Balling og Hustru. Gift 1919 med Esther Mortensen. Dimitteret 1911 fra Silkeborg, ansat som Førstelærer ved Honum Skole siden 1919.

M. HAAR, Lærerinde, er født den 28. December 1884 som Datter af Gaardejer P. Haar og Hustru. Dimitteret 1923 fra Vejle, ansat som Forskolelærerinde ved Honum Forskole siden 1925.

J. Rasmussen Møller,
Førstelærer.

E. Eriksen,
Førstelærer.

E. Jensen,
Lærerinde.

M. Haar,
Lærerinde.

ERIK ERIKSEN, Førstelærer, er født den 3. Maj 1874 som Søn af E. Eriksen og Hustru. Gift 1901 med Elisabeth Nielsen. Dimitteret 1900 fra Gedved Seminarium, ansat som Førstelærer ved Hornborg Skole siden 1913. Formand i Menighedsraadet og Kirkevæрге, Udgiver af „Vej og Villie“ — „Haandbog for Lærere“ — „Primitiv Religion“ — „Pædagogiske Afhandlinger i Blade og Tidsskrifter“, var i flere Aar i Værgeraadet og har været Formand for 94. Lærerkreds og Formand for Sognets Sygekasse, er Revisor i Centralforeningen af Sygekasser for Skanderborg Amt, er mangeaarigt Medlem af Hovedbestyrelsen for „Radikale Venstre“ m. m.

KIRSTEN ERIKSEN, Lærerinde, er født 1904. Dimitteret 1925 fra Odense Forskoleseminarium, ansat som Forskolelærerinde ved Hornborg Skole siden 1930.

HENRIK JOHANNES HENRIKSEN, Førstelærer, er født den 9. Oktober 1885 i Stensballe som Søn af Gaardejer H. J. Henriksen og Hustru Anna Kathrine født Jensen. Gift 1916 med Christine M. A. Larsen (død 1932). Lærereksamen fra Jellinge 1908, Aarskursus i Historie, Kemi og Botanik, Andenlærer i Torrild 1910—14, ansat som Førstelærer ved Boring Skole siden 1914.

METTE JENSEN PANUM, Lærerinde, er født den 2. Maj 1880 i Flade Sogn som Datter af Gaardejer J. Jensen Panum og Hustru Nielsine født Christensen. Dimitteret fra Th. Langs Skole i Silkeborg 1901, Lærerinde i Ferring 1902—06, ansat som Forskolelærerinde ved Boring Forskole siden 1912.

M. Jensen Panum,
Lærerinde.

K. Eriksen,
Lærerinde.

Flemming Efterskole. I Aaret 1893 byggedes Flemming Efterskole af daværende Lærer og Kirkesanger i Hvirring, Joseph Petersen. Skolens Bygmester var Tømrer Rs. Henriksen, Flemming. Efter Joseph Petersens Død 1906 lededes Skolen af hans Enke med A. Jensen som konstitueret Forstander. Under 14. Juni 1907 overgik Skolen

til et A/S Flemming Efterskole, hvis første Formand var daværende Sognepræst til Hvirring Hornborg, R. R. Westergaard. — Man tog Andreas Jensen som Forstander, og han ledede Skolen til 1910, da han efter eget Ønske fratraadte, og Lærer Sigurd Kristensen antoges i hans Sted. Under 22. September 1915 erhvervede Forstander Kristensen

Flemming Efterskole.

Ejendomsretten til Skolen, og han foretog den første Udvidelse og Ombygning, idet han i 1916 tilbyggede den sydlige Fløj, der nu benyttes som Skolestue, og omdannede det mod Vest beliggende Udhus til en Skolestue for den begyndte Børneskole. I Sommeren 1921 købte den nuværende Ejer, Sigurd Højberg, Skolen, og overtog den den 1. Oktober s. A. I 1931 besluttede man, efter at gamle Elever og en Del af Egnens Folk havde tilsagt deres Støtte, at nedrive den gamle Udbygning, der ikke længere var tidssvarende som Skolelokale og Elevbygning. Og paa dens Plads opførtes en større Bygning, der rummer en haardt tiltrængt Gymnastiksal, et Sløjdlokale, Skolestue til Børneskolen og Elevværelser. Grundstenen til denne Bygning nedlagdes ved Elevmødet Søndag d. 28. Juni 1931 af Thomas Laursen, Honum. — Foruden Forstanderen ledes Undervisningen af en Del Lærere og Lærerinder.

SIGURD HØJBERG, Forstander, er født den 17. Oktober 1891 i Gulev By, Houlberg Herred, som Søn af Friskolelærer Højberg og Hustru. Gift 1917 med Kristine Nielsen. Elev paa Dalbyndre Højskole ved Randers 1911—12, dimitteret fra Skaarup Seminarium 1916, Andenlærer ved Sdr. Næraa Fri- og Efterskole paa Fyn til 1917, overtog Stillingen som Leder af Friskolen i Rynkeby ved Kerteminde, fire Aar efter købte S. Højberg Flemming Efterskole og har siden da været Leder og Ejer af samme.

Honum Fattiggaard er oprettet omkring 1869. Der er Plads til ca. 40 Beboere. Til Gaarden hører et Tilliggende paa 30 Tdr. Land.

MAGNUS JENSEN, Bestyrer, er født den 18. November 1893 i Haurum som Søn af Husmand J. P. Jensen og Hustru Hansine, født Hansen. Gift 1923. Bestyrer af Honum Fattiggaard siden 1923, Medlem af Bestyrelsen for Rask og Omegns Husmandsforening.

S. Højberg,
Bestyrer.

M. Jensen,
Bestyrer.

C. Nielsen,
Uddeler.

Honum Brugsforening er oprettet i 1895. Medlemsantallet er ca. 206. Omsætningen var sidste Aar ca. 90,000 Kr. Formand er Gaardejer Therkel Poulsen. Foreningens Uddeler er Carl Nielsen.

CARL NIELSEN, Uddeler, er født den 25. Maj 1908 i Honum som Søn af Skrådermester L. Nielsen, og Hustru Maren, født Hansen. Gift 1933 med Betty Hansen. Uddannet paa Den jydsk Handelshøjskole i Aarhus 1929—30, ansat som Uddeler ved Honum Brugsforening siden 1932.

Rask Brugsforening er oprettet den 10. Februar 1933 paa Initiativ af Gaardejer, Sognefoged Harald Andersen, der er Formand. Omsætningen var sidste Aar ca. 40,000 Kr. Foreningens Uddeler er M. K. Hansen.

MAGNE KJEMS HANSEN, Uddeler, er født den 23. Maj 1907 som Søn af Lærer A. J. Hansen og Hustru Sigrid, født Kjems. Gift 1933 med Rigmor Knudsen. Ansat som Uddeler ved Rask Brugsforening.

Rask Mølle Elektricitetsværk er oprettet 1915 paa Initiativ af Repræsentant Peter Hansen, Snedker Kjær og Maskinhandler J. Sørensen. Værket ejes af et Andelselskab. Den første Motor var en 25 HK Dieselmotor, men i 1930 erstattedes den med en 40 HK Dieselmotor. Formand er Ølhandler Chr. Andersen. Værkets Bestyrer er Thomas Frederiksen.

THOMAS FREDERIKSEN, Bestyrer, er født d. 22. Marts 1874 i Øster-Ørum som Søn af Fr. Frederiksen og Hustru Kirstine, født Sørensdatte. Gift 1899 med Sidsel Marie Josephsen. Ansat som Elektricitetsværksbestyrer ved Rask Mølle Elektricitetsværk, Medlem af Hjælpekassens Bestyrelse i 8 Aar, Medlem af Sogneraadet 1929—33.

LARS CHRISTIAN LARSEN, Læge, er født den 3. Oktober 1901 i Gullev som Søn af Gaardejer S. Larsen og Hustru Kathinka, født Augustinus. Gift 1926 med Sara Graff. Student fra Frederiksborg Statsskole 1921, cand. med. Januar 1929, praktiserende Læge i Frederikshavn 1929—31, praktiserende Læge i Rask Mølle siden 15. Juni 1931.

AXEL LOUIS KJELDEN, Dyrslæge, er født den 19. Februar 1896 i København som Søn af Bogtrykker L. M. Kjeldsen og Hustru Mine, født Hansen. Gift 1922 med Ingeborg Lauritzen. Student fra Borgerdydsskolen, København, 1914, Filosofikum 1915, Dyrslægeeksamen, 1919, Vikar og Assistent 1919—22, Militærtjeneste 1919, Reservedyrslæge 1923, praktiserende Dyrslæge i Rask Mølle siden 1923.

H. Grabow Olesen,
Stationsforstander.

A. L. Kjeldsen,
Dyrslæge.

A. Jensen,
Distriktsjordemoder.

HANS GRABOW OLESEN, Stationsforstander, er født den 30. Januar 1891 i Tamdrup som Søn af Proprietær M. Olesen og Hustru Anne, født Grabow. Gift 1918 med Johanne Pedersen. Ansat ved Horsens Privatbaner 1908, Assistent 1918, Overassistent 1919, ansat som Stationsforstander i Rask Mølle siden 1927.

LAURS PEDERSEN, Skovfoged, er født den 11. September 1891 i Boring Skov som Søn af Gaardejer P. Pedersen og Hustru Marie, født Lindhardtzen. Gift 1918 med Margrethe Kristensen. Skovfoged i Rask Mølle Skov siden 1913.

A. JENSEN, Distriktsjordemoder, er født den 4. April 1868, Jordemodereksamen fra den gamle Fødselsstiftelse, København 1892—93, Distriktsjordemoder i Gammel-Ry 1893—98, Distriktsjordemoder i Hvirring.

Medlemmer af Hvirring Hornborg Sogns Sogneraad er: Sognefoged S. Rand, Formand, Gaardejer A. Christensen, Sognepræst K. Grøn, Gaardejer J. Jensen, Gaardejer J. Hansen, Gaardejer A. Andersen, Stationsforstander J. Frederiksen, Husmand A. Andersen, Gaardejer Th. Broch, N. P. Nielsen Sonne og Gaardejer A. Sørensen.

Endelave Kirke.

Sognepræst er J. Gerstorf Møller. — Endelave Sogns Tingsted er i Horsens og det henhører under Bjerge Herreds Retskreds og Vore Herreds Politikreds samt Skanderborg Amtstuedistrikt. Endvidere tilhører det Horsens Læge- og Skattekreds, Vore-Nim Herreds Vurderingskreds, Gl. Skanderborg Amts 3. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, Lægd 168.

JOHANNES GERSTORF MØRCK, Sognepræst, er født d. 11. Marts 1898 som Søn af Mejeribestyrer N. C. Mørck og Hustru Mariane født Nielsen. Gift 1925 med Frida Marie Elisabeth Hoffmeyer. Student fra Esbjerg, cand. theol. fra København, Sognepræst i Vodder Sogn fra 1925-29, ansat som Sognepræst for Endelave Menighed siden 1929.

Skolevæsenet i Endelave Sogn bestaar kun af en Skole, nemlig Endelave Skole, der er 4-klasset. Elevantallet er ca. 55.

EJNER ALFRED HANSEN, Forstelærer, er født den 23. September 1887 som Søn af Gaardejer Jørgen Hansen og Hustru Karen Sofie født Sørensen. Gift 1918 m. Karen Marie

Kommuneskolen.

ENDELAVE SOGN er en Ø, der ligger i Kattegat uden for Horsens Fjord.

I Sognet ligger Endelave Kirke, der bestaar af Kor, Skib og Vaabehuset, sidstnævnte ligger mod Syd. I 1922 foretoges der nogle Restaurationer ved Kirken. - Altertavlen har et Maleri, Prædikestolen er fra omkring 1550, og Døbefonten er af Granit.

Den gamle Skole.

PEDER SØRENSEN BORRESEN, Læge, er født den 11. Oktober 1900 i Hobro som Søn af Avlsbruger A. C. Borresen og Hustru Marie født Nielsen. Gift 1929 med Johanne Maria Koch. Student fra Randers, cand. med. 1927 fra København, gjort Tjeneste ved forskellige Hospitaler, ved Kjellerup Amtssygehus fra 1929—30, og som 2. Reservelæge ved Sindssygehospitalet i Middelfart fra 1930—32, praktiserende Læge paa Endelave siden Juli 1932. Formand for Sundhedskommissionen paa Endelave.

Johs. Gerstorff Mørck,
Sognepræst.

E. A. Hansen,
Førstelærer.

P. S. Borresen,
Læge.

Theodor Hansen,
Bestyrer.

JOHAN DANIEL SCHILDKNECHT HOE, Dyrlæge, er født den 4. Juni 1864 paa Endelave som Søn af Landmand Gerhard Hoe og Hustru Laura, f. Schildknecht. Gift 1890 med Anna Margrethe Jessen (død). Præliminæreksamen fra Horsens Latinskole, Dyrlægeeksamen 1886, praktiserende Dyrlæge paa Endelave.

ANNA MARIE NIELSEN, Distriktsjordemoder, er født d. 10. Januar 1895 paa Endelave som Datter af Hans Olsen og Hustru Ane Margrethe Birgithe, født Olsen. Gift 1912 med Magnus Emil Nielsen. — Jordemodereksamen i 1922, ansat som Distriktsjordemoder paa Endelave fra 1922.

C. N. Pedersen,
Frue.

THEODOR HANSEN, Bestyrer, er født den 8. August 1884 som Søn af Skrådermester Jacob Hansen og Hustru Kirstine, født Hansen. Gift 1911 med Caroline Johansen (død). Uddannet som Elektriker, ansat som Bestyrer af Endelave Elektricitetsværk siden September 1920.

CECILIE NIELSEN PEDERSEN, Frue, er født d. 22. April 1855 som Datter af Rasmus Nielsen Hansen og Hustru Marie, født Sørensen. Gift 1881 med Peder Pedersen (død). Indehaver af Firmaet Peder Pedersens Enke, der er startet den 15. Oktober 1878.

ASTRID HELGA MATHIASSEN, Bestyrerinde, er født som Datter af Hans Carl Schou og Hustru Nielsine, f. Nielsen. Gift med Fisker Kristian Mathiasen. Bestyrerinde for Postvæsenet paa Endelave.

Andersen. — Dimitteret 1916 fra Hjørring Seminarium, Lærer ved Børkop Realskole, Lærer i Nykøbing Falster og i Sundby pr. Thisted, ansat som Førstelærer v. Endelave Skole siden 1926, Formand for Endelave Folkebibliotek.

METTE KIRSTINE HANSEN, Lærerinde, er født den 29. April 1900 som Datter af Landpost Hans Jørgen Hansen og Hustru Karoline født Nielsen. Dimitteret 1923 fra Th. Langs Seminarium, ansat som Lærerinde ved Endelave Skole.

Medlemmer af Endelave Sogns Sogneraad er: Møller C. Th. Jensen, Formand, Gaardejer A. Buhl, Toldopsynsmand K. Mathiasen, Fisker Th. Sørensen, Proprietær A. Petersen, Gaardejer Fr. Høi og Fisker S. Knudsen.

EFTERSKRIFT.

Ved Afslutningen af dette Værk over Skanderborg Amt føler vi det naturligt at hidsætte et Par Ord.

Det er en Selvfølge, at et Arbejde af denne Art ikke kan blive til uden manges Velvilje og Medhjælp, og paa den anden Side er det sikkert, at alle ikke nærer lige stor Interesse for et saadant Værk. Derfor har man undertiden - eller ofte - maattet gaa forgæves og har kun med Vanskelighed eller slet ikke modtaget Oplysninger, som man ønskede. Saa meget desto større Grund er der til at bringe dem en Tak, der ved fyldige Meddelelser har lettet vort Arbejde, og blandt hvilke vi særligt (i alfabelisk Orden) vil nævne: Toldforvalter S. A. Albrethsen, R. af D., Silkeborg, Bibliotekar T. Allingham, Horsens, Belysningsdirektør Bekkevold, Horsens, Skoleforstander Stig Bertelsen Skole, Silkeborg, Overretssagfører O. L. Bisgaard, Silkeborg, Førstelærer P. K. Fjeldsted, Ry, Realskoleejer Føns, Hammel, fhv. Sygehuslæge A. L. C. V. Hansen, R. af D., Silkeborg, Brygmester Olaf Holm, Horsens, Driftsbestyrer M. K. Jensen, Silkeborg, Købmand Martin Jensen, Silkeborg, Trafikkontrolør Johansen, Silkeborg, Forstander H. G. Junker, Silkeborg, Postmester Chr. Koch, R. af D., Silkeborg, Fængselsinspektør H. Klüwer, R. af D., Horsens, Konsulent M. K. Kristensen, R. af D., Skanderborg, fhv. Rektor, Frk. Theodora Lang, Fm. i G., Silkeborg, Sanatorieforvalter Chr. v. Linstow, Silkeborg, Forstander Jull. Moll, Silkeborg, Driftsbestyrer N. Chr. Skodsborg Nielsen, Østbirk, Bibliotekar P. Nielsen, Silkeborg, Toldkasserer Ove Høeg Nissen, Horsens, fhv. Stationsforstander C. F. Schumacher, R. af D., Silkeborg, Redaktør Sophus Sørensen, R. af D., Silkeborg, Seminarieforstander P. J. M. Vinter, R. af D., DM., Silkeborg, og Havneingeniør Østergaard, R. af D., Horsens.

REGISTER

Under Skanderborg Købstad findes følgende Afsnit:

	Side		Side
Skanderborg Bys Historie	5	Skanderborg Brandkorps	33
Skanderborg Byraad	16	Spare- og Laanekassen for Skanderborg By og Omegn	33
Skanderborg Kirke	17	Skanderborg Handels- og Landbrugsbank	35
Skanderborg Raadhus	17	Godthaab	35
Skanderborg Amtstue	19	Skanderborg Landboforenings Regnskabsvirksomhed	38
Skolevæsenet i Skanderborg	20	Foreningen af jydsk Landboforeningers Husholdningsudvalg	38
Skanderborg private Realskole	21	Skanderborg Bys Aviser	39
Skanderborg Handelsskole	21	Skanderborg Industri- og Haandværkerforening	40
Skanderborg tekniske Skole	22	De danske Forsvarsbrødre for Skanderborg og Omegn	40
Amts- og Bysygehuset i Skanderborg	24	Beværterforeningen for Skanderborg	40
Skanderborg Plejehjem	25	Sangkoret „a capella“	41
Skanderborg Asyl	26	Skanderborg Boldklub	41
Skanderborg Gasværk	26	Skanderborg Stadion	41
Skanderborg Vandværk	27	Privatpersoner	42
Skanderborg Andelssvineslagteri	29		
Skanderborg Postvæsen	31		
Skanderborg Jernbanestation	32		
Skanderborg Toldsted	32		

Under Horsens Købstad findes følgende Afsnit:

	Side		Side
Horsens Bys Historie	44	Aktieselskabet Møller & Jochumsens Fabrikers Arbejderes Sygekasse	94
Horsens Byraad	57	Tobaksarbejdernes og deres Familiers Sygekasse	95
Vor Frelsers Kirke	58	Horsens Kommunehospital	95
Klosterkirken	60	Horsens Kirkegaard	97
Romersk-Katolsk St. Josephs Kirke	63	Horsens Gasværk	98
Horsens Statsskole	64	Horsens Vandværk	98
Forberedelsesskolen i Horsens	67	Horsens kommunale Elektricitetsværk	99
Horsens Havn	68	Forsørgelsesanstalten	101
Horsens Toldetat	73	Statsfængslet i Horsens	103
Horsens Hospital	76	Horsens Postvæsen	105
Horsens Raadhus	79	Spare- og Laanekassen for Horsens By og Omegn	106
Domhuset	81	Landbosparekassen i Horsens	107
Horsens kommunale Skolevæsen	81	Handelsbanken i Horsens	108
Den tekniske Skole i Horsens	83	Horsens Landbobank	110
Horsens Bibliotek	86	Svaneapoteket i Horsens	111
Horsens Museum	86	Helms Apotek i Horsens	112
Det kommunale Alderdomshjem i Horsens	87	Svendehjemmet i Horsens	113
Horsens Plejehjemsforenings Optagelseshjem for Spædbørn	87	Horsens offentlige Slagtelyus	114
Stefansforeningens Børnehjem i Horsens	88	Eksportstaldene i Horsens	114
Optagelseshjemmet „Fjordlyst“ ved Horsens	88	Destruktionsanstalten „Bækkelund“	114
Horsens Bys Jernbaner	89	Horsens Rutebilstation	115
Syge- og Begravelseskassen af 1. Maj 1890 i Horsens	92	Klinikken for Kiropraktik i Horsens	115
Sygekassen „Horsens“	94	Horsens Lysbadeanstalt	116
		Horsens større Virksomheder	117

	Side		Side
Horsens Automatafabrik	117	Horsens forenede Sportsklubber	124
Gartnerernes Salgsforening i Horsens	118	Horsens Roklub	126
Horsens Handelsforening	118	Skakklubben „Caisa“	126
Horsens Husmoderforening	119	Foreningen „De 30 Skytter“	126
Dansk Kvindesamfund i Horsens	119	De sammenvirkende Afholdsforeninger i Horsens	127
Garderforeningen for Horsens og Omegn	121	Handels- og Kontormedhjælperforeningen i Horsens	128
Sydjysk Kavalleristforening	121	Horsens Bagermesterforening	128
Kolonihaveforbundets 4. Kreds, Horsens	121	Frelsens Hær i Horsens	129
Arbejdernes Radioklub for Horsens og Omegn	122	Privatpersoner	134
Sangforeningen „Ydun“	123		
Horsens Arbejder-Sangforening	123		

Under Silkeborg Købstad findes følgende Afsnit:

	Side		Side
Silkeborg Bys Historie	141	Silkeborg Elektricitetsværk	205
Silkeborg Byraad	162	Silkeborg Badeanstalt	206
Sejladsen paa Silkeborgsøerne	162	Silkeborg Post- og Telegrafvæsen	206
Silkeborg Kirke	166	Silkeborg Rutebilstation	208
Den metodistiske Vor Frelsers Kirke i Silkeborg	167	Silkeborg Jernbanestation	208
Den katolske Kirke i Silkeborg	167	Silkeborg—Kjellerup—Rødkjærbro Jernbane	211
Silkeborg Kommunes Kirkegaarde	169	Skanderborg-Silkeborg Toldsted	213
Silkeborg kommunale Skolevæsen	169	Sparekassen for Silkeborg og Omegn	218
Th. Langs Skoler i Silkeborg	173	Silkeborg Bank	220
Ungdomsskolen „Kornmod“	178	Handels- og Landbrugsbanken	221
Silkeborg Seminarium	180	Silkeborg Avis	222
Silkeborg Husholdningsskole	182	Hotel Dania	224
Junkers internationale Gymnastikinstitut	182	Hvidtølsbryggeriet „Godthaab“ i Silkeborg	225
Silkeborg tekniske Skole	185	Silkeborg Bryghus	226
Biblioteket for Silkeborg og Omegn	187	Silkeborg Haandværkerforening	226
Silkeborg Børnehjem „C. Knaps Minde“	189	Silkeborg Handelstandsforening	227
Børnehjemmet „Søfryd“ i Silkeborg	190	Selskabet „De danske Forsvarsbrødre for Silkeborg og Omegn“	228
Silkeborg Raadhus	191	Røde Kors i Silkeborg	229
Nationalforen. til Tuberkulosens Bekæmpelse	192	Kristelig Forening for unge Mænd i Silkeborg	230
Silkeborg Bad	195	Sommerlejren Møgelø	231
Kuranstalten „Gamle Skovridergaard“	198	Kristelig Forening for unge Kvinder	232
Hvile- og Rekreationshjemmet „Aggerholm“	200	Silkeborg Idrætsforening	233
By- og Amtssygehuset i Silkeborg	200	Silkeborg Stadion	234
Silkeborg Købstads Sygekasse	203	Silkeborg Roklub	235
De Gamles Hjem i Silkeborg	204	Koncert Orkesteret for Silkeborg og Omegn	235
Silkeborg Friboliger	204	Silkeborg Afholdsforening	235
Silkeborg Gasværk	205	Privatpersoner	237
Silkeborg Vandværk	205		

SOGNEFORTEGNELSE:

	Side		Side
Aale	255	Endelave	379
Adslev	329	Frue-Ring	323
Alling	318	Føvling	276
Blegind	327	Gangsted	341
Bryrup	270	Gern	295
Dallerup	314	Grædstrup	272
Dover	331	Hammel	297
Ejstrup	245	Hammer	253

	Side		Side
Hansted	349	Søvind	341
Hornborg	374	Søby	297
Hvirring	374	Taaning	362
Hylke	360	Tamdrup	372
Kattrup	356	Tem	241
Klovborg	251	Tolstrup	356
Laasby	316	Træden	285
Linaa	288	Tulstrup	318
Linnerup	253	Tvilum	290
Lundum	349	Tyrsting	274
Mesing	329	Tønning	285
Nebel	346	Tørring	256
Nim	373	Underup	373
Nørre Snede	245	Venge	338
Ring	276	Vedslet	359
Ovsted	362	Vitved	323
Ry	259	Vinding	270
Røgind	312	Vorladegaard	265
Skanderup	295	Voldby	297
—	320	Voel	290
Skorup	290	Vrads	244
Sporup	312	Være	346
Stilling	320	Yding	363
Sønder-Vissing	265	Ørridslev	352
Sønder-Hørning	327	Østbirk	363